VALLA, Laurentius

Laurentii Vallae Elegantiarum latinae linguae libri sex ; eiusdem De reciprocatione sui, & suus, libellus / ad veterum denuò codicum fidem ab Ioanne Raenerio emendata omnia. -- Lugduni : Apud Seb. Gryphium, 1548

521, [36] p., a-z8, A-L8, M7 ; 8º

Marca de imp. en port. -- Apostillas marginales

1. Lengua latina-Gramática 2. Hizkuntza latina-Gramatika I. Raenerius, Johannes, arr. II. Elegantiarum latinae linguae libri sex III. De reciprocatione sui, & suus, libellus IV. Título

R-7677

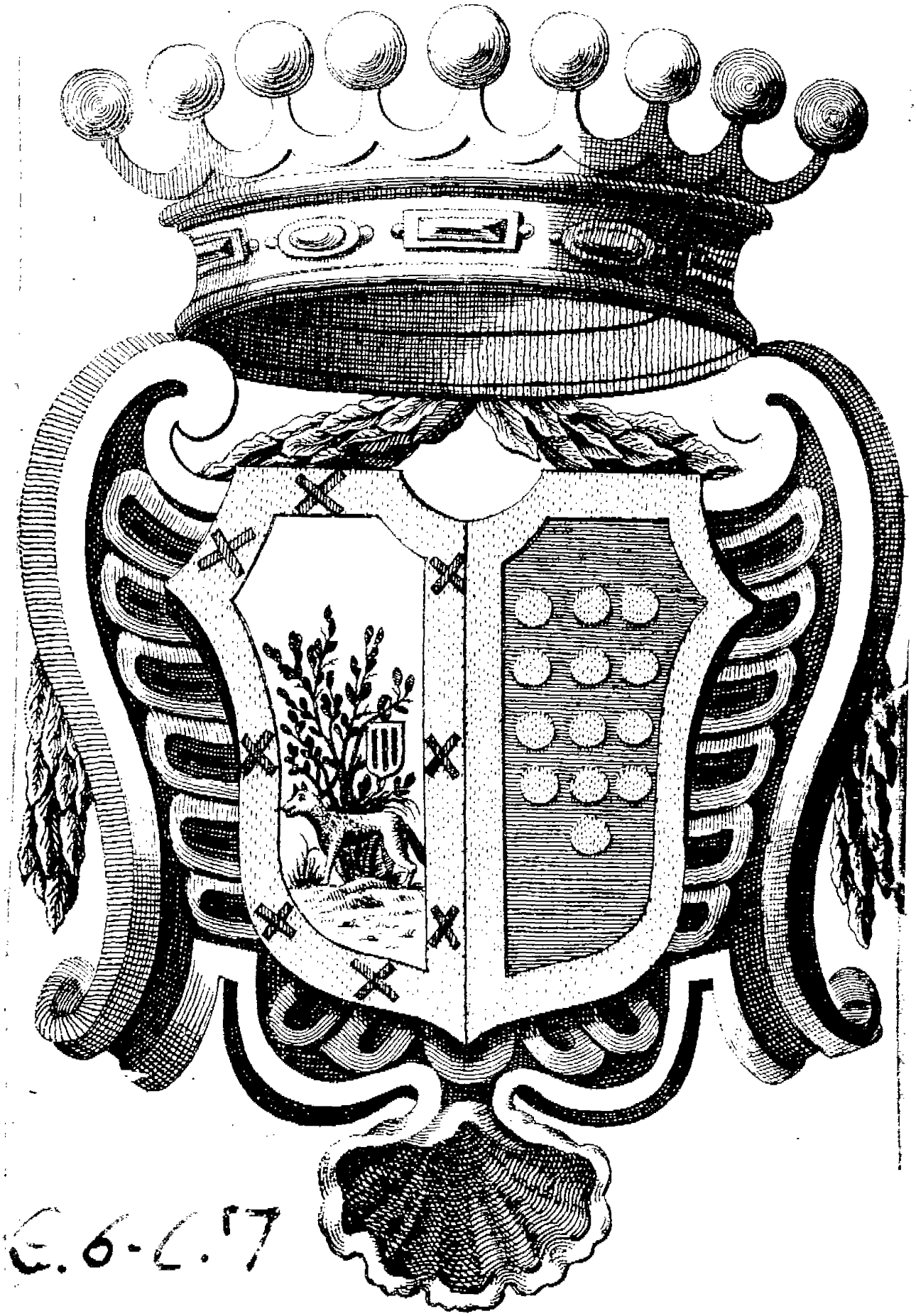

E. 6-C. 17

Boy. fec.

LAVRENTII VALLAE ELEGANTIARVM LATINAE LINGVAE LIBRI SEX.

EIVSDEM
De Reciprocatione Sui, & Suus, libellus.

Ad ueterum denuò codicum fidem ab Ioanne Rænerio emendati omnia.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,
1548.

D. 917

STVDIOSO LECTORI S.

Habes lector optime hos Elegantiarum libros multò quàm antehac unquam prodierint, emaculatiores, Ioannis Rœnerij opera, cum nonnullis annotationibus, tibi haud parum profuturis, ab eodem in margine additis. Veterum autem autorum exempla, quæ Valla in eorum, quæ de lingua Latina præcepit, testimonium protulit, corrupta ferè, depravataq; erant, ut uix ad eius negotium facere uiderentur, ea optima fide restituit. Vt te quoque maiore beneficio demereretur, loca unde ea sibi Valla desumpserat, uelut digito indicans, margini adiecit: ut si posthac chalcographorum aut incuria, aut insciticia peruerti contingat, tibi sit unde ea nullo negotio reparare queas.

Vale lector, Rœnerijq; laboribus fruere.

*

LAVRENTIVS VALLA IOANNI TORTELLIO Aretino, cubiculario Apostolico, Theologorum facundißimo, S.

IBROS de linguæ Latinæ elegantia (mi Ioannes unicum amicitiæ ſpecimen, & omnis ſcietiæ decus) olim iam tibi debitos, totieſq; abs te efflagitatos, & tanquam creditore repetitos, tandem exhibeo, nominiq; tuo dedico, ac uelut æs alienum perſoluo: & (ut longioris moræ dem pœnas) etiam cum fœnore, eoq; tanto, ut ſorti par ſit. Nam quum ſex eſſent libri, quos tibi (cui omnia debeo) repromiſeram: nũc totidem ad illos accedũt, eiuſdem, germanæq; materiæ: & quaſi ſemißi ſemis additus, explet aſſem lucri. Feciſti itaq; tu longam quidem expectationẽ: uerùm ipſius expectationis non negligentia mea, ſed conſilium extitit cauſa. Nolo enim fraudare beneficium meum gratia ſua. Siquidem nullam aliã inire rationẽ poteram, qua libros iniuſſu meo (ut ſcis) editos, & in plurima exemplaria trãſcriptos tibi dicarẽ, niſi et repurgarẽ diligẽtius, & (quod maius eſt) aliorũ ueluti reliqui corporis acceßione perfectos me emittere teſtarer, ut nemo niſi ab hoc fonte, et eius riuis noſtrarũ Elegãtiarum aquas ſibi hauriendas exiſtimaret, non ſolùm uberiore gurgite, ſed etiã nitidiore. Quò magis & ſpero, et opto, libros hos abs te in ſummi põtificis bibliotheca repoſitũ iri: teq; curaturũ, ut ille, cuius cõtubernalis es, et ſtudiorũ intimus comes, nõnunquã eos euoluat, & quemadmodum de parte iam fecit, totum opus laudet, eximium profectò, ac maximũ laboriſi mei fructũ, ac præmiũ. Nam quis uberior fructus, aut quod

magis opinum præmiũ generoſo animo cõtingere poteſt, quàm laudari à laudato uiro? ut ille apud Actium inquit: Gaudeo abs te laudari, pater, laudato uiro. Etenim quiſnã multis iã ſeculis laudatior extitit, qui'ue ſit magis iure laudandus, quàm noſtrũ omniũ pater ſummus Pontifex Nicolaus Quintus? Qui non magis prudentiſſimorũ hominum iudicio electus eſſe, quàm natus ad illam dignitatẽ uidetur: quem Deus nobis præbens, ſingulari quadam hoc ſeculum eſt beneficẽtia proſecutus: & quo ſoſpite (ut eſt hominum opinio) res humanæ futuræ felices ſunt. Adeò neſcias, an uirtus eius, an dignatio inter homines magis emineat: & inter ipſius uirtutes, quæ cui præſtet, ſi qua modò præſtat, & nõ unaquæq; omnes in ſe numeros habet, niſi ut quòd quiſq; maximè uirtutẽ aliquã colit, ita maximè adeſſe huic illã exiſtimat: ueluti tu nõnunquã, atq; ego prudentiã, cùm cæterarũ rerũ, tum uerò literarũ. Quid enim tam arduum, tam difficile, tam profundũ, quod nõ cõſilij altitudine expediat, cõficiat, tranſigat? Tot ſummi põtificatus, quẽ propè lacerũ, ac naufragũ acceperat, negotia, quibus diſtringitur, quorũ pars quemlibet aliũ deprimeret, unus omnia curat, omnia ſuis humeris ſuſtinet, unus omnia obit, et (quod magis noſtram admirationẽ auget) nõ fortiter modò, ſed etiã libẽter. Diuina nimirùm eſt in eo ingenij celeritas, ac uis. Iã uerò de literis quoties nobiſcũ, alio'ue quo erudito, poſt fluctus occupationũ loquitur? Taceo qua pronũtiãdi maieſtate, & gratia, quãta memoria, quãta rerũ copia, quãta doctrinarum omniũ peritia eluceat, uel humanarũ, ut hiſtoricæ, ut oratoriæ, ut grãmaticæ, ut philoſophicæ, ut poëticæ, etiam metricæ: uel diuinarũ, ut theologiæ, ut omnis iuris, ut eius quã Græci μεταφυσικὴν uocant. Nihil ita arduũ, itaq; abditũ quod eum fallat: nihil ita tenue in literis, exiguumq;

(unde

(unde haud ſecus miror) quod eũ fugiat: eoq; nunquàm minus loqui, magis attendere mihi libet, quàm quũ ipſum audio. Pace tamẽ eius dictum ſit, nõ minus ornat illã dignitatem, quàm ab illa ornetur. Nec ego minus ueneror eius uirtutes apud me, q̃ datas à Deo Apoſtolicas claues, quũ præſertim ſciẽtia ſacrarũ literarũ clauis uocetur, ab eodẽ Deo tributa, quæ aperit, et nemo claudit: claudit, et nemo aperit. Itaq; utraq; manu claues geſtat, ſapiẽtiæ altera, altera poteſtatis. Quare (ut libere quod ſentio dicã) uel magis mihi lætandum, atq; gloriandũ erit, ſi à tam integro, tam ſancto, tam ſapiẽti uiro, quàm ſi à ſummo Pontifice, laudabor. Summi enim Pontifices multi fuerunt, ſed qualis hic, uix unus, aut alter: quem abſit ut emerendi fauoris gratia impenſius laudauerim, quippe qui ſciã & me improbaturos homines, ſi mentiar: & illũ talem eſſe, qui nec ſeipſum ignoret, & teſtimonia ſuarũ laudum malit in pectoribus eſſe, quàm in linguis. Neq; uelim te hanc ei epiſtolam oſtẽdere. In qua etſi laudatur, id tamen nõ ideo fit, ut has laudes ipſe, ſed ut cæteri legãt: & (quod ad nos attinet) magna ſanè honori tuo, ac meo fiet acceſſio ex hæc Nicolai põtificis cõmemoratione. Etenim ſi in arcubus triumphalibus, & columnis, cæteriſq; id genus operibus in honorẽ aliquorũ extructis, quò ſint auguſtiora, cernimus interdum alicuius Dei, aut Deo ſimilis imaginẽ ſuperpoſitam: cur ipſe non putẽ mihi faciũdum, ut huic meæ columnæ (non auſim dicere arcui) duodecim paſſus altæ, quã ego opifex tibi ob ſingularem eruditionẽ, ſummam beneuolentiã, maxima in me merita dicaui, imaginẽ Nicolai ſummi Põtificis mea manu ſcalptã in culmine collocẽ, ut operis decori quædam etiã ex ipſo præſide maieſtas accedat? Ita & noſtra in illũ reuerẽtia, ac religio, & illius in nos fauor, ſplendorq; conſtabit. Vale.

LAVRENTII

VALLAE PATRITII ROMANI,

& de lingua Latina bene meriti, in ſex Elegantiarum libros elegans & docta admodùm præfatio.

QVVM ſæpe mecum noſtrorum maiorum res geſtas, aliorumq; uel regũ, uel populorum conſidero, uidẽtur mihi nõ modò ditionis noſtri homines, uerùm etiam linguæ propagatione cæteris omnibus antecel luiſſe. Nã Perſas quidẽ, Medos, Aſſyrios, Græcos, alioſq; permultos longè, lateq; rerũ potitos eſſe: quoſdã etiã, ut aliquantò inferius quàm Romanorum fuit, ita multò diuturnius imperiũ tenuiſſe cõſtat: nullos tamen ita linguã ſuam ampliaſſe, ut noſtri fecerunt: qui (ut orã illam Italiæ, quæ magna olim Græcia dicebatur: ut Siciliam, quæ Græca etiam fuit: ut omnem Italiam taceam) per totũ penè Occidentẽ, per Septentrionis, per Aphricæ non exiguam partem, breui ſpatio linguam Romanã (quæ eadem Latina à Latio, ubi Roma eſt, dicitur) celebrem, & quaſi reginã effecerunt, & (quod ad ipſas prouincias attinet) uelut optimã quandã frugem mortalibus ad faciẽdam ſementẽ præbuerũt: opus nimirùm multò præclarius, multoq; ſpecioſius, quàm ipſum imperiũ propagaſſe. Qui enim imperiũ augẽt, magno illi quidem honore affici ſolent, atq; Imperatores nominãtur: qui autẽ beneficia aliqua in homines contulerunt, ij nõ humana, ſed diuina potius laude celebrãtur: quippe qui nõ ſuæ tãtùm urbis amplitudini, ac glo-

riæ

riæ consulant, sed publicæ quoq; hominũ utilitati, ac saluti. Itaq; nostri maiores rebus bellicis, pluribusq; laudibus cæteros homines superarũt, linguæ uerò suæ ampliatione seipsis superiores fuerunt, tanquã relicto in terris imperio, consortiũ Deorum in cœlo cõsecuti. An uerò (Ceres quòd frumẽti, Liber quòd uini, Minerua quòd olei inuentrix putatur, multiq; alij ob aliquã huiusmodi beneficẽtiã in Deos repositi sunt) linguã Latinam nationibus distribuisse minus erit, optimã frugem, & uerè diuinã, nec corporis, sed animi cibũ? Hæc enim gentes illas, populosq; omnes omnibus artibus, quæ liberales uocantur, instituit: hæc optimas leges edocuit: hæc uiam ad omnẽ sapientiam muniuit: hæc denique præstitit, ne barbari amplius dici possent. Quare quis æquus rerũ æstimator non eos præferat, qui sacra literarũ colentes, ijs, qui bella horrida gerẽtes, clari fuerunt? Illos enim regios homines, hos uerò diuinos iustissimè dixeris, à quibus non (quẽadmodum ab hominibus fit) aucta Respublica est, maiestasq; populi Romani solùm, sed (quẽadmodũ à dijs) salus quoq; orbis terrarũ: eò quidẽ magis, quòd qui imperiũ nostrum accipiebant, suum amittere, & (quod acerbius est) libertate spoliari se existimabãt, nec fortasse iniuria: ex sermone autẽ Latino non suũ imminui, sed condiri quodãmodo intelligebant: ut uinũ posterius inuentum, aquæ usum nõ excussit: nec sericum, lanã, linumq;: nec aurum, cætera metalla de possessione eiecit: sed reliquis bonis accessionẽ adiunxit. Et sicut gẽma aureo alligata annulo nõ deornamẽto est, sed ornamẽto: ita noster sermo accedens aliorũ sermoni uernaculo, contulit splendorẽ, nõ sustulit. Neq; enim armis, aut cruore, aut bellis dominatũ adeptus est: sed beneficijs, amore, concordia. Cuius rei (quantũ coniectura suspicari licet) hoc, ut ita loquar, seminariũ fuit.

clari fuerunt, hîc bis repetit debet.

Primùm, quòd ipſi maiores incredibiliter ſe in omni ſtudiorũ genere excolebant: ita, ut ne in re quidẽ militari aliquis, niſi idem in literis, præſtans eſſe uideretur: quod erat cæteris ad æmulationẽ non exiguum incitamentũ. Déinde, quòd ipſis literarum profeſſoribus præmia egregia ſanè proponebant. Poſtremò, quòd hortabantur prouinciales omnes, ut cùm Romæ, tũ in prouincia Romanè loqui conſueſcerent. Ac (ne pluribus agã) de comparatione imperij, ſermonisq; Romani, hoc ſatis eſt dixiſſe. Illud pridem, tanquam ingratum onus, gentes, nationesq; abiecerunt: hunc omni nectare ſuauiorẽ, omni ſerico ſplendidiorẽ, omni auro, gemmaq; pretioſiorem putauerũt, & quaſi Deũ quendam è cœlo demiſſum, apud ſe retinuerunt. Magnum ergo Latini ſermonis ſacramentũ eſt, magnum profectò numẽ, quod apud peregrinos, apud barbaros, apud hoſtes, ſanctè, ac religioſe per tot ſecula cuſtoditur, ut nõ tam dolendum nobis Romanis, quàm gaudendum ſit, atq; ipſo etiam orbe terrarũ exaudiente gloriandum. Amiſimus Romam, amiſimus regnũ, amiſimus dominatum, tametſi nõ noſtra, ſed temporum culpa: ueruntamen per hunc ſplendidiorem dominatũ in magna adhuc orbis parte regnamus. Noſtra eſt Italia, noſtra Gallia, noſtra Hiſpania, Germania, Pãonia, Dalmatia, Illyriũ, multæq; aliæ nationes. Ibi nanq; Romanum imperiũ eſt, ubicunq; Romana lingua dominatur. Eant igitur nunc Græci, & linguarũ copia ſe iactent. Plus noſtra una efficit, & quidem inops (ut ipſi uolunt) quàm illorũ quinq; (ſi eis credimus) locupletiſſimæ: & multarũ gentiũ uelut una lex, una eſt lingua Romana: unius Græciæ (quod pudendum eſt) non una, ſed multæ ſunt tanquam in Repub. factiones. Atq; exteri nobiſcum in loquẽdo conſentiunt: Græci inter ſe conſentire nõ poſſunt, nedum alios

ad ſer

ad ſermonẽ ſuũ ſe perducturos ſperent. Variè apud eos loquuntur autores, Atticè, Aeolicè, Ionicè, Doricè, κοινῶς: apud nos, id eſt, apud multas nationes, nemo niſi Romanè, in qua lingua diſciplinæ cũctæ libero homine dignæ cõtinentur, ſicut in ſua multiplici apud Græcos: qua uigente, quis ignorat ſtudia omnia, diſciplinaſq; uigere? occidẽte, occidere? Qui enim ſummi philoſophi fuerunt, ſummi oratores, ſummi iurecõſulti, ſummi deniq; ſcriptores? nẽpe ij, qui bene loquẽdi ſtudioſiſſimi. Sed me plura dicere uolentẽ, impedit dolor, & exulcerat, lacrymariq; cogit intuentẽ quo ex ſtatu, & in quẽ facultas iſta reciderit. Nã quis literarũ, quis publici boni amator à lacrymis temperet, cùm uideat hãc in eo ſtatu eſſe, quo olim Roma capta à Gallis? Omnia euerſa, incẽſa, diruta, ut uix Capitolina ſuperſit arx. Siquidem multis iam ſeculis nõ modò Latinè nemo locutus eſt, ſed ne Latina quidẽ legens intellexit: non philoſophiæ ſtudioſi philoſophos, nõ cauſidici oratores, nõ legulei iurecõſultos, non cæteri lectores ueterũ libros perceptos habuerunt, aut habẽt: quaſi amiſſo Romano imperio, non deceat Romanè nec loqui, nec ſapere: fulgorẽ illũ Latinitatis, ſitu ac rubigine paſſi obſoleſcere. Et multæ quidẽ ſunt prudentiũ hominũ, uariæq; ſentẽtiæ, unde hoc rei acciderit, quarũ ipſe nullam nec improbo, nec probo, nihil ſanè pronũtiare auſus: nõ magis quàm cur illæ artes, quæ proximè ad liberales accedũt, Pingẽdi, Scalpẽdi, Fingẽdi, Architectãdi, aut tam diu, tantoq; opere degenerauerint, ac penè cum literis ipſis demortuæ fuerint, aut hoc tẽpore excitẽtur, ac reuiuiſcãt: tantusq; tum bonorũ opificũ, tũ bene literatorũ prouentus efflореſcat. Verũenimuero quò magis ſuperiora tẽpora infelicia fuere, quibus homo nemo inuẽtus eſt eruditus, eò plus his noſtris gratulandum eſt, in quibus (ſi paulò

Id eſt, communiter.

amplius adnitamur) cõfido propediẽ linguã Romanã uerè plus,q̃ urbẽ,& cũ ea diſciplinas omneis, iri reſtitutum. Quare pro mea in patriã pietate, imò adeò in omneis homines,& pro rei magnitudine cunctos facũdiæ ſtudioſos, uelut ex ſuperiore loco libet adhortari,euocareq̃;, & illis (ut aiũt)bellicũ cancre. Quouſq; tandẽ Quirites,(literatos appello,& Romanæ linguæ cultores,qui & uerè,& ſoli Quirites ſunt, cæteri enim potius inquilini)quouſq; inquã Quirites urbẽ ueſtrã,nõ dico domiciliũ imperij,ſed parentem literarũ à Gallis eſſe captã patiemini? id eſt,Latinitatẽ à barbaria oppreſſam? Quouſq; profanata omnia duris,et penè impijs oculis aſpicietis? An dum fundamentorũ reliquiæ uix apparcãt? Alius ueſtrũ ſcribit hiſtorias : iſtud eſt Veios habitare. Alius Græca trãsfert:iſtud eſt Ardeæ cõſidere. Alius orationes, alius poëmata cõponit:iſtud eſt Capitoliũ,arcẽq̃; defendere. Præclara quidẽ res,et nõ mediocri laude digna:ſed hoc nõ hoſtes expellit,non patriã liberat. Camillus nobis, Camillus imitãdus eſt,qui ſigna(ut in-
Æneid.6. quit Verg.)in patriã referat,eamq̃; reſtituat : cuius uirtus adeò cæteris præſtãtior fuit,ut illi qui uel in Capitolio,uel Ardeæ,uel Veijs erãt,ſine hoc ſalui eſſe nõ poſſent. Quod hoc quoq; tẽpore cõtinget:et cæteri ſcriptores ab eo,qui de lingua Latina aliquid cõpoſuerit, nõ parum adiuuabũtur. Equidẽ(quod ad me attinet)hũc imitabor,hoc mihi propo nam exemplũ,cõparabo(quãtulumcunq; uires meæ ferẽt) exercitũ, quẽ in hoſtes quàm primùm educã:ibo in aciem, ibo primus,ut uobis animum faciã. Certemus,quæſo,honeſtiſſimũ hoc,pulcherrimumq̃; certamen:nõ modò ut patriã ab hoſtibus recipiamus, uerùm etiã ut in ea recipiẽda quis maxime Camillum imitabitur,appareat. Difficilimũ quidẽ præſtare, quod ille præſtitit, omniũ imperatorũ mea ſen-

tentia

tentia maximus, riteq; secundus à Romulo conditor urbis appellatus. Ideoq; plures, pro se quisq;, in hãc rẽ elaboremus, ut saltẽ multi faciamus, quod unus effecit. Is tamẽ iure, utercq; Camillus dici, existimariq; debebit, q optimã in hac re operã nauaucrit. De me tãtùm affirmare possum, ut nõ sperarẽ tantæ me rei satisfacturũ, ita difficilimã sumpsisse laboris partẽ, durissimamq; prouinciã, ut redderem alios ad cætera prosequenda alacriores. Hi enim libri nihil fere quod ab alijs autoribus (ijs duntaxat qui extant) traditum est, continebunt. Atq; hinc principium nostrũ auspicemur.

De nominibus quorum ablatiui plurales exeunt in Abus. CAP. I.

DEVS, dea, deabus dicimus: Diuus, diua, diuabus nõ dicimus. Itẽ in quibusdã alijs: ut, Filius, filia, filiabus: nõ Priuignus, priuigna, priuignabus: Natus, nata, natabus: non Genitus, genita, genitabus: Equus, equa, equabus: Mulus, mula, mulabus: nõ Asinus, asina, asinabus: nec Iuuẽcus, iuuẽca, iuuẽcabus: nec cætera similia. nõ Ceruus, cerua, ceruabus: nõ Lupus, lupa, lupabus. Itẽ ut dicimus Libertus, liberta, libertabus, ita nõ dicimus Libertinus, libertina, libertinabus: non Patronus, patrona, patronabus: nõ Concubinus, cõcubina, concubinabus: non Pediſſequus, pediſſequa, pediſſequabus: non Seruus, serua, seruabus: nõ Famulus, fãmula, fãmulabus: non Dominus, domina, dominabus: nõ Animus, anima, animabus: tametsi quidã his posterioribus utũtur. Cicero tamen ad uxorẽ, & filiã scribens, Duabus animis suis dixit, non animabus. Et Curtius de matre, & uxore Darij, Dominis, nõ dominabus dixit. Quòd siqui per licẽtiã aliter loquũtur, nõ est mirãdũ: cùm quidã ueteres dixerint Dextrabus, p dextris: & Eabus, pro eis. Sed ego de usu loquendi disputo, nõ de abusu.

Epi. 14. lib. 25. epist. fam. Lib. 3.

De Verbalibus exeuntibus in Atio. CAP. II.

NOmina quæ ueniũt à uerbis primæ cõiugationis, posi tionẽ ſupini habẽtibus in itũ, uel in ctum, præter cæterorũ uerborum legem exeũt in atio, & nõ in itio, uel in ctio: ut, Veto, uetui, uetitũ: inde uetatio, non uetitio. Præſto, præſtiti, præſtitũ, præſtatio: nõ præſtitio. Cubo, cubui, cubitum, cubatio: nõ cubitio. Domo, domitũ, domatio: nõ domitio. Sono, ſonitũ, ſonatio: non ſonitio. Crepo, crepitũ, crepatio: nõ crepitio. Tono, tonitũ, tonatio, nõ tonitio: licet dicamus ſonitus, crepitus, tonitus: nõ ſonatus, crepatus, tonatus. Frico, frictũ, fricatio, nõ frictio: & ita in cæteris. Sectio tamen crebrius reperitur, quàm ſecatio. Horum participia diſſimilia ſunt. Nam ea, quæ ſunt præteriti tẽporis, exeunt in itus: quæ uerò futuri, in aturus: uetitus, uetaturus: præſtitus, præſtaturus. Vnde Lucanus: Cõſtatura fides ſuperũm. Domitus, domaturus: & ita in cæteris. Lauo, & Poto non habẽt ſupina, neq; in atũ, neq; in itũ, neq; in ctũ, ſed in otũ: ideoq; formãt nomina ſua lotio, et potio: inde ſunt lotor, & potor uerbalia nomina: et lotiũ pro urina, prima tamẽ breui, nõ longa. Aliquãdo reperitur lauatũ, & potatum: inde ſunt lauatio, & potatio: lauatorq;, & potator. Iuuo, iuui, iutũ, nec in hunc, nec in illum modũ formãt ſuũ deriuatiuũ. Cæterũ ex alio ſupino iuuatũ, facit iuuatio: ab illo fit iutor, ſeu potius adiutor. Ex cæteris autẽ pauca ſunt nomina uerbalia in or, ut domitor, nõ domator: & Sector, qui ſignificat eum accuſatorem, qui ex damnatione accuſati dimidium bonorum expectat illius, aut certè aliquam partem.

lib. 2.

De hoc nomine Ludicrum. CAP. III.

Priſc. lib. 7.

LVdicra (inquit Priſcianus) & non ludicria, ab hoc ludicri dicimus. Vergilius in XII. —Neq; enim leuia, aut ludicra petuntur Præmia. Per quod uult ludicra tertiæ

declin

declinationis,cùm contrà notum sit secundæ esse:ut in lege illa frequẽter repetita, Qui artem ludicram exercuerit, in quatuordecim ordinibus primis ne sedeat. Ars ludicra, est ars histrionica,& scenica:& (ut sentio) quicquid nomine ludicri intelligitur. Nam ludicrum,quod est substantiuum, non modò ludus histrionicus est & scenicus, sed quodcũq; lusorum opus,ac ioculare,etiam ludi publici.

De hoc nomine Ficus. CAP. IIII.

FIcus(idem inquit)etiam uitium corporis quartæ est: Martialis primo Epigrammatõn: *Prisc.lib.6. Epig.33.*

Cùm dixi ficus,rides quasi barbara uerba,
Et dici ficos Cæciliane iubes.
Dicemus ficus,quas scimus in arbore nasci,
Dicemus ficus Cæciliane tuos. Ex quo ostendit & uitiũ,& fructũ quartæ esse declinationis, genere autẽ differre. Ego uerò reperio ancipitẽ apud Martialẽ scripturam,& frequentius sic,ut & ipse puto scribendum:

Cùm dixi ficos,rides quasi barbara uerba,
Et dici ficus Cæciliane iubes,
Dicemus ficus,quas scimus in arbore nasci,
Dicemus ficos Cæciliane tuos.

Ante omnia,cur ille risisset Martialem,quòd diceret ficus? An nõ reperitur ficus,saltẽ pro arbore, atq; etiã pro fructu,in numero singulari? Non hoc ergo ille ridebat. Quid ergo? quòd genere abuteretur? ne hoc quidẽ. Quippe cùm dico ficus,quo genere utar,nemo intelligit. Certè ridebat q, alia declinatione uteretur,quàm ea, qua debebat, ut ex secũdo uersu,in quo mutata est declinatio,apparet. Quòd si igitur Cæcilianus de declinatione agebat, non de genere, debuerat Martialis ad declinationẽ, non ad genus respondere,ut est putandũ: atq; adeò necesse est eũ respondisse. Siquidem

quidem(ut oſtendi) ille reprehẽderat,quòd hic ficos diceret,nõ ficus. Quæ reprehenſio ſi uera eſt,ut Priſciano uidetur,qui uult ficus magis eſſe quartæ,quæ tandẽ modeſtia poëtæ fuiſſet,eũ q recte admoncat,tã execrabili, etiã uero crimine inceſſere?ergo cõiunxit accuſationẽ imperitiæ cũ accuſatione flagitij per iocũ,& dicacitatẽ,ut moris ſui eſt, quòd ille adcò ſtolidus,nõ ſolùm nequã eſſet,ut negaret ficos reperiri,quos ſecũ ſemper,et quidẽ cũ dolore geſtaret: quod minime mirũ eſt reperiri,quũ pro fructu,ad cuius ſimilitudinẽ morbus appellatus eſt,in ſecũda declinatione,& (ut opinor)in genere maſculino nõ modò apud poëtas,ſed
Ser.2.ſatyr.8. apud oratores quoq; pbatiſſimos reperiatur:ut Horatius,

Pinguibus & ficis paſtum iecur anſeris albi.

Lib.1.epiſt.7. Et Plinius ad Octauium Rufum,Quæ nunc cum ficis, & boletis certamen nondum habent.Et Cicero de Senectute, Ex tantulo grano fici.Quidam grammaticorũ recentium, id eſt, imperitorum, aiunt pro fructu quartæ, pro arbore ſecundæ eſſe declinationis,quũ pro arbore ſit ſæpius quar
Lib.2. tæ:ut idem de Oratore:Vxorem ſuã ſuſpendiſſe ſe de ficu.
Satyra 10. Secundæ autem,ut apud Iuuenalem: _Ad quæ

Diſcutienda ualent ſterilis mala robora fici.

Satur.3.ca.19. Macrobius& ipſe in ſecũda declinatione ſemp ferè utitur, & plurimos ucterũ oſtendit uſos.Priſcianus uerò uult pro fructu,& morbo quartæ eſſe,& hoc autoritate Martialis. Neq; ego inficior ultimũ illũ uerſum poſſe ſic legi, ut recitat Priſcianus: ſed id ioco magis, quàm ſeriò à poëta accipimus eſſe dictũ.Neq; enim ſeipſum,quòd ficos dixiſſet,ſed illius et nequitiã,& imperitiã reprehẽdere uoluit:nõ ignorãs ficos & Latinè,& uſitatè dici.Nec uerò Priſciano faciẽdũ fuit,ut unũ Martialẽ ſequeretur,et Cæcilianũ neſcio quẽ, ut flagitioſum hominẽ, ſic ineruditũ, in eo præſertim

loco,

loco,ubi iocabatur poëta, nec ſuã ſententiã aperiebat, & tacitè negabat, quod affirmare uidebatur. Nã nequaquam dixiſſet ficus quartæ eſſe declinationis,& generis maſculini, quod inauditũ eſt:nec differentiã poſuiſſet generis inter morbũ,& fructũ,quũ hoc ab illo dicatur.Quidã eccleſiaſtici aiũt pro arbore,Ficulnea:ut ibi,Videte ficulneã, et omnes arbores. Quod nuſq; alibi(ſi memoria nõ excidit) mihi repertũ eſt.Sed adiectiuũ Ficulneus,a,um,p materiato ex illa arbore:ut à populus populeus:et à corylus coryleus, & colurnus,ut ab abies abiegnus,ab ilice ilignus dicitur. Luc.xi.

De nominibus Diminutiuis. CAP. V.

NOmina Diminutiua exeuntia in talem uocẽ,qualis eſt piſciculus,ſi ritè formentur, uera ſunt diminutiua:ut, Piſciculus,Vermiculus, Paſſerculus, Fraterculus, Securicula,Lucubratiuncula,Virguncula,Sororcula, Munuſculum,Corpuſculũ, Tempuſculũ, Mendaciunculũ, Pluſculũ. Sin minus ritè formentur, diminutiua non ſunt, Auũculus, Cuniculus,Muſculus,quãdo nõ eſt paruus mus,Pediculus, uel(ut alij uolũt)Pedũculus:& penultima longa Cuculus. Cicercula,nomẽ leguminis.Nouacula,culter raſorius.Lenticula,uaſculi genus. Alia maſculina,aut fœminina non occurrunt.Seruius tamẽ ſuper Donatũ ait,acus acicula.Acus enim dicitur,qua ueſtes ſarciuntur : Acicula,qua mulieres utũtur ad ornamẽtũ capitis. Adiectiua tria,Anniculus Ridiculus,Vernaculus:anniculus puer,annicula puella,anniculũ iumẽtũ,hoc eſt,unius anni:ſicut Bimus,a,ũ,id eſt,duorũ annorũ.Trimus trima trimũ,id eſt, triũ annorũ. Quadrimus quadrima quadrimũ,id eſt,quatuor annorũ, & nõ amplius.Nec de animalibus modò,ſed de inanimatis:ut,anniculum uinũ,bimũ oleũ.De pueris tamẽ magis loquimur per diminutionem,bimulus, trimulus, quadrimulus, quia

intra

intra hos annos adhuc parui ſunt,ut bimulus puer,trimula puella:ſimiliter de his,in quibus hæc ratio habet locum: ut,anniculus equus.Diſſimiliter in quibus hæc ratio locum non habet:ſed dicemus,bimus aries,trimus porcus, quadrimũ uinũ.Ridiculus homo,ridicula res,ridiculum caput,id eſt,deridẽdum.Eſt etiã ſæpe neutrũ,ſignificatq; ſermonem riſus potius,quàm deriſus excitantẽ.Vernaculus,uernacula,uernaculum,quod eſt domi noſtræ,uel in noſtra patria natũ:ut, lingua uernacula, quam uulgò dicunt linguã maternã.dictũ eſt à Verna, qui eſt ſeruus domi noſtræ natus, id eſt,ex noſtra ancilla.Prætereà neutra multa ſunt:ut,Vmbraculũ,Tabernaculũ,Spectaculũ,Habitaculũ,Cœnaculũ, Crepuſculum, Germiculum pro germine, Crepitaculum, Vinculũ,Amiculũ pro amictus genere quodam ferè pallio: Curriculũ pro curſu:& pro loco,in quo certamẽ currendi exercetur:nonnunquam etiã pro curru:ut Curtius libro octauo, Aliorũ turbati equi non in uoragines modò, lacunasq;,ſed etiã in amnẽ præcipitauere curricula. Cubiculũ, quod certè à cubili non uenit,quũ intra cubiculũ cubile ſit, & eius diminutiuũ foret cubiculũ.Puluis et ſignificatione, & formatione legitima diminutiuũ facit, ſed genus mutat apud Hieronym. ut uile puluiſculũ:maſculinè tamen poſuit Apuleius in quodã ſuo carmine,de quo meminit in apologia de magia : Miſi(ut petiſti)munditias dentium,Nitelas oris,ex Arabicis frugibus,Tenuẽ,candificum, nobilẽ puluiſculũ,Cõplanatorẽ tumidulæ gingiuulæ,Conuerritorem pridianæ reliquiæ:Ne qua uiſatur tetra labes ſordium,Reſtrictis fortè ſi labellis riſeris. Conuentus quoq; facit conuenticulũ.Cic.pro Sextio:Tamẽ conuẽticula hominũ, quæ ciuitates nominarunt.Baculus non terminat diminutiuũ in hac uoce,quia ſua talis eſt,tamen neutrum habet Bacillum.

Cicero

Cicero 11. De finib. Bacillum, aliud inflexũ, aliud ita natum. Reperitur tamen primitiuum & in neutro: ut apud Ouidium lib. xv. Metam. Esse solet, baculumq; tenens agreste sinistra. Ne terebra quidem huius uocis est, tãmẽ gignit diminutiuum terebellum, non terebella. Auricula uerò ritè formatur, sed significatione dissentit: nanq; cartilago illa est circũ auriũ concauitatem, non autẽ parua auris. Mẽtula quoq;, quæ non paruam mentem significat, sed uirilia. Fidicula, pro instrumento torquendi, quod an rite formetur, nunc uideamus. Nam fidis, inquit Priscianus, facit fidicula. Nam si esset fides in hac significatione, quomodo Seruio placet, non fidicula feciſſet, sed fidecula. Auidius Seruium Priscianus carpsit, utpote unam rem non uno in loco reprehendens. Cæterum ipse fallitur, nõ Seruius. Nam nec fidis (quemadmodum ueterum autoritas tradit) sed fides dicitur: & si fides dicatur, fidiculã potius, quàm fideculam analogia exigit. De autoritate satisfecerit Festus Pomp. ita scribens: Fides genus citharæ, dictæ, quòd tantum inter se chordæ eius, quantum inter homines fides concordent. Analogiæ quoq; ratio fidicula exigit à fides, sicut ædicula ab ædes, sedicula à sedes, cædicula à cædes: non ædecula, sedecula, cædecula: sicut apes, de quo solo nomine facit ille mentionem, apicula facit, non apecula Et si quãdo apis in nominatiuo reperiatur, ut ille ait, ueluti apud Ouidium in xiii. Metamor. Non apis inde tulit collectos sedula flores. hoc perquàm rarũ est, & analogia apes potius: quàm apis defendit, quia à pede compositũ, ac deriuatum putatur. Deniq; fidis in noïatiuo inauditum est, ergo fides dicendũ est, cuius diminutiuũ fidicula, id est, parua cithara, uel chordula. In plurali tortoriũ (ut dixi) instrumẽtum ex duobus (ut reor) et obliquatis lignis cõpactũ, uel ab extorquenda fide, ac ueritate: uel à nerueis funibus, uinculisq;, quibus ad illum modũ homines torquẽdi alligabãtur.

Prisc. li. 1. & 3.

Quàm meritò Priscianus Seruiũ carpat, & Valla à Seruio stet, uterque uiderit. nam & Ser. in illud Ver. 6. Aen. Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris: sic ait, Fidibus, autem est à noïatiuo hæc fidis, ut sit Pyrrhichius: nã fides, Iambus est.

AD hunc locum pertinet, quod nunc ſubijcimus: Nomina tertiæ declinationis exeuntia in er, ſiue maſculina, ſiue fœminina, ſiue communia, huiuſmodi uocem diminutiuorum ſortiri: ut, Pater paterculus, frater fraterculus, mater matercula, cuius quaſi ſimilis ſoror facit ſororcula, cicercula à cicer tanquam à fœminino, pauper pauperculus, paupercula. Quæ ſunt ſecundæ declinationis tam adiectiua, quàm ſubſtantiua, faciunt diminutiua in ellus maſculina, in ella fœminina, in ellum neutra. Culter, cultellus: Liber, libellus: Puer puellus: Tener, tenera, tenerum, tenellus, tenella, tenellum: Miſer, miſera, miſerum, miſellus, miſella, miſellum: Sacer, ſacra, ſacrum, ſacellus, ſacella, ſacellum. unde hoc Sacellum, pro templo modico. Hinc factum eſt, ut fœminina quoq; ſubſtantiuorum eodem modo, quo adiectiuorum, facerent diminutiua. Caper, capra, capella: Puer, puera, puella: Liber, libra, libella: licet multò aliud libra, quàm liber ſignificet. Hæc diminutiua in ellus, & ella exeunt. Sunt quædam in illus, illa. Inter ea autẽ priora Priſcianus ponit Ala, uultq; facere diminutiuum aſcella: Cicero tamen inter poſteriora. Duo enim maſculina, totidemq; fœminina donat hoc genere terminationis: Palus, paxillus: Talus, taxillus: Mala, maxilla: Ala, axilla. Sunt tamen & alia in hanc uocem exeuntia.

Cic. de Orato. 1. perf.

ILla quoque diminutiua, quæ finiunt in aſter, imitationem potius, quàm diminutionem ſignificant: neq; enim ea ratione dicitur Oleaſter, Pinaſter, Apiaſtrum, Menthaſtrum, Siliquaſtrum, quòd ſit parua olea, parua pinus, paruũ apium, parua mentha, parua ſiliqua: ſed quòd ſylueſtria, oleam, pinum, apium, mentham, ſiliquam imitantia: &, quo quidam utuntur, Filiaſter, pro priuigno, non paruus filius eſt, ſed imitans filium: & Paraſitaſter, non paruus paraſitus (aliter enim non diceretur à Comico, paraſitaſter paruulus) ſed imitator

Terent. in Adelph. act. 5. ſce. 1.

imitator paraſitorum: ut apud M. Tullium pro Varcno, Erucius hic noſter Antoniaſter eſt. Et ad Atticum lib. x i i. Omnino ſolet eſſe Fuluiaſter. id eſt, Antonij, Fuluijq; imitator. Et hinc Auguſtinus appellat Philoſophaſtrum: non (ut puto) paruum philoſophum, ſed imitatorem philoſophorum: niſi dicas imitationem eſſe diminutionem quandam perfectionis. Tamen aliud eſt eſſe diminutiua, aliud imitatiua. Nec quiſpiam dixerit Oleaſtrum eſſe minutam olcam, & Pinaſtrum eſſe minutam pinum, quam Plinius ait eſſe miræ altitudinis: etſi quidam nunc ſolent puſillos homines appellare, Antoniaſter, Luciaſter, Paulaſter, ſecuti Priſcianum, qui præter ſuperiora, hæc addit, eſſe eiuſmodi diminutiua adulationis, & maximè puerorum, ut Catulaſter, Antoniaſter, Patritiolus, Sergiolus. Sed hæc poſteriora ſunt uerè diminutiua, illa (ut oſtendit) non uera, ideoq; nec adulationis: quanquàm omnia diminutiua (non minus quàm hæc in olus) ſunt apta adulationi, & ſæpe etiam contemptui: ut, Homunculus, Homulus, Argutulus. ſed ad rem reuertamur. Pullaſtra apud Varronẽ, quæ eſt parua adoleſcensq; gallina, quod nec ipſum diminutionem ſignificat. Nam maiuſcula potius pulla, quàm minuſcula eſt: etiam ſi minor gallina eſt, non gallinaſtra dicitur, ſed pullaſtra. Duo tamen nomina ſunt, quæ diminutionis regulam ſeruant, Surdaſter, & Recaluaſter, quorum alterum ſignificat diminutionem ſurditatis. Non eſt planè ſurdus ſurdaſter, ſed (ut ſic dicam) ſurdulus: & Recaluaſter, qui fronte caluus eſt, non toto capite, quaſi recaluatulus, quod eſt diminutiuum: in quem modum nequeunt reſolui nomina illa, de quibus ſuprà diſputauimus. Ex his autem quæ retuli exemplis, liquet non modò in aſter, finiri hæc nomina, & eſſe maſculina, ſed etiam in aſtra fœminini generis: ut Pullaſtra, Filiaſtra apud quoſdam pro priuigna: Siliquaſtra pro pipe-

Citat Valla Tull. pro Varcno poſt Priſc. lib. 3. qui eã oratione potuit legiſſe, nunc autẽ deſideratur. Illius oratiõis meminit Quintil. lib. 7. cap. 2. & lib. 9. cap. 2. Lib. 16. ca. 10.

Priſc. lib. 3.

Var. de re ruſt. lib. 3. cap. 9.

rite, quod non uideo quid ex ſiliqua imitetur: & in aſtrum neutri: ut, Apiaſtrum, Siliquaſtrum à ſiliqua arbore ferente fructum ſui nominis, quod Græci κεράτιον uocant. Significat etiam ſiliqua folliculum, ubi grana leguminum includuntur, & ſiquid leguminibus eſt ſimile. Fereq; hæc nomina arborum, herbarumq; diuerſum genus habent in primitiuis, à diminutiuis, uel deriuatiuis.

De nominibus exeuntibus in Rius, uel Rium. CAP. VI.

TAbularium, locus ubi tabulæ, id eſt, inſtrumenta, & literæ reponũtur. Sacrarium, repoſitorium ſacrorũ. Aerarium, repoſitorium æris: id eſt, nummorũ, ſimiliumq; rerum pretioſarum, atq; opum. Armariũ, ubi reponuntur libri, cæteraq; huiuſmodi. Armamentarium, ubi reponuntur armamenta, & arma. Atramentariũ, uaſculum quod continet atramentum. Calamarium, quidam uſurpãt pro theca calamaria, ubi calami reconduutnr: ſed quia hoc tempore pleriq; penna ſcribunt, poteſt etiam dici Pennarium, niſi malumus appellare thecam pennariã, thecam calamariã, & thecam graphiariam. Penarium, ubi reponitur penus: hoc eſt, edulia, & ad uictum pertinentia. Viuarium, ubi continentur uel aues, uel piſces, uel feræ: quæ duntaxat ad uictum ſpectant. Pomariũ, locus pomorum reponendorum: uel locus conſitus pomis: ut
Lib. 4. Metam. Ouid. Id metuens, ſolidis pomaria clauſerat Atlas Mœnibus.
Lib. 1. ab urb. Quidam hoc Pomœrium uocãt. Titus autem Liuius Pomœrium ait eſſe locum ad muros intrà, & extrà, ubi ædificare non licet, quaſi poſt mœnia: ut dicimus Pomeridianum, pro
Lib. 1. eo quod eſt poſtmeridianum: unde Lucanus, Longa per extremos pomœria iungere fines. Pomarium igitur aut locus frequens arboribus pomi, ſiue fructuum pomi repoſitorium: aut copia ipſa arborum pomiferarum. Nam horũ nominum natura eſt, ſignificare uel locũ ubi illa ſunt, uel ipſarũ rerum;

quæ

quæ in loco ſunt, copiam: ut Aluearium, tametſi poteſt dici locus ubi ſunt aluei apium, tamen potius accipitur pro copia alueorum eodem in loco collocatorum, uel apium mellificantium. Et Roſarium magis copiam fruticum uno loco roſas gignentium, quàm ipſum locum, ubi hi frutices ſunt, ſignificat: quem locum ne Roſetum quidem appellare poſſis, cùm idem ſignificet quod roſarium, niſi per contentum ſignificetur continens. Plantarium, non locus plantarũ, ſed ipſæ plantæ, etiamſi euulſæ, aut non conſitæ fuerint. Nec me fallit Seruium ſeparare plantaria à plantis: Plantæ ſunt raptæ de arboribus, plantaria uerò quæ ex ſeminibus nata cum radicibus & terra propria transferuntur: ad quod ſentiendum uidetur allexiſſe eum Vergilij uerſus: _Et uiua ſua plantaria terra. Seminarium, non locus, ſed ſemen ipſum, id eſt, plantulæ. Pampinarium, non terra ubi naſcuntur pampini, ſed congeries pampinorum, id eſt, uirentium ramuſculorum uitis. uel (ut ait Plinius) palmes qui è duro exit, materiãq; in proximum annum promittit, pampinarium uocatur: certè in hoc palmite multi ſunt pampini. Calcearium, Veſtiariumq; pro calceis, & ueſtibus: ut Cibaria, pro cibis. Fuſtuarium, pro fuſtigatione. Carnarium, non locus, ubi caro ſalſa ſuſpenditur, ſed caro ipſa: niſi contentum pro continente accipiatur. Donaria, non locus repoſitorius donorum, ſed ipſa dona: licet Seruius dicat, ubi dona oblata ſunt: ſicut Lectiſternia dicuntur, ubi homines ſedere in templo conſueuerunt. Ita in cæteris adhibenda eſt in ſimilium nominum ſignificatione accuratio. Et hæc de neutris: nam maſculina, fœminina, & communia, officia hominum, qualitatemq; ſignificant. Caprarius, Saltuarius, Camparius, Horrearius, Claſſiarius: cuſtos exercitor'ue caprarum, ſaltus, campi, horrei, claſſis. Sagarius, Lintearius, Veſtiarius: uenditor ſagorum, linteorum, ueſtium.

Ser. in illud 2. Geor. Hic plantas tenero abſcindens, &c. Georg. 2.

Lib. 17. cap. 14.

Ser. in illud 3. Georg. Impariibus ductos alta ad donaria &c.

ueſtium. Proprietarius, Fructuarius, Vſuarius: cuius eſt proprietas prædij, cuius fructus, cuius uſus: quæ omnia ſignificãt actionem, poſſeßionemq;, numero quidem incomprehenſibilia. Pauca autem quæ paßiuè accipiuntur: Legatarius, Commendatarius, Depoſitarius, Beneficiarius, Fideicommiſſarius: qui legatum, commodatum, depoſitum, beneficium, fideicommiſſum accepit, & ſiqua ſunt alia. Ex huiuſmodi nominibus fiunt etiam nomina quædam rerum, Calcaria, Sulphuraria: ubi calx coquitur, & ſulphur fit. Atq; hæc à nominibus ferè proficiſcuntur: illa uerò magis à uerbis, uel à uerbalibus in or, adiectiua in orius, oria, orium, actionem ſignificantia, Accuſatorius, Petitorius, Defenſorius, Fideiuſſorius, Inſtitutorius, Exercitorius, Tributorius. Nam Tributarius uenit à tributum, Tributorius à tributor, ſicut Depoſitarius, à depoſitum, Depoſitorius à depoſitor. Significat itaq; Tributarius, qui ſoluendo tributo obnoxius eſt: ut Stipendiarius, qui ſoluendo ſtipendio: & Depoſitarius, qui reddendo depoſito: ut Munerarius, qui dat munera populo, gladiatoribus in arena exhibendis. Idcoq; Vas eſcarium dicimus, & Vas potorium: quia hoc à nomine uerbali uenit, illud nõ uenit. Prætor, Senator, Holitor, Lictor, non opinor deſcendere à uerbis: ſed quia uocem uerbalem obtinent, ſicut Cenſor, & Quæſtor, ſic formauerunt ſua denominatiua Prætorius, Senatorius, Holitorius, Lictorius, Cenſorius, & Quæſtorius. Holitor autem, eſt qui hortum holerum exercet, quem nonnulli hortulanum uocant. Eſt & Holus, unaquæq; herba, qua ueſcimur. Nam ſunt & horti nõ holerum, ſed arboribus conſiti, & uoluptatis gratia comparati: ut, Horti Salluſtiani, Pompeiani, Luculliani, Claudiani. Lictor, miniſter conſulis, proconſulis, præſidis, prætoris, qui faſcem uirgarum alligatum, cum ſecuri portat: ſuntq; lictores conſulis duodeni, aliorum ſeni. His

addere

addere possumus Aleator, quod uidetur descendere à uerbo, quod nusquam reperitur. Non enim alcare dicimus, sed alea ludere. Neutra autẽ in orium, locum plerunq; significant, ubi aliquid fit: ut Deambulatorium, locus ubi deambulamus. Dormitorium, locus ubi dormimus. Repositorium, ubi reponitur aliquid. Tentorium, locus ubi tendimus uela, aut siquid instar uelorum habet: uel potius ipsa uela, siue uelamenta contra iniuriam cœli. Auditorium, locus ubi audimus præceptorem, aut orantem non in uera causa, aut opus nouum recitantem, aut siquid simile est: uel ipsa turba, atq; ipse cœtus auditorum. Tectorium, illinimentum est, & quasi pauimentum parietis, atq; incrustatio. Amatorium, genus ueneni, amorem, uel insaniam ingerentis. Portorium, uectigal portus, uel fluminum, uel lacuum, uel stagnorum. Nam & Portitor ille dicitur, qui traducit homines, ac uehit nauigio uel ad nauem de litore, uel de naui ad litus, uel ad ulteriorem fluminis, lacus, stagni ue seu ripam, seu litus: licet frequentius dicatur litus. Potest etiam accipi pro eo, qui portorium conduxit: id est, qui fructus pecuniarios ex portu conduxit, & à uenientibus illos exigit: quæ ratio in cæteris huiusmodi discernenda est. Hoc etiam loco addam, quòd quum dicamus Dumetum, Spinetum, Vepretum, similiaq; : tamen dicimus Senticetum, non sentetum.

De Euentu, Iussu, Permissu, Iugero. CAP. VII.

EVentus in singulari generis masculini, & declinationis quartæ est: cuius plurali M. Tullius sæpissimè in neutro genere, & declinatione secunda utitur: ut de Oratore, Ex aliorum factis, aut dictis, aut euentis. Idem de Diuinatione: Si euenta quærimus, quæ exquiruntur extis. Et ad Luceium: Fabulam rerum, euentorumq; meorum. Et ad Atticum: Semper enim causæ euentorum magis mouent, quàm ipsa euenta. *Epist. 11. lib. 5. epist. fam.*

Quidam planè imperiti Euentum aiunt ſignificare principium: ut apud Ouidium, Exitus acta probat: careat ſucceſſibus, opto, Quiſquis ab euẽtu facta notanda putat. Illud enim, Exitus acta probat, uox eſt accuſantium Phyllidem argumento, quod ducitur à caſu, cosq; Phyllis ipſa execratur, dicens: Careat ſucceſſibus, opto, quiſquis à caſu, & non à cauſis aliũ laudat, aut uituperat. Similia ſunt huic, Iuſſu & Permiſſu tuo, quorum pluralia ſunt potius ſecundæ declinationis, in ſingulari ferè nunquam. Neq; enim dicere ſolemus Iuſſo tuo, ſed iuſſu: non Permiſſo tuo, ſed permiſſu. Horatius tamẽ, Vtar permiſſo. id eſt, re permiſſa, non autem permiſſione: nec dixiſſet permiſſo tuo, nec iuſſibus, permiſſibusq; tuis, ſed iuſſis, permiſſisq; tuis: nec iuſſus, permiſſusq; tuos, ſed iuſſa, permiſſaq; tua. Verg. _Accipe iuſſis Carmina cœpta tuis. Et iterũ: Iuſſa tamen diuûm exequitur. Et alibi: _Haud mollia iuſſa. Ediuerſo Iugerum in ſingulari ſecundæ, & in plurali tertiæ declinationis: nõ autẽ (ut ait Priſc.) Iugus iugeris, cum omnes dicant in ſingulari Iugerum, & in plurali iugeribus. Significat autem menſuram CCXL. pedum in longitudinem, dimidij in latitudinem: uel (ut aliqui uolunt) quantum par boum una die arat: quæ duæ ſignificationes in idem recidunt: tantum enim ferè ſolet una die par boum arare, quantum dixi.

n epiſt. Phyl. d Demoph.

Epi. 1. lib. 2.

Eclog. 8.

Aeneid. 4.

Georg. 3.

Lib. 7.

De nominibus adiectiuis in Tilis, Silis, & Xilis. CAP. VIII.

NOmina quæ exeunt in Tilis, uel in Silis, uel in Xilis, ſimilimam ſuis participijs unde naſcuntur, ſignificationem habent. Vas fictile, quod fictum eſt à figulo: nõ quod fingi poteſt. Coctiles lateres, qui cocti ſunt, & non crudi. Raſiles calathi, quaſi raſi, nihil extantis, aut redundantis habentes plenitudinis. Verg. tamen, _Et torno raſile buxum. quaſi raſibile. Penſilis uua, penſilis lectus, penſiles lychni, penſiles balneæ,

Georg. 2.

balneæ,pensiles horti,quòd suspensi sunt,& in aëre pendentes. Flexilis ramus, flexiles uites, quòd flexæ sunt, & lapsu erratico torquentur. Tortilis ansa,quòd retorta, & replicata est. Tornatile poculum, quod tornatum est, & torno factum. Textilis uestis,quæ texta est. Sutilis baltheus,sutilis cymba,quòd consuta est. Sculptile simulacrum,quod sculptum est. Altilis auis, altilis quadrupes, altilis piscis, qui sagina altus, siue alitus est,atque saginatus. Structilis basis, structiles columnæ, quæ non sunt ex uno lapide,sed multis. Apertile latus,quod apertum est:ut Ouidius de Tristibus,

Aspicis à dextra latus hoc adapertile tauri. Æleg.11.lib.3.

Tinctile uirus,quod tinctum est, aut intinctum spiculo sagittæ:ut apud eundem, & in eodem opere: Nam uolucri ferro Æleg.10.lib.3. tinctile uirus inest. Tonsile buxetum, & tonsiles oleas legimus,quòd tonsæ sunt,& in orbem,ac comam putatæ. Et hæc nomina in participium passiuum resoluuntur, quæ passiuum habent: quæ uerò passiuo carent, in præsentis participium, qualia sunt neutra:ut Anima uolatilis, quasi uolans: & quidam Volatilia uolucres uocant,quia uolant:ut Altilia animalia,quæ aluntur. Sessiles lactucæ, quasi sedentes, quod licet à participio non ueniat,tamẽ ciusdem naturæ est,cùm in significatione consentiat,& à supino nascatur. Vmbratilis uidetur conuenire cum cæteris,quasi umbratus:ut Vita umbratilis,& Res umbratiles: id est,uita, umbra & opaco marcescens:& res per inuolucra,& inanitatem, qualis umbra est, ductæ,umbratiles appellantur. Versatilis quoq; scena uidetur significare,quòd uersatur huc,& illhuc,non quòd uersata est:& axis uersatilis,et gladius angeli uersatilis,quòd uersatur. Quidam autẽ Versilis scena, & Ductilis dicunt:uersilis quidẽ quòd quum tota machinis quibusdam cõuertebatur, aliam picturæ faciem ostenderet:Ductilis uerò,quum tractis

tabulatis hàc,atq; illhac, ſpecies picturæ nudabatur interior. Plicatilis criſta upupæ,quòd plicatur,nõ quòd plicata eſt:& nauis plicatilis,quæ plicatur,quum facta eſt ex corijs. Fiſſilis arbor,fiſſile lignũ, fiſſile robur,tum quaſi fiſſum cuneis, tum quia finditur,quaſi fiſſibile:ut Plinius lib. XVI. Hæc maximè fiſſilia,alia frangi celeriora,quàm findi.Idem paulò pòſt: Nullisq; fiſſile rimis hoc lignum. id eſt,fiſſum.Solutilis etiam nauis dicitur(qualis nauis in qua Agrippina à Nerone filio per inſidias poſita,naufragium fecit) quaſi ſolubilis,quæ facilè ſolui poſſet.Ego uerò malim ſolutilem dicere ſolutam,& non fideliter conſutam. Et Sectile porrum legimus, non tam ſectibile(quid enim non eſt ſectibile?) quàm ſectum, & ſua ſponte conciſum,& ſectum introrſum. Futilis,uanus,uel inutilis:uel à futio futis, unde effutio effutis:uel à fuo futum:uel per apocopen ab alio ſupino, quod ab alijs diuinari malo, quàm à me proferri.* Aquatilis ,à nomine, uel à uerbo, animal in aqua degens. Saxatilis,incola ſaxorum. Piſcis fluuiatilis,incola fluuij,non maris,aliarum'ue aquarum piſcis.Pluuiatilis aqua,à pluo,uel magis à pluuia.

cap.28. Eodẽ lib.ca.29. De hac ſolutili naue,et Agrippinæ naufragio, uide Suet. in Nero. ca.34. & Cor. Tac. lib.14.

* Fututũ intelligit,ſupinũ uerbi futuo.

De adiectiuis in Bundus. CAP. IX.

PRiſcianus libro quarto inquit:In Bundus deſinentia ſimilitudinem habere ſignificant:ut, Vitabundus, ſimilis uitanti.Prædabundus,ſimilis prædanti.Moribundus,ſimilis morienti.Errabundus,ſimilis erranti.Furibundus, ſimilis furenti:Et paulò pòſt:Excipitur alternitatis cauſa Rubicũdus,quod in penultima ſyllaba pro b, c habuit, ne ſit abſonum, ſi rubibundus dicamus.Sed uideamus, an Priſcianus rectè ſentiat:neque à me primũ hæc quæſtio mouetur,ſed olim ab Aulo Gellio,atq; ante hunc à Terentio Scauro Adriani temporibus(ut idem Aul.Gellius ait)grammatico uel nobiliſſimo contra Cæſellium in commentario lectionum antiquarũ ita ſcribentem:

Gell.li.11.ca.15.

Ludib

Ludibundus, Errabundus, Ridibundus, idem eſt quod ludens, errans, ridens. Quod Scaurus reprehendit, dicens Ludibundum eſſe, qui ludentem, errabundum, ridibundumq;, qui errantem, ridentemq; agit, ac ſimulat. Hoc Aul. Gellius confutat, atq; ita cum Cæſellio ſentit, ut non ſimulationem per hæc nomina, ſed è contrario uehementiam intelligi uelit, his quidem uerbis: Sed qua ratione Scaurus adductus ſit, ut Cæſellium in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus. Non eſt enim dubium, quin hæc genere ipſo duntaxat idem ſignificent, quòd ea demonſtrant, à quibus producuntur. Quid eſſet autem ludentem agere, uel imitari? & paulò pòſt: Cum reprehenſionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis redijt, quòd Siſenna in quarto hiſtoriarum eiuſdem figuræ uerbo ita uſus eſt: Populabundus, inquit, agros ad oppidum peruenit. Quod ſcilicet ſignificat cùm agros popularetur, non ut Scaurus in conſimilibus uerbis ait, quum populantem ageret, uel cùm imitaretur. Poterat tamen Aul. Gellius magis proprium producere exemplum, quale apud Salluſtium in Iugurthino: Ipſe quaſi uitabundus per ſaltuoſa loca, & tramites exercitum ductare. Si huiuſmodi nomina in Bundus ſignificarent ſimilitudinem, quid ita adderet Quaſi, quod ſimilitudinem, imaginemq; ſignificat? Pergit idem Aul. Gellius dicens: Sed inquirentibus nobis, quænam ratio, & origo eſſet huiuſcemodi figuræ Populabundus, & Errabundus, multorumq; aliorum id genus uerborum, ἐπιβόλως hercle Apollinaris noſter ſibi uideri ait, particulam iſtam poſtremam, in quam uerba talia exeunt, uim, & copiam, & quaſi abundantiam rei, cuius id uerbum eſſet, demonſtrare: ut Lætabundus is dicatur, qui abundè lætus ſit: & Errabundus, qui longo, atq; abũdanti errore ſit. Cæteraq; omnia ex ea figura ita dici oſtẽdit, ut productio hæc, & extremitas, largam, & fluentẽ uim, & cop

Epibolos, apiè, ingeniosè.

& copiam declaret. Hæc Aul. Gellius: à quo miror cur desciuerit Priscianus, & uni Scauro potius, quàm his duobus, tribus ue astipuletur. An quia grãmaticus Scaurus, & Prisciano similitudine professionis coniunctus, Cæsellius uerò iurisconsultus, & Au. Gellius orator, Apollinarisq; philosophus? Puto potius Seruium secutum, quanquàm ab eo libenter dissentire solet. Ait enim ille tum alibi, tum decimo Aeneidos: Moribunda, morienti similis. Quod ita esse Sallustius ostendit, qui ait: Quasi uitabundus per tramites, & saltuosa loca exercitum ductare. Nullum exemplum Seruius magis contra se proferre potuit, ut modò ostendi. Audi quam subiungit rationem: Nam Iugurtha non uitabat legatum, sed eum uitare simulabat. Ita exposuit, quasi uoluerit uitabundum dici à simulatione, & non à similitudine: non simulabat uitationem legati, sed timorem. Præterea si qua foret similitudo, ea similitudo, atque simulatio intelligitur per illud quasi, non per illud uitabundus. Addit adhuc rationem: Nam quia nomen est, ideo significat similitudinem, non passionem: & alia deinceps, ubi nullum robur rationis est. Sed præter rationes illorum, ipse quoq; Priscianus imprudẽs confessus est, quod negabat. Quæro enim, nunquid homo rubicundus (quod ille simile facit cæteris in bundus) similis rubenti est, an uerè rubens? profectò uerè rubens: ergo idem erit rubicundus, & rubens: quæ sententia Cæsellij est, quæ & breuior est, nec minus fortasse uera, quàm illa, siue Aul. Gellij, siue Apollinaris: quũ frequentissimè sic accipiantur, populabundus populans, errabundus errans. Sed nonnunquam (ut Gellius ait) uehementiã significant: quæ ut breuiter & ipse complectar, idem significant quod participia frequentatiuorum, lusitans, risitans, erritans, lectitans, populitans, si reperirenus: quod quum non sit, ad hæc (ut reor) in bundus terminata decurrimus.

In uersum illũ, Dextráque ex humero nernis moribunda pependit.

De

De nominibus in Icus. CAP. X.

MAgnificus, Honorificus, Munificus, non ex se gignunt comparatiuos, superlatiuosq́;, sed ex alijs, quæ in usu non sunt, ac ne possunt quidem esse, magnificens, honorificens, munificens. Non enim dicimus magnificior, honorificior, munificior: sed magnificentior, honorificentior, munificentior: & in superlatiuo magnificẽtißimus, honorificentißimus, munificentißimus. Mirificus tamen etiam mirificißimus facit, ut Terentius: _Atqui mirificißimum: Patruus tuus pater inuentus est. Et M. Cato, teste Prisciano, contra Thermum de Ptolemæo rege optimo, atq; beneficißimo. Et Accius in x 1. Didascalicon: Atq; magnificißimo, excellẽtißimoq́; honore. Omnia ergo à facio sic cõposita, & terminata, hanc regulam sequuntur, Mirificus, Maleficus, Beneficus, Veneficus, Vulnificus, Tabificus, Luctificus, Pacificus, Morbificus, Sacrificus, & siqua sunt alia: quæ omnia ascititium comparatiuum, superlatiuumq́; habent, aliquando etiam suum. Sunt'ne alia nomina & eiusdem naturæ? Certè sunt: ea, quæ formantur à dico, & à loquor: ut Maledicus, maledicentior, maledicentißimus. Benedicus autem non inueni, quia nec benedico inuenitur, licet eo Priscianus utatur, & hoc tempore utamur more Græcorum, quorum autoritate dedimus huic uerbo accusatiuum præter naturam suam, quum postulet datiuum, sicut Maledico, quod & ipsum nunc ad imitationem Græcorum habet etiam aliquando accusatiuũ. De Benedico unius uocis loquor, non duarum: nam tunc & aliud significat, & aliter regit. Præterea Fatidicus, Veridicus: Iuridicus uerò rarum est uerbum: Causidicus magis substantiuum. A' loquor fortasse sunt plura: à sequor fortasse nulla, nisi Pedisequus, quod substantiuũ est. Magniloquus, Altiloquus Grandiloquus, Vaniloquus, Doctiloquus, Versutiloquus, Fatiloquus, faciunt comparatiuum magniloq

In Phormio. act. 5. sce. 6.

Prisc. lib. 3.

Prisc. li. 17. et 18.

Benedico non inueniri miror Vallã dixisse, ait enim Cice. pro Sest. Cui benedixit unquã bono? et pro laudo ponitur, siue bene loquor.

gniloquentior,grandiloquentior, & item cætera. Superlatiuum magniloquentiſsimus,grandiloquentiſsimus, & reliqua: ſed horum poſitiua poſſunt eſſe tum participia,magniloquẽs, grandiloquens:tum nomina,magniloquus,grandiloquus:præter unũ Suauiloquens, quod neſcio an dici poſsit Suauiloquus. Maledicens planè participium eſt,ſed & Maledicus dicimus: quod in Fatidicus,& Veridicus non fit: neq; in illis ſuperioribus,Magnificens,Honorificens,Munificens,quæ participia eſſe non poſſunt,quum hæc fuerit futura uera uox, magnificiens,honorificiens,munificiens.

De nominibus in Ceus,in Eus,& in Itius. CAP. XI.

FInita in Ceus,pauca ſunt,materiamq; ſignificant:ut,Herbaccus, Betaceus,Maluaccus:ex materia herbæ,maluæ, betæ.Arundinaceus,Ferulaceus, Roſaceus, Triticeus, Hordeaceus,Teſtaceus, Tophaceus,Arenaceus,Cretaceus,Argillaceus:ex materia arundinis,roſæ,tritici,hordei,teſtæ,tophi, arenæ,cretæ,argillæ.Hoc tamen differunt(ſi quid differunt à materialibus)quòd illa magis totum ſignificant, hæc partem. Ager enim cretaceus non idem eſt,quod creteus:nec Arundinaceus ſurculus,quod arundinea fiſtula.Vnum eſt natum,& poſitum in creta,aut arundine:alterum ex corpore,ac materia cretæ & arundinis factum: & Panis triticeus, hordeaceus'ue, non ex ſolo tritico, hordeo'ue compoſitus eſt,ſed ex aqua quoq;, licet triticeus utriuſq; harum, de quibus loquor, formarũ uideri poſsit,& magis illius,cuius ſunt cretcus,arundineus,& ſimilia. Nam Triticaceus facere deberet,niſi dicimus euphoniæ cauſa,ca, ſyllabam eſſe ſublatam:quod mihi ita uidetur eſſe, quia diſiuncta eſt ſpecies eorum, quæ exeunt in Ceus,& eorum quæ exeunt in Eus. Huius generis eſt Vinaceus, quum eſt adiectiuum: ut,uinaceo grano legimus quendam ſuffocatũ,pro acino uuæ.& Vinacea ſubſtantiuum plurale

Anacreon poëta,Plinio autore lib.7.ca.7.acino uuæ fuit ſuffocatus.

rale pro granis uuæ iam preſſæ. Dicimus tamen, Mons terrenus potius, quàm terreus, aut terraceus. Sunt item nomina finita in Itius, deſcendentia ab habentibus t, in ultima ſyllaba: & ſi à nominibus quidem, ſignificant materiam: ſi à ſupinis uerò, paſſionem quandam: ut, Cratitius, Stramẽtitius, Lateritius, Cæmentitius, Pauimentitius. Item Fictitius, Commẽtitius, Pigneratitius, Fœneratitius, Conductitius, Conuentitius, Adſcriptitius, Dedititius. Ratio fictitia, ac commẽtitia, quæ ficta, & ad tempus commenta eſt, & excogitata. Res pigneratitia, aut fœneratitia, quæ data eſt pignori, aut ad fœnus pertinet. Domus conductitia, quæ conducta eſt. Homo adſcriptitius, dedititiusq;, qui ad aliquam rem adſcriptus eſt, & qui ex numero eorum eſt, qui ſe in alterius imperium dediderunt.

De natura Comparatiui. CAP. XII.

COmparatiuum pro minore ui accipi, quàm ipſum poſitiuum habeat, ait Priſcianus: ut Vergilius, *Priſc. lib. 3.*

Triſtior, & lacrymas oculos ſuffuſa nitentes. *Æneid. 1.*

Triſtior, enim hîc ex parte triſtis accipitur. Sæpe per ſe poſitum pro ipſo poſitiuo: ut, _Comites ſenioris Aceſtæ. pro ſenis. *Æneid. 5.* In quorum utroq; eſt cauſa, cur aliquid nos addamus. Nam illud triſtior, plane pro triſtis, non pro ex parte triſtis accipitur: ut ait Quintilianus, Vtimur uulgò comparatiuis pro abſolutis: ut ſiquis ſe appellans infirmiorem, non dixit pro minus quàm infirmus. Et hîc Senior potius pro ualde ſenex quàm tantùm ſenex: ut idem Quintilianus de Iſocrate, *Quintil. lib. 9. cap. 3. de figuris uerborum.* *Lib. 3. cap. 1.* Eoq; iam ſeniore (octauum enim & nonageſimum impleuit annum) præcipere Ariſtoteles pomeridianis ſcholis cœpit. Et Ouidius de Triſtibus, *Lib. 2.*

Soſpite ſic te ſit natus quoq; ſoſpes, & olim
Imperium regat hoc cum ſeniore ſenex.

Ideo cum Seruio non ſentio dicente ſecundum Varronem, Se- *Ser. in illud 6.*

nior,

Aen. Iam senior, sed cruda deo &c. & in illud 5. Tum senior tales referebat pectore voces.

nior, & Iunior comparatiua sunt per imminutionem. Est enim Senior non satis senex. Iunior non satis iuuenis, intra iuuenem, sicut pauperior intra pauperem: hoc autem dicit Varro in libris suis ad Ciceronem: quam rem à Varrone tractatam confirmat etiam Plinius: Hæc Seruius. Si uerò hoc Varro, & Plinius ait, quis non cernit sibiipsi repugnare rationem hanc? Est enim natura comparatiui superare in ea qualitate, quam obtinet positiuus, quæ superatio quotics incolumis est, non possis tunc dicere factam esse imminutionem. Ponamus exemplum huic rei similimum Antiquior te ego sum: id est, maior te natu sum. Item, Adolescentior te sum: id est, minor natu te sum: ita, Iunior te sum: id est, minoris ætatis quàm tu, ui delicet supero te paruitate ætatis: quem in modum accipitur illo in loco Seruij. Ergo non per imminutionem, sed propriè. Quare ut in Iunior fallitur, ita & in Senior falli dicendus est: quæ tamen omnia (ut sentio) pro positiuo accipi solent. quemadmodum etiam Ocyus, pro Ocyter. Minus pro non, semper ferè accipitur: frequentissimè tamen iunctũ cum Sin, aut cum Quò, pro ut. Sin minus, id est, si nõ: Quò minus, id est, ut non: sicut, Quò secius, etiam pro, ut non. Quia de hoc comparatiuo Minus, feci mentionem, aliquid etiam de ipso dicam. Placet autem mihi non modò à paruum uenire, sed etiam à parum: ut, Parum pecuniæ habeo: non autem Paruum pecuniæ: ergo Minus pecuniæ, ad parum pecuniæ potius, quàm ad paruum pecuniæ uidetur referri. Addam aliquid econtrario de Magis. Ait idem Priscianus, omnia comparatiua mittere aduerbia similia neutro generi. Atqui Magis, non in us, exit more aliorum, sed in is: quod comparatiuum esse & uis ipsa huius uocis indicat, & multò pòst (nescio quomodo) fatetur hic autor. Prætereo quod à Maius nullum aliud aduerbium est, & aliquod esse debet. Dicimus enim Iustius queror, melius scribo,

Prisc. lib. 15.

peius

peius canto, plus gaudeo, minus doleo. Maius gaudeo non dicimus, sed Magis: quod à magnum positiuo comparatiuum esse uel hinc palàm est, quòd omnes sic loquimur: Magis poterat Pompeius, quàm Cæsar: sed posteà Maxime omniũ potuit Cæsar. Ex quo apparet eiusdem positiui, quod est Magnum comparatiuum esse magis, cuius superlatiuum est Maximè, mutata u in g, & apposita i. Quod quum ita sit, cur per magis & positiuum resolui comparatiuum Priscianus uoluit, tacens de cæteris quæ eundem usum præstant? Fortior, plus fortis, uehementius fortis, ualidius fortis, & quæ sunt huiusmodi. Opinor quòd non putabat hoc esse comparatiuum, ut quod à uoce comparatiui recesserat: aut si putabat, absurdum uidebatur comparatiuum per comparatiuum resolui cum positiuo, quum præsertim ipsum magis, more aliorum comparatiuorum resoluendum sit, quod fieri nequit. Quod si resolui nequit, ne aliud quidem poterit. Quale est si dicam, Quod est istorum maius ædificium, aut quod ualidius? absurdum (ut dixi) quibusdam uideri possit, si resoluatur magis magnum, & ualidius ualidum. Adde quòd sicut resoluit comparatiuũ per magis, ita debuit resoluere superlatiuum per maximè: Fortissimus Græcorum Achilles, maximè fortis Græcorum, non autem super omnes Græcos fortis. Nam hoc modo supra se fortis erit, quod fieri nequit. Item sine apposito, Fortißimus Hercules, non dicitur commodè ualde fortis, sed ualdißimè, id est, maximè fortis. Nam quid absurdius, quàm quum exponamus comparatiuum per comparatiuum, exponere superlatiuum per positiuum?

De differentia Comparatiui à Superlatiuo. CAP. XIII.

INter comparatiuum, & superlatiuum ea in primis, quæ apud Græcos, differentia est, quòd comparatiuum refertur ad unum, superlatiuum ad plura. Quod reprehendit Prisci-

Priſc.lib.3. nus, inquiens: Fit autem comparatio uel ad unum, uel ad plures tam ſui generis, quàm alieni: quamuis Græci honoris cauſa ſuæ gentis magis, quàm ratione ueritatis, dicant nõ poſſe ad multos ſui generis fieri comparationem. Alij autem dicunt hanc eſſe rationem, propter quam non utuntur tali comparatione, quòd quum ad plures ſui generis fit comparatio, ſuperlatiuo uti poſſumus: ut, Fortißimus Græcorum Achilles. Sed ſuperlatiuus multò alios excellere ſignificat: comparatiuus uerò etiam poteſt paruo ſuperantem demonſtrare: unde etiam diminutionem iure accepit apud nos, Maiuſculus, Minuſculus. Hæc Priſcianus. A' quo tam pro Græcis, quàm pro Latinis diſſentio. Nam quæro à Priſciano, quonã modo Græci diſtinguerent ſenſum comparatiui à ſenſu ſuperlatiui, quum ipſi quoq; comparatiuo genitiuum tribuant, niſi hac ratione, ut hoc ad unum, illud referatur ad plura? Loquor quoties comparatio fit ad eos, qui ſunt eiuſdem generis. Nam ad eos qui ſunt alieni, neceſſariò quoq; utuntur genitiuo per comparatiuum: quum ablatiuo careant. (Quum dico comparationem more Priſciani, tam comparatiui, quàm ſuperlatiui intelligi uolo.) Atqui apud Latinos iſta ambiguitas non eſt, quia comparatiuo ablatiuum tribuimus. De hoc paulò pòſt reſpondebo. Tamen tanti momenti eſt illa Græcorum ratio, ut eam Latini ad formam Græcæ conſtructionis imitati ſint: hoc eſt, ut cum genitiuo iungerent comparatiuum utiq; inter duo (nam ſuperlatiuum dubium non eſt habere locum inter plura) ut, Aiacum fuit fortior Telamonius: &, Manuum melior eſt dextera. Si uerò tres Aiaces fuiſſent, diceremus non fortior, ſed fortißimus: ſicut, Digitorum longißimus eſt, non longior, medius. Horatius, O' maior iuuenum, inquit: ad duos enim Piſones patrem, filiumq; ſcribebat. Ouidius in perſona Medeæ, quæ duos filios habuit:

De arte poët.

In epiſt. Med. ad Iaſ.

Quum

Quum minor ex pueris iussus, studioq; uidendi
Constitit ad geminæ limina prima foris.

Et Cæsar, siue alius pro Cæsare, in commentario x i. in testamento Ptolemæi patris, Hæredes erãt scripti ex duobus filijs maior, & ex duabus ea, quæ ætate antecedebat. Ideo maior Aiax, & minor: ille Telamonis, hic Oilei filius. Maior, & minor Atrides: ille Agamemnon, hic Menelaus. Maior Cato, & minor. Maior, & minor Scipio, de duobus Aphricanis. Maior Cyrus, & minor: siue superior, & posterior: nã tempus significamus, non dignitatem maiorem, minoremue. De malis tamen non maior, & minor dicimus: ut, Dionysius superior, & Dionysius inferior. Qui numerus quum superat, non per comparatiuum, sed per positiuum, aut per superlatiuum loquimur: ut, Magnus Alexãder, Magnus Pompeius, Fabius Maximus, Valerius Maximus. Et hæc est Græcorum ratio, in qua nobis cum illis conuenit: quòd ad unum sui generis utendum est comparatiuo, ad plures superlatiuo. Ideoq; curiosissimus in loquendo, & reconditissimæ sciẽtiæ Macrobius in Saturnalibus mihi non probatur, ubi dixit: Age Serui non solùm adolescentium, qui tibi æquæui sunt, sed senũ quoq; omnium doctissimus. Non enim est eiusdem generis adolescẽs cum senibus, non aliter quàm si dicam, ego sum doctissimus Romanorum, & Carthaginiensium. Nam si Romanus sum, tollendum est Carthaginiensium: si Carthaginiensis, tollendum est Romanorum: si neutrum, utrunq; male iungitur. Et Priscianus in primo: Omnium est breuissimum eorum quæ diuidi possunt, id quod diuidi non potest. Non aliter quàm si dicas, Hæc est pulcherrima suarũ sororum, cùm sit dicendum, hæc est pulcherrima sororum. nam sororũ, ipsa una est, suarum non est. Quid autem ad plures generis diuersi? Nempe nos qui sextum casum habemus simulimum genitiuo, hunc

Cæs. in com. x i. aut si mauis li. 3. de bel. ciuil.

Macrob. lib. 7. cap. xi.

Vbi de litera loquitur.

adhibemus: ut, Achilles Troianis fortior fuit: &, Ego sum doctior Carthaginiensibus, qui non sum doctissimus Romanorum: &, Tu es doctior senibus, iuuenum longè doctissimus. Græci eodem genitiuo utuntur, ut sit hæc differentia, Superlatiuum ad plura sui generis, comparatiuum ad plura diuersi generis comparari: quod Priscianus reprehẽdit, nolens illam differentiam inter gradus hos esse: sed hanc, quòd comparatiuus parum, superlatiuus multum excellere significet. Quæ ratio, præterquàm quòd non satis defendit opinionem Græcorum, atq; adeò usum Latinorum, etiam falsa est. Neq; enim (ut ipse uult) quia comparatiuum diminutionem accipit, ideo parum significat, & non potius multùm, quia diminui potest, præsertim quum dicat comparatiuũ aliquando transcendere superlatiuum: ut, Achilles fortissimo Troianorum Hectore fortior fuit. Sed ego hoc non laboro, quòd comparatiuum modò transcendat, modò minuatur: quæ res non mutat naturam comparatiui: aliud animaduertendum est, quo solo ipsi gradus comparationis ponderantur: quòd comparatiuum gradum obtinet, siue primum: superlatio uerò plures, siue ultimum. Atq; (ut ego sentio) non ad singulas res, sed ad gradus quosdam illa referenda sunt. Nam ubi fuerint multa eiusdem generis, non tamen cadit superlatio uno eminente, cæteris paribus. Vt si inter plura uascula, aut plura nauigia ad unam magnitudinem facta, aliquod sit longè capacius, & grandius, non rectè dicas, hoc esse omnium maximum. Necesse enim est ubi superlatio est, ibi sit & comparatio, & aliquod sit maius aliquo, & iterum alterũ maius hoc, quod erit iam omnium maximum: ut in Troianis sunt aliqui fortes, & his alij fortiores, atque alij adhuc his fortiores, qui uocantur fortissimi. Itaq; nunquàm citra tertium numerum fit superlatio. (At Prisciano uidetur, si cætera paria nauigia aliquod

paulò

paulò antecederet,dicendum Maius cæteris:ſi multò,Maximum omnium.) Quid ergo ſi inter ipſa paria unum utcunq; emineat,eiuſdem tamen generis,non diuerſi,quomodo dicendum erit? Comparatiuum non refertur ad ea quæ plura ſunt eiuſdem generis, & ſuperlatiuum nõ habet locum inter paria. Malim ergo dicere per comparatiuum,ſed in ablatiuo,ut Maius cæteris. Nam inter duo(ut dixi)damus genitiuũ. Quidam dant genitiuum etiã ubi plura duobus ſunt, ſed tantummodo eccleſiaſtici, præſertim imitati Græcos autores, unde interpretantur. Nulla enim litera eſt Latina noui teſtamenti. Dicunt ergo,Maior diſcipulorum, Minor fratrum,ſiue quia cæteri pares ſunt,unus autem aut excellat,aut excellatur:ſiue quia non magni fecerint hanc differentiã comparatiui,& ſuperlatiui,altero pro altero,hoc eſt,comparatiuo pro ſuperlatiuo utentes:ut ex loco illo datur intelligi:Qui uult inter uos maior eſſe,ſit ueſtrum minimus. Cur non dixit Maximus,Minimusq;:aut,Maior,Minorq;: niſi quòd pro maximus poſuit maior,in quo Græcos ſecutum ſcimus? In illo autem(licet huc parum pertineat) Græcũ non ſequimur:Nunc manent fides, ſpes,charitas,tria hæc:maior horum eſt charitas. Cur nõ aut Maior harum,aut Maius horum? Græci genitiuum hunc in omnibus generibus unum habent,qui eſt ὡτῶν. Veruntamen potuiſſet Latinius dici,Maximũ:niſi Græcos imitari maluiſſemus,Græcos inquam unde traduxerunt,non autem ueteres illos,ex quibus grammatica confirmatur. Nam ut charitas eſt maior cæteris,ita cæterarum duarũ(ut opinor)altera alterã ſuperat:raroq; reperitur numerus trium,ubi non potius ſuperlatio cadat,quæ tres diuerſas exigit quãtitates,quàm comparatio. Ideoq; Græci contenti fuerũt dicere comparationem ad unum, ſuperlationem ad plura, quaſi omnia inter ſe aliud ab alio diſtantia. Quin ipſe Priſcianus quanquàm diſſentit, tamen

Nulla eſt noui teſtamenti litera Latina: hoc eſt, nullus apoſtolorũ, aut euangelij ſcriptor Latinè ſcripſit: omnes enim aut Græcè aut Hebraicè ſcripſerunt. Quod Laurẽtio rectè dictũ, perperam Mãcinellus interpretatus eſt. 1. Corinth. 13.

Priſc. lib. 3.

tamen paulò pòst quasi imprudens, quod negauerat, confessus est. Prior referri ad unum. Primus ad plura (quod anteà Diomedes, Donatus, & Seruius dixerant) ideoq; illud iungi ablatiuo more comparatiuorum, hoc autẽ genitiuo more superlatiuorũ. Quæ nõ significant melior, & optimus (quemadmodum ipse uult) sicut nec potissimum, optimum, in Phor-
Act. 2. scen. 2. mione apud Terent. Vbi tu dubites, quid sumas potissimũ: sed in his omnibus principalior, principalissimus, & principalissimum. Quod quum ita sit (ut in summa colligam, & breuiter dicam, ut à principio instituí) comparatiuum inter duo esse, superlatiuũ inter plura, si modò tria sunt imparia: ueluti si in duas partes ciuitas diuisa est, ut bello ciuili Pompeij, & Cæsaris, rectè dicas, Maior pars Quiritiũ sequebatur Pompeium, minor Cæsarẽ: non autẽ maxima, aut minima, nisi accipias pro ualde magna maximam, & pro ualde parua minimam. Sin in tres partes, ut tempore triũuirali, dicendum erit, Maxima pars Quiritium sequebatur Octauium, Pars maxima legionum erat cum Lepido, Maxima pars nauium erat cum Antonio, nõ maior. In quorum utroq; (ne quis putet neCap. 2. minẽ hoc ignorare) peccauit Lactantius uir Latinus planè, & facundus, qui in secundo libro Institutionũ inquit: Vt possis dubitare, quos dicas potissimum stultiores, illos ne qui falCap. 15. sam religionẽ suscipiunt, an qui nullam. Et in septimo: Vt ea ipsa quæ dicerem non nostris, sed aliorum potissimum literis confirmarem. Potissimum dixit pro potius: duæ enim partes
Declam. 2. erant, non multæ: ut apud Quintil. Hoc loco quæram necesse est, quæ ratio fuerit, ut iuuenis ad parricidiũ suo potius gladio uteretur. Tametsi nõ absurdè hîc potissimum dici posset, quasi suo ex omnibus potissimum. Et in illo Lactantij quoq;, si tale foret, Non aliorum, sed nostris potissimum: quasi ex omnibus potissimum: eruntq; multæ partes, & totidem quot

sunt

ſunt genera literarum. Vel, Non aliorum, ſed noſtris potius: eruntq; duæ partes, hinc noſtræ literæ, illhinc alienæ. Idem Lactantius in primo: Omnes Sibyllæ unum Deum prædicãt, maximè tamẽ Erythræa, quæ celebrior, et nobilior inter cæteras habetur. Celeberrima, & nobiliſſima dicendũ erat. Cicero autem quodam loco id quod dico, apertiſſimè oſtendit, quum ait in Piſonem: Me quum quæſtorem in primis, ædilem priorem, prætorem prmum, cunctis ſuffragijs P.R. faciebat. Ædilem priorẽ dixit, quia tantùm erãt duo ædiles, ſicut duo cenſores, & duo conſules. Cæteri autẽ ferè omnes magiſtratus multi, ut prætor, quæſtorq;: inter quos ſe creatũ dixit aut primũ, aut inter primos. Cuius rei ſiquis fidem deſiderat, bini ſemper ædiles nominãtur à Terentio. Ipſe Cicero pro Milone inquit: Septẽ prætores, octo tribuni plebis, illius aduerſarij, defenſores mei. Nã quæſtores penè ſinguli ſingulis prouincijs præficiebantur. Et exemplo Lactantij admoneor ut dicã illas præpoſitiones Inter, & Ex, tam cõparatiuo, quàm ſuperlatiuo poſſe dari, ut conſtat ſuperioribus, quæ retuli, exemplis: & Quintil. in Gladiatore: Qui inter nos (ut appa ret) fortior fuit. Et in Geminis languẽtibus: Dij prohibeãt, ut ex duobus filijs utilior incipiat eſſe periturus. De ſuperlatiuo ipſe paulò antè protuli exemplũ, Celeberrima inter omnes, & nobiliſſima habetur. Quæ ſi pares præter unam fuiſſent, utendum putarem comparatiuo, ut fecit Lactantius. Solemus quoq; interrogando, & dubitando dare Vtrũ comparatiuo, Quid autẽ ſuperlatiuo: ut idem Quintil. Ita nõ tantùm utrum idem ſit melius, ſed quid ſit optimũ quæritur. Iterum: Ex duobus uter dignior, ex pluribus quis digniſſimus. Et Cicero: Quum quærere uideretur Orator utrũ potius, aut quid potiſſimũ dicamus. Tamen aliquando damus Quid etiã comparatiuo: Sed ego ad altiora ducẽte ſtylo tranſeo, & ad ea quæ cap. 6.

Declam. 9.

Declam. 8.

Oratorũ magis ſunt, quàm grammaticorũ, & magis Latinè, elegantérq; loqui uolentium, quàm eorum, qui ad normam grammaticæ periti eſſe contenti ſunt. Quare ſeparemus ea, quæ de hac re dicenda ſuperſunt, & eis ſuum locum aſſignemus: quæ etſi poſſent poſterius tractari, tamen quia ad materiam graduum pertinẽt, in hoc potiſſimum loco exequemur rem dignam auribus ſtudioſorũ, de exactiſſima antiquorum Latinitate, & elegantia à Marco Cicerone, Marcoq; Fabio Quintiliano præcipuè obſeruata, duobus luminibus, atq; oculis quum omnis ſapientiæ, tum uerò eloquentiæ Latinæ.

De natura Superlatiui. CAP. XIIII.

IGitur ſuperlatiuus adſciſcit ſibi Quiſque: relinquit autem Omnis, uel Cunctus poſitiuo: ut Optimus quiſq;, ſapientiſſimus quiſq;, pro eo quod eſt, unuſquiſque qui eſt bonus, ac ſapiens: uel omnes boni, & omnes ſapientes. Non enim liceret dicere, Boni quiq;, & Sapientes quiq;, nec Omnes optimi, & Cuncti ſapientiſſimi. Idem intelligo ſi ſuperlatiuus in alio caſu ponatur, quàm illud Quiſq;: ſic, Maximo quiſq; animo diuitias deſpicit. Valentiſſimi quiſq; corporis longè abeſt à ſapientia. At uerò comparatiuo non Quiſq; conuenit, ſed Omnis. Vegetius tamen, non perpolitus ſanè ſcriptor, inquit, Honeſtiores quiq; milites: pro Honeſtiſſimi quiq;. Et Lactantius de Opificio: Nam etſi ita eſſet, placidiora quæq; animalia uel nihil fellis omnino, uel minus haberent quàm feræ. Maluiſſem ego dicere, Placidiora omnia animalia: ut Quintil. in Aegro redempto: Rus, ſeruulos, penates, & omnia utiliora properanti feſtinationi parenti addixi. Ex poſitiuis autem illa excipimus, quæ carent ſuperlatiuo, qualia ſunt, quæ habent i, uel u, ante us: ut, Pius, & Strenuus, quæ nonnunquam patiuntur ſuperlatiuum, ideoq; utranque rationem ſequuntur, Omnis pius, & Pius quiſq;. Salluſtius in Catilinario: Nam ſtrenuus quiſq; aut

Cap. 14.

Declam. 5.

occid

occiderat in prælio, aut grauiter uulneratus discesserat. Ipse mallem dicere Strenuissimus quisq;, Pissimus quisq;. Quidam tamen Sallustiani codices scriptum habent strenuissimus. Carent etiam superlatiuo illa numeralia, Secũdus, Tertius, Quartus, Quintus, & deinceps. Nam Primus etiam quum numerum significat, superlatiuum est: & Vltimus. Dicimus itaq;, Primo quôq; tempore, primo quôq; die: quod imperitiores putant esse coniunctionem Quŏq;, quæ habet primam breuem, quum hîc sit longa. Cicero in Philippicis: Primo quôque die consules ad senatum referant. Quanquàm hîc nõ tam omnis, quàm unus omnium primus dies significatur. Idem pro Rabirio: Tertio quôq; uerbo excitabatur. Et pro eodem Rabirio: Quinto quôq; anno de moribus nostris iudicaretur. Cæsar commentario quinto, Legione producta cognoscit non decimum quenq; militem relictum esse sine uulnere. Suetonius in uita Cæs. Et intercalario mense sublato, unus dies quarto quôque anno intercalaretur. Quod ineruditi sic pronuntiare solent: Omni quarto anno est bissextum: Omni quinto anno fit lustrũ apud Romanos, Græcosq;: Omni quinquagesimo anno Iudæi agunt iubileum: quum sit dicendum, Quinquagesimo quôq; anno. Vlpianus apud Iustinianum lib. XXVII. ait, militem quasi millesimum quenq; dictum: id est, omnem qui est ex millenario numero ultimus: tamen accipiendus est non ultimus, sed quisq; ex eo numero. Nam quum dico, Dabo tibi ex ouibus decimam quanq;: nõ eã intelligo, quæ decima in numerando eueniet, sed unam de decem, quæcunq; sit: uel (ut absolutius loquar) singulas ex denis, siue ex decem, quas tu elegeris. Itaque unaquæq; potest esse decima. Et exemplo Cæsaris constat decimum quenq; esse unum ex numero denario. Ita dicamus millesimum quenq; esse unum ex numero millenario. Iurisperiti nostri, elegantiæ Latinæ ignari, intelligunt militem

Philip. 9.

Cap. 40.

ex mille maximè strenuum. Vnde puto errorem ortum de uocitandis militibus hoc tempore insigne quoddam dignationis ferentibus. Sed ad rem. Hinc etiã factum est, ut dicamus Vnusquisq; & Singularis quisq; : non singularissimus quisq;, quod nõ reperitur, sicut nec Vnicus habet unicior, & uniciss imus. Quotus etiam iungitur cum Quisq;, sed tamen diuersa ratione à superioribus. Nunquàm enim fere utimur hac dictione, nisi interrogatiuè, & in significatione, quæ est Quot. Quotus enim frequenter significat quot, ut Martialis:

Lib. 14. circa finem. Dic quotus, & quanti cupias cœnare: nec unum
Addideris uerbum, cœna parata tibi est. Id est, Quot estis, & quot tecum habes. Cicero pro Ligario: Quotus enim istud quisq; fecisset: id est, nullus, uel rarus. Ouid. de Arte:

Lib. 3. Forma dei munus, forma quota quæq; superbit? Id est, nulla, uel rara. Non uenit in mentem, an cum alijs nominibus iungatur Quisq;. Hoc tamen scio, non habere Quisq; genitiuum pluralem duntaxat cum adiectiuo iunctũ: ideoq; genitiuo utimur singulari pro genitiuo plurali : idem enim est Optimi cuiusque animus, quod Omniũ bonorũ animus. Vnusquisque autem ideo non facilè patitur superlatiuum, quia illud Vnus, uim quandã, ac naturam (ut paulò antè ostendi) superlatiui obtinet: potiusq; dicimus, Vnusquisq; bonus, quàm Vnusquisq; optimus. Atq; hæc hactenus de Quisq;.

De Vt, & Ita cum superlatiuo: de Quò, & Eò cum comparatiuo. CAP. XV.

ADdamus de Vt, & Ita, similibusq;. Duplicatur superlatiuum, uel altera ex parte nomen, uel altera ex parte aduerbium, uel utrinq; nomen, uel utrinq; aduerbium cum his indeclinabilibus, quæ nominaui. Cicero de Orato. Vt quisq; optimè Græcè sciret, ita esse nequissimum. Idem in eodem: Vt enim quisque optimè dicit, ita maximè dicendi difficultatem, uariosq;

uariosq; eucntus orationis, expectationemq; hominum pertimescit. Idem de Officijs: Vt quisq; animi magnitudine maxime excellit, ita & maxime uult princeps omnium, uel potius solus esse. Quintilianus: Quod ut longè optimum, ita difficilimum. Et iterum: Non ut quidq; primum dicendum, ita primum occurrit. In quo caueamus, ne pro Quidque, dicamus Quodque. Multum enim refert inter hæc duo. In Catone maiore utrunq; superlatiuum sustulit Cicero: Vt quisque ætate antecedit, ita sententiæ principatum obtinet. Quod facere alibi solemus: ut in illo, Homo in primis doctus: non, In primis doctissimus: ne duas res superlationem habentes cõiungamus. Iusta igitur causa quare Cicero superlatiuos prætermisit: quæ causa Donato in Eunuchum Terentij non fuit, qui ait, Vt quisq; miser est, ita senior uidetur. Nam præter id, quòd non adhibuit superlatiuum, etiam confusionem quandam fecit ex positiuo, & comparatiuo. Quod ita emendemus, tum per aduerbium: sic, Vt quisq; maximè miser est, ita maximè senex uidetur. Tum per nomen: sic, Vt quisq; miserrimus est, ita annosissimus uidetur. Tum per alterum aduerbium, alterum nomen: ita, Vt quisq; maximè miser est, ita annosissimus uidetur: uel, Vt quisq; miserrimus est, ita & maximè senex uidetur. Tum per comparatiuum, nam & hoc idem efficit quod superlatiuum, hoc modo, Quò quisq; miserior: uel, quò quisq; magis miser est, eò senior: uel, eò magis senex uidetur. quod ita licere fieri, exemplo probandum est. Quintilianus secũdo Institutionum: Quò quisq; ingenio minus ualet, hòc se magis attollere, ac dilatare conatur. Et paulò pòst: Erit eò etiam obscurior, quò quisq; deterior. Iustinus autem, siue Trogus, superlatiuum cum comparatiuo miscuit, inquiens lib. XVI. Locupletissimus ut quisque est, ita plures equites in bello suo regi præbet. Ego dicerem, Ita plurimos. quin et ita ab illo scriptum

Lib. 2.

Eodem & lib. & cap.

cap. 3.

ptum fuisse suspicari libet. Dicebam paulò antè, non licere dicere, In primis doctissimus: idem sentio de Inter primos, & Cum primis: licet Sallustius (si modò codex non sit mendosus) aliter dixerit: Ac sanè, quod difficilimum in primis est, & prælio strenuissimus erat, & bonus consilio. Similia his sunt, In paucis, Cum paucis, Inter paucos: item, Super omnes, Ante alios, Præter cæteros. Sed hæc etsi positiuo frequentius gaudeant, tamen nonnunquam patiuntur superlatiuum. Vt Plin. de absynthio loquens, lib. XXVII. De usu eius conuenit dicere, herbæ facilimæ, atq; inter paucas utilissimæ. Verg. in VII.

Circa princip. bel. Iugurt.

Cap. 7.

—Petit ante alios pulcherrimus omnes
Turnus auis, proauisq; potens. Et in eiusdem operis I.
Pygmalion scelere ante alios immanior omneis.

De Hòc magis, & Eò magis, Tantùm, & Tantò, similibusq;, quomodo iungantur gradibus. CAP. XVI.

HOc magis, & Eò magis, idem est, quod tantò magis. Item Quò magis, idem est quod Quantò magis. Quare admoneor, ut aliquid de horum omnium natura præcipiam: Positiuos magis decere Tantùm, & Quantùm: cõparatiuos Tantò, & Quantò. Cicero: Quantò es maior, tantò te geras summissius. Non autem quantùm es maior, tantùm te geras summissius. Contrà, Quantùm potes, tantùm elabora: non autem, Quantò potes, tantò elabora. Lactantius tamen præter morem oratorum inquit: Quantò frequenter impellitur, tantò firmiter roboratur. Et Boëthius in dialecticis dixit, Paulò æquales. Hic pro paulùm, dicens paulò: ille pro frequentius, firmiusq;, frequenter, firmiterq;. Tolerabilius quod fecit poëta Catullus, Tantò pessimus omnium poëta, Quantò tu optimus omnium patronus. In superiore Lactantij exemplo, bis peccatum est in utroq; membro. Quidam peccant in altero: ut si dicatur, Quantò frequentius impellitur, tantò firmiter robora

Off. 1.

Lib. 5. cap. 7.

Epigr. 45.

roboratur: uel, Quantò frequenter impellitur, tantò firmius roboratur. Nisi ita uenustè dicas, ut Verg. in XII.

O' præstans animi iuuenis, quantùm ipse feroci
Virtute exuperas, tantò me impensius æquũ est Consulere.

Et Quintilianus in primo: Quid autem aliud in nostris legionibus cornua, ac tubæ faciunt? quorum concentus quantò est uehementior, tantò Romana in bellis gloria cæteris præstat. Quod non licuisset aliter dicere. Proximè autem ad uim comparatiuorum accedunt illa aduerbia Antè, & Pòst, siue præpositiones: ut, Tantò antè ego ueni, quantò tu pòst uenisti. Et illud nomen Alius, & eius aduerbium Aliter, & huic simile Secus: ut Quintil. At quantò alius fuit ille infelicissimi iuuenis affectus. Et Terentius: Verùm aliter euenire multò intelligit. Et Cicero: Multò secus euenit. Nam quod dico de Tantò, & Quantò, idem intelligo de Aliquantò, de Multò, de Paulò, cæterisq; similibus. Rursus quod de Tantùm, & Quantùm: idem de Aliquantùm, de Multùm, de Paulùm, & reliquis. Sed quia hæc transeunt in aduerbia, ideo nonnunquam (de his quæ exeũt in um loquor) abutimur pro ijs quæ exeunt in o, præsertim quando non est illa cõtrapositio duorum, ut superioribus exemplis ostendimus. Iuue.

Cap. 17.

Declam. 5.

In prolo. And.

Despiciam, qui scit quantùm sublimior Atlas. Terentius: Eius frater aliquantulum est ad rem auidior. Quintil. At quidam etiam si fortè susceperint negotia paulùm ad dicendum tenuiora, ea conuitijs implent. Ita in aduerbijs, præpositionibusq;, Multùm antè, uel Multò antè: Paulùm pòst, uel Paulò pòst. Verbis autem semper ferè cõuenit per um, potius, quàm per o, exceptis ab ante, à præ, à post compositis, more eorum unde componuntur: ut, Multò præstat, & Multùm præstat. Sallust. Multò præstat maleficij, quàm beneficij immemorem esse. Ita, Multùm, uel multò antecellit: Paulùm, uel paulò posthabui

Satyr. III.

In Eunu. act. 1. scen. 2.

Lib. 12. cap. 9.

In Iugurt.

habui tua negotia meis. Tam, & Quàm similia, atq; eadem uidentur Tantùm, & Quantùm: ideoq; rarò cum comparatiuo iunguntur: ut Vergilius,

Aeneid. 7. Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis,
Quàm magis effuso crudescunt sanguine pugnæ.

Cum superlatiuo frequentius: ut, Tam hic est omnium optimus, quàm nobilissimus. Sallust. Quàm quisque pessimè fecit, tam maximè tutus est. Quod idem ualet, ac si diceret, Vt quisque pessimè fecit, ita maximè tutus est. Terentius:

In Iugurt.

In Heauton. Act. 5. scen. 2. Nanq; adolescens quàm minima in spe situs erit,
Tam maximè patris pacem in leges conficiet suas.

Solent poni Tam, & Quàm separatim, & alterũ sine altero utrũq; in significatione uehementiæ: ut Cicero, In tam optima causa non debeo timere. id est, In tam ualde ac perquàm bona causa. Et iterũ: Nondum erat uestris tam grauissimis, tamq; multis iudicijs, ignominijsq; tantopere grauibus concisus. De Quàm, hoc sit exemplum, Tu es homo quàm iucundissimus. id est, ualde, uehementerq; iucundus. Sed de hoc differendum est latius, ideoq; non in eundem locum includam.

De Per, & Quàm cum gradibus. CAP. XVII.

IDem nanque ponderis in compositione habent Per, & Quàm: sed alterum positiui proprium est, alterum superlatiui: ut, Perpulchrè, Perbellè, Perdiligenter: Quàm pulcherrimè, Quàm optimè, Quàm diligentissimè: quorum exemplorum referta sunt omnia. Hoc intelligitur, quoties accipitur Quàm pro ualde, siue uehementer. At contra, Quàm pro quantùm nunquam cum superlatiuo, sed semper cum positiuo: ut Cicero, Quàm morosi sint, qui amant, uel ex hoc intelligi potest. Vides ut Quàm, pro quantum, non potest adiungi uerbo principali, duntaxat in recto modo loquendi: hoc est, quando non figuratè loquimur, ut exprobrandi, deridendi

Epist. 36. lib. 6. famil.

dendi'ue causa,hoc modo: Quàm citò uenisti: Quàm suauis homo es. Loquor autem quoties duo uerba in eadem oratione inseruntur, semper cum uerbo nõ principali iungi Quàm pro quantùm: pro ualde frequenter uno uerbo contentum esse: & in duobus, principali potius gaudere, nonnunquam altero: ut, Vbi est lucrum, eò quàm primum aduolas: &, Ibi est lucrum, quò tu quàm primum aduolas. At in hac differentia positiui, & superlatiui aliqui se obijcient, afferentes Terentium in Andria: Reiecit se in eum flens quàm familiariter. & in Eunucho: Tute scis post illa quàm intimum habeam te. In quorum exemplorum priore est Quàm pro ualde cum positiuo: in posteriore Quàm pro quantùm cum superlatiuo. Ego uerò accipio illud Quàm familiariter, pro quantùm familiariter figuratè: quasi, ò quantùm familiariter: & hoc intimum accipi uolo pro positiuo, sicut proximum. Dicimus nanque, Hic est mihi magis proximus: ita, Hic est mihi magis intimus. Neque in hoc toto meo opere tam licentiam poëtarum consector, quàm usum oratorum. Neq; si quid aliter penes autores reperiatur, mihi obesse debet, qui non legem scribo, quasi nunquàm aliter factum sit, sed quòd frequentissimè factitatum est, præsertim à Marco Tul. Marcoq; Fabio, apud quos siquando reperiatur Quàm cum positiuo pro ualde, aut cum superlatiuo pro quantum, ausim affirmare mendosè scriptum: ut in procœmio de Oratore: Quàm boni perdiu nulli. quasi de ualde bonis, & non potius de bonis loquatur. Vera scriptura erat, Boni perquàm diu nulli. aut potius, Cùm boni perdiu nulli. aliter enim uidetur nõ congruè dici. Quod uitium scribendi utinam in paucioribus esset. Quod Cicero ipse illo suo eruditissimo seculo (quod uix credibile uidetur) queritur, ita ut apud Latinos mendosiores sint codices Latini, quàm Græci. Quanquàm apud Græcos longè difficilior sit

Act. 1. scen. 1.
Act. 1. scen. 2.
Epist. 5. lib. 3. ad Q. frat.

ſit ſcribendi, quàm apud Latinos ratio. Nam cur non ſæpius Quàm pro ualde cum poſitiuo in illis reperiremus, ſi probaſſent potius, quàm reſpuiſſent? Qua in re non uerebor reprehendere Boêthium, Priſcianum, & elegantiorem utroq; Lactantium. Primus ſuper Ciceronis Topica ita ait: Noſti oblatrantis morſus inuidiæ: noſti quàm facilimè in difficilimis cauſis liuor iudicium ferat. Mallem dixiſſet, Quàm facilè. Secundus lib. XVIII. ita: Ideo ex uno libro Ciceronis tot uſus proponere ſtatui, ut docerem quàm frequentiſſimè hac conſtructione uſi ſint autores eloquentiæ Latinæ. Latinius erat, Quàm frequenter uſi ſint: uel, Quàm frequentiſſimè
Cap. 5. uſos. Tertius ita libro primo Inſtitutionum: Et quàm multa alia de Deo noſtris hominibus locutus eſt ſimilia. Per multa,
Cap. 25. ego dixiſſem. Idem lib. VI. Hoc autem duplex ſacrificij genus quàm ſit ueriſſimum, Triſmegiſtus Hermes idoneus teſtis eſt. Et in principio ſtatim libri de Opificio inquit: Quàm minimè ſim quietus, & in ſummis neceſſitatibus, ex hoc libello poteris æſtimare. Puto Ciceronem, Quàm ſit uerum, & Quàm parum ſim quietus, potius fuiſſe dicturum: qui ſcribens ad Trebatium in proœmio ita ait: Sed dum fuimus unà,
In proœm. Topico. tu optimus es teſtis, quàm fuerim occupatus. Nõ dixit, Quàm ſummè occupatus: aut, Quàm maximè occupatus: aut, Quàm occupatiſſimus fuerim. Quod antè dixi de Quàm, non debere illud iungi cum ſuperlatiuo, quoties ſignificat quantum, unum uerbum excipitur Poſſum, & quæ idem ſignificant, Queo, Valeo, Licet, & ſiqua ſunt alia: ut, Scribas quàm optimè potes: nec rectè dicas, Scio quàm optime ſcribas: quod præter autoritatem ſummorum autorum, etiam ratione nititur: quia ubi eſt uerbum Potes, ibi Quàm non iungitur cum ſuperlatiuo, ſed cum uerbo: ſic, Scribas optimè quàm potes. in alijs autem nequit iungi cum uerbo: ſic, Scio optimè quàm

ſcribas,

ſcribas, niſi alter ſit ſenſus. Ergo illud nõ planè Latinum eſt, Quàm primũ mare intraui, exorta tempeſtas eſt: &, Quàm primum potero, mare intrabo. Sed, Quum primùm: uel, Vt primum: uel, Vbi primùm mare intraui, exorta tempeſtas eſt: aut, Vt primùm: uel, Vbi primùm potero, mare intrabo, Latinum erit. Ex his, quæ dixi, colligitur, ubi eſt Quàm pro quantùm, ibi quoq; poni poſſe ipſum Quantùm: ut Cicero de Amicitia: Niſi quòd tanta eſt inter eos, quanta maxima poteſt, morum, ſtudiorumq; diſtantia. Quintilianus in ſecundo: Quum aliquid adhibita quanta maxima poteſt cura, diligenter elimauerit. Vt, quoq; in locum Quàm, uel Quantùm ſuccedit, nunc ſine Ita, nunc cum Ita. Primo modo ſic, ut apud eundem in x i i. Non omittenda pars hæc orationis, ſed exigenda, ut optimè poſſumus. & Cicero in Philippicis: Quas ut honorificẽtiſſimis uerbis ipſe conſequi potero, complectar mea ſententia. Altero modo ſic, ut apud eundem de Oratore: Hæc ut breuiſſimè dici potuere, ita à me dicta ſunt. De poſitiuo autem nemini dubium erit, Quàm & Vt, conuenire cum Poſſum, ut idem in Philippicis: Sed reliquum curſum uitæ quàm quidem poſſum breuiter perſtringam, & ut potui, breuiter perſtrinxi. Rectè ergo pones Quàm pro quantùm cum poſitiuo, & ſuperlatiuo intercedente uerbo Poſſum. Male autem cum comparatiuo, ſiue ſine Poſſum: ut, Quàm plura uolumina ille compoſuit. dicendum eſt Complura, non Quàm plura, ut quidam male ſcribunt. (In aduerbio quoq; ſuperlatiuo nonnunquam legimus Complurimum, pro plerunque.) Siue per Poſſum: ut, Narraui rem geſtam quàm breuius potui: aut, Quàm potui breuius. Cuius hic quidem ſenſus, ſed tamen barbarè prolatus eſt, Narraui quàm breuiſſimè potui. Quanquàm hoc ſecundum poteſt accipi in eum ſenſum, qui eſt, Quàm potui breuius: ſiue (ut apertius

loquar) Breuius quàm potuissem. Primus modus sic accipi non potest. Nec hoc quidem barbarie caret, licet huius loci non sit: Iste est nimis iuuenis ad dandum sibi tale negotium. Quod sic Latinè diceretur: Iste est nimis iuuenis, aut iunior, quàm ut ipsi detur tale negotium: uel, Est iunior, quàm cui tale negotium detur. Cuius rei plurima ubique exempla sunt. ut Quintil. Sed hoc apertius est, quàm ut probandum sit. Et ita opus inchoatur Valerij Maximi: Vrbis Romæ, exterarumq; gentium facta, simul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios autores latius diffusa sunt, quàm ut breuiter colligi possint. Id est, latius sunt dispersa, ita ut non breuiter cognosci possint. Item Quintil. in XII. Ideoq; ne suscipiendæ quidem sunt causæ plures, quàm quibus se sufficeturum sciat. In eandem rationem cadit ille modus, qualis est, Maiorem geris uestem, quàm pro habitu corporis. Vt Curtius: Maiorem quàm pro magnitudine syluæ reddebant sonum. Illud hoc loco iocosum inserere non pudebit: Si quis interrogatus, huiusmodi positiui Perpulcher, qui comparatiuus sit, & qui superlatiuus: non bene respondebit, nisi ita, Multò pulchrior, & Quàm pulcherrimus. Ex his autem duobus, de quibus diu disseruimus, Per, & Quàm conflatur unum Perquàm, quod utri dandum erit, positiuo, an superlatiuo? (utrunque enim in eo partem sibi uendicat) certè positiuo, uel quia per anterius est, uel quia indecens uideretur duo aduerbia uehementiam significantia superlatiuo anteponi. Dicimus itaque Perquàm doctus, Perquàm eruditus, Perquàm pulcher. Et sicut uerbo solet apponi Per, ita Perquàm: ut, Peruclim, Perplacet: Perquàm uelim, Perquàm placet. Plin. iun. in epist. Perquàm uelim scire. Nisi interpositum sit, Quàm, inter præpositionem & uerbum, cum quo illud copulatur. Quale apud Terent. Per pol quàm paucos reperias meretricibus

cap. 9.

Epist. 17. lib. 7.

In Hecyra, act. 1. scen. 1.

Fideles

Fideles euenire amatores. Quod sic resoluitur, Pol perquàm paucos. Boëthius tamen in commentarijs logicæ breuioribus superlatiuo dedit, dicens: Apud scriptores quidem Græcos perquàm rariſsimos. Et Pomponius de orig. iur. Digest. Iustiniani libro primo: Nam ante eum Seruius duos libros ad Brutum perquàm breuiſsimos ad edictum scriptos reliquit. Et facundus scriptor Curtius lib. IIII. Bessum quoq; Bactrianorum ducem perquàm maximo posset exercitu coacto descendere ad se iubet. Sed huiusmodi exempla tam rara sunt, ut dubitem, an librariorum sit culpa. Certè ipse sic loqui non ausim. Aulus quidem Gellius hoc quod præcipimus, semper custodiuit: cæterùm ut est in loquendo curiosior, pro Perquàm ita loquitur: Sanequàm utile: Voce admodum quàm suaui: Oppidoquàm libens: Nimisquàm ineptum: quæ aduerbia idem pollent quod Per, pro ualde. Vsitatius tamen est Perquàm: ut, Perquàm utile, uoce perquàm suaui, perquàm libens, perquàm ineptum. Tametsi Cæsar Commentario XIII. Quibus rebus oppidoquàm pauci sub pellibus acquiescebant. Et Seruius Sulpitius ad Ciceronem scribens ita incipit: Posteaquàm renuntiatum est mihi de obitu filiæ tuæ, sanequàm pro eo ac debui grauiter, molestéq; tuli. Et ad eundem Cælius etiam ita incipit: Sanequàm literis C. Cassij, & Deiotari sumus commoti. Nam Cassius cis Euphratem Parthorum copias esse scripsit. Et Brutus quoq; Decius ad eundem: Nam suos ualde quàm paucos habet. Et iterum in eadem epistola: Sanequàm gauisus sum. Quid plura? ipse quoq; Cicero ad fratrem: Nam quod de Pompeio Caninius ait, sanequàm refrixit. Non succurrit mihi, si quod aliud exemplum apud Cice. repererim. Et Titus Liuius nescio an alibi quàm lib. XLVIII. Quum haud facile esset, aut ea quæ obijcerentur, aut quæ aduersus ea dicenda erant, memoria

Epist. 5. lib. 4. Epist. fa.

Epist. 10. lib. 3. Epist. fa. Epist. 13. lib. 12. Epist. fa.

Epist. 9. lib. 2.

complecti. Nec enim multa ſolùm, ſed etiam pleraque oppidoquàm parua erant. Hæc igitur dantur poſitiuo, illa uerò magis ſuperlatiuo, Multò, & Longè, in eo ferè ſignificato, quo ſolet Quàm cum ſuperlatiuo. Sed cum hac tamen differentia, quòd huic Quàm non tribuimus genitiuum illum ſuperlatiui proprium, aut ablatiuum, accuſatiuum'ue cum præpoſitione, ut ſit ſine ipſo Quàm. Marcus Tullius: Acerrimum autem ex omnibus noſtris ſenſibus, eſſe ſenſum uidendi. Et iterum: Quem Craſſus dilexit ex omnibus plurimùm. Non dixit quàm acerrimùm, aut quàm plurimùm ex omnibus, ſiue inter omnes.

De Ora. lib. 2, circa princ.

De Longè, Multò, Facilè, Valde. CAP. XVIII.

ID quoq; fit in Multò, atque in Longè pro ualde, & in Facilè pro non dubiè, ut Quintilianus lib. 11. Declamandi ratio ut eſt ex omnibus nouiſſimè inuenta, ita & multò eſt utiliſſima. Idem: Longè omnium, quos quidem mihi audire contigit, præſtantiſſimus Domitius Apher. Et Marcus Tullius: Sed ego neq; illis aſſentiebar, neq; harum diſputationum inuentori, & principi longè omnium in dicendo grauiſſimo, & eloquentiſſimo Platoni. Idem pro Rabirio: Virum unum totius Græciæ facilè doctiſſimum Platonem. Amat etiam Longè (ut Multò) ſecum iungi comparatiuum. Vt Verg. in 1 x. At pedibus lõgè melior Lycus. Et ea de quibus anteà diſputaui, Alius, Aliter, Secus, Antè, Pòſt: ut, Longè alius, longè aliter, longè ſecus, longè antè, longè pòſt. Et compoſita à Præ: ut, Longè præſtans, longè præſtat. Quintilianus: Sed eum longè præcedunt ingenia uiuentium. Et cætera, quæ ſuperlationem quandam habent, & proximè ad comparatiua accedunt, ut Longè ſuperat, longè uincit. Et ea, quæ diuerſitatem, more illorum, alius, aliter, ſecus, qualia ſunt Diuerſus, Diſſimilis, Alienus: ut, Longè diuerſus, longè diſſimilis, longè alienus. Princeps ne

Cap. 11.

Lib. 10. cap. 2.

De Ora. lib. 1,

adiect

adiectiuum quidem est more positiuorum, tamen quia superlationem significat, adsciscit sibi longè: ut idem: Nouem uerò lyricorum longè Pindarus princeps. Et Facilè pro eo, quod est haud dubiè, Marcus Tullius pro Roscio: Non solùm municipij Larinatis, ex quo erat, sed etiam regionis illius, & uicinitatis, uirtute, existimatione, nobilitate facilè princeps. Præterea cum Præcipuus, cum Primus, cum Secundus, & siqua alia sunt. Vt Quintil. de Euripide loquens: In affectibus, cum in omnibus, tum in his, qui miseratione constant, facilè præcipuus, & admirandus maximè est. Sic Facilè primus, uel Facilè summus. Facilè uerò secundus dicimus, non ad ordinem respicientes, sed ad dignitatem: quale est, Tu es facilè secundus à rege. hoc est, facilè post regem primus. Longè igitur pro ualde, proprium est (exceptis paucis) comparatiui, & superlatiui. Ipsum autem Valde positiui, & uerbi: ut, Valde diues, ualde pauper, ualde laudat, ualde uituperat. Nec ausim dicere, Longè diues, longè laudat: nec Valde ditior, ualde ditissimus. Hæc autem, quæ à me de aduerbijs traduntur, non fuerunt interpretata ueteribus grammaticis. Nam nuper quum iam ista composuissem, inueni in bibliotheca Beneuentana Sergium super Donatum ita dicentem: Donatus dicit quinq; tantùm aduerbia positiuo esse iungenda: Tam, Magis, Maximè, Minus, & Minimè: ea scilicet ratione, quoniam uim in se habent comparandi, atq; ideo non debent comparatiuis casibus iungi, ne uideatur comparatio geminata. Qui enim dicit, Tam doctior, penè hoc dicit, doctus doctior, quod Latinitas non patitur. Probus autem dicit, omnia aduerbia, quæ uim augentis, & minuentis in se habent, non debere coniungi nec comparatiuo, nec superlatiuo, ut sunt ista, Valde, Multùm, Plurimùm, Per, & similia. Nam ista omnia tantùm positiuis casibus debemus adiungere. Idem Sergius longè pòst ita ait: Compa-

Lib. 10. cap. 1.

In eod. cap.

ratiuo, & ſuperlatiuo quinq; hæc comparationis aduerbia non apponemus: ut, tam, minus, minimè, magis, maximè, quæ tamen ſoli poſitiuo adijcientur. Hæc quæ tres autores tradunt, & imperfecta ſunt, nec omnino uera, ut ex eis datur intelligi, quæ ipſe præcepi. Dicimus enim Multò fortiſſimus: &, Ego ſum tam te fortior, quàm nobilior: &, Tam omnium ſum fortiſſimus, quàm nobiliſſimus. Comparatiua uerò addi non oportere comparatiuis, ne præcipiendum quidem eſt. Quòd autem poſuit minimè, & maximè, & ſimilia Sergius, non rectè poſuit. Nam Minimum, eſt proprium aduerbium ſuperlatiuum: Minimè uerò pro negatione accipitur, quaſi nequaquam: ut, Hic homo eſt minimum literatus, id eſt, pauxillum literatus. Ego ſum minimè literatus, id eſt, idiota, & nihil prorſus habens literaturæ.

De proprietate quadam Comparatiui. CAP. XIX.

ATque hæc hactenus. Illud ad extremum adijciamus de comparatiuo, conſuetiorem ſermonem eſſe per accuſatiuum, quàm per nominatiuum in illis, quale eſt, Tu maiorem laudem aſſecutus es patre tuo, tuiſq; maioribus: Vix audeas dicere, Tua laus eſt maior patre tuo. Tamen ſolemus aliquando ſic uti: ut Verg. in VIII. Haud ſecus ignipotens, nec tempore ſegnior illo. Et Quintil. de Apibus pauperis: Vnum rogo, ne cui minor ueſtra dignitate uideatur cauſa litis meæ. Et in tertio Inſtitutionum: Non debes apud prætorem petere fideicommiſſum, ſed apud conſules: maior prætoria cognitione ſumma eſt. Fortaſſe uidetur mollius in obliquo caſu: quod ſi ita non eſt, uolo tamen annotatum eſſe, quòd inconſucta uox auribus hæc uidetur eſſe: Maior ſumma pecuniaria eſt prætoria cognitione: pro eo, quod eſt, Maior ſumma eſt, quàm ut apud prætorem peti poſſit. Minor cauſa dignitate ueſtra: pro eo

Declam. 13.

Cap. 8.

quod

quod eſt, Minor, quàm ut uideatur digna, quæ apud dignitatem uestram agatur. Et Vulcanus non ſegnior illo tempore: pro eo quod eſt, Segniori tempore, quàm illud fuit. A quo non diſsimile illud eſt: Ego ſum maior uiginti annis: pro eo quod eſt, Ego ſum maioris ætatis, quàm ea quæ eſt uiginti annorum: uel maioris ætatis uiginti annorum. nam & hoc licet dicere: quale etiam eſt, Ego ſum maior uiginti annorum, id eſt, ætate tali: uel, Ego ſum ætatis maioris ætate uiginti annorum. Frequentiſsimè autem huiuſmodi genere orationis utimur, ubi adeſt hoc nomen Opinio: ut, Sum ditior opinione hominum: non quaſi opinio hominum diues ſit: cùm ſic accipi debeat, magis quàm opinio hominum ſentit, uel quàm homines opinantur. Cicero ad Brutum ſuum ſic exorſus eſt: Cùm è Cilicia decedens Rhodum ueniſſem, ibiq; de Quinti Hortenſij morte eſſet allatum, maiorem opinione hominum cepi dolorem. pro eo quod eſt, maiorem, quàm ille, quem in me homines opinantur. Nec illud ab hoc multùm recedit, quum dicimus, Nihil iſto homine peius: nihil tuo patre abiectius: nihil hoc uino ſuauius: pro eo quod eſt, Nullus homine iſto peior: nemo patre tuo abiectior: nullum uinum hoc ſuauius. Rurſus in laude, Nihil iſto homine melius: nihil patre tuo generoſius: nihil matre tua ſanctius: nihil uxore tua uerecundius: nihil hoc uino ſuauius. Dictum eſt de omnibus rebus, non tantùm de ſingulis. Interdum etiam ubi nihil plus comprehenditur in uniuerſo, quàm in parte: ut, Nihil eſt te literatius: nihil eſt illo prudentius: nihil eſt iſto humanius: nihil plus ſignificatur hoc modo, quàm ſi dicas, Nemo te literatior: nemo illo prudentior: nemo iſto humanior: quoniam literatura, prudentia humanitaſq; non niſi in homines cadit. Quid ergo in neutro genere potius, quàm maſculino, & fœminino prolatum eſt? nempe, quia neſcio quid plenius, & ſuauius in neutro genere eſt.

De clar. Orat. in princ.

Ideoq; tali ſermone delectati autores ſunt, ut ipſorum crebra exempla documento eſſe poſſunt, quæ inquirentibus notiora erunt, quàm ut à me huc afferri debeant.

De Compoſitis à Somnus. CAP. XX.

Gell.7. A Somnus compoſita quædam ſunt ſecundæ ſemper declinationis, quædam tertiæ. Secundæ, Cicero in Verrem: *Hic etiam quum ſemiſomnus ſtuperet.* Et Cælius in Antoniũ: *Ipſum nanque offendunt ſemiſomno ſopore profligatum.* Et Salluſtius in Iugurth. *Signo dato caſtra hoſtium inuadunt, ſemiſomnos partim, alios arma ſumentes fugant. Inſomnem, & Exſomnem draconem ſæpe legimus, & ferè hanc differentiam ſeruatam inuenimus.* Hæc admonui, ut in his nominibus, quæ ancipitem in compoſitione declinationem ſortita ſunt: tamen ſciamus uſum frequentiorem imitandum. Seneca autem de breuitate uitæ ait: *Quàm multi heſterna crapula ſemiſomnes, & graues.*

De Nominibus in Oſus. CAP. XXI.

NOmina quæ exeunt in Oſus, partim à nomine deſcendunt, partim à uerbo, partim ab utroq;. Et ea quidem quæ deſcendunt à nomine, habitionem, ſiue uehementiam, copiam'ue ſignificant, & affectionem: ut Animoſus, Ingenioſus, Lacertoſus, Neruoſus, Saxoſus, Aquoſus. Hæc copiam, ſiue uehementiam, habitionemq; ſignificant, quòd habent in ſe uehementiam, ac copiam aquæ, ſaxorum, neruorum, lacertorum, ingenij, animi. Vinoſus, Mulieroſus, Libidinoſus, Seditioſus, Factioſus, qui affectus eſt ad hæc, & amat uinum, mulieres, libidinem, ſeditiones, factiones. Rurſus ea, quæ à uerbo ſunt, partim actionem ſignificant, partim paſſionem, partim utrunque: Studioſus, Faſtidioſus, Stomachoſus, Iniurioſus, Contumelioſus, Curioſus, ſemper actiuè ab autoribus accipi ſolent. Otioſum eſt in re aperta inculcare exempla, quæ uulgò ſunt plurima.

plurima. Hæc enim accipiuntur pro his, qui operam dant ſtudio, qui faſtidiunt, qui ſtomachantur, qui iniuriam, contumeliamq; faciunt, qui nimis curant: niſi uelimus hæc à nominibus uenire, non à uerbis: ut Fraudulosus, qui fraudem facit: quod à fraudula diminutiuo uidetur uenire potius, quàm à fraude: quemadmodum Meticulosus, qui timidus eſt, à meticulo magis, quàm à metu: & Somniculosus magis à ſomniculo, quàm à ſomno: & Siticulosus magis à ſiticula, quàm à ſiti uenit. Tenebricosus quoq; reperitur, & tenebrosus: licet quædam ab uſu, regulaq; recedant, ut Montuosus potius quàm montosus, Saltuosus quàm ſaltoſus, Tortuosus quàm tortoſus. Veruntamen quæ ſunt quartæ declinationis aſſumunt u, ut Vultuosus, Actuoſus, Fructuoſus. Ideoq; illud in Pſalmo: Oues eorum fœtoſæ. legendum eſt fœtuoſæ, à fœtus: ſicut ediuerſo pleriq; ſcribunt Monſtruoſum pro monſtroſo. Luca. Monſtroſiq; hominum partus. Nec modò in oſus faciunt nomina quartæ declinationis, uerùm etiam in arius: ut, Saltuarius, Actuarius, Fructuarius: quum nomina ſecundæ declinationis careant u: ut, Aſinarius, Caprarius. Odioſus, & Inuidioſus paſſiuè: ille enim ſignificatur qui odio habetur, & cui inuidetur: non is qui odit, & qui inuidet. Hæc paſſionem ſignificant, utique quum à uerbo ueniunt, ſecus quum à nomine. Nam Odium moleſtiam quoq; antiquitus ſignificabat. Terent. Nunquam tuo odio me uinces. Et iterum: Si porrò eſſe odioſi pergitis. id eſt, moleſti. Cice. ad Att. Sed quum horas treis ferè dixiſſet, odio, & ſtrepitu ſenatus coactus eſt aliquando perorare. Et in Catone Maiore: In infirmo corpore odioſa eſt omnis offenſio. Et de Oratore: Verùm ſi placet (quoniam hæc ſatis ſpero uobis quidem certè maioribus moleſta, & putida uideri) ad reliqua aliquantò odioſiora pergamus. Odioſiora dixit, quaſi moleſtiora. Inuidia autem præter illam ſignificatio

143. Lib. 1.

In Phor. utrumque primū act. 5 ſce. 5. alterum act. 5. ſce. 2. Epiſt. 2. lib. 4. Lib. 3.

ficationem notam, eſt uel dicto, uel facto in alterum maleuolentiæ conciliatio: ut ſi quis referat, oſtendat'ue calamitates ſuas, ut autori calamitatum odium cæterorum concitet. Et hoc uocatur Inuidiam facere: uel Vocare, uel adducere in inuidiam: inde Inuidioſa res, quæ atrocitatem facti augens, inuiſum illud, uel illius autorem facit. Et Inuidia quaſi atrocitas, uel detractio: in quam ſignificationem accipio illum uerſum:

In Cato. diſtichis. Inuidiam nimio cultu uitare memento.

Nam latentem inuidiam, quia non deprehendo, uitare nequeo: ſed eam, quæ extrinſecus ſignificatur uel uoce, uel geſtu, cum populus indigne ferre ſe indicat in aliquo nimium, & inſolentem corporis cultum. Ideoq; ſubiungitur:

Quæ ſi non lædit, tamen hanc ſufferre moleſtum eſt. Hanc ſcilicet uel uoce, uel geſtu, uel utroq; modo detractionem. *In And. act. 1. ſce. 1.* *Quale illud quoq; Terentianum: Ita ut facilimè Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares. Et illud Salluſtij, licet è* *In Iugurt.* *Demoſthene ſit ſumptum: Inuidiã gloria ſuperaſti. Formidoloſus, Laborioſus, Operoſus, pariter actiuè, paſſiueq; accipiuntur.* *In Eunuc. act. 4. ſce. 6.* *Terent. Egón' formidoloſus? id eſt, egó'ne qui timeam? Salluſtius: Regibus boni, quàm mali ſuſpectiores ſunt, ſemperq; his aliena uirtus formidoloſa eſt, id eſt, quæ formi-* *In Catil.* *datur. Cicero: Videtis ut ſenectus non modò languida non ſit, uerùm etiã operoſa. id eſt, Quæ agit, & rebus agendis operam dat. Idem pro Cælio: Vos laborioſos exiſtimet, quibus* *In Cat. Maio.* *otioſis ne in communi quidem otio liceat eſſe. Ouidius, Moles operoſa laboret. quæ ab aliquo operata eſt, non quæ aliquid facit: uel, uehementis operis, & multarum operarum. Ita Res laborioſa, uel quòd in ea laborem capiamus neceſſe eſt: uel, quòd plena laboris eſt. Voluptuoſus quoq;, & Religioſus, licet à uerbis non ueniant, tamen iſtis ſimilia ſunt, ut*

Lib. 1. Meta.

affect

affectionem significent,& habitionem,siue plenitudinem, simulq; actiuè accipiantur,& passiuè. Voluptuosus homo,qui perquàm amat uoluptatem. Res uoluptuosa, quæ in se habet uoluptatem: uel,quæ plena est uoluptatis,& qua homo delectatur. Ille recipit,hæc recipitur. Religiosus homo,qui amat religionẽ. Sepulchra,& monumenta religiosa sunt,id est,habent in se religionem. Ille adorat, hæc adorantur. Præterea Gloriosus, Famosus, Imperiosus, nonnihil & ipsa à cæteris differunt. Nam licet legamus Gloriosam uictoriam,id est plenam gloriæ:& apud Iuuenalem satyr. VIII.

Famosos equitum cum dictatore magistros:

& Imperiosos populos:hoc est,latum imperium possidentes: tamen dicimus ita Gloriosum hominem affectatorem gloriæ, ut Vinosum cupidum uini,& Mulieriosum nimis appetentem mulieres: qualis Miles gloriosus apud Plautum, & Terentium: & Famosum pro infami, & turpi:ut Famosa mulier, quæ noscitur impudica esse. Et Imperiosus,ostentator imperij in exercenda sæuitia:qualis Torquatus apud Liuium, qui filium securi ob imperium contemptum occîdit:unde imperiosus appellatus est. Verùm Imperiosus, & Gloriosus,quando honestæ significantiæ sunt,pro gloriam,imperiumq; habente, habitionem, plenitudinemq; significant: quando inhonestæ, affectionem,ut dixi. Similiter Quæstuosus,& Sumptuosus ab affectione magis,quàm ab habitione,siue plenitudine ueniunt. Quæstuosus,est homo auidior quæstus,& lucri,undiq; lucella quæritans. Sumptuosus,qui auidior est sumptus,quàm quæstus,& immoderatum sumptum facit:id est,immoderatas impensas. Quæ duo magis possunt accipi actiuè, quàm passiuè, magisq; ad homines pertinent: ut, Homo quæstuosus, homo sumptuosus. Luctuosus uerò magis ad rem: ut,Res luctuosa, hoc est plena luctu. Nescio an liceat de homine misero, &

Famosos equitũ,&c. Beroaldus, quem alij multi impensè docti secuti sũt, inter quos & Bud. in annot. in pãd. famosos legit: ut apud Cic. in Piso. famosas imagines, pro antiquissimi generis stemmate. Lib. 2. 1. decad.

afflicto

afflicto dicere, homo luctuosus, sicut fortuna huius luctuosa. Ab industria autem non habemus Industriosus, sed Industrius. Nec à uirtute Virtuosus more Græcorum, qui ἀπὸ τῆς ἀρετῆς non deriuant ἀρετὸς, licet habeant ἀρετὸς, sed pro illo dicunt tum ἀγαθὸς, id est, bonus, tum σπουδαῖος, id est, studiosus, Aristotele quoq;, & alijs quibusdam testantibus. Quod Cicero ad Herennium imitatus est, dicens: Ideoq; bonis uiris, id est, studiosis amicus erat. Morosus à more uenit, non à mora. Primam enim habet longam, ut mos moris, significatq; eum, qui nimis exactè, nimisq; ad unguem fieri omnia postulat, ut aliquando ob id indignetur, ac irascatur. Vt Suetonius de Cæsare: Circa corporis curam morosior, ut non solùm tonderetur diligenter, sed etiam uelleretur. Idem de Tiberio: Sed affectatione, & morositate obscurabat stylum. Cicero de Senectute: At sunt morosi, & anxij, & iracundi, & difficiles senes. Et idem secundo de Oratore: Me quidem hercle illa ualde mouent stomachosa, & quasi submorosa ridicula: non cùm à moroso dicuntur: tum enim non sal, sed natura ridetur. Suetonius accipit pro cupido nimis exactæ diligentiæ. Cicero uerò adiungit impatientiam, & iracundiam. In significato tamen illo superiore posuit in Oratore: Vsqueadeo morosi sumus, ut nobis non satis faciat ipse Demosthenes. Deniq; sic dicitur Morosus à nimia diligentia, & seueritate, ut Curiosus à nimia cura, quotics plus diligentiæ, quàm oporteat, impendimus rebus uel nostris, uel alienis: Nostris, quum minutissima quæq; disquirimus, & nullius frugis: Alienis, quum de rebus cæterorum occultioribus non satis cum pudore perscrutamur aut interrogamus. Sed non tam à cura Curiosus uidetur descendere, quàm à Curia, cuius compositum est magis in usu Incuria: id est, negligentia, tametsi Curia à cura dicatur. Atque ut Curiosus à peruersa cura uocatur, ita Cere-

Cap. 45.

Cap. 70.

De Oratore ad Brutum.

brosus

broſus à cerebro peruerſo. Vnde Horatius:

Donec cerebroſus proſilit unus. id eſt, inſanus, & cerebri peruerſi. Panno ſus & ipſum aliquid differentiæ habet: is enim dicitur pannoſus, qui craſſo panno, ac uili opertus eſt. Nec hoc niſi de paupere dicitur: quæ exempla ſunt plurima. Lib. 1. Serm. Saty. 5.

De uerbis Inchoatiuis, falsò ſic dictis. CAP. XXII.

GRammatici autores uno ore uniuerſi, qui de hac re ſcriptum aliquid reliquerũt, aiunt illa uerba in ſco, ut Caleſco, Frigeſco, ſignificare inchoationem, ideoq; Inchoatiua: illa in ſo, ut Viſo, deſiderium, idcoq; Deſideratiua: illa in rio, ut Eſurio, meditationem, ideoq; Meditatiua appellari ſolent: in quibus omnibus ab omnibus diſſentio. Sed Priſciano eruditorum nuperrimo potißimum reſpondebo, qui (ut ordinem ſequar) inquit in illo Vergil. uerſu, Aegreſcitq; medendo: ſignificari inchoationem. Qualem medicum uoluit eſſe Priſcianus, quo curante quis incipiat ægrotare? Quanquam quo modo curari quis antè poßit, quàm ægrotus ſit? Neceſſe eſt ergo, ut antè ægrotare cœperit: & quum dicitur ægreſcere, ut intelligatur inter medendum ægriorem fieri. Et hoc de Turno Vergilius intelligit: cuius augebatur ægritudo ad Latini ſalubria conſilia. Sicut de Didone prius dixerat: Priſc. lib. 8. Aeneid. 12.

Expleri mentem nequit, ardeſcitq; tuendo. Aeneid. 1.

Quid igitur attinet exempla repetere, quum nunquam in ſenſu inchoationis reperiantur? An illud apud Quint. hoc ſignificat? Tenuit conſuetudo, quæ quotidie magis inualeſcit. Aut illud Cic. Quantò plura ille miſcebat, tantò hic magis in dies conualeſcebat. Et illud Eccleſiaſticum: Qui ſordet, ſordeſcat adhuc. Quo modo poteſt quid quotidie incipere ualidum fieri, & quidem magis, quod dicitur reſpectu præcedentis? at inchoationem nihil præcedit. Aut quo modo quod ſordet, poteſt Quintil. lib. 2. ab initio. Pro Milone.

teſt incipere ſordere? & ſordeſcere adhuc, id eſt magis? quid magis? certè quàm anteà inceperat. Sed quid ibi diſputamus, quum dicatur, qui iam ſordet, ſordeſcat adhuc? quaſi ſordidior fiat, non autem ſordere incipiat, quia iam ſordet. Ideoq; Græcè & hoc, & cætera huiuſmodi uerba per uerba paſsiua explicantur: & illud Græcè ſordeſcat, nihil aliud eſt, quàm ſordidetur. Plaut. in Captiui duo: Ego qui tuo mœrore maceror, maceſco, conſeneſco, & tabeſco miſer. Pro eodem penè accipit Maceror, & Maceſco: niſi quòd maceror ad animum magis pertinet, quaſi affligor: maceſco magis ad corpus. Videtur autem ratio dici uelle potius macreſco, ut nigreſco, pigreſco, ægreſco: ſed etiam dici poteſt maceſco, ut aceſco. Crebreſco tamen potius dixerim, quàm crebeſco. Verùm ad rem. Ediuerſo Vergilius:

Georg. 4. _Maria incipiunt agitata tumeſcere. Et iterum:
Aen. 7. Fluctus ubi primo cœpit cum albeſcere uento. Et iterum:
Georg. 3. Sin in proceſſu cœpit crudeſcere morbus.

Vbi quid opus erat dicere, quòd incipiant res tumeſcere, albeſcere, crudeſcere? quum ſatis, imò magis proprium fuiſſet dicere, quòd tumeſcebant, albeſcebant, crudeſcebant: id eſt, quòd incipiebant, ſiue inchoabãt tumere, albere, ſiue crudere. Quid ergo ſignificant uerba inchoatiua? Nempe (ut breuiter finiã) quod uerba compoſita à fio, calefio, frigefio, ſordefio, inualefio, ægrefio, & ardefio: quæ ideo in uſu non ſunt, quia ſuperuacuum eſſet, duas nos uoces habere idem ſignificantes, nec niſi ubi alterum deficit, alterius præſidio utimur. Caleſcens, pro calefiens utimur: & Pateſcens, pro patefiens: quanquam utrunq; reperiatur, pateſco, & patefio: quoniam ne in ſimplici quidem ſuo reperitur Fiens, nec quod ab hoc formaretur Fiendus. Dicemus itaq; Caleſcens, & Calefaciendus. Nec deſunt qui Fiens utantur, ſed in eo, de quo loquor ſignificato:

cato: ut in Psalmo XXI. Et *factum est cor meum, tanquam cera liquefiens in medio uentris mei.* Quum in alia translatione dicatur *liquescens.* Ex quo liquet eiusdem utrunq; esse significationis. Idiomate quoq; Italico, atq; Hispano (quod ex Italico oriundum est) adstipulante, apud quod pene Latina uoce hæc uerba pronuntiantur, & certè in hunc, quem ego dico, sensum: quale est hoc Ogni di magrisco: hoc est omni die macresco: per quod, incrementum assiduum, atq; continuum declaratur, non inchoatio. Quòd si quid inter huiusmodi uerba in sco, & in fio, intererit, hoc esse arbitror, quòd hæc in sco passionem in se habent, illa uerò extrinsecus allatam. Vt in Aegypto Cæsar quum hostes fugeret, elata læua natabat, ne libelli, quos tenebat, madefierent: melius, quàm madescerent. Et quum fores aperiuntur, melius patefiunt dicitur quàm patescunt. At quum quis in balneo sudore irrigatur, & fores sua sponte aperiuntur, magis ille madescit, quàm madefit: & hæ magis patescunt, quàm patefiunt. Inchoatiuorum autem dicuntur præterita eadem esse, quæ primitiuorum: tamen paucissimis curæ est dignoscere, quando à primitiuis sunt, quando'ue ab inchoatiuis, quorum multùm differt significatio, licet crebrior sit illa inchoatiuorum: ut, Pinguit, Macruit, Frixit, Caluit: idem est quod pinguis factus est, non autem pinguis fuit: macer factus est, & frigidus, & calidus factus, non autem macer, frigidus, & calidus fuit. Nam Pinguet, idem est quod pinguis est: Macret, Friget, Calet, idem quod macer est, frigidus est, calidus est: quorum præterita sunt pinguit, macruit, frixit, caluit: uix unquam in hoc significato, pinguis, macer, frigidus, calidus fuit: sed in illo, pinguis, macer, frigidus, calidus factus est, ut etiam in hoc apertius patebit exemplo: Tam citò macruisti? tam serò pinguisti? non id significo, quòd tam citò macer, aut tam serò pinguis fuisti, quasi nunc talis non sis, sed quòd

Sueto. in Cæs. cap. 64.

quòd pinguis, aut macer factus es, atq; etiam talis es, siue tunc eras, si de alio tempore loquimur. Quæ præterita quia à primitiuis non ueniunt (ut significatio indicat) necesse est ueniant à deriuatiuis in sco. Vnde probatur etiam inchoatiua non significare inchoationem. Quare Seruius uiderit, qui his uerbis præteritum non tribuit, quorum frequentius est, quàm suorum primitiuorum. Nam quòd ait, quia inchoatiua sunt, ideo carere præteritis, cassa ratio est, quum hoc uerbum Inchoo etiam præteritum habeat. Verùm hæc uerba nec inchoatiua sunt, & præteritum habent. Illud transeo, quòd multa sunt, quæ pro suis primitiuis accipiuntur: conticesco, adhæresco, delitesco, concupisco, labasco, obdormisco, contremisco, expauesco, & his similia.

Seruius in Lo-catum.

De uerbis Desideratiuis male sic uocatis. CAP. XXIII.

Trisc. lib. 8.

NAm quæ idĕ autor Desideratiua appellauit, ipsius quoq; exemplo ostenduntur nequaquam esse desideratiuæ significantiæ. Hoc enim exemplum ille affert. Verg. in VIII.

Nam memini Hesione uisentem regna sororis
Laomedontiaden Priamum.

Visentĕ dixit, pro cupientĕ uidere, quod Græci dicunt ὀφθέουσα. Idem, & in eodem exemplo Seruius dixerat. Simile est, ait Priscianus, Facio facesso, Capio capesso, Lacero lacesso, Arceo arcesso, Accio accerso: quæ possumus non incongruè desideratiua nominare. Sed quæro à Prisciano, cur magis Priamus cupiebat uidere sororem, dum iter faciebat, quàm quum erat in Troia? aut cur magis Priamus, quàm cæteri? aut cur solus? Postremò quis nouit uoluntatem eius? quid agat, uideo: quid uelit, non uideo. Quid ergo significat Visere? nimirùm id quod agit Priamus, ire ad uidendum sororem: quod frequentatiuum ipsius declarat, Visito. Itaq; actum corporis hæc significant uerba, non affectum mentis.

mentis. Viſo, uado ad uidendum, non autem cupio uidere. Cicero ad Atticum: Cupio equidem, & iampridem cupio Alexandriam, reliquamq; Aegyptum uiſere. id eſt (ut ego ſentio) ire ad uidendum. Aliter dicendum erat, Viſo equidem, & iampridem uiſo. Quo certè modo ne Priſcianus quidem ipſe loqui auderet. Vſurpamus tamen hæc uerba (quemadmodum de ſuperioribus teſtatus ſum) pro eorum primitiuis: ut, Miſſi ſunt legati uiſendi cauſa. id eſt, uidendi. Quod certè ita exponi non poteſt, cauſa uidere cupiendi. Tolerabiliorq;, noſtra ſententia, expoſitio foret, cauſa ut eant ad uidendum. Similiter faceſſo, eo ad faciendum, uel facio. Vergilius: Epiſt. 9. lib. 2.

Haud mora, continuò matris præcepta faceſſit. Georg. 4.

Frequentius tamen accipitur pro eo ad recedendum, uel recedo. Vt Liuius libro primo: Faceſſe hinc Tarquinios, aut Corinthum. Capeſſo, eo ad capiendum, uel capio. Laceſſo, eo ad lacerandum, uel lacero prouocando. Accerſo, uel arceſſo, utrunq; pro eo ad uocandum, uel uoco. Terent. in Andr. Obſtetricem accerſo. Quidam etiam in quarta coniugatione utuntur, ut ibi: Mitte in Ioppen, & accerſi Simonem quendam, qui cognominatur Petrus. Act. 1. ſce. 5. Act. 10.

De uerbis Meditatiuis, non ritè ſic uocatis. CAP. XXIIII.

COmmodius autem Deſideratiua, atq; Optatiua uocarentur ea, quæ nominantur Meditatiua in rio, parturio, eſurio. Cicero: Vtinam aliquando dolor populi Romani pariat, quod iamdiu parturit. Et Liuius: Et quod diu parturit animus ueſter, aliquando pariat. Affectum ſignificauit, non cogitationem, aut actum corporis, qui per hoc uerbum meditor indicatur. Vnde meditatio armorum, meditatio declamandi, meditatio gladiatorum. id eſt, exercitatio. Eſurio, cupio edere. Philip. 2. circa finem. Lib. 1. Dec. 3.

Declam.12.circa finem. Quintilianus: Pater filios esurit. Valerius Martialis undecimo Epigrammatum:

Epig.78. In omnibus Vacerra quòd conclauibus
Consumit horas, & die toto sedet:
Cœnaturit Vacerra, non cacaturit.

Id est, cœnare cupit, non cacare. Vel dicamus hæc accipi pro primitiuis. Scaturio magis pro suo primitiuo scatet ponitur, quod est non solùm aquarum, sed herbarum, cæterorumq; sua sponte ubertim nascentium. Quòd si uolumus sua quibusq; apta tribuere uocabula, nec à consuetis recedere, ea quæ sunt in sco, appellemus meditatiua, id est, exercitatiua (Qui enim calescit, siue calefit, quasi meditatur: id est, ut caleat exercetur. Terẽt. Nunc uide utrum uis argẽtum accipere, an causam meditari tuam) ea in so, inchoatiua, hæc in rio, desideratiua. Atque hanc opinor fuisse ueram, & germanam uerborum significationem, quam antiquitus impositam posteritas deprauauit.

In Adelph. act.2.sce.1.

Vbi Infinitiuo, ubi Gerundio potius utendum sit. CAP. XXV.

Quædam orationes infinitiuum magis postulant, quædam gerundium, quædam utrunque. Adiectiua magis infinitiuum, siue actiuum, siue passiuum. Substantiua gerundium genitiui duntaxat casus. Nam de accusatiuo mox dicam. Tu es dignus habere opes, Tu es dignus honorari, Tu es lætus me bene ualere, Tu es lætus me honorari. Rursus, Tempus est gaudendi, Locus est expostulandi, Commoditas est alloquendi. Participia autem, & multa adiectiua à uerbis deriuata utranq; formam sibi uendicant: sed participia iuncta infinitiuis, dicuntur seruare uim participiorum, iuncta gerundio uim nominum. Timens nauigare, & nauigandi: Cupiens discere, & discendi: Doctus, peritus, promptus, consuetus cantare, & cantandi. Timidus, cupidus, auidus nauigare, & nauigandi.

uigandi. Nam illud admonitione non indiget, Optima res eſt agricolare, rectè dici: Optima res eſt agricolandi, dici non rectè: quia illud reſoluitur, Agricolare eſt optima res: hoc reſolui ſic non poteſt, agricolandi eſt res optima: niſi fortè durè, & aſperè ſic: Ipſa enim res agricolandi eſt optima. Quare illum non probauerim, qui dixit: Non eſt mihi opus reſpondendi: quum eſſet dicendum Reſpondere: ut ſit ſuppoſitum, Me reſpondere: Opus uerò appoſitum. Item, Habeo à patre mandatum conueniendi te, Latinè dicitur. Mandatum eſt mihi à patre conueniendi te, Latinè non dicitur: quia Mandatum hîc uerbum eſt, unde non poteſt regi huiuſmodi gerundium: illic nomen ſubſtantiuum, unde regitur gerundij genitiuus: niſi in utraq; oratione expoſitione utaris. In prima quidem, ut ſic intelligas, Habeo à patre mandatum conuenire te: ſcilicet hoc ipſum Conuenire te. In ſecunda uerò ut Mandatũ ſit nomen, non uerbum, aut participium: quaſi Mandatum adeſt mihi à patre. Ad quam tergiuerſationẽ confugere non poterit quiſpiam in talibus exemplis: Habeo in tabulis publicis à patre mandatum conueniendi te. Hîc non poteris dicere, Conuenire te. Item, Eſt mihi iniunctum, ac mandatum conuenire te. ubi dicere non poteris, Conueniendi te. Cicero tamen ad uxorem nouo quodam modo locutus eſt: Quum in animo haberem nauigandi. pro eo, quod eſt nauigare. Vt libro primo de Diuinatione: Haberetq; in animo nauem conſcendere. Itaq; ſubintelligitur propoſitum, ſiue uoluntas. Sicut in illo ſit apud eundem: Quum illius diei mihi uenit in mentem. Et alibi: Non minus ei uenit in mentem poteſtatis, quàm æquitatis tuæ. Vbi quidam uolunt accipi genitiuum pro nominatiuo. Mihi potius placet ſubintelligi conditio, ſtatus, qualitas illius diei, tuæ poteſtatis, tuæ æquitatis, aut aliquid ſimile. Ita hîc propoſitum, ſiue uoluntatẽ: ut ſit, quum haberem

Pro Quintio

in animo propoſitũ nauigandi. Venio *nunc ad accuſatiuum gerundij.* Dicimus *itaq;,* Induxi *te ad nauigandum:nõ autem,* Nauigare *: niſi more* Græcorum *, qui quum careant gerundio,funguntur infinitiuo cum articulo,rarò ſine eo:licet nunc quidam frequentiſſimè utantur : ut,* Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere. Plerique eruditorum dixiſſent *, non ueni ad ſoluendam legem,ſed ad implendam : quos & ipſe nunc imitor, imitandosq; omnibus arbitror.* Quam enim *cauſam habes,ut alienam linguam ſecteris,relinquas tuam? Quanquàm ne illam quidem ſequaris,quum careas articulis quibus* Græci utuntur.Et *quod illi habent* καθότι, *tu malis dicere,* Quia, *aut* Quoniam *, quàm* Quòd *: ut in eodem,* Putatis quia ueni ſoluere legem,quum eſſet dicendum, Quòd. *Sed ad rem:* Vocaui *te ad currendum,non currere :* Sto *ad prædandum,non prædari:*Sedeo *ad audiendum, non audire :* Vado *ad uenandum,non uenari.*Rurſus,Iuſsi *te arare,non ad arandum:* Cogito *inſidiari, non ad inſidiandum :* Timeo *ædificare, non ad ædificandum.*Quædam *uerba,& adiectiua cum utroq; conueniunt:*Hortor *te ſtudere,& ad ſtudẽdum:*Flagitor *reſpondere,& ad reſpondendum:*Paratus *ſum ſcribere,& ad ſcribendum:*Ego *aptus ſum pugnare, & ad pugnandum:*Ille *eſt idoneus militare,& ad militandum:quæ omnia rara ſunt.*Pleraq; *potius huiuſmodi accuſatiuum poſtulant, ut* Bonus,utilis,commodus,malus,inutilis,incommodus *ad militandum.*

Mauh.s.

De differentia infinitiuorum Eſſe & Fore, & compoſitorum. CAP. XXVI.

FOre *uocem quidem habet infinitiui ut* Eſſe, *ſignificationem uerò participij,quod eſt* Futurum,*unà cum infinitiuo* Eſſe. *Idem eſt enim* Fore, *quod* Futurum eſſe, *non tantum eſſe : licet* Forem fores foret, *idem ſit, quod* Eſſem eſſes eſſet. *Quare cum nomine iungi debet* Fore *, non cum participio,*

ne

ne duo participia ſimul confundamus. Spero te amatorem, uel amicum fore: non autẽ Amaturum fore, ſed tantùm Amaturum: ne uidearis hoc dicere, te futurum amaturum, quod ratio non patitur, quum futurum ſuperuacuum ſit. Idem de participio paſſiui futuri, Timeo te uerberandum fore: ſatis erat Verberandum, uel adiuncto infinitiuo, Verberandum eſſe. Participia autem præſentis temporis, & præteriti uidentur minus communionis habere cum Fore, quod ad futurum ſpectat, quàm participia futuri temporis: tamen plus habent communionis. Ibi enim ideo non conuenit, quia ſuperuacua ſignificatio eſt, quod hîc non fit: eò quòd ſæpe cum iſtis coniunctum illud Fore reperimus, ſed ita tranſeunt in nomen, alioqui non congruant diuerſorum temporum eodem in loco participia: ut, Spero te ſapientem fore: Credo me amãtem tui fore, non te. Seruant enim naturam nominis, non participij. Opinor te acceptum illis fore, nõ ab illis. Cic. Sperare uideor Scipionis amicitiam, & Lælij notam poſteritati fore. non dixit, à poſteritate. Quòd ſi quando reperiatur retinere naturam uerbi, quid mirum? quum etiam nomen ne ſit, an participium dubitari poſſit, & putari potius nomẽ: ut, Ego ſum dilectus ab omnibus: &, Ego ero dilectus ab omnibus. Non enim hoc eſt participium præſentis temporis, aut futuri, nec tempus perfectum indicatiui, nec futurum ſubiunctiui, tamen cum præſenti iungitur, & futuro, propter quod debet potius nomen uideri: ſicut & participium futuri paſſiuum in nomen conuertitur, tuncq; recipit fore: ut, Spero hunc puerum admirandum uirum fore: id eſt, admirabilem. Compoſita autem à Fore nullam controuerſiam habent, quia ferè nuda ponuntur ſine nomine, & participio. Affore, ut Vergilius,

De Amic.

Æneid. 9.

Affore cernetis. Statius tamen libro primo Thebaidos uidetur accipere pro ſignificatione præſentis:

_Sensit manifesto numine ductos
Affore, quos nexis ambagibus augur Apollo,
Portendi generos uultu fallente ferarum Ediderat.

Defore: ut, Marcus Tullius contra Rullum: Verùm arbitrantur non defore, qui illam restituerent. Abfore, quod minus in usu est: unde dicuntur abfuturi. Confore, & Profore apud Comicos: Profore, ut Horatius:

Epist. 8. lib. 1. Quæ nocuere, sequar: fugiã, quæ profore credam. Id est, profutura esse.

De Gerundiis. CAP. XXVII.

GErundia licet à participijs differant, tamen propriè inter participia numerari possunt, (sicut supina inter uerba) meritoq; Participialia uocata sunt. Nam & casus, & genera in utroq; numero habent, ex quo uerba non sunt, sed participia, siue participialia. Regunt præterea casum more uerborum, participiorumq;: ex quo nomina non sunt. Post se inquam regunt, non ante se. Nam eiusmodi locutio, qualis est: In

Psal. 113. conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati: inaudita est, Græca figura decipiente (ut in alijs multis) interpretem. Græci enim hoc loco infinitiuũ habent, quod uult ante se accusatiuum. Quod multis modis transferri poterat, uel sic: Dum conuerteret dominus captiuitatem Sion. Vel sic: Conuertente domino captiuitatem Sion. & alijs (ut dixi) multis modis. Quidam imperiti aiunt, casum pro casu poni, quasi Latinè diceretur, si esset dominum: quale est illud, In deficiendo ex me spiritum meum. Et alibi: In conueniendo populos in unum, & reges, ut seruiant domino, quũ (ut ostendi) gerundium non habeat ante se casum. Sed ad propositum, Differunt Gerundia à Participijs, quod ipsa significant rei administrationem sine tempore: illa uerò tempus sine rei administratione. Vt, Tenet me occupatio iuris dicũdi: gerun-

Psal. 151.
Psal. 101.
Valla de gerũdijs loquẽs, gerundia à gerundiuis nõ distinguit.

dium

dium est,nec tempus significo futurum,sed rei administrationem,hoc est,in iure dicũdo.Rursus,Tenet me cura dotis numerandæ:id est,quæ numeranda est:participium est,futuri significatiuum, sine administratione rei. Nescio an dicendum sit gerundium esse participium præsentis temporis more Græcorum:cuius rei hoc argumentũ est,quòd idem est,In legẽdo: &, In ipso legere : quod Græci melius ἐν τῷ ἀναγινώσκειν: &,In libris legendis:idem est quod,Quum libri leguntur:penè eodem modo, quo de futuro in legendis libris,uidelicet qui legendi sunt. Nolunt autem Grammatici gerundium rectum habere casum,sed quatuor tantum obliquos : fortasse & casu recto non caret apud Lucretium,atq; Vergilium:_Voluenda dies en attulit ultro. Aeneid.7. Voluenda,non tempus futurum intelligit, sed rei administrationem:dies uidelicet quæ uoluitur,non quæ uoluenda est, aut quæ uoluetur. Vnde indicatur gerundium esse participium præsentis temporis. Iusiurandum enim potest uideri eiusdem casus, atq; etiam uocatiui. Sed de quatuor nunc obliquis differamus, quo in loco breuissimè stultorum quorundam opinionem reprehendamus : qui aiunt rectè dici, Causa essendi rex, essendi regis, essendi regem : quum nusquam Essendi reperiatur : & si reperiretur, non regeret casum, sicut manendi, uiuendi, existendi. Et de genitiuo iam exemplum subiecimus:Occupatio iuris dicundi.De datiuo tale est,Da operã rebus agendis.De accusatiuo,ut,Ad accusandos homines duci præmio,proximum latrocinio est.De ablatiuo, Tu delectaris criminibus inferẽdis. Cum accusatiuo ferè semper iungimus præpositionem, præter quædam pauca, quæ sunt:Loco,Conduco,Mando,Curo,Habeo,pro Debeo:& siqua sunt alia.Vt faciendam sepulturam locarent : id est,alteri darent faciendam:uel, ipsi locarent se ad faciendum : utrunq; enim significat:nec participium est, sed gerundium illud Faciendam:

Epiſt. 11. lib. 4. Emil. epiſt. Cic. ciendam: quod exemplum ſumptum eſt ex Sulpitio. Cicero de Diuinatione libro ſecundo: Magis numine deorum id factum eſt, quàm caſu, ut arbitraris: & redemptorum, qui columnam illam de Cotta, & Torquato conduxerant faciendam, quaſi Cap. 26. locarant, & conduxerant ad faciendum. Suetonius autem in uita Cæſaris: Gladiatores, inquit, notos, ſicubi infeſtis ſpectatoribus dimicarent, ui rapiendos, reſeruandosq; mandabat. Epi. 26. lib. 4. Curauit iaciendos lapides, ſæpe legimus: ſed ita ferè, ut alius curet, alius iaciat: ut Cicero VII. Verrinarum: Recenti negotio ad te literas miſit, mittendasq; curauit. Interdum idem qui curat, & qui agit: ut Plinius poſterior, Petis ut libellos meos, quos ſtudioſiſſimè comparaſti, recognoſcendos, emendan- Epi. 26. lib. 9. dosq; curem. Et iterum: Continendos cauea, nidoue cura- Declam. 4. bis. Quintil. in Mathematico: Poſitus in ea conditione triſtiſſimæ ſortis, ut nec morte dignus ſim, niſi me parricidam putetis: nec præmio, niſi innocentem: adeoq; ludibrijs miſeræ ſum diuerſitatis implicitus, ut impetrandum à uobis habeam Epiſt. 8. lib. 1. odij mei fauorem. Plinius idem ad Saturninum: Præſertim quum enitendum haberemus, ut quod parentibus datur, & Cap. 68. orbis probaretur. Suetonius in uita Cæſaris: Vt conſolandos eos magis imperator, quàm puniendos habuerit. Hunc modum loquendi apud Ciceronem reperiſſe non memini me. In his exemplis, ubiq; gerundium eſt. Illa autem participia in nomen tranſeuntia, Putaui ad te ſcribendum, Exiſtimaui hanc rem tractandam, Cenſui tibi illud ſignificandum: id eſt, dignum ſcribi, tractari, ſignificari: quæ omnino idem ualent, quod ſcripſi, tractaui, ſignificaui: ſed non ſine deliberatione tamen, nec inconſultò. Dicebant autem antiquiores, Rogatum te uelim, Oratos uos uelim: pro eo, quod eſt, Rogo, uel Oro: ſicut poſteriores (quorum eſt Quintil.) dicebant, Venio petiturus, Venio oraturus: pro eo, quod eſt, Venio petitum, &

Venio

Venio oratum. Sed hoc ad ſupini magis rationem pertinet. Illud autem, quod Seruius ait gerundium eſſe, participium eſt potius, aut nomen, quum inquit: Similiter etiam accuſatiuo caſu utimur, quum uolumus abſolutam facere eloquutionem, & per gerundij modum aliquid dicere: ut, Petendum mihi eſt equum, codicem, uinum. Hinc Verg. _Pacem Troiano ab rege petendum. Nam ſi dixeris, Petendus eſt codex: iam non per gerundij modum, ſed participialiter loqueris. Hoc non aliter participium eſt, ſeu nomen, quàm illud, Petendum eſt mihi iumentum: præſertim quòd gerundia non regunt paſſiuè, ſed actiuè, & nominatiuis carere creduntur, & accuſatiuis præpoſitionem anteponi uolunt, ſicut antè oſtendi. Vt accuſatiuus, ita & ablatiuus amat ſecum præpoſitionem: Vt, In defendendo maior labor eſt, quàm in accuſando. Indagemus (ſi poſſumus) cum quot præpoſitionibus accuſatiuus gerundij iungitur, cum quot item ablatiuus. Accuſatiuus iungitur frequenter cum Ad, rarò tamen cum In. Item frequenter cum Ob, Propter, & Inter, rarò cum Ante: ut, Vado ad capiendum hoſtem. Ego ueni ob te, uel propter te redimendum. Inter nauigandum, pro in nauigando ſæpe legimus. Verg. _Et inter agendum

Occurſare capro, cornu ferit ille, caueto. Idem:

_Nanq; ante domandum Ingentes tollent animos.

Totidem ferè præpoſitiones ablatiuo gerundij ſeruiunt. In, frequenter, cæteræ rarius: de, ex, uel è, á, uel ab, & cum. IN, ut in nauigando. DE, ut de edendo, de migrando, de agendo. Quintil. Sed quia latius fuſus eſt hic locus, miſtuſq; cum elocutione, tractabitur cum præcipere de aptè dicendo cœperimus. Etiam cum motu: ut Cic. ad Atticum lib. XI. Tu quid cogites de tranſeundo in Epirum, ſcire ſanè uelim. EX, uel E: ut, Ex defendĕdo, quàm ex accuſando uberior gloria comparatur.

Ser. in illud 10. Aen. Cui Iuno illacrymans, qd ſi quæ, &c.

Aeneid. 11.

Eclog. 9.

Georg. 3.

Lib. 6. in fin. cap. 6.

Epiſt. 11.

In Lælio. paratur. A, uel AB. Cic. Ex quo exardeſcit ſiue amor, ſiue amicitia: utrunq; enim dictum eſt ab amando. Alibi quoq;: In quo etiam iſti nos Iuriſconſulti impediunt, à diſcendoq; deterrent. Et alibi: Non diſtinguit à non dolendo uoluptatem. Plinius poſterior: Sermonibus dies tranſigebat, quum à ſcribendo uacaret. CVM, ut Quintil. Sed ratio recte ſcribendi iuncta cum eloquendo eſt. Variantur porrò gerundia per omnes, quos enumerauimus, caſus, numeros q; & genera. Nam (ut ego ſentio) hæc omnia habent in genitiuo: ut, Delectatio fruendi principatus, fruendæ prouinciæ, fruendi imperij: Moleſtia educandorum filiorum, locandarum filiarum, colendorum prædiorum: regitq; hic genitiuus aliquando caſum. Cicero: Equidem efferor ſtudio patres ueſtros, quos colui, & dilexi, uidendi. Nam durum fuerat futurum, Studio uidendorum patrum ueſtrorum. Et quoties oportet loqui per relatiuum, neceſſe eſt loqui per hoc gerundium: ut, Hic dies attulit initium dicendi quæ uellem: non autem Dicendorum eorum, quæ uellem. Illud Titi Liuij lib. XXI. quis non uitioſum putaret, ubi tamen ſumma honeſtas Latinitatis ſubeſt? Non enim uereor, ne quis hoc me ueſtri adhortandi cauſa magnificè loqui exiſtimet, ipſum aliter animo affectum eſſe. Adhortandi enim ſingularis numeri eſt, Veſtri uerò pluralis. Item Cicero libro II. de diuinatione: Dolebis tamen Stoicos noſtros Epicureis irridendi ſui facultatem dediſſe. Plautus in Captiui duo: Nominandi tibi iſtorum erit magis, quàm edundi copia. In datiuo, Vaco agro colendo, uineæ paſtinandæ, nemori ſuccidendo. In plurali una uox eſt trium generum, ut Vaco agris, uineis, nemoribus procurandis. Qui caſus regimen non habet. Abſurdum ſit nanq; dicere, Do operam colendo agrum, uel legendo librum. Soluendo non ſum, nunquàm patitur ſecum ſubſtantiuum. Ideo dubi-

De Ora. lib. 2. Epiſt. 7. lib. 3. Lib. 1. cap. 5.

In Cat. Ma.

tari

tari poteſt,an datiuus ſit,an ablatiuus. Significat autem ſatisfacere pro eo,quo obligatus ſum,ſiue pecunia,ſiue remuneratione. Vt Quintil. Placeamus licet nobis fortuna noſtra, pater, pauperi ſoluendo non ſumus. Vult autem ſemper poſt ſe datiuum,licet non ſemper apponatur. Interdum etiã alium caſum: ut apud eundem, Maximi tum uirorum, & quibus artis ſuæ ſoluendo non ſit humanitas. In accuſatiuo:ut, Eo ad ſalutandum fratrem, ad ſalutandum ſororem,ad ſalutandum ſidus,ad ſalutandos fratres, ad ſalutandas ſorores,ad ſalutanda ſidera. Quod elegantius dicitur, quàm cum regimine:ut, Eo ad ſalutandum fratres,ad ſalutandum ſorores,ad ſalutandum ſidera. Per alias quoque præpoſitiones ſimiliter, ut Inter:ſed rarò habet cum gerundio ſubſtantiuum, rarius regimen. Liuius tamen libro 11. Et ipſe inter ſpoliandum corpus hoſtis ueruto percuſſus. Et iterum:Inter accipiendas de ſuis commodis rogationes. De Ante, nullum tale impræſentiarum exemplum occurrit. In ablatiuo ſine præpoſitione:ut,Fit iniuria domino fundi uel defringendo ramo, uel ligno incidendo. Res eunt ordine lite æſtimanda.id eſt, quum defringitur ramus, quum inciditur lignum, quum lis æſtimatur:uel defringendo ramum,incidendo lignum, æſtimando litem. Sed frequentius uſi ſunt ueteres ablatiuo plurali in tali genere ſermonis: ut Cicero: Orationem autem Latinam profectò legendis noſtris efficies pleniorem. id eſt, legendo noſtra. Nam in ſingulari ſolebant ſæpius apponere præpoſitionem,ut In committendo prælio. Regit autem hic ablatiuus ſine præpoſitione caſum: ut,Hos accuſando, illos occidendo totam ciuitatem labefactaſti. Cum præpoſitione IN, tum regit:ut,In tribuendo ſuum cuiq;:tum uariat genera: ut,In colendo agro,in paſtinanda uinea,in nemore excidendo. Per DE, ſimili modo etiam regit: ut Cicero in Tuſculanis, His

Declam.8.

In procem.Of.

præſert

præſertim cognitis, quæ de nihil ſentiendo paulò antè dicta ſunt. Niſi dicimus, Nihil eſſe aduerbium, non nomen. Et uariatur per genera: ut, De accuſatore conſtituendo, de collocanda filia, de prædio emendo. Per E X, uel Ē, & A̓, uel A B, neſcio an liceat dare tali gerundio regimen: nullum enim exemplum occurrit. Variari autem per genera certum eſt. Cato: Ex cataplaſmatis bibendis, ex aluo leuanda. &, Abſtineas ab offendenda Repub. Sed cauendum, ne id uerbũ ſignificet motum, quale eſſet, Reuertor ab arando: uel ab arando aruo. Redeo à ſpectando: uel, à ſpectandis ludis: quum ſit dicendum, Reuertor ab aratione: uel, ab aratione arui: Redeo à ſpectaculo: uel, à ſpectaculis ludorum. Per C V M, uix locum habet talis oratio, ut non participium ſit potius, quàm gerundium: ut, Sedeo cum uiro coronando: id eſt, qui coronabitur, non autem qui coronatur. Poſſet etiam habere regimen, ſed nullum exemplum ad manum eſt. Atque omnia gerundia cùm ſociata ſunt ſubſtantiuis, paſſiuè accipiuntur: diſiuncta uerò, actiuè: nonnunquàm paſſiuè, utique ſine genere, & ſine præpoſitione in caſu ablatiuo, & quaſi abſolutè: ut apud Vergilium: _Alitur uitium, creſcitq; tegendo. Et alibi: _Aegreſcitq; medendo. Et iterum: _Vritq; uidendo Fœmina. hoc eſt, quum tegitur uitium, quum curatur æger, quum uidetur fœmina. Neque id modò apud poëtas, uerum apud oratores quoq;: ut apud Mar. Fab. Sed memoria excolendo, ſicut alia omnia, augetur. Excolendo, dum excolitur, non autem dum excolit. Nec regit caſum, quale foret: Vrit fœmina uidendo à maribus: ſicut dicimus Vruntur uiri, & equi uidendo fœminas. Accuſatiuus quoque cum præpoſitione nõ tantùm actiuè accipi ſolet: ut, Tu es idoneus ad diſcendum, ſed etiam paſſiuè: ut, Hæc res eſt facilis ad diſcendum. Salluſtius in Iugurthino: Pauca ſuprà repetam, quò ad cognoſcend

Georg.3. *Aeneid.12.* *Georg.3.* *Lib.11.cap.2.*

gnoſcendum omnia illuſtria magis, magisq; in aperto ſint. Quidam uerò indoctus hac ætate ſcribere auſus eſt: Iamiam urbs in periculo capiendi eſt. pro eo quod eſt, urbs iam in periculo eſt, ut capiatur: ſiue hoſtis parum abeſt à capienda urbe. Quum ſemper ſine ſubſtantiuo gerundium accipiatur actiuè, aut ſi à neutro uenit, neutraliter: niſi aliquando, ut oſtendimus, in ablatiuo.

De Supino in tum. CAP. XXVIII.

DE ſupinis ita ait Priſcianus in compendiario quodam opuſculo: Sed hoc intereſt inter Amandum, quod eſt gerundium, & Amatum, quod eſt ſupinum: quòd Amandum neceſſitatem amoris ſignificat, Amatum autem imitationem ad amorem. Dignum obſeruatione præceptum elegantiæ, ſi modò uerum: quod minimè eſt, tum autoritate, tum ratione. Nam autoritatis loco exemplum nullum poſuit. Et quodnam quæſo ponere poterat? Quid intereſt, Vado uenatum, & Vado ad uenandum? Vado piſcatum, & Vado ad piſcandum? dormutum & ad dormiendum? Salluſtius: Legatos ad Iugurtham de iniurijs queſtum miſit. Et iterum: Non mea culpa ad uos ſæpe oratum mitto P.C. ſed neceſſariò, non imitatione. Præterea pro ratione hoc ſit, quòd Græci pro his duobus noſtris transferentes utuntur uno ſuo infinitiuo cum articulo, πρὸς τὸ παρακαλεῖν, quod nos uiciſſim transferentes, nunc per gerundium, nunc per ſupinum interpretamur. Siquid autem inter hæc duo intereſt, id erit, quòd ſupinum nunquàm ferè eſt ſine uerbo ſignificante motum ad locum, ut Eo, ut Venio. Nam illa, Do filiam nuptum, Do uenum, ſiue uenundo ædes, Spectatum admiſſi ſumus, latentem in ſe motum obtinent. Idem Priſcianus in alio grandi opere, & multi tum ingenij, tum laboris, inquit: Frequenter tamen antiquiſſimi neutro participio futuri addebant Eſſe, & infinitiui futur

Hoc opuſculũ in calce operũ Priſ. repoſitum eſt.

Quidã nõ imperiti apud Priſc. non, ut Valla, imitationem ad amorem, legũt: ſed initiationẽ.

In Iugurt.

Priſc. lib. 9.

futurum ſignificabant: ut, Oraturum eſſe, *pro oratum ire:* Facturum eſſe, *pro factum ire:* Nupturum eſſe, *pro nuptum ire. Quod mihi minimè uidetur.* Nam *ut concedam, quod meritò denegare poſſum, quòd Latinè, aut certè uſitatè dicamus, pro eo quod eſt,* Cupio filiam meam nuptum ire, *&* Nos factum ire: Cupio filiam meam nupturum eſſe, *&* Nos facturum eſſe: *quum dicendum ſit* Nupturam eſſe, *&* Facturos eſſe: *dico aliud eſſe* Oratum ire, *&* Oraturum eſſe. Ego quidem cœnaturus ſum: *non tamen,* Eo cœnatum, *uel ad cœnandum.* Et Scio te cœnaturum eſſe, *ſed non protinus ire cœnatum, uel ad cœnandum.* Nam *participium futuri cum uerbo ſubſtantiuo non habet actionem illam, & motum, quem habet uerbum* Eo. Atqui *in paſſiuo fuerat ueriſimilius, ſi dixiſſet (quo etiã frequenter utuntur autores) idem eſſe,* Damnandum eſſe, *&* Damnatum iri. Nam *eodem loco dicere poſſumus,* Credo peccatum meum reſciſcendum eſſe, *&* reſcitum iri. Item, Intelligo, ſcio, uideo, opinor, exiſtimo peccatũ meum patefaciendum eſſe, uel patefactum iri: *&* cætera uerba huiuſmodi. Illa autem quæ ad futurum reſpiciũt, ut Timeo, Metuo, Vereor, Spero, Cupio, *non idem faciunt, quibus maior differentia eſt cum paſſiuo participio futuri: ut,* Vereor peccatum meũ patefactum iri, *magis quàm patefaciendum eſſe.* Cupio culpam meam celatum iri, *potius quàm celandam eſſe.* Item, Timeo peccatum meum patefactum iri. Et *pro illo modo per paſſiuum participium futuri ſubſtituimus huiuſmodi:* Timeo peccatum meum ne patefiat, uel ut patefiat: *quod fieri nequit in alijs uerbis.* Non enim licet dicere, Scio peccatum ut reſciſcatur: *ſed* Reſcitum iri, uel reſciſcendum eſſe. Deniq; (ut eò reuertar, unde egreſſus ſum) ut ſemel Priſciano reſpondeam, non idem eſſe Oratum ire, *&* Oraturum eſſe: alterum præſentis temporis eſt, ut Video te accuſatum ire me, id eſt, nunc:

nunc: alterum futuri, ut Video te accusaturum esse me: & tamen Accusatum iri me abs te uideo, accipitur pro eo quod est, Video te uel accusatum ire me, uel Accusaturum esse me, uel Abs te accusandum esse me.

De Supino in tu. CAP. XXIX.

IDem autor, & in eodem, quod supra dixi, opusculo, ita ait: Hoc interest inter Amando, & Amatu: quòd Amando est in ipso amore, Amatu uerò pro amatione, uel pro amore: id est, pro ipsa re accipitur. Et hoc manifestat ipsa etiam interpretatio Græca. Sed an hæc differentia uera sit, & hoc ex Græco argumentum quantum momenti habeat, Priscianus uiderit. Mea autem sententia tum ex superioribus, quæ dixi in gerundio, tum ex sequentibus apparebit. Paulò post subiungit: Accipitur Venatum pro ad uenationem, quomodo Venatu pro uenatione: sicut Miserabile uisu, pro uisione: & Nec uisu facilis, nec dictu effabilis ulli. pro uisione, & dictione. Multis igitur modis, sicut & in alijs docuimus locis, nomina sunt hæc accipiẽda magis, quàm uerba. In hoc ego à Prisciano liberè dissentio, uel ratione, quam posteà dicam, uel autoritate, & potißimum Mar. Fab. quem omnibus sine controuersia ingenijs antepono: qui ait Dictu factuq; aliud esse, quàm Dicto, factoq;, quæ Priscianus appellat Dictione, & factione, quæ alius in significando figuræ sunt, quàm Visione & uenatione. Præterea Quintilianus uocat uerba participialia, sicut à multis Gerundia dicuntur nomina participialia. Et (quod ad rationem pertinet) supina hæc per uerbum potius à Græcis transferuntur, quàm per nomen: quòd si nomina forent casus ablatiui, certè alij casus non deessent. At nemo unquam Auditum habet, Hic dictus, hic factus, sed tantùm Dictu, & factu. Propter quod necesse est aliud esse quàm Dicto, & facto, siue Dictione, & factione: id est, aliud quàm nomen. At Visu, Auditu, *Lib. 1. cap. 8.*

Auditu, Cognitu, inquies, & omnes casus habent, & hi ablatiui sunt. Hæc parum prudentis, aut certè parum perspicacis est ratio. De qua antè quàm dicam, libet castigare uulgus imperitum grammaticæ professorũ, qui uniuersum sane orbem stulto errore peruertunt, sic semper loquentes, Eo lectum, Venio lectu, Pergo auditum, Reuertor auditu. Qui error unde profectus, & quo ex fonte imperitiæ emanauerit, nescio: summoq; opere hallucinationem publicam admiror, quòd tam diu à nemine animaduersus est. Nunc ostendamus quæ differentia est inter Visu, & Auditu nomina, & inter Visu, & Auditu uerba. Quando sunt nomina, significant sensus corporis, coniunguntur cum adiectiuis, regunt casus, reguntur etiam à uerbo, & participio, subseruiente quoq; præpositione: ut Careo toto uisu oculorum, anteà priuatus auditu aurium, nonnihil etiam ex odoratu. Hæc omnia absunt à supino: siquidem supinum non rem, non substantiam, non qualitatem, sed actionem, seu potius passionem uerbi significat. Non iungitur cum adiectiuo, non regit casum, non regitur nec à uerbo, nec à participio, sed à nomine tantùm, eodemq; adiectiuo, nunquàm interueniente præpositione: ut, Miserabilis uisu: id est, quum uidetur: non autem miserabilis sensu uidendi. Facilis uisu: id est, ut uideatur, uel facilis ad uidendum: non autem quòd habeat uisum facilem. Effabilis dictu: id est, ut dicatur: non autem ut dicat. Optimum factu: id est, ut fiat, non autem ut faciat. Difficile factu, quia difficile ad faciendum est: Incredibile memoratu, quum memoratur, non memoratione. Dignum auditu, quod est audiri dignum, non ut sensu audiendi potiatur. Impossibile creditu, ut credatur, non ut credat. Acipenser piscis rarus inuentu, ut inueniatur scilicet, non ut inueniat: Res iucunda cognitu, ut uidelicet cognoscatur: Absurdum relatu, cùm refertur, Obscœnum aspectu, quum aspicitur:

citur: & ſiqua ſunt alia. At, Homo ſuperbus dicto, & dictis, non dictu. Sæuus facto, & factis, non factu, id eſt, quum dicit, non quum dicitur: quum facit, non quum fit. Res uerò ſæua factu, & dictu, id eſt, quum fit, aut dicitur, non quia facit, aut dicit. Scipio clarus adminiſtratione bellorum dicitur, & adminiſtratu bellorum, quando eſt ablatiuus, id eſt, adminiſtratione. Cato dignus adminiſtratione Reipub. & adminiſtratu, eodem modo. At Reſpub. digna eſt adminiſtratu, uerbum eſt: id eſt, ut adminiſtretur, niſi addendo genitiuum facias nomen, adminiſtratu Catonis. Quare in illo Vergiliano, quod Priſcianus offert,

Nec uiſu facilis, nec dictu effabilis ulli: quandoquidem abeſt genitiuus, non eſt nomen (ut ille uult) pro uiſione, & dictione: ſed uerbum, pro eo, quod eſt ad uidendum, uel dicendum. Nec ignoro à multis legi Affabilis, non Effabilis, quod putatur ſumptum ex illo uerſu Accij in Philoctete: *Aeneid. lib. 3.* *Macrob. lib. 6. Satur. cap. 1.*

Quem neq; tueri contrà, neq; affari queas. Quod ſi ita eſt, nomen eſſe confitebimur, ſed tamen nequaquam ſupinum. Multi ſcripſerunt de cultu agrorum, nomen eſt: id eſt, de cultione, & cultura agrorum. Locus autem ſaxoſus non eſt dignus cultu, nempe ut colatur, uel dignus coli. Homo dignus amatu, Puer dignus doctu, Liber dignus lectu: id eſt, qui ametur, doceatur, legatur. Ideoq; quum ex omnibus uerbis paſſiuis liceat uti talibus ſupinis, rarò tamen eiſdem uocibus utimur loco nominum. Quis enim dicat, Tu es priuatus amatu meo, Excluſus à doctu meo, Doctus ſine lectu meo? profectò nemo. Ex quo apparet, quum in uſu uulgatiſſimo ſint pro uerbis, ut Ille liber eſt dignus lectu, non poſſe inter nomina numerari. Ea tamen quæ ambiguum uſum habent uerbi, & nominis, animaduertendum eſt utram in partem accipi debeãt: ut, Tu es dignus gubernatu: ſi pro gubernatione, nomen erit:

ſi pro eo quod eſt, ut guberneris, uel dignus gubernari, uerbum: ſed nomini accommodare ſolemus, aut etiam debemus genitiuum: uerbo nec debemus, nec ſolemus. Deniq; ex duobus ſupinis alterum actiuo uerbo dare poßis, alterum paßiuo: ut Amatum ſit ab amo, Amatu ab amor.

De Participio præteriti temporis ſignificante actionem: & de Præſenti paſsionem. CAP. XXX.

PArticipia quædam in uoce paßiua actionem: quædam in actiua paßionem ſignificant. Circunſpectus, Conſideratus, Diſertus, Cautus, Tutus, Ignotus, Argutus, Falſus, Contentus, Tacitus, Profuſus, Fluxus, Scitus, & quo nonnulli utuntur, Diſcretus. Circunſpectus eſt, non qui circunſpicitur, quem ſolemus appellare conſpicuum, ſed qui circunſpicit, & in omnem partem more Iani ſpectat: hoc eſt, prudens, & ſagax. Conſideratus, Inconſideratuſq;, qui agenda conſiderat, aut ſecus: non qui conſideratur, aut nõ conſideratur. Diſertus, qui probè diſſerit, non qui diſſeritur. Cautus, qui ſcit ſibi cauere, non cui cauetur. Nonnunquam tamen res cui cauetur: ut pro Cecinna Cicero, Quò res mulieri eſſet cautior. Tutus portus, tuta urbs, quòd tueatur alios, non quòd ab alijs defendatur. Tamen ſæpe paßiuè in hominibus: ut, Tutus ſum ab hoſtibus, quòd munitus, & ſine periculo ſum. Ignotus etiã ſæpe actiuè, ut Quintilianus: Ne quis tamẽ erret ignotus, non eſt filij mei nouerca, ſed mater. Ignotus dixit pro ignorans, & pro hoſpite, & alieno, non pro ignorato. Argutus, qui eſt acuta quadam, & accurata ſolertia, quaſi acutè arguens, & ueſtigans: non autem ab altero acutè intellectus, & ueſtigatus. Falſus, qui fallit: ut Terentius: Cenſẽ ullum me uerbum potuiſſe proloqui? Aut ullam cauſam ineptã ſaltem, falſam, iniquam? Aliquando etiam paßiuè: ut idem, Falſus es: id eſt, deceptus es, ait Pamphilus Carino. Et Salluſtius:

Declam. 6.

In And. act. 1. ſcen. 5.

In And. act. 4. ſcen. 1.

Nec

Nec ea res me falsum habuit. Contentus, qui continet, quod animo satisfacit, non qui continetur. Tacitus homo, taciturnus: qui tacet, non qui tacetur. Vergilius tamen posuit passiuè:

Quis te magne Cato tacitum, aut te Cosse relinquat? *Aeneid. 6.*

Profusus, & Fluxus actiuè apud Sallustium: Alieni appetens, sui profusus, quasi profusor. Nam diuitiarum, & formæ gloria fluxa, & fragilis habetur. *In Catil.* Scitus qui sciens est, & argutus: unde Scitæ Platonis interrogationes dicuntur, astutæ, & uafræ, ac cum magna arte compositæ. Vt apud Terent. quoque: Scitum hercle hominem, hic homines prorsus ex stultis insanos facit. *In Eunu. act. 2. scen. 2.* Nisi accipere uelimus passiuè: ut apud eundem, Scitus puer natus est Pamphilo. quasi scitè, & doctè natus. *In And. act. 3. scen. 2.* Discretus, qui qualitates personarũ, & rerũ momenta discernit, non qui discernitur. Complacitus autem ab actiua uoce sicut Fluxus uenit, habetq; significationem nec actiuam planè, nec passiuam, sicut Fluxus, & Inueteratus, quod & ipsum ab actiua uoce descendit, inueteresco (neutralis enim uerbi, & actiui una uox est, sicut passiui, & deponentis, atq; communis) cui simile est Iuratus à iuro. Iuratos enim iudices dicimus, qui iurarunt: & Excretos hœdos apud Vergilium ab excresco. *Georg. 3. Multi iã excretos prohibent à matribus hœdos.* Et Exoletus ab exolesco, quod dum est substantiuũ, significat scortum masculum, & præcipuè iam adultum: dum est adiectiuum, significat adultũ, sed rarò reperitur: ut apud Plautum, Reliqui domi exoletam uirginem. *Plau. in Medico, apud Prisc. lib. 9.* Adultus ab adolesco. Defectus quoq; qui deficit. Vt Martialis: *Lib. 13. epig. 77.*

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipse sui.

Quintilianus, Defectaq; labore senectus, magna pars mortis nihil mihi reliquit, nisi diligentiam. Et hæc quidem significationis actiuæ in uoce passiua: pauciora sunt in actiua passiuæ. Euidens negotium dicitur, quod uidetur apertè, & intelligi-

tur: non quod uidet, & intelligit. Indulgentior facies apud Quintil. pro pulchra, non quæ alijs indulgeat, sed cui alij indulgent. Idem in alio loco: Fili indulgentißime uidi te, nec semel uidi. Vnde Statius:

Declam.18. Declam.10.

Pulchrior haud ulli triste ad discrimen ituro
Vultus, & egregiæ tanta indulgentia formæ.

Lib.4. Theb.

Prætereà Honorificentißimos, Magnificentißimos, Munificentißimos ludos quum dicimus, uidemur paßionem significare in participio præsentis temporis: ab honorificens enim, magnificens, munificens ueniunt, ubi ficens pro faciens dicitur: uel certè à magnificus, munificus, honorificus: quæ à facio componuntur, quod est actiuum, & tamen ita accipiuntur, quasi honorificè, munificè, magnificè facti, non autem facientes. Sed causa est, quòd hæc ipsa à facio composita tam actiuè quàm paßiuè significant. Siquidem uocamus Hominem magnificum, & Opus magnificum: illum quidem magnanimiter facientem, hoc uerò magnanimiter factum.

Participium præsentis temporis pro præterito poni. CAP. XXXI.

SOlent autores nonnunquam pro præteriti participio substituere illud præsentis: nec solùm Latini, qui carent participio præteriti actiui, sed Græci quoq; qui non carent. Cicero in Bruto: Quum è Sicilia decedens Rhodum uenißem. Non enim quis discedens applicat. Multum inter principium uiæ, & finem interest. Primùm discedimus, postquam uerò discessimus, nauigamus, uel iter facimus: postea quò tendimus, peruenimus. Quomodo ergo dixit Decedens è Sicilia ueni Rhodum? nempe utens præsentis participio loco præteriti, quod deest. Quod probatur per aliquod uerbum, cui non desit huiusmodi participium: quale est Proficiscor. Neq; enim dixißet, Quum è Sicilia proficiscens, sed profectus. Vt idem

Declam. Orat. in princ.

de

de Officijs libro tertio: Si exempli cauſa uir bonus Alexandria profectus, magnum frumenti numerum Rhodum aduexerit. Nec tamen quis in omnibus uerbis permiſſum eſſe, quod in diſcedo, uel decedo permittitur, putet: ueluti ſi dicas, Quum amicos ſalutans, qui Alexandriæ erant, Rhodum uenisſem: dicendum erat, Amicis ſalutatis. Nam is qui recedit, tam diu recedere dicitur, quàm diu tendit ire, dumq; perueniat: quod non idem fit in ſalutando. Si quis tamen hoc ſæpius uti uelit, faciat, ſed temperatè.

De Compendio participii. CAP. XXXII.

HAbet autem participium talem, tantamq; nonnunquam gratiam, ut ſine eo non ſit Latina planè oratio: ut eſt apud quendam perſæpe hoc uitium admittentem: Circundedimus caſtris foſſam, & uallum, ne hoſtes uenire poſſint, & nos opprimere. Quaſi foſſa, & uallum ideo fiant, aut hoc præſtare queant, ne hoſtes uenire poſſint. Sola ratio eſt, ac cautio de oppreßione. Itaq; dicendum fuit, ne uenientes hoſtes: aut, ne aggreßi hoſtes, nos opprimant.

De Participiis in ens, in ſubſtantiuum tranſeuntibus. CAP. XXXIII.

PRæſentis temporis participia ſolent, quum ſubſtantiuantur, neutri generis eſſe: ut, Accidens, Contingens, Antecedens, Conſequēs, Decens, Conueniens, Præſens, Continens apud rhetores, pro firmamento rationis. Quædam tamen alterius generis ſunt: maſculini, ut Oriens, Occidens, Profluens pro flumine, & Confluens quò duo flumina conueniunt. Fœminini, Continens pro terra, quæ non eſt inſula: ut, A' Sicilia ad continentem parum intercapedinis eſt. Plinius maior lib. v. A' proxima continente abeſt VII. M. D. *paſſuum. Animans quoque: ut Cicero, Requirat, atque appetat, ad quas ſe applicet ſui generis animantes. Nonnunquam tamen hoc nomen in*

Ca. 31. de Lesbo loquens.

neutro genere reperitur, ſed magis in plurali. Conſonans, pro litera nõ uocali. Prægnans uerò unde ſit participium, neſcio. Alia quoq; quædam huc pertinentia, in noſtris de philoſophia libris commodius explicantur.

Quòd Participium futuri temporis in nomen tranſit. CAP. XXXIIII.

NE illud quidem tranſeundum eſt, quemadmodum participium paſſiuũ futuri temporis tranſit in nomen: Amandus, dignus amari: Colendus, dignus coli: ita & actiuum. Seneca de naturalibus quæſtionibus: Nullam autem mentionem fecit cometarũ, non prætermiſſurus, ſiquid explorati apud illos cõperiſſet. Prætermiſſurus dixit pro eo quod eſt, talis qui prætermitteret: nec tempus innuit, ſed hominis qualitatem, atq; animi uoluntatem. Quintilianus in undecimo: Neq; *omnino huius rei meminit uſquam poëta ipſe: profectò non taciturus de tanta ſua gloria. Non alio modo dixit,* Non taciturus, *quàm per participium paſſiuum iam conuerſum in nomen ut modò dixi, tacendum, dignum taceri.* Neq; *omnino ſignificauit hoc uſquam poëta ipſe, profectò rem ſibi non tacendam. Et adhuc Plin. Iunior: Itaq; partem oneris tui mihi uendico: & tanquã parens alter puellæ noſtræ cõfero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, niſi à uerecundia tua ſola mediocritate munuſculi impetrari poſſe confiderem, ne recuſares.*

Cap. 2.

Epi. 32. lib. 6.

De Repetundis, & Repetundarum. CAP. XXXV.

REpetundarum, & de pecunijs repetũdis, nõ habet alios caſus: & dubitari poteſt participium ne ſit, ſiue nomen, an gerundium. Verres accuſatus eſt repetundarum: uel, de pecunijs repetundis. Quum dico Repetundarum, ſubintelligo pecuniarum. Quo nomine pecuniæ, & omnia, quibus diuitiæ conſtant, contineri dicimus. Hæc accuſatio proprie cadit in eos, qui quum forent magiſtratus, prouincialibus aut ui, aut dolo

dolo eripuerunt pecunias, aut uasa pretiosa, uestem, frumentũ, nauigia, nummos. Mutatur autem e in u: Repetendarum enim erat dicendum. Sed tertia coniugatio præter cæteras hoc iuris habet, ut literam hanc immutare possit: sicut accusatiuo plurali tertiæ declinationis licet mutare eandem uocalem in i, duntaxat in his nominibus, quorum genitiuus pluralis exit in ium, ut Seruio placet: nam Priscia. lib. VII. plura præcepta dat. Sallustius in initio Catilinarij: Omneis homines, qui sese student præstare cæteris animantibus, summa ope niti decet, ne uitam silentio transeant. Ita hoc siue participium, siue nomen, siue gerundium à tertia coniugatione natum, mutauit e in u, uel ob hoc saltem, ut differret ab illo, quod dicitur ad res repetendas: ut, Sunt missi legati ad res repetendas: quo significatur, aut principi, aut populo erepta esse uel pecorum, uel hominum, uel locorum, aut terrarum, agrorumq; corpora.

Ser. in illud t. Aen. Tris Notus abreptas s &c.

LIBRI PRIMI FINIS.

LAVRENTII VALLAE IN SECVNDVM LIBRVM ELEGANTIARVM PRAEFATIO.

FACTENVS de Nomine, Verboq;, & ex his duobus composito Participio: nunc de alijs partibus orationis, quid singulæ proprietatis habeant, differamus: postea de earũ disputaturi complexu. De quo priusquam ego dicam, non puto mihi dissimulandum, non defore, qui meos hos commentarios antequam legant, sumant'ue in manus, putent respuendos, tanquã aut ea, quæ haudquaquam uetustas statuisset, digna memoratu, continẽtes, aut uetustatem

ipſam partim negligentiæ, partim imperitiæ condemnantes, quòd præteriſſet quæ eſſent in primis (ut ego ſentio) digna, quæ literis mandarentur: aut potius utrunq; facientes, quòd inepta quædam minimeq; memoratu digna præcipiam, & uereres illos perfectos ſanè, & conſummatos, exiſtimem minus commodè præcepiſſe. Ego uerò (ut ad illud primum reſpondeam) non uideo cur hanc, de qua loquor, materiam ſe indignam exiſtimaſſet aut C. Cæſar, qui de Analogia, aut Meſſala, qui etiam de ſingulis literis uolumina cõſcripſit: aut Varro, qui de Etymologia minutiſſimas tractauit quæſtiones: aut Marcellus, Pompeiusq; linguæ Latinæ indagatores: aut Aulus Gellius publicus penè literarum cenſor, qui ut magnum quiddam annotaſſe ſe præter cæteros apud Ciceronem exiſtimat, Explicauerunt pro explicuerunt, & Eſſe in hoſtium poteſtatem, pro poteſtate: quæ ipſe indigna ducerem opere meo: aut Macrobius Gellij æmulus, qui omnes libros uidetur excuſſiſſe, ut aliquid in Latina lingua quod auribus hominum dignum eſſet, pro ſua uirili parte conferret in medium: aut tres illi tanquam triumuiri, de quorum principatu inter eruditos quæritur, Donatus, Seruius, Priſcianus: quibus ego tantum tribuo, ut poſt eos quicunq; aliquid de Latinitate ſcripſerunt, balbutire uideantur: quorũ primus eſt Iſidorus, indoctorum arrogantiſſimus, qui quum nihil ſciat, omnia præcipit. Poſt hunc Papias, alijq; indoctiores, Ebrardus, Huguitio, Catholicon, Aymo, & cæteri indigni qui nominentur, magna mercede docentes nihil ſcire, aut ſtultiorem reddentes diſcipulum, quàm acceperũt. Multos tranſeo, quum indoctos, quos numero comprehendere nõ licet: tum doctos, inter quos ſunt Pædianus, & Victorinus: quorum alter ad orationes, alter ad rhetoricos Marci Tullij commentaria compoſuit: ſed prior ut ætate, ita doctrina longè anteccedit. Poſtremò non uideo,

deo,cur aliquis de grammatica, ac lingua Latina componẽs, hæc ſuo officio minora exiſtimet, quibus nihil ſanè eſt in grammatica,& Latinitate præſtantius,ut proximus liber potuit eſſe documento. Quod quum ita ſit,dicam'ne aut eos imperitia hæc omiſiſſe,aut negligentia? minime. Sed C. Cæſaris, ac Meſſalæ libri interciderunt temporum culpa: Varronis uerò de lingua Latina dimidiati reperiuntur, in quibus fortaſſe ea,quæ ego præcipio,continebantur. Cæteri autem,fieri poteſt ut quæ à ſuperioribus tractata nouiſſent, ſibi non attingenda exiſtimarent. Deniq; multi ſcriptores ad noſtram uſq; memoriam non peruenerunt. Neq; uerò aliquis hoc loco expectet,ut dicam,non eſſe contumelioſum prioribus, ſi quid ad illorum inuẽta poſteriores adijciant: Nulli unquam ab antiquis ad eundem curſum conficiendum uiã fuiſſe præcluſam: Nihil uſquequaq; perfectũ: Non omnia poſſe omnes. Non dicam id,quod Priſcianus ait, artis grammaticæ uetuſtiſſimos quoſq; autores maximè erraſſe, recentiſſimos uerò & ingenio,& diligentia longè præſtitiſſe. Id dicam,quod uerè poſſum dicere,me nõ tam mea uoluntate(quæ ardentiſſima erat) ad hoc opus deſcendiſſe,quàm prudentiſſimorũ,atq; amantiſſimorum conſilio,quum aliorum,tum præcipuè Auriſpæ, & Leonardi Aretini: quorũ alter Græcè legendo,alter Latinè ſcribendo ingenium excitauit meũ: ille præceptoris(uni enim mihi legebat)hic emendatoris,uterq; parẽtis apud me locum obtinens. Ad quos quũ ſeparatim de propoſito animi mei retuliſſem, deguſtationemq; quandam operis demonſtraſſem, uterq; pro ſe,ut pergerẽ, hortatus eſt, & ut ſe autore ederẽ, iuſſit: ut iam integrum mihi nõ eſſet illorum autoritati repugnare,ſi repugnare uoluiſſem. Sed currentem(ut dicitur)incitarunt. O' uiros omni laude digniſſimos! O' de literis, ac de literatis optimè meritos! Non ueremini, ne alij eò, quò peruenſtis

Priſc. in præfa. magni operis.

ueniſtis(licet perquàm arduum ſit) perueniant:ſed hortamini, incenditis, & quaſi de alto manum ſcandenti porrigitis. Quare quærentibus,atq; mirantibus audaciam meam, ita reſponſum uelim,me ſummis uiris ſuadentibus hoc opus & condidiſſe,& edidiſſe.Quanquàm(quod ad cupiditatem meã attinet)quæ tandem ſocordia,atq; ignauia mea extitiſſet,ſi commiſiſſem, ut alius hanc laudem mihi qualemcũq; præriperet? Sunt enim qui nonnulla horum,quæ à me præcipiũtur,uel de me, uel de auditoribus meis audita (nunquàm enim iſta ſuppreſsi)in opera ſua retulerint, feſtinantq; edere,ut ipſi priores inueniſſe uideãtur. Sed res ipſa deprehendet,cuius domini uerè ſit hæc poſſeſsio.Quorum unius libellos quoſdam pro amicitia quum legendos eo præſente cepiſſem, deprehendi quædam mea:& quæ me amiſiſſe neſciebam, furto mihi ſublata cognoui. Parco illius nomini. Erat autẽ locus de Per,& Quàm in compoſitione,de qua re proximo libro diſputaui:et de Quiſq;,quum adiungitur ſuperlatiuo. Negligẽter ille quidem,& inſcitè tractatus:ut ſcires aliunde decerptum,non ex ſe prolatum:& auditum,non excogitatum eſſe. Conturbatus tamen ſum,& inquam homini:Hanc ego elegantiã agnoſco, & mancipium meum aſſero, teq; plagiaria lege conuenire poſſum. At ille erubeſcens,ioco tamen atq; urbanitate eluſit, quòd diceret,uti rebus amicorũ licere,ut ſuis. At iſtud,inquã, abuti eſt,non uti. Nihil enim mihi reliqui fit, ubi tu huius rei, in qua ipſe laboraui, palmam ſemel occupaueris. Tum ille etiam urbanius,Quòd malus parens eſſem,qui filios,quos genuiſſem,& educaſſem,è contubernio eijcerem:ipſe tum miſericordia, tum amicitia noſtra ad ſe domum ſuam colligeret, atq; educaret pro ſuis.Deſtiti in illum ſtomachari,intelligens multò magis mihi bona mea negligẽti,quàm illi bona ab alijs neglecta colligenti,uitio dandum eſſe. Quare quis non uidet,

non

non inhonestum esse, ea me mandare literis ex me inuenta, quæ alij ne furto quidem sublata, turpe sibi ducunt scriptis suis inserere? Adductus sum igitur ad hoc opus componendum non modò magnorum hominum consilio, sed etiam necessitate. Nunc ad inceptum redeundum est.

De tribus pronominibus, Mei, Tui, Sui. CAP. I.

MVLTIS in locis Priscianus testatur nihil interesse, an utamur primitiuo, an deriuatiuo in illis pronominibus, Mei, Tui, & Sui. Quid est, inquit, Meus est filius, nisi mei filius? Et alibi: Mei ager est, & mei agri instrumentum: &, mei agro dedit: &, mei agrum colo: similiter, mei agri, & mei agrorum, & mei agros dicimus: similiter Tui agrũ, & tui agros, Sui agrum, & sui agros: Nostri agrum, & nostri agros: Vestri agrum, & uestri agros. Et alibi: Amat ille suum filium, & amat sui filium: Benedicit suo filio, & benedicit sui filio: Petit à me ut prosim sui filio, & prosim suo filio: & in alijs adhuc locis. Nisi hac ratione, ut ipsius utar uerbis, Si ipsa tamẽ possessio in possessorem faciat transitionem, non est congruum uti genitiuo primitiui pro possessiuo, quia uim habet compositi Græci: ut, Ciceroni redit suus filius: non satis commodè pro hoc dicitur, Ciceroni redit sui filius: nec Ciceronem laudat sui filius, pro suus filius: & similia. Quia nec apud Græcos bene dicitur, Κικέρωνα φιλεῖ ἑαυτοῦ υἱός, nisi more Attico pro simplici accipiatur. In quo Priscianum falli uel ex hoc argumentum est, quòd nulla (ut fere solet) autorum exempla attulit, & de contrario illorum usu reticuit. Ego autem (quoniam de his trium pronominum genitiuis inter me, & Priscianum quæstio est) aliquantò altius repetam de natura genitiui, & de usu doctissimorum

Prisc. lib. xii.

Prisc. lib. xiii.

Prisc. lib. xv.

Si ipsa tamen, &c. Prisciani sunt uerba li. xv.

morum autorum disputabo. Et licet non pauca in hanc rem mihi dicenda sint, non prosequar tamen paruula, & minuta quædam, & tot uerbis, quot ille fecit, sed quæ eruditissimis euadere uolentibus sint gratissima: quæ quum ignota fuerint Prisciano, declarant eum non satis stylo oratorio fuisse exercitatum. Genitiuus omnis (ut taceam, si qui sint alij modi) aut actiuè, aut passiuè accipitur: adde etiam possessiuè, quod penè pro actiuè accipio. Actiuè, ut Prouidentia dei, bonitas dei. Passiuè, ut Timor dei, cultus dei. Ibi deus prouidet, & benignè agit, non ipsi prouidetur, & benignè fit: hîc timetur, & colitur, non timet, nec colit. Possessiuè, ut Sedes dei, regnum dei. Atque in huiusmodi oratione, ut intellectus apertus, atq; unus est, ita in illis ambiguus, & anceps: Amor dei, Charitas patris, Suspicio uxoris: dubium est de utro loquaris, an de amore, quem deus in nos habet, an de eo, quem nos in eum: de charitate patris in filios, an filiorum in patrem: de suspicione maritali, an de suspicione uxoria. Taceo quòd aliquando hi genitiui eidem orationi adsunt: ut in Catone Maiore Cicero, Quid de Publij Licinij Crassi & pontificij, & iuris ciuilis studio loquar? Crassus studet, quod est actiuè: ius (ut sic dicam) studetur, quod est passiuè. Iterum de Officijs libro primo, Quare L. Syllæ, & C. Cæsari pecuniarum translatio à iustis dominis ad alienos, non debet liberalis uideri. Tria igitur pronomina, de quibus agimus, sola omnium binos genitiuos sortita sunt: unos, Mei, Tui, Sui: alteros, qui iam exoleuerunt, Mis, Tis, Sis: in quorum penè locum successerunt deriuatiua, Meus, Tuus, Suus. Horum binorum genitiuorum antiquitati placuit, alteros actiuè significare, alteros passiuè. Nam illa, Mis, Tis, Sis, (ut coniectura ducor) actiuè, siue possessiuè significabant, ut hæc ipsa, Meus, Tuus, Suus: unde pronomina possessiua

ſeßiua uocitantur. Ennius libro ſecundo:

Ingens cura mis concordibus æquiparare. Plau. in Penuli:

Do diem hunc ſoſpitem rebus mis agundis.

Quamuis idem in Milite, & iterum in Mercatore, Tis pro Tui uideri poßit accipere, tamen hîc cum Ennio, Mis poſuit pro meis, non pro mei. Quod non licere fieri, autoritatem ex autoribus repetamus, nec accipi unquã Mei, Tui, Sui, niſi paſſiuè. M. Fab. Quintilia. Et (quod inter iſta difficilimum fuit) amore mei uicit etiam matrem ſuam. Cicero, Quod deſiderĩu tui ferre non poſſet, & me tui pudet. Vergil. in VI. Aeneid.

Quiq; ſui memores alios fecere merendo. Terentius:

Vnum hoc ſcio, hanc meritam eſſe ut memor eſſes ſui. *In Andr. act. 1. ſce. 5.*

Non ſignificatur hîc amor meus, quem in alterum habeo, ſed (ut ſic dicam) quem de me alter habet, & quo amor. Item, non deſiderium tuum, ſed alterius de te: & pudor non tuus, ſed de te: & memoria non ſua, ſed de ſe ſimiliter in plurali, duntaxat duorum: nam Sui non uariat uocem genitiui pluralis, ac ne ſingularis quidem, ut Priſciano placet. Sis enim non reperitur, ut Mis, Tis. Ideoq; opinor & hæc duo illius exemplo pariter intercidiſſe, quum præſertim in uicem eorum ſuccedant deriuatiua. Habent itaq; hæc duo pronomina in plurali Noſtrum, & Veſtrum, quæ reſpondent ad illa Mis, & Tis: & item Noſtri, & Veſtri, quæ reſpondent ad illa, Mei, Tui: ut, Nemo noſtrum, nemo ueſtrum: non autem Nemo noſtri, nemo ueſtri. Rurſus, Habete curam noſtri, ſicut habemus curam ueſtri, non autem, Habete curam noſtrum: ſicut habemus curam ueſtrum. Si quis exempla deſiderat, ſibi facilè reperire poterit. In diuerſa opinione Seruius grammaticus eſt, qui ait: Noſtri autem & Veſtri genitiuus pluralis eſt antiquus, & ex Græco deſcendens, ſicut ſingularis eſt Mis, & Tis: & hoc eſt unde dicimus, Noſtri cauſa fecit, hoc eſt, noſtrum. *Priſc. lib. 10.* *Ser. in illud 2. Aen. Quid furis? aut quonã noſtri tibi cura receßit.*

ſtrum. Forſitan A.Gellium (ut poſtea apparebit) eſt ſecutus. Sed hoc Priſcianum cum alijs in errorem, ut auguror, induxit, quòd interdum inueniunt hæc non ad aliam referri perſonam, ſed reciproca eſſe: ut, Ego omnia facio amore mei, Tu iſtud feciſti gratia tui. Vergil.

Æneid. 3. Oblitus'ue ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.

Sed non fuit cauſa cur errarent. Nam ita in his paßio eſt, ut in illis: nec alio modo, aliquid ego facio amore mei ipſius, quàm tu amore mei. Vt enim diligor abs te, ita diligor à me: ut eſt apud Ouidianum Narciſſum, Vror amore mei. Et tu, ſicut ab altero, ita & à te ipſo diligeris: & ſibi quiſque amicus eſt, ut alteri. Eſt alia præterea cauſa cur errarent, quòd uiderent hæc (quæ nos diſtinximus per actiuè, & paßiuè) in multis indifferenter poni: ut Cauſa mea, & cauſa mei: Fama mea, & mei: Imago mea, & mei: Poteſtas mea, & mei: Vſus, utilitasq; mea, & mei: Memoria mea, & mei: interdum etiam ipſa deriuatiua pronomina paßiuè accipit: ut apud Terent. Et lacrymis opplet os totum ſibi, Vt facilè ſcires deſiderio id fieri tuo. uidelicet quòd tu deſideraris, non quòd deſideras. Quale eſt, Accuſatio mea, & crimen meum, quum accuſor criminis: quaſi accuſatio mei, & crimen mei. Sed non ſatis ſolertis fuit, tam facilè falli. Nam ultimum ubi paßiuè poſitum eſt hoc pronomen deriuatiuum (quòd quidem rarum eſt) non magis contra me facit, quàm contra ueteres omnes, qui hæc Pronomina poſſeßiua uocauerunt, id eſt, poſſeßionem ſignificantia, quod (ut dixi) rarũ eſt: ideoq; non paßim hoc reperias. Non enim dicas pro eodem Dolorem tuum, & dolorem tui: ut dixit Terentius, Deſiderium tuum, pro tui: quod ſcilicet ipſe non dicerem. Verùm quandoquidem non infinita ſunt hæc nomina, quæ natura quadam ab uſu aliorum recedunt, non grauabor de nonnullis ſingillatim dicere, dum nõ grauentur audientes,

In Heauton. act. 3. ſce. 3.

Lib. 3. Metam.

legent

legentesq; hæc audire, uel legere. Dicam tamen breuiter: & res digna scitu in primis, in qua uidemus maximos etiam esse hallucinatos. Primum est, Causa mea uenisti & causa mei. Causa mea accipitur possessiuè, eo modo, quo Via mea uenisti: Pecunia mea fecisti sumptum: Iter meo sumptu fecisti. Causa mei uerò passiue, eo modo, quo beneuolentia mei. Modus tamen prior est usitatior. Quid autem de hoc Seruius idem sentiat, posteà uidero. Fama mea, & fama mei, eiusdem rationis est: & Mea fama frequentius dicimus. Imago mea, scilicet quæ mea est, ut statua mea, & forma mea: Imago mei, nempe quæ de me est. Sed prior modus est usitatior. Hæc quæ sequuntur, in utranque partem frequentiora, ut alterum tamen alterius sensus sit. Memoria mea actiuè, quòd ego recordor: Memoria mei passiuè, quòd alij de me recordantur, uel mentionem habent: sæpe etiam possessiuè, eo modo, quo fama mea. Dolor meus, quem ipse patior: dolor mei, quem alius de me partitur: uel forsan ego ipse, simq; dolens meam uicem, sicut dicimus Misereor mei. Copia mea possessiuè, quam ego possideo: copia mei passiuè, qua ego possideor: ut, Faciam omnibus copiam mei, non meam: Meretrix facit omnibus copiam sui, non suam. Potestas mea, quam habeo: potestas mei, qua habeor. Nec pulchrè dicas alterum pro altero: ut, Tu uides potestatem meam quanta est, non mei. Habes potestatem mei, non meam: nisi aliud significet, pro eo quod est, habes eandem, similem'ue potestatem: ut apud Cicer. Bello Marsico Q. Octauius omnibus faciebat sui conueniendi potestatem. Vtilitas mea, aliud est quàm Vtilitas mei: ibi possideo, hîc possideor. Quintilianus: Sed ut aliquid præstaret patriæ utilitas mei. id est, de me. Nam fieri potest ut in eadem re sit utilitas sua alicui, cum utilitate sui. Quidam legunt Vtilitas mea. Idem: Quid nunc agam, aut quem ultrà esse usum mei dijs repugnantibus

Ser. in illud in. Aen. Pictus amore tui, &c.

gnantibus credam? uſus inquam eſt non meus, ſed ex me aliorum. Adhuc idem: Præſens quidem illa protinus redditur merces, quòd omnibus quibus inſedere, odorem mellis inſpirant, & breui contactu uim ſui relinquunt. Vim ſui, non ſuam, ſed ex ſe. Quomodo tu captus amore mulieris, malles habere copiam ſui, quàm ſuam. Faſtidium mei, quo ego ab alijs faſtidior: Faſtidium meum, quo ego alios faſtidio. Vt idem: Seu mulier omnibus expoſita mortalibus uanitatem faſtidio mei, deſpectuq; captauit. Hæc ſunt, & his ſimilia, non tamen plurima, quæ ancipitem naturam habent, cætera uerò minimè. Non enim ſic dicimus, Pulchritudo mei, fortitudo tui, longitudo ſui, ut imago ſui: non prudentia, non ingenium, non ſapientia, non probitas, non uirtus, non innumera alia. Quòd ſi tam parua res eos mouit, debuit è diuerſo illud magis mouere, quòd quædam, quæ & ipſa non multa ſunt, habent ancipitem ſignificationem, ſed quam nemo niſi cæcus non diſcernat: ut, Pars, Dimidium, Medium, Membrum, Quid, Aliquid, Multum, & ſiqua alia. Quis enim non uideat, quum dico, Hæc eſt pars mea, non de corporis mei parte intelligi, ſed hæreditatis? Et iterum, Hæc eſt pars mei, non de hæreditate, ſed de corpore? Manus pars mei eſt, non mea Fundus pars mea eſt, non mei. Dimidium tui maius eſt, quàm dimidium ſui: profectò de corpore intelligo. Dimidium tuum maius eſt, quàm dimidium ſuum: de præda, aut de cibo, aut de ſucceßione, alijsq; ſimilibus intelligendum eſt. Medium tui tangam, non medium tuum. E' medio mei prodijt, non è medio meo: ut, Auferam iniquitatem de medio tui Iſraël. Membrum, quum pro parte accipitur, eandem rationem ſequitur: ut, Hic puer membrum mei eſt, quaſi pars mei: ſin pro membro aliquo, & in ſuo ſignificato, ita accipitur, ut caput, ut manus, ut pes: Hic puer membrum meum eſt, quaſi ſit caput & manus. Hic digitus membrum

brum meum est, non mei. Item, Quid mei tetigisti? quid tui uidi? aliquid tui uirgo perdes, si uenatum cum adolescentulis prodibis. non aliquid tuum: nisi dicamus tui, à neutrali genere; ut Cicero de Oratore libro tertio, Ex quo uereor, ne nihil sim tui, nisi suppolosionem pedis imitatus. id est, de tuo, non de te. Vlysse, si quid tui Polyphemus prehendet, id omne deuorabit. Me nihil attigit: quicquid enim attigisset mei, statim contriuisset. Multùm mei ille auferre potest, sed plus tui: plus inquam de te, quàm de me: non de tuo, & de meo. Item, Quicquid Melibœe diripuisti, aliquid meum fuit, non mei. Nunc redeo ad Seruium, qui ait: Tui causa feci, & Tua causa feci, discretionem hanc habent, ut Tui causa tunc dicamus, si aliquid ipsi, ad quem loquimur, præstiterimus: ut puta, tui causa te defendi. Vergilius in X I I.

Victus amore tui, cognato sanguine uictus,
Coniugis & mœstæ lacrymis uincla omnia rupi.

Tua uerò causa, cùm alteri aliquid alterius contemplatione præstamus: ut, Tua causa mancipium tuum defendi. Si Seruius tantùm de hoc uocabulo Causa loquitur, & non in uniuersum de omnibus huiusmodi, non rectè attulit exemplum alterius uocabuli, præsertim nonnihil natura differentis: sin uerò de omnibus, non potest una lex dari diuersis, ut suprà ostendimus: si tamen lex est, & non potius contra legem omnium ueterum. Nam (ut ego dicebam) Causa sæpius cum pronomine deriuatiuo copulatur: atq; hoc quidem indifferenter, siue aliena sit causa, siue tua: ueluti si quis dicat, Epicurus uult omnia cuiq; agenda esse causa sua, mihi mea, tibi tua, illi sua, nobis nostra, uobis uestra: non mihi tua, aut sua, nec tibi mea, nec illi uestra, nec nobis sua, nec uobis nostra. Hic nihil opus est admiscere primitiuum. Sed ne sine exemplo loquar (quod ipse fecit) uno ero contentus sumpto ex Quintiliano: Mea depu-

In illud: Quem casum portenta ferant ego po. Olymp.

In illud, Mccũ excedentem, nõ mœnia re. Acc. Gel. li. 10. ca. 5.

In Pherm.

gnasti causa, tua peristi. Atq; hoc, quod Seruius præcipit nobis, ipse constanter usus est, neminem tamen secutus. Quale est illud in VII. Aeneidos: Non spe salutis, sed mei causa. Et in VIII. Hæc signa mei causa fiunt. Et in IX. Vult enim intelligi sui causa matrem secutam. Verùm quid mirum de Seruio, cùm Aulus Gellius, & quidem antiquior, non modò nullum exitum in hac quæstione potest reperire, sed etiam non optimè sentit. Ita enim inquit: Cur igitur Terentius, Pœnitet nostri, non nostrum? nihil hercle mihi uenit in mentem, nisi autoritas quædam uetustatis, non nimis anxiè, neque superstitiosè loquentis. Paulò pòst: Sed procul dubio qui rectissimè loqui uolet, nostrum potius dixerit, quàm nostri. Et idcirco importunissimè fecerunt, qui in pleriſq; Sallustij exemplaribus scripturam istam syncerissimam corruperunt. Nam quum ita in Catilinario scriptum esset, Sæpe maiores nostrum miserti plebis Romanæ, &c. Nostrum aboleuerunt, & Nostri scripserunt. Ex quo in plures libros mendæ istius soboles manauit. Tu Aule Gelli de genitiuo Nostri loqueris, non de nominatiuo Nostri pluralis numeri. Vtrum rectius sit ad exemplum Sallustij (ut mihi, & cæteris placet) in nominatiuo casu, nihil ad rem facit, neque ad exemplum Terentij. Et qui (ut tu uis) Sallustij scripturam corruperunt, non in genitiuum mutauerunt sonum illum, sed in nominatiuum, per quem casum non audeas tu dicere corruptè nos loqui, imò (quantum ego sentio) incorruptius. Est enim una, eademq; uox Nostri, ab eo, quod est ego genitiui casus, & nominatiui ab eo, quod est Noster. Neque uerò ego repugno Aulo Gellio dicenti mutatam scripturam esse à Nostrum in Nostri: nominatiuum tamen, non genitiuum. Nam neq; aliquis rectè in genitiuum mutasset, neq; ratione mutasset. Quin potius fateor, & hoc libentius, quòd unicum illud exemplum, quod

ipse

ipſe ex Plauto protulit,fortaſſe mendoſum eſt,dicente: Duorum labori hominum parſiſſem libens, mei te rogandi, & tui mihi reſpondendi. Ait autem Aulus Gellius: Mei enim hoc in loco Plautus non ab eo dixit, quod eſt Meus, ſed ab eo quod eſt Ego. Itaque ſi dicere uelis Patrem mei,pro patrem meum(quod Græci modo τὸν πατέρα μου dicunt)inuſitatè quidem,ſed rectè profectò, eáq; ratione dicas, qua Plautus dixit Labori mei,pro labori meo. Nolo equidem tam confidenter(ut facit Gellius)ſcripturam mendoſam dicere, & affirmare quod inexploratũ habetur. Taceo autẽ quòd damnat fortaſsis immeritos,qui nec corruperunt ſcripturam, & melius ſic dici putauerunt. Quæro cur ueriſimilius ſit aliquos ſcripturam illam mutaſſe Salluſtij, in qua nihil abſurdi erat, quàm hanc Plauti,qui contra grammaticorũ leges, qualis eſt Seruius,& Priſcianus,& Donatus,qui hunc poëtam in ſchola lectitabant,facere uidebatur,ſi ita diceret, Duorum labori hominum parſiſſem libens, meo te rogandi, & tuo mihi reſpondendi? Nulla nanq; grammaticæ ratio uidetur poſſe hoc tueri, quin potius cùm per indiuidua exponimus ſingillatim, quod dixeramus per uniuerſum,eodem caſu utamur: ſic,Duobus hominibus laborem detraxi: neceſſe eſt ut dicamus, Mihi ſcilicet,& tibi: non autem Meum, & tuum. Tamen (ut ego ſentio)in genitiuo permuſſum eſt: ut,Affert hic accuſationem duorum hominum,mei & tui,ſiue meam & tuam,quale hoc loco fit: ſed dicendum potius per pronomina deriuatiua,quia poſſeßio,ſiue actio ſignificatur,non paßio. Quod ego mutatum eſſe nolo dicere ab ipſo Aulo Gellio, ſed à grammaticæ profeſſoribus, quorum nihil eſt ſupercilio ſuperbius, nihilq; improbius,& ad emendandos libros,uel corrumpendos potius,magis audax. Præterea Plautus licẽtia uerborum poteſt dici uſus,in qua fuit planè nemo liberior. Poſtremò quid habet

bet momenti ex uno autore, & eo poëta, afferre unũ exemplum in tanto numero omnis generis autorum? qui adeò refu gerunt dare actiuam significationem his tribus genitiuis primitiuorum, ut eos mutauerint in alterã uocem, genitiuis aliarum dictionũ, cum quibus coniuncti erant, natura repugnante, minime mutatis: ut Cicero in Gabinium, & Pisonem: Dico mea unius opera Rempub. esse liberatam. Idem ad Atticum, Solius enim meum peccatũ corrigi non potest. Idem pro Muræna, Ex tuo ipsius animo coniecturam ceperis. Non dixit, ac ne dicere quidem potuisset, Mei unius opera, Mei solius peccatum, Tui ipsius animus. Et in plurali Quintil. Deinde quum satis uires eorum exploraucrint, suæ ipsorum fiduciæ permittunt. non dixit Sui ipsorum fiduciæ. Quid multis? cùm etiam apud recẽtiores (de Christianis loquor) hoc sit obseruatißimum: ut in Psal. CXLI. & LXIII. secundum Hebraicam ueritatem, quorum alter ita incipit: Domine clamaui ad te, festina mihi, exaudi uocem meam clamantis ad te. Alter sic: Audi Deus uocem meam loquentis, à timore inimici serua uitam meam. Et in LXX. secundum aliam è Græco translationem: Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Est autem solius non fœminini generis, sed masculini, ut ex Græco apparet: referturq; ad dominum, non ad iustitiam. Item in libro Reg. III. Sustulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis. Et in Euangelio Lucæ: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Nec desunt quidam imperite docti, qui conantur illud exponere, Tuam ipsius animã, aliud esse quàm Tui: si tui dicere liceret. Homines ignaros non solùm Theologiæ, sed etiam literarum. Interrogent Græcos, & reperient penes eos, unde nos sumpsimus, Tui esse, nõ Tuam: quum illi non habeant in his tribus pronominibus, quam nos, elegantiam. Ideoq; apud eos est, Pater nostrum, uel nostri, qui es in cœlis,

cœlis,ſanctificetur nomen tui:Adueniat regnum tui:Fiat uoluntas tui ſicut in cœlo,& in terra.Panẽ noſtri,uel noſtrum, da nobis hodie,& dimitte nobis debita noſtri, uel noſtrum, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtri,uel noſtrum.Quæ nos,ne barbarè loquerenur,mutauimus in pronomina deriuatiua. Ex quo apparet non modò illud Auli Gellij, maiores noſtri,per genitiuum contra grammaticam, uerùm etiam illud,maiores noſtrũ, contra uſum eſſe,potiusq; in tali genere utendum eſſe deriuatiuo noſtri, quàm primitiuo noſtrũ,licet hac ratione non uteremur. Nec uſquam contrarium exemplum reperire cõtingit, niſi unũ in epiſtola quadam Ciceronis ad Curionem, ſic dicentis:Eam autem unius tui ſtudio me aſſequi poſſe confido.Quod & ſic defendi poſſet,Studio pro gratia,& fauore, uel amore aliorum erga te:ut apud Horatium ad Vinnium,Ne ſtudio noſtri pecces.Tamen malim dicere id factum eſſe uitio librariorum. Ac ne ſemper culpam reijciam in librarios falsò, dabo argumentum, cur & prius, & nunc meritò in illos impetum faciam. In proxima ſtatim epiſtola legitur bis,Tyranno P.Lentulo,pro eo quod eſt,tribuno plebis. Et in præcedẽte libro ad Lentulum,qui eſt illius operis primus,bis etiam idem uitium eſt in II. & XI. epiſtola. Et quum omnia,ut reor(maximam enim partem uidi) exemplaria,quæ in Italia ſunt,mendoſa,& deprauata hoc uitio eſſent,nullus tamen tantũ flagitium animaduerterat. Itaq; ſicut nunc illud emendauimus,ita hoc quoq; emendare, & in priſtinam ſyncritatem reſtituere audeamus:ſic,Eam rem tuo unius ſtudio me aſſequi poſſe confido. Nec alia cauſa factum eſt,ut apud Terent.dixerit Dauus,Meo præſidio,atq; hoſpitis.non præſidio mei,atq; hoſpitis. Quem imitari Petrarcha ſi ſciuiſſet,nõ titulum operi ſuo indidiſſet, De ſui,& aliorum ignorantia. ſed de ſua. Aliud nanque eſt ignorantia ſui,aliud

Epiſt.5.lib.1.

Epiſt.13.lib.1.

In And.act.5. ſce.2.

ignorantia ſua. Si tamen ſenſit de ignorantia, quam de ſe habuit, rectè dixit. Et uulgò dicimus, Scio tuas diuitias, qui te pauperem quereris. non, Tui diuitias. Aſpice liberos meos, qui dicor orbus. non, Mei liberos. Cernant ſua prædia, qui mihi unum fundum inuident. non, Sui prædia. Vbi non modò genus diſſimile eſt antecedenti, & relatiuo, ſed etiã numerus. Quan quàm (quod ualidiſſimum eſt) ingens differentia ſignificationis eſt inter primitiua pronomina, & deriuatiua. Sed iſta omnia fieri cogit, quòd non licet primitiuis genitiuis dare ſignificationem actiuam. Cuius rei & illud maximũ argumentum, & apertiſſimum eſt, quod ſubijciam, nulli adhuc grammaticorum intellectum: quòd dicimus, Mea, tua, ſua, noſtra, & ueſtra intereſt, & refert: non autem Mei, tui, ſui, noſtri, & ueſtri. Eſt autem illud Mea, tua, nõ ex parte anteriore (ut quidam uolunt) ſed ex parte poſteriore: non aliter quàm quum dicimus, Hoc intereſt illius: quaſi, Hoc eſt officium illius. Ita, Hoc intereſt mei, ſi liceret mei aliter accipere, quàm paſſiuè. Nunc dicimus Mea in uoce poſſeſſiua, ſed tamen ut ſit primitiuum, & ſubſtantiuum, & non adiectiuum: denique ita ac ſi diceremus Mis. Regi autem à parte poſteriore, atq; ideo hoc uerbum habere ante ſe nominatiuum, ſicut Sum es eſt, ſed in neutro genere, quis dubitet, quum omnia plena ſint exemplorum? Cicero pro Plancio: Si quid mea minus intereſt, id te fortè magis delectat. Et pro eodem: Non ſolùm quid cuique debeam, ſed quid cuiuſque interſit. Et pro Sylla: Veſtra enim qui cum ſumma diligentia, & integritate uixiſtis, maximè intereſt. Et pro lege Manilia: Illud primum parui refert. Vbi etiã dicere poſſemus, Illud mea parui refert. Sed hoc nihil ad præſens tempus. Hæc omnia reſoluũtur in uerbum ſubſtantiuum, hoc modo: Si quid minus meum eſt. Quid cuiuſq; eſt. Veſtrum eſt hoc maximè. Illud parui momenti eſt, ut appareat non diſ-

ferre

ferre naturam uerbi ſubſtantiui,& horum duorum impersonalium uerborum,niſi quòd illud naturaliter poſt ſe nominatiuum poſtulat,hæc genitiuum, ſed actionis, ſiue poſſeßionis, more uerbi ſubſtantiui. Sed hoc in cæteris nominibus,ac pronominibus nihil dubitationis habet, quorum genitiui actiuè, paßiuè,poſſeßiuè,& ſi quis eſt alius modus,accipiuntur. Mei autem,Tui,Sui,diuerſam naturam habent. Quid igitur faciendum erat?hæc paßiuè accipiuntur, non actiuè, nec poſſeßiuè. Illa uerba poſt ſe uolunt genitiuũ actiuum, ſiue poſſeßiuum. Danda ergo fuit uox poſſeßiui pro ſignificato primitiui, non genitiuus poſſeßiui,qui idem erat, qui eſt primitiui:ſed ablatiuus, qui natura eſt genitiuo ſimilimus, & in genere fœminino, uel tanquam medio trium generum, uel ſuauitatis gratia: ne durum uideretur meo, tuo, ſuo,noſtro, & ueſtro. Ideoq; hi ablatiui iungi ſibi patiuntur adiectiua illa, tanquam actionem, poſſeßionemq; ſignificantia in genitiuo, ut ſuprà demonſtrauimus: ſic, Mea ſolius intereſt, Tua unius refert,Suæ ipſius intereſt:nõ Mei ſolius, Tui unius, Sui ipſius,niſi in alia loquendi figura,de qua mox ſubijciam. Vnde maximè palàm fit, nunquàm hos genitiuos ſumi niſi paßiuè:ut,Habeo curam mei ſolius,non Meam ſolius:Habeo curam tui unius,non Tuã unius:Vnuſquiſq; curam gerit ſui ipſius,non Suam ipſius.Cur ita?quia paßio hic ſignificatur:ubi ſuperius uel actio,uel poſſeßio. Cuius rei unum exemplum ſufficerit ex Terẽtio:Hem, tot mei ſolius ſoliciti ſunt cauſa,ut me unum expleant?Et planum quidem iam fecimus,tres genitiuos Mei,Tui,Sui, paßiuè ſemper poni:Meus, Tuus, Suus,plerunque poſſeßiue. Ideoq; cùm utendum eſt illis primitiuorum genitiuis, mutari ſonum de i,in a.Nunc aliqua addenda ſunt de his dictionibus,quæ legitimè coniunguntur cum huiuſmodi pronominum genitiuis: nec enim omnes poſſunt. Ante omnia nullum ſubſtantiuum in

In Heaut.act.4. ſcen.1. ubi codices omnes mea habẽt,non mei.

consortio suo sustinent: ut, Fili noli domo recedere respectu mei patris. Quod non tam placuisse Prisciano reor, quàm per imprudentiam esse lapsum, quum dicit, Mei Prisciani eges, Tui Prisciani egeo. Et alibi, Ego Vergilius, tu Vergilius, ille Vergilius: mei Vergilij, tui Vergilij, illius Vergilij. Hæc enim oratio declarat meum Priscianum, Vergilium'ue, aut tuum: non me Priscianum, Vergilium'ue, aut te: non aliter quàm si dicas, Eges mei patris, Egeo tui domini. Quod profectò non est primitiuorum, ab eo quod est Ego, & Tu: sed deriuatiuorum, ab eo quod est Meus, & Tuus. Neque discrimen facit, quòd hîc appellatiuum nomen est, ibi proprium. Vergilius:

Priſc. lib. 5. circa finem.

Priſc. lib. 13.

Eclog. 7. Si qua tui Corydonis habet te cura, uenito. Et alibi:

Aen. 5. Aeneæ mihi cura tui. Lucanus: Aenææq; mei.

Quæ à Meus, Tuus, non ab Ego, Tu, ueniunt. Itaq; sic emendemus Priscianum, qui quum de lingua Latina componit, antiquitatem omnem corrigens, nomen suum Latinè proloqui nesciuit: Mei qui sum Priscianus eges: Tui egeo, qui Priscianus es: uel, Me Priscianus eges: Te Priscianus egeo. Nam illud Apostoli ad Corinthios, Salutatio mea manu Pauli, è Græco est sumptum: ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. Tertium uerò exemplum, quod idem protulit, Illius Prisciani eget, rectè dicitur. Non habent enim cætera pronomina ancipitem naturam, ut illa tria, de quibus diximus. Adeoq; uerum est, hos ipsos genitiuos respuere consortium substantiui, ut ne in possessiuorum quidem forma illud pati uelint. Vidimus licere dicere, Meam unius operam, Tuum solius studium: non tamen dicemus, Meum Laurẽtij studium, Suum Prisciani prædium: sed Meum studium, qui sum Laurentius: Prædium suum, qui est Priscianus. Neque tamen ob id excludo, si genitiuos hos passiuè accipiamus, eo modo quo exemplum ponemus. Nam

Lib. 9.

(ut

(ut ſuperius docui) aliquando duos genitiuos, alterum actiuè, alterum paßiuè poſitum, uidemus unà iungi: ut, Quid de P. Licinij Craßi iuris & ciuilis, & pontificij ſtudio loquar? In Cato. Maio. Ita fit in pronomine, ut idem autor ad Atticum: Mihi fuit & laudis noſtræ gratulatio tua iucunda, & timoris conſolatio grata. Et iterum: Vehementerq; tua ſui memoria delectatur. Quòd ſi igitur hæc pronomina, ſiue in genitiuo paßiuè, ſiue mutata in uocem poſſeßiuorum actiuè non admittunt genitiuos ſubſtantiuorum, nunquid admittunt omnium adiectiuorum? Non opinor: ſed proprie ſolorum participiorum participialiumq; gerundiorum, & frequentiſſime illorum trium (ut quidam uolunt) pronominum, Vnius, Solius, Ipſius, & ſiqua alia, quæ rara ſunt, de quibus mox dicam. Per genitiuum cum participio: Cicero ad Lentulum, Quocunq; tempore mihi poteſtas præſentis tui fuerit. Per fœmininum, ſed cum gerundio. Ouidius Heroidum:

Epiſt. Acont. ad Cidip.

Sit modò placandæ copia parua tui.

Epiſt. 5. lib. 15. epiſt. fam.

Per uocem mutatam in poſſeßiuum: ut ad Ciceronem Cato: Libenter facio, ut tuam uirtutem, innocentiam, diligentiam cognitam in maximis rebus domi togati, armatiſq; pari induſtria adminiſtrare gaudeam. Cicero de Oratore: L. Craſſum quaſi colligendi ſui cauſa ſe in Tuſculanum contuliſſe. Sed hoc gerundium eſt. Et ea exempla, quæ ſuprà attuli: quorum unum fuit, Suſtulit de latere meo ancillæ tuæ dormientis: ad quod pronomen malo referri illud dormientis: quod eſt adiectiuum, quàm illud ancillæ, quod eſt ſubſtantiuum: ita ut ſi abfuiſſet participium, uix tolerabile fuerit futurum: quale Boëthij, Solantur mœſti nunc mea fata ſenis. Quintilianus etiam ſolet omittere pronomen: ut, Accepi fateor illum, qui ſolutus quoq; non ſequebatur, quem non gaudium redemptionis, non lætitia prælati, nõ hortantis erexit patris amplexus.

Declam.5. Et in eodem libro : Rus, ſeruulos, penates, & omnia utiliora properanti feſtinatione parentis addixi. Omiſit Sui: ut eſſet, Non lætitia ſui prælati. & Meus: ut eſſet, Non meus hortantis amplexus. Et iterum Mea, ut eſſet quoq;, Feſtinatione mea parentis. Poëtæ etiam frequenter. Ouidius Heroidum:

Epiſt. Penelop. ad Vlyſſ.

Deniq; quiſquis erat caſtris iugulatus Achiuis,
Frigidius glacie pectus amantis erat.

Id eſt, meum amantis. Idem:

Epiſt. Phyll. ad Demopho.

Illa meis oculis ſpecies abeuntis inhærct,
Quum premeret portus claſsis itura meos.
Auſus es amplecti, colloq; infuſus amantis,
Oſcula per longas iungere preſſa moras. Id eſt, tua abeuntis, & meo amantis. Idem in eodē opere, ſed inuſitatius:

Epiſt. Oeno. ad Paris.

Et flexti, & noſtros uidiſti flentis ocellos.

Noſtros dixit pro meos, & Flentis pro flentium. Eſt enim illud flentis genitiuus ſingularis, non accuſatiuus pluralis: quod accētus probat, quum tales accuſatiui habeant ultimam longam, quæ hîc non eſt. Hoc dixi, quia quidam hunc locum exponunt per accuſatiuum. Illa diuerſitas numerorū, Meos, ſiue Noſtros amantis, uix alij, quàm poëtæ permiſſa eſt. Poſtremò hæc pronomina, ſiue in primitiuorum genitiuis, ſiue in poſſeßiua uoce, ut dixi, maximè gaudent illis tribus, Vnius, Solius, Ipſius, quorum multa exempla iam protuli. Nec ab re fuerit, ſicut Vnius, ita Duorū, Trium, Quatuor poſſe dici. Itē Omnium, Cuiuſq;, Plurium, & ſi qua ſunt adhuc: ut Veſtram duorum, uel Veſtram trium, uel Veſtram omnium operam deſidero, pro Veſtrū. Cic. de Orat. lib. 1 1 1. Sed uoluntati ueſtræ omniū parui. Cuiuſq;, aptius cū pronomine Sui, ſiue Suus coniungitur: ut, Vellē noſſe, quæ ſit ſua cuiuſq; ſentētia: nō Sui cuiuſq;. Brutus ad Cicer. Qui ueſtris paucorū reſpondeat laudibus. pro ueſtrū. Verùm iam huic quæſtioni finē imponamus.

De

De Meme, Tete, Tutu, Sese. CAP. II.

EAdem ferè hæc tria pronomina geminari etiam solent: priora quidem per figuram Meme, Tete: tertium sine figura. Vergilius in nono:

Meme, adsum qui feci, in me cõuertite ferrum O Rutuli.

Et in XII. Meme duce ferrum Corripite ò Rutuli.

In eodem: Verte omnes tete in facies. Sed hoc uideri potest esse sine figura. Non enim est ita acre, & ardens, ut apud Quint. Tete hoc loco mulier interrogo. In nominatiuo plane semper figuratum est: ut Cic. in Antonium, Tutu faces illas incendisti. Sese (ut dixi) nunquam figuratum est: ut idem, Hic uiri fortissimi sanguine aspersus sceleratam gratulantibus manũ porrigens, in templum Iouis contulit sese. id est, se. Declam. 2.

De Nostras, Vestras, & Cuias. CAP. III.

NOstras, Vestras, & Cuias, non tantùm patriam, nationemq; innuunt, sed etiam partes, & quasi sectam: ut, Vestrates philosophi non sunt ita populares, & fauorabiles, ut nostrates, qui ab Epicuri schola prodierunt. Et, Cuiates philosophi uos estis? Stoici'ne, an Academici, an Peripatetici, an nostrates Epicurei? Cicero: Putares'ne unquàm accidere posse, ut mihi uerba deessent, non solùm ista uestratia oratoria, sed hæc etiam leuia nostratia? Epist. 10. lib. 1. epist. fam.

De Iste, & Ille. CAP. IIII.

ISte, & Ille (si audire Priscianum uolumus) hoc differunt, quòd Iste spatio propinquiore, Ille autem longiore intelligitur: cuius autoritas plurimos in errorem induxit, qui pro Istud, dicunt Illud: ueluti si ad hominem longè positum scribas, si quid noui in illa urbe est, mihi notum facias: pro eo, quod est, In ista urbe. Quod non mediocre peccatum est. Nam de me loquens dicere debeo, Hoc caput, hæc manus, hæc ciuitas: de te uerò, Istud caput, ista manus, ista ciuitas: de Prisc. lib. 17.

tertia

tertia autem persona Illud *caput, illa manus, illa ciuitas. Cicero in Antoniũ:* Remoue *paulisper istos gladios. Et in eodem libro:* Tu *istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tantum uini in Hippiæ nuptijs exhauseras, ut tibi necesse esset in conspectu populi Rom. uomere postridie. Hoc est, istis tuis faucibus, istis tuis lateribus, ista tua firmitate. Vnde nascuntur aduerbia Isthic, Isthinc, Isthac, Isthuc, Istorsum, Istò. Vt idem ad Valerium iurisconsultũ:* Qui *isthinc huc ueniunt, partim te superbum esse dicũt, &c. id est,* Qui *ab ista prouincia, in qua agis,* Huc, *id est, in Italiã, Romamq; ueniũt. Aliquando tamen Iste accipitur pro hic: ut idẽ, & in eundem Anto. Cùm isto tempore stent cũ gladijs armati. Et* Quintil. *Iuuenis iste, de quo summa in rebus humanis monstra gignuntur. Et iterũ: Iuuenis iste patris sui hæres solus inuentus est. Ille quoq; nonnunquam per dignitatẽ, aut per eminentiam ponitur, indicans esse, quod omnes debeant nosse: ut, Alexander ille Magnus: Ille Cẽsorius Cato: Architas ille Tarẽtinus.*

Epi. 10. li. 1. fa.

De Hic, Is, Idem, & Adhoc. CAP. V.

HIc, *& Is habent potius illam (de qua modò memini) Prisciani differentiam, ut hic spatio propinquiore, Is uerò longiore intelligatur. Multis tamen in locis utrunq; locum habet: ut,* Qui *præfert uirtutem diuitijs, is sanè fortis est: uel,* Hic *sanè fortis est. Vel per compositionem: ut,* Quæcunq; *mulier adultera, eadem uenefica est. Et ferè per hæc duo pronomina licet sic loqui, nec per ulla alia, licet poëtæ utantur* Ille *pro* Is, *quia amborum eadem penè significatio est.* Vt Horat. *de Arte poëtica:*

Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis:
Quo sit amore parens, quo frater amandus, & hospes:
Quod sit conscripti, quod iudicis officium: quæ
Partes in bellum missi ducis: ille profectò

Reddere

Reddere perſonæ ſcit conuenientia cuiq;.

Quare ſanctis uiris è Græco transferentibus ſic permittamus dicere: Non qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commẽdat. Poſſunt autem hæc eadem duo, de quibus loquor pronomina, & alio modo uſurpari: ut, Alexander paruis copijs fretus, ſuperauit Darium cum infinito exercitu, & id in adoleſcentia: uel, Et hoc in adoleſcentia. Item & hoc modo: Pauca ueſtis, et ea detrita, & ſordida. potius quàm, Et hæc. Paucis nummis ſuperbit, nec ijs ſuis, ſed aliunde corrogatis. potius quàm, Et his. Idem quod eſt ab Is compoſitum, quaſi pro etiam poni ſolet: ut Cicero, Et huic coniuncta eſt beneficentia, quam eandem uel benignitatem, uel liberalitatem appellari licet. id eſt, quam etiam. Quintilianus: Si cauſam ueneficij dicat adultera, non M. Catonis damnata iudicio uidetur, qui nullam adulteram, non eandem eſſe ueneficam dicit. In hoc pronomine, Idem, annotaui quiddam diſſimile ab Is: ibi poteſt addi copulatiua, hîc non poteſt: quod tamen affirmare non auſim: ut, Quamcũq; in ſedem migrat apium rex, in eam & apes ipſæ comitantur. At ſi dicam, In eandem, tollam copulatiuam: ſic, In eandem apes ipſæ comitantur. Nam Idem habet in ſe uelut uim copulatiuæ. Hoc poſitum cum præpoſitione Ad, ſignificat prætereà: ut apud Salluſtium: Cognoueram paruis copijs bella geſta cum opulentis regibus, ad hoc ſæpe fortunæ uiolentiam toleraſſe, facundia Græcos, ſcientia belli Gallos ante Romanos fuiſſe. *Cic. 1. de Offic.*

De præpoſitione Cum. CAP. VI.

CVm præpoſitio, per appoſitionem non iungitur rei notanti inſtrumentum, ſed comitem. Et hoc eſt quod Quintilianus ait: Vt quæramus nunquid apud nos ſit uis quædam ſeptimi caſus, & apud Græcos ſexti. Nam (inquit) quum dico, Haſta percuſſi, non utor ablatiui natura, nec ſi idem Græcè dicam, *Lib. 1. cap. 7.*

dicam,datiui τῷ δοῦναί. Propter quod Seruius,& quidam alij planè affirmant esse septimum casum. Quòd autem non utamur ablatiui natura,hãc causam existimo,quòd ablatiuus aut ui nominis regitur,aut ui uerbi,aut aduerbij,aut postremò intercedente præpositione, quorum nihil hîc fit: nisi uolumus errorem quorundam sequi, qui subintelligunt præpositionem Cum.Et quomodo subintelligi potest,quæ ne poni quidem potest?Nam, Percussi cum hasta, inauditum est: instrumentum enim percussionis hasta est. Peccauitq; non incelebris huius ætatis uir,qui scripsit: Gladium,qui cum se percusserat, eduxit. Percussit igitur gladio:non,cum gladio. Impuli te pugno: non,cum pugno. Video te oculis: non,cum oculis. Tango te manu:non,cum manu. Deleuit epistolam lacrymis: Abstersit sordes aqua: Siccauit cretam,liquefecitq; ceram igni:non autem,cum lacrymis, cum aqua,cum igni. Sed hoc fefellit, quòd aliquando illa Præpositio uideri possit iuncta nomini instrumentum significanti:ut,Acceptus est à nobis cum honore.Magna cum beneuolentia scripsit.Cum mira affabilitate me allocutus est.Cum dira truculentia me aspexit.Veruntamẽ hi ablatiui instrumentum non significant,sed comitem. Siquidem acceperunt me homines instrumento corporis,non honoris, sed honore comite. Scripsit ministerio manus,non beneuolentiæ, sed hac socia.Allocutus est lingua operatrice,affabilitate præsenti. Et aspexit instrumento oculorũ truculentia suffusorum, quæ nihil facit ad ipsam inspectionem, sed oculi. Sunt qui uelint Priscianũ sensisse Cum hasta percussi, dici posse,uel hanc præpositionem subintelligi:ego uerò affirmo neminem antiquorum neq; protulisse hanc,neq; subintellexisse.

De Circiter. CAP. VII.

Prisc.lib.14. CIrciter, Priscianus inquit, ad tempus solum pertinet:ut, Circiter Calendas Ianuarias. Imò & quidem frequentius

tius ad numerum:ut,Circiter duûm millium militum:Circiter decem milliariorum. Sed aliquando etiam ad locum: ut Caſſius Hemina, Lapidem fuiſſe quadratum circiter in media arce iunctum candelis quoquò uerſum.

De Verſus,& Vſque. CAP. VIII.

VErſus contra naturam præpoſitionis ſemper poſtponitur:ut,Italiam uerſus,Megaram uerſus.Liuius:Duo Romana uno loco propius Albam, tria Albana Romam uerſus. Salluſtius: Deinde Philenorum aræ, quem locum Aegyptum uerſus,finem imperij habuere Carthaginienſes.Cicero de Diuinatione: Qui cùm exercitu luſtrato Aretium uerſus caſtra mouiſſet.Surſum,ſiue Surſum uerſus,frequẽter legimus.Nonnunquam dicitur Verſum, ſicut Aduerſum: nam ita Verſus, ſicut Aduerſus:Vnde Quoquò uerſus,& Vtrôque uerſus: id eſt,in unamquanque partem,& quocunque, & in utranque partem.Et Deorſum uerſus.Atq; neſcio quomodo non reperio hanc inter præpoſitiones eſſe numeratam an quia poſtponitur, & non præponitur? ne Tenus quidem præponi ſolet, de qua nunc dicam,& tamen eſt præpoſitio:an quia uice præpoſitionis non fungitur,quoties alia adeſt præpoſitio?ut, Ad occidẽtem uerſus:quod quidem modo aduerbium eſt:ut Vſq;: quæ & ipſa ſic aliquando in oratione collocatur:ut,Ad occidentem uſque. Sall.in Iugurt.

De Tenus. CAP. IX.

TEnus(ut dixi)ſemper poſtponitur,atq; in ſingulari ubique cũ ablatiuo:ut,Hac tenus,Qua tenus, Verbo tenus, Capulo tenus:in plurali uerò cum genitiuo etiam, non ſolùm cum ablatiuo. Sed quantùm ego ſentio, cum genitiuo tunc aut neceſſariò,aut ucnuſtius fit, præſertim more Græcorũ, quum res eſt uel gemina, uel numero ſingulari carens. Neque hoc apud poëtas modò,ſed etiam apud oratores. Vergilius,

Later

Aeneid.10. _Laterum tenus hispida nanti. Et iterum:
Georg.3. Et crurum tenus à mento palearia pendent.
Quintilianus in XII. Sed ille uir bonus, qui hæc non uocibus tantùm sibi nota, atq; nominibus, aurium tenus in usum lingua perceperit: sed qui uirtutes ipsas penitus mente complexus,
Lib.8. ita sentiet. Cælius: Iam illi rumores de comitijs Transpadanorum Cumarum tenus caluerunt. Curtius: Pauci hostium tenus exacti penetrauere ad Porũ cientem acerrimè pugnam. Est autem significatio usq; ad, Vmbilico tenus, usq; ad umbilicum: Aethiopia tenus, Nilo tenus, usq; ad Aethiopiam, & Nilum. Aliquando etiam pro Non ultra: ut, Gessit consulatum titulo tenus: id est, non ultrà, quàm titulo: cuiusmodi nonnulla ex superioribus exemplis sunt.

De Pridie, & Postridie, aduerbiis. CAP. X.

PRidie, & Postridie, quemadmodum Tenus, genitiuo seruiunt, & nonnunquam etiam accusatiuo: ut, Pridie illius diei, Postridie Nonarum Decembrium. Cicero ad Atticum: Pridie compitalia memento. Titus Liuius lib. VII. Etiam postridie Idus rebus diuinis supersederi iussum: ut postridie Calendas, ac Nonas eadem religio esset, traditum putant. Idem libro XLVIII. Pridie Parilia medio ferme die atrox cum uento tempestas coorta. De quo uide plura in Nudiustertius.

De Hei, Heu, Eheu, Væh, & Procul. CAP. XI.

HEi quoque, & Heu simile quid obtinent: tamen alterum datiuo, alterum accusatiuo iungitur: ut,
Verg. Aen.2. Hei mihi qualis erat, quantùm mutatus ab illo Hectore.
In Andr.act. 4.scen.1. Terentius: Heu me miserum. Et ferè cum huiusmodi pro-
Aeneid.7. nominibus: nam cum alio nomine frequentius per exprobra-
Pli.li.7.in præ mio. tionẽ: ut Vergilius, Heu stirpem inuisam. Et Plinius lib. VII.
Aeneid.6. Heu dementiam ab his initijs existimantium ad superbiam se genitos. Aliquando etiam cum nominatiuo: ut idem Vergi-

lius,

lius, Heu pietas, heu priſca fides. Terent. in Adelphis: Heu miſera. Illud uerò in pſalmo: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt: neſcio an uitio factum ſit librariorum quale illud in Euangelio, Aſcendit in arborem ſycomorũ, quia inde tranſiturus erat: quod ſcribendũ eſt illhac. Et illud ad Romanos: Tu autẽ cum oleaſter eſſes, inſertus es: pro inſitus. Et in Actis Apoſtorũ: Egreſſi ſumus foras portam iuxta flumẽ: pro extra portã. Eheu, nulli caſui ſeruit. Verg. in Bucol. Eheu quid uolui miſero mihi? Væh quoq; datiuo. Martial. *Eclog. 2.*

Carpere cauſidicus fertur mea carmina: qui ſit *Lib. 5. epig. 24.*
Neſcio: ſi ſciero, uæh tibi cauſidice. Hæc appelles licet ſiue aduerbia, ſiue interiectiones (nam hanc inter partes orationis non numero) ſiue etiam præpoſitiones. Procul, apud quoſdam caſui ſeruit: ut apud Curtium, Procul urbem.

Quòd quædam comparatiua, & ſuperlatiua aduerbia, ſeruiunt accuſatiuo. CAP. XII.

COmparatiua aduerbia, & ſuperlatiua, præter ſuam conſtructionem ablatiui, & genitiui (ut Scribo melius te, & optimè omnium) aliquando ſeruiunt accuſatiuo: utiq; ea, quæ à præpoſitionibus ueniunt, illarum naturam ſeruantia. Cicero ad Octauium: Cum caſtra medio itinere longius aduerſariorum caſtris, & propius urbem mouerentur. Idem ad Atticum: Tamen eſſe officium meum putaui exercitum habere, quàm proximè hoſtem. Salluſtius: Proximè Hiſpaniam Mauri ſunt. Nec hæc regere poſſunt datiuum, ut Priſciano placet, quale uult eſſe, _Quum propius ſtabulis armenta tenerent. Datiuus hic non regitur natura comparatiui, ſed ipſius nominis: non aliter, quàm ſi dicam, Nauigo te propinquius terræ. Et quoniam ipſa rei ſerie quædam de complexu orationis dicere incepimus, iam de hoc diſſeramus, ſimulq; de natura indeclinabilium dictionum, quarundamq; aliarum: ab *Epiſt. 9. lib. 3. Epi. ad Q. frã. In Iugurt. Priſc. lib. 18. Verg. 1. Georg.*

eo potißimum incipientes, quod huic loco ſimilimum eſt.

De O', uel prolata uel omiſſa. CAP. XIII.

O Fortunati, *quorum iam mœnia ſurgunt,*
Aeneas ait. Et *alibi:*

O' *fortunatos nimium, bona ſi ſua norint,* Agricolas.

Hic *accuſatiuus eſt, ibi uel nominatiuus, uel uocatiuus eſſe poteſt. His enim tribus caſibus indifferenter autores utuntur.* Cic. O' *uariam, uolucremq; fortunam.* Neq; *hoc in tertia perſona tantum, ſed etiam in prima, & ſecunda: ut idem,* O' *me miſerum.* O' *te felicem.* Etiam *non appoſito pronomine: ut idem,* O' *miſerum, & deteſtabilem hominem, ſi hæc ignoras.* Idem: O' *te miſerum.* O' *te infelicem.* Quæ *exclamatio ad omnem affectum conuenit uel miſerationis, uel indignationis. Simili modo in nominatiuo, & uocatiuo: ut idem,* O' *fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria eſt potißimum reddita.* Et *iterum,* O' *magna uis ueritatis, quæ contra omnium ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraq; fictas hominum inſidias ſemper ſe ipſa defendit.* Idem: O' *nox illa, quæ penè æternas huic urbi tenebras attuliſti.* Et *iterum:* O' Nonæ illæ Decembres, *quæ me Conſule fuiſtis. Aliquando ab illo ſuperſedemus, utique in re leuiore, neq; ita magni caloris: ut,* Indignum *facinus. &,* Hominem *nequam, qui non dubitaret uel in foro alea ludere, uel cum lege de alea condemnatis.* Ciceronis
Epiſt. 10. lib. 2. *uerba ſunt in Antonium.* Et Plinius Iunior *ad Octauium:* Hominem *te patientem, uel potius durum, ac penè crudelem, qui tam inſignes libros tandiu teneas.* Quòd *ſi excãdeſceremus, dicendum eſſet,* O' *hominem nequam: &,* ò *hominẽ patientem. Aut ſine indignatione: ut apud* Val. Maximum *lib.* III. *Sed mihi uti iſta conditione uitæ nõ eſt opus, ſine ullis imaginibus nobilem animũ. Aliquantò hoc remiſſius eſt, quàm ſi dixiſſet,* ò *animum ſine ullis imaginibus nobilem, id eſt, ſine maiorum*

nobilit

nobilitate nobilem. Ideoq; Terentius leuioris caloris interiectione usus est: Hui, tam graueis rastros quæso? Sed hoc simile eius speciei, cuius mentionem modò faciam. *In Heautont. act.1.sce.1.*

De Me, cum infinitiuo, & accusatiuo. CAP. XIIII.

ME'ne incepto desistere uictam?
Nec posse Italia Teucrorum auertere regem? *Verg.1. Aen.*

Et iterum: Me'ne Iliacis occumbere campis
Non potuisse? tuaq; animam hanc effundere dextra? Hæc Vergilius. Ad Terentiam autem Cicero: *Me'ne miserum in tantas te calamitates mea culpa incidisse?* Et iterum in Bruto: *Tum Brutus admiratus, tantam'ne fuisse obliuionem inquit, in scripto præsertim, ut ne legens quidem sensérit, quantum flagitij commisisset? In his omnibus placet mihi subintelligi, uere'ne ita est, me non posse auertere Italia regem Teucrorum? & cætera.* Plinius Iunior ad Adrianũ: *Hominem'ne Romanum tam Græcè loqui? id est, uere'ne ita est? uel oportuit'ne, siue oportet? Terentius in Andria: Seruón' fortunas meas me commisisse futili?* *Hæc Ciceronis ad Terentiam uerba aliter in emendatis Cic. exẽplaribus legũtur. uide epi. 1.lib.14.fam.* *Epist.3.lib.4.* *Act.3.sce.5.*

De En, & Ecce, suisq; compositis. CAP. XV.

EN, & Ecce in eadem penè significatione amant nominatiuum, & accusatiuum: apud Comicos uerò Hem pro En, affectui seruiens, quo oratores non utuntur: quemadmodum nec Ast, pro At, quod est Poëtarum, syllabam illam breuem interiectione s, longam facientium. Adiungitur autẽ En nominatiuo, pariter & accusatiuo, tum indicando, tum exprobrando. Indicando, Verg. *En Priamus, sunt hîc etiam sua præmia laudi.* Exprobrando, *En agros, & quã bello Troiane petisti Hesperiam, metire iacens.* Seneca in Agamemn. *En Paridis hostem.* Iuuenalis Satyr. 11. *Aencid.1.* *Aencid.12.*

En habitum, quo te leges, & iura ferentem
Montanum positis audiret uulgus aratris.

Oratores ſæpius exprobrando, & ſæpius per nominatiuum. Quintilianus, En improbitas. Cicer. En crimen, en cauſa cur regem fugitiuus, dominũ ſeruus accuſet. Ecce ſimiliter cum utroq; caſu iungitur: ut idem, Ecce tibi ſtatus noſter. Cum accuſatiuo autem non memini me apud oratores legiſſe, ſed ne
Act. 2. ſce. 3. apud poëtas quidem. Nam illud apud Terentiũ in Eunucho, Ecce autem alterum neſcio quid de amore loquitur: Alter ſcribi debet, non alterum, Donato quoq; probante. Sed demus aliquando reperiri, ut ſemel apud Plaut. in Bacchidibus, Opus'ne erit tibi aduocato triſti, iracundo? Ecce me. Eccum, Eccam, Eccos, Eccas: Ellum, Ellam, Ellos, Ellas, ab Ecce cõpoſita ſunt, & ſecum uidentur gerere caſum, ſed non gerunt: quæ Pri-
Priſc. lib. 12. ſcianus ita reſoluit, Ecce eum, ecce eam, ecce eos, ecce eas: ecce illum, ecce illam, ecce illos, ecce illas. Sergius quoq; commentans Donatum ait, Nihil ſignificat ellum, niſi ecce illum. Pauloq; pòſt: Quum ergo ellum ſit ecce illum, & ellã ecce illam, nihil poſſumus dicere, niſi magis demonſtratiuè. Sed pace Priſciani, Sergijq;, & aliorum, hoc nec uerum, nec conueniens ſignificatum eſt. Nam inter Ecce eum, & Ecce illum, quid intereſt? Potius dicendum erat: Eccum, ecce hunc: Eccos, ecce hoc, de quibus agimus. Talis erat conuenientior interpretatio, ſed quæ nec uera foret. Reſoluuntur enim hæc per aduerbia, non per pronomina: Eccum ecce hîc, ſubintellige uirum, de quo agebamus. Eccam, ecce hîc, ſubintellige fœminam, de qua mentio erat. Ellum, Ellam, ecce illic uirũ, fœminam'ue, ſubintellige, de quo, de qua'ue agebatur. Nã ut de homine qui ante conſpectum noſtrum adeſt, rectè dicas, Ecce ille, uel ecce ego, ſiue ecce illum, uel ecce me: ita male loquaris, Ellum hominem, uel ellum me: & rurſum de longè poſito, Eccum. Te-
In Eunuch. act. 2. ſce. 3. rent. Eccum Parmenonem: & eccum me. nempe non Ecce eum Parmenonem, quaſi aliquis alius ſit præter hunc Parmenonem:

nonem: Et Ecce eum me, quem me, & quem eum quæris. Plaut. in Menæh. Atq; eccam. Et in Mercatore, Ecce illum uideto. Eccum ergo Parmenonem: id eſt, ecce hîc Parmenonem: & Eccum me: id eſt, ecce hîc me. Et Ellum Parmenonem dicentes, non ſic loquimur, quaſi de parum noto, ut ſolemus, quum dicimus, Ecce ille Parmeno, quaſi ille tibi incognitus, ſed auditus. Ellum igitur Parmenonem ſignificat, ecce illic Parmeno, ſiue Parmenonem. Sed an poßit ecce habere accuſatiuum, non antè indubitatum habebo, quàm exemplum uidero, niſi illud tale ſit apud Vergil. _En quattuor aras. *Eclog. 5.*

Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phœbo:
Pocula bina nouo ſpumantia lacte quotannis,
Craterasq; duos ſtatuam tibi pinguis oliui. Sed de proſa magis dubitare me dico.

De Age, Agite, & Agedum. CAP. XVI.

AGe ſingularem numerum deſiderat, Agite pluralem: Agedum uerò non ſingularem tantùm, ſed etiam pluralem. Neq; id modò in carmine: ut Propert. Vos agedum. ſed etiam in proſa: ut Quintil. Agedum (ſi uidetur) extra portas proſpicite ſquallida arua, & ſpinis obſitas ſegetes, & ſemeſos arborum truncos. Cicero: Agedum conferte nunc cum illis uitam P. Syllæ, uobis, populoq; Romano notißimam. *Declam. 12.*

De An, & Aut, Ne, Vel, Ve, & eorum compoſitis. CAP. XVII.

AN, & Aut, coniunctiones ſunt, Quintilianus inquit, male tamen interroges Hic aut ille ſit. Nos quũ talem, tantumq; autorem habeamus, tamen pleriq; multis iam ſeculis peccauerunt, ac peccant: quod grande flagitium eſt. Sed duæ cauſæ eos decipiunt. Ferè enim nunquàm decipimur niſi mendaci quadam ſpecie ueritatis: & (ut inquit Horatius) Deci- *Verba Quintiliani, lib. 1. ca. 4.*

Horat. in Arte poëtica.

pimur ſpecie recti. _ Vna, quòd interpretantes è Græco non reperimus hanc apud illos differentiam. Quippe quum Græci unam tantùm habeant utriq; noſtrarum reſpondentem, putant pro una uoce Græca, unam Latinam poſſe ſufficere. Altera, quòd reperiunt apud nos in interrogando, Aut. Et primæ quidem opinioni hoc reſponſum ſit, eos malè mereri de lingua Latina, qui dimidium uerborum faſtidiunt. Nam pleriq; utuntur Aut, more Græcorum, & interrogando, & ſine interrogatione: An, omnino relinquentes. Sequenti (quod tamen caput huius erroris eſt) ita reſpondemus: Si paulò diligentius aduertiſſent, non in Aut, ſed in An, interrogationem conſiſtere deprehendiſſent: ut apud Ciceronem, An uerò Romulus ille aut paſtores, aut conuenas congregaſſe, aut Sabinorum connubia coniunxiſſe, aut finitimorum uim repreßiſſe eloquentia uidetur? Non eſt hîc multiplex interrogatio, quaſi de horum ſingulis interrogaretur, ſed duplex: ſic, Nunquid Romulus hæc omnia fecit eloquentia? Hæc una pars eſt interrogationis. Supple, an non fecit? & hæc erit altera pars. Item: Es tu Stoicus, aut Epicureus, aut Peripateticus, aut Academicus? Hæc interrogatio & bene dici poteſt, & male. Nam ſi nõ conſtet interroganti te eſſe philoſophũ, bene interrogauit, ſupplendáq; eſt duplex, An: ſic, Es'ne tu Stoicus, aut Epicureus, & cætera, an non? Sin conſtet illi te eſſe philoſophum ex aliqua illarum ſectarum, ſed cuius ſis ignorans, de ipſa interroget, male quæſiuit, cùm An, non Aut, dicendum fuerit: & ubi nos modò poſuimus duplex an omittendum ſit: ſic, Es tu Stoicus, an Epicureus, an Peripateticus, an Academicus? quæ interrogatio poteſt tendi in infinitum. Illa uerò ſemper eſt duplex, hîc ad ſingulas particulas binæ interrogationes ſunt, ibi in uniuerſum duæ. Quum enim quæro, An Stoicus, ſubintelligitur altera interrogatio e diuerſo: ſic, An non. Item, Es'ne

Epicur

Epicureus, an non? Es'ne Peripateticus, an non? Es'ne Academicus, an non? Afferamus aliud apertius exemplum. An est hic illo nobilior? an plus pro salute mea laborauit? an cui homines magis cupiant? an formosior, & magis dignus, cui filiam meã collocem? Hîc octo interrogationes sunt, quia octies interrogatio repetitur. Ibi semper duæ, quia bis semper repetitur. Ex quo patet nõ esse interrogationem in Aut, sed in An. Interrogationem inquam contrariorum: qualis est illa, Quid dicam? aut quid non dicam? Inter hæc non ambigimus, sed ipsa ambo simul ambigimus. Secus in illo, Abeam, an maneam? De duobus ita quæro, ut utrum mihi faciendum, & utrum non faciendum sit, dubitem. Ideoq; non solùm interrogando, sed citra interrogationem quoq; utimur An, ubicunque aliquid contrarietatis inest: ut, Dubito an uiuat pater, an mortuus sit. & in maiori numero, Nescio an pater Romæ sit, an ualeat, an uiuat, an uenturus ad me sit. Muta uerbum dubitationis, & inscientiæ, in dissimile aliud uerbum: sic, Scio an pater uiuat, an mortuus sit, malè locutus es: bene autem, nescio an pater uiuat, an mortuus sit. Itaq; uerbis huiusmodi dubitationis, & inscientiæ damus subiunctiuum cum An: uerbis uerò opinionis, & scientiæ indicatiuum cum Quòd, & Aut: sic, Opinor quòd pater aut mortuus est, aut grauiter ægrotat. Quod præceptum est de An, hoc quoq; sit de Ne, quæ plerunq; una solaq;, & semper in parte prima collocatur: ut, Bonus'ne uir est, an malus? Aliquando cum socia, sed id sæpius apud poêtas: ut Verg. in primo libro Aeneid.

Qui teneant (nam inculta uidet) homines'ne, feræ'ne,
Quærere constituit, sociisq; exacta referre.

Sæpe hoc modo, Illhuc eam, nec'ne, ignoro. hoc est dubitatiuè. Interrogatiuè quoq;: ut pro Flacco Cicero, Vtrum uultis prætori Flacco licuisse nec'ne? id est, licuisse an non? Quidam

dam ſuperuacuè addunt alterum An: ſic, Neſcio an bene faciam necne. Atq; ut oſtendi quoſdam errare in Aut, non uidentes in quo differat ab An, ita quidam faciunt in Vel, putantes poni pro An: id eſt, interrogatiuè, uel dubitatiuè, ſiue ignoratiuè: ut, Iſtud eſt aurum, uel orichalcum? neſcio ſit aurum, uel orichalcum: imò ſcis, quòd eſt aurum, uel orichalcum. Et neuter ueſtrum dubitat, quòd uel hoc, uel illud eſt: ſed neſcitis an hoc, an illud ſit. Ideoq; & tu interroga, aurum ne ſit, an orichalcum: & tu reſponde, quòd neſcis an ſit hoc, an illud. illud autem, quod eſt apud Quintilianum: Quærendumq; arbitrantur, iuſtum ne ſit ſacrilegium appellari, quod obijciatur, uel furtum, uel amentiam: poteſt quibuſdam mouere dubitationem, quaſi in re dubia loquamur per Vel, atq; ideo ipſum miſceamus cum Ne, ſiue An. In quo minime dubitandum nobis eſt. Talis enim ibi locutio eſt: Quærendumq; arbitrantur, Iuſtum ne ſit appellari aliquid nomine ſacrilegij, an non: uel iuſtum ſit aliquid appellari furtum, an non: uel, aliquid ſit iuſtum appellari amentiam, an non. Ve, magis accedit ad Vel, quàm ad An: ut, Duobus, tribus ue menſibus: id eſt, duobus, uel tribus menſibus. Raroq; reperitur geminatum, niſi adiuncta Si: ut, Siue hoc, ſiue illud: aut adiuncta Ne, pro ut non: apud eundem, Cauendum etiam, ne ue ſit maior translatio, quàm oporteat, ne ue (quod ſæpe accidit) minor, ne ue diſſimilis. Cicero: Ita iungetis, ut ne ue aſperè concurrant, ne ue uaſtius diducantur. Lucanus ſine compoſitione aliqua:

De Oratore. Lib. 1.

Nec quenquam iam ferre poteſt Cæſar ue priorem,
Pompeius ue parẽ. id eſt, non poteſt iam, aut Cæſar ſuperiorem ferre, aut Pompeius parem. An & Ne, coniungi ſolent pro An, quod magis poëticũ eſt: ut apud æmulos Verg.

Dic mihi Damœta, cuium pecus, an ne Latinum.

Illud

Illud Ciceronis multi ita legunt: Quo mihi etiã indignius uidetur obtrectatum esse, Gabinio dicam, ańne Pompeio, ańne utrique? id quod est uerius. Sine interrogatione durum uidetur: ut Verg. _Vrbeśne inuisere Cæsar, Georg.1.

An Deus immensi uenias maris, ac tua nautæ, &c.

Ańne nouum tardis sidus te mensibus addas?

Ideo dixi durum, quia per interrogationẽ quiddam urgẽtius, & instantius est in hac geminatione Ańne, quàm in illa simplicitate An, quod hîc non fit, ut ex alijs compositis elucebit:

Nońne fuit satius tristes Amaryllidis iras, Verg.eclog.2.

Atq; superba pati fastidia? nońne Menalcam?

Nońne ego te uidi Damonis (pessime) caprum Verg.3.eclog.

Excipere insidijs? In hac interrogatione non id agitur, ut respondeas nescienti, sed cogaris assentiri scienti. Nec aliæ uis orationis est, quàm si diceres An non, quod magis urget, quàm solum Non: licet & hoc solum pro illo composito accipi soleat. Alia composita (si modò composita sunt) hæc sunt: Itáne: Ergóne: quæ interrogando responsionem non poscunt, sed assensum extorquent.

De Nedum, & Non solum, Non modò, & Non tantum. CAP. XVIII.

NEdum, duobus modis periti uti solent. Vno modo cum utranq; sententiã eodem claudimus uerbo: altero, quum suum utriq; sententiæ uerbum damus. Primo modo sic: Funderem pro te sanguinem, nedum pecuniam. Secundo sic: Funderem pro te sanguinem, nedum pecuniam tibi crederem: & hoc affirmatiuè. Negatiuè sic: Non perderem pro te obolum, nedum sanguinem. Item, Non crederem tibi obolum, nedum pro te funderem sanguinem. Atque in affirmando, id quod plus est, maioriśq; momenti in prima parte est ponendum: in negando, id quod minoris. Plus est, & magis mo-

mentoſum, fundere ſanguinem, quàm pecuniam: & minus eſt, & leuius, perdere, aut credere obolum, quàm perdere, aut fundere ſanguinem. Imperiti uerò hanc dictionem accipiunt pro Non ſolùm, ſic dicentes: Nedum laborem pro te ſuſciperem, ſed etiam mortem. quod ſic dicendum erat, Mortem pro te ſuſciperem, nedum laborem. Aut per Non ſolùm, (nam contrarius modus eſt per Non ſolùm, & Non modò, ei qui eſt per Nedum) ſic, ne priora exempla commutemus: Non ſolùm pecuniam pro te funderem, ſed etiam ſanguinem. Item, Non modò pecuniam tibi crederem, uerum etiam ſanguinem pro te funderem. hoc affirmatiuè. Rurſus negatiuè, Non modò pro te ſanguinem non perderem, ſed nec pecuniam. Item, Non tantùm pro te ſanguinem non funderem; uerùm ne obolum quidem tibi crederem. Hæc igitur differentia eſt inter Nedum, & Non ſolùm, ſiue Non modò, ſiue Non tantùm. Aliquando tamen reperimus hoc poſterius penè pro Nedum accipi. Cicero in lib. de Offic. III. Huic igitur uiro bono, quem Fimbria etiam, non modò Socrates nouerat, nullo modo uideri poteſt quicquam eſſe utile, quod non ſit honeſtum. Poſſemus dicere hic pro, Non modò Socrates nouerat, Nedum Socrates. Sed Nedum auget, præpolletq; alteri parti, cui adiungitur: Non modò autem æquiparat. Ideoq; puto Ciceronem uoluiſſe æquare Fimbriam Romanum Socrati Græco, dixiſſeq; illud Non modò, ſicut in quibuſdam alijs exemplis: ut in ijſdem Officijs: Ad quod eſt adhibenda actio quædam, non ſolùm mentis agitatio. Et pro Plancio: Plura ne dicam, tuæ me lacrymæ impediunt, ueſtræq; iudices, non ſolùm meæ. Hîc non auſim pro Non ſolùm, dicere Nedum.

De Niſi. CAP. XIX.

NIſi, quoties principium ſententiæ eſt, indicatiuum deſiderat, aliâs etiam ſubiunctiuum. Cic. pro Milone: Niſi forte

fortè putamus dementem P.Scipionem Africanum fuisse, qui quum per seditionē à C.Carbone interrogaretur,quid de Tiberij Gracchi morte sentiret,respondit,iure sibi cæsum uideri. Et *Quintilianus: Nisi fortè imperatorem quis idoneum credit in prælijs quidem strenuum, & fortem, & omnium quæ pugna poscit artificem, sed neque delectus agere, nec copias contrahere,atq; instruere,nec prospicere commeatus,nec locum capere castris scientem. Præter principia autem sententiarum,sic:Vapulabis,nisi caues:uel, nisi caueas. In illo superiore,nisi adest uerbum principale,hic non adest.*

De coniunctione Quòd. CAP. XX.

QVòd scribas gaudeo:& ,Quòd scribis gaudeo: utroq; modo dicitur.Volo quòd scribas:non autem, quòd scribis. Illius superioris hæc similia sunt, Credo, Opinor, Puto, Lætor,Voluptatem capio,& reliqua.Huius posterioris hæc, Mando,Iubeo,Impero,Exigo,Postulo,& reliqua. In illo tamen superiore cauendum est,ne diuersorum modorum uerba copulemus:quale foret illud Terentij, quod nōnulli sic legunt: An quòd uiam ignorāt,an quòd iter perferre nequeant? Cùm sit dicendum aut sic:An quòd uiam ignorēt,an quòd iter perferre nequeant? aut sic, An quòd uiam ignorant, an quòd iter perferre nequeunt? Cui simile illud aliud est apud eundem: Nihil quum est, nihil desit tamen.quum sit potius legendum Terent.in Eunuc.act.2.sce.2. *Defit,non desit,ut bonis autoribus placet.Et in prooemio Ciceronis ad Herennium sic quidam legunt:Etsi negotijs familiaribus impediti,uix satis otium studio suppeditare possimus, & idipsum quod datur otij, libentius in philosophia consumere consueuimus. quum sit potius legendum Possumus, ut modi concordent,qui copula media coniunguntur:quanquàm & sonus ipse, utpote in cursu medio periodi, conuenientior est in possumus, quàm in possimus. Est etiam alia causa, cur hoc*

hoc non liceat, quam modò subiungam.

De Etsi, Quanquàm, Quamuis, & Licet. CAP. XXI.

ETsi, Quanquàm, Quamuis, Licet, ciusdem significationis sunt, aliquid in utendo discriminis habentia. Nam maior quædam dignitas data est primis duobus, quæ semper adsciscunt sibi indicatiuum duntaxat, in principio statim orationum, epistolarum, librorum. Alia duo in hoc loco, rarò: in cæteris, omnia indifferenter. Cicero in oratione pro Milone: Etsi uereor iudices. Et in epistola ad Atticum: Etsi nihil noui
In prin. afferebatur. Et in opere ad Herennium: Etsi negotijs familiaribus impediti uix satis otium studio suppeditare possumus, & id ipsum quod datur otij libentius in philosophia
Declam.6. consumere consueuimus. Quintilianus in declamatione de corpore proiecto: Etsi iudices in hac asperrima conditione fragilitatis humanæ, in qua nemo propè mortalium impune uiuit, hæc omnibus natura est, ut sua cuique calamitas præcipue misera, atq; intoleranda uideatur. Cicero pro lege Manilia: Quanquàm frequens conspectus uester mihi multò iucundissimus, hic autem locus ad dicendum amplissimus, ad
In prin. agendum ornatissimus est uisus Quirites. Idem de Officijs: Quanquàm te Marce fili annum iam audientem Cratippum, idq; Athenis, abundare oportet præceptis, institutisq; philosophiæ. Lactantius tamen secundum librum de Institutione sic incipit: Quanquàm libro primo religiones deorum falsas esse monstrauerim. Alia duo magis postulant subiunctiuum, nonnunquam tamen & indicatiuum, ut dixi. Vt apud Horatium sic quædam epistola incipit:

Epist.18.lib.1. Quamuis Scæua satis per te tibi consulis, & scis.

Declam.5. Et Apud Quintilianum declamatio: Quamuis iudices in tanta malorum continuatione iam poteram nihil ex accidentium meorum nouitate mirari. In alijs partibus, quàm in principijs

cipijs parem omnia hæc locum ſortiuntur. Habent & hoc differentiæ duo priora à duobus poſterioribus, quòd illa aliquando eodem modo, quem de niſi oſtendimus, à nullo dependent. Cicero pro Marcello: Quid enim eſt omnino hoc ipſum diu, in quo eſt aliquid extremum? quod quum uenit, omnis uoluptas præterita pro nihilo eſt, quia nulla eſt futura: quanquàm iſte tuus animus nunquàm his angustijs, quas natura dedit nobis ad uiuendum, contentus fuit, ſemperq; immortalitatis amore flagrauit. Nec uerò hæc tua uita dicenda eſt, quæ corpore & ſpiritu continetur. Hoc fit acrius per interrogationem, ac ſublimius: ut (ne ſi alia exempla afferam, longior ſim) ſi dicamus hoc idem ſic: Quanquàm quis ignorat iſtum tuum animum nunquàm his angustijs, quas natura ad uiuendum nobis dedit, fuiſſe contentum, ſemperq; immortalitatis amore flagraſſe? De Etſi, ſiue Tametſi (idem enim ſunt) & apud eundem, & apud alios reperiẽda relinquimus exempla huiuſmodi, licet pauciora. Vnum ex Plinio ſatis ſit, ad Cornelium Priſcum: Dedit enim mihi quantum maximum potuit, daturus amplius, ſi potuiſſet: tametſi quid homini dari poteſt maius, quàm gloria, laus, & æternitas? Hîc non poſſis ponere Licet, & quamuis. *Epiſt. ulti. lib. 3.*

De Cùm, & Tum. CAP. XXII.

CVm, & Tum indicatiuum ferè poſtulant. Eſt autem in Cùm quiddam minus, in Tum quiddam maius. Et hoc duobus modis, ut aut generale aliquid præcedat, ſpeciale ſequatur: aut ambo ſint ſpecialia. Primo modo ſic, ut apud Quintilianum: Quod cùm omnibus confitendũ eſt, tum nobis præcipuè, qui rationem dicendi à bono uiro non ſeparamus. id eſt, omnibus multùm, mihi uerò maximè. Altero modo apud eundem: Quod opus Marcelle Victori tibi dicamus: quem cùm amiciſſimum nobis, tum eximio literarum amore flagrantem, digni *In præfatione libri primi.*

dignißimum hoc mutuæ inter nos charitatis pignore iudicabamus.id eſt,multùm propter amorem tuum in nos, plus tamen propter amorem in literas.Vix aliter reperias,qualc eſt Ciceronis in Verrem actione prima:Factum eſt,uti cùm ſummum in ueteribus patronis multis , tum nonnullum etiam in me præſidium ſuis fortunis conſtitutũ eſſe arbitrarentur. Sed hoc loco adiectiua ſunt, quæ diſtinguant illud plus , & illud minus. In cæteris locis ferè adiectiua non adhibentur, qualia nunc ſunt Summum,& Nonnullum.Rarò autem alius modus quàm indicatiuus conuenit, quale fuit proximum exemplum.

Cap.1. Idem Quintilianus in ſecundo:Quid autem eſt ex his,de quibus ſuprà dixi,quod non cùm in alia,quæ ſunt rhetorum propria, tum certè in iſtud iudiciale cauſæ genus incidat? Cicero

Epiſt.2.lib.2. ad Curionem : Graui teſte priuatus ſum amoris ſummi erga te mei, patre tuo clariſſimo uiro, qui cum ſuis uirtutibus, tum uerò te filio ſuperaſſet omnium fortunas,ſi ei contigiſſet,ut te antè uideret , quàm uita decederet. Nunquàm hoc fit niſi ſub uno uerbo : quod ſiquando ſub duobus fieret, nunquam tamen in diuerſis uerborum modis, diuerſis'ue temporibus , ut fecit Boëthius in principio tertij(ut reor)de dialectica libri : Cùm in omnibus philoſophiæ diſciplinis ediſcendis,atq; tractandis, ſummum in uita poſitum ſolamen exiſtimem , tum iucundius, & ueluti cum quodam fructu etiam laboris arripio, quæ tecum communicanda compono.Niſi fortè putamus hoc eodem modo pro Deiotaro incepiſſe Ciceronem : Cùm in omnibus cauſis grauioribus , C.Cæſar , initio dicendi commoueri ſoleam uehementius,quàm uel uſus,uel ætas mea uidetur poſtulare,tum in hac ita me multa perturbant. Tamen dicitur,non Tum:reſpondet enim ad illud Cum,pro quamuis:ut alio idem in loco:Satis'ne conſtanter facere uideamur,qui cum præcipi nihil poſſe dicamus , tamen & alijs de rebus diſſerere ſolcamus,

mus, & in hoc ipso tempore præcepta officij prosequamur? Cùm *scilicet pro quamuis: aut si scribitur* Tum, non Tamen, *scribendum etiam erit soleo, non solcam: quale est illud in proœmio quarti libri Tusculanarum quæstionum:* Cùm *multis locis nostrorum hominum ingenia, uirtutesq; Brute soleo mirari, tum maximè in his studijs, quæ serò admodum expetita in hanc ciuitatem è Græcia transtulerunt. Idem autor opus de* Natura deorum *sic inchoat, quod quidam deprauare solent, dicentes* Sint, *pro sunt:* Cùm *multæ res in philosophia nequaquam satis adhuc explicatæ sunt, tum perdifficilis Brute (quod tu minimè ignoras) quæstio est de natura deorum. Priscianus quoque uix grammaticè locutus est in proœmio magni operis, & quidem in prima dictione, atq; adeò in prima syllaba, dicens:* Cùm *omnis eloquentiæ doctrinam, & omne studiorum genus sapientiæ luce præfulgens à Græcorum fontibus deriuatum,* Latinos *proprio sermone inuenio celebrasse. & cætera, quæ tanta sunt præcedentia uerbum principale, ut non modò* Demosthenes, *qui contenta uoce, & uno spiritu complures uersus pronuntiabat, aut* Hercules, *qui sine respiratione unum stadium decurrebat, sed ne* Nouellus *quidem* Torquatus Mediolanensis, *qui uno spiritu tres uini congios siccabat, posset illam sententiam, atque periodum una uocis contentione ponuntiare.* Tandem *uerbum principale subiungit:* Conatus *sum pro uiribus rem arduam quidem, sed officio professionis non indebitam suprà nominatorum uirorum præcepta, quæ congrua sunt mihi uisa, in* Latinum *transferre sermonem.* Cùm *inueniam, erat dicendum: aut,* Quoniam *inuenio. Sed ad* Tum *reuertamur, quod sæpe sine* Cùm *ponitur geminatum, triplicatum, & in quamuis longum multiplicatum. Sed quantùm ego sentio, in rebus paribus: ut* Quintil. *Nec indignetur Herodotus æquari sibi* Titum Li- *Lib.10.cap.*

uium,

uium,tum in narrando miræ iucunditatis,clariſsimiq; candoris,tum in concionibus,ſuprà quàm enarrari poteſt,eloquentem,ita dicuntur omnia tum rebus,tum perſonis accommodata. Taceo de eo modo quando accipitur pro aliquando: ut, Tum hoc,tum illud dicas: id eſt,aliquando hoc,aliquando illud:uel,modò hoc,modò illud.

De Quidem. CAP. XXIII.

QVidem,duobus,tribuſue modis accipi ſolet. Vno modo ad diſtinguendas res, quod apud Græcos penè nimis fit ſæpe:ut, Vnus quidem ſic,alius autem ſic. Ego quidem Romæ ſum, tu uerò Athenis, frater autem Alexandriæ. Altero autem quaſi per exceptionem illius quod affirmes: ut apud Marcum Fab. Torquebis quidem filium, ſed fatebitur mater. Adeo ut apud hunc, & M. Tullium, nunquàm coniungantur Quidem,& Ille,quin huiuſmodi ſequatur exceptio:ut de Offic.lib.III. Ab optimis illis quidem uiris,ſed non ſatis eruditis. Et de Amicitia: Qui autem in uirtute ſummum bonum ponunt, præclarè illi quidem: ſed hæc ipſa uirtus amicitiam & gignit, & continet. Dicendum erat, Præclarè hi quidem(ut in pronominibus oſtendimus)potius quàm illi: ſed hoc fecit, ut Ille coniungeretur cum Quidem. In ſuperiore modo tantùm duabus comitibus Quidem uti poteſt, quæ ſunt Verò,& Autem: in hoc ſecundo pluribus poteſt præter has duas. Verùm, Veruntamen, At, Sed, Cæterùm, Tamen, Attamen, Sed tamen. Atque in hoc ſecundo modo ipſum Quidem alternatim poni poteſt,nunc in laudem, nunc in uituperationem:atq; id aut à uituperatione incipiendo, & finiendo in laudem:aut incipiendo à laude,& finiendo in uituperationem:ut, Tu lentus quidem es,& piger,ſed tamen fidelis. Rurſus, Tu quidem fidelis es,ſed tamen lentus,& piger. Tertio modo,quo plenus eſt etiam ſermo uulgaris, nullo Autem, aut Vero, aut Sed,

Cap.5.huius libri.

aliáue coniunctione ſimili ſequente, ſicut & hæ ipſæ nonnunquàm ſine Quidem *ſunt.* Cic. *At enim nemo (quod quidem magis credo) aut ſi quiſquam eſt, ille ſapiens fuit.*

De Verò, Autem, Porrò. CAP. XXIIII.

VErò, & Autem, *idem ſignificant, & eodem in loco poni poſſunt antecedente utiq; aliqua dictione: nunquàm enim ab his ſentẽtia incipit. Collocantur autem frequenter, ut nuſquam referantur, ſed tantùm diſtinguant ſententiam à ſententia, ut mea ipſius uerba declarant, ubi ſum uſus modò* Autem. *Habent tamen aliquando neſcio quid differentiæ in utendo. Cur nanq; non dicimus,* Neq; autem: *ſicut,* Neq; uerò? *ut* Quint. Neq; uerò *me* Lacedæmonij, *neque* Athenienſes *magis mouerunt, quàm populus* Romanus, *apud quem ſumma ſemper oratoribus dignitas fuit. Item,* Tum propter hoc, tum uerò propter illud: *non autem,* Tum propter hoc, tum autem propter illud. *Contrà non dicimus* Non uerò, *ſicut* Non autem: *ut,* Sum tibi amicus, non autem aſſentator. *Muta illud aduerbium, & habebit locum* Verò: *ſic,* Sum tibi amicus, aſſentator uerò non. *uel,* Aſſentator autem non. *& in quibuſdam ſimilibus. Incipimus enim maiora quædam capita per* Verò, *potius quàm per* Autem. Vergilius Iunonem cum Venere *ſic loqui incipientem fecit:*

Egregiam uerò laudem, & ſpolia ampla refertis, Æneid. 4.

Tuq;, puerq; tuus. *Et ad Seruium Sulpitium ſcribens Cicero ita epiſtolam incipit:* Ego uerò Serui uellem (ut ais) in meo dolore aſſuiſſes. *Prætereà non ita dicas,* Agè autem, Sanè autem, Iam autem, Enim autem, At autem: *ut* Agè uerò, Sanè uerò, Iam uerò, Enim uerò, At uerò. *Atq; ut in quibuſdam locis hæc duo, & cætera ſimilia à me prius enumerata habent gratiam, ſi ponantur, ita in quibuſdam non habent: quale eſt,* Epiſt. 6. lib. 4.

quum idem uerbum repetitur, hoc modo, Quintil. Pro patre mori possum, coram patre non possum. nõ rectè dicas coram patre autem non possum: nisi reticeas uerbum: sic, coram patre autem non. Atq; hìc sequitur negatio, aliquando autem antecedit. Cicer. Tu cùm principem senatorem auunculum domi habeas, ad eum non refers: ad eos refers, qui suam domum non habent, tuam exhauriunt. Quare non de eo modo intelligitur, quoties uerbum sine contrarietate repetitur: ut idem, Tribues his temporibus quantũ poteris, poteris autem quantum uoles. Neq; quoties aliquid prælongum est, aut nonnihil immutatur: ut idem in Verrem, Non enim, inquit, illud peto, quod soleo, quum uehementius contendi impetrare, ut reus absoluatur non peto, sed ut potius ab hoc, quàm ab illo accusetur, id peto. Et in Philip. Ego autem ueteranos tueri debeo, sed eos quibus sanitas est, certè timere non debeo. Tale non fuit Lactantij, qui ait: Sed (ut dixi) uenia concedi potest imperitis: & qui sapientes se non fatentur: his uerò non potest, qui sapientiam professi, stultitiam potius exhibeant. Ego dixissem, His non potest. Poëtæ hoc non seruant. Vergilius,

Cic. in peroratione Officiorum.

Lib. 1. cap. 2.

Aeneid. 11.

Non erit auxilio nobis Aetolus, & Arpi?
At Mesapus erit.

Ouidius:

Li. 1. de Arte.

Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses.

Porrò, licet eiusdem significationis sit, cuius Verò, & Autem: tamen (ut puto) pro illis ponere non possis: nonnunquam tamen eundem locum sortitur, ut agè uero, agè porrò: sed illud nunquàm in fronte sententiæ collocatur, hoc autem sæpius: ut Quint. Porrò qui confessum defendit, non absolutionem sceleris petit, sed licentiam. Per illa diceremus, qui uerò, uel qui autem confessum defendit. Apud quosdam, & præsertim poëtas, uolunt significare longè, certè, posteà, ultrà: ideoq; sæpe non in principio sententiæ, sed in medio inuenitur.

De

De Siquidem. CAP. XXV.

SIquidem, ex Si, & Quidem, compositum uidetur: sed cur nec primam syllabam longam habet, cùm Si, longa sit, nec significationem alicuius harum, unde componi dicitur, dictionum? Est enim Siquidem, idem quod nam: ut apud Quintil. Lib. 1. cap. 1. Atq; natura ipsa uidetur ad tolerandos facilius labores musicam uelut muneri nobis dedisse: siquidem & remigem cantus hortatur. Et Ciceronem: Confiteor eos nisi liberatores populi Romani, conseruatoresq; Reipublicæ fuerunt, plus quàm sicarios, plus etiam quàm parricidas esse: siquidem est atrocius patriæ parentem, quàm suum occidere. Nonnulli non internoscunt, quando siquidem est una dictio, quando duplex: quod internoscere facile est: ut apud eosdem ambos: Priorem libro quarto: Quare illud stultissimè præcipitur, quod defendi non potest: silentio siquidem dissimulandum est illud, de quo iudex pronuntiaturus est. At si extra causam sit adductum, & cætera. Posteriorem pro Milone: Deinde profectus est per id temporis, quum iam Clodius (si quidem eo die Romam uenturus erat) redire potuisset. Et pro Flacco: O' morem præclarum, disciplinamq;, quam à maioribus accepimus, si quidem teneremus, sed nescio quo pacto iam de manibus elabitur. In hoc tamen significato apud Ouid. reperitur lib. IIII. Fastorum prima syllaba breui, tanquam sit dictio composita:

Sed si fortè tibi non est mutabile pectus,
Statq; senex iuncti rumpere uincla tori:
Hoc quoq; tentemus, si quidem ieiuna remansit:
Sin minus, inferni coniugis uxor erit.

Idem libro tertio sine titulo:

Quæ mihi uentura est, si quidem uentura senectus,
Quum desit numeris ipsa iuuenta suis.

In altero significato apud Lucanum libro quarto:

Quidam hic haud postremæ uer literatos notæ uerã lectionẽ esse uoluere, si qua est uent. senec.

Hoc ſiquidem ſolo ciuilis crimine belli
Dux cauſæ melioris eris.

De Sin. CAP. XXVI.

In And.act.1. sce.3.
In Phormione act.5.scen.4.
In bel.Iugurt.

Sin pro ſi,nũquàm in prima parte collocatur,ſed in ſecunda,ubi ferè duorum eſt oppoſitio, atq; hoc ſiue uocali ſequente,ſiue conſonante.Terent.Si illum relinquo,eius uitæ timeo:ſin opitulor,huius minas. Et alibi:*Si hoc celetur,in metu:ſin patefit,in probro ſiem.* Nonnunquam *Sin unum reperitur,ſed quod ſecundi loci uicem obtineat : ut Salluſtius,Imperat,ut pretio,ſicuti multa cõfecerat,inſidiatores Maſiniſſæ paret,ac maximè occultè:ſin id parum procedat,quouis modo Numidam interficiat.id eſt,Si poteſt,occultè:ſin nõ poteſt, utcunq;.Quorundam tamen uſus eſt,ut dicant,Sin autem,pro eo quod eſt,ſi non,quaſi in Sin,aut in Autem,ſit negatio.Mirarerq; de uulgo,niſi id apud quoſdam præſtanteis uiros reperirem.Quale eſt illud in Apocalypſi:Sin autem,ueniam tibi citò,& mouebo candelabrũ tuum. Quum præſertim paulò pòſt dicatur,Si quo minus,ueniam.* Ego *uerò in utroq; dixiſſem Sin minus:uel,Sin aliter.* Et *in Euangelio:Si ibi fuerit filius pacis,requieſcet ſuper illum pax uestra : ſin autem, ad uos reuertetur.* Et *alibi,Si quidem fecerit fructum:ſin autem, ſuccides illam. In quibus omnibus Græcè negatio adeſt. Seruius uult nonnunquàm ſi accipi pro ſiquidem:ut ibi,*

Georg.1. —*Tua ſi tibi Mænala curæ. quod mihi minime placet.*

De Quippe, Vtpote, Profectò, Vtique, Nempe, Nimirum,Sanè,Certè. CAP. XXVII.

Quippe,& Vtpote,Profectò,& Vtiq;,Nempe,& Nimirũ,Sanè,& Certè,uel Certò,ſimiliora ſunt quidem in ſignificato,quàm illud quod modò dixi(de Siquidẽ loquor) ſed ad hoc ipſum proximè accedunt præſertim duo,Quippe, & Vtpote : quæ licet uulgò accipiantur pro certè, cui non

omnino

omnino equidem repugno, tamen malim accipere pro cau-
ſatiuis: ut Quintilianus, Falſa enim eſt querela, pauciſſimis Lib.1.cap.1.
hominibus uim percipiendi quæ tradantur, eſſe conceſſam,
pleroſq; uerò laborem, ac tempora tarditate ingenij perde-
re: Nam contrà, plures reperias, & faciles in excogitando,
& ad diſcendum promptos. Quippe id eſt homini naturale.
Ac ſicut aues ad uolatum, equi ad curſum, ad ſæuitiam feræ
gignuntur: ita propria nobis eſt mentis agitatio, atque ſoler-
tia, unde origo animi cœleſtis creditur. Atq; licet huiuſmodi
dictiones eôdem tendant, tamen uſu diſſident, & quaſi diuer-
ſo itinere ad idem perueniunt. Vt enim pro Quippe hoc in
loco rectè dicam Siquidem, uel Nam, aut Nanque, uel Enim,
aliqua dictione antecedente, ad hunc modum, Id enim eſt ho-
mini naturale: ita rarius per Quoniam, quæ coniunctio ha-
bet alium ſuum uſum, qui nulli horum alteri concedatur: ut
in hoc Tulliano exemplo, Quoniam utriuſque conſilij cau- Philip.1.
ſam P.C. probatam uobis eſſe confido, prius quàm de republi
ca dicere incipio, pauca loquar de heſterna M. Antonij iniu-
ria. Hoc idem per Quippe ſic dicam: Prius quàm de republi-
ca dicere incipio P.C. pauca loquar de heſterna M. Antonij
iniuria: quippe probatam uobis eſſe confido cauſam utriuſq;
conſilij. Vel, Quippe quum probatam uobis eſſe confidam.
Vel, Quippe qui probatam uobis eſſe confido, uel confidam.
Huic ſimilimum eſt Vtpote, præterquàm primo modo. Non
enim habet ſuum uerbum: quale foret, Vtpote id eſt homini
naturale. In cæteris omnibus uſum eundem habet. Plinius de
Naturali hiſtoria: Vtpote quum quidam annuo, & biennij
ſpatio duraverit. Cic. ad Atticum: Me incommoda ualetudo,
qua iam emerſerã, utpote quum ſine febri laboraſſem, tenuit.
Idem ad eundem: Ea nos (utpote qui nihil contemnere ſole-
mus) nõ pertimeſcebamus. Et in Philippicis: L. quidem frater

eius,utpotc qui peregrè deprugnauit,familiam ducit.Salluſtius in Catilinario: Antonius procul aberat, utpote qui magno exercitu locis æquioribus expeditos in fugam ſequeretur.Hic ſubiunctiuo,ille indicatiuo uſus eſt. Nonnunquam ſine Cum, & ſine relatiuo reperitur,& neſcio an frequẽtius, cuiuſmodi eſſet hoc: Antonius aberat à bello,utpote æger,ac iacens in lecto. In qua forma etiam reperitur Quippe: ut Quintil. Si alienum,& ignotum,tamen quæ communis omnium mortalium,quippe ſub uno parente naturæ cognatio eſt, hominem cibo forte iuuiſſem pœna dignum:uiderer ſeruaſſe perituram animam.Titus Liuius lib.111. Notam iudici fabulam petitor, quippe apud ipſum autorem argumenti peragit. Profectò autem,& Vtiq;,ſine dubio affirmant:ſed hoc ſecundum nunquàm,aut ferè nunquàm apud Cic.apud poſteriores frequenter:ut Quintil.Sed ſolẽt huiuſmodi negotiatores aliquid proprium,ac priuatũ ſtipulari,utiq; quum alienam rem uendunt. Quod non ita ſolet ad reſponſionem adhiberi, ut illud alterum: ut Cicero,Quis hæc renuntiat? is profectò, qui interfuit. Licet idem facere per Certè:ut idem,Tantam ſolicitudinem bonorum, tantum timorem omnium in quo meminimus? certè in nullo. Et per Nimirum: ut Quintil.Demus id quod nullo modo fieri poteſt,idem ingenij,ſtudij,doctrinæ,peßimo atq; optimo uiro,uter melior dicetur orator?nimirum qui homo quoq; melior. Sed uſitatum omnium maximè eſt Nempe: ut Cic.Apud quem hæc dico?nempe apud eum,qui quum hæc ſciret,me tamen antequàm uidit,Reip.tradidit.Nonnunquam ſine interrogatione. Horatius enim quandam ſatyram ſic in-
Saty.10.lib.1. choat:Nempe incompoſito dixi pede currere uerſus Lucilli.
Saty.3. Et Perſius:Nempe hoc aßiduè,dixit. Quintil.quoque inquit: Nempe enim in hoc plurimum laboris exhauſimus,ut rhetoricen oſtenderemus bene dicendi ſcientiã,& utilem,& artẽ,

& ui-

& uirtutem esse. Sanè tum affirmatiuè sumitur: ut, Ita sanè; Sanè uerò. Tum pro ualde: ut, Homo sanè nobilis. Interdum cum superlatiuo: ut Sueto. de uita Cæsaris: Bellum sanè difficilimũ gessit. Tum permissiuè, quoties aliquid aduersario tribuimus: ut, Sit sanè ut ais. Vt Quintil. Tulerit sanè filius noster meritò pœnas, dederit spiritum supplicio: nihil de præterito loquamur. quasi, Esto, ita sit ut uis. Certè modò affirmat, modò pro Saltem accipitur: ut, Non potero tangere? certè potero uidere. uel, At certè. Ideo dixi quòd pro Saltem accipitur, quòd hanc eandem sententiam nihil differre puto ab ea, quæ est, Non potero tangere? saltem: uel, at saltem potero uidere. Adiungitur autem illud At, quo modo iungitur Sed, cum tamen, licet alterum eorũ sufficeret. Significat enim nonnunquam At, idem quod Saltẽ, ut in illo Vergiliano: At Mesapus erit. Certè coniuncta cũ coniunctione Et, semper affirmat: ut Cic. Et certè contra Cæsarem est ingressus armatus. Apud Quint. Et sanè, frequenter: ut libro primo: Et sanè quis concipiat uel declamantis habitũ, uel orantis uocem, incessum, pronuntiationẽ, illum deniq; animi, & corporis motum? Certè coniuncta cum Scio, similibusq; uerbis solet mutare e in o, ut Certò scio: sicut dicimus Manifestò scio: pro manifestè: Apertò, pro apertè: Liquidò, pro liquidè: Tutò, pro tutè: & similia. cap. 11. Æneid. 10.

De Vt. CAP. XXVIII.

VT, pro quippe, siue pro utpote accipitur, sequente relatiuo. Vt Quintil. Quum me, ut cuius (interiecto mari) non fortunam quisq; nosse, non natales, non patrem poterat, una tamen res faceret apud quosdam miserabilem, quòd uidebar iniquè comparatus. Et alibi: Iam illud diximus, quãtò plus nitoris, & cultus demonstratiuæ materiæ, ut ad delectationem audientium compositæ, quàm quæ sunt in actu, & contentione suasoriæ iudicialesq; permittant. Vbi est Vt, licet

Lib.10.cap.1. ponere Quippe, uel Vtpote. Quintil. Vt, frequenter utitur
In eo.li.& ca. Vtpote, autem rarò. Et alibi: Nec ignoro igitur, quos transeo, nec utiq; damno, ut qui dixerim esse in omnibus utilitatis aliquid. Et alibi: Theopompus his proximus, ut in historia prædictis minor, ita oratori magis similis, ut qui antequàm est ad hoc opus solicitatus, diu fuerat orator. Aliquando accipitur quasi pro secundum: ut Cicero, Qui sermo, quæ præcepta, quanta notitia antiquitatis, scientia iuris, augurij, multæ etiam ut in homine Romano literæ. id est, secundum id quod solent scire Romani. Et alibi: Posteaq; Clisthenẽ multum ut temporibus illis ualuisse dicendo. id est, secundũ illorum temporum eloquentiã. Et iterum: Deniq; hunc proximo seculo Themistocles insecutus est, ut apud nos perantiquus, ut tẽporibus illis, non ita sanè uetus. Et iterum atq; iterum in eodẽ Bruto: Fuit, ut temporibus illis, luculentus: erat cùm literis Latinis, tum etiam Græcis, ut temporibus illis, eruditus. Erat etiam in primis, ut temporibus illis, Græcis doctrinis institutus, quorum utriusq; orationes sunt, ut Asiatico genere, laudabiles.

Cicer. de Senectute.

De cla. orator.

Ibidem.

Quibus cum literis iunguntur Ab, & Abs. CAP. XXIX.

AB, cum duabus liquidis, & cum i, quando fit consonans, adiungi solet: ut, Ab lege, ab legatis, ab literis, ab rege, ab rogo, ab re, ab Ioue. Abs uerò cum t, ut Abs te, abs Tito: interdum uerò cum q, ut Terentius: Abs quiuis homine, cùm opus est, beneficium accipere, gaudeas.

In Adelp. act. 4. sce. 3.

De Continuò, Protinus, Statim. CAP. XXX.

CONtinuò, Protinus, Statim, quid significent, notũ est: quibus addita negatione, significatio fit qualis Non ideo: ut

Lib. 3. de Oratore Cic. Ac si illæ seditiones saluti huic ciuitati fuissent, non continuò si quis motus populi factus esset, id C. Norbano in nefario crimine, & fraude capitali esset ponendum.

Lib. 10. cap. 1. circa prin. Quintil. Non autem ut quicquid præcipuè necessarium est, sic

ad

ad efficiendum oratorem maximi protinus erit momenti. Et *iterũ*: Neq; id *ſtatim legenti perſuaſum ſit, omnia quæ omnes autores dixerunt, utiq; eſſe perfecta.* Eandem uim obtinet *interrogatio, quam negatio: ut idem*, Continuo'ne *ſi ille ſtultè cogitauit, nobis quoque ſtultè dicendum eſt? id eſt, num ideo? Cuius ſignificationis mutatæ hæc cauſa eſt, quòd non planè receſſum eſt à prima illa eius, et naturali: quaſi dicatur, num? aut, non propter hanc ſolam, & ſe primò offerentem rationem. Seruius non eſt uſus hac re elegãter in ea parte, ubi abeſt negatio: non quia mulier, ſtatim & ancilla: ſi autem ancilla, ſtatim & mulier eſt. Tollendum enim erat poſterius ſtatim. Protinus (ut interpretor) pro ſimul, ſiue etiam aliquando accipitur: ut Verg.* Quin protinus omnĕ Perlegerent. Quint. *Traxerat ex firmitate mentis magnam protinus & in membra conſtantiam. Etenim quod ſtatim fit, quaſi ſimul fit.* *Ibidem.* *Æneid. 6.*

De Tantum abeſt, Tantumq; non. CAP. XXXI.

TAntum *abeſt, aut unum* Vt, *poſt ſe habet, aut duplex.* Vnum *ſic: Cic. de Officijs: Tantum abeſt ab officio, ut nihil officio magis poſsit eſſe contrarium. Idem pro Marcello: Tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta nondum quæ cogitas, ieceris.* Duplex *ſic: Idem pro lege Manilia: Tantum abeſt ut aliquam bonam gratiam quæſiſſe mihi uidear, ut multas etiam ſimultates, partim occultas, partim apertas ſubeundas mihi eſſe intelligam. Quem modum loquendi à Græcis mutuati ſumus. Hos autem duos, quos attigi modos, idem ſignificare ex hoc liquebit, quòd alterum in alterum conuertere licet: ſic, Tantùm abeſt, ut officium ſit, ut nihil officio magis poſsit eſſe contrarium. Item, Tantùm abes ut maxima opera perfeceris, ut fundamenta nondum, quæ cogitas, ieceris. Rurſus, Tantùm abſum à comparatione alicuius bonæ gratiæ, ut multas etiam ſimultates, & cætera.*

Quin quò planius huiuſmodi orationis ſenſus pateſiat, reſoluamus per Non ſolùm:*ut,* Non ſolùm *aliquam gratiam quæſiſſe non uideor,ſed etiam multas,& cætera.Item,*Non modò *officium non eſt, uerum etiam nihil magis officio poteſt eſſe contrarium.* Et, Non *tantùm abes à perfectione maximorum operum, ſed fundamenta quoq; nondum, quæ cogitas, iecisti.* Poteſt *& in nedum reſolui,ut ſuprà docuimus:ſed hoc faciendum legentibus relinquimus.* Aliquando Tantùm *abeſt, & ſine geminatione illa, & ſine ablatiuo reperimus, ſed perquàm rarò:ut in Callidium* Cic.Tantùm *abeſt ut inflammares noſtros animos,ſomnũ iſto loco uix tenebamus.* Apud Quint. *hæc exempla non inueni, ſed tale genus loquendi:Si ultra hoſtium affectus, qui cæſos acie ſæpe tumularunt, ultra tyrannos, ultra latrones, parum habet non ſepelire, niſi aliorum quoq; officia præciderit,tantumq; nõ petita ex fluctibus aqua reſtinguit ignem.Et alibi:Hoc triſte ſpectaculum,& tantùm non ipſi qui fecerat miſerandum.* Et *iterum:* Tantumq; *non durum,ac ruſticum, & parum meretricijs artibus queratur educatum.* Id *eſt, tantùm abeſt ut reſtinguat ignem: tantùm abeſt ut ipſe miſereatur: tantùm abeſt ut queratur durum,ac ruſticum,ac parum meretricijs artibus educatum.Valerius in primo:* Tantùm *non ſuis manibus deducit ſiue propè adeſt, uel propè eſt.Id quod etiam è Græco ſumus mutuati.*

In Bruto.

Declam.6.

De Simul,Vnà,Pariter. CAP. XXXII.

Simul geminatum non memini me reperiſſe apud Ciceronem,apud poſteriores ſæpe:ut Quintil.*Simul ut pleniore obſequio demererer amãtiſſimos mei, ſimul ne uulgarem uiã ingreſſus,alienis demum ueſtigijs inſiſterem.* Vergil.

In proœm. Inſtit.orator.

Aeneid.1. Obſtupuit *ſimul ipſe,ſimul perculſus Achates.* Et *iterum:*

Aeneid.5. Accelerat *ſimul Aeneas,ſimul agmina Troum.*

Cicero tamen rarò pro Simul dixit Vnà, in Verrem actione

ſecun

ſecunda: Vnà & id, quod facio, probabit: unà & in hac cauſa profectò neminem præponendum mihi eſſe exiſtimabit. Simul non geminatum, & Pariter, apud Quintilianum ſæpe: ut, Homo fortis ſimul & ſapiens: uel, Homo fortis, pariter & ſapiens. Rarò cum Et geminatæ: ut Horatius,

Aut ſimul & iucunda, & idonea dicere uitæ. Cicero pro Roſcio: Perditiſſimi eſt igitur hominis ſimul et amicitiam diſſoluere, & fallere eum qui læſus non eſſet, niſi credidiſſet. De Arte poet.

De Nudiuſtertius, Nudiuſquartus, Pridie, & Poſtridie. CAP. XXXIII.

NVdiuſtertius, & Nudiuſquartus, nec ultrà progreditur ſicut Biduo, Triduo, Quatriduo: & Binoctio, & Trinoctio, Quadrinoctio, & non amplius: niſi putamus ſine menda ſcriptum eſſe in Philipp. Nudiuſtertiuſdecimus. Plautus (ut ſolet) licenter inquit, nudiuſtertius, quartus, quintus, ſextus, ſeptimus, octauus, & adhuc deinceps: ut etiam ad milleſimum fuerit proceſſurus. Sed cur quemadmodum habemus Biduo, & Binoctio, non etiam habemus Nudiuſſecundus? nempe quia adeſt aliud uocabulum, & quidem magis proprium, quod eſt, Heri. De die autem, qui præceſſit heſternum, dicimus Nudiuſtertius: & de ſuperiore adhuc, Nudiuſquartus: ſcilicet nunc die tertio, uel quarto. De ſequenti, Cras: de huic proximo, Perendie. Cicero ad Atticum lib. XII. Scies igitur cras, ad ſummũ perendie. Vnde dies perendinus, dies abhinc tertius. Cæſar in Commentarijs: Qui, ſi per te liceat, perendino die cum proximis hybernis coniuncti, communem cum reliquis belli caſum ſuſtineant. Et Comperendinare, differre in longum de die in diem. Pridie, & Poſtridie ſimilimã obtinẽt ſignificationem ei, cuius ſunt Heri, & Cras. Eſt enim Pridie, quaſi heri, non tamẽ præſentis diei: & Poſtridie quaſi cras, non præſentis diei, ſed cuiuſdam alterius, aut præteriti, Epiſt. 20.

aut futuri. Præteriti, sic: Pridie quàm intrarem mare, lux serena fulsit. Futuri sic: Pridie quàm intres patriam, sacrificium facito. id est, die præcedenti, quo aut mare intrasti, aut patriã intrabis. Item, Postridie quàm pater mortem obijt, epulum feci. Et, Postridie quàm uxorẽ duxero, nauigandum mihi est. Vel cum genitiuo sic: Pridie illius diei. &, Postridie illius diei, quo aut hæc feci, uel faciam, Vel sine Quàm, & sine Diei, sic: Venit ad me Chremes postridie clamitans. supple illius diei, quo hæc gesta sunt. Et, Cùm intraui urbem, audiui hominem pridie recessisse. Dicimus tamen, Quum has literas dabam, erat pridie Calendas Augusti: uel, postridie Nonas: &, hodie est pridie ludorũ Circensium: cras erit postridie nundinarum. Refertur enim tale tempus non ad hodiernum crastinumq; diem, sed ad alium quendam, ueluti ad eum, quo hæ literæ legentur. Ideoq; errauit, qui scripsit sic: Quum Romæ domũ eius loquendi gratia adissem, orauit me, dicens, Postridie ad me redeas: Dicendum erat, Cras: aut sic, Postridie ut redirem orauit. Rursus nõ rectè dixisset sic, Cras ut redirem orauit, sed Postridie. Atq; ut non dicimus Nudiussecundus, ita nec Secundo Calendas, secundo Nonas, secundo Idus: sed Pridie Calendas, Pridie Nonas, Pridie Idus. Item, ut non dicimus Nudiusprimus, ita ne primo quidem Calendas, primo Nonas, primo Idus: sed Calendis, Nonis, Idibus. Præterea ex his duobus alterum format ex se denominatiuum, alterum uerò minimè. Ex Pridie fit pridianus, ex Postridie non fit postridianus, aut in usu non est: sed pro eo abutimur Crastinus, per quod significatur non modò dies sequens hodiernum, sed etiam quemlibet alium. Vergil. Georgicorum primo:

Sin uerò ad solem rapidum, lunasq; sequentes
Ordine respicies, nunquàm te crastina fallet
Hora, neq; insidijs noctis capiere serenæ.

Eodem

Eodem quoq; modo abutimur Hesternus pro pridianus. Terent. Ex iure hesterno panem atrum uorent. Cicero: Videre uideor alios intrantes, alios exeuntes, quosdam ex uino uacillantes, quosdam hesterna è potatione oscitantes. Non de hesterno die loquitur, quia (ut sic dicam) ab illo heri non fuerat factum, quum hæc dicerentur. Vtimur frequentius hoc per abusionem, quàm illo naturali, & proprio, quo & ipso frequẽter utimur. Suetonius in uita Tiberij: Solennibus ipse cœnis pridiana sæpe & semesa obsonia apposuit. Item in uita Caij: Marcente adhuc stomacho pridiani cibi onere. Bartolus cum leguleis suis accipit Postridie, pro post tres dies: unde consequens fuit dicere, Pridie pro eo quod est, prioribus, & proximis diebus. Nam ita uulgò loquuntur, Pridie emi domum, quum dicendum sit Nuper, de quo nunc differamus.

In Eunu. act. 5. scen. 4.

Cap. 34.

Cap. 56.

De Dudum, Nuper, & Pridem, compositisq;. CAP. XXXIIII.

DVdum, & Iandudum, de paruo tempore unius horæ, aut semihoræ, aut duarum horarum, aut certè breuissimi temporis: Nuper siue Pridem, & Iampridem, de longiore tempore, decem, aut uiginti dierum, aut mensis mensium'ue, & nonnunquam annorũ, pro conditione materiæ. Item Dudum, & Nuper, seu Pridem, de re, siue actione, quæ non insistit, sed statim transit. Iandudum, & Iampridem, de re, siue actione, quæ insistit, & immoratur. Illa præteritum utiq; postulant, hæc frequẽtius præsens, nonnunquam etiam præteritum. Dudum intraui, &, Iandudum te expecto. Id est, hora, aut semihora est, uel duæ, uel tres, uel (ut multum) quatuor ex quo intraui, & ex quo te expecto. Sed ipsa actio intrandi nõ insistit, sed statim desinit: secus autem expectandi actio. Item, Nuper ex Sicilia redij: & Iampridem ex Sicilia absum: uel, Iampridem ex Sicilia redij: id est, superioribus diebus, mensibus'ue

ſibus'ue ex Sicilia redij: & iam multi dies ſunt: uel, aliquot menſes, ex quo abſum ex Sicilia: uel, ex quo ex Sicilia redij. hîc continuatio intelligitur temporis, illhic minime: hîc ſignificatur mora, qua in hoc loco immoratus ſum: illhic momentum illud applicationis. Cæterũ quia dixi Nuper, & Iampridem non modò menſes complecti, uerùm etiã annos pro conditione materiæ, tale exemplum ſit: Nuper inuenta eſt machina, quam Bombardam uocant: id eſt, non multo tempore abhinc. Iampridem bombarda in uſu eſt, hoc eſt, iam aliquanto abhinc tempore in uſu eſt. Cic. de Diuinatione: Neq; ante philoſophiam pateſactam, quæ nuper inuenta eſt, hac de re communis uita dubitauit. Idem de Amicitia: Neque enim aſſentior his, qui nuper hæc diſſerere cœperunt, cũ corporibus ſimul animas interire, atq; omnia morte deleri. Quid attinet plura hîc exempla repetere, quũ nemo aliter locutus ſit? Forſan aliquãdo poëtæ, apud quos legimus Iandudum pro cõtinuò, ſed ferè in perſona loquẽte, et alios ut maturẽt hortãte: ut Verg.

Æneid. 2. _Iandudũ ſumite pœnas. Rarius Iampridẽ: ut fecit Lucanus:

Lib. 1. Tollite iampridem uictricia, tollite, ſigna.

Niſi iampridem uictricia dicamus. Quare Boëthius uidetur male uoluiſſe imitari unum locum M. Tullij in rhetoricis, dicentis: Aliquando reſpondendum eſt primùm his, quæ aduerſarius nuperrime dixerit, quum in commentarijs dialecticis

Lib. 7. cap. 13. inquit: Hoc autem quod nuper diximus: quum dicere debuiſſet ultimò, aut nouiſſimè, aut poſtremò, aut proximè. In Saturnalibus quoq; Macrobius, Iandudum, inquit, hæc quæſtio ab

Cap. 1. de ieiunis ninum bibentibus. Ariſtotele & propoſita eſt, & ſoluta. Quum dicere debuiſſet Iampridem, aut potius, Iam olim. Plinius etiam maior (ſi uerè ſcriptum eſt) lib. XXIII. ſic inquit: Somno accommodatum, ac ſecuritatibus. Iamq; dudum hoc fuit, quod Homerica illa Helena ante cibum miniſtrauit. Et iterum lib. XIX. Iandudum

dudum ex eadem Hiſpania Zelicum uenit in Italiam plagis utiliſsimum. Et Liuius lib. XLI. *In eo captiuorum numero fabri qui dudum fuere aſſueti apud Pœnos mercede opus in arce Locrorum facere.* Pridem autem, & Nuper idem ſignificant. Eſt autem Nuper non longo tempore à nunc, interdum non longo tempore à tunc: ut Curtius, *Qui nuper ab Alexandro miſſi erant.* Titus Liuius: *Tunc hæc ipſa indignitas agebat animos, non in retinendis modò publicis agris, quod ut teneret, pertinacem nobilitatem habere, ſed ne uacuum quidem agrum nuper ex hoſtibus captũ plebi diuidere.* Cic. de Oratore lib. II. *Quàm multa de balneis, quas nuper ille uendiderat.* Pridem uerò rarum eſt. Plinius lib. VII. naturalis hiſtoriæ: *Ipſi uerò pridem uidimus cadẽ ferme omnia præter pubertatem in filio Cornelij Taciti equitis Romani.* Paulus Iurcconſultus: *Et non eſt mirum, ſi peculium quoq; defuncti pridem filij defertur patri.* Vlpianus: *Tenetur eum ordinem tenere, quem pridem habuit.* Modeſtinus: *A literis pridem ſibi editis.* Sæpius cum negatione, & cum Quàm, & cum Ita. Plinius lib. XV. Medica nõ pridem uenere in Italiam. Cicero pro Roſcio Comœdo: *Quàm pridem nomẽ Fannij in aduerſaria detuliſti?* Idem in Bruto: *Fuit enim regnante iam Græcia, noſtra autem ciuitate non ita pridem dominatu regio liberata.* Papinianus: *Idem in uectigalibus non ita pridem conſtitutũ eſt, ut ſui temporis ſinguli periculum præſtarent.* Idem intelligitur in dudum, quod in pridem: ut quàm dudum hic ſedes? reſpondebis, non ita dudum, uel iamdudum.

Cap. 16.

Ca. 14. de diuerſis malorũ generibus loquens.

De Olim, & Diu, eorumq; compoſitis. CAP. XXXV.

OLim, & Iam olim, ſiue Olim iã, Diu, & Iandiu, & Tandiu, habent aliquid cum ſuperioribus affinitatis. Quorum primum apud Cic. rariſsimum, apud Quintil. frequens, qui lib. VIII. ſic ait: *Sed in foro tamen illam iam facilitatem*

olim

olim deſideramus.id eſt,iam olim. Et alibi:Olim iam imperator inter fulgentcis uirtutes tuas liuor locum quærit. hoc eſt, iam olim:quod eſt,iam à longo tempore. Olim pro futuro non apud poëtas tantum,ut Vergil.

Aeneid.1. Hunc tu olim cœlo ſpolijs Orientis onuſtum

Accipies.ſed apud Oratores quoque:ut idem Quintil.Sunt clari quoq; hodie eiuſdem operis autores , qui olim nominabuntur.Poëtæ etiam pro aliquando:ut idem Verg.

Georg.1. Ac olim ſeras poſuit quum uinea frondes. Nonnunquam etiam pro iandudum accipitur : ut Curtius lib. VIII. Olim enimuero mero ſenſibus uinctis , ex lecto repentè conſurgit. Diu uerò nihil aliud ſignificat,niſi per longum tempus : Diu nauigaui,diu equitaui : non autem, Diu receſsi,aut diu equum aſcendi.Sed Nuper receſsi,aut dudum,& Dudum equũ aſcendi. Quidã tamen,ſic loquuntur:Iandiu eſt quòd receſsi,utentes aduerbio pro nomine.Eadem ratio eſt in Iandiu,& Tandiu.Ideoq; cauendum eſt,ne uerba quæ momentaneam actionem ſignificant,his aduerbijs applices:quale eſt,Iandiu publicaui opus:Iandiu duxi uxorem:ſed Iampridem:licet rectè dicatur, Iandiu eſt opus publicatũ, & Iandiu uxor mihi ducta eſt:non aliter, quàm ſi dicatur , Opus iandiu eſt publicatum, adhuc tamẽ elimare non deſino:&, Vxor mihi iandiu ducta, adhuc tamen uirgo eſt.Significatur enim hîc continuatio temporis,quo opus quidem publicatum eſt,uxor uerò ducta manet,ac perſeuerat:quod in illo ſuperiore non fit. Idcoq; Tuba dudum,aut iandudum ſonuit : non iandiu ſonuit, Iandiu mortuus eſt,non iandiu animã emiſit,ſed Dudũ:& idẽ in cæteris.

De Velut, Sicut, Quaſi, Tanquam, & ſimilibus. CAP. XXXVI.

VElut,& Veluti, & Vti, tria hæc ſimiliora ſunt in ſignificatione illis tribus,Quaſi,Tanquam, Ceu , quàm aliis tribus,

tribus, Sicut, Sicuti, Vt. Ea enim ſex ſuperiora imaginem innuunt, hæc tria poſteriora ſimilitudinem: quanquàm Vt, poteſt uideri generale, & commune cum omnibus, necnon Vti, cuius propriè ſignificatio eſt, quæ Vt. Tu iraſceris tanquam leo, quaſi canis, uelut urſus: eſt metaphora. Tu iraſceris ſicut, uel ſicuti leo: comparatio eſt. Ibi enim dico te leonẽ, hîc autem leoni ſimilem: quod hinc probatur, quòd illud reſoluitur per uerbum ſubſtantiuum, hoc per idem uerbum. Tu iraſceris tanquam leo: id eſt, tanquam leo eſſes. Iraſceris ſicut leo: id eſt, ſicut leo iraſcitur. Atqui quomodo hoc ipſum probatur, quòd ita hæ orationes reſoluantur potius, quàm è contrario? Nempe quòd cum huiuſmodi uerbis coniunctas inuenimus: ut, Tu incedis uelut eſſes rex. non autem, ſicut eſſes rex. Rurſus, Tu incedis, ſicut incedit rex. non autem, uelut incedit rex. ita in ſimilibus. Ego ſentio ſicut Plato. ſupple, ſentit: non, ſicut Plato eſſem. Ego dico ſicut anteà. ſupple dixi: non, ſicut anteà fui. Poſſunt tamen illa, quæ dixi, reſolui per idem uerbum, ſed non in indicatiuo: ut Tu incedis, uelut incederet rex. Adeò illa, quæ habent præpoſitionem, uix aliter reſolui poſſunt. Ego uenio ad te tanquam ad Deum: non eſt dicendum, tanquã Deus eſſes, ſed tanquam ad Deum accederem. Deniq; hæc ſubiunctiuum poſtulant, illa indicatiuum. Seruius pro Sicut poſuit Velut, x 1. Aeneidos: Nam diadema, uelut aliarum Italarum gentium reges, non habebant. Si uelim afferre exempla uiuentium, plura poſſem ineleganter dicta: ſed unum interim afferam, qui ita è Græco interpretatur: Nam ueluti iuſtum eſt in eos animaducrtere, qui aliquid perperã patrarunt: ita his, qui nos beneficio foucrunt, referre gratiam decet. Veluti pro Sicuti poſuit. Sed deceptus eſt, quia Græci iſta nõ diſtinguunt. Aliquando ne nos quidem diſtinguimus, utique cùm quædam enumerantur, poſteà aliquid exempli ſubiungimus: ut apud

Ser. in illud 11. Aen. Et ſellã regni, trabeãq; inſignia noſtri.

Ciceronem Officiorum primo, Tamen ex singulis certa officiorum genera nascuntur, uelut ex ea parte, quæ prima descripta est. Idem de Natura deorum: Aut quid tam temerarium, tamq; indignum sapientis grauitate, atque constantia, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis explorate perceptum sit, & cognitum, sine ulla dubitatione defendere? uelut hac quæstione. Plinius naturalis historiæ libro secundo: Præter hæc inferiore cœlo relatum in monumenta est, lacte, sanguineq; pluisse, M. Attilio, M. Portio consulibus: & sæpe aliâs carne, sicut L. Volumnio, C. Sulpitio consulibus: ex caq; non perputruisse, quod nõ diripuissent aues. Et iterum: Quidam uerò amnes odio maris ipsa subeunt uada, sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo redduntur iacta in Alpheum, qui per Olympiam fluens, Peloponnesiaco litori infunditur. In hoc igitur solo modo loquendi, Velut cum Sicut similitudinem habet: cum reliquis illis, quæ iam enumeraui, dissimilitudinem, quæ nequaquam licet ponere in tali genere sermonis. Significant enim imaginem, id est, non ipsam planè ueritatem: aliquando tamen propè ipsam quoq; ueritatem, tum affirmando, tum uerò negando: ut, Pater, tu non amas me quasi filium. Imò te fili amo quasi filium. Ego non amplector illum ueluti filium, licet mihi filius sit. Ille diligit me tanquam filium, licet non attineam. hîc planè imago est. Habet autem quasi quiddam proprium, quale est: Obijcis mihi, quòd uxorem repudiauerim, quasi tu idem non feceris: uel, quasi uerò. Quæ exempla nusquam non plurima sunt: Vti etiam accipi solet pro Vt, & hæc duo, pro Quòd. Vergilius:

Cap. 56.

ca. 103. eiusd. li.

Aeneid. 1.

Nanq; uidebat uti bellantes Pergama circum,
Hàc fugerent Graij. Quintil. Neq; ego grauissimum patrem suprema sua iuueni iactasse crediderim, ut hæredem filium scriberet. Ceu, magis est poëtarum, sed quo multi, & præsert

præſertim Plinius utuntur. Quidam indoctè his temporibus utitur pro Sicut.

De Non quia, & Non quòd, de Quò, & Vt quia, & Vt quòd. CAP. XXXVII.

NOn quia negẽ hoc bene eſſe compoſitum, ſed quia legem hanc eſſe componendi in omnibus principijs recuſem. Iterum idem Quintil. Et febrem quiete, & abſtinentia, non quia rationem uidebat, ſed quia ualetudo ipſa coëgerat, mitigauit. Iterum: Quod ego non idcirco potiſſimum in hac parte tractare ſum aggreſſus, quia non in cæteris quoq; doctoribus idem hoc examinandum quàm diligentiſſimè putem, ſed quòd magis eius rei neceſſariam mentionem facit ætas ipſa diſcentium. Iterum: Non quia prodeſſe unquam ſatis ſit, ſed quia hoc proſpicere debet, ne quid peius, quàm fecerit, faciat. Ex his exemplis uidere licet, nunc bis Quia repeti: nunc unũ Quia eſſe, & unum Quòd: & ubi eſt Quia, ibi ſemel, bis'ue poſſe eſſe Quòd. Præterea in ſecundo membro nunc ſubiunctiuum eſſe, nunc indicatiuum, nunquàm tamen idem repeti uerbum, præſertim modo uerbi mutato, ut fecit quidam, qui ait: Non quia amicus non eſſes, ſed quòd ita amicus eras: Quũ dicere debuiſſet, Non quia non amicus, ſed quia: uel, ſed quòd ita amicus eſſes. In quo illud obſeruatione dignum, de cauſa efficiente dicendum eſſe Quia, & Quòd: de finali, Quò, uel Vt: de duobus prioribus exempla inſpeximus, de poſterioribus Cicero in Philip. Non ut proficerem aliquid, ſiue nõ quò proficerem aliquid. Quidam ignari huius differentiæ, ſcribunt non rarò Quò, pro Quòd: ut apud eundem, & eodem in loco: Primum igitur acta Cæſaris ſeruanda cenſeo, non quò probem. cùm ſcribendũ ſit Quòd, pro eo, quod eſt Quia. Quid ſigni? certè quòd in altero membro eſt Quia, quum dicit: Sed quia rationem habendam cenſeo pacis, atque otij. Et

Lib. 2. cap. 18.

nemini dubium est, Quòd, resolui per Quia: & Quò, per Vt: & hoc in loco à Cicerone significari causam efficientem, cui competunt Quòd, & Quia: non finalem, cui competunt Quò, & Vt: quod liquidè probatur, quum in eadem sententia de utraq; causa fit mentio. Quale est, Non castigo te, quòd odio habeam, sed quò meliorem efficiam. In primo membro est causa efficiens, in secundo causa finalis. Mutemus iterum causas sic: Castigo te, non quòd odio habeam, sed quòd amem. Rursus, Non castigo te, quò uoluptatem ex contumelia tua contraham, sed quò meliorem reddam. Vbi est Quòd, illhic posse poni Quia; & ubi Quò, illhic Vt, uel duplex, uel simplex, iam dictum est.

De Facio ut, & Committo ut. CAP. XXXVIII.

Cicero de Senectute.

Ad Here. li. 3. In proœmio lib. 4. Inst.

INuitus feci, ut C. Flaminium de Senatu eijcerem. Et alibi idem Cic. Faciendum puto, ut paucis rationem nostri consilij demus. Et Quint. Quòd si nemo miratur poëtas maximos sæpe fecisse, ut in principijs operum suorum Musas inuocarent. Discrimen habet hic loquendi modus ab altero. Alibi nanq; fit aliud propter aliud, ut quum quis inuigilat diligentius faciendæ mercaturæ, cur id faciat interrogatus, ut liberi mei honestius uiuãt, respondebit. Aliud est ergo, quod ipse facit: aliud propter quod hoc ipsum facit. Non ita in exemplis à me modò recitatis. Quid Cato fecit, ut Flaminium eijceret de Senatu? Nempe id ipsum quod fecit. Quid faciunt poëtæ, ut musas inuocent? Nempe nil aliud, nisi quòd musas inuocant. Idem est igitur in genere huiusmodi principium, & finis: siue opera, & effectus. Idem fecit Cicero quodam in loco, in uerbo Committo: Qui secundum naturã uiuere uolet, nunquam committet, ut alienum appetat: & quod alteri detraxerit, sibi assumat. Idem est hoc, ac si dixisset: Qui secundum naturam uiuere uolet, nunquàm alienum appetet. ut in superioribus,

Lib. 3. Officio.

Inuitus

Inuitus C.Flaminium Senatu eieci: &, paucis ratio noſtri conſilij eſt reddenda: & ita in cæteris.

De Quòd, & Quum. CAP. XXXIX.

QVòd, & Quum, quiddam peculiare in oratione exhibent: ut in Bruto Cic. Augebat etiam moleſtiam, quòd magna ſapientium, ciuiumq; bonorum penuria iam in ciuitate eſſet. Epiſt.14.lib.5. fam. *Idem ad Plancum: Quo in periculo nonnihil me conſolatur, quum recordor hæc me tum uidiſſe. Quid eſt, quod augeat Ciceroni moleſtiam? aut quid eũ conſolatur? uel quòd magna penuria ſapientum eſſet, uel quum recordaretur ſuæ prouidentiæ? Nempe hoc ipſum, quòd magna penuria ſapientum eſſet, & quòd illud ſuum conſilium recordaretur. Idem eſt igitur id, in quo moleſtiã, conſolationem'ue capit, & propter quod ipſam moleſtiam, ac conſolationem capit.*

Qua de cauſa, Vt, Tamen, & ſimilia abiiciuntur quándoq; ab oratione. CAP. XL.

SAepe admirari ſoleo, quòd nunquàm tibi grauem ſenectutem eſſe ſenſerim. Quid miraris Scipio te nõ ſenſiſſe, quod ſentire nõ poſſes? Quippe quod nunquàm fuit. Miraris quòd nunquàm ſenſeris me fuiſſe luſcum, qui nunquàm fui? Mirandum potius fòret, ſi ſenſiſſes me luſcum, aut grauiter tolerantem ſenectutem. Verùm ſic locutus eſt Scipio cũ Catone, quaſi diceret, Miror ſenectutem tibi, ut ſentio, non eſſe graucm. Cicer.in Cato. Maio. *Et alibi idem Cicero: Declarat autem ſtudiũ bellicæ gloriæ, quòd ſtatuas quoque uidemus ornatu ferè militari. Non quòd uidemus, ſed ut uidemus, quòd ſunt ſtatuæ ornatu ferè militari, declaratur ſtudium bellicæ gloriæ.* Lib.1. Officiorum, c. de magnanimitate. *Et alibi: Non tam me iſta fama delectat, falſa præſertim, quàm quòd ſpero amicitiæ noſtræ memoriam ſempiternam fore. pro eo, quod eſt, Quàm quòd amicitia noſtra (ut ſpero) ſempiterna erit.* In Lelio. *Et alibi: Num etiam contemnitis, quòd ſenſiſtis tam charam populo Roma-*

Philip.1.

no Auli Hirtij uitam fuisse? pro eo quod est, Quòd, ut sensistis, tam chara uita Hirtij populo Romano fuit. Et alibi: Et eò studiosius hoc negotium suscepimus, quòd te non sine causa uelle cognoscere rhetoricam intelligamus. pro eo quod est, Vt intelligo, non sine causa uis cognoscere rhetoricam. Quintilianus in secundo: Sicut Polycratem quum Busirim laudaret, & Clytemnestram, quanquàm is, quod dissimile non est, composuisse orationem, quæ est habita contra Socratem, dicitur. Non est hoc, Quòd composuisse dicitur orationem contra Socratem, simile illi, Quòd laudauit Busirim & Clytemnestram, sed hoc ipsum, quòd composuit orationem, ut dicitur. Nanq; dum fortius opus permisit ætas, terram manibus subegi, & difficultatem labore perdomui, & inuito solo nonnihil tamen fœcunditatis expressi, subintellige quamuis: sic, Quamuis solum esset inuitum, tamen nonnihil expressi fœcunditatis. Et, In his pristinæ fortunæ reliquijs miseris, & afflictis, tamen haberet quosdam quorũ animos ne supplicio quidem suo satiare possct. id est, quamuis reliquiæ pristinæ fortunæ miseræ sint, & afflictæ, tamen haberet quosdam, & c. Illud hoc loco non omittamus, quærentes ubi est quamuis, licet, etsi, quanquàm, similiaq;, & tamen, unde incipienda sit construi oratio? Vtrinq; prohiberis. Sed nimirum à uerbo cui adhærebat tamen, ipso tamen excusso: quod idcirco in ligatura, & quasi iunctura orationis incertum est, quia oratio unde non debuerat, inceperat. Vt, Etsi uereor iudices, & cætera. Quòd si à principali uerbo cœpisset, superuacuum fuisset inserere tamẽ. Nunc igitur quum rectè inchoatur, illam dictionem ut superfluam, quasi functam officio suo debemus abijcere.

Ad Heren. in procem.

Cap. 18.

Cic. pro Milone.

De Duntaxat. CAP. XLI.

DVntaxat, licet idem significet quod Solùm, tamẽ ferè solet aliter in orationis serie disponi, nec recipere post se illud,

illud,ſed etiam : ut ſolùm, ut tantùm, ut modò faciunt. Cicero pro Deiotaro : Quod ipſum etſi non iniquum eſt in tuo duntaxat periculo. Et de Oratore:Ita loquamur, ut ei tradamus ea duntaxat,quæ nos uſus docuit. Quintilianus in undecimo: cap.3. *Ergo quum iudex in priuatis,aut præco in publicis dicere de cauſa iuſſerit,leniter conſurgendum, tum componenda toga, uel(ſi neceſſe erit)de integro inijcienda, duntaxat in iudicijs: apud principem enim,& magiſtratus, ac tribunalia, non licebit.Paulò pòſt:Narratio magis prolatam manum,amictum recidentem, geſtum diſtinctum, uocem ſermoni proximam, & tamen acriorem,ſonum ſimplicem frequentiſsime poſtulabit in his duntaxat, qualia hæc ſunt. Caius tamen, & Paulus præter morem hac dictione ſunt uſi.Alter enim ait ſic:Fabros lignarios dicimus non eos duntaxat, qui ligna dolant, ſed omnes,qui ædificant. Alter ſic:Quum tutor non rebus duntaxat, ſed etiam moribus præponatur, in primis mercedes præceptoribus, non quas minimas poterit, ſed pro facultate patrimonij, pro facultate natalium conſtituet. Semel quoque* Eod.lib.& ca. *T.Liuius lib.XLVI.Nec animum uobis duntaxat fidelem ac bonum præſtitit,ſed omnibus interfuit bellis,quæ geſſiſtis.*

De Quandoquidem, Quando, Quatinus, & Quatenus. CAP. XLII.

Quandoquidem,& Quando,idem ſignificant : & ſignificant Quoniam.Cicero,& Vergilius frequentius ſuperiore utuntur,Quintilianus poſteriore. Cicero igitur de Oratore:Quæ ſunt in hominum uita,quandoquidem in ea uerſatur orator,atq; ea eſt ei ſubiecta materia,omnia quæſita,audita,lecta,diſputata,tractata,cognita eſſe debent. Vergilius: Aeneid.10.

Quandoquidem Auſonios coniungi fœdere Teucris.

Sine Quidē:Hic tibi(fabor enim)quando hæc te cura remordet,&c. Mirorq; cur Priſcianus illud Vergilianū Quando Aeneid.1. & Priſc.lib.15.

pro Aliquando expoſuerit:

Æneid.10. Aſpera queis natura loci dimittere quando
Suaſit equos.quod accipiendum eſt pro Quoniam:ut alibi:

Æneid.2. His ſe,quando ultima cernunt,
Extrema iam morte parant defendere telis.

Lib.12.cap.2. Quintilianus: Quando igitur orator eſt uir bonus(is autem citra uirtutem intelligi non poteſt:uirtus etiamſi quoſdam impetus ex natura ſumit, tamen perficienda doctrina eſt)mores ante omnia oratori ſtudijs erunt excolendi. Eiuſdem ſignificati eſt Quatinus apud ſeculum duntaxat Quintiliani. Is ita ait:Sed quatinus luctus noſtri in ius uocantur,& flenti diſputandum eſt,& orbitati ſuæ mater iraſcitur,ſuperemus, quam exorare non poſſumus. Et eius diſcipulus Plinius Iunior: Et quatinus negatur nobis diu uiuere, relinquamus aliquid, quo nos uixiſſe teſtemur. Quatenus autẽ ſignificat inquantum, ſicut Eatenus intantum. Cicer. in Lælio: Videndum eſt quatenus amicitiæ tribuendum eſt. Seculum autem Quintiliani, quod dixi,à Liuio,Vergilio, Horatio exordior:quorum ultimus in Sermonibus ſic ait:

Declam.6. Si uerũ elegantiarũ Vallæ codicẽ nactus fuiſſet Mancinellus,non hic ſuã in eũ exercuiſſet limam.

Epiſt.7.lib.3.

Satyr.5.lib.2.

Surrentina uafer,qui miſcet fece Falerna
Vina,columbino limum bene colligit ouo,
Quatinus ima petit uolucns aliena uitellus.

De Igitur, Ergo, Quare, Quamobrem, Quapropter. CAP. XLIII.

IGitur, atq; Ergo breuioribus adhibentur concluſionibus: Quare,Quamobrem, Quapropter,maioribus:niſi ita dicas,Neſcio quare ſic loquaris,Intelligo quamobrem ſic facias. Illud autẽ primum,quod protuli,ſæpe ad ſignificandam coniunctionẽ partium orationis adhiberi ſolet, & ferè poſt aliquam rem interiectam, quaſi in hunc ſenſum, Vt autem continuem:aut ut pergam ad ſequẽtia,Ac ne ſim longus in exemplo,

plo,ut neceſſe foret,afferam breue ex poëta ſumptum.

Et certamen erat Corydon cum Thyrſide magnum: *Verg.eclog.7.*
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo:
Alternis igitur contendere uerſibus ambo Cœpere.

Ergo,etſi rarius,tamen nõnunquam,& hoc modo uſurpatur.

De Adeò, Vſqueadeò, Vſque eò, & Tantùm. CAP. XLIIII.

ADeò exponunt pro ualde:ut Terent._Adoleſcẽtem adeò nobilem.Significat etiam Intantum,nonnunquam ſequente Vt, nonnunquam non ſequente: ut apud Quintilianum: Cuncta(ſi uidetur)iura percurrite, nuſquam adeò pro nobis ſolicita lex eſt,ut quod præſtat extorqueat. Dedit cæco talionis actionem,non manus recuſantis impellit: iniuriarum,cædis agere permiſit, ſed non cogit inuitos:adeò penè leuius eſt ultionem perire,quàm poteſtatem. Genus ſeruitutis eſt coacta libertas. Hîc eadem ſententia fuerit,ſi dixero: Adeò ut penè leuius ſit ultionem perire, quàm poteſtatem. Nam ſæpe hoc modo legimus Adeò poſitum cum uno uerbo, non cum duobus, quale fuerat exemplum ſuperius: ut apud eundem, At quum protinus reſpondendum eſt, omnia parari nõ poſſunt, adeò ut paulò minus promptis etiam noceat ſcripſiſſe, ſi alia ex diuerſo, quàm opinati fuerint, occurrerint. Licuiſſet hoc etiam ſic dicere,Adeò paulò minus promptis etiam nocet ſcripſiſſe. Idem efficit uſqueadeò, & uſque eò, ut apud eundem: Hinc rumor,& uana de ſe perſuaſio, uſqueadeò ut illo diſcipulorum tumultu inflati, ſi parum à præceptore laudentur, ipſi de illo male ſentiant. Sine ut, & per indicatiuum apud Ciceronem:Ne ſiquando ei dicendum erit de iuſtitia, de fide, mutuetur à Platone, qui quum hæc exprimenda uerbis arbitraretur,nouam quandam finxit in libris ciuitatem, uſque eò illa,quæ de iuſtitia dicenda putabat,à uitæ conſuetudine,& à

In Eunuch. act.1.ſcen.2.

De Ora.lib.1.

ciuitatum moribus abhorrebant. Multi ad hunc ipsum modum usurpant Tantùm.

De Quin,& Quinetiam. CAP. XLV.

Aeneid.1. QVin,pro Quinetiam,siue Atq; etiam. Vergilius:

_Quin aspera Iuno,
Quæ mare nunc,terrasq; metu,cœlumq; fatigat,
Consilia in melius referet.

Quin, pro Vt non, ubi desideratur utiq; subiunctiuum uerbum,idemq; non principale:ut idem lib.III. Aeneidos:

Hîc tibi nequa moræ fuerint dispendia tanti,&c.

Et paulò pòst,

Quin adeas uatem,precibusq; oracula poscas. Quin pro Cur non,semper interrogatiuè,& per indicatiuum. Idem:

Eclog.1. Quin tu aliquid saltem potius,quorum indiget usus,
Viminibus,mollique paras detexere iunco?

Nescio quid uiderit Seruius, qui hunc locum exposuit per Quinctiam. Sed duo priores sensus uulgò sunt noti,in carmine, & in prosa frequentes, & obuij. De tertio afferam ex oratoribus quoque exemplum. Cic.pro Rabirio:Quin compescitis istam uocem indicem stultitiæ, testem prauitatis?

Declam.15.circa fin. Quintilianus in paupere amatore: Quin potius iuuenis admittis consilij rationem?

De Secundum præpositione. CAP. XLVI.

Georg.3. SEcundum,nonnunquam pro iuxta,& post. Vergilius:

Saltibus in uacuis pascant,& plena secundum
Declam.1. Flumina. _Quintilianus in pariete palmato:Tu iaces secundum occasionem, & expeditum tibi in proximo facinus
Epist.12.lib.4. est.Sulpitius:M.Marcellum post cœnæ tempus à Magio Chi
Epist.fam.Cic. lone familiari eius pugione percussum esse, & duo uulnera accepisse,unum in stomacho,alterum in capite secundum aurem.Hîc iuxta significat.Item quod ab altero secundum est,id

iuxta

iuxta est, atq; post. Ideoq; Secundum pro post accipitur, quasi secundo loco. Idem Quintilianus in Gladiatore: Nam quod unum mihi secundum patrem fortuna uidebatur parasse præsidium, id ego sperare in illa sorte non poteram. Declam. 9. Cicero: Proxime autem, & secundum Deos, homines hominibus maxime utiles esse possunt. De Offic. lib. 2. Idem appellat L. Annium, qui erat institutus secundum filiam. Liuius lib. 10. Hetrusci belli fama exorta est: nec erat ea tempestate gens alia, cuius secundum Gallicos tumultus arma terribiliora essent. Secundum etiam accipitur pro eo, quod est Pro: ut Secundum te litem do: Secundum me iudica: Secundum se iudicium dcs uult: id est, pro me, pro te, pro se. Et pro In: ut, Secundum quietem: id est, in quiete somni. Secundum autem Platonem, secundum Pythagoram, sensus hic notissimus est.

De Iam, & Iamiam. CAP. XLVII.

IAm, eleganter usurpari solet, aliquando quasi pro Tunc: ut Cicero, Ipsa uerba compone: & quasi coagmenta (quod ne Græci quidem factitarunt) iam neminem anteponas Catoni. De clar. orat. Quintilianus: Quòd si satis prudenter ea uiderint, iam propè consummata fuerint præcipientis opera. Aliquando significat Præterà, quasi nodus quidam inter sententias: ut Vergilius:

Iam maris immensi prolem, & genus omne natantum, Georg. 3.

Iam uarias pelagi uolucres. Huiusmodi exempla sunt crebra. Idem efficiet iunctum cum Vero: Iam uerò urbibus constitutis, &c. Georg. 2. Iamiam de futuro, palàm est, quid significet: ut, Iamiam aderit. Et de præsenti, licet ad futurum resoluatur:

—Iamiamq; manu tenet, & premit hasta. quasi nuncnũc tenebit. Aeneid. 2. Nonnunquam figuratè per indignationem, miserationem'ue accipitur: ut idem Verg. —Iamiam nec maxima Iuno, Aeneid. 4.

Nec Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.

Cicer.

Cicer.in Verrem: Iamiam Dolabella neq; me tui,neque tuorum liberorum, quo te aliqui innocentem putant, casus miseret. Quintilianus:Iamiam malo uenena,ferrum,subitos ictus, improuisamq; mortem:qui incestum non credit,torquere non debet:qui credit, statim debet occidere. Et hæc per indignationem. Per miserationẽ uerò, Sallustius in Iugurtha:Iamiam animo meo charissime frater, quanquam tibi immaturo, & unde minimè decuit, uita erepta est, tamen lætandum magis, quàm dolendum puto casum tuum. Per exhortationem quoque:ut apud Quintil.Iamiã commilito quicunq; casus manet, etiamsi te Imperator damnaturus est, habes solatium, satius est,quàm à patre occidi.

De Tantisper,Paulisper,Aliquantisper,Parumper,& similibus. CAP. XLVIII.

TAntisper, fere postulat post se Dum pro Donec, siue Quandiu.Nam & Donec duobus modis accipitur.Dabo operam uoluptatibus donec moriar:id est,usq; ad mortem: & Dabo operam uoluptatibus donec uiuo:id est, quandiu uiuo. Eiusdẽ naturæ est Dum. Ideoq; in priore sensu amat subiunctiuum: in posteriore indicatiuum more Donec: ut apud Cic.Deinde est in carcerẽ deductus, ut ibi esset tantisper,dum culeus,in quem coniectus deferretur, compararetur. Terent. Ego te meum esse dici tantisper uolo, Dum quod te dignum est,facies.Sunt tamẽ qui pro Tantummodo accipiant.Sunt qui etiam pro Intercà.Cætera quoq; sic à Per,composita,ad temporis breuitatem referuntur: Parumper,Paulisper,Aliquantisper. Sunt qui per imperitiam hæc accipiunt pro suis primitiuis,quæ sunt Parum,Paulum,Aliquantulum.

De Inuẽt. lib.1.

In Heautont. act.1.sce.1.

De Ferè,& Temerè. CAP. XLIX.

FErè,significationem habet non omnibus notam, nisi quando significat Penè, cuius significatio est, Paulum abfuit quin:

quin:ut Penè,ſiue ferè in manus hoſtium incidi.id eſt,paulum abfuit,quin in manus hoſtium inciderem. Altera ſignificatio eſt, quum ſubintelligitur aliqua uniuerſalitas: ut Quintil. Hæ ſunt ferè emendatè loquendi,ſcribendiq; partes.id eſt,ferè omnes. Ideoq; ferè omnes adiungitur:ut idem,Nam in omnibus ferè minus ualent præcepta,quàm experimenta. Similiter de loco,de tempore,ſimilibusq;: ut,Vtor ferè hac ueſte in faciendis ſacris,id eſt,in omni ferè tempore.Ferè Romani orbem ſubegerunt. id eſt,ferè totum orbem. Ferè fit, ut iuuenes ament. id eſt,ferè ubiq;. Cuius ſignificationis imperiti corruperunt illud Ciceronis de Amicitia:Memini illum in eum ſermonem incidere, qui tum ferè multis erat in ore. quum ſcribendũ ſit,Qui tum ferè erat in ore.id eſt,ferè omnibus. Pro Ferè accipitur Temerè apud omnes poſt Ciceronem natos: ut Quintilianus,Illud ingeniorum uelut præcox genus nõ temerè unquam peruenit ad frugem. Sunt enim quædam,quæ ſequens,ac proximum M.Tullio ſeculum adiungenda exiſtimauit: ut Procul dubio, Obiter pro ſpecialiter, tali cauſa, uel pro ſtatim:Quoties pro quando. Nam Cicero ferè nunquàm utitur, niſi addat toties. Citra pro ſine:ut ibi, Plusq; ſi ſepares,uſus ſine doctrina, quàm citra uſum doctrina ualeat. Interim pro aliquando. Meo nomine,Tuo nomine, Hoc nomine,pro mea,tua,hac cauſa,ſiue hoc reſpectu:ut ibi, Minus eſt quòd flendum meo nomine,quàm quòd illius gaudendum eſt. Et alibi: Ago quinimo gratias hoc ſolo nomine crudeliſſimis fatis, quòd maximum facinus non in prima æui mei parte poſuerunt.Cicero rariſſimè:ut in Bruto,At uerò inquam ego tibi Brute non ſoluam,niſi prius à te cauero,amplius eo nomine neminem,cuius petitio ſit,petiturum.Et pro Sylla:An cum tanto imperio, tantaq; poteſtate non dicis fuiſſe regem, nunc priuatum regnare dicis? quo tandem nomine? Sed hoc declinabile

Lib.1.cap.4.

Quintil.lib.2. cap.6.

Quintil. in procem. lib. 6. Inſtit.

nabile est. Nunc autem de indeclinabilibus agimus, qualia & hæc sunt: Alioqui, Aliâs, Nihilominus, Super, & Supra, diuersius aliquantulum à Ciceronis usu. De qua differentia in commentarijs à me in huius orationes, & illius declamationes componendis differetur.

De Périnde, Próinde, Súbinde, Idemtidem, Itidem, & Item. CAP. L.

PErinde, flagitat post se Ac si, uel Atq; si. quum significatio eius sit Ita: ut, Fac périnde, ac si tua res esset: id est, ita quasi. Cum negatione uerò etiam Quàm: ut Suetonius de uita Domitiani, Nulla tamen re périnde motus, quàm responso, casúq; Ascletarionis mathematici. Quòd si non sequatur nec Ac si, nec negatio, accipietur pro æquè: ut Plinius Iunior, Funus Virginij Rufi maximi, & clarissimi uiri, & périnde felicis. Pro ita, id est, multùm: ut idem Suetonius de uita Galbæ, Quare aduentus eius nõ périnde gratus fuit. Próinde idem est quod Ideo, uel potius Ideoq; : semper enim dependet à superiore sententia. Quidam, quorum est Lucretius, accipiunt Próinde in eam significationem quam dedimus périnde: ubi Próinde duas syllabas habere facit. Súbinde reperitur pro, Inde, uel Déinde, Statim: ut Titus Liuius lib. III. Súbinde acceptus à Publio Numitorio Spurius Oppius. Et Horat. ad Cel. epist. VIII. lib. I.

Si dicet rectè, primùm gaudere, súbinde
Præceptum auriculis hoc instillare memento.

Etiam pro Identidem, siue Frequenter cum quodam interuallo: ut si iter faciens crebrò ad comitem respiciam, an me sequi possit, dicam, Súbinde respicio. Cicero autem diceret Identidem. Nam Súbinde uti non solet, ne æquales quidem eius, Varro, Sallustius, Cæsar: licet illi utantur Nouissimò pro ultimò, multíq; alij, quod Cicero non facit. Itidem, & Item, signific

Epist. 1. lib. 2. cap. 13.

Cap. 5.

Lucret. lib. 4. Porrò oũs quæcũque cibũ capiunt animantes, Vt sunt dissimiles extrinsecus, & generatim, Extima membrorũ circũ rextura coërcet, Proinde & seminibus constant, uariantq; figura.

significant id, quod Similiter. Hæc omnia ab Inde composita Priscianus, multiq; alij pronuntiari uolunt accentu in antepenultima syllaba, qualia sunt (ut eidem placet) composita à Quando, Aliquando, Siquando, Nequando, Nunquando. Est enim hoc ultimum & ipsum compositum, ideoq; per n, in tertia litera scribendum est, nõ per m, pro eo quod est Num aliquando. Est autẽ huius monosyllabæ significatio penè eadem quæ An, subintelligitq; utiq; negationem. Vt, Num ego te spoliaui? quasi dicat, Ego te non spoliaui. At quoties per negationem interrogamus, subintelligitur affirmatio: ut, Non ego te spoliaui? quasi dicat, Ego te spoliaui. Affirmatiua autem responsio hæc propria est, Etiam. Vt uidisti me hodie? si uidi te, respondere debeo, Etiam, uel Sic. Plinius ad Tacitum: Studes inquam? respondit, Etiam. Vbi? Mediolani. Vulgò autem respondemus, Ita: neque hoc sine autoritate. Simo apud Terentium dicenti Dauo, Mihi'ne? respondit, Ita.

Prisc. lib. 15

Epi. 13. lib. 5.

Terẽt. in Hec. sce. 2. act. 5.

De Nunc. CAP. LI.

NVnc, solet usurpari sine significatione temporis: ut de Diuinatione Cicero: *Quæ quidem multò plura euenirent, si ad quietem integri iremus: nunc onusti cibo, & uino, confusa, & perturbata cernimus.* Et de Oratore: *Et si in huiusmodi genere nihil esset nisi falsum, atque imitatione simulatum, maior ars aliqua esset requirenda: nunc ego quid dicam?* Et in eodem: *Nam si ita diceres, & cætera. Nunc uerò fateris, & cætera.*

Lib. 2.

De Bene, Male, Peius, Pessime. CAP. LII.

BEne, *nonnunquam accipitur pro* Valde: *ut* Cice. *Habetis sermonem bene longum.* Quintil. *Quum multa diserte, summisq; clamoribus, quæ neq; ad iudicem, neq; ad declamationem pertinent, decantauerunt, bene sudantes, beneq; comitati per forum reducuntur. Huic simile quiddam habet Male,*

De Ora. lib. 2.

Lib. 12. cap. 2.

ut

ut Comici frequenter utuntur. Male mihi timeo: pro eo quod est Valde timeo. Cicero in Bruto: Addebat etiam, idq; ad rem pertinere credebat, scriptores illos male mulctatos. id est, ualde, & quasi bene mulctatos, sed in malum illorum: ideoq; nõ benè dixit mulctatos, sed malè. Neq; id solùm in positiuo aduerbio, sed in superlatiuo quoq;: ut Pessimè mulctatos. Atque adeò in comparatiuo, sed frequentius cum uerbo Odi: ut idem in Philip. Quo neminem ueterani peius oderunt. Peius, quasi magis, & ualidius. Idem ad Marium: Oderam multò peius hunc, quàm illum ipsum Clodium. Illum enim opppugnaueram, hunc defenderam. Nec tantùm per comparatiuum cum hoc uerbo, uerùm etiam per positiuum. Vt Terent. in Adelphis: Illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia Propè est. Tam male, pro eo quod est, Tam ualde. Per aliud autem uerbum, ut Ouidius Heroidum:

Epist. 2. lib. 7. fam. epi.

Act. 4. sce. 1.

Epi. Phoed. ad Hippoly.

Peius adulterio turpis adulter obest.

De Super, Supra, Intra, Infra, Subter. CAP. LIII.

SVper, & supra, licet in eodem loco sedere possint, tamen in hoc plerunq; differunt, quòd illud contiguum est, hoc interiecto spatio. Vt, Sedeo super lapidem, magis quàm supra lapidem. Rursus, Aquila uolat, uel, nubes pendent supra nos potius, quàm super nos. Non tamẽ sic semper: ut apud Quint. Nec ulla est supra terras adeò rabiosa bellua, cui non imago sua sancta sit. Et Liuium lib. X LIIII. Vbi circa muros subter terram per dies quindecim pugnatum est. Intra, & infra etiam differunt: quia Intra ad numerum, & spatium refertur: ut, Intra uiginti dies: &, Intra muros: non autem infra uiginti dies: uel, infra muros. Infra ad dignitatem, & ad locum: ut, Infra dignitatem meam est: &, Infra tectum, id est, subter tectum. Denique Intra habet relatiuum Extra: Infra uerò Supra. Subter quoque relatiuum habet Super: ideoq; tactum

rei

rei ferè significat. Vt, Hic urinator mirificè natat, duratq; subter aquam.

De Sicut,Ita,Itaque,& Sic. CAP. LIIII.

SIcut,habet nonnunquam uenustatem magnam, atq; utilitatem in disponendo,quoties antecedentem annectit cum sequente sententia: ut apud Quintil.Sunt & alia ingenita quidem quæ adiuuant,uox, latus patiens laboris, ualetudo, constantia,decor:quæ si modica obtigerunt, possunt ratione ampliari.Sed nonnunquam ita desunt,ut bona etiam ingenij,studiaq; corrumpant:sicut & hæc ipsa sine doctore perito, studio pertinaci legendi, scribendi, dicendi, multa, & continua exercitatione per se nihil prosunt. Plinius lib. VII. Ferunt Crassum auum Crassi in Parthis interempti nunquàm risisse, ob id ἀγέλαστον uocatũ,sicut nec flesse multos. Seruius grammaticus hac dictione & bene,& frequenter utitur.Possumus eodem modo,quo Sicut, usurpare duo alia, Quemadmodum, & Quomodo, aut si quid aliud est eiusmodi naturæ. Habet & aliam naturam Sicut,ut nõ modò res similes copulet(quod est frequentissimum)sed diuersas quoq;, & sæpe contrarias: ut idem Quintil.Sed hæc eloquendi præcepta sicut cognitioni sunt necessaria, ita non satis ad uim dicendi ualent, nisi illis quædã facilitas,quæ apud Græcos ἕξις nominatur,accesserit. Quod licet dicere etiam per Vt, & quidem frequentius: ut idem,Quod ut optimum,ita longè difficilimum. Sed in hoc genere sermonis bonam sibi partem uendicat illud, Ita. De quo hoc etiam addam, quòd nonnunquam accipitur pro Itaq;,sed hac differentia, ut nunquam ipsum antecedat in eadem sententia altera dictio.Cicero in Tusculanis: Ita nobilissima ciuitas Græciæ, & olim potentissima sepulchrũ ciuis sui ignorasset, nisi ab homine Arpinate didicisset. Possumus per Itaq; sic dicere, Itaq; ciuitas, uel ciuitas itaq;, eodem modo quo Sic, pro

Lib.1.proœm.

Cap.19.

Sicq;.Quintilianus ubi de adoleſcente in opere duro,ac uirili ſe exercẽte dixiſſet,intulit:Sic effectum eſt,ut quemadmodum aliqui putant,poſſet citò militare. Accipitur etiã Ita pro ual-
Philip.1. de,ut Cic.Nec ita multò pòſt edictum Bruti affertur & Caſſij.Quintilianus:Nec res eſt ita magni temporis,ac laboris.

De Nam, Nanq;, Nam quòd, Quòd autem, & Quòd uerò. CAP. LV.

NAm, & Nanque quiddam ſimile habent, quod Ita, & Itaq;:quippe cùm Nanq; ſoleat & primum locum ſortiri,& ſecundum, aliquando etiam tertium : Nam,non ſolet, ſed prima ſemper eſt dictionum.Præterea hoc aliquando accipitur pro Autem, ad diſtinctionem ſententiarum:ut in Salluſtium Cicero,Nam quòd in uxorem, atq; filiam meam tam petulanter inuectus es. Idem ualet,ac ſi dixiſſet,Quòd autem in uxorem,& cætera:ſiue,Quòd uerò : ueluti ſæpe incipere ſolemus,ut idem:Quòd autem ſcribis,quid de exitu belli ſentiam , magis conſilium petere poſſum , quàm ipſe alijs dare.
Lib.1. Idem de Oratore , Quòd uerò uiros bonos iure ciuili fieri putas,quia legibus & præmia propoſita ſint uirtutibus , & ſupplicia uitijs,equidem putabam uirtutem hominibus(ſi modò tradi ratione poſſit)inſtituendo,& perſuadendo,non minis,& ui,ac metu tradi.

De Iterum, Antehac, Poſthac, Deinceps, & Rurſus. CAP. LVI.

ITerum , refertur etiam ad primam uicem, non tantùm ad poſteriorẽ:nam,Iterum uoco te:id eſt,iterata uice, uſitatũ eſt. Iterũ uocaui te:id eſt,præter hanc uicem,minus eſt uſitatum. Cicero pro lege Manilia:Quum tantam multitudinem cum tanto ſtudio uideremus,quantam non iterũ in eodem homine præficiendo uidimus. Antehac,& Poſthac huic ſimilia ſunt:hoc eſt,ante hoc,uel poſt hoc tempus. Aliquando ta-

men

men reperimus Ante illud,uel Post illud tempus.Salluſtius:Sic erat accenſa libidine, ut ſæpius peteret uiros, quàm peteretur: ſed ea ſæpe antehac fidem prodiderat,creditum abiurauerat. In Catil.

Suetonius in Domitiani uita:Pari arrogantia cùm procuratorum ſuorum nomine formalem dictaret epiſtolam, ſic cœpit:Dominus,& Deus noſter ſic iubet fieri. Vnde inſtitutum poſthac,ut ne ſcripto quidem,ac ſermone cuiuſquam appellaretur aliter. Deinceps, ſimiliter accipitur pro Dehinc, & pro Deinde, atque etiam pro Gradatim. Cicero in Tuſculanis:Omnes qui deinceps accubarent, ad lyram canerent. Et ad Thermum:Sed tamen tres fratres,ſummo loco natos,promptos,non indiſertos,te nolim habere iratos,quos uideo deinceps Tribunos plebis per triennium fore. Sed redeamus ad Iterum,quod aliquid nouitatis exhibet, quum dicitur: _Iterumq; ad tarda reuerti Corpora. Quomodo iterum? nunquid ſemel anteà redierant? minimè. Quid ergo? Aut accipiendum eſt quomodo Rurſus, pro econtrario: Cicero Offic.lib. III. Neque me doloribus dedi,quibus eſſem confectus,niſi reſtitiſſem, nec rurſus indignis homine docto uoluptatibus. Aut Reuerti,Redireq; pro uenire:ut idem de Fato, Ad Chryſippi laqueos reuertamur. quum nihil de Chryſippo meminiſſet. Quintilianus:Si uerum eſt poſt uetuſta ſecula, & innumerabiles annos reddi rurſus alijs corporibus animas,fortaſſe in me renatus ſit aliquis ex illis. Reddi quaſi dari:nam idem hoc uerbum efficeret. Et alibi: Sed ad illos iam perfectis, conſtitutisq; uiribus reuertamur: quod in cœnis grandibus ſæpe facimus,ut quum optimè ſatiati ſimus, uarietas tamen nobis ex uilioribus grata ſit. Non ait reuertendum ad uiliores libros, quaſi ab his incipiendum ſit, ſed quum ſatiati fuerimus bonis libris tanquam cibis,poſtea nos ad uiliores conuertamus. Cap.13. Epi.17.lib.2. Aeneid.li.6.

De Vltro citroq;,Huc,Illhuc,Surſum,Deorſum, Vltro,& Sponte. CAP. LVII.

Declam.1, VLtro citroq;,*in factis,& in dictis.* Quintilianus *in Cæco: Cæcus quoq; inuentus in limine eſt,ſicut ſolet,ultro citroq; commeare.* Cic.lib.VI. *de Republica: Multisq; uerbis ultro citroq; habitis, ille nobis conſumptus eſt dies. Quum ego te alloquor, tunc uerba ultro, quaſi ultrà eunt: quum te alloquentem audio,tunc uerba citro, quaſi citrà ueniunt:ſicut pedes,quum à loco recedo,tunc ultro eunt:quum redeo, tunc citro.* Nec *elegans eſſet,Huc atq; illhuc commeabat, niſi errabundum,& incertum iter ſignifices. Quidam tamen Surſum & deorſum utuntur, opinor, imitantes* Terentium, *qui* Act.2.ſce.1, *in* Eunucho *ait: Sex ego te totos* Parmeno *hos menſes quietum reddam,Ne ſurſum deorſum curſites.Neſcio an de Athenis hoc dictum ſit, quibus portus in imo, urbs uerò editiori loco ſita eſt: fortè ſic loqui deceat per Surſum deorſumq;, ſi de fortunæ mutabilitate dicatur, quæ nunc tollit, nunc deprimit.Vltro tamen à ſponte ſic uidetur(ut breuiter dicam) differre, quòd Vltro eſt quaſi ſine requiſitione: ut,Vltro ad te ueni:id eſt,à te non requiſitus ueni; Sponte ad te ueni: id eſt, meo conſilio:licet ad res inanimatas transferimus:ut, Multæ arbores ſua ſponte naſcuntur:id eſt,per ſe.*

De Et,Ac,Que,cum ſuis compoſitis. CAP. LVIII.

ET, *multifariam ſolet in uſu accipi, cuius conditionis eſt* Que,*& ab eo compoſita negatiua* Neque,*& per Apo-*
Eclog.9, *copen* Nec. Vergil. *Audieras,& fama fuit.* Martial.
Lib.14.epig.9. *Quòd nummos cernis,mitti nos credis amicæ:*
Lib.1.cap.1. *Falleris, & nummos iſta tabella rogat.* Quintil. *Has primum audiet puer, harum uerba effingere imitando conabitur:& natura tenaciſſimi ſumus eorum, quæ rudibus annis percepimus.Et,pro quia accipiendum eſt,* Ouid. *in Faſtis:*

Nil

Nil aliud Veſtam, quàm puram intellige flammam, Lib. 6.
Nataq; de flamma corpora nulla uides. Quę prò Quia, ſiue nanq;. Similiter Cicero: Non ſolũ nobis nati ſumus, Lib. 1. Offic.
ortusq; noſtri partem ſibi patria uendicat, partem amici. Duplicantur interdũ hæ coniunctiones, ſed in rebus diuerſis uenuſtius: ut, Te admirantur & ciues, & hoſpites. Vergilius:
—O' qui res hominumq;, deumq;. Id eſt, ô qui res & ho- Aeneid. 1.
minum, & deorum. Salluſtius in Iugurthino: Seq;, uobisq; dignum eſt. id eſt, & ſe, & uobis dignũ eſt. Rarò tamen in proſa, in carmine uerò frequentius. Quintil. Nihil otioſum pati, quodq; in inuentione, quodq; in elocutione annotandum erit. Quare de Nec, & de Neq;, & de Siue, ſimilibusq;, quoties geminantur (quum facilia inuentu ſint) omitto exempla. Et, quoq; initijs ſententiarum competit, ut idem libro primo: Et finitæ quidem ſunt partes duæ, quas hæc profeßio pollicetur. Eiuſdem naturæ eſt Ac, & Atq;. Cicero, Ac ſi uolumus eius rei, quæ uocatur eloquentia, ſiue artis, ſiue ſtudij, ſiue exercitationis cuiuſdam à natura profectæ conſiderare principium, & cætera. Idem: Atq; cæteri Imperatores, qui de illo triumpharunt, & cætera. Interdum etiam, Et, affectui ſeruit: ut idem, pro Milone, Et ſunt qui de uia Appia loquãtur, taceant de Curia. Et in Philipp. Et ad eum legatos de pace mittemus, qui pacis nuntios repudiauit? Idẽ: Et poſtea miramur, quare ferat moleſtè populus Rom. Interdum neq; copulam, neque affectum ſignificat, ut ſi hoc modo loquar: Superaui illum in palæſtra, & eſt tam uaſtus, & ſum tam puſillus. Vt idem de Senectute: Defendi legem Voconiam magna uoce, bonisq; lateribus, & uidetis annos meos. Ac ſi dixiſſet, Defendi legem Voconiam iuuenili uoce, atq; lateribus, & ſum ita ſenex. Interdum etiam tali modo: Defendi fortiſſime illam legẽ: & hoc in tam proiecta ætate: uel, Et id in tam proiecta ætate. Vel

per Que, siue per idq; sic, Idq; in tam prouecta ætate. Repudiaui uxorem, idq; autore patre eius. Item per negationem: Duxi Paulam uxorem, neq; hoc: uel, neq; id sine prudentum hominum autoritate: uel, Nec id sine consilio: uel, Et hoc non sine consilio. Quæ exempla & mihi relatu longiora sunt, & legentibus (ut suprà dixi) facilia inuentu. Illud non indiget admonitione, Que pro Et, & Quoq; pro Etiam debere accipi: ut alterum quasi membra cum membris, alterũ quasi corpora cum corporibus copulet, aliter absurdum esset. Hoc admonendum est, Et, pro Etiam apud Ciceronem nusquã reperiri, sicut in cæteris illo posterioribus, ut à Vergilio incipiamus: ut, Natus & ipse dea. Quintilianus: Tamen si quid aduersus te ipse cõmisit adolescens, sit hostis & meus. Cicero dixisset, Sit hostis etiã meus: uel, Meus quoq;. Idem inquit: Quod inter omnes constat, nisi inter eos, qui ipsi quoq; insaniunt, insanissimum. Quintilianus (id est seculum ab illo proximum) dixisset tum illo modo, tum etiam sic: Nisi inter eos, qui & ipsi insaniunt. Simili ratione de Nec, pro Nec etiam. Vt idem: Persolui gratia nõ potest, nec malo patri. Cicero, et superiores omnes dixissent, Nec malo quidem patri. Interdũ miscemus. Et, atq;, Nec, nunc ab hoc, nunc ab illo principiũ sumentes: ut, Et pacem respuis, nec bellum geris: uel, Nec bellum geris, & tamẽ respuis pacem: uel sic, Et pacem non uis, nec tamen bellum geris: uel, Et pacẽ non uis, & bellum gerere non potes. Nam in Nec, siue in Neq; (de utroq; enim loquor) inclusa est Et, uel Que, in quæ resolui potest: & ubi est Nec, uel Neque, id resolui potest per Et non, uel, Que non. Poëtæ etiam maiorem in his sibi licentiam permittunt. Nec, & Neque, sequente Enim, aut Verò, pro simplici, non pro composita negatione accipiuntur. Siquidem idem est Nec enim, siue Neque enim, quod Non enim, nisi ita resoluimus, Non etenim: Neque uerò,

Lib. 6. Aen.

Declam. 5.

idem

idem quod non uerò, si modò Non uerò *dicere licet.*

De Vicissim, Inuicem, Mutuò. CAP. LIX.

VIcißim, nõ memor sum usquam esse apud Ciceronem, & Quintilianũ, & ferè maximos quosq; autores, nisi pro Secundo loco, siue Ediuerso, uel Econtrario. Vergil. tantum semel, neque id apertè, uidetur usus pro Inuicem, & Mutuò: Quid posßit uterq;, uicißim Experiamur. Quod imitatus est Suetonius, & alij plures. Cicero semper (quod ego quidem sciam) sic: Id acciperet ab alio, uicißimq; redderet. Et iterum: Sed ego admiratione quadam uirtutis eius, ille uicißim opinione fortasse nonnulla quam de moribus meis habebat, me dilexit. Itidem Quintilianus, apud quem, & ceteros illius ætatis, non modò Inuicem tali modo usurpatur, quale est in Declamationibus: Inuicem sustinentes, Inuicem innixi. id est, alter alterum sustinens, & uterq; alteri innitens. sed etiã in sensu, cuius est Vicißim, ut in lib. x. Tam contumelioßos in se ridet inuicem eloquentia, & qui stultis uideri eruditi uolunt, stulti eruditis uidentur. Et iterum: Neq; enim uideo quæ iustior acquirendi ratio, quàm ex honestißimo labore, & ab ijs de quibus optimè meruerunt, qui si nihil inuicem præstent, indigni fuerunt defensione. Plinius posterior: Habes res urbanas, inuicem rusticas scribe. In eadem significatione est Mutuò, de quo modo attigi, non solùm in hac, qualis est, Inuicẽ se amant, & Mutuò se amant, & Mutuus amor, sed in ea de qua disputaui. Idem Quintilianus in eodem statim pòst loco: Ac ne pauper quidem tanquam mercedem accipiet, sed mutua beneuolentia utetur, id est, respondente. Cicero: Fac ualeas, meq; mutuò diligas. hoc est, mihi in amore respondeas.

Eclog. 5.
De Amic.
Declam. 7.
Cap. 7.
Lib. 12. cap. 7
Epi. 15. lib. 10

De Scilicet, & Videlicet. CAP. LX.

SCilicet, & Videlicet uidentur significare idẽ quod Certè. Sed usum suum habent, & præcipuum per amaritudinem

Aeneid.4. In And.act.1. scē.2. Declam.12.

quandam cum derisu permistam: ut apud Vergilium, Scilicet is superis labor est. Et apud Terentium: Id populus curat scilicet. Et apud Quintilianum: Hæc uidelicet expectasti, ut ne captiosum esset officio tuo, maturius redisse, ex industria tempus triuisti. Nonnunquam sine hac amaritudine, & irrisione, ut apud eundem: Sed est uidelicet ultima quædam calamitatum rabies, & nouissimè in furorem uota ipsa uertuntur. Nonnunquam post relatiuum, sicut solet poni Quidem, nonnunquam & ante, uel sine relatiuo. Et hi sunt ferè modi utendi his duabus dictionibus apud doctissimos: apud quos uix reperias illum uulgo usitatissimum modum, cùm ea quæ confusè dicta sunt, per singula posteà exponimus: quale esset. Quatuor sunt uirtutes, scilicet, uel, uidelicet prudentia, iustitia, fortitudo, modestia. FINIS.

Sic tamē apud Sueto. reperiri uidetur in Aug. cap. 35. Alit enim: Saxit ne plus quàm bis in mense legitimus senatus ageretur, scilicet calendis, et idibus.

LAVRENTII VALLAE IN TERTIVM LIBRVM ELEGANTIARVM PRAEFATIO.

PERLEGI proximè quinquaginta Digestorum libros ex plerisq; Iurisconsultorum uoluminibus excerptos, & relegi cùm libenter, tum uerò quadam cum admiratione. Primum, quòd nescias utrum diligentiá ne, an grauitas: prudentia, an æquitas: scientia rerum, an orationis dignitas præstet, & maiori laude digna esse uideatur. Deinde quòd hæc ipsa ita in unoquoque illorum omnia sunt egregia, & perfecta, ut uchementer dubites, quem cui præferendum putes. Cui simile quiddam (ut de ultima tantùm parte, quæ ad nos pertinet dicam) in epistolis Ciceronis admirari solebam, quæ

quæ quũ à pluribus ſcribantur, omnes tamen ab uno, eodemq; (audacius dixerim) ſi perſonas ſuſtuleris, ab uno Cicerone ſcriptæ iudicentur: ita uerba, ac ſententiæ, characterq; ipſe dicendi ubique ſui eſt ſimilis. Quod eò magis in Iuriſconſultis eſt admirandum, quòd illi eadem ætate cuncti extiterũt in eodem quaſi ludo, ac ſchola inſtituti: hi uerò inter ſe etiam ſeculis diſtant, licet omnes poſt Ciceronem. Ideoq; quibuſdam in uerbis ab eo differẽtes, quales omnes à Vergilio uſq; ad Liuium fuerunt. Nam Seruij Sulpitij, atque Mutij Scæuolæ nihil extat, ſed alterius Mutij recentioris. Et priſci illi quidẽ Iuriſconſulti quales, quãtiq; in cloquendo fuerint, iudicare non poſſumus: quippe quorum nihil legimus. His autẽ, qui inter manus uerſantur, nihil eſt, mea ſententia, quod addi, adimu'ue poſſe uideatur, non tam eloquentiæ (quam quidem materia illa non magnopere patitur) quàm Latinitatis, atque elegantiæ: ſine qua cæca omnis doctrina eſt, & illiberalis, præſertim in iure ciuili. Vt enim Quintilianus inquit, Omne ius, aut in uerborum interpretatione poſitum eſt, aut æqui, prauiq; diſcrimine. Et quantum momenti in uerborum interpretatione ſit, ipſi Iuriſconſultorum libri maximè teſtantur, in hac re præcipuè laborantes. Vtinamq; integri forent, aut certè iſti non forent, qui in locum illorum, etiam Iuſtiniano uetante, ſucceſſerunt. Nota ſunt eorum, & nimis nota nomina, ut ſuperuacuum ſit ea per me recenſeri, qui uix quintam partem iuris ciuilis intelligunt: & ob imperitiæ ſuæ uelamentum aiunt non poſſe doctos euadere in iure ciuili facundiæ ſtudioſos, quaſi Iuriſconſulti illi aut ruſticè locuti ſint, id eſt, iſtorum more, aut huic ſcientiæ non planè ſatis fecerint. Quid de illis loquor? ego mediocri ingenio, & mediocri literatura præditus, profiteor me omnes qui ius ciuile interpretantur, ipſorum ſcientiam edocturum. Quòd ſi Cicero ait, ſibi homini uehementer

Quintil. lib. 12. cap. 3.

Cicc. pro Murena.

occupato, si stomachum moueant, triduo se Iurisconsultum fore: non'ne & ipse audebo dicere, si Iurisperiti (nolo dicere iurisimperiti) stomachum mihi moueant, aut etiam sine stomacho, me glossas in Digesta triennio conscripturum, longè utiliores Accursianis? Merentur enim, merentur summi illi uiri nanciscì aliquem, qui eos uerè, riteq; exponat, uel certè à malè, & Gotthicè potius, quàm Latinè interpretantibus defendat. Gotthi isti, quidni & Vandali existimandi sunt? Nam postquàm hæ gentes semel, iterumq; Italiè influentes Romam ceperunt, ut imperium eorum, ita linguam quoq; (quemadmodum aliqui putant) accepimus, & plurimi forsan ex illis oriundi sumus. Argumento sunt codices Gotthicè scripti, quæ magna multitudo est: quæ gens si scripturam Romanam deprauare potuit, quid de lingua, præsertim relicta sobole, putandum est? unde post illorum aduentum primum, alterumq;, omnes scriptores nequaquam facundi. Ideoq; prioribus multò inferiores fuerunt. En quò literatura Romana recidit. Veteres admiscebant linguæ suæ Græcam: isti admiscent Gotthicam. Neq; uerò hoc dico, ut iuris studiosos carpam, imò ut adhorter potius, persuadeamq; sine studijs humanitatis non posse, quam cupiunt, assequi facultatem: malintq; Iurisconsultorum, quàm leguleorum similes esse. Nam (ut Vergiliano uersu utar)

Georg. 2. *O fortunatos nimiùm, bona si sua norint Agricolas.*

Ita ego appellem iuri operam dantes fortunatos, si norint sua bona. Quæ enim disciplina, scilicet quæ publicè legitur, tam ornata, atq; (ut sic dicam) tam aurea, ut ius ciuile? An (ut hinc incipiam) ius Pontificum (quod Canonicum uocant) quod ex maxima parte Gotthicum est? An Philosophorum libri, qui nec à Gotthis quidem, aut Vandalis intelligerentur? quos ego ob hoc maximè errare, quòd loquendi facultate caruerunt, in

libris

libris meis de Dialectica oſtendo: quos iam ediſſem, niſi amici me hos potius edere coëgiſſent. An Grammaticorum, quorum propoſitum uidetur fuiſſe, ut linguam Latinam dedocerent? An deniq; Rhetoricorum, qui ad hanc uſq; ætatem plurimi circunferebantur, nihil aliud docentes, quàm Gotthicè dicere? Vna ſupererat Iuris ciuilis ſcientia adhuc inuiolata, & ſancta, & quaſi Tarpeia arx urbe direpta. Hanc etiam iſti Gotthi, non Galli, per ſpeciem amicitiæ polluere, atque euertere tentauerunt, euertereq; pergunt. Hanc ipſe (quantum in me erit) ut M. Manlius Torquatus protegam, imò omnes qui hoc nomen profitentur, protegere debent. Quod ſi fecerint (ut ſpero, & opto) nõ legulei, ſed Iuriſconſulti euadent. Quod ad meum autem hoc opus attinet, non fraudabo iuris conditores debita laude. Tantum igitur deberi puto huius facultatis libris, quantum illis olim qui Capitolium ab armis Gallorum, atq; inſidijs defenderunt: per quos factum eſt, ut non modò tota urbs non amitteretur, uerùm etiam ut tota reſtitui poſſet. Itaq; per quotidianam lectionem Digeſtorum, & ſemper aliqua ex parte incolumis, atq; in honore fuit lingua Romana, & breui ſuam dignitatem, atq; amplitudinem recuperabit. Sed ad reliqua pergamus.

De hoc Liuius lib. 5. ab urbe condita.

De Tanti, & Quanti, cum ſuis compoſitis: deq; Pluris & Minoris. CAP. I.

ATQVE ut ab eo potiſſimum incipiam, quod nec ab aliquo (quod ſciam) traditum, & traditu digniſſimum eſt: duo, Tanti, & Quanti, compoſitaq; ab eis Tantidẽ, Quantilibet, & Quanticunq;: totidemq; comparatiua Pluris, & Minoris: præterea nulla alia nec comparatiua, nec nomina, nec dictiones queunt in genitiuo caſu adiungi his uerbis, Emo, Vendo, Venundo, Veneo, Mercor, Comparo, Aeſtimo

Aestimo, Taxo, Liceor, Addico, Distraho, Metior pro æstimo, Constat, Conduco, Loco, Fœneror, Paciscor, Pango pepigi, Condemno, Postulo, & si qua sunt alia similis horum significationis. Neq; enim audiuimus dici unquam, Vendidit patriam hic auri: aut, Achilles uendidit corpus Hectoris auri: Priamusq; illud redemit magni ponderis auri: sed per ablatiuum sic: Vendidit hic auro patriam, &c. Exanimumq; auro corpus uendebat Achilles. Hæc Verg. Valerius quoq; libro quinto: Magno ubiq; pretio uirtus æstimatur. Quanti uerò, & Tanti, cæteraq; (ut dixi) genitiuum non mutant, ut Terent. in Eunucho: Quid agas? nisi ut te redimas captũ quàm queas minimo: & si nequeas paululo, at quanti queas. id est, tanti te redimas, quanti queas. Cur non dixit Quanto, ut congrueret cum illis Minimo, & Paululo? aut Minimi, & Pauxilli, ut congrueret cum hoc Quanti? nisi quia Tanti, & Quanti mutare non licet, & ab eis, quæ dixi composita. Quintil. in Pasto cadaucre: Hoc unum supererat, ut deuectum tantidem uenderes. Et in Verrem Cicero: Aiebat te tantidem æstimasse, quãti sacerdotem. Iuuenalis: Quanticunque domus constet. Idem (quod ad prædicta comparatiua pertinet) Balnea sexcentis, & pluris porticus empta. Cur non dixit, Et pluribus, ut copularet coniunctio eosdem casus? T. Liuius lib. XLVIII. Mancipia minora annis uiginti, quæ post proximum lustrum decem millibus æris, aut pluris uenissent, ea quoq; decem tanto pluris quàm quanti essent, æstimarentur. Adeo ut interrogati per eundem sæpe casum respondere nequeamus, ut Plautus in Epidico, Quanti eam emit? uili. quot minis? quadraginta minis. Horat. Quanti emptæ? paruo. quanti ergo? octußibus. heu heu. Nam illud apud Cic. Quanti addictus? mille nummûm. non est illud mille genitiui, sed ablatiui casus, ut mox docebo: quasi millenario nummûm. id est, nummorum. Et hæc quidem

Aeneid. 6.
Aeneid. 1.
Cap. 4.
Act. 1. sce. 1.
Declam. 12.
Satyr. 7.
Ad ead. Satyr.
Satyr. 3. lib. 2.
De Ora. lib. 2.

interrog

interrogatio eſt per genitiuum, reſponſio autem per ablatiuum. Aliquando è diuerſo: ut, Emiſti'ne decem minis iſtum equum? Imò pluris. Aliquando hi duo caſus iuxta idem uerbum hærent: ut, Emiſti iſtum equum decem minis, an pluris? Quòd ſi aduerbia forent (ut nonnulli exiſtimare ſolent) cur potius dictum eſt Tanti, & Quanti, Pluris, & Minoris, non Tanto, & Quanto, Pluri, & Minori, quum huiuſmodi uerba utiq; ablatiuum deſiderent? Cur non idem fit in cæteris comparatiuis, quæ palàm aduerbiantur? Non enim dicitur, Emi equum ulterioris, carioris'ue, quàm tu: ne Viliori, cariori'ue quàm tu: ſed, Vilius quàm tu: aut carius: neque, Vendidi ædes melioris, peioris'ue, quàm tu: ſed melius, peius'ue quàm tu. Cur denique (quod non minus mirandum eſt) hæc ipſa quæ nominaui, quoties ſubſtantiuis maritantur, formam naturalem, & legem uerborum cuſtodiunt? excepto Tantidem, quia eſt ſubſtantiuum, quod ablatiuum, datiuumq; non agnoſcit Tantodem: ſolasq; has uoces habet Tantundem, & Tantidem. Dicendumq; erit, Quanta pecunia iſtum equum emiſti: ſicut quot minis, Iuuenal. —Quanto *Satyr. 9.*

Metiris pretio, quòd ni tibi deditus eſſem,
Deuotusq; cliens, uxor tibi uirgo maneret.

Liuius lib. x x i i. Hic miles magis placuit, cum pretio minore redimendi captiuos copia fieret. Itaque genitiuos illos, Tanti emi equum, quanti potui: ſic exponere non poſſumus, Tanti pretij, & quanti pretij potui: ſed ſic, Tanto pretio, quanto potui. Et per comparatiuum: ut illud Ciceronis, Officiorum 3. *Non pluris uendo quàm alij, fortaſſe etiam minoris. Cùm aliquem doces, non ita exponas, Pluris, id eſt, pretij: & Minoris, id eſt, pretij. Nam huiuſmodi expoſitio fecit ut plerique fallerentur: ſed ſic, Pluris, id eſt, pluri pretio: Minoris, id eſt, minori ſumma.*

De

De Mea, Tua, Sua, & Cuia. CAP. II.

NOn tantum in his cauſis, quas oſtendi, nonnunquam aliter reſpondemus, quàm quo modo interrogati ſumus, ſed etiam in illis tribus pronominibus, de quibus proximo libro diſputaui, tam primitiuis, quàm deriuatiuis: quorum diuerſam conuincimus naturam eſſe: & præter hæc unum, Cuius cuia, cuium: quod à ueteribus non inter nomina, ſed inter pronomina numerabatur, ut Meus mea meum. Nec Græci relatiuum, unde hoc nomen deſcendit, inter nomina, ſed inter articulos collocant: & nos pronomina quædam articularia ſolemus appellare. Idcoq;, ut dicimus, Mea eſt, tua eſt, ſua eſt: & Mea, tua, ſua intereſt: ita Cuia eſt, & cuia intereſt. Plautus in Epidico: Ego illum conueniam, atque adducam ad te, cuia eſt fidicina. Cicero pro Muræna: Ea cædes potiſſimum crimini datur ei, cuia interfuit: non ei, cuia nihil interfuit. Igitur interrogati, Cuius hominis eſt hoc opus? reſpondebimus Meum, non mei. Cuius domini hic fundus? Tuus, aut ſuus: non Tui, aut ſui. Rurſum, Meam'ne fundum poſſides, an tuum? reſpondebo Neutrius, uel illius. Interrogamus adhuc, reſpondemusq; per uarios caſus: Meum'ne prædium eſt, an illius? reſpondebo, Illius certè, non tuum. Similiter de Cuius nominatiui caſus, ad quod nunquàm reſpondeas per eundem caſum, niſi in tribus pronominibus deriuatiuis: ut, Cuium pecus? reſpondeas Meum, uel illius. Interrogatur etiam per diuerſos caſus: ut Cuium pecus? tuum'ne, an Melibœi? ſed per talem dictionem nunquàm reſpondetur: niſi dicas, Eſt cuium eſt: uel, Eſt cuium eſſe debet. & ſi quid eſt ſimile.

Vt à Diomede lib. 2.

Verg. eclog. 3.

De Tanti, Quanti, Magni, Parui, cum Intereſt. CAP. III.

EAdem Tanti, & Quanti, poſitiua quoq; duo, Magni, & Parui, ſola in genitiuo iunguntur cũ illis geminis uerbis,

Intereſt

Intereſt,& Refert. Cætera autem,uel aduerbialiter, uel uoce nominatiui,ſiue accuſatiui,& in primis horum comparatiua, ſuperlatiuaq; Magis,& Minus,Maximè & Minimè, atque horum germana, Multùm, Plus, Plurimum, Parum, Paululùm, Paulùm, Pauxillùm, Nihil, Aliquid, & ſiqua ſunt alia. Tanti intereſt,Quanti intereſt,Magni refert,Parui refert,ac Multum refert,Plurimum intereſt,Maximè refert,Magis refert,Paulum refert,Minus refert,Parũ refert. Quinetiam non modò quatuor hæc nomina id naturæ habent cum his duobus uerbis,uerùm etiam cum multis alijs:ut,Magni æſtimo,Parui facio,Parui pendo,Quanti facis,Tanti facio. Sed cũ huiuſmodi uerbis nõnunquam alia nomina iunguntur,ut Plurimi æſtimo.

De Mille,& Millia. CAP. IIII.

ATq;(ut promiſſum exoluam)illud Ciceronis Mille nummûm ſingularis numeri eſſe,tum exemplo eiuſdem, tum præcepto M. Varronis comprobabo. In Philippicis:Inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummûm ferret expenſum? Et pro Milone:In quibus propter inſanas iſtas ſubſtructiones facilè mille hominum uerſabatur. Quum exempla plura repeterem,niſi Varronis præcept[illegible]eſſet, qui in libris de Analogia inquit: Quum peruentum eſt ad millenarium, aſſumit ſingulare neutrum, quod dicitur hoc mille denariûm, à quo multitudinis numerus fit millia denariûm. Et paulò pòſt: Vt ſit utrunq; ſine caſibus uocis,dicemus ut hoc mille,huius mille:ita hoc decies,huius decies. Hæc hactenus. Illud quoq; præter hæc addamus, Mille hominum dici, & Millia hominum. Iterũ Mille homines dici,Millia uerò homines non dici. Cuius rei cauſa eſt,quòd propriè dicimus Mille homines, ut centum homines,Millia hominũ, ut centenaria, uel turbæ hominum. Hoc ſubſtantiuum eſt,illud uerò adiectiuum. Itaque non licet dicere Millia homines, quia duo ſubſtantiua non cohærent

Philip. 6.

Lib. 2.

ſine

ſine copula: neq; in his ullus certus incſſet ſenſus. Mille hominum licet dicere, quia mille ſubſtantiuatur, ut Multum hominum, pro multi homines. Item Mille hominum, pro mille homines: idemq; erit, quod Millium hominũ, ſi millia ſingulare haberet millium, quod nõ habet, niſi pro milliario, quod conſtat ex mille paſſibus: uel pro ſeminis genere: uel more Varronis, quia dicimus hoc mille uel quia (ut maximè reor) nec adiectiuum planè, nec ſubſtantiuũ eſt, ſicut Hic, hæc, hoc, Iſte, iſta, iſtud, & nonnulla alia pronomina. Nam cætera adiectiua non patiuntur ſibi ita adhærere adiectiua, ut pronomina. Dicimus enim, Hic robuſtus meſſor, Iſta robuſta mulier. Nec dicimus, Antiquus robuſtus meſſor, Antiqua robuſta mulier. At nomina numerorum ſunt iſtis pronominibus ſimilia: ut, Centum aureæ pateræ, Mille armatæ naues. Ergo Latinè dicetur Mille ex hominibus, ſicut dicetur, Iſti ex illis. Quæ locutio idẽ eſt, quod Mille hominũ. Cætera nomina numeralia, ſiue ſubſtantiua, ſiue adiectiua ſint, inter ſe iungi recuſant, quia nec duo ſubſtantiua, nec duo adiectiua ſola eſſe poſſunt: Vt Duo centum, Tria mille: qua[illegible]eſertim ſint ſua propria nomina, ut Ducenta, Trecenta, [illegible] mille eſt Millia, quod planè ſubſtantiuum eſt. Ideoq; dicimus, Mille hominum: Duo millia hominum, non duo mille: Tria millia, Quatuor millia hominum, & deinceps. Nec (ut dixi) Tria aut quatuor mille, ſed Bis mille, Ter mille: Bis centum, & Ter centũ, non Duo centum, Tria centum: aut (ut aliqui indocti loquuntur) Ducentum, Tricentum, ſed Ter centum. Vergilius:

Georg. 1. Ter centum niuei tondent dumeta iuuenci. Et alibi:

Æneid. 1. Hic iam ter centum totos regnabitur annos.

Reperimus tamen apud eccleſiaſticos ſæpe hoc modo dici, quale eſt: Debebat decem millia talenta: &, Duodecim millia ſignati. Quod defendi non poteſt, niſi reſoluas ſic: Signati, duod

duodecim millia: Talenta, decem millia: quaſi dicatur, numero duodecim millia, & numero decem millia, & ſubintelligatur entia: ſic, Debebat talenta entia decẽ millia. Signati entes duodecim millia. Niſi interponas uerbum ſubſtantiuũ: ſic, Signati erant duodecim millia. quod in altero exemplo fieri nequit. Quo certè modo ipſe non loquerer, ſed potius Duodecim millia ſignatorum, aut Duodecim millia ſignata: & Decem millia talentorum, & Duodecim millia drachmarum argenti. Cuius erroris (ſi error eſt) cauſa (ut opinio mea fert) hinc fluxit, quòd ſæpe legimus Decem millia pondo argenti, quaſi illud Pondo ſit nominatiui, aut accuſatiui caſus, & non potius genitiui. Sæpe decem millia quingenti pedites: non Peditum. Ita cùm numerus poſterior defuerit, putant rectè dici poſſe Decem millia pedites: quod falſum eſt. Nam cùm dicimus, Decem millia quingenti pedites, ſic intelligimus, Decem millia peditum, & quingenti. Quo ſæpe modo loquimur, nec aliter loqui poſſumus. Atq; ut nunc ad hoc Quingenti, ſubintelligimus Pedites, ita ad illud Millia, ſubintelligimus Peditũ. Quale eſſet in ſuperioribus exemplis, Duodecim millia & ducenti ſignati, uel Duodecim millia ſignatorum & ducenti: & ita in cæteris. Rarius autem reperitur Mille, pro millia. Nam illud: Quicunq; te angariauerit mille paſſus, uade cum illo & alia duo: ſubintelligitur Millia paſſuum. Alioqui dixiſſet Alios duos, non alia: uel potius, Alios bis mille. *Matth. 5.*

De Numeralibus. CAP. V.

ET quoniam de numeris cœpimus, de ipſis aliqua dicere proſequamur. Et primùm hoc admoneamus, in quo pleriq; falluntur, Treceni ſcribendum eſſe, non Trecenteni, nec Triceni, quum ſignificat trecentenarium numerum, quod ſyncopatum eſt, ſicut cætera. Dicimus enim Duceni, pro ducenteni: Treceni, pro trecenteni: Quadringeni, Quingeni, Sexm ceni,

ceni, Septingeni, Octingeni, Nongeni, uel Noningeni, pro quadringenteni, quingenteni, sexcenteni, septingenteni, octingenteni, nongenteni, uel noningenteni. Centeni autẽ, & Milleni non syncopantur, quia nõ sunt prælongæ dictiones, sicut superiores. Triceni autem caret syncopa, sed immutauit g, in c: sicut Viceni, pro uigeni, & Triceni, pro trigeni. Sunt enim similimæ uocis c, & g, quemadmodum d, & t: propter quod dicimus Quadringenti, pro quatrincenti. In quo nomine & t, in d, & c in g, mutatum est. Atq; quoniam dixi quosdam falli similitudine uocum, recensemus hæc ipsa infra centum, ut supra centum fecimus. Dicimus igitur Singuli, bini, terni, quaterni, quini, seni, septeni, octeni, noueni, deni, undeni, duodeni, ternideni, quaternideni, quinideni, senideni: uel deniquaterni, deniquini, deniseni, deniseptẽi, deniocteni, deninoueni: uiceni, uicenisinguli, uicenibini, uiceniterni, uel (ut postea ostendemus) singuli & uiceni, bini & uiceni, & ita deinceps. Tum triceni, quadrageni, quinquageni, sexageni, septuageni, octogeni, non octuageni (octoginta enim dicimus, non octuaginta (nonageni, uel nongeni, non nouageni: deinde centeni. Ideo autem hæc nomina in plurali protuli, quòd in prosa scribentes ferè plurali utuntur, in carmine frequenter etiam singulari. Et singularem quidem horum nominum numerum non prosa oratione scribentium, ait Priscianus esse, sed poëtarum. Vt Lucanus lib. VIII.

Priſc. lib. 2.

Gurgite septeno rapidus mare summouet amnis.

Veruntamen non tantum poëtarum uideo esse, sed nonnunquam etiam aliorum: ut Plin. lib. XVII. Traduces Gallica cultura binis utrinq; lateribus. Si pars quadrageno distet spatio quaternis, uiceno inter se obuij miscentur. Et in XXV. Altera maior, sõlijs laterum modo inclusa, quæ quia septena sunt. Et in XXVI. Prodigiosa sunt, quæ circa hoc tradit Theophrastus

Cap. 23. *Cap. 8.* *Cap. 10.*

phraſtus autor alioqui grauis, ſeptuageno coitu durare libidinem contactu herbæ, cuius nomen ſpeciemq; non poſuit. Septuageno, id eſt, ſeptuaginta coitibus per ſingulas noctes. Nam ita hæc nomina exponuntur: ut, Creabantur olim bini conſules, id eſt, per ſingulos annos duo. Vtuntur ergo oratores legitima ſignificatione horum nominum: Binus enim, ſiue Bini, ſignificat ſingulis duo: Ternus, ſiue terni, ſingulis tres: Quaternus, ſiue quaterni, ſingulis quatuor. At poëtæ non ita. Septenus enim gurges non eſt ſingulis ſeptem, ſed ſeptem tantum uni flumini Nilo. Nec in ſingulari modò ſignificatione hac abutuntur, uerumetiam in plurali. Vt Vergilius:

Per duodena regit mundi ſol aureus aſtra. *Georg. 1.*

Duodena aſtra, pro duodecim aſtra. At hoc Septeno, Priſcianus exponit ſeptenario: quod mihi non placet, quum inauditum ſit flumen aliquod habere ſeptenarium alueum, & fontem edere ſeptenarium riuum. Siquidem hæc nomina numerum aliarum rerum, quæ non nominantur, indicant, non multiplicationem ſui ipſorum: ut, Lapis centenarius, non quòd ſit centuplus lapis, ſed centum librarum: Homo centenarius, non quòd ſit centum geminus, ſed quòd habet centum annos: Grex centenarius, non quòd ſint centum greges, ſed grex centum capitum. Rurſus non dicimus Centenariam libram, ſed centuplam: nec Centenarium annum, ſed centuplum annorum. Tamen dicimus Centenarium, Septenarium, Duodenarium numerum. Siquidem Numerus omnia complectitur, ſiue Centenarius, ſiue Decenarius, ſiue alius quiuis numerus cæterarum rerum, librarum, annorum, ſimiliumq;. Ideoq; rectè dicimus Centenarium numerum annorum ingreſſus eſt: non autem, Centenarium annum: &, Millenarium numerum portat pondo: non autem, Millenaria pondo. Potuiſſet igitur Priſcianus cõmodius exponere, Septeno gurgite, pro ſeptenarij numeri *Priſ. lib. 2.*

gurgite. Qua expoſitione uti ſolemus in illis numeralibus, quæ ultimum numeri eius ſignificant: Decimus, Vndecimus, Centeſimus, Milleſimus, id eſt, qui ultimus eſt ex decẽ, ex undecim: ex centum, ex mille. Aliquando etiam ſic: Hoc aruum attulit centeſimum, illud uerò ſexageſimum, tuum uerò trigeſimum fructũ: id eſt, centenarij numeri, ſexagenarij, tricenarij fructum, uel centuplum, ſexagentuplum, tricentuplũ. Plinius
cap.16. lib. XVIII. Admiſcetur huic far, ut mitiget amaritudinem eius, & tamẽ ſic quoq; ingratiſſimum eſt uentri: naſcitur qualicunq; ſolo cum centeſimo grano: ipſumq; pro lætamine eſt. Non ultimum granum è cẽtenario numero intellexit, ſed grana centenarij numeri, ſiue granum centuplum, ſiue cẽtenum, eo modo quo idem autor dixit uiceno. Hac etiam ratione appellata eſt Quadrageſima, quòd quadraginta dies continet: quo uocabulo eloquentiſſimi Chriſtianorũ utuntur. Quidam etiam Quinquageſima, Sexageſima, Septuageſima. Atq; (ut ad rem redeam) utimur ſuperioribus illis nominibus crebrius in plurali numero, Singuli, Bini, Terni. Trinum igitur cum habeat ſingularem numerum, apparet non eſſe naturæ iſtorum. Quinimò non memini comperiſſe me illud in plurali, licet & ſingulare perrarum ſit, ut Trinum nundinũ. Promulgari enim debebat antiquitus rogatio apud Romanos trino nundino: quòd (ut opinor) aut tribus in locis uno die, aut tribus diebus uno in loco celebrabatur: ut Trimus trium annoPriſc.lib.7. rum, ita Trinus trium dierum, aut trium locorum. Priſcianus autem ait Trinundinûm pro trinundinarum, Ciceronis exemplo pro Cornelio: Primò ex promulgatione trinũdinûm dies ad ferendum poteſtasq; ueniſſet. Quod ſi ita eſſet, à tris compoſitum eſſet, non à trinũ, ut ait Priſcianus, ſicut Trinoctium: ſed forſan per apocopen dicimus Trinundinum, pro trinum
cap.4 nundinum, aut planè trinundinum. Quintil. lib. II. Siue non

trino

trino fortè nundino promulgata, siue non idoneo die, siue contra intercessionẽ, uel auspicia, aliud'ue quod legibus obstet, dicitur lata esse uel ferri. Titus Liuius lib. III. Postquàm uerò comitia decemuiris creandis in trinundinũ indicta sunt. Idem lib. v. (nisi editioni menda ineſt) ait: Antcà trina loca cũ contentione summa patritios explere solitos, nunc iam octoiuges ad imperia obtinenda ire. Donatus tamen hoc nomine utitur, & discipulus eius, non tamen magistro indoctior, Hieronymus, cùm alibi, tum ad Marcellam: Et Trinam negationem, trina posteà confessione deleuit: id est, triplici. Cæteri quoq; eodem nomine utuntur. Vnde dicta est Trinitas, trium personarum una diuinitas. Seruius super illud Vergilianum,

_Terna arma mouenda: ait, Figura poëtica: nam Trina debuit dicere. Arma enim sunt tantum numeri pluralis. Sed hæc ratio Seruij, quàm sit efficax, ipse uiderit, qui uult hoc nomen aptum esse nominibus numeri pluralis: quod etiam reperimus coniunctum cum nominibus singularem numerum habentibus. Et quid præterea dixisset, si apud Vergilium foret Quaterna arma? nunquid legendum esset quatrina? Verùm non est Trinum de numero eorum, de quibus disputauimus, quorum singularem non frequentari ab oratoribus diximus, sed à poëtis, & quidem improprie. Etiam nonnunquam improprie pluralem, quod aliquando ipsi quoque oratores faciunt, sed necessitate in his nominibus quæ singulari carent. ut Codicilli (licet Iustinianus utatur) ut Liberi, ut Pugillares, ut Nuptiæ, ut Arma, ut Castra. Aut si non carent, suntq; uel diuersi generis, ut Nundinũ, & Nundinæ, Delicium, & Deliciæ: uel diuersæ significationis, ut Hæc ædes & hæ ædes: uel diuersi & generis, & significati, ut Epulum, & Epulæ. Necessarium est autẽ dicere Binos codicillos, & ternos, & quaternos, non Duos, tres, quatuor, ratione dictante. Quid enim

Lib. 2. Aen.

si de diuersis codicillis dicendum mihi sit, quomodò dicam, Duos codicillos scripsit pater, unum ad me, alterum ad uxorem? illud enim Vnum, & illud Alterum ad quid refertur? ad codicillum, quod non reperitur? Dicendum est ergo Vnos. Ad Herē. li. 3. *Quòd si Vnos, ergo & Binos dicendum erit, quod ex Cicer. exemplo liquebit: Duplices similitudines esse debent, unæ rerum, alteræ uerborum. Quòd si dixisset duplex similitudo, subiunxisset, Vna rerum, altera uerborum: uerùm quia in plurali locutus est, non putauit alteri numero locū esse oportere. Dicamus ergo Binos codicillos, non duos. Rursus Duo testamenta, non bina. De cuius naturæ nominibus quibusdam nominatim faciamus mentionem: si tamē illud monuerimus ex prædictis colligi, utroque modo posse dici: Relinquo filijs meis testamento singulis, siue cuiq;, si multi: siue utriq;, si duo fuerint, dena prædia: uel Singulis, siue unicuiq;, siue utriq; decem prædia: cùm ego & fratres mei ex bonis paternis habuerimus singuli, siue unusquisq;, siue uterq;, unum prædium: uel singuli, siue unusquisque, siue uterq; singula prædia: quæ etiam uno loco coniunxit Cicero in Paradoxis: Capit ille ex suis prædijs sexcenta sestertia, ego centena ex meis. Non dixit aut sexcenta & centum, aut sexcena, & centena, quæ tamē diuersa sunt: ut intelligamus ab illo sexcenta capi uno anno, non singulis annis, ab hoc centena non uno anno sed singulis annis. Ego tamen puto scribendum esse, Sexcena, nō sexcenta. Multa hîc, & multifariam uitiosè dicta repetere liceret, sed uereor tantos uiros carpere. Vnum tantummodo dixerim ex tertio libro Regum: Septena retinacula in capitello uno, & septena retinacula in capitello altero: quum dicendum esset, Septem in uno, & septē in altero: aut Septena in singulis: aut Septena in utroq;. Et si fuissent plura duobus, Septena in unoquoq;. Cuius cōditionis est illud in eodem libro: Quod abscon-*

derim

derim de prophetis domini centum uiros, quinquagenos & quinquagenos in ſpeluncis. hoc modo non rectè dicitur, ſed eo modo, quo paulò antè dictum erat. Tulit ille centum prophetas, & abſcondit eos quinquagenos in ſpeluncis. id eſt, in ſingulis ſpeluncis quinquaginta. Quidam iuris ſtudioſi accipiunt Dena, pro uiginti, non intelligentes ſignificari ſingulis duorum decem: de quorum imperitia quid multis dicendum, cùm putent rectè dici Vna quinq; quaſi Vnà ſit nomen, & non aduerbium. Ne illud quidem obticebo (quemadmodum ſuperius oſtendi) illa nomina ſupra centum ſyncopari, infra uerò centum minime. Ita è diuerſo aduerbia infra centum ſyncopari, ultra, nõ ſyncopari: ut Vicies pro uiginties, Tricies pro triginties, deinde Quadragies, Quinquagies, Sexagies, Septuagies, Octogies, nõ octuagies, Nonagies non nouagies. Cætera non ſyncopantur, Quinquies, Sexies, Septies, Octies, Nouies, Decies, Centies, Ducẽties, Trecẽties, Quadringẽties, Septingẽties, Octingenties, Noningẽties, Millies: deinde Bis millies, Ter millies, Quater millies, Quinquies millies, Decies millies, Vicies millies, & deinceps cætera. Nunc ad inſtitutum redeamus, ab hoc potiſſimum nomine incipientes.

De Litera, & Epiſtola. CAP. VI.

LItera in ſingulari numero ſignificat elementum ipſum, ut A, & B: uel manum ſcribentis: ut ad Attic. Cic. Nam Alexidis manum amabam, quòd tam propè accedebat ad ſimilitudinem tuæ literæ. In plurali uerò epiſtolam, præterquàm apud poëtas, qui pro epiſtola, uerſus gratia, in ſingulari ſemper utuntur. Vt Ouid. *Epiſt. 2. lib. 3.*

Quam legis à rapta Briſeide littera uenit. *Epiſt. Briſ. ad Achil.*

Nam quòd Cicero ad Caninium ſcribit, ad ſe nullam literam Bibulum miſiſſe: ita ait, quaſi nullum uerbum miſiſſet: quod ut uehementer extenuaret, non dixit uerbum, aut ſyllabam, *Epiſt. 16. lib. 2.*

ſed literam. Frequentiſsimum igitur eſt Literæ, pro epiſtola: inter quæ duo nomina hæc elegantiæ differentia eſt: Quòd dicimus Vnam epiſtolam, Vnas literas: Duas, tres, quatuor, quinq; epiſtolas: Binas uerò literas, ternas, quaternas, quinas, ſenas, ſeptenas, octonas, nouenas, denas, nunquàm aliter: quale eſſet, Vnas, binas, ternas epiſtolas: Duas, tres, quatuor literas. In hoc tamen conueniunt, ut dicamus, Dedi ſingulis, uel unicuiq;, uel utriq;, ſiue ſingulas literas, ſiue ſingulas epiſtolas. Item in maiori numero non conueniunt: ut, Dedi ſingulis duas literas, uel binas epiſtolas: ſed Binas literas, & duas epiſtolas: non autem ſecus, de quo iam dixi. In quo obſeruandum eſt de cæteris quoq; uocabulis: ut ſi dicas, Accepi abs te binas literas, non ſubiungas, Quarum alteri reſpondi per proximum tabellarium, alteri nunc reſpondeo, ſed Alteris. De Epiſtola uerò apertum eſt: ut, Accepi duas epiſtolas, quarum alteri iam reſpondi, alteri nunc reſpondeo. Cicero uerò ferè ait, Accepi literas, accepi epiſtolas. Plinius frequenter etiam Recepi, niſi libri mendoſi ſint.

De Aedes, & eius deriuatiuis. CAP. VII.

AEdes in plurali tantùm, accipitur pro domo, nec unquã aliter: ut, Aedes meas non proſcribam. In ſingulari, atq; adeò in plurali pro templo: ut Cic. in Philip. lib. I. Ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati ſumus, in quo templo (quantum in me fuit) ieci fundamenta pacis. In quo templo, id eſt, in qua æde Telluris. Sed hac in re differt à templo, quòd ſemper in utroque numero habet adiectionem, ut in æde Iouis, Mercurij, Mineruæ: in æde Concordiæ, Telluris, Honoris, Virtutis: in æde ſacra, & in plurali ſacras ædes: ædes Deorum, ædes Nympharum. Nam quum ait Lucretius de Ioue loquens _Et ædes Sæpe ſuas diſturbet. perinde eſt, ac ſi dixiſſet, Iouis ædes. Igitur pro templo dicemus Duas, tres, quatuor

Cic. in princ. Philip. 1.

Lib. 2.

tuor deorum ædes, Duas ſacras ædes: pro domo, Binas, ternas, quaternas, priuatas ædes. Aeditui autem ab ædibus ſacris, quas tuentur, appellati ſunt, non à priuatis. Aediles quoque magis à ſacris ædibus dicti ſunt, quibus curandis præpoſiti erant. Aedificare autem magis ad domos hominum ſpectat, quàm deorum: nec domos tantùm, uerùm etiam naues: ut Cic. Qui poſteaquàm maximas ædificaſſet, ornaſſetq; claſſes. Neq; hoc indignum eſt admonitione, eum cui domus ædificatur, dici Aedificare. ut idem de conſulari uiro inquit: Qui quum ædificaſſet in palatio plenam dignitatis domum. Similiter in cæteris uerbis: ut Horatius de prædiuitibus:

Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.

Pro leg. Mani

Epiſt. 1. lib. 1.

De Liberi, Pugillares. CAP. VIII.

LIberi pro filijs ſingularem non agnoſcit, cuius natura à ſuperioribus diſſentit. Nam ut dicam, Lego Titio ternas ædes, unas in foro, alteras in Ianiculo, tertias in Suburra: ita non dicam, Ex ternis liberis meis, unos, alteros, tertios: ſed Ex tribus liberis meis unum in alienam familiam dedi, alterum abdicaui, tertium hæredem inſtitui. Cuius rei cauſa eſt, quòd quum dico Vnum, alterum, tertiũ, adiungi ſolet Filium: & Tres liberos, quaſi tres filios: quod ita non fit in Aedes, et in Literas, niſi ſubintelligas domum, & epiſtolam. Sed quid facies in cæteris? ut in Nuptias, & in Pugillares? abſurdum ſit dicere, Vnam nuptiam, Vnũ pugillarem. Pugillares autem ſignificat tabellas cereas, ſiue ligneas, ſiue alterius materiæ, in quibus ſtylo ſcribimus. Liberum tamen pro filio & apud Quintilianum, & apud Paulum, Caiumq; reperio.

Apud Modeſtinũ tit. de pac. ff. l. ius autẽ. & Vlpianũ tit. de reg. iur. l. nemo prædo. leges liberum ſingulariter pro filio.

De Hortus. CAP. IX.

HOrtus quoq; eiuſdem naturæ eſt. Nam in ſingulari, plurali q; pro hortis olitorijs accipitur, id eſt, olera producentibus. Eſt enim Olus, omnis herba ſatiua, qua ueſcimur,

& cuius folijs, ut caule in edulium utimur. Horti uerò in plurali tantùm, arboribus consiti dicuntur, & uoluptatis, amœnitatisq; causa parati. In superiore igitur significatione dicemus Vnum hortum, duos, tres hortos. In posteriore Vnos, binos, ternos, quaternos hortos, nisi alicuius autoritas aliud sibi uendicauerit.

De Odor.

ODor huic simile est, qua uoce notum est quid in utroque numero significetur: in plurali uerò tantum, odoramenta: ut odores ex Arabia sunt. Hoc tamen nomen rarò cum numeralibus iungitur, sed cum alijs adiectiuis.

De Commeatus. CAP. X.

COmmeatus autem, & si qua sunt similia, non recipiunt talem ambiguitatem. Siquidem superiora in uno sensu habent utrunq; numerum, in altero tantum pluralem: hoc uerò in altero tantum singularem. Est enim Commeatus in singulari tantùm, pro facultate ad tempus à militia, ab alio'ue ministerio recedendi (quam præbet militi Imperator, præpositus'ue inferiori) eundiq; quò uelit ad præscriptum diem reuersuro. Licet Liui. lib. XXIII. aiat: Magna pars sine commeatibus dilabebatur. In utroque autem numero pro cibarijs ad alimoniam Reipub. aut exercitus, aut alicuius multitudinis. Interdum etiam priuatim. Cice. pro lege Manil. Iam commeatu & priuato, & publico prohibebamur.

De usu Pluralis pro singulari, & de Reditu parenthesis. CAP. XI.

EX his, quæ dixi, colligi potest, nõ uerum esse, quod aliqui uolunt, quoties autor in numero plurali loquitur, declarari dignitatem quandam, & (ut sic dicam) magisteriũ. Quid enim causæ est, cur hæc nomina pluraliter, non singulariter efferantur? quid Athenæ potius, quàm Athena? quid Roma, potius,

potius,quàm Romæ? Sed ne in re aperta dicam pluribus,huic opinioni repugnat cùm ipſa rhetorica ars, quæ iubet nos uti modò plurali,pro ſingulari numero,modò ſingulari,pro plurali:tum plurima exempla,adeò ut uno atq; eodem loco de ſe orator in utroq; numero loquatur. Vergilius:

O' Melibœe,deus nobis hæc otia fecit. *Eclog.1.*
Nanq; erit ille mihi ſemper deus,illius aram
Sæpe tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boues. Hîc de ſe loquens Tityrus nunc nos,nunc me ait.Homerus quoq; Iliados XIII.

Ἔρχομαι ἔτι τοι ἄρχε ἐνὶ πλισίῃσι λέλειπται
Οισόμενε, τόνυ γαρ κατεξάμενα ὃ πεὶρ ἔχεσκον.

Et in proſa,ut Quint.in Acgro redempto:Vtinam hoc ſaltem *Declam.5.*
mihi ſerò fata præſtarent, ut reſiduum laborantis animæ in tuo poneremus amplexu.Et Cic.in Philip.quod exemplum in *Philip.7.*
alium etiam uſum uolo afferre prolixius:ait igitur, Itaq; ego ille,qui ſemper autor pacis fui, cuiq; pax, præſertim ciuilis, quanquàm omnibus bonis, mihi tamẽ in primis fuit optabilis. Omne enim curriculum induſtriæ noſtræ in foro,in curia, in amicorum periculis propulſandis elaboratum eſt. Hinc honores ampliſſimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, ſi quam habemus,conſecuti ſumus.Ego itaq; pacis(ut ita dicam) alumnus,qui quantuſcunq; ſum(nihil enim mihi arrogo)ſine pace ciuili certè non fuiſſem. Periculosè dico:quemadmodum accepturi P.C.ſitis,horreo. Sed pro mea perpetua cupiditate ueſtræ dignitatis retinendæ,& augendæ, quæſo, oroq; P.C. ut primò, ſi erit uel acerbum dictu, uel incredibile à Marco Ciceronc eſſe dictum,accipiatis ſinc offenſione,quod dixero: neue id prius,quàm quale ſit explicauero,repudietis.Ego ille(dicam ſæpius)pacis ſemper laudator,ſemper autor,pacem cum M.Antonio eſſe nolo. Hæc in eum quoq; finem retuli,ut

oſtend

oſtenderem oratores cùm incœptæ orationi aliquid longius inſeruerunt, redire iterum ad id quod incœperant. Aliquando etiam frequentius memoriæ iudicum reficiendæ gratia, uel eodem uerbo repetito, ut in proximo exemplo, uel quod idem efficiat. Vt apud eundem, & in eodem opere: Collegam tuum aiunt in hac ſua fortuna, quæ bona ipſi uidetur, mihi (ne grauius quippiam dicam) auorum, & auunculi ſui conſulatum ſi imitaretur, fortunatior uideretur: ſed eum iracundum audio factum. Aiunt, & audio, idem efficiunt.

Philip. 7.

De Queſtubus & Quæſtibus. CAP. XII.

QVeſtus in plurali pro querela, à Queror, unde fit Conqueror, cuius datiuus & ablatiuus Queſtubus, ut portubus. Quæſtus in utroq; numero, cuius in plurali datiuus & ablatiuus eſt Quæſtibus à Quæro, unde fit Conquiro, deriuatur per ſyncopen à ſupino Quæſitum, ſignificatq; lucrum nummarium. Nam Lucrum uocamus etiam non nummarium, uelut amicitiæ, gloriæ, ſcientiæ, cæterorũq; huiuſmodi. Quæſtum quoq; nonnunquam recipi pro actione ipſa, atq; artificio lucrandæ pecuniæ: ut apud Ciceronem, Iam de artificijs, & quæſtibus, qui liberales habẽdi, qui ſordidi ſint. Et Quintilianũ: Nam ut primùm lingua eſſe cœpit in quæſtu, inſtitutũq; eloquentiæ bonis male uti. Quæſtu dixit, quaſi acquiſitione.

Offic. 1.

In procem. lib. 2. Inſtit.

De Scala, & Pondo. CAP. XIII.

SCala à quibuſdam in ſingulari uſurpatur. Salluſtius cum alijs quibuſdam oſtendit pluralem tantùm habere, quum dixit in Iugurthino: Deinde ubi unæ, atq; alteræ ſcalæ commi nutæ ſunt, qui ſuperſtiterant afflicti ſunt. Non dixit, una atque altera. Pondo autem caret ſingulari numero, teſte Foca. Dicimus autem Duo pondo, Tria pondo: non, Bina pondo, Terna pondo. Quintil. in primo: Quid quòd quædam quæ ſingula procul dubio uitioſa ſunt, iuncta ſine reprehenſione dicuntur?

Cap. 9.

Nam

Nam Dua,& Tre,& pondo, diuerſorum generum ſunt barbariſmi:at Duapondo,& Trepondo uſq; ad noſtram ætatem ab omnibus dictum eſt,& rectè dici Meſſala confirmat.Forſitan huius rei cauſa eſt,quòd ſicut ſuperius de liberis diximus, ita hîc ſiquis ita loquatur, Relinquo liberis meis duo pondo auri:alterum ſignatum,alterũ rude:intelligitur libram. Idem eſt enim Duæ, tres, quatuor libris, quod Duo, tria, quatuor pondo,ut quidam uolunt,quod multi autores non probant,ut Liuius lib. XXII. *Argenti pondo bina,& ſex libras in militem præſtaret.cùm legendum ſit ſelibras. Quidam etiam ſingularem huic nomini dant, & huius ipſius autoris(ſi editio uerax eſt)nonnulla exempla ſunt.Quale eſt etiam Columellæ:Scillæ aridæ pondo libram,& quadrantem adijci oportere.Sed nunc pro pondere uidetur accipi.Huiuſmodi conditionis eſt Ludus, & Ludi. Sed hæc in alterum librum reſeruamus.Nunc aliquid etiam de numeris addamus.*

De Ordine numerorum. CAP. XIIII.

PLato uno & octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt.Iſocrates quarto & octogeſimo anno eum librũ qui Panathenaicus inſcribitur, ſcripſiſſe dicitur:uixitq; quinquennium poſteà:cuius magiſter Leontinus Gorgias centum & ſeptem compleuit annos.hæc Cic.Cuius ex uerbis datur intelligi,ante centum præponi numerum minorem,poſt centum uerò poſtponi:quod Quintilianus quoq; confirmat,quum ait: Artium autem ſcriptores antiquiſſimi Corax,& Thiſias Siculi:quos inſecutus eſt uir eiuſdem inſulæ Gorgias Leontinus,Empedoclis(ut traditur)diſcipulus. Is beneficio lõgiſſimæ ætatis(nam centum & nouem uixit annos)cum multis ſimul floruit. Et paulò pòſt:Nam & Iſocratis præſtantiſſimi diſcipuli fuerunt in omni ſtudiorum genere. Eoq; iam ſeniore(octauum enim & nonageſimũ compleuit annum)pomeridianis ſcholis Ariſtoteles

Cicer.de Senectute.

Lib.3.cap.2.

Eodem cap.

ſtoteles præcipere artem oratoriam cœpit. Hoc tamen uidetur fieri intercedente copula. Nam ea ſublata, ut quiſq; numerus maximus eſt, ita primo loco ponitur, duntaxat citra centum: ut, Maior uiginti quinque annis, non autem Maior quinque uiginti annis. Etiam in illis quæ ſuprà tractaui, numeralibus, Viceni ſinguli, Vicenibini, Viceniterni: aut Singuli & uiceni, Bini & uiceni, Terni & uiceni. Supra centū naturalem ordinem ſequimur, ut ſuperiora exempla docēt: Centum & ſeptem compleuit annos, Centum & nouem uixit annos. Plinius lib. VII. naturalis hiſtoriæ: Centum & uiginti natos annos Parmæ tres edidere. Brixelli unū CXXV. Parmæ duos CXXX. Placentiæ unum CXXXI. Fauentiæ unam mulierem CXXXII. Bononiæ L. Terentium Marci filium, Arimini ucrò M. Apomum, CL. Tertulam, CXXXVII. Citra Placentiam in collibus oppidum eſt Velleiacium, in quo CX. natos annos ſex detulere, quatuor centenos uicenos. unū CL. Marcus Mutius Marci filius, Gallerius Felix: ac (ne pluribus moremur in re confeſſa) in regione Italiæ octaua centenûm annorum cenſi ſunt homines LIIII. centenûm denûm homines LVII. centenûm uicenûm quinûm homines duo, centenûm tricenûm homines quatuor, centenûm tricenûm quinûm, aut ſeptenûm totidem, centenûm quadragenûm homines tres. Cap. 49.

Idem tamen Plinius paulò pòſt ait: Vt tamen in ſeptimum & quinquageſimum atque centeſimum uitæ duraret annum. Ex quo apparet ſine copula maximum quenque numerum præcedere: quū copula nonnihil uariet, præſertim retrorſum eundo. Adhuc quæ diximus, & recitauimus exempla, intra numerum millenarium ſunt, ſed in ipſo quoque maximum quenq; numerū ſemper præponemus: ut, à natali ſaluatoris anni ſunt mille quadringenti & XXXVIII. uel mille & quadringenti ac triginta octo. Illud tamen notandum eſt, in millibus eandem Cap. 52.

dem esse naturam,atq; in numeralibus citra centũ:ut,Milites nostri sunt sex & uiginti millia: non autem, Viginti & sex millia:uel,Milites nostri sunt uiginti sex millia: siue,Militum nobis sunt uiginti millia: siue Milites nostri sunt uicies mille: siue,Nobis singulis sunt decies mille milites: siue, Nobis singulis sunt dena millia militum:siue,Nobis singulis sunt decem millia militum. Omnia autem quæ locuti sumus, ultra uicesimum numerum intelligi uolo.Nam Decem et septem, Decem & octo,Decem & nouem,normam illam, quam dixi non tenent.His inferiora ne ipsa quidem seruant suam legẽ.Illa enim coniunctionem habent interpositam,hæc non habent: uerumtamen nec habere possunt,quum sint composita,nec plura,sed singula nomina:Vndecim,Duodecim,Tredecim,Quatuordecim,Quindecim,Sexdecim:sicut illa quoq; composita atq; unica sunt nomina, Vndeuiginti, Duodeuiginti, Vndetriginta, Duodetriginta,Vndecentum,Duodecentum: hoc est,uno,aut duobus demptis de uiginti,de triginti,de centum.Vt ab incarnatione saluatoris sunt anni mille quadringenti duodequadraginta. Et per denominatiua:ut,ab incarnatione agitur annus millesimus quadringentesimus duodequadragesimus. Pli. lib.xxxv. natural. histor. Duodeuicesima Olympiade interijt Candaules.Licet pleraq; exemplaria habeãt Duodeuiginti Olympiade.Idem proximo libro:Atque adeò duodequadragenûm pedũ Lucullei marmoris in atrio Scauri collocati. Duodequadragenûm, pro duodequadragenorum. T.Liuius lib.i. Duodequadragesimo ferme anno, ex quo regnare cœperat Tarquinius. Cap.2. Cap.2.lib.36.

De Domus. CAP. XV.

DOmus genitiuos duos habet, unum secundæ, alterum quartæ declinationis,Domi,& Domus.Sed prior significat locum,ubi quis manet:posterior corpus ipsum,atq; ædificium,

ficium,quod ex parietibus constat,& tecto:ut, Domi maneo: non,domus:& Partem domus demolitus sum, Superiora domus ascendi:non,domi. Nam illud,Domus meæ imperium teneo, non pro loco accipitur, sed pro familia, quæ continetur ædificio,figuratè continens pro contento. Quod etiam dicere licet Domi meæ: quasi, in domo mea. Quòd autem idem sit Domi,& In domo, notum est. Vnum tamen afferam exemplum:Quintilianus lib. v. In domo furtum factum ab eo, qui domi fuit. Datiuus tantùm quartæ est:Accusatiuus indifferẽs: Ablatiuus secundæ. In accusatiuo & ablatiuo, uel cum præpositione,uel sine præpositione loquimur: ut, Reuertor domum,uel ad domũ.Exeo domo,uel è domo:&,Sum in domo, uel domi: hoc grammaticæ est,illud uerò Latinitatis,& elegantiæ. Hunc genitiuum secundæ non coniungimus nisi cum tribus,siue quinque pronominibus, Meæ, Tuæ,Suæ, Nostræ, Vestræ,& uno nomine Alienæ:ut,Ego uiuo domi meæ:Non uiuo domi tuæ: Erat domi suæ,Nostræ,non uestræ domi habitare uolo.Cic.in libris ad Herennium: Qui cum ista ætate, & forma alienæ domi,nolo dicere. Quidam uolunt illud Domi aduerbiascere. Scd quomodo coniungeretur cũ adiectiuis? quòd siquando quinq; hæc pronomina adiectiua supprimantur,tamen subintelliguntur:ut Domi ero,id est,meæ. Domi erimus,id est,nostræ: Domi eris,eritis'ue,id est, tuæ,aut uestræ: Domi erit,aut erunt,id est,suæ:sicut in altero sensu,& in plerisq; nominibus: ut,Partem domus locaui,in altera parte ipse habito:id est,partem domus meæ.Et,Pater mihi iussit,mater te uocat,frater nos expectat:hoc est,pater meus, uel noster:mater tua, uel nostra, frater noster. Quòd autem hic genitiuus secundæ regat alterum genitiuũ,siue pronomen, siue nomen, certum est:ut,Ego eram domi illius,domi huius, domi Cæsaris,domi Pompeij. Domi autem publicæ,domi priuatæ,domi honestæ,

honeſtæ,domi infamis, domi paternæ, domi maternæ habito, & ſimilia,non licere dicere,iam tradidimus.

De compoſitis à Quis,uel Qui. CAP. XVI.

QViſquis, & Quicunque pro eodem accipi ſolent: ut, Quiſquis es,huc uenias: &,Quicunq; es,huc uenias. Quicquid,& Quodcunq; non accipiuntur pro eodem: quum alterum ſit ſubſtantiuum:ut,Quicquid feſtiuũ,quicquid molle, quicquid tenerum,quicquid iucunditatis,quicquid gaudij,quicquid pecuniarum:alterum adiectiuum:ut, Quodcunq; telum, quodcunq; ſcutum,quodcunq; iaculum. Cuius differentiæ cauſa eſt, quòd uoces hæ in maſculino conuenientes, in neutro poſtcà diſcordant. Erat enim Quidcunq; & uox,& ſignificatio ſimilior, ſi reperiretur eo modo quo dicimus Quidq;, & Quicquid. Quodq; enim, ſiue Vnumquodq; componitur à quod: ſed ut non reperitur Quidcunq;, ita nec Quodquod. Illud nanque componitur ex Qui, quæ, quod: hoc autem ex Quis & quid. Caretq; genere fœminino,quinetiam maſculino in accuſatiuo caſu,tantumq; habet nominatiuum Quiſquis Quicquid, accuſatiuum Quicquid, ablatiuum Quoquo, tum in maſculino, tum in neutro:nonnunquam etiam in fœminino Quaqua:ut apud Suetonium de uita Titi:Galba mox tenente Rempub.miſſus ad gratulandum,quaquà iret,conuertit homines,quaſi adoptionis gratia accerſeretur. In accuſatiuo quoq; interdum in alio genere quàm neutro,ſed uix apud oratores. Plaut. in Captiui duo: Nam meus balliſta pugnus eſt,cubitus catapulta, humerus aries, cùm genu ad quenquem iecero, ad terram dabo: dentilegos omnes mortales faciam, quenquem offendero. Quenquem,id eſt,quencunq;. Sergius autem Donatum commentans ait: Vtraq; parte declinatur hoc pronomen Quiſquis, cuiuſcuius,cuicui, quenquem,quiſquis, à quoquo:quiqui,quorumquorum, quibuſquibus, quoſquos,quiqui, cap.1.

à quibusquibus. Noli putare hoc casu declinationis esse, ut apud Ciceronem remansit cuicui: Hæc Sergius. Igitur quum sit compositum Quidquid ex quid, Quodcunq; ex quod, debuit illud esse substantiuum, ut Quid & aliquid: hoc adiectiuum, ut Quod & aliquod. Dicimus enim, Quid feci? non autem, quod feci? Aliquid feci: non autẽ, aliquod feci. Item, Quod malum feci? non autem, quid malum feci? sed, Quid mali? Et, Scio quid faciam, non autem, scio quod faciam: Video quid facis, sæpius quàm, Video quod facis. Ita & cætera ab his composita Quiddam, Quoddam. Nam Quiddam adhæret adiectiuo, Quoddam substantiuo: ut, Mirabile quiddã, obscœnum quiddam, quiddam maius: &, Quoddam templum, quoddam nemus, quoddam antrum, oppidum quoddam: in quo nulli ferè errant, hic autem multi, pro Quidq; ponentes Quodq;: ut, Optimum quidq;, honestißimum quidq;, saluberrimum quidq;: ubi non liceret poni Quodq;. Ex his liquet exemplis, Optimũ quodq; prædium, Honestißimum quodq; consilium, Eximentis quæ cepi, decimum quodq; sit tuum. Nam substantiui natura est coniungi cum adiectiuo, adiectiui uerò cum substantiuo, quasi connubio quodam. Ideo ubicunq; est substantiuum, desiderat adiectiuum quasi coniugem, impatiens alterius substantiui. Rursus adiectiuum sine substantiuo, tanquam sine uiro esse non potest, cum altero adiectiuo nihil consortij habens. Eoq; factum est, ut hi quos dixi, errarent, quòd quandoq; uidetur sine substantiuo esse Quodq;: ut, Reliquit mihi pater multa prædia, quorum optimum quodque sublatum mihi est: uel, Ex meis multis prædijs optimum quodq; mihi sublatum est. Sed omnibus liquet subintelligi substantiuum, sic, Optimum quodq; prædium. Quodq; autẽ idem esse quod Vnumquodq;, antè significaui. Quintilianus: Nec causas cur quodq; eorum accidat, prosequi proposito operi necessarium est. Hoc quoq;

addam

addamus, Quid ſolere uſurpari pro, in quo: ut apud eundem: Quid tibi tantum mali feci? quid offendi? & alibi: Si quid offendi. Declam.4. Cicero in Lælio: Quid enim indigens Africanus mei? Eodem modo Nihil: ut, nihil te offendi. De differentia autem inter Quidam & Aliquis, ſiue Quiſpiam, ſiue Quiſquam, quòd illud certum hominẽ, hoc unum quemlibet ſignificat, in libris dialecticis diſputauimus. Hîc tantum admonendum eſt, Lib.2.cap.25. quoſdam his poſterioribus eo modo uti, quo ego non uterer, pro illo ſuperiore: ut Hieronymus, qui ſic librum de Hebraicis quæſtionibus exorditur: Qui in illis principijs librorum debeam ſecuturi operis argumẽtum proponere, cogor prius reſpondere maledictis, Terentij quippiam ſuſtinens, qui comœdiarum prologos in defenſionem ſui dabat. Ego dixiſſem Quiddam potius, quàm Quippiam. De certo enim crimine loquitur, non de incerto. Idem eſt enim Quippiam, quod aliquid. Sed de hoc in libris his, quos dixi, latius. Sed fortè Hieronymus ſcriptum reliquerat Quiddam, & librarij in Quippiam mutauerunt.

De affinitate Genitiui, & Ablatiui. CAP. XVII.

MAgna autoritate eſt uir, uel Magnæ autoritatis (utroq; enim modo dicimus) ſed rarò ſine adiectiuo, duntaxat in genitiuo: nam in ablatiuo nunquam: ut Cicero in Salluſtium, Nunquid quos prætulit Scipiones, & Metellos antè fuerunt aut opinionis, aut gloriæ? Cæterum in eadem oratione non eſt utendum genitiuo, & ablatiuo, niſi uclimus illud Plinianum ex lib. ſeptimo naturalis hiſtoriæ ſequi: Choromandarum gentem uocat Tauron ſylueſtrem ſine uoce, ſtridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Poterat dicere, Stridore horrendo. Quanquàm (quod ad elegantiam pertinet) ego pro lege accipio, quicquid magnis autoribus placuit, quorum in primis eſt Plinius. Præſertim quum Cap.4.

Epist. 7. lib. 1. Cicero ad Lentulum ita scribat: Lentulum nostrum eximia spe, summæ uirtutis adolescentem, cùm cæteris artibus, quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui fac erudias. Licet illud, Eximia spe, posset uideri separatum ab illo, Summæ uirtutis, quod regitur ab illo Adolescentem. Vt si dicas, Habeo summa spe filium, adolescentem optimæ indolis. Quod si ita non est, licebit in eadem oratione uti genitiuo & ablatiuo, tamen (ut ego sentio) parcè. Nam illud ab hoc loco separatum est, quod idem dixit: Scipio Africanus id ætatis, atq; his rebus gestis. Illud enim, Id ætatis, uel idem est quod Ea ætate, sicut dicimus Decem annis uixi, & more Græco, Decem annos, quam honestiorem locutionem Seruius putat: uel aduerbialiter ponitur: uel subintelligitur Habens, uel Agens, uel Natus id ætatis. In quo protinus admoniti sumus oratores summopere synecdochen refugisse: quale foret, Gentem hirtam corporibus, oculis glaucam: historici non refugerunt, ut Sallustius: At ex altera parte C. Antonius pedibus æger in prælio adesse nequibat. Cicero Quintilianusq; dixissent Pedibus ægris. Nec dixissent, Dolco caput, Doleo ilia, aut ilibus, esset enim Synecdoche: sed Dolet mihi caput, & Ilia tibi dolent. In hoc uerbo & illud notandum est, quòd de re extra nos posita, sicut de corpore nostro loquimur: ut, Istud quod facis, dolet mihi, utinã doleret tibi: ut apud Terentium,

Ser. in illud 1. Æn. Vna cũ gente tot annos Bella gero.

In Catil.

In Eunu. act. 3. sce. 1. Dolet dictũ imprudenti adolescenti, & libero. Et iterum:

Act. 1. sce. 2. Aut hoc tibi dolerct itidem, ut mihi dolet. Et in eadem

In Eunu. act. 3. sce. 1. comœdia: Illi facile fit Quod doleat. Quod nunquam per Synecdochen dicere possumus. Nam, Ego doleo istud quod fecisti (qui sermo, ut superior, apud autores est frequẽs: ut Sallust. Quasi dolens eius casum) non est Synecdoche. Hæc enim figura tantùm ad animi & corporis qualitatem pertinet, nihil ad externa respiciens: qualia fuerint, Dolco ca-

put,

put, Doleo ilia: &, Hic pulcher faciem, Ornatus animum. Ideoq; illa Synecdoche non erunt, Potens diuitijs, Grauis pietate, Præditus dignitate.

De In auro, & In æs. CAP. XVIII.

IN marmore inciſæ ſunt literæ, in gemma, in lapide, in ligno, in auro: non autem, In mamor, in gemmam, in lapidem, in lignum, in aurum. E' diuerſo In æs, non in ære. Ita enim apud omnes autores (quantùm inueni) ſemper ſcriptum eſt. Liuius lib. III. Prius quàm in urbem ingrederetur, leges decemuirales (quibus duodecim tabulis eſt nomen) in æs inciſas in publico propoſuerunt. Sed quid exempla ponimus paucorum, quod omnes facere affirmamus?

De uenuſtate diſcordiæ Relatiui cum Antecedente. CAP. XIX.

RElatiuum frequenter non reſpondet antecedenti neq; in genere, neq; in numero, utiq; quum reflectitur eius ſententia ab antecedente ad ſequens ſubſtantiuum. De maſculino in neutrum, ut Salluſtius: Eſt locus in carcere, quod Tullianum appellatur. Quod aliter dixit Val. Maximus lib. II. Anteà ſenatus aßiduam ſtationem eo loci peragebat, qui hodie Senaculum appellatur. Et Plinius: In coitu uerò lunæ, quod interlunium uocant, quum apparere deſierit. Mutato etiam numero, ut Cicero: Quibus tandem gradibus Romulus in cœlum aſcendit? his'ne quæ iſti appellant bona? De maſculino quoq; in fœmininum, ut idem: Omnes tenues atque humiles, quæ maxima in populo multitudo eſt, ſibi præſidium paratum putant. Et Vergil.

Nec partem poſuere ſuis, quæ maxima turba eſt.

Manente quoque genere uidetur fieri quædam mutatio, ut Quintilianus: Vbi uerò uniuerſas familias fames extinxit, quæ maxima pars eſt, inanes domus ſitum ducunt. E diuerſo

de fœminino in maſculinum non mutato numero. Salluſtius:
In Iugurt. Ea fines habet ab Occidente fretum noſtri maris & Oceani, ab ortu Solis decliuem latitudinem, quem locum καταβαθμὸν incolæ appellant. Mutato etiam numero, ut Quintilianus: Reſiſtam his, qui omiſſa rerum (qui nerui ſunt in cauſis) diligentia, quodam inani circa uoces ſtudio ſeneſcunt. Et alibi: Et ſupplicationes, qui maximus honor uictoribus bello ducibus datur, in toga meruit. De neutro in aliud genus,
In Iugurt. Salluſtius: Ipſe ex flumine, quam proximã oppido eſſe aquam ſuprà diximus, iumenta onerat. Mutato etiam numero, ut Liuius: Anxur fuit, quæ nunc Tarracinæ ſunt, urbs prona in paludem. Aliquãdo ſine ullo certo antecedenti: ut Quint. Ego, quæ feliciſſima uel laſſitudo, uel ſatietas eſt, uirtute conſenui. Diuerſum huic genus eſt, quum dictio reſpondet antecedenti, quum deberet reſpondere ſequẽti ſubſtantiuo, ut apud Verg.

At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo.

Liuius lib. x x v. Scipio, cui Africano fuit cognomen. Qui modus per datiuum licet frequentior ſit, tamen nonnunquam & nominatiuo, quod eſt magis generale, utimur: ut Cicero, Argentarius Sextus Clodius, cui nomen eſt Formio. Et Quintilianus: Notum eſt quid Gliconi acciderit, cui Spiridion fuit cognomen. Neq; per relatiuum modò, ſed etiam citra relati-
In prol. Hecy. uum: ut Terentius: Hecyra eſt huic nomen fabulæ. & hoc per nominatiuum. Per datiuum: ut Liuius lib. 1. Fauſtulo fuiſſe nomen ferunt. Et Solinus de memorabilibus: Lapis iſte in aquis mollis eſt, humo duratur exemptus: nunquàm duo ſimul reperiuntur, inde unionibus nomen datur. Hæc de datiuo. Eſt & accuſatiuo quoq; ſua natura, ut antecedens ſequatur caſum relatiui, relicto ſuo: ut apud Vergilium,
Aeneid. 1. Vrbem quam ſtatuo, ueſtra eſt, ſubducite naues.

Oratores autem poſtponunt antecedens, quale fere, Quam urbem

urbem ſtatuo, ueſtra eſt. Vt apud Ouidium:

_Cecidere manu, quas legerat herbas. Et quale eſt Quintil. Lib. 14. Metam.
Timeo ne quos porrexerim cibos, uenena fiant. In quo eſt habita ratio uenuſtatis, ut relatiuum & antecedens ſint in eodem caſu. Sed ſæpius antecedente poſtpoſito: quanquàm apud Ciceronem nonnulli illud in Salluſtium ſic legunt: Nunquid eos quos protulit Scipiones & Metellos antè fuerunt aut opinionis, aut gloriæ? quidam legunt, Nunquid hi quos protulit: quidam, Nunquid quos protulit. Tale eſt in Euangelio: Sermonem quem uos audiſtis, non eſt meus. quod in Græco, hoc eſt, in fonte, eſt Sermo, non Sermonem: unde interpres noſter transferens maluit Latinè, quàm Græcè loqui. Nec ignoro qualia imperiti in hoc Euangelij loco diſputare ſoleant, profectò nequaquàm ſic diſputaturi, ſi Græcam linguam mediocriter, Latinam perfectè tenerent. In tali ſermonis genere uel idem nomen repetemus, uel accuſatiuum in debitum caſum reſoluemus. Nam utrunq; fieri exemplis comperimus. Siquidem ita frequenter locuti ſunt autores: Quas res tibi tum terra, tum mari nuper commiſi, hæ res ſint cum fratre communes: uel, Hæ ſint tibi cum fratre communes: uel, Ex eis aliquas communicabis cum fratre. Et item per cæteros caſus: ut, Quarum rerum non indiges, eas res donabis mihi: uel, Hæ meæ erunt: uel, Hæ res auxilio mihi eſſe poterunt. Et ita multis modis per caſus uariare orationem licebit. Cicero pro Ligario: Sed hoc non concedo, ut quibus rebus gloriemini in uobis, eaſdem in alijs reprehendatis. Et paulò pòſt: Quotus enim iſtud quiſque feciſſet, ut à quibus partibus in diſſenſione ciuili non eſſet receptus, eſſetq; etiam cum crudelitate reiectus, ad eas ipſas rediret? Idem tamen in Rhetoricis inuſitatius: Sulpitio cui paulò antè omnia cedebant, cum breui ſpatio non modò uiuere, ſed etiam ſepeliri prohibuerunt. Illud magis

poëticum,quale apud Horatiuum in Epodo:

Quis non malarum,quas amor curas habet,
Hæc inter obliuiſcitur? Et iterum in prima Satyra:
Quî fit Mecœnas,ut nemo quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit,ſeu fors obiecerit,illa
Contentus uiuat,laudet diuerſa ſequentes?

De interiectu huius uocis,Ne dicam:&,Dicere oportet:ſimiliumq;. CAP. XX.

HOmo prudens,ne dicam ſapientem:melius,quàm,Ne dicam ſapiens. Cic.pro Deiotaro: Crudelis Caſtor,ne dicam ſceleratum,& impium. Et hoc ſubſtantiuo præcedente, ſecus autem ſequente: quale eſſet,Crudelis, ne dicam ſceleratus,& impius Caſtor. &, Prudens, ne dicam ſapiens homo. Nam ſi ponamus in accuſatiuo, perquàm abſurdum foret:ſic, Crudelis,ne dicam ſceleratum,& impium Caſtorem.&,Prudens,ne dicam ſapientem hominem.In priore enim modo ſubintelligitur Eum: ſic,Crudelis Caſtor,ne dicam eum ſceleratum,& impium.In alijs caſibus non eſt hæc neque diuerſitas, neq; cauſa: ut idem, An ſperaſſet hoc uiuo Milone, ne dicam Conſule? uel ſic,An ſperaſſet hoc uiuo,ne dicam Conſule Milone? Illud eiuſdem in libris ad Herennium neque diſſimile his, neq; uſqueadcò ſimile eſt: Obfuit plurimùm eo tempore Reipub.conſulum ſiue malitiam,ſiue ſtultitiam dicere oportet, ſiue potius utrunque. Nam ubi erit ſuppoſitum? certè deeſt. Illud nanque uerbum quod interiectum eſt, de nominatiuo mutauit in accuſatiuum. Sed ſicut in Euripo,aut Siciliæ freto inflata uẽto uela, aquarum impetus retroire cogit:ita orationem lege grammatica euntem autoritas ipſa conſuetudoq; inhibet, ac repellit. Verùm (ut grammaticorum expectationi ſatisfaciam) ſic erit conſtruendum: Aut ſtultitia conſulum aut malitia, aut potius utrũq; obfuit plurimùm eo tempore Reip.

ſiue

siue illud factum consulum dicere oportet stultitiam, siue malitiam, siue potius utrunque. uel sic: Obfuit plurimùm Reipub. eo tempore consulum factum, siue illud malitiam, siue stultitiam eorum, siue utrunque dicere oportet.

De Infinitiuo uel interiecto, uel postposito. CAP. XXI.

AVdiui te ut cæteros affuisse in prælio: & Audiui te affuisse in prælio, ut cæteri. Hîc *subintelligitur affuerunt, ibi intelligi non potest statim sequente infinitiuo, & omnia ad suum regimen trahente. Itaque sic exponitur: Audiui te affuisse in prælio, ut audiui cæteros affuisse. Alterum uerò (ut dixi) hoc modo: Audiui te affuisse in prælio, ut cæteri affuerunt. Quod nequaquam conceditur sic dicere: Audiui te, ut cæteri affuisse in prælio. Hoc enim declarat, audiui, ut cæteri audierunt. Alterum fortasse sic, audiui te affuisse in prælio, ut cæteros.*

Vbi utimur Nominatiuo pro Vocatiuo, uel contrà. CAP. XXII.

DEfende me domine, Adiuua me optime uir, Tace imperite homo, mutato uocatiuo in nominatiuum non rectè dicetur. Item, Defende me tu Deus meus, Adiuua me tu uir optimus, Tace tu homo imperitus. *Hîc per nominatiuum rectè loquimur, subintelligitur enim* Ens: *hoc modo,* Tu ens dominus meus. *Qua ratione defendi posset illud in psalmo:* Domine dominus noster. *nisi sumptum esset è Græco. Idem fit in uocatiuo alicuius nominis. Verg.* Psal. 8.

Nate meæ uires, mea magna potentia solus. Aeneid. 4.

Idem fit in nominibus proprijs, quod fit in hoc pronomine, & in uocatiuis casibus: sic, Aue Cæsar summus imperator. *Neq; illud tantummodo imperatiuo, uerumetiam, & quidem facilius, in alijs modis: ut,* Quò tendis Aenea extremus omniũ

Troianorum? uel, Extreme. Viuis, & regnas Helene dono Deûm, & regnas medius sæuissimorũ hostium: melius quàm Medie. Male per solum proprium nomen, aut iunctum cum pronomine: ut, Quid facis tu Seruius? aut per nomen appellatiuum sine pronomine: ut, Quid facis dominus meus? nisi tali modo: ut, Quid sedes inter seruos dominus? hîc subintelligitur Ens, ibi subintelligi non potest. Quare illud Plinianum in lib. VII. de Naturali histo. nisi menda librarij est, non placet mihi: Salue primus omnium parens patriæ appellate: ubi non modò Appellate à Primus in casu discordat, (quod etiam imperitis ad reprehensionem patet) sed ne Appellatus quidem si diceretur, planè Latinum foret: quum fuerit dicendum Prime: siue sic, Salue Marce Tulli primus omnium parens patriæ appellatus: siue, Salue tu primus omnium parens patriæ appellatus: uel, Salue parens eloquentiæ, primus omnium pater patriæ appellatus. Est enim illud Parens uocatiuus.

cap. 30.

Vbi utimur Nominatiuo pro Accusatiuo. CAP. XXIII.

SPero tibi esse bonus amicus, Credo tibi fuisse fidelis, proprie dicitur: per accusatiuum uerò non, nisi alterum accusatiuum addas, qui antecedat infinitiuum (nam hîc sequitur) hoc modo: Spero me tibi esse bonũ amicum, Credo me fuisse tibi fidelem. Quædam uerba cum nominatiuo iungi recusant, imò pleraq;. Nam ut rectè dico, Incipe mihi esse familiaris, & Noli esse illi intimus: ita inusitatè dicam, Præcipe illi esse familiaris mihi, Ne libeat tibi esse illi intimus. Hoc tamen genus loquendi nonnunquam reperimus: ut apud Lucanum in IX. Tutumq; putauit Iam bonus esse socer. Alius dixisset, Iam socerum esse bonum. Et apud Ouidium de Ponto:

lib. 1. epist. 2. Ecquis in extremo positus iacet orbe tuorum,

Me

Me tamen excepto, qui precor esse tuus? Dicere potuisset, sed non tam uenustè, Quem precor esse tuum. Terentius in Andria: Quæ sese inhoneste optauit parare hic diuitias Potius, quàm in patria honestè pauper uiuere. Apertius apud eundem Ouidium lib. II. sine titulo: Act. 4. sce. 5.

Spemq; dat in molli mobilis esse toro. Et ille uersus uulgatus: Sperne repugnando tibi tu contrarius esse. Quòd si dixisset, noli repugnando tibi tu contrarius esse, uersusq; pateretur, nullum de constructione dubium esset. Talis tamen modus loquendi è Græco fluxit, ubi usitatissimus est. Eleg. 4. lib. 2. Amorum. In distichis Cato.

Cui personæ, generi, numero, uerbum respondere debeat. CAP. XXIIII.

VErbum sequi debet ultimum suppositum in persona, numero, & genere: ut, Ego illum de suo regno, ille me de nostra Rep. percontatus est. Duo supposita sunt, Ego, & Ille, quorum utriq; uerbum accommodatur. Sed sequenti palàm, antecedenti per subintellectionem: ut sit, Ego illum de suo regno percontatus sum, ille me de nostra Repub. percontatus est. Conuerte ordinem personarum, simul personā uerbi mutaueris: sic, Ille me de nostra Repub. ego illum de suo regno percõtatus sum. Muta genus sic: Ego illam de suo regno, illa me de nostra Rep. percontata est. Muta numeros sic: Ego illos, illas'ue de suo regno, illi illæ'ue me de nostra Rep. percontati, percontatæ'ue sunt: & item ecõtrario. In hanc tamen formulam non cadit, quoties per comparationem, aut similitudinem loquimur: quale est, Melius ego istud, quàm uos, feciſſem: non autem, Quàm uos feciſſetis. Hoc ille ita prudenter, ut ego, feciſſet: non autẽ, Vt ego feciſſem. Hîc enim subintelligitur sic, Hoc ille ita prudenter, ut ego feci, & ipse feciſſet. Melius ego istud, quàm uos feciſtis, feciſſem. Verbũ enim principale debet efferri, subintelligi autẽ quod non est principale. Cic. in Somnio Scipionis.

Vbi

Vbi collocandum sit Adiectiuum. CAP. XXV.

ADiectiuo, quum præcedit, debent obsequi substantiua, aliter uitiosum est: ut hoc modo, Nulla uirgo est dicenda corrupto uel animo, uel corpore. Dic pro animo mente: sic, Nulla uirgo dicenda est corrupta uel mente, uel corpore: aut, corrupto uel corpore, uel mente, non erit Latinum. Quod contrà fit aut præcedente substantiuo, aut reiecto in finem adiectiuo: sic, Nulla uirgo dicenda est, uel mente corrupta, uel corpore: aut, uel corpore corrupto, uel mente. Itẽ, uel mente, uel corpore corrupto: aut, uel corpore, uel mente corrupta. Similiter in plurali (uariabo exempla ad euitandũ fastidium) Nemo diues est, uel ualetudine infirma, uel sensibus: aut, uel sensibus infirmis, uel ualetudine. Item, nemo felix est uel conscientia, uel membris affectis: aut, uel membris, uel conscientia affecta. Cicero tamen in Philippicis inquit: Optima sunt & mente, & uiribus. Nescio an culpa librariorum sit, qui ita scripserunt, pro eo quod est, & mente optima sunt, & uiribus: uel, optima sunt mente, & uiribus,

Quid momenti faciat Coniunctio, Aduerbiumq; disiunctiuum ex collatione. CAP. XXVI.

EX his quæ tradidimus, palàm est, nequaquàm rectè dici, Corrupto uel corpore, uel mẽte. Debet enim adiectiuum illud ad utrunq; substantiuũ applicari in genere, & numero. Neq; de Vel tantummodo intelligo, sed de cæteris quoq; coniunctionibus. per Et, ut modò ex Cicerone attuli exemplum: per Nec, per Siue, per cætera huiusmodi: neq; hoc solùm ubi adest substantiuum cum adiectiuo, sed etiam sine eo, quale hoc est: Tu nec faceres, nec ego permitterem. Non est hic sermo Latinus. Dicendum nanq; erat, Nec tu faceres, nec ego permitterẽ: aut sic, Tu nec faceres, nec à me facere permitteretis. Tota enim oratio dependet à prima dictione. Item, Potes cognosc

gnoſcere partim ex aliorum ſermone, partim te docebit ipſe tabellarius: non eſt Latinum: ſed ſic, Partim potes cognoſcere ex aliorum ſermone, partim ex tabellario. Item, Puto tum ex ſuperioribus literis te omnia intellexiſſe, tũ ex his intelligere potes: dicendum erat, Tum ex his intelligere poſſe. Item Paratus ſis uel pugnare, ſi qui te laceſſunt, uel ſi qui non ſunt, ne recuſes facere pacem: dicendum erat aut ſine illo, ne recuſes: aut ſic, uel paratus ſis pugnare. Ex his quæ dixi, uideor reprehendere legem illam duodecim tabularũ: Liberi parentes in egeſtate aut alant, aut uinciantur: quaſi dicendum fuerit, liberi aut parentes in egeſtate alant, aut uinciantur. Sed non eſt uetuſtas illa reuocanda ad hanc regulam, quæ conſtat ex uſu eorum, qui more illo uetuſto non ſunt locuti: tametſi haud dubiè opinor primum Aut, à quibuſdam adiectum, legiq; ita in uetuſtiſſimo quodam codice Declamationum Senecæ: Liberi parentes alant, aut uinciantur. Huius etiam loci illud eſt, ne hoc modo uerba commiſceamus diuerſam naturam habentia, quale eſt, Ille mihi nec nocuit unquam, nec adiuuit: Ego nec offendi eum, nec profui: dicendum erat, Ille mihi nec nocuit unquam, nec profuit: aut ſic, Ille nec nocuit mihi unquam, nec adiuuit: Ego nec offendi eum, nec adiuui: aut, Ego nec offendi eum, nec eidem profui.

De uſu Negationis. CAP. XXVII.

TRes aliquando negationes non plus efficiunt quàm duæ, collocatione ipſa dictionum efficiente. ut, Nunquàm mihi nec obfuiſti, nec profuiſti. Tres hîc ſunt negationes: muta primam negationem in medium, aut in poſtremũ, iam euaneſcet, quum ibi locum non inueniat: ſic, Mihi nec obfuiſti unquam, nec profuiſti: aut ſic, Mihi nec obfuiſti, nec profuiſti unquam. Neſcis nec in pace, nec in bello uiuere: nec in pace, nec in bello ſcis uiuere. Ibi tres negationes ſunt, hîc duæ, quum eadem ſit

ſent

ſententia. Vereor, Metuo, Timeo, & ſi qua ſunt alia, idem efficiunt, uel cũ negatione, uel ſine ea: ut, Vereor ne ueniat: &, Vereor ut ueniat: Timeo ne moriatur: &, Timeo ut moriatur. More Ciceronis, Vt ne, pro Vt non: Metuo ut ne pereat. Et Terentius: Apprime in uita eſſe utile, ut ne quid nimis. pro, Ne quid nimis. Ex quo miror Seruiũ ita ſcripſiſſe primo Georgicorum: Vnde male quidam hunc locum in Terẽtio ſcribunt: Pater adeſt, caue ne te triſtẽ ſentiat. Si enim hoc eſt, dicit, uide ut te triſtẽ ſentiat: nam & ne, & caue, prohibentis eſt. Neutiquam pro nequaquam, & ipſum Nequaquam, & Nuſquam, & Nuſpiam ſimplicem negationẽ indicant: ideoq; unico uerbo contenta ſunt: ut, Nequaquam ueniam. Necubi uerò duplicem, ideoq; duplex uerbum poſtulat. Volo necubi mihi obuiũ fias, id eſt, ne alicubi: ut Sicubi, pro ſi alicubi: Sicunde, pro ſi alicunde. Cætera quæ de natura negationum diſputari ſolent, in libros Dialecticæ noſtræ contulimus: quæ ideo prætermimus, quòd ferè non ſunt ignota oratoribus, dialecticorum uerò nemini cognita. Illud tamen ad uerbum huc illhinc transferamus: Vir malus nulla laceſſitus iniuria ab amicitia recedit: uir autem bonus nulla laceſſitus iniuria ab amicitia recedet, uel recedat: neſcio tamen an liceret dicere recedit. Hoc loco eadem uerba dantur malo uiro, & bono: ſed tamen malus recedere ab amicitia intelligitur, bonus non recedere: & ille non laceſſitus iniuria, hic laceſſitus. Et haud ſcio, an hoc ſit ſatis ad hæc diſtinguenda dixiſſe, quòd alibi rem ſignificamus, alibi admonemus. Huc addamus unum, in quo non pauci falli ſolent, ubi debeat geminari negatio, ubi non debeat, ut hoc exemplo: Non modò ſtellæ, ſed ne luna quidem ad ſolem ſeruat ſplendorem ſuum, rectè dicitur. Item hoc modo rectè: Non modò nullæ ſtellæ, ſed ne luna quidem, & cætera. At quoties dictionibus quædam adeſt contrarietas, non poſſis tollere

In And. act. 1. ſce. 1.

Ser. in illud Verg. 1. Georg. Flaua Ceres alto nequicquam ſpectat olympo.

Quando debeat geminari negatio, & quãdo non

tollere alteram negationem, ut hoc modo: Non modò ſtellæ non apparent, ſed etiam luna ad ſolem obſcuratur. Sine negatione geminata non rectè loquaris. Item, non modò non abſoluo hunc, ſed ne leui quidem pœna cum eo tranſigendum eſſe puto. Quidam tamen nuper ſcripſit: Non modò abſoluendum hunc, ſed nec etiam grauiter puniendum puto: quum dicere debuiſſet, Non modò non abſoluendum: ſunt enim diuerſa Abſoluendum & Puniendum. Item, Non tantùm non conſtanter, ſed etiam trepidè, & confusè locutus eſt. Item, Non tantùm inconſtanter, ſed fortiter, & propè minaciter locutus eſt. Male hoc ſecundum dixiſti, dempta negatione: erat enim dicendum, Non tantùm non inconſtanter. In quod uitium incidit Boëthius lib. III. in Ciceronis Topica, dicens: Si non confusè ſolùm, uerùm etiam diſtributim, & ſuarum partium proprietate noſcantur. Dicendum erat, Non ſolùm non confuſe. Diuerſum eſt eorum uitium, qui ad illud Non modò, applicant, Sed etiam: quum deberent applicare, Sed ſaltem: aut, Sed certè: aut, Sed uel: quale eſt Lactantij lib. primo: Quis enim mentis emotæ non modò futura prædicere, ſed etiam cohærentia loqui poſſit? Dicendum erat, Sed uel cohærentia, aut Sed ſaltem, aut Sed certè cohærentia poſſit loqui. Niſi fortè culpa librarij eſt. Ego uerò in utroq; non autorem, ſed tale genus orationis reprehendo. Cap. 4.

Quot modis iubemus. Quid etiam interſit inter Præteritum Futurumq; coniunctiui modi.

CAP. XXVIII.

VEni ad me, Venito ad me, Venias ad me, Venies ad me. Scribe ad me, Scribito, Scribas, Scribes, indifferenter penè his quatuor utimur. Horum tamen uno in negatione, Ne ueniás: & altero, quo in affirmatione non utimur in hunc modum, Ne ueneris. Nam ipſum Veneris, duobus modis accipitur.

tur. Vno modo ſubiunctiuè: ut, Si ueneris: uel, Quum ueneris: altero ſine ſubiunctione: ideo illud non eſt uerbum principale, hoc eſt: ut, Si me iuueris, rem optimam feceris: Dimitte me, & diuitem feceris: Aufer huic magiſtratum, & eum iugulaueris. Eamus in portum, iam naues uenerint. Cicero: Atqui nobis gratiſsimum (ut etiam pro Scipione pollicear) feceris, ſi quando, &c. Sciendum tamen eſt, quòd hæc omnia uerba futuri ſunt temporis: ueluti ſi ita commutemus: Si abſtulero huic filiam, eum iugulauero: non autem iugulauerim. Ego hoc uidero, tu uideris, uos uideritis: quaſi Ego hoc uidebo, uel uideam, tu uidebis, uel uideas. Ne ueneris, futuri item eſt temporis: Non ueneris, præteriti: illud uetat, hoc negat: quod ſecundum, commune eſt cum prima perſona, & tertia: ut, Neq; uerò crediderim, neq; uerò fuerim in ea opinione, qua cæteri. Et ſine negatione, Improbè dixerim, Dixerit aliquis. Ne ueni, ne fac, ne iugula, apud oratores ferè nunquàm, ſed apud poëtas: ut Vergilius:—Ne ſæui magna ſacerdos. Et Terẽt. Ne nega. Liui. lib. 11. Craſtino die, oriente ſole in aciem redite, erit copia pugnandi, ne timete. Et Quintilianus: Tu illam tuere, defende, ama, ne relinque. Hîc nos Quintilianus admonet, ne pro illo, Ne feceris, dicamus, Non feceris: quia alterum negandi eſt, alterum uetandi. Ideoq; Ne, cum prima perſona ſingularis numeri nunquàm coniunctum inuenimus, ob eandem cauſam, propter quam imperatiuum caret prima perſona in ſingulari, quia nemo ſibi ſoli imperat, aut uetat. Vnde frequenter legimus, Ne timuerimus, ne timeas, ne timueritis, ne timeant. Nunquàm autem, Ne timeam: niſi ne pro Vt non: ſed, Non timeam, non auſim, non ſperem, non timuerim, non ſperauerim, non crediderim: id eſt, Timere, audere, ſperare, credere, non poſſum, aut non debeo: ita in alijs perſonis: ut idem Quintilianus, Non expectes, ut ſtatim gratias agat, qui ſanatur

6. Aeneid. In Heauton. act. 3. ſcen. 3.

Declam. 6.

natur inuitus.id est,Expectare non debes.Non enim eo modo hoc dixit,quo dicere solemus,quum uetamus,Ne me expectes amplius.Hîc enim negatio est,non uetatio. Ita,Non expectaueris, & Ne expectaueris, quorum alterum præteriti temporis est,negatq;:alterum futuri,& uetat.

De lepôre Si non, & Nisi, cum aliis uerbis. CAP. XXIX.

HOc quod adhuc de negatione subijciam,ad solam elegantiam dicendi pertinet: quod quale sit,subiectis exemplis per se apparebit. Quintil. Non est difficile ut maritum uxor occîdat,si non est difficilius ut filius patrem. Idem: Atque eò causam dimittimus, ut non sit absoluendus adolescens, nisi etiam laudandus. Idem:Quare non petit,ut miserum putetis, nisi & innocens fuerit: non petit, ut afflictum alleuetis, nisi & probauerit sese infeliciorem, quòd patrem amisit, quàm quòd oculos. Seruius Sulpitius: At uerò malum est liberos amittere. Malum, nisi hoc peius sit,hæc sufferre,& perpeti. Sallustius: Parcite dignitati Lentuli,sit ipse pudicitiæ,si famæ suæ,si dijs, aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoscite Cethegi adolescentiæ: nisi iterum patriæ bellum fecit. Titus Liuius lib.XXXI. Nam quod ad ea attinet,quæ nobis obiecit,nisi gloria digna sint,fateor ea defendi non posse. Ouidius lib.XIII.Metamor.

Declam.2.
Declam.1.
Epist.1. lib.4.
Epist.fam. Cic.
In Catil.

Nec tamen hæc series in causam prosit Achiui.
Si mihi cum magno non est communis Achille.

Huic simile est,quale apud eundem,lib.II. eiusdem operis:

Mentior obscurum nisi quum nox fecerit orbem,
Nuper honoratas summo mea uulnera cœlo
Videritis stellas. Et Quintilianus: Mentior, nisi quum peregrinatio mea nos diduceret,maluit esse cum matre.Et iterum, Assidere enim,cibos ministrare,manum porrigere quilibet

libet poterat,mentior niſi factum eſt.Idem uerbum apud Ambroſium eodem modo poſitum,tum in libris Officiorum,tum Hexameron, tum in alijs reperies. Et Apud Cyprianum ad Donatum:Mentior,niſi alios,qui talis eſt,increpat:turpes turpis infamat.

De Vter Vtri,Alter Alteri, Neuter Neutri, & Quis Cui. CAP. XXX.

VTer utrum accuſat,Latinè dicitur:ut Cicero pro Milone,Vter utri inſidias fecerit. Vterq; utriq;,uix auſim dicere.Neuter neutri,omnino non dixerim. Terentius in Phormione inquit:Quia uterq; utriq; eſt cordi.In duodecimo quoque commentario rerum à Cæſare geſtarum, ſiue ab Hirtio, ſiue ab Oppio(nam incertus autor eſt)edito,ſic legi: Interim diſſenſione orta inter Achillam, & Arſinoën, quum uterque utriq; inſidiaretur, & ſummam imperij ipſe obtinere uellet. Cicero autem & Quintil.(quantum inueni) ſic nunquàm locuti ſunt,quorum prior ſic ait:Quorum uterq; ſuo ſtudio delectatus,contempſit alterum.poſterior ſic:Quum enim uterq; alteri obijciat,palàm eſt utrunq; feciſſe. Atq; ſic dicendum eſſe per illud frequentiſſimum probatur,Alter alteri obijcit, alter alterum contemnit,alter alterum accuſat: alter enim alterum,non ambo ambos accuſant.Idem dico de Neuter,ut idem Quint.Ita fiet,ut cùm æquali cura linguam utranq; tueri cœperimus, neutra alteri officiat. Quare peccauit tum amicus meus(ſi amicos palàm licet reprehendere)qui mihi nuper ad ſe ſcribenti,uter utri bellum intuliſſet:reſpondit,neuter neutri, aut potius uterq; utriq;.Tum Priſcianus,qui lib.11.ait:Fiſcina ucrò à fiſco,an fiſcus à fiſcina, an neutrum, à neutro, dubium eſt.debuerat dicere, An neutrum ab altero:Nam quòd à ſe nõ deriuetur,ſuperuacuum eſt dicere: ſed dicendum tantùm Ab altero,non autem A' neutro,quaſi nec ab altero,nec à ſe. Ne illud

Act.5.ſcen.3.

Cæſ.lib.4.commenti.de bello ciuil.

Offic.1.

Lib.1.cap.2.

illud quidem ſileamus, ut dicimus Vter utri, *ita* Quis cui, *ut* Verg. Quæ quibus anteferam. Et Cice. Quid cui præponendum ſit. Quintilianus: Quid quo loco collocandum ſit. Idem Quintilianus: Vt dubium ſit, quid quò referri oporteat. *Lib. 4. Aen.*

De Prior, Primus, & ſimilibus. CAP. XXXI.

VOcaui te prius, non eſt idem quod Prior: illud ſignificat tempus, quaſi prius, quàm nunc, uel tunc: hoc uerò perſonam, id eſt, ego duorum prior, & hoc quando duo ad unum referuntur. Siquidem ego, & hic te uocauimus, ſed ego prior, hic autem poſterior. Idem fit quum unus ad duos refertur. Vocaui te priorem, melius quàm Prius: illum autem poſteriorem, melius quàm Poſterius. Per paſſiuum quis iam hoc nequeat dicere? Vocatus es à me prior, ſi duo eſtis: Vocatus es à me priore, ſi duo ſumus. Eadem ratio eſt ſuperlatiuorum Primus, & Poſtremus, & ſiqua ſunt alia. Vocaui te primus, uel poſtremus, ſi multi ſumus: uel, Vocaui te primum, uel poſtremum ſi multi eſtis. Nonnunquam ex neutra parte ſunt duo, ſed utrinque ſinguli, & tamen per hoc idem comparatiuum loquimur: ut Vocaui te prior, Percuſſi te poſterior, ſupple quàm tu me. Nonnunquam unus hinc eſt, illhinc plures: ut, Vocaui uos prior, ſupple quàm uos me: Vocauimus te priores, ſupple quàm tu nos. Idem de ſuperlatiuo, ubi multa membra ſunt: ut, Primi nos uenimus, uos poſteriores, ille ultimus: Primus ego intraui uallum, tu ſerior, illi tardiſſimi.

De regimine nominum Criminalium, & Pœnalium. CAP. XXXII.

SI quis furetur rem ſacram de profano, tenetur'ne ſacrilegij, an furti, an utroq;? non autem, An utriuſq;. Qui ſuſtulerit rem ſuam de ſacro, furti'ne tenetur, an ſacrilegij, an neutro? non autem, An neutrius. Accuſare hunc potes uel furti, uel ſacrilegij, uel de utroq;, uel de ambobus: nõ autẽ Vtriuſq;.

aut amborum. Condemnare non licet de utroq;, sed de altero, uel furti uel sacrilegij: nõ autem, Sed alterius, uel furti, uel sacrilegij. Cur ita fit, ut demus uarios casus eidem uerbo, præsertim sub coniunctionibus, quæ eosdem coniungere debent casus? Nempe quòd nomina peccatorum cum huiusmodi uerbis idem ualent in genitiuo, quod in ablatiuo præpositionem habente, uel non habente: non idem in cæteris. Neque hoc in his modò nominibus, quæ certũ peccatum significant, & speciale, sed in his etiam, quæ generale, & incertũ: ut Cicero: An non intelligis primùm, quos homines, & quales uiros mortuos summi crìminis arguas? Et iterum: Sceleris, atq; nefarij parricidij condemnabimus? Per hæc uerba licebit Tanti, & Quanti, cùm substantiuis adiunguntur, per genitiuum uti: ut, Quantæ pecuniæ condemnasti? Tantæ summæ damnaui, quantæ postulasti. Liuius lib. XLVII. Sed nequaquam tantum relictum est, quantæ summæ damnatus fuerat.

Pro Rabir.

De Impleo, Refercio, Plenusq;, ac Refertus. CAP. XXXIII.

CONtrarium propè huic est, quod subijciam. Impleo, & Refercio, & similia uerba ablatiuum sine præpositione postulant: ut, Impleui nauim frumento, Referfi apothecã uino. Et tamen aliquando addimus præpositionem De: sic, Impleui nauim de omni genere frumenti: Referfi apothecam de uaria natura uinorum: uixq; ausim dicere, Impleui omni genere frumenti, & Referfi uaria natura uinorum. Hoc quod diximus exemplo comprobandum est. Cicero de Orat. Quòd si tantam uim rerum maximarum arte sua rhetorici illi doctores complecterentur, quærebat, cur de proœmijs, & de epilogis, & de huiusmodi nugis (sic enim appellabat) referti essent eorum libri. Hìc nequaquam licuisset sine præpositione loqui. Non enim libri illi referti sunt proœmijs, & epilogis,

Lib. 1.

sed

ſed præceptis proœmiorum,& epilogorũ. Sicut in ſuperioribus,non eſt nauis impleta omni genere frumenti,ſed frumento omnis generis:neq; apotheca referta omni natura uinorũ, ſed uino omnis naturæ.Quia de Refercio,et Impleo feci mentionem,dicã hoc amplius de Refertus,& Plenus. Exemplum quod modò attuli, oſtendit Refertus poſtulare ablatiuum, ſicut Impletus,ſicut Vacuatus,ſicut Vacuus:idem tamen Cicero ait pro lege Manilia:Referto prædonũ mari.Et pro Plancio:Audieram refertam eſſe Græciam ſceleratiſſimorum hominum,ac nefariorum.Sed nunc tranſit in nomen,tametſi cætera huiuſmodi nomina ablatiuum ſemper habent:ut,Vacuus incolis,non incolarum:Frequens populis,non populorũ:præter quàm Plenus,cui Cicero ſemper genitiuum dedit.De cæteris autoribus nõ poſſum in uniuerſum pronũtiare, cùm multi etiam ætatis eius dederint ablatiuum:ut Varro lib.1. Rerum ruſticarum:Sua nihil intereſſe,utrum his piſcibus ſtagnum habeat plenũ,an ranis.Et Salluſt.in Iugurt.Quæ quanquàm grauia,& flagitio plena uidebantur,tamẽ quia mortis metu mulctabantur,ſicut regi libuerat,pax conuenit.Suo itaq; arbitrio ſcriptores utuntur.Poſteriores uerò omnes,ut hoc nomẽ Nouiſſimus pro ultimo, ita etiam Plenus uino dixerunt,nõ ſolùm Plenus uini. Quare qui ſolùm genitiuo cõtentus erit,Ciceronem imitabitur:qui utroq; caſu utetur,cæteros. Sed mutando habebit & uenuſtatis rationem,& lucis:quod uel ex proximo exemplo oſtenditur:Aue gratia plena. Ego ad euitandam amphibologiam dixiſſem,Aue gratiæ plena: quemadmodum in alio factum eſt,ubi non erat ambiguitas:Plenum gratiæ,& ueritatis. Licet diuerſa uerba hic ſint, atq; illhic:in altero eſt κεχαριτωμένη:in altero πλήρη χάριτος & ἀληθείας. Liuius ut nomini Plenus dat etiam ablatiuum, ita uerbo Impleo dat etiam genitiuum,ut in quinto: Ipſe multitudinem quoq;,quæ

Luc.1.

Ioan.1.

ferme semper regenti est similis, religionis iustæ impleuit.

De Potior, Potitus, & Compos. CAP. XXXIIII.

POtior hos eosdem casus habere potest, sed cũ cæteris frequentius ablatiuũ: cum hoc nomine res, ferè semper genitiuum: ut, Lacedæmonij rerũ diu potiti sunt, id est, rerum imperium diu tenuerunt. In alijs nominibus magis significatio exponitur per obtinuerunt, quàm per tenuerunt: ut, Potitus sum uictoria, Sum potitus amica: id est, pugnando, uel laborando obtinui uictoriam, uel amicam. In præsenti tempore plerunq; pro fruor. Cicero: Quòd si uoluptatibus his bona ætas fruitur libentius, primum paruulis fruitur rebus, ut diximus: deinde his, quibus senectus, etiam si non abunde potitur, non omnino caret. Pro eodem posuit Fruitur, & Potitur. At, Potitur pro Potitus est, præsertim more historico legimus. Potior à Potis descendit, ideoq; illi in significatione similimũ est, Nam, Sum compos mentis, compos animi, compos rationis, cõpos sanitatis, quòd hæc habeo: at Compos uoti, cõpos uictoriæ, compos optati, quòd hæc opera mea, atq; labore obtinui, obtineoq;. Illud tamen sciendum est apud Ouid. in XII. Metamor. sic legendum: Tuq; tuis armis, nos te poteremur Achille. Non Potiremur, antepenultima breui, non longa, à tertia scilicet, non à quarta coniugatione.

De Traiicio. CAP. XXXV.

TRaijcio exercitum, id est, transporto exercitum trans mare, aut trans flumen. Traijcio mare, uel flumen, id est transeo. Aliquando utrunq; coniunctum: ut Liuius, Traiecit copias Iberum. Et Plancus: Copias Isaram traieci.

Epist. 23. lib. 10. Epist. fam. Cic.

Do tibi, & ad te, literas. CAP. XXXVI.

DO tibi literas, tanquã tabellario: Do ad te literas, scilicet ad te perferendas. Aliquando hæc duo cõiunguntur: ut Cicero, Dedi illi ad te literas. Et Sallustius: Vulturtio literas

In Catil.

ad Ca

ad Catilinam dat. Ergo qui mittit literas, dat: cui literæ dãtur, si perfert: reddere dicitur, sicut ille ad quem dantur, accipere.

De In, & Ad, cum aliis uerbis. CAP. XXXVII.

EO in uillam, & eo ad uillam: proficiscor in campum, & ad campum: confero me in agrum, & ad agrum, idem sunt. Et item in similibus, præterquàm in hoc ultimo uerbo, quoties refertur ad personam. Dicimus enim, Contuli me ad Catonem, & Contuli me ad patrem: non autem In Catonem, & In patrem, ad distinguendum uidelicet significationem. Nam quum dico, Contuli in personam, non possum addere alteram personam, uelut me: sed rem, uelut beneficium. Eritq; significatio donationis: ut, Multa contuli in Catonem: id est, multa donaui Catoni: Nemo in patrem potest tanta beneficia conferre, quanta contulit pater in filium.

De Refero tibi, & ad te. CAP. XXXVIII.

RETULIT mihi, & Retulit ad me, ita differunt, quòd illud est narrauit: hoc uerò in consultationem tulit: ut Quintilianus, Relaturus uobis iudices ordine malorum meorum euentum, quem nemo tam crudelis, nemo tam sæuus audiet, ut me non pascat. Sed hoc nemini ignotum est. Idem: Vultis scire iudices, nihil impatientia charitatis fecisse patrem, non retulit ad matrem, non propinquos consuluit, non amicos. Cicero in Catil. Refer, inquis, ad senatum. id est, refer in consultationem senatus. Verg. III. Aen. Declam. 5. Declam. 2.

Delectos populi ad proceres, primumq; parentem
Monstra Deũm refero. Et ne dubitares de sensu sermonis huius, more suo aperuit, subiungens: Eodem lib.
Et quæ sit sententia, posco. Pauloq; pòst:
Surge agè, & hæc lætus longæuo dicta parenti
Haud dubitanda refer.

Sunt enim Deorum uerba, non consilium ab Anchisa petentium,

tium, ſed illum quid agendum ſit docentium. Ideoq; additur illud, Haud dubitanda. Porrò utraq; harum ſententiarum in uerbo uerſatur, aliquando etiam in facto, ſed diuerſa eſt ſignificatio: ut Quintil. Ad patrem arma non retuli. id eſt, reportaui. & Cicero: Si ad unum omnia referẽda ſunt, digniſſimum eſſe Pompeium. hoc eſt, Si in unũ omnia conferenda ſunt. de re intelligitur, non de oratione. Quale illud eiuſdẽ eſt pro Deiotaro: Qui rumores ad ſe referrent. Et quale eſt Cæſaris, Vt quæ diceret Arioviſtus, cognoſcerent, & ad ſe referrent. Hîc de uerbis agitur, & tamen non ſignificatur ferri in conſultationem, ſed potius narrari, & renuntiari mandata ab altero data. Præterea hîc ſolet adhiberi accuſatiuus, uel nominatiuus: ibi crebrò (in proſa præſertim) ablatiuus cum præpoſitione De: ut, De omnibus his referam ad ſenatum. Omnia autem hæc referam ad ſenatum, rarius dicitur. Tamen ſignificat idem, quod eſt, In ſenatorum conſilium feram.

Lib. 1. Comm. de bel. Gall.

De Interdico. CAP. XXXIX.

INterdico tibi aqua, et igni: non autẽ Interdico tibi aquam, & ignem: neq; Interdico te aqua, & igni. Quo autem modo mutabitur in paſſiuum hæc oratio? Sunt tres modi (quantùm colligere poſſum) mutandi actiuum in paſſiuum. Vnus, ubi eſt ſolus accuſatiuus, ab eo in nominatiuum mutato incipiendi: ut, Dedi tibi equum, Equus à me tibi datus eſt. Alter ubi ſunt duo accuſatiui, alterum in nominatiuum conuertendi, alterum relinquendi: ut Docui te muſicam, Tu à me doctus es muſicam: non autem Muſica docta eſt à me te. Tertius utrũlibet horum accuſatiuorum mutandi in nominatiuũ, alterum uel relinquendo, uel in ablatiuum cum à, uel ab transferendo: ſic, Ego rogaui te ueniam, Tu rogatus à me es ueniam: uel, Venia abs te rogata eſt mihi: licet per hoc ſecundum tu magis uidearis rogaſſe pro me, quàm ego te. Quem horum modorum

dorum huic uerbo tribuemus? nullum. Et tamen tres isti similes sunt. Vnus hic est: Tibi interdictum est aqua, & igni: quod est frequentissimum. Alter hic: Aqua, & ignis tibi interdictus est: ut Liuius lib. VIII. *Interdictumq; mare Antiati populo est. Quòd si esset mari, prioris modi foret exemplum. Tertius est: Tu interdictus es aqua, et igni: sed tamẽ hic modus cæteris est rarior. Metellus Numidicus: Illi uerò omni iure, atq; honestate interdicti sunt: ego neq; aqua, neq; igni careo.*

De Pluit, & Ningit. CAP. XL.

Pluit caret supposito, habens appositum ablatiuum: ut Liuius, Nuntiatum regi, patribusq; est in monte Albano lapidibus pluisse. Licet nunc dicamus: Deus pluit carnem, pluit manna, pluit escam: Ningit uerò suppositum, & appositum respuit. Liui. lib. 1. ab urb.

De Decet, Iuuat, Conducit. CAP. XLI.

Decet, Iuuat, Conducit pro utile est, & si qua sunt alia, nec personalia sunt planè, nec impersonalia, quum habeant numeros. Vestes hæ decent nos, Isti cibi iuuant te, Studia secreta conducunt maximè. Explicit, Expliciunt nunquàm (quod sciam) legi.

De Auscultо, & Audiens tibi sum. CAP. XLII.

Auscultо te, audio te: Auscultо tibi, obtempero tibi: Sum audiens te, quòd te audio: Sum audiens tibi, quòd tibi obedio: ut lex XII. *tabularum apud Quintil. Filium minus audientẽ dicto, liceat abdicare. Cicero in Philip. Et audiens esset huic ordini. Et pro Deiotaro: Aut qui dicto audientes in tanta re non fuissent. Cum uerbo reperisse apud scriptores prosæ orationis tale loquendi genus non memini, sed apud Plautum in comœdia, quæ inscribitur Captiui duo: Memini quum dicto haud audiebat, facto nunc lædat licet. Hinc est quare unum Obedio ex compositis ab Audio postulat datiuum.*

De Dono tibi,& tc. CAP. XLIII.

DOno tibi *munus, notum eſt,quid ſignificet:*Dono te *munere,plerunq; præmij gratia, ſed interdum admirationis, interdum benеuolentiæ, interdum miſericordiæ.* Cicero *pro Archia:Sylla cùm Gallos, & Hiſpanos ciuitate donaſſet. uidelicet in præmium. Quæ exempla ſunt plurima:ut,Militaribus donis,corona uallari,immunitate donatus ſum.* Idem *pro eodem:Itaq; ſi ciuis Romanus Archias legibus non eſſet, ut ab aliquo imperatore ciuitate donaretur,perficere non potuit:certè imperator non remunerationis cauſa Archiam ciuitate donaſſet, ſed admiratione ingenij, & benеuolentia.* Vergil. Aeneid. v.

Nemo ex hoc *numero mihi non donatus abibit.*

Eodem lib. Nimirùm *non præmij gratia.Nam tres præmia primi*

Accipient. *Benеuolentiæ ergo, non meriti illorum gratia, cùm poſtremi nihil omnino mereantur. Quale eſt Valerij Maximi lib.*11.*Rex Antiochus bello,quod cum Romanis gerebat,filium Scipionis à militibus ſuis interceptum, honoratiſſimè excepit:regijſq; muneribus donatum,ultro & celeriter patri remiſit.utiq; amicitiæ gratia.* Et Amphitryon *apud Plautum:Verùm ita animatus fui, itaq; nunc ſum,ut ea te patera donem.Et paulò pòſt Alcmena inquit:Pateram profectò feras,qua hodie meus uir donauit me. In quorum utroq; ſola in donando benеuolentia declaratur.*Idem Plautus *in Aululariа:* Dij *immortales, quibus & quantis me donatis gaudijs.*

Declam.9. Quintilianus *in Gladiatore:Quod me facere cõuenit,qui per maria latrocinijs infeſta ſolus petitus ſum, qui lucem libertatem, deniq; quicquid pati debeo non ignarus (ut primo natalis horæ tempore) ſed uidens, ſentiensq; acceperim: nec ſolum donatus his bonis, ſed ſummis periculis liberatus ſum. Verba ſunt hominis exaggerantis beneficia amici, ut ſe maxime*

xime illi ostendat obstrictum. Sola ergo fuit ratio beneuolentiæ. Idem in Parietc palmato: Quàm blandè ille sepositit miserum suum, quàm diligenter uxoris gaudentis excluſit oculos, quàm multo cæcum pudore donauit. Hîc habita est misericordiæ ratio. Suetonius in uita Augusti: Et ne enumerem quot, & quos diuersarum partium uenia, & incolumitate donatos. Cornelius Nepos de uita Attici, Auxit hoc officium alia quoq; liberalitate. Nam uniuersos frumẽto donauit. profectò clementiæ, non remunerationis gratia.

Declam. 2.

Cap. 51.

De Incumbo huic rei, & in hanc rem. CAP. XLIIII.

INcumbo studijs, & incumbo remis. Vergilius: Validis incumbite remis. Incumbo in studia, & ad studia, sed non, Incumbo in remos, & ad remos. Ciccro: Pergite, ut facitis, adolescentes, atque in id studium in quo estis, incumbite. Et alibi: Quare incumbamus ô noster Tite ad illa præclara studia, & eò unde discedere non oportuit, aliquando reuertamur. Neq; hoc in bonum tantummodo accipitur, sed etiam in malum: ut Idem, M. Catoni incumbenti ad eius pernicicm. Sed illud, Incumbite remis, non est per translationem dictum, ut hoc: Nam ut quum remiges incumbunt remis, uel quum nos operi faciundo incumbimus toto pectore, significatur diligentia, & conatus: ita & cum accuratius quid mente agimus, incumbere dicimur: quemadmodum econtrario Supini dicuntur, qui negligenter agunt.

Lib. 10.

De Orat. lib. 1.

Epist. 16. lib. 2. ad Attic.

Pro Murena.

De diuerso uarioq; regimine uerborum, cum diuersa, similiue significatione. CAP. XLV.

TImeo te tanquam inimicum, Timeo tibi tanquam amico. Illhic tanquam offensurus sis, hîc tanquam defendendus. Commendo te regi, id est, committo: Commendo te apud regem, id est, laudo. Cedo tibi, unde & Concedo tibi, pro non repugno tibi: facitq; præteritũ cessi. Cædo te, pro flagello te,

cæsus

cuius præteritũ eſt Cecîdi, pro flagellaui, & ſupinũ Cæſum. Vnde Cæſus, uel qui flagellatus eſt, uel qui amputatus eſt, ſiue occiſus. Rarò pro occido hoc uerbum accipitur. Cicero in Philip. Cædit greges armẽtorum. Dimitto te diſcedens: id eſt, relinquo. Dimitto te diſcedentem, id eſt, abire permitto. Vel Dimitto te, id eſt, mitto: unde Dimiſsi legati dicũtur. Inceſsit mihi cupiditas: id eſt, ſubijt. Inceſsit me ille: id eſt, offenſurus me petit, & accuſat. Ineſt huic loco, & Ineſt in hoc loco: primum apud Quintil. cæterosq; frequentius: ait enim, Verùm hoc melius faceret natura ipſa duce, ſed naturis ipſis ars inerit. Secundum apud Cicer. frequentius: ut ibi, Illud enim honeſtum, quod ſæpe diximus, ſi in alio cernimus, tamen nos mouet, atq; illi, in quo id ineſſe uidetur, amicos facit. Compàro hanc rem illi, & cum illa. Confero te iſti, & cum iſto. Ego ſum ſimilis tibi, & tui. Hoc eſt commune omnibus, & omnium: uel commune mihi tecum, & cum cæteris. Ego ſum particeps laborũ tuorum: & tibi ſum in laboribus particeps. Quintilianus: Et in pleriſque ruris operibus marito particeps. Curtius: Quòd fuiſſet illis in periculis particeps. Accedit huic rei, & ad hanc rem: uel accedit huc, uel eò, uel eôdem. Quintil. Atque ut accedat dolori meo cumulus, quæ hoc facit, uxor mea eſt. Cicer. Vt ad illam optimam, præclaramq; prædam damnatio Sexti Roſcij uelut cumulus accedat. Impendo curam, uel operam, uel laborem, & ſimilia, huic rei, & in hanc rem: quod in Quintiliano ſæpe reperies. Partior laborem multis negotijs, & in multa negotia: ut apud eundem. Adijcio huic rei, & ad hanc rem. Reſpondeo tibi, & ad te. Celo te hanc rem, & celo te de hac re. Tu es natus ad laudẽ, & laudi. Cicero pro Sextio: Nam quid ageret uir ad dignitatem, & gloriam natus? Et in eadem: Qui ſe patriæ, qui ciuibus ſuis, qui laudi, qui gloriæ, non qui ſomno

Philipp. 3. circa finem.

Pro Sex. Roſ.

& con

& conuiuijs,& delectationi natos arbitrantur. Aggregabo te illis,uulgò dicimus. Idem: *Quare ego te ſemper in noſtrum numerum aggregare ſoleo.* Idem pro Archia: *Adſcribi ſe in eam ciuitatem uoluit.* Et pro eodem: *Quum fuerit in alijs quoq; ciuitatibus adſcriptus.* Idem in Philip. *Tu uerò adſcribe me talem in numerum.* Idem pro Rabirio: *Si quis hunc reprehendendum putat,adſcribat ad iudicium ſuum non modò meam,ſed huius etiam ipſius,qui commiſit,ſententiã.* Idem contra Rullum: *Illum ſibi collegam adſcriberes. Tibi hoc adſcribendum eſt,id eſt,tibi tribuendum,& imputandum.*

Pro Murena.

Philip.2.

De noua ratione regendi quorundam impersonalium. CAP. XLVI.

COepit eum pœnitere,Poſſet te pigere,Deſinct me tædere:ſæpius dicimus,quàm Cœpit ille pœnitere, Poſſes pigere,Deſinam tædere. Quintil. in milite Mar. *Neq; ſi ſit cupidiſſimus uitæ,pœnitere eum ſui facti poteſt.* Cicero de petendo conſulatu: *Si hic ciuis liber eſt, cuius autoritatis neminem poſſet pœnitere.* Idem in Verrem, *Iamiam Dolabella me neq; tui neq; tuorum liberorum, quos tu miſeros in egeſtate, atq; in ſolitudine reliquiſti,miſereri poteſt.* Simile eſt illud Terentij: *Ita me dij amabunt, ut me tuarum miſeritum eſt Menedeme fortunarum.* Me,pro *à me miſeritum,dixit.*

Declam.3.

In Heautonti. act.3.ſcen.1.ubi illud ſecũdum. me,in emendatis codicibus nõ habetur.

Quum uenuſtè uerba aut deſunt, aut redundant. CAP. XLVII.

DEſunt nonnunquam uerba in oratione, ſed non ſine gratia,ut Horatius: *Quò mihi fortunam,ſi non conceditur uti?* Id eſt,*ad quid uultis eſſe mihi bona fortunæ?* Hic modus incipit *per quò,alius incipit per unde:ut idem, Vnde mihi lapidem? quorſum eſt opus? unde ſagittas?* *Supple putes, uel dicas mihi eſſe.* Iuuenalis Satyr. XIIII.

Epiſt.5.lib.1.

Lib.1. Sermo Saty.7.

Vnde

Vnde tibi frontem, libertatemq; parentis,
Quum facias peiora senex?

Epist. 24. lib. 7. fam. epist. Cicero ad Fabium: Martis uerò signum, quò mihi pacis auctori? Quint. Quò per fidem diuitias iuueni, (de cæco loquitur) *Declam. 2.* apud quem omnium rerũ diuersitas perit? Et alibi: Quò nunc *Declam. 12.* tantum frumenti: quò classem commeatu grauem? Idem: Vnde *Declam. 6.* hunc illi animum? Et alibi: Vnde tantum uirium cæco, ut in *Declam. 2.* uno statim ictu mors tota peragatur? Idem tamẽ ait alio loco: *Declam. 10.* Vnde miseræ tunc, unde somnus? supple erat, uel est. Tertius modus, ut apud eundem: Sequitur quæstio, an utilis rhetorice: nam quidam uehementer in eam inuehi solent, & (quod sit indignissimum) in accusatione orationis utuntur orandi uiribus: eloquentiã enim esse, quæ pœnis eripiat scelestos, cuius fraude damnentur interim boni, consilia ducãtur in peius, supple, dicunt enim eloquentiam. Cicero: Habendas esse, quàm laxissimas amicitiæ habenas: caput enim esse ad bene uiuendum securitatẽ. supple dicunt enim caput, qui modus loquendi apud Græcos est frequentissimus. Idem uerbum aliquando redundat: ut de Oratore Cicero: Illum Titium, qui cùm studiosè pila luderet, & idem signa sacra noctu frangere putaretur, gregalesq;, cùm in campum non uenisset, requirerent, excusauit Vespa Terentius: quòd eum brachium fregisse diceret. Satis erat dixisse, quòd brachium fregisset. Et non longè illhinc: Cui cùm familiaris quidã quereretur, quòd diceret uxorem suam suspendisse se de ficu: amabò te, inquit, da mihi ex ista arbore, quos seram sarculos. Satis erat sine illo, Quòd diceret: sed hoc uerbum libenter apponit Cicero. Quartus, quum suppletur respondeo: ut idem frequenter: Quòd autem scribis de illo, amplio negotio, ego nescio quid consilij capiam: uel, ego iam antè timueram. supple respondeo. Raroq; uel nunquàm hoc uerbum profertur. Aliquando subintelligitur simile uerbum:

ut apud Quintilianum, Sed si confessionẽ culpæ meæ exigitis, ego fui pater durus: & patrimonij, quod iam melius ab his administrari poterat, tenax custos, supple cõfiteor, quòd ego fui, &c. Quintus modus, *ut apud Ciceronem: In obsequio autem comitas (quoniam Terentiano uerbo libenter utimur) adsit, assentatio uitiorum adiutrix procul amoueatur. Subintellige, ita loquimur (quoniam Terentiano uerbo libenter utimur.)* Et alibi: *Satiari delectatione non possum, ut meæ senectutis requiem, oblectationemq; noscatis. Subintellige, hoc dico, ut noscatis.* Sextus modus, *ut apud Plinium Iuniorem: Studes, an piscaris, an uenaris, an simul omnia? supple facis.* Quint. *Nil aliud quàm renuet. id est, nil aliud faciet, quàm renuet.* Et *iterũ: Et acceptis literis meis iuuenis filius nihil aliud quàm cum matre fleuisset. id est, nil aliud fecisset, quàm cum matre fleuisset.* Martialis: *Nil aliud bulbis quàm satur esse potes. id est, nil aliud facere.* Cui confine est illud, *ubi prolato aliquo aduerbio qualitatis, subintelligitur pro conditione materiæ, aut dixit, aut fecit: ut, Bene Ennius, præclarè Anaxagoras, fortiter Scipio, prudenter Fabius. supple dixit, aut fecit: prout ex his, quæ aut iã diximus, aut dicturi sumus, colligitur.* Et *per comparatiuum: Dij melius. supple fecerint, aut faciant, aut certè uelint.* Nec de dijs solùm, uerum etiam de hominibus: *ut apud Quintilianum, Tu melius uxor, quæ facturum retinebas. supple fecisti. Interdum etiam per nomen (nam illud Melius est aduerbium) ut, Dij meliora.* Lucanus ipsum uerbum apposuit: *Dij meliora uelint.* Nec procul ab huius natura abest, quando utimur hoc nomine Res, siue in nominatiuo, siue in accusatiuo, fortè etiam in alijs casibus: *ut, Restat mihi exponenda uita, quam hic egit in magistratu, res digna auditu in primis: uel, Reliquum est, ut exponam uitam huius, qua fuit in magistratu, rem dignam auditu in primis.*

De Amic.

In Cato. Ma.

Epist. 8. lib. 2.

Ouid. li. 9. Meta. Dij melius. dij nempe suas habuere sorores.

Sophocles apud Cic. in Cato. Maio. Dij meliora, inquit, libenter nerò isthinc tanquam à domino agresti, ac furioso profugi.

Quòd

Quòd amœnè tempus aliquando pro tempore ponitur. CAP. XLVIII.

ANnibal apud Titum Liuium alloquens milites inquit: *Si tales animos in prælio habebitis, quales hîc ostendistis,* Declam.3. *uicimus.* Quint. *Si tales milites omnes habebimus Mari, uicimus.* Cur *de futuro non per uerbum futuri temporis locutus est?* Nempe *ad asseuerandam rem, ut non futura, sed iam esse uideatur: multoq; plus ponderis habet, ut dicamus* Vicimus, *quàm* Vincemus. Idem Quint. Dimitte *tantùm, & euocasti. id est, euocaueris.* Cicero: Vnum *ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui emptum, & uicisti. pro* Viceris. Idem *pro* Sextio: Restitisset, *repugnasses, mortem pugna oppetisses. pro eo quod est, resistere repugnare, mortem pugna oppetere debuisses.* Ouid *lib.* 1 1 1. Metamor.

Præmiaq; eripies, quæ si tibi magna uidentur,
Ex illis scopulis, ubi erant affixa, petisses.

Act.4.scen.4. Id *est, petere debuisses.* Terent. *in Andria:* _Prædiceres. *pro* In Heauton. act.1.scen.2. *eo quod est,* Prædicere *debebas.* Et *alibi:* Fortasse *aliquantò iniquior erat propter eius libidinem:* Pateretur, *pro pati debebat.* Item Cic. tertio Offic. Malè *etiam Curio quum causam Transpadanorum æquam esse dicebat, semper addebat, uincat utilitas: potius diceret, non esse æquam, quia non esset utilis* Reipub. Lib.2. *id est, dicere debebat. Huic simile est, quale apud* Ouidium de Remed.

Gnosida fecisses inopem, sapienter amasset. Id *est, si fecisses inopem,* Horatius: _Decies centena dedisses Lib.1.Sermo.

Huic parco, paucis contento, quinq; diebus
Epist.11.lib.1. Nil erat in loculis. Id *est, si dedisses.* Plin. Iunior: Dedisses *huic animo par corpus, fecisses quod optabat,* Id *est, si dedisses.* Aeneid.6. *Illud magis poëticum.* Vt Vergil. _Tu quoq; magnam

Partẽ opere in tanto, sineret dolor, Icare haberes. Id *est, si*

sineret

ſineret. Iuuenal. *Græculus eſuriens in cœlum, iuſſeris, ibit.* Saty. 1.
Id eſt, *ſi iuſſeris.* Adhuc diuerſum huic eſt, quale eſt apud Ciceronem: *Conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis ſeruorum* Philip. 2.
in cellis ſtratos lectos uideres, id eſt, uidiſſes. Quint. *ſemper uidiſſes: ut ibi, Vidiſſes non quemadmodum tenues umbræ corpus accipere cogitationibus ſolent.* Apud *hunc ſæpe eſt hic modus loquendi: Si perſeueraſſem, duos excæcaueram. pro excæcaſſem.* Quale eſt *illud* Horatianum *ſecundo Carminum, quod metri cauſa* Priſcianus *dici putat:*

Me *truncus illapſus cerebro Sustulerat, niſi* Faunus *ictum*
Dextra *leuaſſet.* Apud *illum quiddam penè contrarium: ut ibi,* Dictatoris *nomen quod ſæpe iuſtum fuiſſet. pro, fuerat.* Nam *de imperfecto ſubiunctiui, quod ſolet poni pro imperfecto indicatiui, in proximo libro iam dixi, cuius hoc exemplum fuerat,* Non *quia amicus nõ eſſes.* Cic. *de Repub. lib.* v i. Et *quòd de uia feſſus eſſem, & ad multam noctem uigilaſſem. pro feſſus eram, & uigilaueram.*

Vbi nitidius utimur Actiuo, ubi Paſsiuo. CAP. XLIX.

OPortet *legere libros,* Expedit *euoluere autores,* Vtile *eſt cognoſcere plurima,* Operæ *pretium eſt habere quos imitemur,* Neceſſe *eſt adhibere uſum,* Conducibile *eſt deſcendere in certamen, & agitare cum alijs controuerſias.* Vel *per paſsiuum,* Oportet *legi libros, euolui autores, cognoſci plurima, haberi quos imitemur, adhiberi uſum, agitari cum alijs controuerſias.* Hunc *poſteriorem modum magis ars grammatica probat, illum magis autoritas.* Secus *in præterito: nanque non ita ſæpe legimus,* Feciſſe *hoc oportuit, ut* Factum *hoc oportuit.* Cicero *in* Verrem, Tamen *id factum non oportuit.* Et *in eundem:* Apollinis *ſignum ablatum certè non oportuit.* & *alibi:* Totam *rem illi integram ſeruatam oportuit.* Non *diſſimile ſanè eſt illud per alterum uerbum (de uolo loquor) ut*

idem: Liberis consultum uoluimus, etiam si posthumi futuri
Pro Cecin. sint. Idem: Percurram tamen breui, ut non minus hominem ipsum, quàm ius commune defensum uelitis. Quintilianus: An incidisse in sordidum nomen, non eo contemptum hominis, quem destructum uolebat, auxisse.

Propositiones, rationesq; interdum misceri. CAP. L.

NAm ubi uinci necesse est, expedit cedere: siue plura sunt de quibus quæritur, facilior erit in cæteris fides: siue unum, mitior pœna solet irrogari uerecundiæ. Miscuit hoc loco Quintil. propositiones, rationesq;, quum sit usitatissimum sic dicere: Siue plura sunt, de quibus quæritur, siue unum. Si enim, plura, facilior erit in cæteris fides: sin unum, mitior pœ-
Lib. 2. cap. 6. na solet irrogari uerecundiæ. Atq; iterum: Firmis autem iudicijs, iamq; extra periculum positis, suaserim & antiquos legere (ex quibus si assumatur solida, & uirilis ingenij uis, detorso rudis seculi squallore, tum hic noster cultus clarius enitescet) & nouos, quibus & ipsis multa uirtus adest. Alius dixisset, Suaserim & antiquos, & nouos: antiquos quidem, &
Philip. 2. cætera: nouos uerò, &c. Cic. in Antonium: O te miserum, siue illa tibi nota nõ sunt (nihil enim boni nosti) siue sunt, qui apud tales uiros tam imprudenter loquare.

De usu uenusto uerbi Videor. CAP. LI.

NOn uidetur tibi quòd bene faciam: &, Mihi non uidetur quòd bene loquaris. Sicut uobis uidetur quòd male facimus, ita nobis uidetur quòd male facitis: Videtur tibi quòd ille bene scribat, & Videtur mihi quòd isti bene carent. Rusticanus hic sermo est, & agrestis. Eruditi enim sic loquuntur: Non uideor tibi bene facere: &, Tu non uideris mihi bene loqui. Sicut uobis uidemur male facere, ita nobis uos uidemini: Ille uidetur tibi bene scribere: &, Isti mihi uidentur bene arare.

De uulgari quodam uſu Mihi,& Tibi. CAP. LII.

IS mihi gloriabitur ſe omnes honores ſine repulſa obtinuiſſe? & alibi idem Cicero narrans Bruto rem in qua ille non adfuerat,inquit:Ecce tibi Pompeius noſter.Illud mihi,& tibi,non magis ad me,uel ad te, quàm ad cæteros pertinet:ſed eſt oratio ſumpta de medio,qua uulgò utimur. Tu mihi ſemper dormis. Ille mihi aßidue ſedet. Quum ſuper cœna eſſemus,ecce tibi oſtium crepuit. Hic ſermo neq; ad me,neque ad te, neq; ad quenquam refertur. Ideoq; differens eſt ab illo figurato,quale eſt apud Vergilium: Cic.in Piſo.

Ne mihi tum molles ſub dio carpere ſomnos, Georg.3.
Neu dorſo nemoris libeat iacuiſſe per herbas. Et iterum:
Ne'ue tibi ad ſolem uergant uineta cadentem. 2.Georg.

Hîc præcipitur ad uniuerſos ſub prima,& ſecunda perſona: ibi non præcipitur,nec ad aliquem ſermo eſt.

Quando maiori tempore expreſſo,partem eius accipimus,& quando deeſt Poſt. CAP. LIII.

SVperioribus diebus ueni in Cumanum. & iterũ:Qui his paucis diebus pontifex factus eſt. Et in futuro:Paucis diebus eram domeſticos tabellarios miſſurus. & iterum:Triduo aut ad ſummum quatriduo periturum.Hæc Cic.Et Salluſtius, In Iugurth. *Legati triduo nauim conſcendêre. Non eſt accipiendum per ſuperiores dies,& per paucos dies,per triduum, & quatriduum: ſed Intra ſuperiores dies,intra paucos dies, intra triduum,& quatriduum. Nam illud,quod aliqui dicunt,tempus continuatũ,& ſolidum ſignificari per accuſatiuum, ſecus uerò per ablatiuum,plane falſum eſt. Cicero enim, atq; Vergilius ſæpius accuſatiuo, & quidem indifferenter utuntur, poſteriores uerò pleriq; ablatiuo. Aliquando in huiuſmodi genere ſermonis omittimus Poſt:ſic,Intra decem dies, quàm uenit,confecit omne negotium.In paucis diebus,quàm Rhodum*

appulit,uxorem duxit, Id *eſt,poſtquàm uenit, poſtquàm appulit:quæ exempla apud hiſtoricos ſunt plurima.*

Vbi deceant,Niſi,Quàm,& Præterquàm. CAP. LIIII.

Quid eſt animal,niſi corpus cum anima concretum? recte *& Latinè. Quid eſt animal,quàm corpus cum anima concretum?non rectè,nec Latinè.Adde Aliud,uel* Aliter, *uel* Secus: *& utroq; modo licebit dicere. Quid eſt aliud animal,quàm corpus:uel,niſi corpus cum anima concretum?* Ci-
De Senectute. *cero:Quid eſt aliud gigantum more bellare cum dijs,niſi naturæ repugnare?* Idem *faciet comparatiuum:ut,Quid eſt melius quàm gaudere?uel,niſi gaudere?ut Quintil. Nihil eſt facilius,niſi totam cauſam omnino non agere. Præterquàm,eandem aut propè parem uim obtinet, quam* Niſi. *Cuius exempla,ut facilia prætermittimus,unum illud admonentes,ubi eſt Præter, ibi locum habere Præterquàm, ad hunc modum: ut, Nullius rei ſum auarus præter laudem:uel præterquàm laudis:Nulli places,præterquàm mihi,uel præter me.*

De uſu huius uerbi Transfero. CAP. LV.

Quem morem Spartiatæ tranſtulerunt in fœminas. & alibi idem Cicero: Quod niſi in amicitiam transferatur. Quæ in alios transferuntur, non ſolent remanere penes eos, à quibus transferuntur. Mos autem (ut Cicero uult) ita trãsfertur,ut penes priorem quoq; remaneat.Et libro primo Officiorum:Quod ab Ennio poſitum in una re, transferri in multas potcſt. Et in eodem:Eademq; mediocritas ad omnem uſum,cultumq; uitæ transferenda eſt. Lucanus in X.

Nondum translatos Romana in ſecula luxus.

De Committo. CAP. LVI.

Offic.I. *NOn committas, ut quum omnia tibi à nobis ſuppeditata fuerint,tu tibi defuiſſe uideare. Et iterum,Non committas,ut dicendum ſit,Non putaram. Hæc Cicero. Quintilianus*

quoq;

quoq;:Non committam,ut illa dubia faciam defensionis solicitudine.Et alibi:Nihil tibi minus cõmittendum,quàm ut ulciscaris hoc flagitium,in eo præsertim,qui apud malignos poterit uideri te permittente fecisse. Cicero tamen quodam in loco nõ per Vt,sed per Quamobrem locutus est,dicens:Considerare debes nihil tibi esse committendum, quamobrem eorum quos laudas,te non similimum præbeas. Idem pollet Quamobrem quod Vt: & licebit illud tollere,& hoc subijcere. Ex quibus exemplis datur intelligi hoc uerbum sequente Vt,uel simili dictione semper accipi in malam partem: nec rectè dicas: Fac committas, ut omnes te laudent: aut sic, Non commisisti unquam,ut laudareris.Præterea semper habet secum negationẽ.

De Oriundus,& Ortus. CAP. LVII.

ORiundus quòd non habeat uim participij,credo alij dixerunt.Cuius utendi hic modus est:Ego sum ortus Romæ, oriundus à Placentia. Titus Liuius: Nati Carthagine, sed oriundi à Syracusis.id est,à Syracusis originẽ trahentes,unde fuerunt parentes.Vel sine præpositione.ut idem: Alba oriundum sacerdotium. In personis ferè cum præpositione. Idem: Is longè princeps Latini nominis erat(si famæ credimus)ab Vlysse,deaq; Circe oriundus.Idem:Quid hoc,si polluit nobilitatem istam uestram, quam pleriq; oriundi ex Albanis, & Sabinis non genere,nec sanguine,sed per cooptationem in patres habetis? Nonnunquam per indeclinabilia: ut, Inde ego sum oriundus,unde tu. Liuius tamen(si rectè scribitur)ait libro octauo: Palæpolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est, duabus urbibus idem populus habitabat, cuius erant oriundi.

Lib.3. ab urbe condita.

Voluit Valla oriũdus genitiuo posse iungi, autoritate Liuij dicẽtis, Cui erãt oriũdi:uerum ibi nõ cuius, sed Cumis legendum est: ideoq; dixit, si rectè scribitur. Act.5.sce.7.

De Memini. CAP. LVIII.

MEmini,pro recordor,tum genitiuum,tum accusatiuum postulat. Vt Terẽt.in Eun.Faciam ut huius loci,dieiq;, meiq;

In Cato. Maio. meiq; ſemper memineris. Cicero: Omnia, quæ curant ſenes meminerunt, uadimonia conſtituta, qui ſibi, cui ipſi, debeant. Quid iuriſconſulti, quid pontifices, quid augures, quid philoſophi ſenes, quàm multa meminerunt? Idem uerbum pro eo, quod eſt, mentionem facio, recuſat accuſatiuum, poſtulatq; genitiuum, uel ablatiuum cum præpoſitione De: ut Quintilianus: Neq; omnino huius rei meminit poëta ipſe. & iterum: De quibus multi meminerunt. Hinc uidetur deriuari Mentio, quaſi à meno præſenti, & geminato præterito memini: unde ſupinum Mentum, ex quo Mentio, & Mens, quæ omnium recordatur: & Mentum, quia in mentione facienda, hoc eſt, in loquendo, præcipuè mento utimur. Nullum enim animal mouet partem oris ſuperiorem, niſi Crocodilus, ſed omnia inferiorem, ſicut & nos mentum. Hinc etiam Mentior, quia contra mentem loquor. Fortè & hinc uenit Menta. Sed nolo eius etymologiam aliquam afferre, ne cui fortè uidear argutulus.

Lib. 11. cap. 2.

Plin. li. 8. ca. 25.

De differentia inter Alter, & Alius. CAP. LIX.

Lib. 7. cap. 4. ALter de duobus dici, alius de multis, notum eſt omnibus, licet non omnes rectè utantur. Macrobius de Saturnalibus: Quum igitur aſſeruerimus quatuor in corpore fieri digeſtiones, quarum altera pendet ex altera. dicendum erat, Quarum alia pendet ex alia. Idem in alio opere de Naturalibus: Illæ uerò inſolubiles cauſæ ſunt, quæ mutuis inuicẽ nexibus uinciuntur, & alterũ altera facit, ac uiciſſim de ſe naſcuntur, nunquã naturalis ſocietatis amplexibus ſeparantur. Nam Ouidius de nouem picarum transformatione loquens, quanquàm eũ excuſare metri neceſsitas poteſt: tamen quòd ſingulæ ſingulas, ac certæ certas intuerentur, intellexit, quum inquit:

Lib. 5. Meta. Alteraq; alterius rigido concreſcere roſtro

Cap. 56. Ora uidet. Suetonius de uita Caij: Nec ceſſauit ex eo alterum alteri criminari, atq; inter ſe omnes committere. Neſcio

an

an ſic accipiendum ſit, Vnum uni, & rurſus hunc illi. Plin. lib. x 1. inquit de formicis: Et quoniam ex diuerſo conuehunt al- cap. 30.
tera alterius ignara. Quare dicamus aliquando ſic loqui eſſe permiſſum. Ediuerſo nonnunquam de duobus dicimus Alius & alius, nec dicere aliter poſſumus: ut, Dubitatur uter excellat, Salluſtius an Liuius, & alius alium præponit: non autem, Alter alterum. Ratio poſtulabat, ut diceremus, Alius alterum. Nam, Alius ad plurimos refertur, qui de duobus iudicant: Alter ad Vnum de duobus, de quibus iudicatur. Sed quia uidebatur inuenuſtum ſic loqui, maluerunt mutare alterũ in alium. Afferamus exemplum. Salluſtius in Catilinario, de Cæſare, et Catone loquens inquit: Genus, ætas, eloquentia prope paria fuere, magnitudo quoq; animi, & gloria, ſed alia alij. Vel eſt ea ratio, quã dixi: uel hæc, quòd idem eſt Alia alij, quod diuerſa diuerſo: ut, Alia eſt facies mea, alia eſt facies tua. id eſt, diuerſa. Propriè igitur Alter refertur ad unũ de duobus: ut Annibal in tranſitu Apennini amiſit alterũ oculum: ſiue ad unam duarum partium, quod ſuperius etiam ſignificaui, ubi hoc Ciceronis exemplo uſus ſum: Duplices ſimilitudines eſſe debent, Ad Herẽ. li. 4.
unæ rerum, alteræ uerborũ. Et quale eſt Vergilij exemplum:

Aurea mala decem miſi, cras altera mittam. Eclog. 3.

Aliquoties etiam accipitur Alter, pro ſecundo ex duobus, pluribus ue. ut, Vnus, alter, tertius, quartus: Vnæ, alteræ, tertiæ, quartæ literæ. Et, Hic eſt alter annus belli Punici: &, Ego altero menſe repudiaui uxorem. id eſt, ſecundus annus ab origine belli Punici: &, ſecundo menſe à ductione uxoris. Aliquando pro ipſis duobus: ut, Vnus aut alter. id eſt, unus aut duo. Quod etiam in aduerbijs reſpondet Semel, aut iterum: id eſt, ſemel aut bis. Item Semel, & iterum: Cicero in Bruto ſemel, & iterum in Philippicis. Dubitari, tamen poteſt, quum dicitur, Iterum conſul, an ſecunda uice, an bis conſul intelligatur:

quæ dubitatio in cæteris non erit. Tertium enim consul, & Quartũ consul, sic differt ab illo Ter consul, & Quater consul: quòd in altero significatur tertia, & quarta uice, in altero tribus, & quatuor uicibus. Aliqui tamẽ dubitarent, an in hanc significationem uice & uices reperiatur.

De Quisq;, & Vterq;, cum uerbo aut participio. CAP. LX.

HIrundines uere ineunte redeunt, in suum pristinum unaquæq; nidum immigrantes. Muta illud Vnaquæq;, sic: In suum pristinum nidum unaquæq; immigrantes: aut sic, Vnaquæq; in pristinum nidum immigrantes: iam non erit Latinum. Itẽ, Offendi parentes suo utrunq; morbo affectos. Transfer illud utrunq;, ut modò ostendi, iam non erit elegans. Nam si ita mutemus, ille pluralis numerus, Immigrantes, & Affectos, referetur ad illum singularem Vnaquæq;, & Vtrunq;: quod fieri non potest. At illo modo superiore secus: refertur enim numerus pluralis ad pluralem, sic, Hirundines uere ineunte redeunt immigrantes in nidos pristinos, unaquæq; in suum, supple, immigrans. Offendi parentes morbis affectos, utrunq; supple, suo affectum morbo. Vergil. in XII.

Dant sonitum spumosi amnes, & in æquora currunt,
Quisq; suum populatus iter. Et paulò pòst:
Pro se quisq; uiri summa nituntur opum ui. In priore exemplo, si uersus pateretur, non decuisset dicere, Quisq; suum populatus iter. sed Populati: nec in posteriore, Pro se quisq; uiri summa nituntur opum ui. Secus autẽ solet fieri, ubi abest Suus, aut Se. Vt Quintil. Commendo tibi senem, quem facimus uterq; mendicum. Nec rectè dicas, Commẽdo tibi senem, quem nos filij alleuare debemus, cum uterq; mendicum facientes: uel sic, Quem nos uterq; captiui mendicum fecimus, nisi more poëtico, ut apud Ouidium:

Declam. 5.

lib. 2. de Remed. amo.

Vtraq; formosæ Paridi potuere uideri. Et apud Horat.

Satyr. 5. lib. 1.

—Magnis

Magnis missi de rebus uterque Legati. Quod apud oratores non reperitur: sicut nec illud quidem (licet Aulus Gellius utatur) quale apud Terentium, Quod pleriq; omnes faciunt adolescentuli. Quod quidam exponunt pro eo, quod est, Pleriq; omnium: quidam pro eo, quod est, omnes.

Gell. lib. 2. ca. 2. In And. act. 1. scen. 2.

De Tamen, & Sed, cum relatiuo. CAP. LXI.

HOmo illiteratus est, cui tamen paucos in rerum gerendarum scientia anteponas. Latinum est. Homo illiteratus est, sed cui paucos in rerum agendarum scientia anteponas. etiam elegans est. Item in negatione, Homo quidem illiteratus est, quem tamen non postponas multis. Latinum est, ut dixi. Elegans etiam sic: Homo quidem illiteratus, sed quem multis non postponas. Ideo dixi elegans, quia subintelligitur Talis, quod in alio non fit, ut sic: Homo illiteratus, sed talis quem, & cætera: uel, sed is, pro talis: ideoq; & hoc eleganter dicetur, Homo illiteratus, non tamen quem multis postponas. id est, non tamen is, quem multis postponas. Aliquando non subintelligitur Talis, neque Is: ut, Hic ager est meus, sed cuius usu careo.

De Id quod, cum alio antecedente. CAP. LXII.

VIdeo te amatorem studiorũ, quod me maximè iuuat: uel, quæ res me maximè iuuat: uel, Id quod me maximè iuuat, amatores studiorum. Item, Video te (quod me maximè iuuat: uel, quæ res me maximè iuuat: uel, id quod me maximè iuuat) amatorem studiorum. Quæ exempla sibi quisque conquirat.

De Aliquis, Quisquam, Quispiam & Vllus. CAP. LXIII.

ALiquis, Quisquam, Quispiam, Vllus, idem significant, differuntq; à Quidam, ut in alio opere (quod de Dialectica propediem edemus) ostendetur. Vllus tamen quodammodo claudicat, nec ferè citra negationem, quasi citra bacu-

lum ingredi poteſt, nisi interrogatiuè: ut, uocat me ullus? aut ſubiunctiuè: ut, ſi ullus me uocat. Nunquàm planè affirmatiuè, ſicut illa ſuperiora.

De eadem perſona tanquam alia. CAP. LXIIII.

ME occupato in adminiſtratione magiſtratus, nullum tempus ſeponere ad ſtudendum poteram. Vel, *Me occupato in adminiſtratione magiſtratus, nullum tempus mihi reliquum erat.* Rariſſimè Latini ſic locuti ſunt, Græci frequenter, ſed hoc modo potius, *Occupatus in adminiſtratione magiſtratus, nullum tempus ſeponere ad ſtudia poteram: uel, Occupato in adminiſtratione magiſtratus, nullum mihi tempus ad ſtudia reliquum erat.* Dixi rariſſimè, *non tamen nunquàm: nam quidam ſic locuti ſunt, ut* Horatius de Arte poëtica:

_Laudator temporis acti
Se puero, cenſor, caſtigatorq; minorum.

Epiſt. penulti. lib. 16. epi. fam. *Quintus Cicero ad Tironem: Non potes effugere huius culpæ pœnam te patrono, Marcus eſt adhibendus. ſubintellige, pro ipſo patronus. Simile quiddam ſapit* Per, *quale eſt apud* *De Orat. lib. 1.* M. Tullium: *Quum & per meipſum egiſſem, & per Druſum ſæpe tentaſſem. Illud enim,* Per, *ſignificare ſolet medium quendam, aliumq; interceſſorem. Nunc uerò quis queat melius eſſe inter ſe & alium? & tamen ſic uulgò loquimur, Per meipſum rogaui, Per teipſum obtinuiſti.*

Auxilium do feroq;: Opem fero tantùm. CAP. LXV.

AVxilium do, feroq; dicimus: Opem do, non dicimus, ſed fero: unde Opitulor, quod Tullianum uerbum eſſe Seneca autor eſt: quo tamen & Salluſtius utitur, & Plautus, & alij nonnulli.

De A', Ex, & De, cum aliis. CAP. LXVI.

AVdiui à patre meo: &, Audiui ex patre meo: &, Audiui de patre meo, idem ſignificare inuenies, qui bonos libros euoluet.

euoluet. Cic. tamẽ sic præcipuè locutus est. Similiter apud eundem: Quæsiui te ab ostio, ex ostio, de ostio. Vocaui te à uia, è uia, de uia: sed hoc ultimum apud eundem in alium quoq; sensum accipitur, ut in Philip. Cumq; de uia languerem, & mihimet displicerem. Et de Repub. Et quòd de uia fessus essem, & quòd ad multam noctem uigilassem. Et de Academicis: In Cumano nuper quum mecum Atticus noster esset, nuntiatum est nobis à M. Varrone, uenisse eum Roma pridie uesperi, & nisi de uia fessus esset, cõtinuò ad nos uenturum fuisse. Quasi de labore uiæ. Hìc enim uia significat iter, hoc est, actionem ambulandi: illhic locum, quà ambulamus.

Philip. 2. In Somn. Scip. Lib. 1. à principio.

De Solus, & Vnus. CAP. LXVII.

INter omnia adiectiua, quæ non sunt superlatiua, duo ferè hæc, Solus, & Vnus, more superlatiuorum regunt genitiuum: ut, Solus omnium non remittit sibi, ut incredibilior sit in parricidio cæcus, quàm fuit quum uideret. Hæc Quintilianus. Et Plinius: Acipenser unus omnium squamis ad os uersis contra aquam nando meat. Similiter ablatiuum cum præpositione: nam ut dicimus, Maximus ex omnibus, & inter omnes maximus: ita, Vnus, & solus ex omnibus, uel inter omnes. Verùm Vnus pro solus accipio, ideoq; ferè cum illo adiectiuo Omnis tantummodo coniungitur. Nam Vnus ex fortibus, Vnus ex populo, alterius significationis est. Cum substantiuo quoq; iungitur: ut idem Plinius, Caluitium uni tantùm animalium homini. sed quasi subintelligitur omnium.

Quintilianus declam. 2. Lib. 9. cap. 17. Lib. 11. cap. 37.

De In diem, In dies, In horam, In horas, Propediem, ac Propemodum. CAP. LXVIII.

IN diem aliud multò est, quàm In dies. Illud plerunq; cum hoc uerbo Viuit, iungitur. Vt Quintilianus: Non ut ferè uoluceres præsentis modò cibi memores in diem uiuunt, duraturus hyeme reponitur uictus. Aliquando, sed rarò, cũ alio iungitur

In Iugurt. gitur uerbo,ut Salluſtius,Panem in diem mercari.quaſi dicat, præſentis diei habere rationem, nihilq; cogitare de craſtino. In dies, idem eſt quod quotidie, ſed proprie cum quodam incremẽto:ideoq; plerunq; cum comparatiuo:ut,Quum in dies
Cic.Philip.1. malum arctius premeret. Et,Quum in urbe infinitũ malum ſerperet,idq; manaret in dies latius.Etiam ſine comparatiuo, ſed tamen per uerbum ſignificans incrementum: ut Liuius, Creſcente in dies multitudine.Quod non liceret dicere,Concurrente in dies multitudine: ſed, quotidie, aut in dies magis: quum tamen liceat ſuperiora exempla dicere per Quotidie: Quum quotidie malum arctius premeret:&,Quum in urbe infinitũ malum ſerperet,idq; manaret quotidie latius. Et per
Epiſt.7.lib.5. In ſingulos dies:ut Cic.ad Attic. Quotidie,uel potius in dies ſingulos,breuiores ad te literas mitto.id eſt,non modò quotidie breuiores,ſed etiã in dies. Nam hæ quotidianæ literæ ſunt breuiores his,quas antèà mittere ſolebam: quæ poterant eſſe omnes pari breuitate. Atqui hæ quas in dies ſingulos, ſiue in dies mitto breuiores,tales ſunt,ut hodiernæ ſint breuiores heſternis,& craſtinæ hodiernis,& perendinæ craſtinis:& ita aſſidue.Et peſtilentia in dies fit maior,& quotidie fit maior: ſic poſſunt uideri hæc duo differre,quòd in hoc poſſunt hodie ſupra numerum heſternum deceſsiſſe quatuor,quum heri deceſſerint decem ſupra numerum eorum, qui deceſſerant nudiuſtertius.Non ita in illo,ubi ultimus quiſq; dies maximè increſcit:ut ſi nudiuſtertius deceſſerint duodecim,heri quatuordecim, hodie neceſſe eſt decedant ſaltem decem & ſeptem, cras ſaltem unus & uiginti, perendie ſaltem ſex & uiginti. Eandem differentiam habent In horam, & In horas, quam
Philipp.5. In diem,& in dies.Cicero in Philip. Hæc ij,qui in horam uiuunt,non modò de fortunis, & bonis ciuium, ſed ne de utili-
Eclog.10. tate quidem ſua cogitauerunt. Vergilius:

Gallo

Gallo cuius amor tantùm mihi creſcit in horas,
Quantùm uere nouo uiridis ſe ſubijcit alnus.

Si quis autem in dies, & in horas, ſiue in dies ſingulos, & in horas ſingulas, ſine illa exacta ratione incrementi accipere uelit, non denegandum ipſi hoc puto. Propediem, eſt quaſi propè eſt dies, quãdo hoc fiet. Cicero: Et præſens propediem (ut ſpero) & dum aberis abſens loquar. Eodem modo quo dicimus Propemodum, quaſi prope menſuram: quod accipitur pro penè, ſiue propè, quum eſt aduerbium. *In perorat. 3. Offi.*

De Animaduerto. CAP. LXIX.

ANimaduerto te, & animaduerto in te, differunt, cùm Intueor te, & Intueor in te nõ differant. Animaduerto in te, eſt punio te: ſed cum hac differentia, quòd Punire eſt quorumcunq;, ſiue iure, ſiue iniuria: Animaduertere, eſt eius, qui in alterum habet poteſtatẽ ordine, ac ritè, id eſt, cum animaduerſione puniendi. Sed hoc proprie refertur ad perſonas. Animaduerto, pro intueor perſonam, & rem dicimus.

Filius, Natus, Genitor, Vir, Pater, Mater, Genitrix, Parens. CAP. LXX.

ORatores ſæpius dicunt Filius, quàm natus: Pater, quàm genitor: Mater, quàm genitrix: Parens pro utroq;: etiam ſæpe Homo potius, quàm uir, quoties ita accipitur ille, de quo agimus, aut loquimur, quale eſt hoc: Illi deduxerunt hominem in palæſtram. Poëtæ potius è contrario. Hiſtorici mediam quandam uiam tenent: ut Salluſtius, Eos mores, atq; eam modeſtiam uiri cognoui. *In Catil.*

De In primis. CAP. LXXI.

IN primis potens, ſi de maſculo loquaris, intelligitur inter primos: ſi de fœmina, inter primas: ſi de neutro, inter prima. Nam idem pollet In primis, quod inter primos, uel inter primas, uel inter prima. At ſi defuerit adiectiuum, utique

accip

Georg.2. Aeneid.1. accipietur in neutro, quale est illud Vergilij, In primis uenerare deos. Nisi sit tale quale apud eundem:

_In primis regina quietum
Accipit in Teucros animum, mentemq; benignam.

In primis, non inter primas, aut inter prima accipiendum est, sed inter primos. Vna enim inter mares fœmina nominatur sine fœminis alijs: aut, inter primos, & inter primas.

Hic non est cum illo comparandus. CAP. LXXII.

HIc non est cum illo comparandus, melius de minore ad maiorem dicitur: ut, Vergilius cum Homero, Horatius cum Pindaro non est comparandus: quàm e diuerso, sic: Homerus cum Vergilio, Pindarus cum Horatio non est comparandus. E diuerso tamen nonnunquam reperitur.

Intercedo. CAP. LXXIII.

INtercedit mihi tecum amicitia, Intercedit tibi cum illo affinitas, Intercedit tibi mecum necessitudo: hoc est, amicitia, affinitas, necessitudo inter nos est media quædam, quæ nos conciliat. Tribuni intercesserunt: Scipio intercessit: Cato intercessit: hoc est, in medium se uerbis, aut ui opposuit.

Amare inuicem, mutuò, pariter, & inter se. CAP. LXXIIII.

AMamus nos inuicem, amatis uos mutuò, amant se pariter. Quum uerò adhibemus præpositionẽ, Inter, tollitur accusatiuus, qui regitur à uerbo, ne turpe fòret, si replicaretur, sic: Amamus inter nos: non autem, Amamus nos inter nos: Amatis inter uos, amant inter se: non autem, Amatis uos inter uos, amant se inter se. Cic. ad fratrem: Pueri ualde inter se amant. & de Amicitia: Neq; solùm inter se diligent, & colent, sed etiam uerebuntur. Terent. in Adelphis: Video eos sapere, intelligere, in loco uereri, inter se amare. Idem, & in eadem: Quasi non norimus inter nos. Bene habco, bene habes;

Act.5.scen.3. Act.2.scen.4. cæteràm sic in omnibus exem

bes:id est,bene ualeo,bene uales. In tertia autẽ persona etiam sine suppositio,Bene habet:id est,bene se res habet,quod excmplum ubiq; frequens est.

plaribus nunc legitur, Quasi nunc non norimus nos inter nos Ctesipho. Eneid.3.

De Facio, Ago, Frango, & Accipio. CAP. LXXV.

FAcio te certiorem,non certum.Nam Vergilius,Anchisen facio certum, ideo dixit,quòd syllaba breuis inter longas non potest collocari in uersu Heroico.Prosa oratione scribentes, semper certiorem dixerunt, Et semper Facio, nunquàm Ago certiorem.Facio tibi gratũ, nunquam Ago tibi gratum. Facio ludos, facio rem diuinam, facio sacrificium, facio solennitatem,nunquam Ago: & multa huiusmodi. Item, Feci iacturam,feci damnum,feci naufragium: uix unquam, Passus sum iacturam,damnum,naufragium. Cic. Magna in Rep.facta iactura est. Idem:Damnum enim illius immaturo interitu res Romanæ,Latinæq; literæ fecerunt.Quintil.In portu naufragium fecimus.& in cæteris quibusdam. Feci tamen fugam, quòd ego fugi alterum,non quòd alter me. Feci timorem,non quòd ego timui alterum, sed quòd alter me. Item, Feci iter: non, Egi iter. Aliquando etiam Feci uiam, Feci copiam tibi rerum mearum:nunquam Egi,aut Dedi,aut Præstiti copiam. Feci potestatem tibi uendendi meas res domesticas:non autem, Dedi.Feci lucrum:nõ autem,Acquisiui lucrum.Honore dicto, Vrinam fecit: Stercus fecit,non autem Emisit. Simile huic est quod dicimus,Fregit nauim,Fregit brachium: quasi ipse fregerit,id est,ipse egerit,non potius passus sit. Terentius: Nauim is fregit apud Andrum. Cic.Gregalesq; eum cùm in campum non uenissent, requirerent: excusauit Vespa Terentius, quòd eum brachium fregisse diceret. Alius dixisset, Quòd ei brachium fractum esset. Ita etiam, Accepi molestiam, accepi cladem, accepi contumeliam, accepi uulnus, accepi iniuriam, accepi dedecus,accepi ignominiam:uix autem Passus. De quo

De clar.orat.

In And.act.1. sce.3.

Lib.1.de Orat.

uerbo

uerbo commodius alio loco dicam: Accepi etiam uoluptatem, gaudium, lætitiam.

De Conuenit. CAP. LXXVI.

CONuenit hoc mihi, aut Conuenit hoc nobis: id eſt, decens eſt, & conueniens. Conuenit hoc inter nos: id eſt, conſtat, & controuerſia caret. Conuenit mihi hoc tecum: id eſt, ſine controuerſia eſt inter nos quod ego dixi. Conuenit tibi mecum: id eſt, ſine controuerſia eſt inter nos quod tu dixiſti. Nonnunquam ſine ſuppoſito: ut Conuenit inter nos. Nonnunquam ſine appoſito, ſed tamen ſubintellecto: ut, Hoc conuenit. Nonnunquam ſine utroq;: ut, Conuenit.

De Obuio tibi, Obuius tibi fio, Obuius ſum tibi: & ſimilibus. CAP. LXXVII.

OBuio tibi, obuius tibi fio, obuius ſum tibi, obuium me tibi fero, obuium me tibi fortuna obtulit. Cicero: *Obuius fit ei Clodius expeditus in equo.* Vergil. *Cui mater media ſeſe tulit obuia ſylua.* Domitius Afer apud Quintil. *Forte uos in ea ſolitudine obuios caſus miſeræ mulieri obtulit. Obuiam quoque per eadem, & alia plura uerba uariatur. ut, Obuiam proceſſi, obuiam iui, & alia multa.*

Pro Milone.

Æneid. 1.

De uerbis ad Finitionem pertinentibus. CAP. LXXVIII.

EPicurus omnia terminat uoluptate. Zeno cuncta finit honeſtate. Hiero uniuerſa definit, determinatq; indolentia corporis. Carneades ſingula metitur naturæ bonis. Ariſtippus nihil non ad commodum ſuum refert. Pyrrhon nihil reliquit, quod non reuocet ad ſcientiam. Ille ſummum bonum in gula conſtituit, ego bonum ipſum pono in dilectione Dei. Tuus finis ad quem tendis, tibi ipſi ignotus eſt. Tot igitur uerbis unam, eandemq; rem declaramus: quæ exempla paſſim inquirentibus ſeſe offerent.

De uerbis ad Coniecturam pertinentibus. CAP. LXXIX.

Coniecto,

Coniecto, Coniecturo, Coniecturam facio, Coniecturam capio, Coniectura consequor, Coniectura colligo, Coniectura ducor, pro eodem accipiuntur, aut parum differunt: quia efficacius quiddam est in Coniectura consequor, & Coniectura colligo, quàm in cæteris: quorum exempla adducere longum esset.

De uerbis ad Notitiam pertinentibus. CAP. LXXX.

Non me fallit, Non me præterit, Non me fugit, Non me capit, idem significare quod Non ignoro, Quintilianus autor est.

De uerbis ad Spem pertinentibus. CAP. LXXXI.

Capio spem de te, Concipio de illo spem, Ducor in spem huius negotij, Vocor in spem, Ingredior in spem: non tantùm spei firmitatem significant, quantùm, Colloco in te spem, & Repono in te spem. Cicero: In quibus tum spem maiores natu dignitatis suæ collocarant. De Orat. lib. 1. *Quintilianus: In quo spem unicam senectutis reponebam.*

De uerbis ad Recordationem pertinentibus. CAP. LXXXII.

In mentem uenit mihi, Occurrit mihi, Succurrit mihi, Subit mihi, pro eodem accipi solent. Sed hoc ultimum frequenter quoque ad miserationem. Quintilianus: Nobis uerò natura aduersus exanimes ingenuit non solum miserationem (quæ cogitationi nostræ subit) sed etiam religionem. Vbi non ita decuisset, Succurit, Occurrit, In mentem uenit. Vergil.

–Subijt chari genitoris imago. –Subijt deserta Creusa. Æneid. 2.

Vbi nequaquam decuisset, In mentem uenit mihi de charo genitore, & de Creusa deserta. Iungitur etiam hoc uerbum cum accusatiuo: ut Curtius, Sera pœnitentia subijt regem. Lib. 3.

De uerbis ad Visionem pertinentibus. CAP. LXXXIII.

Videas, uidere licet, licet cernere: apud quosdam etiam, cernere est, pro eodem accipiuntur. Vt, Itaq; uideas iu-

ſtos iniuſtis rebus maximè dolere, imbecillibus fortes, moderatos immodeſtis. Licet uidere nõnullos tanta ſtultitia, ut uix differant à natura brutorum. Licet ora cernere iratorum, uti mutentur. Ciceronis hæc exempla ſunt.

Offic. 1.

De Parentheſi per Quis, & Is. CAP. LXXXIIII.

SI potuiſſet redimere oculos matris (qua pietate fuit) uicarios ſuos dediſſet. id eſt, tanta pietate in matrem fuit. Idem Quintilianus: Hoc ſi ſciſſes pater affirmo, promitto (cuius pietatis es) nemo te anteceſſiſſet. Et alibi: Quæ pietas tua eſt. Tribus enim modis utimur per relatiuum, totidem per pronomen Is: Primo modo ſic, Ea pietas tua eſt. Secundo ſic, Eius pietatis es. ſed hoc rarius. Tertio ſic, Ea pietate es. Ea pro Tanta accipitur. Ideoq;, & ipſo Tanta uti licet eodem modo, quo & pronomine. Habet autem aliquid plus talis oratio, quàm ſi dicas, Pro tua pietate.

De uerbis ad finem operis pertinentibus. CAP. LXXXV.

De Amic. HAbes quæ ſentiam Brute de ratione dicendi. Hæc habui de amicitia, quæ dicerem. Hæc ſunt quæ putaui dicenda hoc tempore. Sunt uerba Ciceronis ad extremum materiæ

Lib. 12. in fin. à ſe tractatæ, quibus & cæteri autores uti ſolent. Vt Quintil. Habes Marcelle Victori quibus præcepta dicendi adiuuari per nos poſſe uidebantur. Et iterum: Nihil habui amplius, quod in uniuerſum præciperem. Et iterum: Hæ ferè ſunt omnes datè loquendi, ſcribendiq; partes.

De nominibus quibuſdam in, io. CAP. LXXXVI.

VEni in opinionem, actiuè accipitur, quòd talem opinionem habeo: aliquando etiam paſſiuè, quum Opinio ſignificat famam, opinio inquam, quæ de me habetur ab alijs, non quam ipſe habeo de aliquo. Sicut Exiſtimatio eſt opinio, atque ſententia, quum accipitur actiuè: ut, Exiſtimatio mea, id eſt, ita exiſtimo. Aliquando paſſiuè: ut Homo magnæ exiſtimationis,

mationis, id est, famæ, & nominis, quòd eum homines magni existimant: ita Homo *magnæ opinionis: ut* Quintil. *Quod accidisse etiam* Portio Latroni, *qui primus clari nominis professor fuit, traditur: ut cum ei summam in scholis opinionem obtinenti causa in foro esset oranda, impensè petierit, uti subsellia in* Basilicam *transferrentur.* Cicero: *Sermonibus familiarium perucnimus etiam nos in opinionem. Venio in suspicionem, semper passiuè: ut idem, Etiam si falsò* P. Scxtio *ueniisses in suspicionem. id est, in suspicionem tui, non tuam. Veni in obliuionem, semper etiam passiuè: ut idem,* Vt *si fuerint excellentes uiri, certè iam uenerint in obliuionem. id est, quòd cæteri de illis obliti sint, non quòd illi de alijs, aut de se. Similiter,* Venio *in uituperationem. Idem* IIII. Verr. Vt *propter eum in sermonem hominum, atque in tantam uituperationem ueniret. Offensio etiam propè semper passiuè accipitur. Ideoq; idem non Clodij offensiones dixit, sed offensas: suas uerò offensiones. Et alibi: In ægro corpore odiosa est omnis offensio. id est, molesta omnis passio. Vectatio quoq; huic simile est: cuius rei causa est, quòd uector quum deberet significare id quod uehit, ut nauis, equus, uehiculum, significat potius id quod uehitur, qui est homo.* Cicero: *Tamen & summi gubernatores in magnis tempestatibus à uectoribus admoneri solent.* Quintil. *Sic in nauim filij mei male permutatus uector imponor. Non tamen* Vectorem *accipias pro nauta. Hinc est quòd inuenimus nonnunquam dictum,* Nautas & uectores. *Sunt enim* Vectores, *qui pretio in aliena naui uehuntur. Idem* Quintil. *Cur infrenatis equis uector insidet?* Nonnunquam *pro eo qui uehit, ut* Seneca *in* Hercule insano: Tyriæ *per undas uector* Europæ *nitet. Idem in* Hippolyto: Pro *sua uector timidus rapina. Quum de eodem tauro, eademq; Europa loqueretur. Nam cætera ferè*

Lib. 10. cap. 5.

In Vatini.

In Cat. Maio.

Philip. 7. in fi.

quæ à ſupinis ueniunt,tam actiuè, quàm paßiuè accipi ſolent: ut Accuſatio Marci Tullij,actiuè: Accuſatio Verris, paßiuè: Donatio mariti,actiuè: Donatio uerò bonorum,paßiuè: & cætera.

De Bene & Male,cum uerbis. CAP. LXXXVII.

MAle iudico,male cenſeo, male pronuntio,male opinor, male ſentio,male exiſtimo, hoc male ad me ipſum refertur, erroremq; meum declarat. Malè cogito, ad alterum refertur, ſignificatq; perniciem, non errorem: ut Cicero: Carthagini male iam diu cogitanti bellum inferatur, multo antè denuntio,de qua non antè uereri deſinam, quàm exciſam cognouero. Male cogitantem,uidelicet mala in alterum,perniciemq; cogitantem, non autem ſe ipſam fallentem. Item Male dico tibi, male opto, male precor tibi, male imprecor. His nonnihil ſimilia ſunt, Male de te ſentio, male tu de me exiſtimas, male de illo iudicamus. Non error hîc ſentientis, exiſtimantis, iudicantisq; innuitur, ſed uitium de quo iudicamus,exiſtimamus,ſentimus. Male quoq; audio,id eſt,infamor crimina mea audiens,cuius contrarium eſt, Male dico. Salluſtius in Ciceronem: Reſpondebo tibi, ut ſi quam male dicendo uoluptatem cepiſti,eam male audiendo amittas. Bene quoque maxima ex parte huic ſimile eſt: ut,De te bene ſentio,bene tibi precor,bene de te mereor.

In Cat. Maio.

De Loco patris, & In locum patris, & ſimilibus. CAP. LXXXVIII.

LOco patris,loco fratris,loco filij te habeo, nõ ita accipitur,quòd ubi illa anteà erant,ibi tu nunc apud me ſis,ſed quòd in ea charitate qua illi aut fuerunt, aut ſunt, aut eſſent, aut eſſe debent:ut Chryſis Pamphilo apud Terentium loquitur:Si te in germani fratris dilexi loco. Cicero in Verrem:In parentum loco quæſtoribus ſuis prætores eſſe oportere. Illa autem

In And. act. 1. ſce. 5.

autem ſententia in locum potius, quàm in loco, requirit tale aliquod uerbum, quale eſt apud Quintil. Nam quomodo pugnam ineuntibus tot ſimul metus laborum, dolorum, poſtremò mortis ipſius excidérunt, niſi in eorum locum pietas, & fortitudo, & honeſti præſens imago ſucceſſerint? Et alibi: Non perdidit filium quiſquis occidit: explicat à dolore patrem, quòd ſibi uidetur feciſſe rem maximam, & iuuenis in locum amiſſi, ſubſtituit de uanitate ſolatium. Ergo ita dicitur, ubi aliud erat, aliud ſucceſſit. quæ diuerſa à ſuperiori ſententia eſt. Loco uoluptatis mihi eſt, loco turpitudinis, loco honoris: id eſt, uoluptuoſum, turpe, honorificum. Illud autem hac in parte competit, ut dicamus, non recordari me an uſquam repererim genus illud ſermonis, quo Eccleſiaſtici paſſim utuntur: Ego habeo te in patrem: tu es mihi in filium: accipio te in fratrem. Dicunt enim ueteres, Habeo te loco patris, Tu es mihi loco filij, Accipio te loco fratris: uel, Habeo te pro patre, Tu es mihi pro filio, Accipio te pro fratre: & nonnullis alijs modis. Atq; hîc uidetur aliquid non utique tale eſſe, ſed perinde eſſe, ac ſi tale foret. Ideoq; expoſitiones noſtræ locum habent, ubi tale aliquid non eſt, ut dixi, ſed pro tali habetur: ut in illo, Ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuam. quod liceret dicere, Accepit eam loco matris, uel pro matre, ſiue pro ſua: non autem ita in illo, quod pro uero accipi debet: Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Licuiſſet ergo dicere, id eſt, dixiſſent ueteres, Ego ero illi pater, ipſe erit mihi filius: ſed more Græcorum, unde hæc ſumpta ſunt, noſtris eccleſiaſticis ita loqui placuit. Iidem ueteres qui illo modo locuti non ſunt, ſic tamen loquebantur: Reuertor in patrem, Tibi redij in amicum: ſed hîc uerbum eſt ſignificans motum. Quintilianus: Et poſt exitum amici reuertor in patrem. Quintus Curtius lib. v. Igitur rex arci

Declam. 8.

Ioan. 19.

Babyloniæ Agaticen in præſidem eſſe iuſsit.

De uerbis ad autoritatem pertinentibus. CAP. LXXXIX.

MOre *maiorum comparatum eſt, Legibus ita comparatum eſt. Legibus ita conſtitutum eſt, Ita natura comparatum eſt, Ita natura cõſtitutum eſt, Ita natura præſcriptum. Hoc nobis ipſa natura præſcribit, Nobis natura datum eſt, ut periclitantes alleuemus. Hoc ratio ipſa præſcribit, Ita uidetur ratio dictare.*

De Nihil ad te, & Quid ad te. CAP. XC.

ADdidit etiam illud: *Equites non optimos miſiſſe credo Cæſar, nihil ad tuum equitatum. id eſt, nihil ad comparationem tui equitatus.* Idem Cic. *Perſium nõ curo legere: hic enim fuit, ut noramus, omnium ferè noſtrorum hominum doctiſsimus: Lælium Decimum uolo, quem cognouimus uirum bonum, & non illiteratum, ſed nihil ad Perſium. id eſt, nihil ad Perſij comparationem. Quale eſt quũ ſubintelligitur* Pertinet: *ut hoc quid ad te? hoc nihil ad te. ſupple pertinet: uel potius parum eſt: ut ſit in comparatione Perſij parum doctus, & in comparatione tui equitatus ſint parum boni equites.* Li. 2. de Orat.

In Eunuc. act. 2. ſcc. 3. Terent. *Eſt'ne, ut fertur, forma? P. ſanè. C. at nihil ad noſtram hanc. Non planè nihil, ſed parum potius accipiendum eſt.*

De communione gerundii, & nominis. CAP. XCI.

INter *agendum, inter actionem, in agendo: Inter cœnandum, inter cœnam, in cœna, ſuper cœnam: Inter conſulendum, ſiue conſultandum, inter conſilia, ſiue conſultationes, in conſulendo, ſiue conſultando.*

Et appellant te homines ſapientem. CAP. XCII.

ET *appellant te homines ſapientem, & exiſtimant te malum eſſe, & dicunt, & ſentiũt: Illum & putant probum, & loquuntur: Hi & habentur mali, & appellantur. Diligentia honores & gignit, & continet. Studio literæ & parantur,*

rantur, & conseruantur.

De Memoria, & Memoriter, cum aliis uerbis. CAP. XCIII.

MEmoria teneo, non memoriter: Pronuntio memoriter, non memoria. Cicero: Memoria teneo bello Marsico cum Quinto Octauio. Idem: Quintus Mutius Augur Scæuola multa narrare de C. Lælio socero suo memoriter & iucunde solebat. Repeto memoria, & memoriter. Quintil. Si longior complectenda memoria fuerit oratio, proderit per partes edisceré. Cicero: Complectebatur memoriter, diuidebat acutè. Quintil. Memoria repeto conuictos à me, qui reprehendere erant ausi, quòd hoc uerbo pepigi usus essem. Terent. Cognoscítne? c. ac memoriter. Aliud tamen est ille ablatiuus, quàm illud aduerbium. Memoria enim quid significet, apparet. Memoriter uerò est, quod literatores nostri imperiti dicunt, corde tenus, mente tenus. Apud Plinium tamen ad Romanum lego: Tu facilimè iudicabis, qui tam memoriter tenes, ut cum hac conferre possis. si rectè sic scriptum est, rectè sic dici iudicabo.

De Amic. à princ. *Lib. 11. cap. 2.* *Lib. 1. cap. 10.* *In Eunu. act. 5. scc. 3.* *Epi. 33. lib. 6.*

De Facio tibi iniuriam: &, Afficio te iniuria. CAP. XCIIII.

FAcio tibi iniuriam: &, facio tibi contumeliam. Afficio te iniuria: &, afficio te contumelia. Facio tibi molestiam, non ita libenter dixerim, ut, afficio te molestia.

De uerbo Impono. CAP. XCV.

IMpono tibi hoc oneris, notum est quid significet. Impono tibi, idem quod decipio te. Quintil. Quid quod hoc ipsum tam placidè, tam quietè facit, quasi captet imponere? Et alibi: Fefellit te ingenitus honestis animis gloriæ amor, spes tibi perpetuæ laudis imposuit. Vnde Impostores dicuntur, qui alios uerbis magna pollicentibus, incantationibusq; seducunt, ac decipiunt. Paulus: Item aleatores, & uinarios non conti-

neri edicto, quoſdam reſpondiſſe Pomponius ait: quemadmodum nec guloſos, nec impoſtores, aut mendaces, aut litigioſos. Vlpianus: Non tamen ſi incantauit, ſi imprecatus eſt, ſi (ut uulgari uerbo impoſtoris utar) exorcizauit, non ſunt iſta medicinæ genera, tametſi ſint qui hos ſibi profuiſſe cum prædicatione affirment.

De uerbo Spectat. CAP. XCVI.

AD me ſpectat, id eſt, ad me pertinet. Ad mortem ſpectat, id eſt, ad mortem quaſi reſpiciendo tendit. Cicero Offic. lib. III. Ad extremum ſi ad perniciem patriæ res ſpectabit, patriæ ſalutem anteponet ſaluti patris. Quintilianus in Pauperc amatore: Et quod ad peſſimum ſpectat euentum, miſerabilis ſis oportet, ut amator eſſe uidearis.

Declam. 15.

TERTII LIBRI FINIS.

LAVRENTII VALLAE IN QVARTVM LIBRVM ELEGANTIARVM PRAEFATIO.

CIO ego nonnullos, eorum præſertim qui ſibi ſanctiores, & religioſiores uidentur, auſuros meum inſtitutum hoc, laboremq; reprehendere, ut indignum Chriſtiano homine, ubi adhortor cæteros ad librorum ſecularium lectionem: quorum, quòd ſtudioſior eſſet Hieronymus, cæſum ſe flagellis ad tribunal Dei fuiſſe confitetur, accuſatumq; quòd Ciceronianus foret, non Chriſtianus: quaſi non poſſet fidelis eſſe, & idem Tullianus. Eoq; ſpopondiſſe, & id diris execrationibus, libros ſeculares poſteà ſe non eſſe lecturum. Hoc crimen non magis ad præſens opus pertinet, quàm

quàm ac me ipſum, ac cæteros literatos, quorum ſtudium, ac doctrina literarum ſecularium reprehenditur. Reſpondeamus igitur iſtorum accuſationi, eosq; uiciſsim & quidem in præteritum quoq; accuſemus, quorum culpa non ex minima parte Latinæ literæ iacturam, naufragiumq; fecerunt. Quid? ais tu non eſſe legendos (autore Hieronymo) ſeculares libros? Qui ſunt iſti quæſo libri? omnes'ne Oratores, omnes Hiſtorici, omnes Poëtæ, omnes Philoſophi, omnes Iuriſconſulti, cæteriq; ſcriptores? an unus Cicero? Si illos dicis, ut debes dicere, cur non cæterarum quoq; literarum ſtudioſi abs te reprehenduntur, cum quibus me aut damnare debes, aut abſoluere? Sin ita non ſentis, & ſolum Ciceronem reum facis, uide ne ſtultum Hieronymum uideri uelis, qui neminem ſecularium promiſit ſe lecturum, quum de Cicerone tantùm promittere deberet. At non quid ille promiſerit, inquis, eſt intuendum, ſed quid accuſatus ſit. Fuit autem accuſatus, quòd eſſet Ciceronianus. Ita'ne? miſſum ergo faciamus Ciceronem, relinquamus, abijciamus. Quid de alijs autoribus ſenties? Quid de tot diſciplinis? certè omnes ſeculares ſunt, atque adeò gentiles: id eſt, non à Chriſtianis, nec de Chriſtiana religione conſcriptæ. Si legendas ais, tibi ipſi repugnabis, qui mihi harum obijcis lectionem. Si negas, etiam atq; etiam conſidera, ne ſecularium diſciplinarum familiæ in te impetum faciant, teq; omnes (nemine auxilium ferente) diſcerpant. Minime, inquis, ita eſt. Sed quum Hieronymus quòd Ciceronianus eſt, reprehenditur, id reprehenditur, quòd ſtudioſus eloquentiæ eſſet. Ideoq; damnati, & repulſi intelligũtur, qui comparandæ eloquentiæ gratia lectitantur. Iam uideo, times inuidiam, ſed ſerò times, & in eodem hæſitas luto, ſi tantùm eloquentes excludis. Cur modo in uniuerſum mihi uetabas (ut ſæpe facere ſoles) legendos ſecularium libros? at poſtcà accuſationem tem-

perasti,& de eloquentibus duntaxat intelligis. Ita sit: Erraueris sanè,do ueniam imperitiæ, parco cupiditati feriendi, licet lacessitus. Cur tamen ab Hieronymo dissides, qui seculares,non autem eloquentes, se nolle tangere promisit? Cur tu neque cum iudice illo unum Ciceronem intelligis, neque cum Hieronymo uniuersos seculares? Quid sibi uult ista anceps, uacillansq; sententia? quanquàm(dij boni)nihil'ne in illis libris,nisi eloquentia est? non memoria temporum, gentiumq; historiæ,sine quibus nemo non puer est? non multa ad mores pertinentia? non omnium disciplinarum tractatio? Nunquid hæc omnia negligam,ne fortè dum talia discere uolo,eloquentiam discam, & uenenum bibam hoc uino dilutum, malimq; aquam & quidem cœnosam potare, quàm cum hoc timore Falerna dulcissima? Porrò quinam sunt isti libri,in quibus uenena eloquentiæ occultantur? Certè nullos ego scio non eloquentes nisi tuos,tuorumq; similium,quibus nec robur ullum adest, nec splendor: contraq; cæterorũ opera pro sua unum quodq; portione miram quandam præ se ferunt bene dicendi elegantiam. Ita aut eloquentes, aut nulli libri legendi erunt. An ex his duobus, de quibus Hieronymus meminit, aut ille Græcus infacundus fuit, aut noster Latinus ulli duntaxat Latinorum in philosophia secundus? quorum uterq; nescias præstantior sit philosophus,an orator. Quòd si omnes libri ueterum ita sunt eloquentes, ut uel plurimum sapientiæ, ita tradentes sapientiam, ut uel plurimum eloquentiæ habeant: quinam isti erunt, quos ob eloquentiam damnandos putemus? Atq; quum eos duos lectitasse se Hieronymus fateatur, uide ne non tam de Oratorijs Ciceronis operibus, quàm de Philosophicis dictum existimare debeas. Ego certè de Philosophicis dictum accipio, ubi soli philosophi nominantur: quodq; Platonicus esset, non ideo non obiectum, quasi sanctè

facerct

faceret Platonem legens, ſed tantum Ciceronianus, quòd homo Latinus magis Ciceronis ſtylum cupiebat exprimere, ſtylum inquam, quali ille utebatur in quæſtionibus philoſophiæ, non quali in forenſibus cauſis, concionibus'ue, aut in ſenatu. Non enim orator cauſarum ciuilium Hieronymus, ſed ſcriptor ſanctarum diſputationum ſtudebat euadere. Cur non ergo credamus, non minus Platonem nocuiſſe ei, quàm Ciceronem? cur non magis philoſophos, quàm oratores? At ornatus ipſe dicendi reprehenſus eſt, non ſcientia. Si ita eſt, omnes ad unum reprehenduntur. quis enim caret ornatu? in quo tu intolerabili calumnia uteris, quum non ſit facta mentio de ornatu in illa accuſatione, ſed quòd tantùm Ciceronianus eſſet. Nunquid tantùm in Cicerone ornatus? non'ne & philoſophia? non cæteræ artes? non (ut dixi) in Platone facundia? non in cæteris? cur non omnes pariter exterminamus? cur non potius Ciceronis philoſophia nocuiſſe putanda Hieronymo eſt, quàm ars dicendi? Nolo hoc in loco comparationem facere inter philoſophiam, & eloquentiam, utra magis obeſſe poſſit, de quo multi dixerunt, oſtendentes philoſophiam cum religione Chriſtiana uix cohærere, omnesq; hæreſes ex philoſophiæ fontibus profluxiſſe: rhetorica uerò nihil habere niſi laudabile, ut inuenias, ut diſponas, quaſi oſſa & neruos orationi des: ut ornes, hoc eſt, ut carnem, coloremq; inducas: poſtremò ut memoriæ mandes, decenterq; pronunties: hoc eſt, ut illi ſpiritum, actionemq; tribuas. Hæc ego cuiquam nocere poſſe credam, niſi ei qui cætera negligat, & præſertim ueram ſapientiam, atq; uirtutes, quod Hieronymus non faciebat? Hanc ego artem obfuturam putem? profectò non magis quàm pingendi, fingendi, cælandi, & (ut de liberalibus dicam) quàm muſices artem. Et ſi ex his qui bene canunt, bene pingunt, bene fingunt, cæteriſq; artibus multum

multum usus atq; ornamenti diuinis accedit rebus, ut propè ad hanc rem natæ esse uidcantur: profectò multò plus accedet ex eloquentibus. Quare non fuit illa accusatio quòd Ciceronianus esset Hieronymus: sed quòd non Christianus, qualem se falsò esse prædicauerat, quum literas sacras despiceret. Non studium huius artis, sed nimium studium, siue huius artis, siue alterius, ita ut locus melioribus non relinquatur, reprehensum. Non cæteri, sed solus Hieronymus accusatus est: alioqui cæteri simili castigatione correpti fuissent. Neq; enim una omnibus medicina conuenit, & alios aliud decet. Neque semper, & ubiq; idem aut permittitur, aut uetatur: neque ille hoc alijs uetare ausus est ne facerent: contraq; plurimos laudauit tum superiorum, tum suorum temporum eloquentes. Verùm quid multis agimus? Quid Hieronymo ipso eloquentius? quid magis oratorium? quid (licet ille sæpe dissimulare uelit) bene dicendi solicitius, studiosius, obseruantius? Quid? quod ne dissimulabat quidem (nam obijciente sibi hoc somnium Rufino, hominem deridet) planeq; fatetur se lectitare opera gentilium, & lectitare debere. idq; cùm in alijs multis locis (quanquàm etiam sine confessione palàm est) tum uerò epistola illa ad magnum Oratorem. I nunc, & uerere, ne aliena accusatio tibi obsit, quum illi non obfuerit sua: & non audeas facere, quod ille rescissa pactione facere non timuit. Tametsi non desunt, qui credant eum puerili ætate illa percepisse, semperq; posteà memoria tenuisse. O' ridiculos homines, & omnis doctrinæ imperitos, qui opinentur eum tantam rerum copiam, ac scientiam, qua nulli Christianorum cedit, aut tam citò potuisse discere, aut tandiu non potuisse dediscere, quum & rarissimi reperiantur, qui centesimam partem scientiæ illius assequi possint, & non minore labore (ut antiquitus dictum est) hæc facultas retineatur, quàm paretur. Et

tamen

tamen quantulum intereſt inter furari, & furtum non reddere? Quid prodeſt alijs furtum prohibere, ne furentur, ſi tu furto tuo palàm potiris? Si non debemus diſcere eloquentiam, nec uti certè, ſi didicimus. Quid quòd libros gentilium ſæpe in teſtimonium aſſumit? quos ſi non licet legere, minus profectò legendos exhibere: & ſi nos dehortaretur à lectione gentilium (quod non facit) magis intuendum putarem, quid ipſe ageret, quàm quid agendum alijs diceret: ueruntamen ſemper ipſe idem dixit, & fecit. Nam poſtquàm teneram illam ætatem ſaluberrimo ſacrarum ſcripturarum alimento pauit, ac in ea quam deſpectam habuerat, ſcientiæ ſibi uires fecit, iamq; extra periculum poſitus, ad lectionem gentilium redijt, ſiue ut illhinc eloquentiam mutuaretur, ſiue ut illorum bene dicta probans, male dicta reprehendere: quod cæteri omnes Latini, Græciq; fecerunt, Hilarius, Ambroſius, Auguſtinus, Lactantius, Baſilius, Gregorius, Chryſoſtomus, alijq; plurimi, qui in omni ætate pretioſas illas diuini eloquij gemmas, auro argentoq; eloquentiæ ueſtierunt, neq; alteram propter alteram ſcientiam reliquerunt. Ac mea quidem ſententia, ſi quis ad ſcribendum in theologia accedat, parui refert an aliquam aliam facultatem afferat, an non: nihil enim ferè cætera conferunt. At qui ignarus eloquentiæ eſt, hunc indignum prorſus qui de theologia loquatur, exiſtimo. Et certè ſoli eloquentes, quales ij quos enumerauí, columnæ eccleſiæ ſunt, etiam ut ab Apoſtolis uſq; repetas, inter quos mihi Paulus nulla alia re eminere, quàm eloquentia uidetur. Vides igitur ut in contrarium res ipſa recidit. Non modò non reprehendendum eſt ſtudere eloquentiæ, uerùm etiam reprehendendum, non ſtudere. Et ego ſic ago, tanquam eloquentiæ contra calumniantes patrocinium præſtem, quod eſt maius propoſito meo. Non enim de hac, ſed de elegantia linguæ

Latinæ

Latinæ ſcribimus, ex qua tamẽ gradus ſit ad ipſam eloquentiam. Verùm ſi quis eloquens non ſit, ita demum non erit caſtigandus, ſi talis non potuit euadere, non ſi hunc laborem effugit. Qui uerò eleganter loqui neſcit, & cogitationes ſuas litteris mandat, in theologia præſertim, impudentiſſimus eſt, & ſi id conſultò facere ſe ait, inſaniſſimus: quãquàm nemo eſt qui nolit eleganter, & facundè dicere: quod quum ipſis non contingit, uideri uolunt (ut ſunt peruerſi) nolle, aut certè non debere ſic dicere. Idcoq; aiunt gẽtiles hoc modo locutos eſſe, non decere eodẽ loqui Chriſtianos: quaſi illi, quos nominaui, more iſtorum locuti ſint, & non more Ciceronis, cæterorũq; gentilium: qui qualiter loquantur nec cognitum iſti, nec expertum habent: non lingua gentilium, non grammatica, non rhetorica, non dialectica, cæteræq; artes damnandæ ſunt (ſiquidem Apoſtoli lingua Græca ſcripſerunt) ſed dogmata, ſed religiones, ſed falſæ opiniones de actione uirtutum, per quas in cœlum ſcandimus. Cæteræ autẽ ſcientiæ, atq; artes in medio ſunt poſitæ, quibus & bene uti poſſis, & male. Quapropter conemur obſecro eò peruenire, aut ſaltem proximè, quò luminaria illa noſtræ religionis peruenerunt. Vides quàm mirabili ornamento ueſtes Aaron diſtinguãtur, quàm arca fœderis, quàm templũ Solomonis: per hoc mihi ſignificari eloquentia uidetur, quæ (ut ait nobilis tragicus) regina rerum eſt, & perfecta ſapientia. Itaq; alij ornant domos priuatas, hi ſunt qui ſtudent iuri ciuili, canonico, medicinæ, philoſophiæ, nihil ad rem diuinam conferentes: nos ornemus domum Dei, ut in eam ingredientes non ex ſitu ad contemptum, ſed ex maieſtate loci ad religionem concitentur. Non poſſum me continere, quò minus, quod ſentio, dicam. Veteres illi theologi uidentur mihi uelut apes quædam in longinqua etiam paſcua uolitantes, dulciſſima mella, cerasq; miro artificio condidiſſe:

Euripides in Hecuba.

recentes

recentes uerò formicis similimi, quæ ex proximo sublata furto grana, in latibulis suis abscondunt. At ego (quod ad me attinet) non modò malim apes, quàm formica esse, sed etiam sub rege apium militare, quàm formicarum exercitum ducere. Quæ probatum iri bonæ mentis iuuenibus (nam senes desperandi sunt) confidimus. Nunc ad inceptum redeo: quanquàm ea quæ sequuntur, à superioribus nonnihil differant. Tractabimus enim de uerborum significatione, neque de omnibus uocabulis, sed quasi gustum quendam, & eorum maximè, quæ ab alijs tractata non sunt: nam de omnibus dicere propè infinitum est.

De Libertinus, & Libertus. CAP. I.

LIBERTINVS, & Libertus sola elegantiæ gratia habent differentiam, quam nec grammatici, nec iurisperiti (quod maxime pudendum est) sciunt, quam ne eorum quidem aliquem, qui his temporibus merita bene scribendi laude celebrãtur, inueni scientem: quod nolim uideri cõtumeliosè dictũ, sed necessariò potius, atq; honestè. Vereor enim ne per facilitatem, qua semper candidè quæcũq; studio inuestigassem, cum amicis cõmunicaui, amici ipsi (si modò tales, amici dicendi sunt) laudẽ mihi præripiant: quod crimen longe à me semper abfuit. Et ex omnibus quæ in hoc opere præcipimus, profiteor nihil omnino ex aliquo huius ætatis uel audiuisse, uel legisse. Itaq; sic mihi meam ab alijs gloriam præripi molestè fero, ut illorũ à me præripi nefas puto. Nemo autem literatorum erit, quorum paucissimi mihi familiares nõ sunt, qui se hoc antèà ignorasse, & à me uel uerbo, uel scriptis didicisse neget. Igitur Libertinus relatiuum est ingenui, Libertus relatiuũ est patroni: licet unus, idemq; sit & libertinus, & libertus. Per Libertinum significamus conditionem hominis, sicut per ingenuum: per

Liber

Libertum significamus priuatum quendam respectum, sicut per patronũ. Ideoq; Libertinus adiectiuũ est, sicut Ingenuus: eoq; non fit à Libertina libertinabus, ut à Liberta libertabus. Libertus substantiuum, sicut patronus. Illudq; solemus definire, hoc non solemus: ut in iure ciuili, Libertini sunt, qui iusta seruitute manumissi sunt. Quemadmodum è contrario, Ingenui sunt, qui libera matre nati, nec postea serui facti sunt. Significatur enim (ut dixi) conditio hominis per ingenuum, & libertinum: ut Libertinus homo, libertina mulier, libertinæ conditionis: non autem Libertus homo, liberta mulier, libertæ conditionis. Hæc enim priuatum quendam significant respectum, ad patronum, patronam'ue relata: id est, ad eũ, eam'ue, qui antea dominus, aut quæ domina huius fuit, quum seruus, ancilla'ue esset: ut, libertus Cæsaris, libertus Messalinæ, liberta Claudij, liberta Agrippinæ: non autem, libertinus Cæsaris, aut libertina. Ideoq; interrogamus, Hic ingenuus est, an libertinus? non autem, an libertus: & quum responsum est libertinus, interrogamus, Cuius libertus? non autem, cuius libertinus? Respõdeturq;, Est libertus meus, aut tuus, aut illius, aut Catonis, aut nullius. Atq; libertus sine patrono, patrona'ue non est, libertinus esse potest, quamuis necesse est eum aliquando habuisse: quo factũ est, ut dicamus Colliberti, Collibertæq;, quemadmodum Conserui, Conseruæ, quòd ij plures sub umbra unius patroni sint, sicut illi sub imperio unius domini: non autem Collibertini, aut Coingenui: ad nullam enim alteram priuatam personam plures horum referri possunt, nec alij ab alijs distinguuntur. Colliberti à collibertis diuisi sunt, ut mei à tuis, & conserui à conseruis, quemadmodũ conciues mei à conciuibus tuis, qui alterius ciuitatis es: condiscipuli mei à tuis: commilitones mei à tuis, qui sub alio uel præceptore, uel duce es. Libertinis uerò, atque ingenuis hoc non

Lib. 1. Instit. de liber. ĩ prin. Eod. lib. tit. de inge. in prin.

conting

contingit,quum non magis nexus mihi ſit cum ingenuis meæ urbis, & tibi cum libertinis tuæ urbis, quàm cum alijs quibuſuis. Idcoq; non dicuntur coingenui,& collibertini. Et libertus,collibertusq; eſſe aliquando quis deſinit, libertinus eſſe non deſinit. Deniq; licet poteramus altero horũ nominum eſſe contenti, tamen diſtinguere ueteribus placuit priuatum reſpectum à publico. Et ideo Libertinitas dicimus, non Libertitas. Ex ſeruo tamen, non quòd ad priuatum dominum refertur fit Seruitus, ſed quòd ad publicum:dicimus enim non modò Seruus tuus,ſeruus meus:ſed etiam ſine reſpectu patroni,ut hic ſeruus,& homo ſeruus,quod in liberto non fit. Cæterum cogitanti mihi unde factũ ſit, ut in tanta exemplorum copia elegantiam hanc accuratiſſimè cuſtodientium, tamen tot hominũ millia nunquàm annotauerint:hoc exiſtimo cauſæ fuiſſe, quòd frequenter inuenirent ſine mentione patroni, libertum nominari, quo falli ſopitæ negligentiæ fuit. Si enim nonnunquàm reperiebant liberto non apponi patronum, tamen reperiebant libertino nunquàm apponi, quanquàm ſemper adhæret liberto patronus uel nominatim, uel ſubintelligendo, ut in multis fit: quale eſt, uendidi patrimonium, ſuppletur meum: collocaſti filiam, ſuppletur tuam: publicauit opus,ſuppletur ſuum. Ita hoc loco,quale apud Quintil. Licet nihilominus amicum grauem uirum,aut fidelem libertum lateri filij ſui adiungere,uidelicet ſuũ. Cicero pro Sextio,quum ait, Quintum fratrem auxilio ſeruorum libertorumq; ereptum à ferro Clodianorum:non genus ſeruile, libertinumq;, nec cuiuſcunq; ſeruos, libertosq; ſignificat, ſed ſuos ipſius. Quid attinet plura ex iure ciuili exempla repetere, quum etiam ſint diſtincti tituli de libertis,& libertinis? Quam differentiam qui ignorat,(omnes autem legulei ignorant) plurima,& capitalia in ipſo iure ciuili peccata committit. Seruius *Lib.1.cap.3.*

Ser. in illud Verg. 8. Aen. Nascenti cui treis ãias Feronia mater, &c. grammaticus (si codex est fidelis) pro libertino posuit liber-
tum in octauo Aeneid. Feronia, Nympha Campaniæ, quam
etiam suprà diximus. Hæc etiam libertorum dea est, in cuius
templo raso capite pileum accipiebant. Adijciam quod ait
Cap. 24. Suetonius in uita Claudij, in ipsum Claudium: Ignarus tem-
poribus Appij, & deinceps aliquandiu, libertinos dictos non
ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos.

Inter Accessus, & Accesio: Actus, & Actio: Gestus, & Gestio, quid intersit. CAP. 11.

ACcessus, & Accessio differunt. Siquidem Accessus est
aditio, siue appropinquatio: Accessio autem adiectio,
atq; incrementum. Quæ differentia rara est in consimilibus
nominibus. Satus enim, & Satio idem sunt: Cultus, & cultio:
Motus, & motio: Actus, & actio (nisi quòd dicimus Actionẽ
causarum, non actum: & Actum comœdiarum, non actionẽ)
Cursus, & cursio: Abusus, & abusio. Gestus quoq;, & gestio
non parum differunt. Nam Gestus est actio quædam, & qua-
si pronuntiatio corporis: Gestio uerò est administratio, &
actio: quamuis parum in usu est. Hæc autem duo de quibus
dicere instituera m, ideo differunt, quòd uerbum unde descen-
dunt, dupliciter & regit, & significat: ut, Accede ad ignem
Terẽn. in Eun. act. 1. sce. 2. hunc. id est, adi, atq; appropinqua. Et, Hoc calamitatibus meis
pondus accessit: uel, ad calamitates meas. id est, adiunctum
est, & increuit. A' prima significatione nascitur Accessus, cu-
ius contrarium est Recessus. A' secunda, Accessio: ut Cicero,
Offic. 1. Accessionem adiunxit ædibus. id est, adiectionem, & incre-
Li. 1. in Som. mentum. Præter usum tamen superiorum Macrobius in
Sup. cap. 6. commentarijs naturalibus dixit: Aut enim accessio, aut in læ-
uam dextram'ue reflexio, aut sursum quis, aut deorsum mo-
Eod. lib. ca. 11. uctur, aut in orbem rotatur. Et iterum: Has solis portas phy-
sici uocaucrunt, quia in utraque obuiante solstitio ulterius

Solis

Solis inhibetur acceßio. Acceſſus ipſe dixiſſem potius Ciceronem imitatus, qui tertio de Oratore libro ita ait: Vt Luna *acceſſu, & receſſu ſuo Solis lumẽ accipiat. Nam quòd* Febris *acceßio ſæpe legitur, ego pro incremento accipio, non pro acceſſu: alioqui aliquando legeremus Acceſſus febris, ſi idem eſſet, quod nũquàm fit. Plin. lib.* XXIII. *Sed id dandum quidam non niſi in acceßione cenſent, alij in remißione: illi ut ſudorem coërceant, hi quia tutius putant, &c. Acceßionem, remißionemq; pro contrarijs poſuit: & ſi remißio imminutionem ſignificat, profectò acceßio ſignificat incrementum.* Cap. 1.

Quia dixi nomina in us, & in io, à ſupinis profecta ferè eiuſdem ſignificationis eſſe, hoc exceptionis addo, quòd ea, quæ poſitionem habent in io, latius ſignificare ſolent, nec actionem modò, ſed rem etiam, ac corpus: ut, Aratio, Poſſeßio, Seßio. *Cicer. in Philippic. Hæ quondam arationes Campani, & Leontini agri in populi Romani patrimonio glandiferæ, & fructuoſæ ſerebãtur. id eſt, agri ad arandum idonei. Idem in eiſdem: Quid poſſeßiones datas, quid ereptas proferam? Idem de Oratore: Tot locis ſeßiones gymnaſiorũ. id eſt, tot ſedilia. Ea tamen, quæ ſunt in us, pro perſonis accipi ſolent. Conuentus non eſt conuentio, ſed homines, qui unum in locum conuenerunt. Conſeſſus non eſt conſeßio, ſed homines uno in loco conſidentes.* Philip. 2. Lib. 1.

Obſeruatio, & Obſeruantia. CAP. III.

Obſeruatio, & Obſeruantia ſimili quodam modo, ut Acceſſus, & Acceßio differunt. Obſeruo nanq; duo ſignificat: unũ eſt, quòd cuſtodio aliquid oculis, animoq; in modum ſpeculatoris, ne nos ſilentio, tacitoq; prætereat: ut Obſerua tranſeuntes. Obſerua filiũ, quid agat, quid cum illo conſilij capiat. quaſi cuſtodi, & adnota. Et hinc fit Obſeruatio, quaſi annotatio, & animaduerſio. Item Obſeruo non ſpeculantis modo, ſed Terẽ. in And. act. 1. ſce. 1.

do,ſed admirãtis,uenerantisq́;,& id tantùm in homines,non in res,quoties quẽ uel uirtute,uel dignitate ſuſpicimus,& colimus:unde fit Obſeruãtia,quæ eſt uenerationis quædam, & honoris exhibitio. Quare melius Obſeruationẽ,quàm Obſeruantiam hi,qui nominantur fratres,ſuum inſtitutum nominarent.

Potus,& Potio. CAP. IIII.

POtus, & Potio non differunt, niſi ob huiuſmodi cauſam. Potus enim uini, aquæ, ſimiliumq́; dicitur: Potio uerò à medicis datur ægrotanti, quod Græcè dicitur φάρμακον. Nonnunquam tamen potio, pro potus accipitur. Seneca de Tranquillitate: Aliquando uectatio, iterq́;,& mutata regio uigorem dabunt, conuictusq́;, & liberalior potio. Cicer.in Tuſculan. Quid quòd ne mente quidem rectè uti poſſumus, multo cibo,& potione repleti? Et alibi: Tantum cibi,& potionis adhibendum,ut reficiantur uires,non opprimantur.

In Cato.Ma.

Senes,Veteres,& Antiqui. CAP. V.

SEnes uocantur,quantùm ad priuatam ipſorũ uitam, quòd uſque ad ſenilem ætatem uixerunt. Veteres, quantùm ad publicum tempus, quòd alia ætate uixerunt, etiamſi ad ſenium non peruenerunt. Vnde quidam iuniores fuerunt ſeniores ueteribus. Antiqui utriq; dicuntur, ſed magis ueteres,quàm ſenes.

Defectus,Culpa,& Defectio. CAP. VI.

DEfectu medicorum multi perierunt: plures tamen culpa eorum. Is nanq; defectu medici perit, cui medicus præſtò non eſt. Culpa uerò medici, qui moriturus non erat, niſi præſtò ipſi medicus fuiſſet, quam maiorem partem eſſe arbitror. Hoc ideo dixi, quòd nonnulli pro culpa medicorum, aiunt defectu. Et uitia hominum, rerumq́; uocant Defectus, quum dicere deberent Vitia,uel Culpas,uel Mendas,ut menda libri. Defectio plurimùm à Defectu diſſentit,quum ſit receſſio

ecßio aut militum,aut ciuitatis à domino,uel à ſuperiore. Eſt enim Deficere,deſciſcere, & à ductu alterius recedere, & quaſi rebellare.Et Defectio,quaſi rebellio:quæ exempla paſſim reperiuntur.

Rumor,& Fama. CAP. VII.

RVmor, & Fama idem ſunt, quorum alterum Latinum, alterum è Græco eſt.Cicero in Philip. Improbißimis rumoribus diſſipatis.Et non longè pòſt : Hoc triduo,uel quatriduo triſtis à Mutina fama manarat. Et ſtatim pòſt : Famam iſtam faſcium diſſipauerunt.Significatur autem his duobus nominibus, ſermo quidam in populo, ſine certo autore, de re aliqua recenti ſiue bona,ſiue mala. Exemplum Rumoris de re bona ponamus.Liuius lib. 11.Manat tota urbe rumor,Fabios ad cœlum laudibus ferunt.Frequenter tamen fama etiam pro ſermone non rei recentis,ſed iam inueteratæ, & pro opinione quadam : ut,Fama eſt Athenas iam plus annorũ uiginti millibus fuiſſe conditas. Et pro laude, & pro celebritate hominis:ut,fama Camilli,fama Scipionum,Metellorum, Fabiorum : & eorum quoq; qui uiuunt:ut,Fama mea,fama tua,fama illius:pro quo non rectè dixeris Rumor. Philip. 14.

Murus,Paries,Mœnia,Porta,& Ianua. CAP. VIII.

MVrus,& Paries quid differant,ſuperuacuum erat admonere,niſi his temporibus(ut ſunt omnia deprauata) murus,pro pariete à pluribus uſurparetur : quanquàm apud Græcos eodem ſono pronuntictur utrunq;, diſtinctum tamen & literis,& genere. Murus,eſt urbis lapideus ambitus, qui Græcè dicitur τὸ τεῖχος. Paries uerò domorum, Græcè ὁ τοῖχος. Murus eſt etiam non urbis, ſed urbis tamen ſimilium,ut munitionum,caſtrorumq;.Mœnia,pro muris accipi ſolent,& pro ædificijs ipſius urbis.Porta,murorum eſt,munitionumq;,atq; caſtrorum.Ianua,parietis,ac domorum.

Gesta,& Acta. CAP. IX.

GEsta,& Acta hoc differunt,quia illa sunt in administratione magistratus, & in rebus maioribus, & ad Rempublicam, uel ad plurimos spectantibus:ut, Gesta Alexandri, gesta Pompeij,gesta Cæsaris. Acta uerò etiam rerum priuatarum,& minorum,ac familiarium. Vt Cicero: An in cõmentariolis,& chirographis,ac libellis se uno autore prolatis,ac ne prolatis quidem,sed tantummodo dictis, acta Cæsaris firma erũt:quæ ille in æs incîdit,in quo populi iussa,perpetuasq; leges esse uoluit,pro nihilo habebuntur? Equidẽ sic existimo, nihil tam esse in actis Cæsaris,quàm leges Cæsaris. Quidam illud eiusdem ita legunt in Sallustium: Quòd si de mea uita, atq; actibus huic cõuiciatori respondeo, inuidia gloriam consequetur. Reor scribendum esse Actis. Quòd si scribi potest Actibus (ut est apud Lucanum: _Licet ingenteis abruperit actus) minus miror, cur, Actus Apostolorum magis, quàm Acta dicamus. Idem tamen sunt Actus,& Actiones.

Philip.1.

Lib.5.

Natalia,Natalis,Natalitius. CAP. X.

NAtalia significant quod Natales, qui est dies natalitius, utrunq; conuersum in substantiuum ab adiectiuo,hic & hæc Natalis, & hoc natale: ut Natalis horæ tempus, apud Quintil.in Gladiatore. Natales uerò magis conditionem sanguinis, & familiæ: ut Generosi natales, obscuri natales: ut idem Quint. in eadem declamatione: Cuius interiecto mari non fortunam quisquam nosse,non natales, non patrem poterat. Plinius ad Mesium: Nonnunquam candidatus aut natales competitoris,aut annos, aut etiam mores arguebat. Hîc pro ignobilitate accipitur,illic pro nobilitate.

Declam.9.

Epi.20.lib.3.

Præcepta,& Præceptiones pro eisdem accipi: Instituta,& Institutiones differre. CAP. XI.

Præcepta

PRæcepta, & Præceptiones indifferenter utimur pro disciplina. Instituta, & Institutiones per differentiam. Instituta enim sunt mores consilio, & ratione sumpti. Nam Mores bonos, & malos dicimus: & In morem: id est, similitudinem: ut In morem leonis. In morem stagni, placidæq; paludis, inquit Vergilius. Institutum autem bonus mos: ut, Faciam meo instituto. Licet Institutum nonnunquam significet inceptum, propositum: ab instituo, quod est incipio. Instituta uerò (ut instituera dicere) boni mores sunt, consilio, & ratione sumpti. Quintilianus: Nam is quanquàm triennium nutricibus dederit, tamen ab illis quoque iam formandam, quàm optimis institutis mentem infantium iudicat. Cur autem ad literas non pertineat ætas, quæ ad mores iam pertinet? Eandem rem appellans instituta, & mores. Apud Valerium Maximum titulus est, de Institutis antiquis, quasi de moribus antiquis. Institutiones, sunt præceptiones, quibus instituuntur, & docentur homines: ut libri ab eodem Quintiliano ac Lactantio, multisq; alijs autoribus inscripti de Institutione oratoria, siue ab alio nomine, atq; materia. Æneid. 8. Lib. 1. cap. 1. Institutiones.

Aduocatus, & Patronus. CAP. XIII.

ADuocatus, & Patronus sic differunt, quòd illud generalius est nomen, quàm hoc, ut non tantùm significet cum, qui alterius causam agit. Siquidem quicunq; adest alteri in causa officij gratia, Aduocatus appellatur, etiam si nihil dicat, neq; agat, sed qui tamen paratus sit defendere. Vt Terentius in Eunucho: Tu abi, atq; ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum. Volo ego adesse hîc aduocatos nobis in turba hac. Et Cicero, cùm in alijs multis locis, tum pro Cecinna: Qui ad possidendum prædiũ contulit se cum aduocatis, quorum præsidio ab aduersarij iniuria tutus esset, qui, & ipse uenit cum aduocatis suis, sed armatis ad arcendum Act. 4. scen. 6.

Cecinnam à prædio. Patronus autem proprie eſt, qui agit
Lib.5.cap.13. cauſam, ſed accuſati, non accuſantis. Quintilianus: Quum accuſatori ſatis ſit plerunq; uerum eſſe id, quod obiecerit, pa-
Eod.lib.& ca. tronus neget, defendat, transferat, &c. Et paulò pòst: Accuſator præmeditata pleraq; domo affert, patronus etiam inopinatis frequẽter occurrit. Accuſator dat teſtem, patronus ex eo refellit. Ex quo colligitur, Accuſatorem nunquàm patronum eſſe. Verùm quoniam non omnis lis circa accuſationem, & defenſionem criminum uerſatur, ut in mutuis, depoſitis, locato, & conducto, ſimilibusq;, in ea re tam actor, quàm defenſor ſolet appellari patronus. Quippe quum uterq; non alterius oppugnandæ, ſed ſuæ defendendæ partis gratia dicat: ut idem, Nec immeritò quidem: quanquàm in dicendo mediocres, hac tamen altercandi præſtantia meruerunt nomen patronorum. Patronus etiam dicitur reſpectu liberti. Et neſcio an hic ab illo, an ille ab hoc nominatus ſit, utrunq; tamen à patre uenit. Vterque enim ſimile quiddam patris habet: & ut dominus manumiſſione ſerui liberat eum miſera conditione, ita aduocatus hominem obnoxium poteſtati iudicum, & periculo litis, opera ſua liberat. Propter quod Clientem uocamus ipſum litigatorem, cuius cauſam agimus: & eum qui ſectator eſt ſub tutela alterius, & penè famulus, quales ſunt liberti in patronos. Et Patrocinari, tam uerbo, quàm facto imbecilliorem protegere: à quo fit Patrocinium.

Facies, & Vultus. CAP. XIII.

FAcies magis ad corpus: Vultus magis ad animum refertur, atq; uoluntatem, unde deſcendit. Nam Volo ſupinum habebat Vultum: inde dicimus irato, & mœſto uultu potius, quàm facie: & contrà, lata, aut longa facie, non uultu: à quo compoſitum eſt Superficies, non ſanè diſcrepans à ſuo ſimplici: ut, Facies maris, facies terræ, quaſi ſuperficies: &, facies

homin

hominis, quaſi primum illud, quod intuemur in homine. Eſt tamen aliquando ubi utroq; uti liceat: ut, Fœdata facie, & fœdato uultu: ſciſſa facie, & ſciſſo uultu: conuerſa facie, & conuerſo uultu: quæ exempla ſunt plurima.

Series, & Ordo. CAP. XIIII.

SEries ab Ordine in ſignificatione differt. Nam Ordo eſt digeſtio, & in ſuo loco cuiuſq; rei collocatio, ueluti in acie fit, ubi pedites, ubi alæ equitum, ubi leuiter armati, ubi ſagittarij, ubi fundibularij, ubi cæteri ex utilitate rei diſtribuuntur: & in argumentatione, ubi ponenda ſunt firmiſſima argumenta, ubi infirmiora, ubi mediocria. Vnde in ciuitatibus, & Romæ præſertim, ordines ſunt: Ordo conſularis, prætorius, ſenatorius, equeſtris, adeò ut Ordo quoq; pro ipſis hominibus accipiatur illius conditionis. Cicero In hoc ordine, pro in ſenatu, aut pro equitibus Romanis frequentiſſimè dixit. Idem quodam loco ait: Qui apud omnes ordines eſſet gratioſus: id eſt, apud omnium ordinum homines. Series, eſt rerum quædam continuata progreſſio: ut, In ſerie orationis: id eſt, in continuato contextu. Quintil. Quod non niſi in contextu orationis, ſerieq; contingit. Vergilius:

offic. 3.

Ductæq; ab origine gentis
Fortia facta patrum, ſeries longiſſima rerum. *lib. 1. Aeneid.*

Statius:

Longa retrò ſeries. *lib. 1. Theba.*

Decus, Decor, & Dedecus. CAP. XV.

DEcus eſt illa (ut ſic dixerim) honorificentia ex bene geſtis rebus: unde decora militiæ, laudes, honores, honeſtamenta militi in bello comparata: cuius contrariũ eſt dedecus, proprie ignominia quædam, aut ignominiæ genus, & infamis turpitudo: unde Dedecoro. Cic. inquit de quodam: Magiſtratum ipſum dedecorabat. id eſt, turpificabat, & contumelia, atq; ignominia afficiebat. Transfertur etiam ad animum:

quippe Decus pro honesto, Dedecus pro inhonesto accipitur: ut idem, Sequetur decus, atque honestum. Quintil. Satis dedecoris, atque flagitij castra ceperunt. Decor est quasi pulchritudo quædam ex decentia rerum, personarumq;, in locis, temporibus, siue in agendo, siue in loquendo. Transfertur quoq; ad uirtutes: appellaturq; Decôrum, non tam ipsum honestum, quàm quòd hominibus, & communi opinioni honestum uidetur, & pulchrum, & probabile. Vnde uerbum Decōro media longa. Nã Decŏro media breui à decus uenit.

Iocus, & Ludus. CAP. XVI.

IOcus, & Ludus quid significẽt, tum ex Cicerone de Oratore, tum ex Quintiliano de Ridiculis colligi potest: ut sit Iocus in uerbo, Ludus in facto. Sed utrunq; tamen patitur exSatyr.1. ceptionem. Vt Iuuenalis. —Quoties uoluit fortuna iocari. Videlicet non de uerbo intellexit, sed de facto. Ouidius:

De Arte li.3. Hos ignaua iocos tribuit natura puellis:
Materia ludunt uberiore uiri.
Mille fac esse iocos, turpe est nescire puellam
Ludere: ludendo sæpe paratur amor.

Iocos pro ludo & ipse posuit. Ioca quoq; pro iocos nonnunEpist.14. quam legimus. Cicero ad Atticum lib. XIIII. Itaq; ioca tua plena facetiarum. E' diuerso ludus pro iocus. Horatius:

Primo Sermo. Satyr.1. Præterea, ne sic, ut qui iocularia ridens
Percurram, quanquàm ridentem dicere uerum
Quid uetat? ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa uelint ut discere prima:
Sed tamen amoto quæramus seria ludo.

Hinc ludere pro iocari frequenter inuenitur. Cicero de natu.
Lib.3. circa princip. Deo. Quum uerò deos nihil agere, nihil curare confirmat, membrisq; humanis esse præditos, aut eorum membrorum
Epi.4.lib.4. nullum usum habere, ludere uidetur. Plinius ad Valerianum:

Quum

Quum alij diuinum me, alij rapinis meis, meæ auaritiæ occursum per ludum acceptum dictitant. Plinius idem ad Fabium Iustum: Ludere me putas? serio peto. Ludere dixit pro iocari, & se non ioco agere, sed serio. Quæ duo contraria esse Quintil. autor est, inquiens: Iocum uerò accipimus, quod est cõtrarium serio. Idem in eodem loco inquit: Ludere nunquàm uelimus. Quod non tam pro eo, quod est iocari, puto dixisse, quàm pro eo, quod est scurriliter, & leuiter loqui, uel deludere alterum, siue eludere. Nam composita à ludo ad uerbum quoq;, & orationem pertinent, non modò ad actionem: ut Cicero, Sed uos ab illo irridemini, & ipsi uicissim illum eluditis. Ludere etiam dicitur uersibus scribere, sed non nisi in opusculis ferè, qualia sunt epigrammata: & hæc opuscula dicuntur Lusus: & hoc ita sentire summos autores annotaui. Alludere est, quum aliud dicimus, & ad aliud sententiam latenter referimus: ut Vergilius, Actiaq; Iliacis celebramus littora ludis. Dum enim narrat ludos Aeneæ, alludit ad Augusti uictoriam, qua contra Antonium in his locis potitus est. Ludus item differt à lusu, siue lusione. Ludus enim tum periculum, tum spem sibi propositam habet: Lusus nihil præter meram uoluptatem. Itaque qui pila, qui trocho, qui tesseris, qui etiam quocunq; genere talorum delectationis gratia ludunt, lusum potius, quàm ludum exercent. Cicero: Ex multis lusionibus nobis senibus talos relinquant, & tesseras. De uoluptate uidelicet senili locutus est, non de spe lucri: cuius spei causa plerique ludunt. Ideoq; Ludum talarium dicimus, non lusum: & Ludum aleæ, qui etiam lege prohibetur. Quidam & hunc lusum uocant: ut Suetonius lib. IIII. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens. Dicimus etiam Ludum, scholam ipsam, ubi & periculum, & spes est, & certè labor, atque uapulatio: ut, Dionysius tyrannus regno eiectus, factus est, ludi ma

Epi. 11. lib. 2.

Lib. 6. cap. 4.

Ad quæst. lib. 4.

Æneid. 3.

In Caio. Maio.

In Caio. ca. 42.

Liui.5. ab urbe condita. di magiſter. Et, Camillus ludi magiſtrum diſcipulos hoſtibus prodentem, eiſdem pueris cædendum in urbem uſque præbuit. Eſt igitur Ludus literarius tum aliarum quarundam artium, tum ſchola grammaticæ, quam Triuialem ſcientiam dicimus, quòd in triuijs, & cõpitis docetur. Hõc ideo admonui, quòd quidam imperiti Triuialem ſcientiam appellant Grammaticam, Rhetoricam, & Dialecticam: Quadriuiales alias quatuor liberalium artium. Ludus igitur (ſicut dicebamus) eſt aliarum quoque artium, ſicut Muſicæ, ut apud Terentium de fidicina, quæ quotidie diſcebat in ludo. De grammaticæ ſchola (ut mea fert opinio) magis, quàm rhetoricæ intelligit Cicero de Oratore, quum inquit: Hoc in ludo non præcipitur, faciles enim cauſæ ad pueros deferuntur. Et ſtatim pòſt: Hæc eſt in ludo cauſarum ferè formula. Nã, ut inquit Quintilianus, Rhetores ſuas partes omiſerunt, & Grammatici alienas occupauerunt. Siquidem Grammatici Latini, rhetoricam etiam docent, quod indicant ipſius quoque Ciceronis uerba, quum pueros, non iuuenes nominat. Eſt & Ludus armorum, qui idem (ut ſentio) Gladiatorius dicitur, ubi diſcunt gladiatores: ut apud Quintilianum, Quòd me diu piratæ in carcere retentum, quia diuitem illius promiſeram patrem, in ludum uendiderunt, tanquam decepti. Et iterũ: Et inter debita noxæ mancipia contemptiſſimus tyro gladiator, ut nouiſſimè perderem calamitatis meæ innocentiam, diſcebam quotidie ſcelus. Ludos tamen gladiatorios frequentius, quàm ludum dicimus, quoties unum, plurá ue paria gladiatorum ad ſpectaculum pugnatura producuntur. Quæ res, munus gladiatorum appellatur, quia populo tanquam munus donatur: & qui donat, Munerarius: & qui familiam gladiatorũ habet, gladiatoresq; domi in diſciplina, & (ut dixi) in ludo exercet, ac poſteà uendit, Laniſta. Vocantur autem Ludi gladiatorij, ſicut Ludi Apollina-

In Phorm. act. 1. ſce. 2.

Lib. 2.

Lib. 2. cap. 1.

res,

res, Ludi Circenſes, Ludi ſeculares. Nam ſpectacula publica utique in honorem Deorum, Ludos antiqui uocabant: ut non abſurdum ſit ſolennitatem in natali die ſanctorum, præſertim cum apparatu illo, & pompa, ludos uocari. Nam quo alio nomine uocemus illam ſpectaculi exhibitionem, qualis fit in multis Italiæ ciuitatibus, & (ut audio) in multis alijs prouincijs? Hæc de ludo, & de ludis hactenus. De Luſu quoque aliquod afferatur exemplum Quintiliani: Nec me offenderit luſus in pueris, eſt & hoc ſignum alacritatis. Et iterum paulò pòſt: Sunt etiam nonnulli acuendis puerorum ingenijs non inutiles luſus.

Quintil. lib. 2. cap. 4.
Eod. lib. & ca.

Libertas, & Licentia. CAP. XVII.

Libertas in loquendo accipitur in bonum, quum quis non timidè (quod ſeruile eſt) ſed ingenuè, & liberè, hoc eſt, ut liberum hominem decet, loquitur: Licentia uerò in malum, quando hac libertate abutitur uſque ad temeritatem, & procacitatem: unde Quintilianus, Quæ in alijs libertas eſt, inquit, in alijs licentia uocatur. In agendo quoq; ſimili modo: ut, Liberè fecit, liberè egit: id eſt, digna libero homine. Cicero ſæpe de liberè dictis, ac factis loquitur: & de licentia Clodiorum queritur Quintilianus: Porrò qui confeſſum defendit, non abſolutionem ſceleris petit, ſed licentiam. Terentius:

Declam. 13.

In Heautom. act. 3. ſce. 1.

Deteriores omnes ſumus licentia.

Eſt autem huius nominis ſignificatio, impunita quædam facultas agendi quicquid uelis, de facto loquor, nam de uerbo iam dixi, quod dubitationem non habet. Ideo hoc dico, quòd uidetur uocari poſſe in dubium de facto. Siquidem Salluſtius in Iugurthino ita ait. Romam legatos ire iubet, agendarum rerum, & quocunq; modo componendi licentiam illis permittit. Quod neſcio an in malum accipi debeat, quaſi & male, & cum damno, atque dedecore regis poßint componere.

Quale

Declam.12. Quale eſt Quintiliani: An exiſtimas hãc legatis peccãdi dari licẽtiam, ut quæcunq; ſcelera in eo officio cõmiſerint, cum his omnibus hac una lege decidãt? An etiã in bonũ, ut ſolent dicere iuriſcõſulti: Data eſt mihi licentia eundi, redeundiq;: qualiter etiam pleriq; eccleſiaſticorum ſcriptorum locuti ſunt.

Indulgentia, & Venia. CAP. XVIII.

INdulgentiam uulgò nunc accipiunt pro uenia: ut, Indulgentiam Deus tibi tribuat: uel, Deus tibi indulgeat: quod quis neget dici non Latinè? Indulgere enim eſt concedere, & (ut ſic dicã) obſequenter, delicateq; tribuere. Cuius rei admoneri certè debuerant trito illo uerſu, neſcio cuius, ſed certè inter autores minutos Latiniſsimi, & quo mille annis nemo carmen ſcripſit elegantius: Indulgere gulæ noli, quæ uentris amica eſt. Nunquid in gulam nequaquã miſericordes iubemur eſſe antè, quàm peccauit? an'ne committemus, ut illa peccet? Quintil. Mollis illa educatio, quam indulgentiam uocamus, neruos omnes & mẽtis, & corporis frangit. Non ergo indulgentia, pro uenia accipienda eſt. Eſt enim Venia remiſsio culpæ: ut idem, Peccaui, ueniam peto: & errare hominis eſt, & ignoſcere patris. Melius qui è contrario ueniam, pro indulgentia accipiunt. Vt Vergil. 1. Aeneid.

In Cato. diſtichis.

Lib. 1. cap. 3.

Orantes ueniam, & templum clamore petebant.

Et Cicero pro Archia: Dabitis mihi hanc ueniã. id eſt, indulgebitis, concedetisq; mihi hoc, ſi fortè peccauero. Nam apud hunc uix unquam indulgentia reperitur. Terentius: Da ueniam. P. ſine hoc te exorem. Hæc duo, pro utroq; poſuit, id eſt, da ueniam, & ſine, ut hoc, etiam ſi improbum ſit, abs te impetrem. Et, Cum uenia tua dixero: hoc eſt, ſi quid erro, tamen cum pace tua, & (ut iſti loquuntur) cum licentia tua dixero. Frequenter legimus: Facio tibi poteſtatem eundi, & redeundi: quem in modum mallem ego dicere, quàm Do tibi licentiã.

In And. act. 5. ſcen. 3.

Porrò

Porrò Dare potestatem est plus, quàm Facere potestatem. Est enim Dare potestatem, rem alterius arbitrio committere. Ex hoc Veniam dare, admoneor, ut dicam de Pœnitere, quod nonnunquã pro pudere, siue tædere accipitur: ut Liuius lib. 1. Nec me eorum sententiæ esse pœnitet. Cicer. de Senec. Num igitur si ad centesimum uixisset annum, senectutis eum suæ pœniteret? Vergilius:

Nec te pœniteat calamo triuisse labellum. Quod qui exponunt pro, parum uideatur, mihi non probantur. Eclog. 3.

Ambitio, & Ambitus. CAP. XIX.

AMbitio in animo est, Ambitus in actu. Nam qui præter modum cupit aut honores, aut laudem, ambitione peccat. Qui uerò dilargitur pecuniam suam, aut populo muneribus, ludisq; blanditur, aut cæteris artibus, quæ legitimæ non sunt, ad publicos honores tendit, ambitum committit. Cui similis est, quam hodie Simoniam uocant, à Simone Mago, nisi quòd hanc tantùm in rebus sacris uolunt esse. Ambitus ab ambio uenit, siue quòd is, qui non suæ uirtuti confidit, non rectè graditur, sed per circuitum: siue quòd Romani, qui honores peterent, singulos circuibant, prehensantes, rogantesq;, ut se in suffragijs adiuuarent: siue quòd qui pro adipiscendis honoribus soliciti sunt, quum rogant, exordio quodam longiore, & uerborum circuitu utuntur. Hæc omnia, quæ ambitus facit, ambitio facere compellit, à qua Ambitiosi dicuntur, non ab ambitu. Nõnunquã Ambitus pro affectu ambitionis accipitur apud Quintil. siue pro spe quadam fauoris, & quasi captatione misericordiæ: ut, Si iuuenis innocentissimus, iudices, uti uellet ambitu tristissimæ calamitatis, poterat allegare uobis amissam cum oculis cogitationum omnium temeritatem. Ab hoc etiam Ambitiosus dicitur: ut apud eundem lib. v 1. Nõ sum ambitiosus in malis, nec lacrymarum augere causas uolo, utinamq; In proœmio.

namq; esset ratio minuendi. Ouid. lib. 1 1 1. de Ponto:

Sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,
Pro nostris ut sis ambitiosa malis.

Vicus, & Suburbana. CAP. XX.

VIcus pars urbis. Diuisa est enim urbs in uicos, quasi in membra minora, sicut Suburra, Carinæ, Exquiliæ, uici Romæ (ut opinor) erant. Nam regiones circa x x. fuerant, hodieq; tantùm tredecim seruant nomina. Vici autẽ & olim, & nunc ultra mille. Extra urbem uerò frequentes uillæ, ac frequentes domus instar uici, Vrbani uici uocantur, si modò suburbana non sint. Tunc nanq; Suburbana dicuntur, plurali quidem numero: nã singulari significatur prædiũ in suburbanis: ut, Suburbanum meum, & suburbana mea, si plura sunt. Quale est in similibus: ut, Fui in Cumano, in Tusculano: id est, in fundo meo Cumano, & prædio meo Tusculano: Eramus in Formiano tuo, & in Pompeiano Varronis: id est, in uilla tua, & Varronis. Cæterùm (ut ad rẽ redeamus) hic uicus paganus ferè muris caret: nam si haberet muros, Castelli nomẽ acciperet, quod à Castrũ descẽdit, quo significatur locus muris munitus, & (ut Seruius ait) urbs. In plurali uerò notũ est appellari locũ, in quo milites tẽtoria fixerunt. Quanquàm uarius mos est castrametandi. Veteres solebãt illa, fossa, uallo q; circundare, & alijs pro natura loci munitionibus. Oppidum, omnis urbs est præter Romã: quæ peculiari nomine Vrbs uocari cœpta, fecit ut cæteræ urbes oppida uocarẽtur, quia ipsa oppidum amplius non est. Vnde dicatur urbs, & oppidũ, tum alij dixere, tum parũ attinet de etymologia disputare, quæ plerũq; fallax est, & in primis (nisi fideli fundamẽto nitatur) friuola. Vicinia autem non tam homines, qui eundem incolunt uicum, significat, quàm qui prope domum tuã habitant. Vicinitas autem non homines, sed propinquitatem: proprie quidem

dem uicinorum, abusiuè uerò etiam cæterarum rerum. Non-nunquam continens pro contento: ut, Laudanda, *uel potius amanda uicinitas.*

Commentarium. CAP. XXI.

COmmentarij *nomen quid significet, tertio* Declamationum *libro Seneca declarat, quum dicit: Sine commentario nunquàm dixit, sed commentario contentus erat, in quo nudæ res ponuntur.* Et Cicero *in* Bruto: Non *est oratio, sed capita rerum, & orationis commentarium paulò plenius.* Et Quintil. *Plerunq; autem multa agentibus accidit, ut maxime necessaria, & utiq; initia scribant: cætera quæ domo afferunt, cogitatione complectantur, subitis ex tẽpore occurrant: quod fecisse M. Tullium suis commentarijs apparet. Sed feruntur & aliorum quoq;, & inuenti fortè, ut eos dicturus quisq; composuerat, & in libros digesti, & causarum, quæ sunt actæ à Seruio Sulpitio, cuius tres orationes extant. Sed hi, de quibus loquor, commentarij, ita sunt exacti, ut ab ipso mihi in memoriam posteritatis uideantur esse cõpositi. Per hæc* Quintiliani *uerba colligitur, non modò id quod dicebam, simulq; in plurali hoc nomen esse generis masculini, quum in singulari sit neutri, de quo mox etiam dicam: uerùm etiam commentarios idem esse quod libros: quod* Cicero *cõfirmat, tum tertio libro de* Finibus, *dicens:* Tu *ipse quum tantum librorũ habeas, quos hìc tandem requiris commentarios? quosdam inquam Aristotelicos. tum secundo de* Oratore: Tres *patris* Bruti *de iure ciuili libellos tribus legendos dedit, ex libro primo fortè euenit, &c. Ac statim pòst:* Vbi *sunt hi fundi* Brute, *quos tibi pater publicis cõmentarijs cõsignatos reliquit? quòd nisi puberẽ te iam haberet, quartum librum composuisset, & se in balneis locutum cum filio scriptum reliquisset. Ecce eandem rem tribus uocabulis* Cicero *declarauit,* Libellis, Libris, Commentarijs. *Lib. 10. cap. 7.*

rijs. Quare ita sentio, omnes commentarios libros esse, sed nō continuò libros cōmentarios. Nanq; ubi res sunt latè diffuseq; explicatæ, & non breuius, quàm poterant, tractatæ, libri tantùm sunt, non commentarij. Vnde Cæsaris commentarij, in quibus ad exequendam historiam alijs uidetur subiecisse materiam: qui si fuerint singuli, Commentarium, uel Commentarius, uel Liber dicitur. Liuius lib. XLVIII. Quæri iussit ab eo, quē de his rebus commentariū à patre accepisset. Quū respondisset accepisse se, nihil prius, nec potius uisum esse, quàm regis ipsius de singulis responsa accipere, librum poposcerunt. Si plures, primus, & secundus commentarius non primum, & secundum commentarium: ut Hirtius, siue Oppius, qui accessionem adiecit Cæsaris commentarijs, ait: Proximus, alterue commentarius. nunquàm commentarium. Ita mihi in magnis autoribus uideor annotasse. Quidam tamen aliter faciunt, utique in alia significatione, quæ est (ut sentio) expositio, & interpretatio autorum, utroque genere promiscuè utentes: ut Au. Gellius, Est adeò Probi grammatici commentarius satis curiosè factus. Et iterum: Nonnulli grammatici, qui commentaria in Vergilium composuerunt. Iterum quoque: Noster Scaurus in primo commentariorū, quos in Gorgiam Platonis composuit, scriptum reliquit. Boëthius: Quod in his commentarijs diligentius expediuimus, qui à nobis in eiusdem Ciceronis Topica scripti sunt. Et iterum: Quo autem modo de his dialecticis locis disputetur, in his commentarijs, quos in Aristotelis Topica à nobis translata conscripsimus, expeditum est. Quidam etiam talia huiusmodi opera Commentum uocauerunt: ut Nigidius, Donatus, Priscianus, alijq; nonnulli. Seruius Commentarium, Commentariosq; pro homine accipere uidetur, quum inquit in VII. Aeneid. Dicit quidam commentarius, conuecta legendum. Et in Georg. 1. Superfluò moueut

In illud, Descrit Hesperiam, & cœli conuexa per auras. In illud, prima Ceres ferro mortales uertere terram.

uent quæſtionem commentarij.

Cœnaculum,& Cœnatio. CAP. XXII.

Cœnaculum locus ad cœnandum in loco ſuperiori: Cœnatio locus ad cœnandum,ſed in imo potius. Iuuenal. Et *algentem rapiat cœnatio ſolem. Veruntamen Cœnaculum nõ tam pro loco cœnandi, quàm pro parte domus ſuperiore accipitur, quæ frequenter hoſpitibus ad habitandum locari ſolet,qui totam domum conducere non poſſunt: & parte inferiore, ſiue illa taberna,ſiue officina ſit,non habent opus. Cuius rei proferrem exempla, niſi abundè Varro ſufficeret, dicens: Vbi cœnabant cœnaculum uocitabant. Poſtquàm in ſuperiore parte cœnitare cœperunt,ſuperioris domus uniuerſa cœnacula dicta,poſtquàm ubi cœnabãt,plura facere cœperũt.* Satyr.7. Lib.de lingua Lat.5.

Epulæ,Epulum,& Dapes. CAP. XXIII.

Epulæ ſunt cibi miniſterio hominum, & in noſtrum uſum comparati. Epulum,ſolenniores quædam epulæ,& propriè publicum conuiuium in propatulo uniuerſis ciuibus exhibitum,ſiue in dedicationem templi alicuius,ſiue in honorem Deorum, uel in magnificentiæ oſtentationem, ſiue in funere magni alicuius uiri. Cui ſimile eſt,quod hoc tẽpore fit,quum publicè paſcimus pauperes, ut in mortibus propinquorum. Quod idem eſt penè quod Parentare, ſi Hieronymo credimus, qui ita tertio libro in Hieremiam inquit: Mos autem lugentibus, ferre cibos, & præparare conuiuium, quæ Græci περίδειπνα uocant,& à noſtris uulgò appellantur parẽtalia,eò quòd à parentibus iſta celebrantur. Dapes uolunt eſſe uel Deorum,uel noſtras in ſacrificijs Deorum.

Sementis,& Meſsis. CAP. XXIIII.

Sementis eſt ſatio,ſiue(ut ſic dicam)ſeminatio. Liuius: Campani ſementem facere poſſent. Miror quare cum in alijs locis apud Hieronymum plurimis,tum in Geneſeos principio

sementis pro semine positum est. Messis tum ipsa messio est,
Lib.2. tum seges iam matura. Cicero de Oratore: Vt sementem feceris, ita metes.

Seges,& Fruges. CAP. XXV.

SEges est eorum seminum, ex quibus conficitur panis, nondum demessa. Nonnunquam contentum pro continente usurpantes, ipsam humum ad accipienda semina subactam, segetem uocamus, ut Vergilius:

Georg.1. Illa seges demum uotis respondet auari
Agricolæ, bis quæ solem, bis frigora sensit.

Fruges uerò quicquid ex fructu terræ in alimoniã uertimus. Liuius: Eam gentem tradit fama dulcedine frugum, maxime uini, noua tamen uoluptate captam. Idem: Non arbore frugifera, non satis in spem relictis. Plinius titulum dedit de naturis arborum frugiferarum.

Lib.15.

Malleolus,& Sarmentum. CAP. XXVI.

MAlleolus à Sarmento sic distat, ut pars à toto. Est enim
Lib.3.cap.6. Malleolus (ut placet Columellæ) in modum mallei rostra habens, aptus plantationi. Quando autem arefacta sarmenta sunt cum malleolis igni reseruata, indifferenter uocantur. Nam & Annibalem legimus sarmenta cornibus boum alligasse, eaq; incendisse, ut hostes falleret. Et nonnullis ciuibus Romanis, quòd domos haberent plenas malleorum, ad Capitolij, uel urbis incendia, fraudi fuit.

Liui. decadis 3. lib.2.

Cice. pro Mil. Sallust. item in Catil.

Arbor & Frutex. CAP. XXVII.

ARbor à Frutice ita differt, ut frutex ab herba. Est enim Frutex, qui ad iustam magnitudinem arboris non assurgit, & statura similis est multis herbis, sed non demoritur, neq; aresçit ut herba, sed perennis est. Inter frutices est soboles quoq; illa arborum, & plantula. Ab hac Fruticari uerbum, quasi fruticem renasci ex arbore. Marcus Tullius ad

Attic

Atticum: Exciſa eſt enim arbor, non euulſa: itaq; quàm fruticetur uides. Nam illud, quod ſæpe legimus fruticari pilum, translatum eſt. *Epiſt. 3. li. 15.*

Acinus, Bacca, Pomum, & Nux. CAP. XXVIII.

ACinos inter & Baccas hoc intereſſe puto, quòd Acini inter fructus minutiores arborum, fruticúmue denſius naſcuntur: Baccæ uerò diſperſius, & rarius. Inter Acinos enim numerantur grana uuæ, grana hederæ, grana ſambuci, grana ebuli, grana mali punici, addo etiam morum, & quicquid his eſt ſimile. Inter Baccas uerò, fructus lauri, fructus oliuæ, corni, loti, quam fabam Syriacam uocant, myrti, lentiſci, ſimiliumq;. Supra hæc autem poma dicuntur, duntaxat quibus ueſcimur. Ceraſum uerò, uel (ut Seruio placet) ceraſium, & prunum, & meſpilum, poma, non acini, neq; baccæ nominantur. Glans in numerum iſtorum non uenit, ſylueſtris enim, & paſtio porcorum eſt. Caſtanea in nuces refertur: unde Verg. Caſtaneasq; nuces. ſicut pinus, corylus, ſiue à loco auellana, amygdalus, iuglans, & ſiqua ſunt his ſimilia, non poma dicuntur, ſed nuces. Nonnunquam acini, & baccæ indifferenter ponuntur: ut Vergilius,

Sanguineis ebuli baccis, minioq; rubentem. *Eclog. 10.*

Crepitus, Strepitus, Fremitus, & Stridor. CAP. XXIX.

CRepitus, ſonitus eſt uiolentus ex impulſu reſultans. Vnde Increpare, eſt cum eruptione uocis, & immani ſonitu reprehendere. Cymbala, tympanaq; crepitant. Vnde fit Crepitaculum. Tubæ quoq;, & cornua, ſimiliaq; crepant, ſiue crepitant. Crepitus quoque ſpeciali uocabulo quid ſignificet, malo me tacente minus notum eſſe, quàm me dicente nimis. Strepitus fit ex corporum tactu, ſiue colliſione rerum, & multarum uocum in unum confuſione, ſi modò non ſit immodicus: tunc enim dicitur Fremitus, ut ex alto mari ſonus fluctuum:

ctuum: & in populo murmur, uocatur etiam fremitus: quin & indignantis, & excandescentis, & quasi humanam uocem præ iracundia immutantis uox, oratioq; Fremitus dicitur. Stridor est acrior, & quasi sibilans collisio. Strepitus tamen proprie pedum ambulantium, manuumq; aliquid pertractantium sonus est. Appellatur etiam fastus, & pompa
Declam.13. diuitiarum, quasi à strepitu comitantium: ut apud M. Fabium, Hic quum me euocasset subitò trepidum, totoq; fortunæ suæ strepitu circunstetisset.

Officium, & Officia. CAP. XXX.

OFficium est uirtutis actio, quod Græci καθῆκον uocant: uel, ut latius explicem, pro loco, pro tempore, pro rerum dignitate, similibusq;. Inde illud est, quod dicitur à multis, In familia bene instituta omnes in officio sunt: id est, omnes agunt, quod debent. Et, Missi sunt legatis obuiam ciues officij gratia. &, Circunstabant Senatores Cæsarem sedentem in aurea sella officij gratia, id est, honoris gratia, quem legatis, Cæsari'ue exhibere debemus. Nihil enim tam nos decet, quàm merenti uel honorem exhibere, uel opem ferre. Quo factum est etiam, ut Officia significent beneficia, siue obsequia. Vnde
De Amic. illud Cicer. Odiosum sanè genus hominum est officia exprobrantium, quæ meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare qui contulit. Et illud Quintiliani: Duxit me similis ætas, euicerunt officia, cepit fides, amantẽ odisse non potui. Magistratus quoq; officiũ dicitur, siue quia honoris causa factus est, siue opis populo ferendæ, siue quia ius suum cuiq;, & quod cuiq; debetur, reddat. Cæteræ autem artes, quæ modò honestæ sint, suam rationem officium uocant: ut, officiũ grammatici est, officium medici, officium architecti.

Histrio, & Mimus. CAP. XXXI.

HIstrio qui personatus in scena tragœdias agit, comœdiasq;

diasq; uoce, & corporis geſtu. Mimus qui uel intra, uel extra ſcenam geſticulationes quaſdam exercet, imitaturq; mores hominum, ac naturas, præſertim obſcœnè. Nam mimorum ſcriptores, res obſcœnas, ut amores, tractant. Primùm è Thuſco quodam homine tractum nomẽ eſſe, T. Liuius, ac Val. Maximus autores ſunt. Alterũ è Græco uenit, ἀπὸ τ̃ μιμέομαι. Mimi tam homines, quàm poëmata uocantur.

Hiſter, Thuſco uerbo ludio dicitur.

Id eſt, imitor.

Actor, & Autor. CAP. XXXII.

ACtor, & Autor ita differunt, quòd Actor dicitur orator, qui agit cauſam, quiq; geſtum iuultus, & corporis agit. Vnde tum ipſa pronuntiatio, tum oratio quæ habetur, tum oratio ſcripta, Actio eſt appellata. Item Comœdus, & Tragœdus, id eſt, hiſtrio qui agit geſtus in ſcena, & quod huic generi ſimilimũ eſt, qui agit Atellanas, & Mimus omnis, Actor uocari poteſt: & partes comœdiæ, Actus dicuntur. Nam Comicus Tragicusq; poëta ipſe eſt comœdiarum, tragœdiarumq; conditor. Autor autem eſt (ut ſic dicam) factor. Nam Factor in uſu non eſt, niſi in quibuſdam è Græco tranſlatis. Et illud quotidianum, Credo in unum deũ patrẽ omnipotentem, factorem cœli, & terræ: Græcè eſt ποιητὴν, hoc eſt, poëtam. At nos poëtas, cæterosq; operum conditores, Autores uocamus: & illum qui fecit aliquod opus, qui egit bellum, egit pacem, autorem operis, autorem belli, autorem pacis dicimus, nunquàm actorem. Quidam originem eius è Græco repetunt αὐξάνω, ſed à Latino quoq; facilius formari poteſt, niſi quòd nullum Latinum in or, à ſupino deſcendens, eſt communis generis, ut autor. Nam quum eſt ab augeo (ſi modò unquam reperitur) Auctor, & Auctrix facit, ut Seruio placet in Vergilium ſcribenti. Idem ſuper Donati artem ita ait: Quæritur, autor utrum per ſe, an de uerbo oriatur. Sed ſciendum eſt quòd à ſe naſcitur. Nam illud quod eſt augeo, nõ.

Ser. in illud Verg. 12. Acn. Autor ego audẽdi, ſic exhor reliq.

nos ſeducat, quòd inde ueniat. Aliud enim eſt Augere, aliud Autorẽ eſſe. Ego uerò à Seruio non omnino diſſentio, quũ huius uocis non uideatur mihi origo eſſe, nec augeo, nec αὐξάνω: & inauditum eſt, ſignificationis illius hic & hæc autor eſſe. Nam nunquàm aliud (quantum ego ſentio) ſignificat, quàm duo: Vnum quod dixi: & alterum, quod eſt huic ſimile, hominem, in quo eſt uis, poteſtas, & dignitas. Vnde Autoritas dicta eſt, ut apud Liuium dicitur: Decreuerunt enim, ut quum populus regem iußiſſet, id ſic ratum eſſet, ſi patres autores fierent. hoc eſt, autoritatem (ut aiunt) ſuam, & decretum interponerent, ratum haberent, atq; ratificarent, ſiue comprobarent. Et alibi: Maiores noſtri nullam ne priuatam quidem rem agere fœminas ſine autore uoluerunt: in manu eſſe parẽtum, fratrum, uirorumq;. Et Autores pupilli uocãtur, in quorum adminiſtratione infirma ætas, resq; eius ſunt. Ideoq; regum pupillos ſub autoribus fuiſſe legimus. Vnde Paulus Iuriſconſultus: Etiam ſi non interrogatus tutor, autor fiat, ualet autoritas eius, quum ſe probare dicit, id quod agitur. Hoc eſt enim autorem fieri. Et Pomponius: Etſi pluribus datis tutoribus, unius autoritas ſufficiat, tametſi tutor autoretur. Quare Autores ſententiæ alicuius conſilij uocantur hi, quorum ſententiam, conſiliumq; ſecuti ſumus. Et duces militum, Autores uocabantur. Vnde Autorare. Liuius lib. XLVI. Signo dato ſuo impreſſas tabellas miſit, & uero pignore uelut autoratum ſibi proditorem ratus eſt. id eſt, obligatum, & ſubiectum. Et Valerius Max. lib. IIII. Autorato ſocijs officio. Sueton. in Tibe. ca. 30. lib. III. De legendo, uel autorando milite, ac legionum, & auxiliorum diſcretione. Et quo fit, Autoramentum, uel quaſi obligatio, nexusq;, uel quaſi ſtipendium quoddam, & quaſi pretium cuiuſdam militiæ, ac pugnæ, actionisq;: ut Quintil. Nec difficilem ſanè, ſub illo præſertim autoramento, habuiſ-

Liui. lib. 1. ab urb.

ſet miſ

ſet miſsionem,ſed noluit gladiator uiuere. Suetonius: Munus gladiatorium dedit, rudiarijsq; quibuſdam reuocatis autoramento centenûm millium. Cicero: Eſt enim in illis ipſa merces autoramentum ſeruitutis. Seneca lib. VII. epiſt. Nullum ſine autoramento malum eſt. Auaritia pecuniam promittit, luxuria uarias uoluptates, ambitio purpuram, & plauſum, & ex hoc potentiam, & quicquid potentia poteſt: mercede te uitia ſolicitant. Deniq; Autor nihil habere commune cum augeo, neq; cum αὐξάνω, Auctio probat, quæ uenditio quædam eſt in publico, ac celebri loco. Et hinc Auctionari, publicè, & ferè ſub haſta uendere, non ea quæ ad eſum ſpectant, ſed ea quæ ad ſupellectilem, atque ad alios uſus, nec ferè niſi quæ penes alium in uſu fuerunt. Differt igitur Auctus ad hauſtu, quia diuerſam originem ſortita ſunt. Auctus enim eſt incrementum, ab augeo deſcendens, ut Hauſtus ab haurio. In Tiber. ca. 7. Offic. 1.

Pupillus, & Orphanus. CAP. XXXIII.

PVpillus eſt, qui caret quidem patre, ſed tantiſper dum eſt in ætate, cui adhibetur tutor. Orphanus, qui caret patre, præſidioq; paterno, & qui ſummopere deſiderat illius opẽ, quum ſine eo malè habeat. Græcum tamen nomen eſt, non ſanè à ueteribus uſitatum.

Triclinium, & Conclaue. CAP. XXXIIII.

TRiclinium à tribus toris, menſisue appellatum eſt. Ibi enim comedebant, præcipuè in conuiuium accepti, quum res ipſa poſtularet tres toros, menſasue extrui. Qui autem huic miniſterio præerat, Architriclinum uocant. Quintilianus quidem Triclinium uocat, quod Cicero Conclaue. Nam de eodem conuiuij loco, ubi Simonides artem memoriæ traditur inueniſſe, ille ſic ait: Vix eo limen egreſſo, triclinium illud ſupra conuiuas corruit. Hic ſic: Hoc interim ſpatio, conclaue illud ubi epularetur Scopas, concidiſſe. Eſt igitur Triclinium, Quint. lib. II. cap. 2. Cic. 2. de Orat.

conclaue discubitorium. Nam Conclaue generalius est: quod est etiam pars quædam in penatibus remotior, in qua uel uiri colloqui, uel mulieres confabulari solent: Aulam autem, quod Græcum est, nostri semper transferunt atrium. Nam Aulam pro olla, Plauto, uetustissimisq; dicendum relinquamus.

Penus, & Commeatus. CAP. XXXV.

PEnu ea omnia contineri dicuntur, quæ ad uictum pertinent, sed priuatum: si modò domi reposita ac recondita sunt. Nam locum ubi ista reponuntur, Varrone teste, Penariũ appellamus. Quæ uerò ad uictum publicum spectant (sicut alio loco diximus) Commeatus uocantur: sed ex paucioribus constat, ut sumus diligentiores pro re priuata, quàm pro publica. Ferè nihil aliud continet Commeatus, quàm annonam, & quicquid annonæ uicem habere potest. Quanquàm (ut iterum dixi) priuatorum etiam commeatus est: nec annona tantùm frumẽtaria, Cicerone dicente lib. 11. de Diuinatione: Aut si Epicurei de uoluptate liber rosus esset, putarẽ annonam in macello cariorem fore. Nescio tamen an Macellum non tantũ pro loco, ubi caro uenditur, accipiatur, sed ubi & annona.

Ceruix, Iugulus, & Collum. CAP. XXXVI.

CEruix est posterior colli pars, unde origo est omnibus neruis. Iugulus anterior, unde uox, halitusq; procedit. Collum omnes partes insolidum complectitur. Et quoniam nerui, qui corpus erectum, rigidumq; faciunt, in ceruice sunt collocati, dicimus Hominẽ duræ ceruicis, quasi indomabilem, more ferocium boum: uel quòd qui ceruice erecta, & rigida est, contumaciã quandam, & rigorem mentis præ se fert, tanquam nemini caput inclinare uelit, tali nomine uocatur, quasi duri capitis, duræq; mentis. Ceruices etiam dicimus pro ceruice: imò singulari numero neminem ante Hortensium dixisse, Quintilianus est autor. Similiter quoniam in iugulo morti-

Lib. 8. cap. 8. de Ornatu.

fera

fera ſtatim plaga eſt præ cæteris membris, eademq; pars corporis uulneri obnoxia, ad quam mucro inter ipſa arma facilè ſubit, à ueteribus dicebatur, Petere iugulum, Ferire iugulum: *pro eo quod eſt, petere in mortem, inferre mortem. Quint. Inituruſq; forenſium certaminum pugnam, iam in ſchola uictoriam ſpectet, & iugulum petere, & ferire uitalia, aut tueri ſciat. Cicero in Verrinis: Sua confeßione inducatur, ac iugulctur neceſſe eſt.* Verr. 7.

Sinus, & Gremium. CAP. XXXVII.

SInus eſt intra pectoris, brachiorumq; complexum: unde ſinus ueſtium, quales erant tunicæ Romanorum, & modò quorundam religioſorum ſupra cincturam laxitas illa ueſtis, quæ cingulum operit. Litora quoque curua, & quaſi brachijs mare amplectentia, Sinus uocamus. Gremium eſt inter complexum femorum, ſeminumue: quo in complexu mulieres concipere ſolent. Et per translationem Gremium terræ appellamus, quum ſemen ſuſcipit, conceptumq; retinet, quaſi uiuentem fœtum poſtcà paritura. Quare quum lactantur infantes, ad ſinum admouentur: pueri uerò iam facti, à ſedentibus matribus, utiq; quum illis blandiuntur, ad gremiũ accipi ſolent. Vt Vergilius de Cupidine ſub imagine pueri Aſcanij: Æneid. 1.

Hæret, & interdum gremio fouet inſcia Dido.

Quinetiam matres, nutricesue quum ſuper genua collocant infantem, aut extremis ueſtibus repoſitum, & ad uterum uſque ſublatum geſtant, in gremio magis, quàm in ſinu, tenere aut geſtare dicuntur. Vt idem de eodem:

Et fotum gremio dea tollit in altos Idaliæ lucos. Æneid. 1.

Socius, Comes, & Sodalis. CAP. XXXVIII.

SOcius ſocio dicitur, Comes comiti rarò dicitur. Nanq; Socius eſt par, Comes uerò minor, quippe qui ſequitur, & ducem habet: ut Cicero, Nec ſe comitem illius furoris, inquit, De Amic.

ſed

ſed ducem præbuit. Et alibi: Neq; enim princeps tunc ad ſalutem eſſe potuiſſem, ſi eſſe alij comites noluiſſent. Ideoq; duces in bello quoties milites alloquuntur, conciliandæ benuolentiæ gratia, non ferè appellant comites, ſed ſocios, communicantes quodammodo ipſorum dignitatem cum illis: ut ediuerſo quum eoſdem commilitones uocant, communicantes, eorum conditionem, ac ſortem cum ipſis. Neq; enim dux commilito eſt militum, ſed milites inter ſe commilitones: ut apud Virgilium Aeneas comites ſuos conſolans ait:

Aeneid.1. O ſocij.

Et autor ipſe ſua perſona loquens de Achæmenide, inquit: Comes infelicis Vlyßi. Et iterum:

Aeneid.3. _Vno graditur comitatus Achate.

Aeneid.1. Neq; rectè dixeris de Vlyſſe, & Aenea, hunc eſſe comitem Achatæ, illum Achæmenidis. Idem tamen ait:

Aeneid.2. Arma, deosq; parat comites.

Et iterum:

Aeneid.2. Sacra, deosq; tibi commendat Troia penates:

Hos cape fatorum comites.

Nunquid dij erant comites Troianorum, atq; Aeneæ, an duces? certè dij penates comites erant, confeßione tum Aeneæ, tum ipſorum quoque deorum. Nam lib.1. Aeneas ait: _Raptos qui ex hoſte penates

Claſſe ueho mecum.

Et in tertio dij aiunt:

Nos te, Dardania incenſa, tuaq; arma ſecuti:

Nos tumidum ſub te permenſi claßibus æquor.

Sub te, id eſt, te duce: & te ſecuti ſumus: id eſt, tui comites fuimus. Idem quoq; de Græcis dicendum eſt, & de eorum deis. Idem etiam de Sibylla, & de Aenea, quanquàm modò hic, modò illa dux erat, aut comes: tamen quia ſequebatur Aeneæ uoluntatẽ Sibylla, & quaſi miniſtram ſe præbebat, comes erat. Quia uerò ducebat præmonſtrans iter, & declarans ea quæ ignorabat, dux eadem dicitur: tametſi aliquando Comitẽ pro

De Inuent. li.2. ſocio dicimus: ut Cicero in Rhetoricis de illo uiatore, qui

quum

quum ante lucem ſurrexiſſet, Comitem, inquit, ſuum inclamauit ſemel, & ſæpius: quum de eodem antea dixiſſet, In itinere quidem proficiſcentem ad mercatum quendam, & ſecum aliquantum nummorum ferentem eſt comitatus. id eſt, inſecutus. Quare peccauit tum Priſcianus ad Iulianum ſcribens: *Tibi ergo hoc opus deuoueo omnis eloquentiæ præſul, ut quantũcunq; mihi deus annuerit, ſuſcepti laboris gloria, te comite, quaſi ſole quodam, dilucidius creſcat.* Quid magis abſurdum, quàm quem dicas tuum ſolem, eundem appellare comitem tuum, hoc ipſo quòd ſol eſt? Tum ille (parco nomini ſacroſancti uiri) qui dixit, Ebrietas eſt comes libidinis, & intemperantiæ: Superbia comes eſt odij: Diuitiæ ſunt comites ſuperbiæ. Nam potius dicendum erat, Libido & intemperantia comes eſt ebrietatis. Sequitur enim libido, & intemperantia: ebrietas antecedit. Odium comes ſuperbiæ eſt: ſuperbia, comes diuitiarum. Cicero: Eſt gloria comes uirtutis. Gloria enim ſequitur honeſtatẽ, ſicut umbra corpus. In eodem opere nuper à quodam perdocto uiro illud, Iracundiam laudant, cotem fortitudinis eſſe dicunt: emendatum ſic erat: comitem fortitudinis, ut ſciremus uerũ eſſe, quod ait Quintilianus: Dum librariorum inſcitiam inſectari uolunt, ſuam confitentur. Idem Cicero alio loco: Eloquentia pacis eſt comes, otijq; ſocia. Siquidem pacem ſequitur dicendi cupiditas. Quid ergo ſi hæc comes eſt? Illa dux erit: dicemusq;, Pax eſt dux eloquentiæ, & Ebrietas eſt dux libidinis, & intemperantiæ. Non eſt hic ſermo quidem uſitatus, ſed potius per alia uerba, quorum tria nunc in mentem ueniunt: magiſter, magiſtra'ue: pater, mater'ue: materies, materia'ue: ut, ebrietas magiſtra eſt libidinis, & intemperantiæ: ſuperbia eſt mater odij: diuitiæ ſunt materia ſuperbiæ: quibus tribus ferè indifferenter uti poſſumus. In perſonis uerò magis conuenit dux, aut in his rebus, quæ perſonis ſunt ſimiles:

Priſc. in præf. magni operis.

Tuſcul. quæſt. lib. 1. & 3.

De clar. Orat.

similes: qualis est Fortuna, *quæ dea fingitur.* Cicero *non se-*
Epist. 3. lib. 10. *mel dixit,* Fortunã *non ducem, sed comitem fuisse quibusdam*
Epist. fam. *imperatoribus. Est præterea (ut eò redeã unde egressus sum) alia differẽtia inter comitem, & socium: quòd* Comes *est, qui utcunq; sequitur alterius ductum:* Socius *plerunq; in negotijs, serijsq; rebus, & fortunæ arbitrio subiectis: ut Cæsar in commentarijs, Itaq;* Androsthenes *prætor Thessaliæ, quum se victoriæ* Pompeij *comitem esse mallet, quàm socium Cæsaris, in rebus aduersis omnem ex agris multitudinem seruorum, ac liberorum in oppidum coëgit. Verùm huiusmodi differentia aptior est inter socium, & sodalem. Est enim proprie Sodalis in rebus leuioribus, ac sæpe uoluptuosis.* Quintil. *Quo tandem patereris animo, si delicatus adolescens, præsertim splendidis opibus uel ex ætate mores, uel ex fortuna traxissem, & tempestiua conuiuia, & peruigiles iocos aduocata sodalium*
In Caio Mai. *turba solutus, atq; affluens agerem?* M. Tul. *Sodalitates autem me quæstore constitutæ sunt, sacris Idæis magnæ matris acceptis. Epulabar igitur cum sodalibus omnino modicè. Idem*
Pro Plancio. *alibi: Ego Plancium Laterensem & ipsum gratiosum esse dico, & habuisse in petitione multos cupidos sui, gratiosos: quos tu si sodales uocas, officiosam amicitiam nomine inquinas criminoso. Caius autem,* Sodales, *inquit, sunt, qui eiusdem sunt collegij, quos Græci* συνέτους *&* ἑταίρους *uocant. A quo non sanè discordat apud* M. Tullium Antonius, *qui* Norbanum *quæstorem, suum appellat sodalem. Comis est benignus homo, & facilis, qui alijs non grauatè inseruit.*

Pompa, & Spectaculum. CAP. XXXIX.

POmpa *omnis spectaculum est, sed non contrà.* Pompa *quidem in prosperis est, & in aduersis, qualis est in triũpho, & in funere, quasi quidam solennis apparatus, & ostentatio. Cicero: Sed iam è pompa in ueram aciem descendamus.*

Vergil.

Vergil. _Iam nunc ſolennes ducere pompas Ad delubra iuuat. *Georg. 3.*
Quintilianus: Quid enim ſi reſpondere iubeas orbitatem, cur in exequijs totos egerat cenſus, quid ſibi uelit ille funebrium longus ordo pomparum? Spectaculum uerò, nunc illud eſt, quod ſpectatur: ut,

Nocte pluit tota, redeunt ſpectacula manè. *Verg. in Opuſculis.*

Nunc ipſa ſpectatio: ut, O ſpectaculum miſerum, atque acerbum. Nunc locus unde ſpectatur: ut, Sedebat in ſpectaculis: & de ſpectaculis excitatus eſt. *Cic. 7. Verr.*

Senecta, & Senectus: Iuuenta, & Iuuentus. CAP. XL.

SEnecta eſt ſenilis ætas. Iuuenta autem iuuenilis, & (ut quibuſdam placet) dea ipſa melioris ætatis, & iuuentutis. At ſenectus idem eſt quod ſenecta. Iuuentus uerò etiam frequentia iuuenum, non ſolùm ætas. Senium quoque pro ſenectute accipitur.

Continentia, & Abſtinentia. CAP. XLI.

COntinentia ab Abſtinentia ita differt, quòd Abſtinentia iuſtitia eſt. Continẽtia uerò illa, quæ inter uirtutes quarta numeratur, quæ eadem dicitur Temperantia, & Modeſtia. Eſt enim hæc, quum à uoluptatibus nos continemus. Abſtinentia, quum abſtinemus ab alienis, nulli uim inferentes, nihil cuipiam eripientes. Cicero: Si in una uoluptate continuerit, in alia ſe effuderit. Rurſus: Quod beneficium eſt, quòd te abſtinueris à nefario ſcelere. Nonnunquam tamen indifferenter, ut apud Valerium Maximum titulus eſt De Abſtinentia, & Continentia: ubi exempla iſtarum uirtutum promiſcua ſunt. Vt tamen ſentio, continentiæ dare poteris nomen Abſtinentiæ, potius quàm ediuerſo. Illud enim ſpecialius uidetur, hoc generalius: quemadmodum temperantia putatur ſub iuſtitia eſſe, uel ab ea non poſſe ſeparari: illa uerò ſine hac frequenter eſt. Quare rectè continentia uocatur abſtinentia.

Pecus

Pecus pecudis,& Pecus pecoris. CAP. XLII.

PEcus pecudis, & Pecus pecoris, propè nihil differunt. Significatur enim hoc nomine animal, quod ſub imperio hominum ex pabulo terræ paſcitur:ut Bos (qui taurum,uaccamq; comprehendit, præter ſuum proprium ſignificatum) Equus,Caballus'ue,qui aſinariam potius operam exercet.Aſinus,non autem Onager,nec Laliſio.Mulus,qui proprie generatus eſt ex Aſino,& Equa.Nam Hinnulus dicitur,qui patre Equo, matre Aſina genitus eſt, quem quidam Burdonem nominant.Camelus quoq;,nam non tantũ paſcitur ſub magiſtro, uerùm in quibuſdam locis inter armenta. Et eius ſignificatio non modò ad marem,fœminamq; pertinet,ut paſſer,& aquila,ſed cum genere fœminino nonnunquam iungi inuenitur:ut
Eclog.1. Camelos fœtas:quale eſt bos:ut apud Vergil. Ille meas errare boues,ut cernis. _Quod ideo minus mirum eſt, quòd Lupus etiam apud Varronem, & Ennium, & Fabiũ pictorem in genere fœminino reperitur,ſic ut hic Lupus Lupam quoque ſignificet. Huic ſimile eſt Bubalus.Cæterùm & ipſi Cameli,& cætera quæ enumeraui,Armenta faciũt,licet quidam uelint tantum eſſe Boum,quaſi ab arando aramenta dicta,deinde ſublata tertia litera armẽta. Prætereà Ouis quæ marem, fœminamq; ſignificat.Capra,cũ qua Caper,ſiue Hircus:Porcus,cum quo Porca intelligitur. Vnde fiunt greges: ut,grex ouium,grex caprarum,grex porcorum.Ouid.Meta.III.

Mille greges illi,totidemq; armenta per herbas
Paſcebant. Vergilius tertio Georgicorum:
Hæc ſatis armentis:ſuperat pars altera curæ,
Lanigeros agitare greges,hirtasq; capellas.

Idem tamen de ceruis primo Aencidos dixit:
Eclog.6. _Hos tota armenta ſequuntur A' tergo. Vt minus mirandum ſit, ſi de bobus Gregem dixerit, ibi: Aut aliquam in

magno

magno ſequitur grege. Tamen ad diſtinctionem adiecit magno, ſicut Horatius adiecit mugientium in Epod.

Aut in reducta ualle mugientium
Proſpectat erranteis greges

Quaſi Grex ſit generalius nomen, Armentum uerò ſpecialius, & illud ſine appoſito de pecoribus minutis intelligatur, cum appoſito poſſit etiam ad maiora transferri. Vt Cicero in Philippicis: Fudit apothecas, eccîdit greges armentorum. Hæc omnia Pecudes, & Pecora dixeris, quorum exempla tot ſunt, quoties hoc uocabulum reperimus. Veruntamen Pecus pecoris nonnunquam reperitur pro multitudine pecorum, ſiue pecudum, ſed gregalium potius, quàm armentalium: ut Vergilius,

Dic mihi Damœta, cuiũ pecus? an Melibœi? Et paulò pòſt: Eclog. 3.
Infelix ô ſemper ouis pecus. Et alibi:
Caprigenumq; pecus nullo cuſtode per herbam. Aeneid. 3.

Ouidius Metamorphoſeos libro XIII.

Hoc pecus omne meum eſt: multæ quoq; uallibus errant:
Multas ſylua tegit, multæ ſtabulantur in antris.
Nec (ſi fortè roges) poſſim tibi dicere quot ſunt.
Pauperis eſt numerare pecus: de laudibus harum
Nil mihi credideris: præſens potes ipſe uidere,
Vt uix ſuſtineant diſtentum cruribus uber.
Sunt fœtura minor tepidis in ouilibus agni.
Sunt quoq; par alijs ætas in ouilibus hœdi.

Cur dixit multæ, & harũ, quum nullũ genus antèà nominaſſet? niſi quòd intellexit oues, & capras, quas poſteà nominat. Cicero in Verrem: Nominat iſte ſeruum, quem magiſtrum pecoris eſſe diceret. Vergilius tamen Georg. III.

Paſcitur, idq; pecus longa in deſerta ſine ullis
Hoſpitijs, tantùm campo iacet, omnia ſecum

Armentarius Afer agit._Armentariũ pecoris dixit. Non-nunquam Pecus pecoris significat ouem, nec solùm uulgo, ubi hæc animalia pecora dicuntur, uerùm etiam apud graues au-
Cap.94. tores, quorum est Plinius, qui lib. VIII. inquit: Est & in Hispania, & maximè Corsica, nõ absimile pecori, genus musimoniũ, caprino uillo, quàm pecoris uelleri propius. Quorum è genere & ouibus natos prisci Vmbros uocauerũt. Infirmissimum pecori caput. Et nõ longè pòst: Suis fœtus sacrificio die
Cap.51. quinto purus est, pecoris die octauo, boum triceſimo. Quintil. Cur in usum uestium sæpe pecori lanæ detrahuntur? Præter Pecudes autem cæteræ quadrupedes Feræ sunt, licet propriè uideãtur Feræ dici, quæ feritatẽ habent, ut Leones, Vrsi, Pardi, Lupi, Vulpes. Harum quæcũq; mansuefactæ sunt, Cicures uocantur, qualis Canis, qui nec pecus, nec fera est, licet sit natura ipsa non tantùm fera, sed etiam ferus: qualis Elephas, siue (quod usitatius est) Elephantus ad bella domitus, alioqui fera natura. De quo nomine idem quod de Camelo fortasse dici potest, quod & cõmunis generis sit, & armentũ faciat. Quidam Suem domesticum tantùm, cicurem uocant. Ego potius, Aprum dixerim, qui ex fero cicur est factus. Nec aprum modò, sed etiam Onagrum, Ceruũ, Capreolũ, Damam, Capream, Leonem quoque: denique quicquid cicurari potest Cicurare
De ling. Lat. lib.5. enim (ut Varro ait) est mansuefacere. Quod enim à fero discretum est, id dicitur cicur: & ideo dictũ, Cicur ingeniũ obtineo. id est, mansuetum. Innatum à cico cicur uidetur. Cicum dicebant membranam tenuem, quæ est in malo punico discrimen. Hæc Varronis uerba confirmat Cicero, ubi ait: Nam aliæ sunt feræ, aliæ cicures, aliæ natantes, aliæ uolucres.

Collis, Iugum, Cliuus, & Promontorium. CAP. XLIII.

COllis est (ut ita dicam) monticulus, siue per se, & à monte separatus, siue pars montis. Iugum (ut etiam ita dicam)

ipsa

ipſa arduitas montis, & procliuis, ac prona ſupinitas, cui ſimilis eſt in colle Cliuus, tamen mollis magis, & clemens, ut cliuus Capitolinus, cliuus qui ducit ad Ianiculũ, cliuus montis Auentini, quos omnes ſcimus eſſe in urbe Roma colles. Vnde quidã uocant eam urbẽ Septicollem. Et antiquitus fiebant feſta quædã Septimontalia. Liuius: Itaq; quum per Caſilinum euadere nõ poſſet, petendiq; montes, & iugũ Calliculæ ſuperandum eſſet. Et alibi: Quantũ in altitudinẽ egrediebantur magis, magisq; ſylueſtria, & pleraq; inuia loca excipiebãt. Vt uerò iugis appropinquabant (quod rarum in alijs locis eſſet) adeò omnia contecta nebula, ut haud ſecus, quàm nocturno itinere impedirentur. Promontoriũ, locus eſt in mari prominens, ut Plin. lib. x x v i. Promontoria aperiũtur mari, & rerum natura agitur in planũ. Liu. lib. x x x i i i. Aut aperiẽtibus claſſem promontorijs. Idẽ x l v. Adiunctaq; inſula Euboëa, & excurrente in altum, uelut promontorium, Attica terra ſita. Lib. 2. dec. 3. cap. 2.

Officina, & Taberna. CAP. XLIIII.

Officina, eſt ubi opera fiunt: Taberna ubi opera ipſa, cæteræq; merces uenditantur. Officina eſt ſtatuarij, fuſoris, flatoris, cælatoris, excuſoris, uitrearij, ſutoris, fabri: qui multiplex eſt, lignarius, & hic non unius generis: ferrarius, nec hic ſimplex: lapidarius, qui & ipſe in multas diuiditur ſpecies. Taberna uocantur uinaria, lanaria, olearia, & mille huiuſmodi: unde Opifices, & Tabernarij uocãtur. Cicero pro Lucio Flacco: Opifices, & tabernarios, atq; omnem illam ſæcem ciuitatum, quid eſt negotij concitare? Nec negauerim aliquando unum, eundemq; locum officinam, & tabernam eſſe, ut Sutrina, in qua calcei & fiunt, & uenduntur. Quædam igitur Artificia (quanquàm ſola artificia ſunt opificũ) cætera Quæſtus, & Operæ dicuntur: ſed quædam huiuſmodi ſemper habent ſuum nomẽ, ut hæc ipſa Sutrina ſutoris, & lignarij pro-

priè Fabrica, aurificis Aurificina, cauponis Caupona: tamen & eam, quæ uinum uenditat, cauponam uocamus. Quidam malunt dicere cauponam, pro loco. Argentarij Argentaria, quod nomen quidam, pro artificio, & Argentarium, pro artifice (qui idem est aurifex) accipiunt: atq; ita est in Hieremia. Titus autem Liuius, Cicero, Quintilianus, cæteraq; omnis antiquitas pro his accipit, qui Campsores uulgò dicuntur, non illos dico minutos, qui Nummularij, & Mensarij à nobis, κολυβισταὶ à Græcis dicuntur, qui ijdē Trapezitæ uocari possent. Nam Colybistæ trapezas habent. Sed Plautus in Curculione trapezitam, & argentarium pro eodem accipit.

Auis, & Volucris. CAP. XLV.

AVis est, quæ oua parit, pennisq; est prædita, præter unum Vespertilionem, qui utroq; caret: quatuor enim pedes habet, & semimus est. Volucris est quæcunque uolat, nec auis solùm, sed illæ bestiolæ quoque minutiores, ut, Apes, Vespa, Culex, Tabanus, Locusta, Musca, Cicada. Siquidem Declam.13. Quintilianus apes uolucres uocat. Et Plinius non semel hoc signat, unde & Cupido uolucer dicitur.

Indoles. CAP. XLVI.

INdoles est non solùm in pueris, & adolescentibus significatio futuræ uirtutis: ut apud Quintilianum, In primis an- In Cato. Ma. nis laudaretur indoles. Cicero: Vt enim adolescentibus bona indole præditis sapientes senes delectantur. Et Valerius titulum de indole fecit, non tantùm puerorum, adolescentiumq; exempla repetens, sed etiam in uiris, & quidē præsentis uir- Lib.3. tutis, ut idem Cicero de Officijs: In quibus est uirtutis indoles, commouentur. Idem pro Cælio: Si quis iudices hoc robore Lib.1.dec.1. animi, atq; hac indole uirtutis, & continentiæ fuit. Liuius de Lib.5. Lauinia, iam matre, & post mortem Aeneæ res administrante inquit: Tanta in ea uirtutis indoles fuit. Lucanus:

Indole

Indole ſi dignum Latia, ſi ſanguine priſco
Robur ineſt animis. *Indole quaſi generoſitate quadam uirtutis, atq; animi. Liuius ad malam quoque partem, & ad mutа, atq; inanimata transfert, loquens de Annibale, ſic: Cum hac indole uirtutum, & uitiorum triennio ſub Haſdrubale imperatore meruit. Et alibi: Sicut in frugibus, pecudibuſq; non tantùm ſemina ad ſeruandam indolem ualent, quantùm terræ proprietas, cœliq; ſub quo aluntur: generoſius in ſua quicquid ſede gignitur, inſitum alienæ terræ in id quod alitur, natura uertente ſe degenerat.* Lib. 1. decad.

Concio. CAP. XLVII.

COncio eſt *populi multitudo congregata uel ex magiſtratus iuſſu, uel ex publici ſacerdotis, uel interdum ſua autoritate, & ſponte propria ad audiendum oratorem concionantem in bonum publicum: cuius etiam oratio uocatur Concio. In priore ſignificato eſt Græci* ἐκκλησία, *quam nos pro Latina uoce habemus. Multiq; eccleſiam neſcio quo iure ædes ſacras appellant, quum cœtum hominum, ut dixi, ſignificet, non loca.*

Aliud Leges eſſe, aliud Iura. CAP. XLVIII.

LEges, *iuraq; ſcripta, ſæpe inuenimus: ex quo datur intelligi aliud eſſe Leges, aliud Iura. Sunt igitur Leges aut principis, aut liberi populi. Quæ à rege conduntur, alterius conſenſum non requirunt: quæ ad populum feruntur, quæq; ſine eius iuſſu ferè ratæ nõ ſunt, quia rogari, id eſt, interrogari de his populus ſolet, Rogationes etiam dicuntur. Iura autẽ magis generalia ſunt. Siquidem & Ius gentium eſt, & Ius ciuile. Nã Ius naturale dicere, quod natura omnia animalia docuit, ridiculum eſt. Appetitum coëundi, atque adeò, nocendi imbecilliori animali, ſpoliandi, occidendi, quis ius eſſe dixerit? Ideoq; M. Tullius in libro Officiorum de iure naturali ſilẽtium egit,*

inter ſolos homines ius eſſe ſignificans, idq; Gentium eſſe, uel Ciuile. In rhetoricis tamen Ius naturale ſtatuit, ſed quod in homines tantummodo cadat: cuius ſpecies ſex eſſe uoluit, Religionem, Pietatem, Gratiam, Vindicationem, Obſeruantiam, Veritatẽ. Sed hæc hactenus. Ius ciuile dicimus tam leges, quàm plebiſcita, ſenatuſconſulta, decreta principum, reſponſa prudentum: quod ultimum uelut interpretatio eſt ſuperiorũ: quod qui profitentur, iuriſconſulti nominantur. Qui uerò legem fert ad populum, ferè Orator eſt, aut præſidio oratoris indigens, ut appareat quantò præſtantior Orator eſt, quàm Iuriſconſultus, quum hic ſit quaſi illius ſcriba: aut ille præceptor, hic pædagogus: ille dux, hic ducis legatus, atq; aſſecla. Quid dicam de Iuriſperitis, hoc præſertim tẽpore, qui cùm maximo ab illis conſultis interuallo diſtẽt, ſe literatorum arcem tenere arbitrantur? quorum quanta ſit eruditio, uel hinc colligi coniectura poteſt, quòd quoties Pauli, Vlpiani, aliorum'ue teſtimonium aſſumunt, Legem nominant, quum longè aliud ſit, legem eſſe, & habere uim legis: quodq; deformius eſt, unam legem in plures partiuntur: uerbi cauſa: Ad legem Aquiliam, quoties Scæuola, quoties Papinianus, alius'ue quis loquitur, etiam ſi bina uerba, & quidem à ſuperioribus dependentia, toties nouam legem appellant: nõ ab aliquo legislatore unam legem, ſed ab infinitis interpretibus legum, infinitas leges eſſe iudicantes. Etiam titulum de Verborum ſignificatione non legem, imò leges appellant: quo quid abſurdius?

De Inuen. li. 2.

Aceruus, Strues, Strages, & Sarcina. CAP. XLIX.

ACeruus, minutarum proprie rerum congeries eſt, ut frumenti, & leguminis, ut ſalis. Interdũ aliquantò etiam maiorum, ut Accruus ſcutorum apud Vergilium: & ferè generale ad omnia eſt. Strues autem proprie lignorum. Strages ucrò cadauerum interfectorum uno in loco, ac proprie iacentium

Verg. Aen. 8. Qualis erã, cũ primam aciem

tium multitudo, siue humanorum, siue mutorum. Sarcina, utensilium, & eorum quæ ad cultum, ad ornatum, & ad cæterum usum pertinent (ut sic dicam) fascis, quem quis in itinere faciendo comportare possit. Siquidem milites quum castra mouere uolunt, sarcinulas colligere dicuntur: & qui in aliam domum immigrant, sarcinas suas componere. Res enim nostras domi cistis, capsisq; compositas, Sarcinas uocamus, ut apud Quintilianum: Iacent relictæ sine hærede sarcinæ.

Præneste sub ipsa Strui, scitorumq; incēdia uictor aceruos.

Inter Ministerium, & Mysterium. CAP. L.

MInisterium, ministri opera est proprie: sed pro omni operatione quoq; accipitur: ut de rege Latino Vergil.

Auersusq; refugit Fœda ministeria.

Æneid. 7.

Mysterium uerò Græcum est, μυστήριον, arcana quædam res, & proprie diuinis uiris, sacerdotibusq; tantummodo cognita. Illud prius in numero plurali solet accipi pro ministris, sicut Seruitia pro seruis. Nam Seruitium, aut seruitus ipsa, aut seruitutis Actio est: ut Dauus apud Terentium,

In Andr. act. 4. sce. 1.

Ego Pamphile hoc tibi pro seruitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesq; & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.

Afferamus etiam in alijs exempla. Sallustius: Interea seruitia repudiabat, quorum in initio ad eum magnæ copiæ concurrerant, quia opibus coniurationis fretus, simul alienum suis rationibus existimans uideri, causam ciuium cum seruis fugitiuis communicasse. Quintilianus sæpe Ministeria pro ministris dixit: ut ibi, Non torsit ministeria cæci. Et Officia, pro officia obsequiaq; exhibentibus. Paulus iurisconsultus teste Labeone ait, Vrbica ministeria dicimus etiam, quæ extra urbem nobis ministrare consueuerunt. Vlpianus deniq; concubinam, filios naturales, alumnos, constituit generali appellatione contineri, & siqua alia sunt eiusmodi ministeria. Liuius

In Catilinario

*lib.*1111. *Frumento nanq; ex Hetruria priuata pecunia per hoſpitem,clientumq; miniſteria coëmpto.*

Scurra,& Paraſitus. CAP. LI.

SCurra eſt,*qui riſum ab audientibus captat,non ſalua digni tate perſonæ. Paraſitus,qui omnia ad uoluntatem eius loquitur,in cuius contubernio eſt:omnia aſſentatur,omnia illius facta,ſimul ac dicta laudat,nihil repugnat, nihil facere recuſat uentris gratia,in quo ſummum bonum conſtituit: quorum magna copia in principum domibus eſt.*

Bucca,Gena,Mala,& Cilium. CAP. LII.

BVccam,*& Buccas pro eodem accipimus. Oratores frequentius in ſingulari:unde illud uſitatum:*Dicã *quicquid in buccã uenerit.id eſt,in os:ſed non in labra,ut uulgus exiſtimat,*Quintiliano *probante,qui ait:Ore enim magis,quàm labijs loquendum eſt. Sed uulgus errat,atq; fallitur,quum legit* Buccam,& Duas buccas:*in illa accipiens unum os,in his duo labra. Verùm ego oſtendi,*Os,*ipſam concauitatem eſſe,unde uox prodit, non oram labrorum.* Etenim Iuuenalis *quum*
Saty.3. *ait,* _Bucca *foculum excitat.non de extremitate oris, ſed de interiori parte dixit,quæ inflari ſolet, uentumq; concipere.*
Saty.3. Et *iterum de tubicinibus loquens :* _Notæq; *per oppida buccæ:de illa deformi utrinq; inflatione intellexit tubam inflantium,non de labris,quæ latent,cùm tuba canit.* Nam & Horatius *quoq; quum inquit:*

Lib. 1. Sermó. Saty.1. _Quin illis Iuppiter ambas Iratus buccas inflet.

*Non de labris locutus eſt,quæ inflari nõ poſſunt.*Quod Plautus *apertius docet in* Pœnulo:*Neſcias utrum ei maiores buccæ an mammæ ſient.* Quid autem Buccæ *ſignificẽt, ex* Plinio *audiamus,ſimulq; quid* Malæ,*quid* Genæ, *quid* Cilium. *Hæc enim eodem loco tractat is,præterquàm quòd alibi dicit,*Buc-
Cap.37. *carum ſinus: & iterum,*Buccarum inanitas:*ita lib.* X I. *ait,*

(*ſequar*

(ſequar autem ipſius ordinem,ſeriemq; libri) Quibus fragilia operimenta,ijs oculi duri. Omnia talia,& piſces,& inſecta non habent genas,nec integunt oculos. Omnibus membrana uitri modo translucida obtenditur. Paulóq; pòſt:Sed quadrupedi in ſuperiore tantùm gena,uolucribus in inferiore.Ac paulò pòſt : Grauiores alitum inferiore gena conniuent. At quadrupedes, quæ oua pariunt,ut teſtudines, crocodili, inferiore tantùm ſine ulla nictatione, propter præduros oculos. Extremum ambitum genæ ſuperioris,antiqui cilium uocauere,unde & ſupercilia.Hoc uulnere aliquo diductũ non coaleſcit in paucis corporis humani membris. Infra oculos malæ homini tantùm,quas priſci genas uocabant, x ii. tabularum interdicto radi à fœminis eas uctantes. Pudoris hæc ſedes. Ibi maximè oſtenditur rubor.Infra eas,hilaritatem,riſumq; indicantes,buccæ.Et altior homini tantùm(quẽ noui mores ſubdolæ irriſioni dicauere)naſus. Non alij animaliũ nares eminent. Auibus,piſcibus,ſerpentibus,foramina tantum ad olfactus,ſine naribus. Et hinc cognomina Simorum,Silonum. Septimo menſe genitis ſæpenumero foramina aurium, & narium defuere. Labra,à quibus Bronci, Labeones dicti. Ex his Plinij uerbis apparet etiam eam in uultu partem uocari Buccas,quæ uento inflari ſolet:Genam membranam illam,& quaſi ueſtem,qua oculus integitur,& conniuet,id eſt, aperitur,& clauditur : hoc enim eſt conniuere. Malam uerò illud inter genam, & buccam, quaſi rotundum in ſpeciem mali (nam utrunq; horum uocabulorum primam longam habet: Malus uerò mala malum,primã breuem)cuius interior pars, quæ oris hiatum efficit,ubi molares affixi ſunt,Maxilla dicitur,nomen diminutiuum,non re,ſed uoce.Malam quoq; genã dici Plinius idem fatetur. Ideoq; dens ille intimus, & ipſi genæ affixus,Genuinus dicitur, qui quia maxime latet,ea re fa-

tum eſt iam tritum uetuſtate prouerbium, Genuino rodere dente: id eſt, latenter per inuidiam carpere famam alterius. Et hoc (ut ille teſtatur) à poſterioribus: nã ueteres tantùm membranam illam oculi, genam appellabant. Quam uetuſtatem à poſterioribus quibuſdam ſeruatam reperimus, nec poëtis modò, ut draconis genæ, pro oculis, continens pro contento: & Seneca in tragœdia de Oedipo loquens inquit, Et per irati ſibi genas parentis. etiam continens pro contento: uerùm oratoribus quoq; : ut Quintilianus de cæco loquens, Illa perpetua nocte clauſæ genæ non cuſtodierunt.

Paſtio, Paſtus, Pabulum, Eſca, Paſco, Paſcor, & Veſcor. CAP. LIII.

PAſtio uidetur ſignificare cibum, ſed tamen potius ad alimenta pecudum pertinet, quæ paſci dicimus, quanquàm ſuapte natura ſignificat ipſam actionem paſcendi, nunc frequentius cibum. Lib. 3. cap. 2. *Paſtus homini competit. Varronis liber de Re ruſtica titulum habet de Villaticis paſtionibus: uidelicet, quæ ad bruta pertinent. Cicero Tuſcul. lib. V. Cum oblectatione ſolertiæ, qui eſt unus ſuauiſſimus paſtus animorum. Pabulum eſt pecudum quidem, & tamen aliorum quoq; brutorum, quantũq; ego ſentio, magis cibus herbaceus, fœniceuſq;, ac paleaceus, & ſtramẽtitius, ſimiliumq;, quàm ex ſeminibus. A' paſco enim & hoc deſcendit, ſicut Paſtio. Eſcam antiqui accipiebant etiam, quod dabatur auibus, piſcibuſue ad decipiendum, non ſolùm pro cibarijs humanis, aliorumq; animalium.* Priſc. lib. 1. *Quomodo autem Paſco neutrum, & Paſcor deponens, idem ſignificent, Priſcianus uiderit, qui hoc ſibi perſuaſit. Eſt enim Paſcor comedo, & uoro, ſemperq; regit accuſatiuum:* Eclog. 5. *illud uerò ſine accuſatiuo: ut, -Paſcentes ſeruabit Tityrus hœdos. Proprie Paſcere beſtiarum eſt, ſicut Veſci hominum, niſi quòd hoc regit ablatiuum, & aliquando potum quoque*

complectitur:ut Anacharsis apud Cicer. Carne, caseo, lacte uescor. Pro quo significato non rectè dicam,carnem,caseum, lac pascor.Aliud ergo est pascor,aliud uescor. Tusc.quæst. lib.5.

Incola,Inquilinus,& Accola. CAP. LIIII.

INcola, qui in alterius regione habitat, & in aliena ciuitate, atque republica. Inquilinus, qui in alieno priuato, proprie tamen in conducto, siue in urbe,siue ruri. Cicero de Offic. Peregrini,& incolæ est, nihil præter suum negotium agere,nec esse in aliena Republica curiosum. Idem in Philip. Quæ in illa uilla antè dicebantur? quæ literis mandabantur? iura pop.Romani,monumenta maiorum, omnis sapientiæ ratio,omnisq; doctrina. At uerò te inquilino,non domino,personabant omnia uocibus ebriorum. hoc est in quo incola differt ab inquilino.Rursus Incola ita differt ab Accola,quòd Incola,qui in loco:Accola,qui ad locum habitat:ideoq; quicunq; iuxta aquas sunt,Accolæ dicuntur, nec refert in suo,an in alieno:ut,accola Vulturni, accola Padi, accola Rhodani. At qui in montibus domos,urbesq; positas habent, Incolæ dicuntur: qui iuxta montes,Accolæ. Nec immeritò legendum est illud in psalmo CIIII. Et Iacob incola fuit in terra Cham: non autem accola, quia uox Græca etiam consentit παροικησεν: licet multis alijs in locis apud Hieronymum quoq; hoc uocabulum reperitur sic positum. Lib.1. Philipp.2.

Campus,Area,& Ager. CAP. LV.

CAmpus est planities terræ ampla,& grādis,ideoq; spatiosæ plateæ, areæue, campi nomen acceperunt. Vnde Romæ Campus Martius:nam locus huiusmodi angustior uocatur Area. Ager uerò, tum circuniectum ipsi urbi territorium:ut, Ager Campanus,ager Leontinus,ager Faliscus:tum locus in rure,quē colimus siue arando,siue conserendo. Nam is, qui seritur frumentis, Aruum nominatur. Verùm in hoc

secundo

ſecundo ſignificato habet pluralem numerum: ut, Omnes *agros ciuium depopulatus eſt. in priore non habet, duntaxat dum loquimur de ſingularium urbium territorijs: non enim dices rectè ſic*, Antonius *dedit militibus ſuis agros* Campanos, *& Leontinos: nam hoc pacto non complector nemora, ſaltus, paſcua, deſertos montes. ſed ſic potius*: Dedit *militibus ſuis agros*, Campanum, *&* Leontinum: *id eſt agrum* Campanum, *&* Leontinũ: *quo quidem modo complector omnia, quæ in territorio illo ſunt. Ager etiam flumina, lacus, cæteraq; omnia includit.*

Sylua, Lucus, Saltus, & Nemus. CAP. LVI.

SYlua, *&* Lucus, Saltusq; *ſic differunt, quòd Sylua generalius nomen eſt: præterea ſolet eſſe cædua. Lucus nequaquam cæduus eſt, quin potius manu conſitus, religioſus, atque uel alicui deo, uel alicuius hominis cineribus conſecratus. Ideoq; aut circa delubra numinum, aut circa ſepulchra uirorum poſitus eſt. Saltus uerò, ſylua inuia, nec tranſeũtibus peruia, in quo paſci, atq; æſtiuare pecudes ſolent: aut ſi locus, aërq; patiatur, hyemare.* Nemora *autem uoluptatis cauſa comparata ſunt, & plena amœnitatis.*

Femora, Femina, & Coxa. CAP. LVII.

FEmora *partem illam exteriorem ſignificant:* Femina *partem interiorem, mollioremq;, quæ ſe contingunt: uel,* Femora *partem anteriorem,* Femina *poſteriorem. Liuius libro* XXII. *Quoſdam & iacentes uiuos ſucciſis feminibus, poplitibusq; inuenerunt. A quo conficitur nomen* Femoralia, *ſiue* Feminalia (*utroq; enim modo ſcriptum reperio*) *pro braccis. Tamen nominatiuus* Femen *non reperitur.* Coxa *pars ſupra femora: uertebrumq; ipſum quoties uitiatum eſt, aut os illud, quod in uertebro uoluitur fractum, coxa uitiata, fracta'ue dicitur.*

Crimen

Crimen,& Flagitium. CAP. LVIII.

CRimen non modò pro delicto,ſed pro ipſa etiam criminatione.Cic.in Philip. Hæreditatem mihi negaſti obueniſſe, utinam hoc tuum uerum crimen eſſet. Flagitium propriè in libidine, quaſi flagris dignum crimen:ſed pro cæteris quoque peccatis accipitur, nec tantùm turpibus, uerùm his etiam, quæ per negligentiam, imprudentiam, obliuionemq; committuntur:ut idem in Bruto,Tantam'ne fuiſſe obliuionem, inquit,in ſcripto præſertim,ut ne legens quidem ſenſerit quãtum flagitij admiſiſſet:id eſt,erroris.

Vectigal,& Fœnus. CAP. LIX.

VEctigal non ſolùm ex publico, uerùm etiam ex priuato capitur:ut in Paradoxis Cic.Ex meo tenui uectigali detractis ſumptibus,&c. Et iterum: Non intelligunt homines quàm magnum uectigal ſit parſimonia.Paulus:Cæſæ arundinis,uel pali compendium,ſi in eodem fundo uectigal eſſe conſueuit,ad fructuarium pertinet.Ex omni tamen prædio uectigal eſt. Fœnus uerò ex ſolo ipſo. Nam dicitur naturalis fructus terræ Fœnus. Poſtcà autem ad uſuram translatum,quaſi pecunia per ſe fructum producat,ſicut terra. *Eod.lib.*

Luctus. CAP. LX.

LVctus eſt dolor,qui exterius ꝓditur uultu ipſo,atq; aſpectu. Sæpe ipſe habitus,uultus,atq; ueſtis,luctus eſt. Vnde de ſecundo bello Punico poſt cladem illam Cannenſem cenſuerunt Patres conſcripti,ne fœminæ ultra triginta dies in luctu eſſent:non uidelicet, ne in dolore (non enim imperare dolori poſſumus) ſed ne in illo lugubri habitu. Et matronæ Iunium Brutum anno luxere,tanto tempore item Publium Valerium. *Liui. lib. 2. decad.3.* *Liui.2.ab urb.*

Otium. CAP. LXI.

OTium uacatio à labore, quod notum eſt, cuius contrarium eſt Negotium. Sed quia hi qui ſtudijs operã dant, neceſſe

neceſſe eſt,ut non negotioſi ſint, factum eſt, ut Otium pro literario ſtudio accipiatur : ut Quintil. Inquirendo ,ſcribendoq; talia, conſolemur otium noſtrum. Non deſiderat otium ſolatium,ſed labor : ergo pro labore ſtudij otium accepit Cicero : Quid eſt enim dulcius otio literario ? id eſt, ſtudio, & (ut ita loquar) negotioſo otio. Tale quid habet apud Græcos,σχολή.

Tuſc.quæſt.li.5.

Amor,& Charitas:Caritas,& Penuria. CAP. LXII.

AMor genus eſt, Charitas ſpecies. Illud ad omnia pertinens,hoc autem ad homines demum,& quidem pro dignitate, ac qualitate perſonarum. Maxima quidem charitas debetur parentibus,proxima filijs,& deinceps reliquis. Caritatem etiam pro Penuria accipimus : ſed frumenti quidem, & annonæ caritatem dicimus. Penuriam uerò uini,aquæ,pabuli,pecorum,pecuniæ,uirorum,cæterarumq; huiuſmodi rerum. Vel Penuria eſt (ut ſic dicam) carentia omnium rerum: Caritas uerò,quæ contraria eſt uilitati. Ideoq; Plinius Iunior ait, acceſſiſſe agris ſuburbanis caritatem. Et Quintil. quum ait: Itaq; caritas annonæ, rarum frumentum, cædes, ac direptio pecorum, idem eſt, ac ſi dixiſſet caritas annonæ, penuria frumenti.

Epiſt.9.lib.6.

Seditio,& Factio. CAP. LXIII.

SEditio, uel à ſeorſum ſedendo, uel (ut Ciceroni placet) à ſeorſum eundo dicta,tunc eſt,quum populo ſecum diſcordante,res ad manum uocatur. Qualem ciuitatis ſtatum Vergilius deſcribit,ſic dicens,

Æneid.1.

Ac ueluti magno in populo quum ſæpe coorta eſt
Seditio,ſæuitq; animis ignobile uulgus:
Iamq; faces,& ſaxa uolant,furor arma miniſtrat.

Similiter dicitur Seditio in exercitu,in claſſe, in ſchola, & ſiquid eſt tale. Factio eſt diuiſio ciuium in diuerſa ſtudia,quum aliqui

aliqui ſe principes, & primarios in ciuitate efficere conantur, inter quos æmulatio eſt, qui & Factioſi dicuntur, pro ſe quiſq; quàm maximam poteſt ciuium multitudinem (qui Clientes uocantur) ad ſe trahens, cibiq; quouis pacto per fas, nefasq; concilians: quæ peſtis inteſtina cunctas ciuitates duntaxat Italiæ infecit.

Bellum, Prælium, Pugna, & Certamen. CAP. LXIIII.

BEllum, eſt tum ipſa pugna, tum totum tempus, quo in militia ſumus, quam illiterati Guerram uocant: Prælium, ipſum tantummodo armorum certamen. Nam & Pugna, Certamenq; etiam citra arma fit: interdum etiam fit nudis uerbis.

Copia, & Copiæ. CAP. LXV.

COpia facultas, poteſtasq; eſt: ut, Faciam tibi copiam inſpiciendi libros meos. id eſt, dabo tibi facultatem, uel faciam tibi poteſtatem. ut enim alio loco dixi, ſemper iunctum eſt cum uerbo Facio, duntaxat apud oratores. Nam poëtæ cum alijs uerbis, & præcipuè cum Do. Vt Vergilius:

Affari extremum miſeræ data copia matri. Et iterum: *Aeneid. 4.*

Poſtquam introgreſſi, & coràm data copia fandi. Aeneid. 2.

Sine his autem duobus uerbis, Copia plerunq; pro abundantia accipitur. Vnde dicta eſt Copia orationis, & Copia pecuniarum, & Copia frumenti. In plurali quoq; pro eodem ſignificato: ut, Noui copias tuas: Omnium rerum copias habeo. Peculiariter tamen appellamus militum multitudinem: ut Copiæ Pompeij, Copiæ Cæſaris, Copiæ aduerſariorum: pro quo imperiti dicunt, Gentes aduerſariorum, Gentes noſtræ. Et in hoc etiam ſignificato nonnunquam in ſingulari: ut Pompeius ad Domitium: Neq; ſolus cum iſta copia tantam multitudinẽ ſuſtinere poteris. Et paulò pòſt: Etiam atq; etiã hortor, ut cũ omni copia quàm primùm ad me uenias. Salluſtius: Poſtremò ex omni copia Catilinæ neq; in prælio, neq; in fuga quiſquam *Epiſt. 19. lib. 8. epiſt. ad Att.* *In Catil.*

ciuis

ciuis ingenuus captus est. Vergil. in 11. Aeneid. *-Et quæ sit me circum copia, lustro.*

Elogium. CAP. LXVI.

ELogium, *est testificatio de aliquo siue honoris, siue uituperationis causa. Vituperationis: ut* Quintilianus, *Non est iudices, quòd putetis ideo nullum adiectum ad exhæredationem iuuenis elogium, quia de scelere constaret. Et alibi: Si exhæredatum à se filiũ pater testatus fuerit elogio, propterea quòd is meretricem amaret. Multa sunt huiusmodi exempla apud Iurisconsultos, sed unum sufficerit Modestini, ubi huius nominis (nisi ab altero adiecta sit) interpretatio reperitur. Cuius hæc uerba sunt: Desertorem auditum, ad suum ducem cum elogio (id est, cum uituperatione) mittat. Honoris*
lib. 2. de fin. *causa, ut* M. Tullius: *In quod elogium plurimæ consentiunt*
Tusc. quæst. li. 1. *gentes, uirum esse ciuitatis primarium, &c. Et iterum: Quid elogia sepulchrorum? Quæ qualia sint,* Suetonius *in Claudij*
Cap. 1. *uita ostendit, dicens: Nec contentus elogium tumulo eius uersibus à se compositis insculpsisse, etiam uitæ memoriam prosa oratione composuit.* Seneca *in* Declamationibus: *Decessit negotiator, testamento omnium bonorũ reliquit formosam uxorem hæredem, & adiecit elogium, quia pudicam cõperi. Pro*
In Cato. Maio. *simplici autem sententiæ suæ testificatione,* Cicero: *Solonis quidem sapientis elogium est, quo se negat uelle suam mortem dolore amicorum, lamentisq; uacare.*

Condictio, & Conditio. CAP. LXVII.

COndictio, *à condico nascitur. Conditio, à condo. Illud rarius est, quod ita* Iustinianus (*si credimus hominẽ Græcum* Romanis *iura potuisse præscribere*) *definit: Condicere est denuntiare, prisca lingua. Nunc uerò abusiuè dicimus Condictionem, actionem in personam, quam actor intendit sibi dari oportere. Nulla enim hoc tempore eo nomine denuntia-*

tio

tio fit. Ergo Condictio erit uel hæc actio, uel illa denuntiatio. Conditio uerò multi his temporibus male (ut pleraq;) usurpant, accipientes pro mentis qualitate: ueluti, Hic est homo mansuetæ, & bonæ conditionis: quod antiqui dicebant, boni, & mansucti ingenij: nos quoq; mansucti animi, & mansuetæ mentis. Nos cùm dico, de illis dico, qui Latinè loquuntur. Nam Homo bonæ conditionis, Latinè dicitur, si ad fortunas referatur, non si ad mores. Vt, Ille est uir magnæ, paruæ, mediocris conditionis: id est, diues, pauperue, aut inter hos medius. Ego sum positus in hac cõditione: id est, fortuna, ac sorte. Cic. O mi seram conditionem administrandi consulatus. Huic significato illud penè par est, quum inter plura eligendæ sortis est oblata electio: ut apud Mar. Fabium, Oblata est à iuuenibus tyranno conditio, ut dimitteret alterum ad uisendam matrem, ad diem præstitutum reuersurum, ita ut nisi accurrisset ad diem, de eo, qui restiterat, pœna sumeretur. Dicimus igitur, Offero conditionem: uel, Fero, uel pono conditionem. Nunquàm ferè per aliud uerbum. Quæ conditio dum placuit, etiam ferè semper dicimus, Accipio conditionem. Vt apud Terentium, amatores Chrysidis tulerunt mulieri conditionẽ, si uellet eis morẽ gerere, se daturos illi pretium, liberalemq; mercedem. Ipsa uerò accepit conditionẽ. hoc est, pactioni, promissioniq; assensit. Ab illo significato non longè absunt, Offero electionem, Do optionem. Hæc tamen solent esse inter plura, illud uerò in uno frequentius: ut, Offero electionem utrum uelis eligendi: &, Do optionem, quod uelis potissimum optandi: deinde tu aut eligere te dicis, aut optare. Offero conditionem Chrysidi, unam scilicet. *In Andr. Act. 1. Sce. 1.*

Frondes, & Folia. CAP. LXVIII.

FRondes arborum sunt tantùm. Folia autem & arborum, & herbarum, & florum quoq;.

Excubiæ,& Vigiliæ. CAP. LXIX.

EXcubiæ diurnæ,& nocturnæ. Vigiliæ tantummodo nocturnæ.

Suffragia. CAP. LXX.

SVffragia ſunt (ut ſic dicam) uoces,quæ dicebantur ad comitia,in tabellã ue ſcribebantur,quibus ſuam quiſq; declararet uoluntatem de aliquo eligendo in magiſtratum: qualis eſt hoc tempore electio ſummi Pontificis, & eius quẽ Cæſarem Auguſtum Chriſtiani non erubeſcunt appellare, à damnatis nominibus tyrannorum, qui non modò oppreſſere Rempublicam,ut nemo iam poſſit uocari rex Romanorũ,ſed ſub eorum gladio,REX ucrus cœli,& terræ occiſus eſt. Et poſteà iſti inſani, & noſtræ religionis immemores, uocant dium Auguſtum, diuum Claudium, diuum Traianum, quaſi uulgus,atque homines poſſint principes referre in deos. Sed hæc omittamus,hoc tantùm dicentes,Romanos non agnoſcere regem aliquem. Et quum cæteræ gentes in libertatem ſe aſſeruerint,hoc multò magis nobis licere. Suffragia igitur(ut dicebam)ſunt uoces in electionibus:quod ſuffragium,quia cui præſtamus, nimirùm eidem gratum facimus, hinc factum eſt, ut Suffragium pro auxilio ſæpe ponamus:& Suffragor, pro auxilium fero. Refragor,repugno,propriè quidem in dictis, ſed nonnunquam & in factis.

Catulus,Pullus,Hinnulus,& Fœtus. CAP. LXXI.

CAtuli ſunt ferarum ſiue immitium,ſiue mitium.Nam & Catulos murium legimus. Pulli uerò pecudum. Fœtus auium, & piſcium:quanquam & hoc generalius nomen eſt. Vnde Fœtificare, pro parere: & Fœtura pro partu, ad omnia animalia muta pertinet. Ceruorum hinnulos dicimus, capreolorum quoq; caprearum,damarum,leporũ,ſimiliũq;. Catulos quoq; ſerpentum,ut Vergilius de colubro: Georg.3. Catu-

los

los tectis,atq; oua relinquens. Immaniumq; piscium, qui non edunt oua.Pròprie tamen catuli sunt filioli canũ.Vergil. Sic canibus catulos similes. Ecl.1. *Cicero de Diuin. Erat autem mortuus catellus eo nomine.* Lib.1.

Lues,& Pestis. CAP. LXXII.

LVes,& Pestis hoc differunt,quo genus,& species.Nam quum in urbe,aut in agro febris,aliud'ue genus morbi sæuit, siue solos homines, siue sola pecora, siue utrosq; corripiens,Lues dicitur:interdum etiam si arbores, ac sata. Pestis uerò aut citò occîdit, aut citò abit ab eo, quem inuasit, quæ eadem dicitur Pestilentia.Nonnunquam tamen pro lue ponitur,atq; ad animi uitium sæpe transfertur.

Corpus,& Caro. CAP. LXXIII.

COrpus potius, quàm carnem, nostrum uiuentium dicimus: & hominem corpulentum potius,quàm(ut aliqui loquuntur)carnosum. Quintilianus in sexto:Corpulento litigatori, cuius aduersarius item puer circa iudices erat, ab aduocato latus,quid faciam?te ego baiulare non possum.Item in primo: Ossa detegunt: quæ ut esse & adstringi neruis suis debent,sic corpore operienda sunt. Idem in quinto,Neruisq; illis,quibus causa continetur,adijciunt, inducti super corporis speciem. Et alibi: Hæret adstricta nudatis ossibus cutis,& in fame sua homine consumpto iam membra sine corpore.Cicero ad Gallum: Ego hic cogito commorari, quoad me reficiam.Nam & uires,& corpus amisi.Sed si morbum depulcro, facilè (ut spero) illa reuocabo. Quod etiam significauit Martialis,quum ait:

Epist.27. lib.7. epist.fam.

Viuebant laceri membris stillantibus artus,
Inq; omni nusquam corpore corpus erat.

Epi.7. ad Cæs.

Videlicet quòd in corpore illius non erat caro.

Lamina,& Bractea. CAP. LXXIIII.

LAminam tam ferream, æream, plumbeam, ſtanneam, quàm auream, argenteam, electream, orichalceam dicimus: Bracteam potius ex his poſterioribus. Aut certè Bractea tenuis eſt, & ſua ſponte plicabilis: Lamina uerò craſſior, ex qua armatura conficitur, & qua incenſa olim homines torquebantur: nec crepitat, ut bractea præ tenuitate. Verg. in VI.

Talis erat ſpecies auri frondentis opaca
Ilice, ſic leni crepitabat bractea uento.

Veruntamen ita tenuis nonnunquam bractea eſt, ut crepitare non poſſit: ut illa ex qua fit auratura, & argentatura.

Munimenta, & Monumenta. CAP. LXXV.

MVnimenta ſunt munitiones caſtrorum, cæterarumq; rerum, quæ contra aduentum hoſtium muniunt, ſiue uallo, & foſſa, ſiue alio quouis modo, quo ſint milites (ut dixi) ab hoſtium aduentu muniti. Monumenta, i mutata in u, ſepulchra, ſtatuæ, tituli, libri cæteraq;, quæ nos alicuius rei præteritæ moneant. Nam de futuro (ut quidam uolunt) ideo ſepulchra appellari monumenta, quòd nos noſtræ ipſorum mortis admoneant, falſum eſt. In honorem enim mortui illa tantummodo fiunt, non in publicam præceptionem: uixq; monumenta dixerim, niſi literæ, aut alij tituli appareant: quæ ſi deſint, magis ſepulchrum, quàm monumentum erit. Liuius lib. XLVIII. Vtrobiq; monumenta oſtenduntur, & ſtatuæ. Nam & Literni monumentum, monumentoq; ſtatua ſuperimpoſita, quam tempeſtate diſiectam nuper uidimus ipſi: & Romæ extra portam Capenam in Scipionũ monumento tres ſtatuæ ſuut, quarum duæ P. & L. Scipionum dicuntur eſſe, tertia poëtæ Quinti Ennij.

Opera, & Opus. CAP. LXXVI.

OPera eſt actio, ut Dabo operam: & in iure ciuili, de Operis libertorum. Cicero de Officijs, Non male præ- lib. 1.

cipiunt,

cipiunt, qui ſeruis uti iubent, ut mercenarijs ad operam exigendam, & iuſta præbenda. id eſt, ad laborem, & operationem corporis. ſiue (ut ait Vlpianus) Operæ ſunt diurnum officium: Opus eſt finis, fructuſq; operæ. Vnde Opera autorum dicuntur, & Opera publica, ipſa publica ædificia. Nonnunquam uidetur Opus pro opera accipi: ut Vergilius: Mollibus è ſtratis opera ad fabrilia ſurgit. quaſi ad operas. Sed (ut uidere uidcor) quoties non ad laborem corporis, ſed ad laborem animi, & artem, induſtriamq; reſpicimus, magis Opus, quàm Opera, dicendum eſt: ut, In opere ruſtico, in opere faciendo, in opere fabrili, in opere textorio. Hanc differentiam ita ponit Seruius. Hoc Opus, & hæc Opera tunc dicimus, quando negotium ipſum ſignificamus, quod geritur. Si autem fœminino genere dixerimus Operas, ipſas perſonas, quæ aliquid faciunt: ſicut Cuſtodia dicitur, quæ cuſtodit: ut, Cernus cuſtodia qualis. Nam ut hi, qui cuſtodiuntur, Cuſtodiæ dicantur, uſurpatum eſt: unde male eſt in uſu, cuſtodiæ audiuntur. Hæc Seruius. Sed non abſolutè definit opus, & operam: utrunq; autem horum nominum in eodem poſuit loco Terentius: Quod in opere faciendo operæ conſumis tuæ, ſi ſumas in illis exercendis, plus agas. Operæ autem pretium ab opera eſt, ut uerſus indicat Iuuenalis:

Aeneid. 8.

Seruí. in illud Ver. 11. Aen. Extulerat lucẽ referens opera, atq; labores.

Aeneid. 6.

In Heauton. act. 1. ſce. 1.

Eſt operæ pretium penitus cognoſcere, toto Quid faciãt, agitentq; dic. Id eſt, fructuoſum eſt, & ad rem pertinens, ideo uel quia decens, uel quia utile, uel glorioſum, uel quia iucundum. Ab hoc nomine Liuius exorſus eſt, dicens, Facturus ne operæ pretium ſim, ſi res geſtas populi Romani ab initio perſcripſero, necdum ſcio, nec ſi ſciam, dicere auſim.

Satyr. 6.

Lib. 1. ab urb.

Solatium, Conſolatio, & Solamen. CAP. LXXVII.

Solatium, & Conſolatio idem ſunt, niſi quòd illud re, hoc uerbis fit. Quintilianus: Cæcitatis miſeræ ſolatium eſt habere

bere rem uidentium. Idem: Itis obuiam consolationibus: & (quod omnem modum feritatis excedit) captatis in magna calamitate laudari. Nec mirum, quum consolari sit oratione, Solari uerò semper ferè aliter. Nolo afferre plura male utentium exempla, quæ facilè quilibet sibi inueniet. Cicero tamen de Amicitia ait: Ipse me consolor, & maximè illo solatio, quòd eo errore careo, quo in amicorum discessu pleriq; angi solent. Vtrunq; rectè dictum est. Quid enim non rectè Cicero dicat? Nam quum se tanquam alterum, quasi colloquio à mœrore reuocet, debuit dicere consolatur. Quia uerò oratione non utitur, solatium dicere potuit. Solamen idem quod solatium est, sed magis poëticum. Vergil.

Æneid. 3. Solamenq; mali de collo fistula pendet. Quo tamen Boëthius, & quidam alij utuntur.

Affectus, Affectio, & Affectatio. CAP. LXXVIII.

AFfectum nusquam uideor reperisse apud Marcum Tullium, frequentissimè Affectionem. Contrà, apud Quintilianum frequentissimè Affectum, rarò Affectionem: ut illo loco (si modò non est mendosus) ubi ait: Cupiditas causa sceleris fuit, quæuis eius ira quantum efficiat in animis hominum, talis affectio. Nescio an sit affectus. Et in alio loco: Illa uerò

De Inuent. li. 1. frigida, & puerilis in scholis affectio. Affectionem Cicero modò sic definit: Affectio est animi, aut corporis ex tempore

De Inuen. li. 2. aliquo de causa commutatio: ut lætitia, cupiditas, metus, molestia, morbus, debilitas, & alia quæ in eodem genere reperiuntur. Modò sic: Affectio est quædam ex tempore, aut ex negotiorum euentu, aut administratione, aut hominum studio commutatio rerum, ut non tales quales antè habitæ sunt, aut plerunq; haberi solent, habendæ uideantur esse. In Tusculanis idem autor, & alibi uoluntatem hominis affecti ad uirtutem, atq; ipsam uirtutem animi, appellari Affectionem ait, qualis

non

non eſt Affectus,qui Græcè dicitur πάθος,quod ipſe Cicero interpretatur,Perturbationē malens dicere, quàm morbum, quo nomine ſæpiſſimè utitur. At Quintilianus non Perturbationem,ſed Affectum nominat:neq; ipſe aut ſolus,aut primus, ſed pleriq; ante eum,ut Seneca, Plinius,Rutilius, Columella, Valerius,Liuius,alijq; multi. Ita enim ille ait: Alteram Græci πάθος uocant,nos,uertentes rectè,ac propriè, affectum dicimus. Illa igitur(ut ego quidem ſentio) affectio Græcè πάθος dicitur,quam noſtrates philoſophi in Latinum uertentes appellant Diſpoſitionē. Aliquibus tamen uideri poſſet definitio illa Ciceronis hunc quoq; ſignificatum,qui eſt πάθος complecti. Quibus,quia ad rem non multum attinet,non ſanè repugno: cùm præſertim omnes ferè Iuriſconſulti, omnesq; eccleſiaſtici ſcriptores affectionem pro affectu accipiant. Eſt autem Affectus pars illa animæ qualitatis, quæ è regione rationis eſt. Quicquid enim in anima,præter partē illam memoriæ,ratio non eſt,affectus eſt: & rurſus, quicquid nō eſt affectus,ratio. Ab hoc fit Affecto,quo etiam Cicero ipſe ſæpe utitur in libris ad Herennīū: Non tam affectanda, quàm illæ ſuperiores, ſed tamen adhibenda nonnunquam. Apud eundem nunquàm (niſi me incuria fefellerit, aut memoria fallat) legi Affectationem, frequenter apud Quintilianum, & cæteros, ut ibi: Nihil odioſius affectatione,id eſt,affectu,conatuq; æmulandi alterius uirtutem, quam aſſequi nequeas refragante natura:uel nimio affectu,nimioq; conatu alterius uirtutem æmulandi:ita ut turpe ſit ac deformc,ſic auidè æmulari. Quintil. lib. 6. cap. 3. Lib. 4.

Latebræ,& Latibula. CAP. LXXIX.

LAtebræ,hominum propriè dicuntur: Latibula, ferarum. Quintilianus: Et quamuis odio euerſoris noſtri euocatus è latebris ſuis populus,ſubſellia non implet. Cicero: Videant,ne quæratur latebra periurio.id eſt,excuſatio periurij. Declam. 12. Lib. 2. de Offic

Latibula nonnunquam hominum: Latebræ etiam ferarum. Liuius lib. XLVII. *Inter uepres in latebris ferarum noctem unam delituit.*

De Luce,& tenebris:Die,ac nocte. CAP. LXXX.

Luce, & tenebris, pro Die, ac nocte accipere solemus. Differt tamen Prima luce,à prima die. Nam ibi intelligitur prima pars diei, & quasi diluculum:hîc autẽ prima dies. Ita Primis tenebris,& Prima nocte. Ibi de prima parte noctis loquimur,hîc de nocte ipsa.Idcoq; Ante lucem melius dicimus,quàm Ante diem,si diluculum significamus:Nam Ante diem,pro ante tempus, dici solet: præterquàm si de certo die loquamur:ut,Ante diem decimum:uel,Ante sextum Calendarum Nouembriũ: id est,sexto die ante Calendas Nouembris. In quo loco præceptum Pauli inserere non inutile fuerit, qui ait:Ante diem decimum Calendarum,& post diem decimum Calendarum, æquè utroq; sermone undecima dies significatur. Verùm non quemadmodum Ante lucẽ melius,quàm ante diem,pro diluculo dicimus: sic Ante tenebras,quàm ante noctem, pro crepusculo. sed ediuerso potius. Reperitur autem Luci pro luce,ut Vesperi pro uespere,& Ruri pro rure.Cicero in Philip.Quis enim audeat luci? quis in militari uia? Diẽ pro diurno tempore, itemq; pro certo tempore uolunt esse masculini generis, notaucruntq; Vergilium indifferenter accepisse.Ego tamen & apud hunc,& apud cæteros pro tempore ipso semper annotaui esse fœmininum:ut,Ipsa dies facit hominem prudentem:&,Multa dies magnam dat hominibus rerum experiẽtiam.Vnde Pædianus uult fieri Dieculam,pro paruo tempore. Et apud Iurisconsultos,Bima,trima, quadrima die,pro tempore Biennij, triennij, quadriennij: quod Iurisperiti nõ intelligunt.In certo tempore Pædianus idem consentit,debere esse generis masculini. Dicimus ergo Hesterno

Philip.12.circa finem.

die,

die,& crastino:non hesterna die,& crastina. Ad diem non uenit,ad diem non affuit:id est,die præstituto.

Orator,Rhetor,& Declamator. CAP. LXXXI.

*ORator,qui causas orat uel in iudicijs,uel in concionibus: qui Græcè dicitur ῥήτωρ, id est,rhetor.Nos tamen rhetorem professorem rhetoricæ uocamus,nõ oratorẽ. Mirorq;, cur in hoc tam facili,peruulgatoq; nomine exponẽdo Victorinus errauerit. Declamator est,qui studens apud rhetorẽ in conuentu scholasticorum fictam causam orat, id agens, ut in ueris posteà causis possit orare. Ipse quoq; rhetor, & quicunq; alius etiã extra scholam hoc ipso genere utitur, siue ut alios,siue ut se exerceat,Declamator uocatur. Nonnunquam tamen more Græco reperimus poni,ut Cic.lib.*11. *de Natura deorum:Hæc quum Cotta dixisset,tum Velleius, Ego,inquit, incautus, qui cum Academico, & eodem rhetore congredi conatus sum. Nam neq; indisertum Academicum pertimuissem, neq; sine ista philosophia rhetorem, quamuis eloquentem.Rhetorem dixit uel oratorem,uel rhetoricum.*

*Victorinus in sua præfat. in lib.*1. *Cicer. de Inuent.*

Peregrinus,& Hospes, Diuersorium,& Hospitium. CAP. LXXXII.

PEregrinus, & Hospes hoc differũt:quòd Peregrinus uocatur,qui in ciuitate sua non est:Hospes, qui in aliena est. Vel peregrinus, qui ex nostra ciuitate oriundus non est:Hospes qui in nostra est. Cic.Vos hospites in hac urbe uersamini,uestræ peregrinantur aures? Quintil.Attica anus Theophrastum hominẽ alioqui disertißimum,annotata unius affectatione uerbi,hospitẽ dixit. Nec alio id se deprehendisse interrogata respõdit,quàm quòd nimiùm Atticè loqueretur.Pro hoc imperiti dicunt Forenses,aut Extranei: loquendum enim mihi barbarè est,ut barbariẽ emendem. Hospites igitur sunt, tam qui in priuato alicuius hospitio sunt,quam qui in publico,

*Lib.*8. *cap.*1. *Pro Milo.*

quod diuersoriũ,uel tabernam meritoriam appellamus:tamq; qui recipit,quàm qui recipitur. Vnde Ouid. Metamor.x. Non hospes ab hospite tutus. Cic. Pro Deiotaro. Per dextrã istam,quam hospes hospiti porrexisti. Sed ille receptor proprie uocatur Hospes, qui priuatim,& amicitiæ causa recipit:unde Hospitiũ:ut idem,Fuit mihi cum illo uctus hospitiũ.id est, amicitia familiariter uel mihi hospitandi apud illum, uel illi apud me. Vnde Hospitales homines,qui àmore,non pretio hospitiũ suum cõmunicant. Hospitium & priuatũ,& publicũ dicitur. Liuius,Tarento Annibali per dolum prodito, ait hospitia tantũmodo Romanorũ à militibus fuisse direpta. Certè priuata,non publica. Cicero: In Cat.Maio. Ex hac uita sic decedo tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo:commorandi enim natura diuersorium, non habitandi dedit. Pro eodem posuit diuersorium,& hospitium.

Conciuis,Conterraneus. CAP. LXXXIII.

COnciuis,qui eiusdem ciuitatis est:Conterraneus,qui eiusdem terræ.hoc est,territorij. Maior est enim terra,quàm De Amic. urbs,oppidum'ue,cuius habitatores uocantur Ciues. Cic. Eorum qui in hac terra fuerunt,magnamq; Græciam(quæ nunc quidem deleta est, tum florebat) institutis, & præceptis suis Plin.in præfat. nat.hist. erudierunt. Plinius tamen Catullum conterraneũ suum uocat: uel quòd ex diœcesi illa,uel quòd ex urbe sit Veronẽsi. Vterque enim dictus est Veronẽsis. Nam illius nepos,& per adoptionem filius fuit Nouocomensis, & ideo Plinius Secundus & ipse dictus est. Quidam librum nuper sic inchoauit: Fauonius ciuis meus,optime princeps,& consul tuus. Quum dicere debuisset,Conciuis meus. Dominus enim ciuitatis, ciuẽ suũ uocat,quia non potest appellare conciuẽ. Quemadmodũ miles sociũ in militia,non militem suũ uocare potest,sed commilitonẽ. Et discipulus eum,qui unà eidem præceptori dat operam,non discipulum suum,sed condiscipulum. E' diuerso præceptor

ceptor nõ uocat auditores ſuos, condiſcipulos ſuos, ſed diſcipulos. Et dux in bello, non cõmilitones, ſed milites ſuos appellabit. Licet Cæſar, & quidam alij appellauerint milites ſuos commilitones, cõparandæ beneuolentiæ gratia: ut apud Vergil. Aeneas qui ſub eo erant, ſocios uocat. Hic ergo homo priuatus non debuit quenquã ſuum ciuem appellare, ſed conciuẽ: nec rurſum aliquem principẽ conſulem dicere. Nonnunquam tamen inuenitur ciuis pro conciuis, ut Lælius apud Luc.

Virg. Aen. 1.
O ſocij, neque enim ignari ſumus antè malorum.

Nec ciuis meus eſt, in quem tua claßica Cæſar
Audiero. Dicam tamen municeps meus, pro eo quod eſt, conciuis meus, quia communiceps non inuenitur. At quoties non apponimus pronomẽ, rectius ſine appoſitione loquimur: Audite ciues, ſuccurrite milites, legite diſcipuli. etiã ſi mei fuerint cõciues, commilitones, condiſcipuli. Quòd ſi quando per hæc poſteriora ſine pronomine loquor, tamen pronomen ſubintelligendum eſt: ut, Omnes me conciues amant. Cur tu non das commilitonibus partem? Ille ſemper exagitat condiſcipulos quæſtionibus. ſubintelligitur, mei, tuis, ſuos. Dicimus tamen, Vos eſtis ciues noſtri: quaſi Reipublicæ noſtræ, non quaſi ſingularium aliquorum ciuium.

De Prætor, Prætoriusq;, & aliis magiſtratuum nominibus. CAP. LXXXIIII.

PRætor, qui præturam: Conſul, qui conſulatum: Quæſtor, qui quæſturam: Aedilis, qui ædilitatem: Cenſor, qui cenſuram: Tribunus, qui tribunatum: Primipilus, qui primipilatum gerit. Senator, qui ſenator eſt, aut fuit. Prætorius, qui præturam: Conſularis, qui conſulatum: Quæſtorius, qui quæſturam: Aedilitius, qui ædilitatem: Cenſorius, qui cenſuram: Tribunitius, qui tribunatum: Primipilaris, qui primipilatum geßit. Senatorius non dicitur ſenator, ſed (ut dixi) uel ſenatorij ordinis, aut de domo ſenatoria. Triũphator, qui triumphat

phat propriè, ſed etiam qui aliquando triumphauit. Vt victor exercitus, qui uicit. Triumphalis, qui triumphauit. Cæterùm illa priora nomina ſunt ſubſtantiua, quia iunguntur cum adiectiuis: ut, diligens conſul, bonus tribunus, iuſtus prætor, ſeuerus cenſor. Hæc poſteriora ſunt adiectiua, cò quia iunguntur cũ ſubſtantiuis: ut, Homo conſularis, tribunitia mulier, prætoria familia, cenſorium edictum. Quòd ſi abſint ſubſtantiua, ſubintelliguntur: ut, Conſulares rogantur primi ſententiam in ſenatu, proximi prætorij, deinde tribunitij: intelligimus homines: quemadmodum in illis, plebeij, nobiles, potentes, ingenui, libertini. Proconſul, non qui pro alio conſule præeſt prouinciæ, ſed qui cum poteſtate conſulari extra ordinem ad aliquam prouinciam adminiſtrandam mittitur: præterquàm quòd non duodecim faſces eum præcedunt, qui præcedunt conſulem, ſed tantùm ſex, ut etiam prætorem, & præſidem. Proprætor non pro alio prætore præturam, ſed extraordinariam gerit. Itaq; dicitur Proquæſtor, & ſi qui ſunt alij huiuſmodi nominum magiſtratus.

De locorum quorundam nominibus, & poſſeſsiuis horum. CAP. LXXXV.

RHegini ex oppido Calabriæ, Rhegienſes ex oppido Galliæ Ciſalpinæ: quorum oppidorum utrunq; uocatur Rhegium. Albani, & Albenſes. ex oppido Alba in Latio, Albani: ex oppido Alba ad lacum Fucinum, Albenſes: qui à quibuſdam Albani dicuntur. Cumani ex oppido Cumarum in Campania, quam nunc praue uocant Terram laboris: Campaniam uerò illam regionem, quæ illi finitima eſt Romã uerſus. Comenſes ex oppido Como in ea Gallia, quam nunc Lombardiam nominant, in qua ipſa Gallia, & finitimum Como eſt Bergomum, unde Bergomẽſes. Pergamum, ex qua urbe Pergameni, in Aſia: à qua, quia ob penuriam chartæ, ab Attalo

rege

rege missa est membranarum copia, membranæ Pergamenæ sunt nominatæ. In Asia cùm dico, prouinciam intelligo. Nam in ea, quæ est tertia pars orbis terrarum, regio quædam est eodem nomine, quam Turchiam nunc uocant, non autem, ut quidam uolunt, Teucriam: quemadmodum in Africa, quæ & ipsa tertia pars orbis dicitur, est etiam regio eiusdē nominis. unde Afros dicimus homines, non autem Afram regionem. Thebani à Thebis in Græcia: Thebæi è Thebe in Aegypto. sed Thebæi secundum Græcam formam fit: nam & Thebani, Græcè Thebæi dicuntur. Non tamen occurrit, ubi in libris gentilium legerim Thebæos.

Priscus, & Pristinus. CAP. LXXXVI.

PRisca, quæ superioribus seculis, aut superiore ætate: ut, prisci Latini, priscus Tarquinius, prisca tempora. Pristina, quæ superioribus annis, mensibus, diebus, & quæ nostra memoria fuerunt: ut pristina nostra amicitia, pristina beneficia nostra. Neq; rectè hic dicas prisca, neq; illhic pristina. At uerò si de rebus, quæ non senescunt, loquaris, Pristinum, non priscum decebit: ut, Pharos & Tyrus nunquam in pristinum statum redibunt. Maria in freto Messanensi laborant, ne montes, si Lucano credimus, repetant pristina confinia. Atqui tantum temporis est, ex quo illhuc mare irrupit, memoriæ non inueniatur proditum. Padus post quingentos, & eo amplius annos solet reuerti in pristinum cursum.

Lucan. libr. 3.

Ceu illhic interiis pelagi, sem perq; laborant æquora, ne repti repetant cõfinia montes.

Prosper, & Felix. CAP. LXXXVII.

PRosper qui dat: Felix qui recipit prosperitatem. Sidus Veneris (si credimus mathematicis) Prosperum est: natus sub illo sidere Felix est. Dicimus ergo proprie homines quidem Felices: Deos autem, tempora, loca, actiones, fines, successus Prosperos, & si qua sunt similia. Vtrunq; tamen aliquando recipit exceptionem. Nam & nõ semel legimus pro-

speram

Cap.45. Cap.68. In Catil. Aeneid.1. ſperam alicuius ualetudinem: ut Sueton. de Cæſare, Fuiſſe eum proſpera ualetudine. id eſt, bona, & quaſi felici. Et de Tiberio, ualetudine proſperrima uſum eũ eſſe ait. Salluſt. Sed pòſt quàm res ciuibus, muris, agris ſatis aucta, ſatisq; proſpera uiſa eſt. Rurſus Vergil. Sis felix noſtrumq; leues quæcunq; laborem. Pro eo quod eſt, ſis proſpera, & benigna.

Saluber, & Sanus. CAP. LXXXVIII.

SAluber, ſiue (quod uſitatius eſt) Salubris, dicitur aër, cibus, potus, locus, multaq; huiuſmodi: idem ferè quod Salutifer, ſiue Salutaris. Sanus homo dicitur, cæteraq; animalia. Res ſalubris præbet ſanitatem, homo uerò recipit: qui poteſt & præbere, tuncq; ſaluber, quaſi ſalutifer dici. Sed in utroq; etiam aliqua reperitur exceptio. Siquidem Sanum aërem, ſanum cibum, ſanum locum uocamus, quaſi ſalubrem, & præbentem ſanitatem. In Iugurth. Contrà Salubris pro ſano. Salluſtius: Genus hominum ſalubri corpore, uelox, patiens laborum, pleroſq; ſenectus diſſoluit. Liuius: Grauiore tempore anni iam circumacto, defuncta morbis corpora ſalubriora eſſe cœpere. Li.10.epig.47. Martialis dum deſcribit uitam beatam, inquit:

Lis nunquàm, toga rara, mens quieta.
Vires ingenuæ, ſalubre corpus,
Prudens ſimplicitas, pares amici. Hi tres quos produxi loci, idem nomen habent coniunctum cum corpore. Quare non auſim dicere, ut dixit Boëthius in translationibus ſuis, Aeger an ſaluber. Nam de æquali ſuo Caſſiodoro, qui apud nonnullos in pretio eſt, nunquàm ideo facio mentionem, quia cùm regibus ſuis Theodorico, & Alarico, quorum ſcriba fuit, Gotthicum ſonat, & barbarum.

Iucundus, & Gratus. CAP. LXXXIX.

IVcundus, & Gratus ſic differunt, quòd Iucundus proprie in proſperis, Gratus in aduerſis. Iucundum uoco non qui lætus

Lætus eſt, ſed qui lætitiæ eſt alteri: ut proſper, ac ſaluber. Vſq; adeò poteſt quis triſtis, mœſtusq; eſſe, & tamen iucundus: ueluti quum hoſtis meus in dolore eſt, tunc mihi iucundus eſt: & ego gaudens, ſum illi minimè iucundus. Quare non rectè locutus eſt, qui ait, Iucundos nos faciat ſuæ intereſſe commemorationi. Sed ad differentiam Cicero ad Sulpitium conſolantem de morte filiæ inquit: Seruius tamen tuus omnibus officijs, quæ illi tempori tribui potuerunt, declarauit & quanti ipſe me faceret, & quàm ſuum talem erga me animũ tibi gratum putaret fore: cuius officia iucundiora ſcilicet ſæpe mihi fuerunt, nunquàm tamen gratiora. Epiſt. 6. lib. 4. famil.

Idem ad Luccium: Omnis amor tuus ex omnibus partibus ſe oſtendit in his literis, quas à te proximè accepi: non ille quidem mihi ignotus, ſed tamen gratus & optatus: diccrem iucundus, niſi id uerbum in omne tempus perdidiſſem. Idem ad Att. Fuit enim mihi ſæpe & laudis noſtræ gratulatio tua iucunda, & timoris cõſolatio grata. Idem tamẽ lib. IIII. inuectiuarũ: Eſt mihi iucũda in malis, & grata in dolore ueſtra erga me uolũtas. Iucũda dixit, quaſi lætitiæ plena, & uoluptuoſa, qualis eſt in proſperis. Grata, quaſi plena affectus, ac fructus. In iucundo enim quædã gratia eſt delectationis, in grato uerò etiam commodi. Quippe aſpectus roſarum, liliorum, uiolarum, florumq;, ac ſimiliũ iucundus eſt. Aſpectus plenæ meſsis: uberũ olearum, grauium fructu uitiũ, pinguiumq; pecorum, gratus. Et pueritia filiorum, atq; infantia iucundior: adoleſcentia uerò, ac iuuẽtus gratior, utpote utilior. Idem de Offic. lib. II. Atque etiam illæ impenſæ meliores ſunt, muri, naualia, portus, aquarum ductus, omniaq; quæ ad uſum Reipub. pertinent. Quanquàm quod præſens, tanquàm in manu datur, iucundius eſt, tamen hæc in poſterum gratiora ſunt. Hieronymus nonnunquam his duobus nominibus cum ea, quam oſtendi, proprietate, & diſtinctione uſus eſt. Epiſt. 15. lib. 5. famil.

Plura,

Plura, Complura, Pleriq;, & Plerunq;. CAP. XC.

PLura, & Complura sic differũt, quòd Plura possunt esse duo: Complura duo esse non possunt: illud comparatiuum est, hoc uerò minime: ideoq; nõ regit casum. Pleriq;, modò au
In Iugurth. tores pro maxima parte accipiunt, modò pro nõnulli. Sallust. In diuisione orbis terræ, pleriq; in parte tertia Africam posuere, pauci tantummodo Asiam, & Europam. Paulò pòst: Pleroſq; senectus dissoluit, nisi qui ferro, aut bestijs interiere:
Declam. 15. nam morbus haud sæpe quenquam superat. Quintil. Videas pleroſq; ita paratos. id est, nõnullos. Plerunq; magis à priore significato, quàm à posteriore uenit: id est, pro eo quod est fere semper. Quintil. in amatore: Excussa sunt plerunq; languentium uitia uerberibus. id est, nonnunquã. Tamen in hunc sensum hæc dictio (siue nomen, siue aduerbium sit) rarò reperitur. Seruius quidem nescio an unquam utatur aliter.

Clarus, & Præclarus. CAP. XCI.

CLarus & Præclarus figuratè accipiuntur pro eo, qui tanquam fulgore quodam famæ, & gloriæ resplendet. Vnde Clarissima, & præclarissima gesta dicimus. Sed Præclarus nõnunquàm pro bono reperitur apud Cicc. sicut apud
Philip. 7. eundem Luculentus pro magnus, ut in Philip. Luculentam tamen ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix. In eodem opere
Philip. 3. ait: O præclarum custodem ouium (ut aiunt) lupum. Non Claritas in custode desideratur, sed probitas: ergo Præclarũ pro bono posuit. Idem in Lælio: Cum illo uerò quis neget actũ esse præclarè? Et paulò pòst: Cum illo quidem (ut suprà dixi) actũ est optimè, mecũ incommodius. Nam nõ suprà dixerat actum cum illo optimè, sed præclarè. Verùm ideo sic dixit, quia Præclarè, & Optimè idem roboris, & uirtũ in significatione obtinent. Eoq; κράτιστον (quod est optimum) & apud Græcos accipi solet, & à nobis transferri præclarum.

Festus,

Festus,& Festiuus. CAP. XCII.

FEstus dies, potius quàm Festiuus: Res festiua, potius quàm festa. Nam Festus, festa, festum, ad diem festum pertinens. Festiuus, festiua, festiuum, res iucunda, & lepida: ut Oratio festiua, dictum festiuum: frondem festiuam legimus, non quæ ad festum comparata sit, sed quæ iucunda, & læta. Nam & Festam frondem uocamus, quæ festis adhibetur. Festiuum multi pro festo accipiunt.

Venale,& Vendibile. CAP. XCIII.

VEnale, & uendibile hoc habent differentiæ, quòd illud significat rem uenditioni expositam, hoc rem quæ facilè potest uendi. Hæc domus est uenalis, id est, proscripta, uel exposita uenditioni. Et hoc de Curione significat Lucanus, quum dicit, Audax uenali comitatur Curio lingua. id est, pretium, non ueritatem honestatemq; sequens ex suæ linguæ facundia. Cic. in Bruto: Horum ætati propè coniunctus L. Gel. non tam uendibilis orator, quàm ut nescires, quid ei deesset. Et in eodem: Nam populo nõ erat satis uendibilis præceps quædam, & cùm idcirco obscura, & peracuta, tum rapida, & celeritate citata oratio. Et alibi: Nam ut sint illa uendibiliora, hæc uberiora certè sunt. Vendibile dixit pro gratũ, & quod animos hominum solicitet, ritu rerum, quæ ad se alliciunt emptorem. Hoc à uendo uenit, illud à ueneo. Lib. 1. De finib. lib. 1.

De Sciens feci, Prudens feci,& similibus. CAP. XCIIII.

SCiens feci, & Prudens feci: item Insciens, & imprudens, atq; ignorans feci: hoc est, quòd cum facerem aliquid, sciui me facere illud, aut ignoraui. At Scienter feci, idem est quod cum scientia, ac doctrina feci: semperq; in laude est scienter quid fecisse. Scientem uerò quid fecisse, tum laudare, tum uituperare solemus pro rei qualitate. Si ergo Scienter facere semper laudabile est: ediuerso Inscienter facere semper est uituperabile.

perabile. Prudenter quoq; facere, opus prudentiæ nimirum eſt: Imprudenter uerò, ſtultitiæ. Tamen quid Imprudenter facere ignoranter'ue, rarò in uſu eſt, in cuius locum uelut ſuccedit Per ignorantiam, & Per imprudentiam factum, per ſe neq; laudi, neq; uitio dandum. Idem enim eſt Per imprudentiam, ſiue Per ignorantiam feciſſe aliquid boni, uel mali, quod imprudentem, ignorantemq; feciſſe: quorum neutrum aut præmium meretur, aut pœnam.

Marinus, & Maritimus, & Tranſmarinus. CAP. XCV.

MArinum piſcem dicimus, & Auem marinã, & Deum marinum, uel Deam, uel nympham marinã. Nominatim quoq; Vitulum marinum, Lupum marinum, Turdum marinum, Turturem marinũ. Præterea Colorem marinũ, Caſum marinum, Periculum marinum, ſonum, fluctum. Aquam marinam, non maritimam: Nauem marinã, quidam etiam nauem maritimam. Rurſus Oram maritimam, gentem maritimã, res maritimas, bellum maritimum, non marinum. Item Hominem, gentem, urbem, triumphum tranſmarinum, non tranſmaritimum. Horum omnium hæc differentia eſt, quòd Marinum uocatur, quod incolit mare, aut ex mari eſt: Maritimũ, quod mare accolit, & ad mare eſt, uel ad mare fit. Tranſmarinũ, quod trans mare eſt: Tranſmaritimum enim foret, quod trans loca maritima eſſet, idem proprie quod mediterraneum.

Frequens, & Celebris. CAP. XCVI.

FRequentem locum dicimus, quem frequentare multi ſolent: ut urbs frequens, oppidum frequens, platea frequẽs, ubi multi homines aut habitant, aut diuerſantur. Quando autem de perſona, aut de re animata loquimur, duobus modis dicitur: uel de ſola ſic: Sit miles frequens ſpectator præliorum. id eſt, creber, & aßiduus. Vel de turba, ſic: Frequẽs populus, frequens ſenatus. id eſt, copioſus, & multus. Et quidem cum nomine

nomine collectiuo in singulari, cũ cæteris uerò in plurali: ut, Frequentes ciues, frequentes senatores. hoc est, multi, & numerosi. Veruntamen quũ dico, Sis frequens, innuo actionem: quum dico Frequens locus, passionem. Ille frequentat, hic frequentatur. Cui simile est Celebris semper passiuè positũ, tam ad rem, quàm ad personã relatum. Locus celebris, quòd celebratur: Homo celebris, quòd cum honore celebratur, & colitur. Propter quod in hanc ducor opinionem, ut Locus celebris propriè sit honoratorũ frequentia cultus: nõ ita frequẽs, neq; frequentia: quo nomine qualiscunq; hominum multitudo significatur: quod ex uocabulo hinc ducto probatur, quod est Celebritas, quæ tum hominũ cœtum honoratorum declarat, tum dignationẽ ipsam, atq; honorẽ. Quintil. Ante omnia futurus orator, cui in maxima celebritate, & in media Republica uiuendum est, assuescat iam à puero non reformidare homines: neque illa solitaria, & uelut umbratili uita pallescere. Cic. Ita qui in maxima celebritate, atq; in oculis quondam ciuium uiximus, nunc fugientes conspectum sceleratorũ hominum, quibus omnia redundant, abdimus nos quantũ licet, & sæpe soli sumus. Idem in alterã significationẽ: Hac tanta celebritate famæ, quum esset iam absentibus notus, Romam uenit, Mario, & Catulo consulibus. Quare impropriè, licet frequentissimè dicitur, locus celebris, an desertus. quasi contrarium sit Celebrẽ esse ab illo, Desertum esse. Vbi enim baiuli, aut aleatores, aut lenones, scortáq; esse consueuerunt, quis eum locum propriè dixerit celebrem? non aliter, quàm Celebrẽ meretricem, aut nobilem: ut sæpe legimus & singularem improbitatem, & unicam turpitudinem: ut in bonum, ita & in malum.

De Offi. lib. 3.

Pro Archia.

Ferus, & Ferox. CAP. XCVII.

FErus homo, qui animum ferinum obtinet, ut Leonis, Vrsi, Pardi, Lupi. Ferox, qui peranimosus est ad decertandum

cum altero,& ad uim alteri faciendam,atq; ad nocendum.

Corporeus,& Corporalis. CAP. XCVIII.

COrporeum *eſt exiſtens ex materia, atq; ſubſtantia corporea,& ediuerſo* Incorporeum:*ut lapis eſt res corporea,uirtus incorporea. Corporale uerò exiſtens in materia, ſubſtantiaq; corporea : & ediuerſo incorporale : ut* Domus, *fundus,mancipium,corporalia ſunt,non corporea:* Legatum, *hæreditas,iura,incorporalia ſunt,nõ incorporea.Nãq; hîc de qualitate agimus , quæ ineſt ſubſtantiæ , ibi de ipſa ſubſtantia: quas res diligentius exequemur in dialecticis noſtris.Et ſanitas,uires,pulchritudo,bona corporalia appellãtur,nõ corporea. Præterea(ut alia ratione hanc differentiã diſtinguamus) corporeus , & incorporeus non niſi cum hoc nomine* Res, *aut ſubſtantia iunguntur,aut ubi res ſubintelligitur : ut* Lapis *eſt res,ſiue ſubſtantia corporea,non autẽ eſt corporeus.* Virtus *eſt res incorporea,non autem uirtus incorporea.* Omnia *autem corporea aut tanguntur , aut uidentur : id eſt , omnes corporeæ res,non autem ſic,res incorporeæ.*

De Laſſus,Laxus,Lapſus,Feſſus,Defeſſus,Fatigatus,Defatigatus. CAP. XCIX.

LAſſum,*quod labore fatigatum eſt,tam animo, quàm corpore : ideoq; ad ea demum ſpectat , quæ laboris moleſtiam ſentiunt.* Laxum *uerò magis ad inanimata , quæ ſunt, lenta,mollia,flexibilia,non dura,non rigida:ut,* Laxi rudentes,*laxi funes,laxæ chordæ.* Lapſus *à labendo,quod uel corpore,uel per translationem animo,& opinione labitur.*Feſſus *idem eſt , quod fatigatus ſiue animo , ſiue corpore.* Defeſſus, *defatigatusq;,qui ita feſſus, atq; fatigatus eſt,ut non queat amplius, & ſæpe à labore , atque incepto quod inſtituerat , deſiſtat:ut in* Bruto Cicero,Et ne defatigaretur,orauiſſent.Et de
Lib.3. Oratore : Profectò nunquàm conquieſcam,neque defatigabor antè,

antè, quàm illorum ancipites uias, rationesq;, & pro omnibus, & contra omnia disputandi percepero.

Bonum,& Bonitas. CAP. C.

BOnum *generale nomen est, honesta pariter, atque utilia complectens : ut* Bonum *animi, bonum corporis, bonum fortunæ.* Bonitas *uerò non (ut multi opinantur) idem utique quod bonum, honestum, sed idem quod benignitas. A' primo fit* Bonus *uir, bonus seruus, bonus iudex: id est, iustus, & exequẽs officij sui debitum: ab hoc* Bonus *pater, bonus dominus, bonus* Deus, *bonus* Aeneas: *hoc est, benignus, & clemẽs, quam alteram iustitiæ partem esse constituunt, uocantes eandẽ Beneficentiam. Nam iustitiã partiuntur in duas partes. Iustitiã, quæ est seueritas: &* Beneficentiam, *quã ego uoco* Bonitatẽ. *Ergo qui planè bonus esse uult, planeq; iustus, bis bonus sit necesse est. Et hoc quidem ad uirtutem pertinet. Est autẽ & alia bonitas, non ex industria, sed ex natura, tam homini, quàm quibusdam alijs rebus attributa. Cicer. Quæ & bonitate naturæ multi assequuntur, & progressione discendi. id est, excellẽtia, & dote naturæ. Quintil. At in solo fœcundo plus cultor, quàm ipsa per se bonitas soli efficiet. Non dixit, plus bonitas cultoris, quàm bonitas soli, quia excellens cultor industria sit, non natura. Nonnunquam tamen* Bonitas *pro iustitia siue pro honesto accipitur. Cicero de Officijs tertio: Quum enim bonitatẽ alicuius, fidemq; laudant, dignum esse dicunt, qui cum in tenebris mices. Quintil. in* XII. *Quòd si in mediocribus etiã patronis conuenit hæc, quæ uulgò dicitur bonitas: cur nõ orator ille, qui nondũ fuit, sed potest esse, tam sit moribus, quàm dicẽdi uirtute perfectus? Nonnunquam etiam Bonũ accedit ad naturam uirtutis, & bonitatis. Nam quum dicimus de Aequo, & bono, non de rigore iustitiæ, & de summo iure loquimur, sed quasi de bona æquitate.*

De Offic. 3. cap. 1.

Lubricus. CAP. CI.

LVbricus locus eſt, in quo nequeas inſiſtere, nec ingredi, quales ſunt herbæ perfuſæ ſanguine (ut apud Vergilium de Niſo, & Homerum de Aiace Oilei) aut aliter humectatæ. Marmora læuigata, lapidesq; uel humore cõſperſi, terra glaciata, aqua gelata, pauimẽta, cæteraq; huiuſmodi, lubrica dicũtur. Inde per translationem adoleſcentiam uocamus lubricã, in qua qui ſunt, uelut in glacie facilè labũtur. Anguilla quoq;, congrus, muræna, & ſimilia lubrica ſunt. Alio tamen modo uidetur Cicero dixiſſe Lubricos oculos, & imitatus eum Lactantius in libro de Dei opificio. Ita enim ait ille de natura deorum: Sed lubricos oculos fecit, & mobiles, ut declinarẽt, ſi quid noceret: & aſpectũ quò uellent, facilè conuerterent. Dicti ſunt Oculi lubrici eo modo, quo à quibuſdam pes lubricus, pro eo quod eſt in lubrico. Ita oculi quaſi in lubrico poſiti ſunt, ut uix queant conſiſtere: quale eſt quũ dicimus: Spargo humum floribus: pro eo quod eſt, ſpargo humi flores: & Sterno lectum pallio: pro eo quod eſt, ſterno pallium lecto.

Lib. 2.

Aequalis, & Aequabilis. CAP. CII.

AEqualis, quid ſit, notum eſt, ut in illo: Sintq; pares in amore, & æquales. Sæpe accipitur pro coætaneo, ſiue coæuo. Vt Vergilius: Aequalemq; ab humo miſerans attollit amicum. Cicer. Ego Q. Maximum eum qui Tarentum recepit, ſenem adoleſcens ita dilexi, ut æquadem. Et iterum: Nec cum æqualibus ſolùm qui pauci admodum reſtant, ſed cum uestra etiã ætate, atq; uobiſcum. Aequabilis idem quod æqualis in priore ſignificato: ut idem, Non ius æquabile, quid utilitatis haberet, acceperat. Iterum: Et uox reducitur in ſonum quendam æquabilem, atq; conſtantem.

Li. 5. Aeneid.
In Cat. Maio.
Eodem lib.
De Inuent. li. 1.
Ad Herẽ. li. 3.

Perfidus, & Infidus. CAP. CIII.

PErfidus, qui fidem uiolat: Infidus cui non eſt fidendum Hoc à fido deſcendit, quod habet primam longam, ſiue

fido à fidus:illud à fides, quod habet primam breuem. Ideoq; hæc duo adiectiua uario accentu efferuntur.

Moratus,& Morigeratus. CAP. CIIII.

MOratus, *qui moribus bonis est præditus:Morigeratus, participium ex morigeror, quod est morem gero, id est,obsequor, & obedio. Vnde Morigerus, obsequens, obediens,& facilè morem gerens. Quod Accursius non intelligens (quid autem intelligat,si ignorat,quid sit morẽ gerere?) pro glossa scriptum reliquit,Soluat Apollo:quasi aut ænigma esset,aut Apollo soluere ænigmata soleret magis,quàm proponere soluenda.Et alibi:Primipilus,inquit,nomen Græcum est.*

Proteruus,Procax,& Petulans. CAP. CV.

PRoteruus,*Procax,& Petulans,multum similitudinis habent, & quasi aliud alio magis increscit, tam in factis, quàm in dictis.Tria hæc,tum quandam lasciuiam,libidinemq; declarant, tum iniuriam: nam, & proteruam, petulantemq; eodem loco de inhonesta fœmina apud Ciceronẽ legimus pro Cælio: Si uidua liberè,proterua petulanter,diues effusè, libidinosa meretricio more uiueret. Proteruam minore gradu, quàm petulantem significauit. Petulans,pro libidinoso,lasciuoq; accipi notum est:ut,* _Petulansq; iuuenta. *Et Ouidius:*

Quinetiam ut possem uerbis petulantius uti,
Non semel ebrietas est simulata mihi.

Id est,lasciuius,& licentius. Procaces quoq; meretrices legimus,qualis Bacchis Terẽtiana,cæteraeq; impudicæ mulieres, quæ pudori suo (quæ una dos fœminarũ est) ne uerbis quidẽ mordacibus,simul & turpibus parcunt,à seipsis,suæq; cõditionis fœminis capiẽtes principiũ. Proteruia,leuior quædam contumelia,Procacitas maior,Petulantia maxima. Cicero in Sallustium: Ne in idem incidam uitiũ procacitatis, quod huic obijcio. Et iterum:Non enim procacitate linguæ,uitæ sordes In ead.

In ead. eluuntur. Atq; iterũ: Nam quòd ista inusitata rabie petulanter in uxorẽ, filiamq; meam inuasisti. Et iterum in eadem: Desine bonos petulantissima insectari lingua: desine morbo procacitatis isto uti. Sallustius in Ciceronem: Grauiter, & iniquo animo maledicta tua paterer Marce Tulli, si te scirẽ iudicio animi magis, quàm morbo, petulantia ista uti. Et iterum: Bibulum petulantissimis uerbis lædis. Hæc eadẽ nomina in factis quoq; nonnunquam reperiuntur: ut si quis ambulans per impotentiam mentis, obuium cubito feriat, aut contumelia sibi cedere cogat, hunc proteruum dicimus. Et Vergilius Austros procaces uocat. Et ab eodem: Hœdiq; petulci Floribus insultent. dictum est, quòd hœdi soleant iniuriam facere, per animositatem quandam transcendendo sepes, & in alia loca penetrando: quæ iniuria petulantia est.

In ead.

Verg. 1. Aen. In uada cæca tulit, penitusq; procacibus austris.

Georg. 4.

Orbus, & Cœlebs. CAL. CVI.

ORbus, est quicunq; aliqua re chara priuatus est. Propriè autem parens amissis liberis, quasi amissa luce oculorũ. Vnde illud frequens, Parens liberorũ, an orbus sit, plurimum distat. Et hinc orbitas, quæ est illa qualitas patrum post amissos liberos, ut uxoris uiduitas post amissum maritum. Quintilianus de patribus, in ipsos loquens pro uxoribus, ait: Non habet orbitas uestra lacrymas super ardentes rogos, tenetis inconcussam, rigidamq; faciem. Contrarium huic est, quum dicitur Orbus, quasi orphanus, ut apud Terentium: Orbæ, qui sint genere proximi, His nubant. Et hinc Orbitas apud Marcum Tullium lib. III. de Oratore, quasi orphanitas. Deplorauit enim causam, atq; orbitatem Senatus, cuius ordinis à Consule, qui quasi parens bonus, aut tutor fidelis esse deberet, tanquam ab aliquo nefario prædone diriperetur patrimoniũ dignitatis. Cœlebs, tam qui caruit semper uxore, quàm qui nunc caret: & inde cœlibatus.

Quintil. libr. 5. cap. 10.

In Phorm. act. 1. sce. 2.

Diutur

Diuturnus,Diutinus,Præcox,Serotinus,Præmaturus,Maturus. CAP. CVII.

Diuturnus,& Diutinus nihil differunt. Vtrunq; enim & in bonum,& in malum reperitur:& utrunq; à Diu,siue Diutius uenit. Sed unũ eo modo formatur, quo à die Diurnus,à nocte Nocturnus:alterum quomodo à serò Serotinus,à manè siue à Matuta,quæ dea est, Matutinus:utq; aliqui utuntur, à uespere Vespertinus. De Diuturnus plurima exempla sunt.De Diutinus apud Cic.perpauca.Ad Brutum sic scripsit: Libertatis desiderio, odioq; diutinæ seruitutis. Quintil.Non sic confundunt obuios grauibus catenis colla stridentia, nec diutino squallore concreta facies. Quia dici Serotinus à serò, uideor significasse Serò pro uespere, nõ pro eo,quod est tardè,siue post tempus. Hæc enim tria Serò significat,quæ tamẽ penè idẽ sunt. Vna,& uera significatio est pro uespere,quod est post occasum. Altera quæ hinc nascitur,quæ est post tempus. Quod enim post solis lucem est,id uerè potest post tempus dici. Cicero quum accusator Milonis identidem interrogans,instaret, quo tempore Clodius esset occisus, urbanè respondit, serò. non tam horam intelligens, quàm tardius occisum,& post tempus,quo debuisset occidi. Tertia significatio est,pro tardè:ut apud Senecam in Hercule furente,

Epist.8. lib. 11. famil.epist.
Quintil. lib. 6. cap.4.

Serò nos illò referat senectus.
Nemo ad id serò uenit,unde nunquàm,
Cum semel uênit,potuit reuerti.

Serotinus igitur quum à primo significato (ut quibusdam placet)uenit,qui dicunt Horam serotinam,tempus sorotinũ, pluuiam serotinam, tum à posterioribus. Appellamus enim ut Præcoces uuas, præcoces ficus, præcocia poma,quæ ante legitimum,consuetumq; tempus,siue citò matureſcunt,ita Serotinas uuas,serotinas ficus,serotina poma,quæ post legitimum

tempus, consuetumq; cæteris pomis, uel tardè matureſcunt. Præcox quoque ingenium per translationem dicimus, quod nimis citò maturitatem consecutum, nimisq; citò uidetur adoleuisse. Ideoq; ait Quintilianus, Illud ingeniorum uelut præcox genus non temere unquàm peruenit ad frugem. id est, non ferè unquam ad perfectionem, tanquam ad frugem, fructumq; peruenit. Præcox quasi ante tempus excoctum. Huic simile, ac dissimile est, Præmaturus, quod est antè, quàm sit maturus, & ante maturitatem: ut, Segetes præmaturæ, frumenta præmatura, poma præmatura. id est, nondum matura. Et per translationem, Præmaturus sum militiæ, præmatura ætas, præmatura legatio, præmatura allocutio, præmatura postulatio. id est, immatura. Quanquàm Maturum ipsum in frugibus propriè dicitur, & id uno modo: in personis uerò figuratè, & hoc duobus modis: Vno sic: Ego sum maturus audiendæ philosophiæ, Tu es maturus rei militari. id est, perfectionem temporis habeo ad hanc rem. Vnde senilis ætas uocatur matura, quasi omnino perfecta, & tempus debitum assecuta. Altero sic: Ego sum homo maturus. id est, perfectis moribus. & in hac significatione non componitur. Inde Matureſco, maturus fio. Et Maturo maturas, maturum facio, uel perficio, atq; festino. Vt Vergilius: Maturate fugam. Cicero ad Herennium In ætate maturrima dixit: pro in ætate festinatissima. Et Maturè aduerbium, pro citò.

Lib. 1. cap. 4.

Aeneid. 1.

Annuus. CAP. CVIII.

ANnuus eodem modo dicimus, quo Diurnus: Spatium diurnum, spatium annuum, unius diei, uniusue anni. Annuus quoq; quomodo Quotidianus. Febris quotidiana est, quæ singulis diebus uenit. Ita apud Vergilium: Atque annua magnæ Sacra refer Cereri. Id est, singulis annis. Et duo illi Epicurei philosophi annua febri quo die nati fuerant, corripiebant

Georg. 1.

piebantur:qua febri & mortui ſunt,atque eodem quidem die. Dictum eſt ergo Annuũ,quaſi anniuerſarium. Nam ut feſta, ita febres quibuſdam, quorum etiam Auguſtus fuit, anniuerſariæ ſunt.

Capitalis. CAP. CIX.

CApitale odium,quod caput, & uitam alterius petit. Cicero:Cum is tribunus plebis capitali odio à Q.Pompeio, qui tum erat conſul,diſſideret. Item Capitale ſupplicium,Capitalis morbus,qui caput alterius petit. Capitalis autẽ homo, capitale uitium, capitale peccatum, non quod petat alterius caput, ſed cuius caput, aut propter quod caput committentis peti debeat ad pœnam:ut idem,Capitalis Etheocles,uel potius Euripides.Et alibi,Fieri ait in ciuitate uitia capitalia. De Amic. De offi.lib.3.

Meritorius. CAP. CX.

MEritoriam tabernam,diuerſorium,atq; hoſpitium mercenarium uocamus, quò cuiq; introire licet danti mercedem. Nam Merere,mercede operari,laborare, atq; alteri inſeruire eſt. Ideoq; Merere, in militia eſt exerceri, proprie tamen ſpe ſtipendij,ac præmij,quod dicitur, Stipendia facere. Hinc Meretrices dictæ, ſuam & ipſæ militiam exercentes, ac ſtipendia ſua facientes.Et inde adiectiuum Meritorius,meritoria,meritorium: unde ſcorta maſcula,Pueri meritorij uocantur: nam puellæ non uocantur meritoriæ, quippe proprium ſuum habentes nomen, quod eſt Meretrix. Quidam aiunt hos pueros,dici Catamitos, quod mihi non uidetur, ſed potius Concubinos: Meritorij nanq;, ut meretrices, pretio merent. Cicero in Antonium:Ingenui pueri cum meritorijs, ſcorta cum matribusfamiliâs uerſabantur. Ingenuos liberos dixit,meritorios ergo non liberos: quos mango,qui ideo homines mercatur,ut uendat,commodare etiam abutendos pretio ſolet. Siue illi dominorum permiſſu,aut ipſi ſuo iure proſtant, Philipp.

ſtant, appellamus Corpus meritorium tam puerum meritorium, quàm meretricem: Orationem quoq; meritoriam, quaſi uilem, & malè coëmptam.

Infenſus, & Infeſtus. CAP. CXI.

INfenſus uehementer iratus, & odium gerens: Infeſtus uehementer moleſtus, atq; in aduerſum uadens. Inde Infeſtare, incurſibus crebris moleſtia afficere: & Signa infeſta, quæ in aduerſum tendunt: hoc eſt, uexilla in hoſtem euntia, ut moleſtiam inferant. Moleſtare autem rarius reperitur, quàm Infeſtare. Modeſtinus Iuriſconſultus ait: Ab Aurelio Sempronio fratre meo, neminem moleſtari uolo.

Præſens. CAP. CXII.

PRæſens, non modò quod eſt huius temporis, ſed etiam alterius: ut Cicero, Ego incolumitati ciuium primum, & poſteà dignitati: ille præſenti potius dignitati, quàm futuræ conſulebat. De mortuo loquitur: ergo non nunc præſenti, ſed tunc. Quintilianus de ipſo Cicerone iam defuncto loquens ait: Poſteà uerò quàm triumuirali proſcriptione conſumptus eſt, paſſim qui oderant, qui inuidebant, qui æmulabantur, adulatores etiam præſentis potentiæ, non reſponſurum inuaſerunt. Præſentis potentiæ, quæ tunc erat præſens. Neq; in præteritũ modò, uerùm etiam in futurum: ut Horatius,

Lib. 12. cap. 10.

De Art. poët.

Pleraq; differat, & præſens in tempus omittat:
Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis autor.

In præſens: id eſt, in ſuum tempus, ut dixi, & quando tempus dicendæ rei aderit: niſi accipiatur pro Impræſentiarum. Vt idem ſecundo Carminum:

Ode 16.

Lætus in præſens animus, quod ultrà eſt,
Oderit curare, & amara lento
Temperet riſu: nihil eſt ab omni Parte beatum.

Præſens quoque dicitur ſubitus, & non dilatus in alterum tempus.

tempus. Vt Vergilius:

Præſentemq; uiris intentant omnia mortem. Iuuenalis: Pœna tamen præſens. Et, Præſens ultio. Vnde Præſentiſsimũ periculum, & Præſentiſsima medicina, remedium præſentiſsimum, uenenum præſentiſsimum, quod etiam præſentaneũ uocatur. Præſentiſsimum, quia ſtatim aut ſanat, aut occîdit. Et quoniam ea quæ præſentẽ uim, affectumq; exhibent, præſtantiora, ac potentiora cæteris uidentur, ideo in hunc quoq; ſenſum accipi ſolet: ut, Præſens animus, dicitur præſtans, atq; excellẽs. Et Præſens remediũ, Præſensq; uirtus, id eſt, potens, & in primis efficax. In rem præſentem, non tempus, ſed locum ſignificat. ut Cic. Offic. lib. 1. Vt ſi conſtitueris cuipiam te in rem Præſentem eſſe uenturum: id eſt, ad locũ, de quo controuerſia eſt. Liuius lib. XXXVIII. Reſponderi legatis utriuſq; partis placuit, miſſuros ſe in Africam, qui inter populũ Carthaginienſem, & regem in re præſenti diſceptarent. Idem libro XLVIII. Eodem anno inter populum Carthaginienſem, & regem Maſiniſſam in re præſenti diſceptatores Romani de agro fuerunt. Valerius Max. lib. VII. Q. Fabius Labeo arbiter à ſenatu finium conſtituendorum inter Nolanos, & Neapolitanos datus, quum in rem præſentem ueniſſet, utroſq; ſeparatim monuit. Ad tempus, duobus modis ſumitur. Vno ad conditionem temporis, neceſsitatem, opportunitatem. Cic. pro Mil. Quàm ad tempus aptæ ſimulationes. Quintil. Fingere nimirùm ad tẽpus uidebor, & rem nimiùm manifeſtam imprudẽter cõplorare. Altero ad ſpatium temporis: ut, Silebo ad annum, latebo ad tempus. id eſt, uſq; ad annum, uſq; ad tempus quoddam, uel In tempus. ut Quintil. Optimum emendandi genus, ſi ſcripta in aliquod tempus reponantur, ut ad ea poſt interuallum uelut noua, atq; aliena, redeamus. id eſt, uſq; ad aliquod tempus. Nam ſæpe ſubintelligitur Vſque: ut idem,

Aeneid. x.

Satyr. x.

Lib. 10. cap. 4.

Neq;

Neq; id ueteribus Romanis dedecori fuit: argumentum est sacerdotum nomine, & religione durans ad hoc tempus saltatio. id est, usq; ad hoc tempus.

Stultus, Fatuus, & Stolidus. CAP. CXIII.

STultus, qui imprudens est, & improuidus: multiq; non insipientes homines aliquando stulte agunt. Fatuus plane insipiens est, tractum à sapore ciborum. Nam quum illi non sapiunt, fatui dicuntur: Ita homo qui non sapit, fatuus uocatur. Martialis:

Li.13.epig.13. Vt sapiant fatuæ fabrorum prandia betæ,
O quàm sæpe petet uina, piperq; coquus.

Melior huius uocabuli uidetur hæc causa, quàm ea quæ quibusdam placet, fatuos dictos, qui furore quodam (quali uxor regis Fauni Fatua nomine, corripi solebat) futura prædicunt: ut illa faciebat. Stolidus est, qui proxime accedit ad naturam sensumq; pecudum.

Beatus. CAP. CXIIII.

BEatus, qui rebus omnibus ad uitæ usum, ornatumq; spectantibus abundat. Ideoq; locupletes sane omnes Beatos uocamus, ut apud Iuuenalem: Vetulæ uesica beatæ. Et Cicero: Sint florentes, sint beati. Et alibi: Crotoniatæ quondã quũ florerent omnibus copijs, & in Italia quũ in primis beati numerarentur. Vnde apud inferos in Elysijs campis beati uocantur, & à nobis qui apud superos uiuunt: ut pene idem sint Felices & Beati, Felicitas & Beatitudo. Felices, inquã, omniũ bonorum compotes. Sunt & aliæ res pro sua quæq; natura beatæ, felicesq;, ueluti de uoce apud Quintilianum: Ornata erit pronũtiatio cui suffragatur uox facilis, magna, beata, flexibilis, firma, dulcis, durabilis, clara, pura, secans aëra, auribus sedens. Beata dixit pro eo, quod est plena, & perfecta. Et alibi: Nam uocis, quantum in nullo cognoui, felicitas.

Satyr.1. De Inuen. li.2. Lib.11.cap.3.

Mollis

Mollis homo, Molle opus. CAP. CXV.

MOllis homo dicitur, & molle opus: hoc in laudem, illud in uituperationem. Vergilius:

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi. Idem: Georg. 1.

Excudent alij ſpirantia mollius æra:

Credo equidem uiuos ducent de marmore uultus. Aeneid. 6.

Quod non ſine ratione factum eſt. Nam qui non fuerit ſeuerus, fortis, & conſtans, & in morem rei duræ patiens, reſiſtensq; fortunæ uel aduerſæ, uel blandæ, hic mollis eſt, ſimilis ceræ, & tenellis plantis: quum præſertim qui mollicula membra habent, ferè molli ſint mente, ut pueri, fœminæq;. Contrà autem milites, nautæ, agricolæ, ut corpore, ita animo indurati putantur. Hoc igitur modo Mollis accipitur in uitium. In laudem uerò, quod ut uitio datur durum, ut Durus cibus, durum cubile, durum ſolum, ita durum ingenium, ueluti durus equus ad domandum, durum ingenium ad docendum, & ad (ut ſic dicam) ſculpendum: eadem ratione Molle dicetur, quod non eſt durum, eritq; laudabile. Quintilianus de ſignis loquens, inquit: Illius opera duriora, huius molliora. Dicuntur autem Signa, opera ſculptilia, ſiue fuſilia, ſiue cætera eiuſmodi ad effigiem animalium fabricatá: quemadmodum tabulæ, opera pictorum. Siquidem in tabulis antiqui pingebant, non in parietibus. Hæc talia magis dicentur mollia, quæ fiunt, quàm ingenium, quod facit.

Crudus. CAP. CXVI.

CRudus uocatur, non qui cibum indigeſtum habet in ſtomacho, ſed qui ægrè, difficileq; digeſtibilẽ, & à quo offenditur, uel tanquam nimio, uel tanquam noxio: ut Cicero de Roſcio, Qui in cœnam non ueniret, quòd eſſet crudior. Et Quintilianus Crudo oratori declamandum non putat. At cibo indigeſto ferè & oramus, & negotia agimus, uel magis, quàm

quàm digesto. Siquidem digesto, & modificato cibo, iterum refici malumus, quàm cætera facere. Appellamus autem Hominẽ crudum, præsertim qui est truci aspectu, quòd eius aspectu oculi nostri offenduntur, ut stomachus cruditate cibi: uel quòd facies crudum habentis animum insuauis, & fœda est, ut facies crudum stomachum habentis, siue crudum cibum in stomacho. Est etiam Crudum idem quod recens: unde Crudus dolor, crudum uulnus. Et Recrudescere dolor, & uulnus dicitur, quasi renouari. Et Cruda poma dicimus, quæ non sunt matura: ut Cicero, Quæ cruda sunt, ui auelluntur: quæ autem cocta, & matura, decidunt.

LIBRI QVARTI FINIS.

LAVRENTII VALLAE IN QVINTVM LIBRVM ELEGANTIARVM PRAEFATIO.

TERTIVS iam mihi, & propè quartus annus agitur peregrinanti semper, & per omnia maria, terrasq; uolitanti, proxima etiam æstate, & quidẽ tota militiam experto: quod utrum honestiore, an magis necessaria causa fecerim, haud equidem scio. Illud tamẽ uel me non affirmãte, indubitatum cunctis esse nõ ambigo, quæ maxima, atq; adeò sola studiorum præsidia sunt, ea mihi omnia defuisse, literatorum consuetudinem, librorum copiam, loci opportunitatem, temporis otium, ipsam postremò animi uacuitatem. Quorum singula quum plurimum incommoditatis afferant, quum desunt, quid tandem putandum est, uniuersa feciſſe? Tametsi repugnauimus assiduè, & quoad licuit necessitatibus reluctati

reluctati ſumus. Interq; nauigandum, peregrinandum, militandum, frequenter ad ſtudia reſpeximus: ita ut ſi nihil lucri in literis (quod optabamus) certè (quod proximum eſt) nihil damni faceremus: quod ſi non contigit, iacturam hanc multarum rerum notitia, quas uel uidimus, uel ſumus experti, fortaſſe penſabimus. Hac enim præcipuè uia Homerus informandum eſſe uirum ſapientẽ præcipit, Vlyſſis exemplo. Ita nanq; Odyſſeam inchoat:

Dic mihi Muſa uirum captæ poſt tempora Troiæ,
Qui mores hominum multorum uidit, & urbes.

Quanquàm quid tergiuerſamur, quid blanda, aut inani excuſatione nos fallimus? qualeſcunque redierimus, nihil tamen quo dotem filiæ iam me abſente adultæ ampliare queamus, attulimus, & collocandi iam tempus eſt, ſatiusq; multò quàm primùm nuptui dare, quàm diutius cuſtodiendo, pudicitiæ periculum adire. Mira enim eſt puellæ, uel procorum, uel amatorum multitudo. Ipſa quoq; teneri amplius non uult. Et (quod me ualde ſolicitum facit) alios magis incipit amare, quàm patrem. Quare non uacat comparare plura, quò ſplendidius, ac magnificentius collocemus. Sex nanq; talenta, quæ ante profectionem noſtram parta, ac repoſita erant, in dotẽ dabimus. quod quum ſatis eſſe debeat, tamen plus eſt, multo quod poſt hac temporis acceſſione adijcere poſſemus. Et certè ſimilia impedimenta (ut de morte taceã) extimeſcenda ſunt. Ne fortè (quod Dij omen auertant) uel abſente patre, uel mortuo, filia (ut quæ ea ætate, atq; adeò ea mente ſit) proſtet. Sufficiant igitur huic operi quatuor ſuperiora uolumina, quintũq; hoc de uerbis, accedente ſexto de notis autorum. Quòd ſi etiam plura ſcribendi facultas, tempusq; ſuppeteret, neſcio an faciẽdum putarem: cùm ſciam, ea quæ uel optima, atq; pulcherrima ſunt, niſi compendij gratia iuuentur, ut pontificales olim

cœnæ, longitudinis fastidio laborare: simulq; huius, de qua loquor, materiæ, neminem (de prudentibus loquor) uniuersum corpus aggredi esse ausum, suam sibi unusquisq; particulã ad scribendum delegit, siue ne longiore opere legentibus fastidiũ moueret (quod enim uocabulum non suam habet in significãdo elegantiam?) siue immensitatem, infinitatemq; uoluminum ueritus. Quibus rebus me quoq; motum fuisse fateor, cùm mea sponte, tum illorũ exemplo maxime, ne semper imperfectum, ne semper incluſum habere, ne semper efflagitantibus opus negare uideamur: neue quibus obsequii, & à quibus laudum suffragia nanciſci cupimus, eisdem iustæ querelæ, iustæq; uituperationis materiam præbeamus. Tum eò quòd insidiatores, & fures re expertus (ut secundo libro dixi) cauere debeo, quos nunc multò plures esse, ac fore amici ostẽdunt: quæ causa Priſciano (ut ipse testatur) fuit, ut festinantius opus illud de arte Grammatica ederet. Hac eadem nos causa, & cæteris, quas enumerauimus, sumus adacti non modò ut festinantius libros nostros, uerũ etiam ut pauciores ederemus. Et illi tantùm æmulorum insidiæ nocebant, mihi etiam præter cætera fautorum, atq; amantium studia nocent. Tradatur ergo aliquando uiro puella, contenta hac (quantulacunq;) dote. Non enim formosam esse credibile est, quæ maritum, niſi magnitudine dotis conciliante, non inuenerit, uirgo præsertim.

Priſc. in præfa. magni operis.

Maritum autem puellæ cœtum literatorum intelligimus, à quo sanctitatem uxoris, pudoremq; & custoditum esse cupimus, & custodiri debere testamur.

Sed ad promissam uerborum disputationẽ (cuius hoc libro locus est) descendamus.

Discо, Ediscо, Dediscо, Dedoceo, & Instruo. CAP. I.

DISCO, & Ediſco manifeſtè differunt. Nam Diſcere eſt, ut intelligas: Ediſcere uerò, ut memoriter cõplectaris. Ideóq; caput apud Quintil. quod inſcribitur de Ediſcendo, ita incipit: Illud ex conſuetudine mutandum prorſus exiſtimo in his, de quibus nunc diſſerimus ætatibus, ne omnia, quæ ſcripſerint ediſcant, & certa, ut moris eſt, die dicant. Dediſco, quod didici obliuiſcor. Dedoceo te, oſtendo falſum eſſe quod doctus es, docens quod uerum eſt: ut apud eundem in ſecundo: Et quidẽ dedocendi grauius, ac prius, quàm docendi. Illud, quo quidam utuntur, Instruo (quale eſt, Instruam te in uia hac, qua gradieris) nobis apud idoneos autores incompertum eſt. Dicimus enim Instruo claſſem, instruo aciem, instruo cauſam, instruo militem: non autem diſcipulum, aut mentem alicuius, niſi eo modo, quo instruimus ea, quæ dixi.

Lib. 2. cap. 8. *Cap. 3.* *Pſal. 31.*

Excogito, Reperio, Inuenio, Offendo, Nactus ſum. CAP. II.

EXcogitare, eſt per cogitationem inuenire, idq; ad res tantum incorporeas pertinet: ut, Excogitauit argumenta, rationes, figuras, cauſas. Eſt ergo Excogitare, & Inuenire, conſilij: Reperire uerò fortunæ. Vnde Ouid. Tu non inuenta, reperta es. Sed iam uſus obtinuit, ut idem ſit reperio, quod inuenio. Eſt autem Inuenire uel conſilio, uel caſu, ſiue corporea, ſiue incorporea reperire. Offendo ferè quod reperio, neq; ſolùm reuertendo, & ad ſtatum rerum publicarum, uel priuatarum pertinet: ut, Offendes Rempublicam perturbatam conſilijs nepotis mei: Verùm etiam ſine his, ut idem Cicero: Sed tamen neminem tam maleficum offendi, qui illũ negaret Antonij dignum ſenatu. Nactus ſum etiam pro inueni, ſeu reperi,

Lib. 2. Meta. *Cicer. in Somn. Scip.*

frequenter accipitur. Vt idem in Paradoxis: Eum tu hominem terreto, si quem eris nactus, istis mortis, aut exilij minis. Et de Senectute: Vitis quidem, quæ natura caduca est, & nisi fulta est, fertur ad terram, eadem ut se erigat clauiculis quasi manibus, quicquid est nacta, complectitur.

Desipio, Desipisco, & Resipisco. CAP. III.

DEsipio, siue desipisco significat, uel quòd aliquid à communi sensu, sapiẽtiaq; minus habeo, uel quòd à meo sensu destituor. Quod ferè uitium aut ex ætate uenit, aut ex morbo, aut timore, aut amore, aut simili aliquo affectu. Cuius contrarium est Resipiscere: & senes quidem iam dementes nunquàm resipiscunt, cæteri autem resipiscere, id est, ad priorem mentis statum, uel ad meliorem mentem redire solent. Terentius: In Heauton. act. 4. sce. 8.

_Multò omnium nunc me fortunatißimum
Factum puto esse gnate, quum te intellego Resipisse.

Prohibeo, & Inhibeo. CAP. IIII.

PRohibeo uel generale nomen est, uel ante rem inceptam. Inhibeo autem re iam incepta. Illud uetat, ne quid facias, uel ne quid incipias: hoc ne pergas ire, desistasq; ab incepto. Vergilius:

Aeneid. 1. Quod genus hoc hominũ? quæue hunc tam barbara morẽ
Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ. Idem:

Aeneid. 12. Parcite iam Rutuli, & uos tela inhibete Latini.

Vtor, Fungor, & Fruor. CAP. V.

VTor, & Fruor apertè differunt, sed non ea ratione, qua quidam uolunt, omnia sua imperitia confundentes, qui aiunt nos Vti humanis, Frui uerò diuinis: imò & diuinis utimur, & humanis fruimur. Quis enim mihi usum diuinorum interdicat? quis rursus uetet me frui rebus meis, labore, & industria paratis? Aut quis dicat me frui sacris, cum in illorum uersor usu, atq; administratione? Vel quis neget, quum uoluptati

ptati operam do, me frui his rebus, unde capio uoluptatem? Quòd si dicerent, debere nos frui rebus diuinis, uti uerò humanis (quanquàm ne in hoc quidem illis accedo) fortaſſe audirem. De rebus enim, non de uerbis diſputarent. Nunc uerbum exponunt, nõ res. Sed hos cum ſua imperitia, & (quod fœdius eſt) cum ſua pertinacia relinquamus. Vti igitur eſt alterius rei gratia: Frui nullius, ſed (ut ſic dicam) propter ſe. In illo iter eſt, in hoc meta. Hoc alterius finis, ad quem illud tendit. Qui hoc habet, quieſcit, & contentus eſt: qui utitur, nunquàm contentus eſt, ſemperq; ulterius tendit. Ideoq; reprehẽſus eſt Annibal, qui cùm poſſet uti Cannenſi uictoria, frui maluit. Vtor armis, utor domo, utor libris, utor ſtudio, diligentia, operaq;, ut ex hoc poſteà emolumẽti aliquid boniq; conſequar. Fruor bonis meis, fruor tuo aſpectu, tuo colloquio, tuo cantu. hoc eſt, delectationem, uoluptatemq; percipio ex hac re, atq; ex huius rei uſu. Nonnunquam eadem re duo pariter, hic utitur, ille fruitur: ut ſi alter ad focum ſedeat ſanitatis cauſa, alioqui id non facturus, alter uoluptatis: hic non tendit ultrà, ſed apud finem ipſum quieſcit: ille non contentus præſenti conditione, ad ulteriora tendit: qualis Annibal ſi fuiſſet, nec tam præſenti uictoria requieſcere, quàm progredi maluiſſet, non eum Maharbal ſcire uincere, ſed uictoria neſcire uti, dixiſſet: id eſt, qui frui illa, quàm uti maluerat. Dicimus tamẽ nonnunquam Vtimur pro Fruimur, uerecundiæ cuiuſdam cauſa: ut, Vtor pane triticeo, utor palmulis, utor ficis, quaſi uiuendi potius cauſa edamus, quàm edendi cauſa uiuamus. Deniq; Frui eſt delectationem capere ex utendo. Itaque in idem recidunt, idemq; efficiunt Frui, Delectari, Voluptatem capere. Quò fit, ut non fuerit cauſa, cur recentiores hoc uocabulum Frui, unde uenit Fruitio, ſolis rebus diuinis dare uoluerint. Habet enim hoc uerbum duo ſupina, Fruitum, & Fretum: quorum primum

Liui. 3. decad. lib. 2.

uix in uſu eſt,niſi apud eos,qui uerborum nouitatibus & gaudent,& gloriantur. Secundum ſignificat confiſum:ut,Fretus fortaſſe familiaritate,quæ eſt ei tecum,auſus eſt confiteri. Adiungimus etiam alterum uerbum ad perſonam(de Vtor dico) ſignificatq; conuerſor, & opera utor. Idem Cicero ad Cælium: Fabio uiro optimo,& homine doctiſſimo, familiariſſimè utor.Et inde fit Vſus:ut,Vſus mihi fuit tecum: id eſt,conuerſatio,familiaritas,& conſuetudo.Quintil. Mulierem cum qua longa conſuetudo,ſeu longus illi fuerat uſus. Atq; quia ſolemus aliqua re ideo uti, ut ex ea fructum percipiamus, factum eſt,ut dicamus Vſum pro utilitate,& fructu,tam in ſingulari, quàm in plurali: quorum exemplorum plena ſunt omnia. Fungor autem idem eſt, quod officium, munusq; ago:ut,Fungor magiſtratu,fungor prætura, fungor legatione, fungor officio delegato, fungor munere iudicis. Fungor autem uita,quod fungor officio uitæ,& munere adminiſtrandi,gubernandiq; corpus:munere,inquam, aſſignato nobis ab imperatore Deo. Inde Defunctus eſt uita: id eſt, finiuit officium uitæ. Vergilius:

Epiſt. 19.libr.2. epiſt.fam.

Æneid.6. O tandem magnis pelagi defuncte periclis. Titus Liuius: Defuncta morbis corpora ſalubriora eſſe cœpere.Defunctus periculis, quòd finita ſunt pericula:& defuncta morbis corpora,quòd finiti ſunt morbi corporum. Legimus etiam Defunctus morte,id eſt,mortem finiuit.De Potior dixi alio loco.

Sto,Sedeo,Sido,Siſto,& Stator. CAP. VI.

STare, eſt non ire, in his duntaxat, quæ eunt ſine pedibus, aut quæ erecta non ſunt: ut,Nauis ſtat,flumẽ ſtat, currus ſtat, ſol ſtat, unde eſt Solſtitium, & Iuſtitium, quia ius ſtat, forumq; clauſum eſt. Anguis etiam,& piſcis,& lacertus,& auis in aëre ſtant.Quædã ediuerſo dicuntur Stare,quæ erecta ſunt,quandiu nõ cadunt,ſed hæc ferè ſunt inanimata:ut,Arbor ſtat,

ſtat,ſimulacrum ſtat,domus ſtat,columna ſtat. Quædam uerò non dicuntur Stare, niſi nec eant, & erecta ſint: ut, Homo, equus,uolucriſq; ſtat. Nanq; homo quũ ſedet,& equus quum recumbit,& auis quum cubat,non ſtant,nec tamen eunt. Illud tamen notandum aliter dici Sedere de hominibus, aliter de auibus. Nam cætera nõ ſedent,niſi ſimia,& ſi quid eſt ſimile. Ipſum uerò Sedere auium, eſt in loco altiori eſſe: ut Paſſer ſedet in tecto, hirundo ſedet in pertica, cornix ſedet in arbore: nec rectè dixeris, Stat in arbore: ſed tali potius quodam modo cornix ſtat,non cubat. Verg.

Alitis in paruæ ſubitò conuerſa figuram, *Aeneid.12.*
Quæ quondam in buſtis,aut culminibus deſertis
Nocte ſedens,ſerum canit importuna per umbras.

Quintil. Vt ſi quæratur,an ſit credibile ſuper caput Valerij *Lib.2.cap.4.*
pugnãtis ſediſſe coruum,qui os,oculoſq; hoſtis Galli,roſtro, atq; alis euerberaret. Deniq; eodem modo dicitur Sedere auis ſupra rem quampiam, ut homo ſuper equum aut iumentum: qui dum ſuper equum eſt, non dicitur Stare, aut manere, ſed Sedere,quocunq; modo,aut quocunq; corporis habitu,geſtuq; compoſitus ſit. Sidere autem à Sedere multum diſtat. Eſt enim Sidere deorſum deſcendere,peſſumq; ire. Verg.

Sedibus optatis gemina ſuper arbore ſidunt.

Id eſt,ab alto demittũtur. Vnde Subſido,Deſido: ut Oui. Subſidere ualles. Et Lucan. Subſedit dubius. Nam (ut ego ſentio) *Metam.1.* *Lib.1.*
à Sedeo præteritum mutuatur. Inde Inſido quoq; inſedi, & Reſido reſedi, Aßido aſſedi. Siquidem Aßidêre eſt apud aliquem,ut ægrotum,ut regem,ſedere. Cum enim Salluſtius in- *In Catil.*
quit,Poſtquàm Cato aſſedit: magis ab Aßido,quàm ab Aßideo præteritum hoc eſſe,ſignificatio poteſt eſſe documento. Vt autem à Sedeo diſtat Sido,ita à Sto Sisto: ut, Siſte lacrymas,ſiſte fugam,ſiſte gradum: id eſt,fac ſtare gradum, ſtare fugã, ſtare

lacrymas. Atque ut illa ſuperiora idem præteritum habent, uel alterum ab altero mutuum ſumit: ita hæc duo idem ſupinum, uel ſiſto, à ſto, uel ſto à ſiſto accipit, quod eſt Statum. Vnde fit Stator, quod magis à Siſto, quàm à Sto deſcendit: ob idq; Iupiter Stator uocatus eſt, qui Romulum orantem, ut fugam ſuorũ ſiſteret, audiuit. Quare neſcio, cur Hieronymus contra Iouinianum dixerit, Offendet Iouem Statorem, qui libenter ſederit. quaſi Iupiter Stator à ſtando dicatur, & non à ſiſtendo. Nimirum oblitus hiſtoriæ eſt, ut ſuper Ionam, fabulæ: ubi ait, Ex Ioppe Iudææ portu Andromedam à Perſeo liberatam. In quo eorum manifeſtus eſt error, qui quum legunt, quòd Ionas ſurrexit, ut fugeret in Tharſis, & uenit Ioppen, opinantur hanc eſſe Andromedæ urbem, quum ſit in India ciuitas Tharſis, unde illa fuit, ut ipſe quoque Hieronymus meminit. Ouidius lib. 1. de Arte amandi:

Liui. lib. 1. ab urb.

Perſeus Andromeden nigris portauit ab Indis.

Et Sappho ad Phaonem:

Candida ſi non ſum, rapuit Cepheïa Perſeum
Andromede patriæ fuſca colore ſuæ.

Eadem obliuio eiuſdem fuit, quòd Gallos matris Deũ in Oſee ait eſſe ex gente Gallorum, qui à Romanis ob ignominiam illius nationis uindice animo effœminantur, quum à Græcis hoc anteà, ut tunc, fuerit factitatum. Siſtere dicimus etiam pro repræſentare, & præſentiam corporis exhibere, dictum ab eo quòd non tantùm comparere quis debet, niſi & manſerit: unde de iudicio ſiſti, hoc eſt de ſiſtendo aliquem in iudicio. Cic. ad Att. Des operam, id quod mihi affirmaſti, ut te ante Calendas Ianuarias, ubicunque erimus, ſiſtas. Et hinc Stator, nuntius, tabellarius'ue conſulis. Idem de Offi. lib. III. Vas factus eſt alter eius ſiſtendi, ut ſi ille non reuertiſſet, moriendum eſſet ſibi. Vergilius: _Et patrio te limine ſiſtam.

Epiſt. 26. lib. 3.

Æneid. 2.

Appeto

Appeto,& Expeto. CAP. VII.

APpeto *cum affectu*: Expeto *cum ratione*. Appeto *qualiacunq;*: Expeto *honesta,planeq; bona*. Vnde *de rebus expetendis scripsere philosophi,quæ scilicet peti debent*: *non autẽ de* Appetendis:*ex quo deriuatur* Appetitus, *qui immensa,& immoderata cupiditas dicitur*. Quare *qui dixit,Omnia bonum quoddã appetere uidentur,mallem dixisset* Expetere.

Vendico,& Vindico. CAP. VIII.

VEndico *idem est quod (ut sic dicam) approprio, ac meũ esse dico*. Quintilianus:*Circo usitatum nomen Pœni sibi uendicant*. Et *iterum*: Rusticus *petit partem bonorum, orator sibi totum uendicat*. Et *ferè hoc uerbum postulat datiuum, & hunc frequentissimè ex pronominibus primitiuis: ut,Hunc agrũ ego uendico mihi,tu uendicas tibi,frater uendicat sibi*. Vindico *ulciscor,unde Vindicta,quotics iniuriã,contumeliaḿue illatam punio*. Interdum Vindico, *idem quod ab iniuria,contumeliáue,siue iactura facienda, defendo*. Cicero *pro* M.Marcello: Nobilissimamq; *familiam iã ad paucos redactam penè ab interitu uindicasti*. Idem *de Senectute*:Et *est senectus natura loquacior, ne ab omnibus eam uitijs uidear uindicare*. Vitijs,*id est,uituperationibus,quemadmodum criminibus,pro criminationibus*. Dicimus Vindicare *in libertatem,aut in seruitutem, quasi asserere in libertatem, aut in seruitutem*: *non (ut quidam uolunt)* Vendicare: *ut* Liuius *lib.* XXIII. *Intermori uehemẽtioribus,quàm quæ pati possit,remedijs ciuitatẽ sinere in ipsa uindicta libertatis perituram*.Et *in secundo*:Præmium *indici pecunia ex ærario,libertas,& ciuitas data*.Ille *primùm dicitur uindicta liberatus*.Quidã Vindictæ *quoq; nomen tractum ab illo putant*: Vindicio *ipsi nomẽ fuisse*.Ego *nescio an uendico reperiatur,sed tantùm uindico*.

Explodo,Complodo,Supplodo. CAP. IX.

EXplodo non tantùm significat eijcio, sed eijcio manibus, & quidem cum sono pulsantibus, qualiter quempiam è domo, è theatro, ex aliquo concilio iniectione manuum atq; pulsatione eijcimus. Quod apparet ex alijs à plodo compositis, Complodo, & Supplodo. Est enim Complodere aduersas manus inuicem collidere, quod fieri pluribus de causis solet: uel ad testificandum, more fœminarũ dolorem: uel præ gaudio: uel per subitam admirationem: uel si quæ sunt aliæ causæ. Supplodere est pedem terræ incutere, quod interim solet in oratore laudari. Itaq; quum dicit Cic. Quoniam Pyrrhonis, Aristonis, Herilli iampridem explosa sententia est: appositissimo uocabulo (ut semper) est usus. Non enim dixit eiectam sententiam eo modo, quo cætera eijciuntur, sed quasi pulsatione manuum, tanquã ipsi illi huius sententiæ autores è cœtu ab ipso cœtu, iniectis in eos manibus, eiecti sint, ut apertius alio loco indicat: Histrio si paulùm se mouerat extra numerum, aut si uersus pronuntiatus est una syllaba breuior, aut longior, exibilatur, & exploditur.

De Offic. lib. 1.

In Parado.

De Dico, & quibusdam deriuatis ab eo. CAP. X.

DIcere propriè est oratorum, & eleganter, facundéq; loquentium. Quintil. lib. x. Nam mihi nec dicere quidem uidetur, nisi qui dispositè, ornatè, copioséq; dicit. Cicero de Offi. Vt non modò Græcarum literarum rudes, sed etiam docti aliquantulùm se arbitrentur adeptos & ad dicendum, & ad iudicandum. id est, in oratoria arte, & in philosophia. Omnes ferè codices habẽt Discendum pro Dicendum. Quod exemplum ideo subieci potißimum, ut uulgus emendarem. Vnde Dictio uocatur, oratoria & facunda oratio. Nam ab illo generali huius uerbi significato fit Dictio, quæ est uocabulum, siue uerbum. Ex hoc ipso uerbo Dico, duo frequentatiua

In præf. lib. 1.

tiua oriuntur, Dicto, & Dictito: sed posterius potius frequentatiuum est, & idem est quod frequentibus temporibus, frequentibusq; locis dico, & narro. Alterum autem est, quod dico, si id alter scribens excipiat, & manu, styloq; notet: ut Cicero ad Atticum quadam epistola testatur se illam non scripsisse, sed reparandi lateris gratia obambulantem dictasse. Et Quintilianus delicias dictandi appellat, sentiens delicati, non laborioſi esse dictare, nec accuratè dictando scribi. Ita dicta sunt Dictito, & Dicto, à Dico, ut Ventito, & Aducnto à Venio, & eadem penè ratione significant. Nam Ventitare est frequenter uenire: Aduentare uerò proximum iam esse ueniendo. Victitare autem eodem modo dicitur, significatq; non frequenter uiuere, sed uesci, & quasi uictu uti, siue tali genere uictus frequentissimè, & ferè semper uti: ut, Sarmatæ uictitant lacte. Dictum, & Dicta, de omni sermone intelliguntur, sed specialem quoq; significationem habent pro dicaci sermone: unde dicta est Dicacitas, quam Quintilianus ita definit: Dicacitas sine dubio à dicendo, quæ ex omni genere communi dicta est. Propriè tamen significat sermonem cum risu aliquos incessentem. Ideo Demosthenem urbanum fuisse dicunt, dicacem negant. Dicacitas igitur (ut dicebam) sermo cum risu aliquos incessens, Dictum uocatur, quod Græcè σκῶμμα dicitur: quale est Ciceronis: Nisi forte iure Germanum Cimber occîdit. Germani, quos Francos nunc dici Hieronymus ait, & Cimbri, nationes sunt olim inter se dissidentes. Cicero autem de quodam, cui nomen erat Cimber, à quo frater occisus est, loquitur, captans risum ex hac ipsa ambiguitate sermonis. Et illud Terentiani Thrasonis in adolescentulum, quod Gnatho uetus dictum credidisse se simulat, id est, ueterem facetiam, ac uetus ridiculum:

Epist. 13. lib. 9.

Lib. 10. cap. 3.

Lib. 6. cap. 4.

Philipp. 12.

In Eunu. act. 3. sce. 2.

Lepus tute es, & pulpamentum quæris.

Valer

Valerius Martialis ad Domitianum:

Lib.1.epig.5. Consueuere iocos uestri quoq; ferre triumphi,
Materiam dictis nec pudet esse ducem. Qualia autem sunt dicta, quæ in ipsum triumphantẽ milites iaculari solebãt,
Sueto. in Cæsa. cap.49. illud quod Cæsari dictatori fuit decantatum, erit exemplo:
Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

Illud Subegit, & Cæsarem, in quem dicitur, mordet: & alijs, apud quos dicitur, risum mouet.

Adorare, & Supplicare. CAP. XI.

ADorare, ab Oro, quod est ore precor, componitur: Supplicare, à Plico, quòd genu, poplitemq;, aut ceruicem plicamus, quum à potentiore aliquo magnum quid precamur. Et tamen Adorare sine ore, hoc est, sine uoce fit, non sine plicatione genuum, ac gestu corporis. Supplicare sine plicatione genuum, ac gestu corporis, non sine ore, & uoce. Hinc est, quare Supplicare tantùm homini datur, Adorare etiam mutis: unde elephas, & phœnix, & alia quædam irrationalia solem adorare dicuntur. Nosq; rebus mutis, & sensu carẽtibus non supplicamus, sed adorationis honorem exhibemus, ut regum statuis, signis, uestibus, literis, alijsq; similibus. Et præcipuè picturis, imaginibusq;, tum Dei, tum sanctorum, tum ipsius etiam crucis, quam sapientes adorant, stulti etiã orant. Quod de cruce, idem etiam de sudario dico, cæterisq; similibus: idem de reliquijs sanctorum, quorum corpora præsentia adoramus, animas uerò absentes oramus. Siquid autem ad hæc muta, quæ uidemus, dicimus, salutatione utimur, non precatione, quale est: Salue sancta crux.

Assurgo. CAP. XII.

ASsurgunt sani, ut stent, aut ut obuiam eant: assurgunt ægroti, ut sedeant, aut ut cubito innitantur. Vtroq; modo in alt

in alterius honorem, aut officij, aut beneuolentiæ causa hoc agentes. Idcoq; ferè adiungitur datiuus: ut, Aduenienti magistratui omnes assurgimus, etiam morbo affecti. uidelicet ob honorem. Et, Pater quum iaceret in lecto, redeũti à peregrina militia filio assurrexit, optatißimum illud caput amplexurus. nempe ob charitatem.

Tollo. CAP. XIII.

SVstuli *filium ex uxore, id est, habui filium. Item, Sustuli filium. id est, educaui: & ab utroq; fit Sublatum. Primũ est à* Tollo, *pro capio: secundum à* Tollo, *pro educo.* Paulus: *Tamen intelligendum est de his legem sentire, qui liberos tollere possunt. Itaq; si castratum libertum iurciurando quis adegerit, dicendum est, non puniri patronum hac lege.* Quintilianus: *Cupidus ego liberorum uxorem duxi, filium sustuli, natum educaui, in adolescẽtiam perduxi. Aliud est igitur hîc Sustuliſſe, & Educaſſe. Et alibi: Qui ex duobus legitimis, alterũ in adoptionem dederat, alterum abdicauerat, sustulit nothum. id est, habuit: quanquàm parum propriè significo, quod uolo. Nam ut fœmina quum mater fit, dicit, Peperi filium: ita uir quum fit pater, dicit, Sustuli filium.* Terentius: *Quicquid peperisset, decreuerunt tollere. id est, educare.* Idem: *Meministin' me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum, si puellam parerem, nolle tolli?* CHREMES, *Scio quid feceris, sustulisti. Eodem modo dicimus, Tulit filium, ut sustulit.* Suetonius *in* Domitiani *uita:* Deinde *uxorem* Domitiani, *ex qua in secundo consulatu suo filium tulerat, repudiauit. Alia duo significata notiora sunt, quorum alterum est summouisse, ut* Vergilius: *_Iubet & sublata repòni Pocula. Alterum, in altum tulisse: ut idem: _Et sublatum altè consurgit in ensem. Quæ duo declarantur ex illo in* Neronem *epigrammate:*

In Andr. act. 1. sce. 3.

In Heaut. act. 4. sce. 1.

Aeneid. 8.

Aeneid. 9.

Quis neget Aeneæ magna de stirpe Neronem?

Suet. in Nero. cap. 39.

Sustulit

Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem. Hic *sustulit matrem, qui, occîdit, & de medio abstulit.* Ille *sustulit patrem id est, supra humeros sumpsit, & ab incendio eripuit.*

Prouoco, & Lacesso. CAP. XIIII.

PRouoco, *in malam partem dicitur, & in bonam.* De *mala notum est.* De *bona uerò*, Cic. *ad* Brut. *Tuis literis amantissimis sum prouocatus.* Lacesso *plerunq; in malum: ut idem,* Sed *iustitiæ primum munus est, ne cui quis noceat, nisi lacessitus iniuria.* Sed *nonnunquam in bonum: ut idem* v. Tuscu. *Tuis me amantissimis libris lacessisti.* Et *ad* Att. *lib.* XIII. *Cùm ipse homo nunquàm me lacessisset. id est, nunquàm me libris suis prouocasset ad respondendum.* Est *autem* Prouocare, *&* Lacessere, *tentare ad pugnam, & ad concertationem.*

Off. 1.

Hio, Hisco, & Dehisco. CAP. XV.

HIare, *est aliquid sua sponte, & externa aliqua ui diffindere, ut,* Tellus æstu, *& lingua ariditate aut nimio calore hiant.* Hiscere *est tantùm oris, & quidem humani, & accipitur pro eo quod est loqui, aut os aperire ad loquendum, sed ferè per negationem: ut,* Coram illo non auderes hiscere. *aut per interrogationem:* Quid nunc habes, *quod hiscere audeas?* Ouidius *tamen poëticè dixit,*

In epist. Hypsiph. ad Iaso.

Hiscere nempe tibi terra roganda foret.

Cùm oratores soleãt potius dicere Dehiscere. *id est, deorsum, pessumq; se aperire.*

Do, & Habeo fidem. CAP. XVI.

DO *fidem, non est (ut nunc multi loquuntur)* Des *fidem uerbis illius: &,* Non dedit fidem illi secum tantis uerbis loquenti. *Hi uidentur significare, quòd non credatur illius uerbis, quod Latinè dicitur,* Fidẽ habere, *loquendumq; sic potius:* Habeas *fidem uerbis illius.* Nam Dare fidẽ *est aliquid sanctè promittere.* Vt Terent. Grauidaq; *facta, dat fidem uxorem sibi*

In Andr. periocha.

ſibi Fore hanc_Verg. Accipe,daq̃; fidem. id eſt accipe ſponſionem factam à me, & tu mihi uiciſsim da tuam. Quintilianus: Fidem habeas hominibus, quos mentiri alius affirmat. Aeneid.8.
Accius apud Ciceronem: Neq; dedi,neq; do infideli cuiquam fidem. id eſt, non promiſi uere ex animo: quia ipſe meretur, ut uiciſsim fallatur. De Offi.lib.3.

Præ ſe ferre. CAP. XVII.

PRæ ſe ferre,eſt dicto, facto'ue,& ipſa ſtatim fronte qualem opinionem de aliqua re aut homine habeas, confiteri. Quintilianus:Fiduciã igitur præ ſe ferat orator,ſemperq; ita dicat tanquã de cauſa optime ſentiat. id eſt,ex ipſo aſpectu oratoris, ex ipſa uoce, ex ipſa tota oratione eluceat fiducia: quemadmodum qui pugnaturi ſunt, in uultu, & geſtu indicant tacitam uel formidinẽ, uel fiduciam:hoc eſt,præ ſe ferunt fiduciam,uel formidinem. Cic. Nam ille qui accipit iniuriam, meminit,& præ ſe fert. id eſt, ait ſe accepiſſe iniuriam, mentem'ue ſe habere perſequendæ iniuriæ oſtendit. Iterum: At beneficio ſum uſus tuo, quod quanquàm illud ipſum, quod commemoras,præ me ſemper tuli,malui tamen me tibi debere confiteri, quàm cuiquam minus prudenti non ſatis gratus uideri.Præ ſe ferre,& Confiteri,pro eodem poſuit. In eundem ſenſum accipi ſolet Præfero,item Præ me duco,Præ me gero, Ante me duxi. Idem:Et tamen quum ita uiuit,neminem præ ſe ducit hominem. Vbi accipitur Præ ſe,pro ante ſe,uel in comparatione ſui. Et alibi:Præ ſe utilitatem gerit. Et alibi:Tamen iniuriam à te in me factam,ſemper ante me duxi.

Rationem habeo,& Ratio conſtat. CAP. XVIII.

RAtionem habeo,idem eſt quod Reſpectum habeo,ſed tantummodo in bonum: ut, Habenda eſt ratio ſalutis, ratio honoris,ratio rei familiaris: non autem infirmitatis,turpitudinis incommodorum, ut quoſdam annotaui ſcribentes. &,

Tu

Tu facis contra rationem ualetudinis. id est, non habes respectum ualetudinis, sanitatis inquam, non ægritudinis: quæ duo, hoc significat nomen. Quæ exempla, quia passim inueniũtur,

Epist. 3. libr. 6. fam. epist. *omitto. Cicero ad Marium inquit inusitatius: Pudori tamen malui, famæq; cedere, quàm salutis meæ rationem ducere. Et in* 11. *Offic. Siue ratio constantiæ, uirtutisq; ducitur, aut hæc ars est, aut nulla omnino, per quam eam assequamur. Et hoc fit cum genitiuo. Cum ablatiuo autem præposita præpositione Cum, habet aliam significationem: ut Cicero in Catone maiore: Rationem habet cum terra, quæ nunquàm recusat imperium. id est, negotium, & commercium habet cum terra.*

Lib. 5. *Quod probatur ex illo in Tuscul. Quis est omnium qui modò cum Musis, id est, cum humanitate, & doctrina habeat aliquod commercium, qui se non hunc mathematicum malit,*

Epist. 5. lib. 2. *quàm illum tyrannum? Idem ad Att. Nunc uerò, quoniam ea quæ putaui præclara, expertus sum quàm essent inania: cum omnibus Musis rationem habere cogito. Rationem constare (ut breuiter dicam) est æquam legitimamq; rationem aut*

Epist. 5. lib. 1. *ostendi, aut apparere ostendi posse. Plinius Iunior: Mihi & tentandi aliquid, & quiescendi illo autore ratio constabit. Et*

Epist. 9. lib. 1. *iterum: Mirum est quàm singulis diebus in urbe ratio constet, aut constare uidcatur pluribus, cunctisq; non constat. Vlpianus: Planè ne si defendendi gratia aliquid fecerit, rationem ei constare oportet. id est, rationem eum iustam aut ostendere, aut facilè posse ostendere.*

De E᾽, & Ex, diuersisq; nominibus, & uerbis eisdem appositis. CAP. XIX.

E᾽ Republica est, id est, pro Republica est. *Quint. At hoc nemo dubitabit quin si nocentes mutari in bonã mentem aliquo modo possint, sicut posse conceditur, saluos esse eos, magis è Repub. sit, quàm puniri.* E᾽ Republica dicendum est, ut in

ut in Oratore Cic. testatur, non ex Repub. Tollitur enim x, sicut in omnibus fit ferè quæ ab r, incipiũt: ut, È regione: id est, ex opposito, uel ex aduerso, atq; è contrario: non ex regione. È re mea, è re tua, è re nostra. Liuius lib. XXXIII. Perinde ac si non postulauerint, quæ è re sua essent, sed suaserint, quæ nobis censerent utilia esse. Similiter è dignitate, ex utilitate, ex usu: pro eo quod esset, pro dignitate, uel ad dignitatem, utilitatem uel usum. Cicero: Facis ex tua dignitate, & è repub. Et alibi: Legem (ut æquum est) ex utilitate Reipublicæ considerate. Terentius: Quod ex usu siet. Cæsar in Commentarijs: Vtrum prælium committere ex usu sit. Ex tempore dicere, est ex improuiso, & impræmeditatum dicere, nec domi compositam orationem afferre. Hinc uocatur Extemporalis oratio. Persius autem ait: Atque ex tempore uiuis? Ex tempore quoq; agere. Cic. Offi. II. Quos credimus expedire rem, & consilium ex tempore capere posse. Aliter idem tertio eiusdem operis libro dixit: Vnius generis quæstiones sunt hæ omnes, in quibus ex tempore officium quæritur: ex tempore, quasi ex temporis conditione. È renibus laborabat, idem inquit: hoc est, morbum in renibus patiebatur. Ex uinculis causam dicere, est alligatum respondere criminibus: ut Ex equo pugnare, est in equo sedentem pugnare.

Ad Brutum epist. 2.
De Inuent. li. 2.
In Heauton. act. 1. sce. 2.
Satyr. 3.

Aestimo, & Existimo, Cogito, & Excogito. CAP. XX.

AEstimo, & Existimo à plerisq; confunduntur, quum diuersa sint, sicut Cogito, & Excogito. Antè enim est Cogitare, deinde Excogitare, licet non quicunq; cogitat, statim & excogitet. Ita prius rem æstimamus, deinde qualis sit, existimamus. Aestimare enim est considerare. Existimare uerò iudicare. Quintilianus: Consumptis affectibus, non reperiens quo dignè modo uultum patris posset exprimere, uelauit eius caput, & suo cuiusq; animo dedit æstimandum. Cicero de le-

Lib. 2. cap. 14.
Lib. 1.

gibus: Siſenna eius amicus, omnes adhuc ſcriptores, niſi qui fortè nondum ediderunt, de quibus æſtimare non poſſumus, facilè ſuperauit. Et in Verrinis: Expendite deinde hæc, atq; æſtimate pecunia. Vnde dictum eſt Aeſtimare, pro taxare, ab æs æris, & τιμὴ Græcè, quod eſt pretium Latinè. Ouidius tertio de Triſtibus libro:

Act. 7.

Quod quicunque leget (ſi quis leget) æſtimet antè,
Compoſitum quo ſit tempore, quoq; loco.

Coniuro, & Conſpiro. CAP. XXI.

CConiurare, & Conſpirare, ferè in malum accipiuntur, quoties in patriam, aut bonum principem coniuratio fit, atq; conſpiratio. Sed ſi honeſta cauſa id fiat, in bonum etiam accipi debet. Nam & Mutius Scæuola ad Porſennam regem inquit: Trecenti coniurauimus principes iuuentutis Romanæ, ut in te hac uia graſſaremur. Et Cicero ad Cæſarem pro Ligario, Fratrum conſpirationem dixit, quaſi unanimitatem. Verùm Conſpiratio, ut in hoc ipſo loco, nonnunquam nemini perniciosa eſt, in neminemq; graſſatur: Coniuratio ſemper in alterius pernicicm graſſari ſolet.

Liui. lib. 2. ab urb.

Cordi eſt, & In animo eſt. CAP. XXII.

CCordi eſt, & In animo eſt, differũt. Nanq; hoc ſecundum, notum eſt ſignificare in animo habeo, uel animus eſt mihi, uel uolo, atq; conſtituo: ut ad Terẽtiam Cicero: Nobis erat in animo Ciceronem ad Cæſarem mittere. Illud uerò, eſt delectat, & placet. Vt idem: Itaque non tam me iſta ſapientiæ, quam modò Fannius commemorauit, fama delectat, falſa præſertim, quàm quòd ſpero amicitiæ noſtræ memoriam ſempiternam fore: idq; mihi eò magis eſt cordi, quòd ex omnibus ſeculis uix tria, aut quatuor numerantur paria amicorum. Quo in genere ſperare uideor Scipionis amicitiam & Lælij, notam poſteritati fore. id eſt, eò magis me delectat, & placet,

Epiſt. 11. lib. 14. famil.

De Amic.

placet.Terẽtius:Aut tibi nuptiæ hæ ſunt cordi. Et alibi:Quia uterq; utrique eſt cordi. id eſt, Nuptiæ iucundæ ſunt tibi, & uterque alterum amat. *In Andr.act. 2.ſce.1. In Phorm.act. 5.ſce.3.*

Inuerto,& Interuerto. CAP. XXIII.

INuertere eſt *quaſi in contrarium uertere,ut interiora ueſtis,aut pellis,aut aliarum rerum exteriora facere,præpoſtereq; uerba pronũtiare:ut pro* Lauo Vola. *Interuertere eſt rem aut commodatam,aut depoſitam,aut creditam,callidè, doloq;,ne domino reſtituatur,efficere.ut* Cicero *in Verrẽ:Candelabrum, quod rex Syriæ Ioui Capitolino dono tulerat, à Verre, qui illud à rege commodato acceperat, interuerſum eſſe conqueritur.* Marcellus *iuriſconſultus. Si duo,inquit,hæredes rem apud defunctum depoſitam dolo interuerterint.* *Act.6.*

Compertum eſt,& Exploratum eſt. CAP. XXIIII.

COmpertum eſt *mihi, &* Exploratum eſt *mihi, idem eſt quod ſcio per inueſtigationem:ſimiliter comperi,& exploraui.Conſtitutum eſt mihi,*Deliberatũ *eſt mihi,*Decretum *eſt mihi,idem quod Apud me cogitando firmatum eſt:ſimiliter conſtitui,& decreui,at non ita* Deliberaui. *Poſſum nanq; deliberaſſe,& nihil tamen conſtituiſſe.* Quintilianus *in ægro redempto:Oderitis licet confeßionem meam, deliberaui. hoc eſt,dubitaui,& hæſitaui. Itaq; differt an dicamus Senatus deliberauit: an, Senatui deliberatum eſt.id eſt,decreuit.* Plinius Iunior: *Tum ego, ſi fixum iſtud tibi ac deliberatum eſt, ſequar te.*Cicero *in Verrem:Deliberatum autem eſt,ſi res opinionem meam, quam de uobis habeo,fefellerit, non modò eos perſequi, ad quos maxima culpa corrumpendi iudicij, ſed etiam illos ad quos conſcientiæ contagio pertinebit.* Exploraui *tamen pro inueni ferè accipitur,quum* Exploro *idem ſit, quod inquiro ſagaciter: unde dicuntur* Exploratores. Idem *fit in nonnullis alijs,ut* Exigo, *quod eſt uehementer, & iure* *Declam.5.* *Epiſt.ult.lib.7.* *Act.7.*

quodam postulo: inde Excgi,& Exactum, pro postulando obtinui, & postulando obtentum. Tale est quæsitum, pro partum,à quæro.

Fœnero,Fœneror,Mutuo,& Mutuor. CAP. XXV.

FOenero tibi dicitur,sicut Mutuo tibi: Fœneror abs te,sicut Mutuor abs te. Qui mutuat pecuniam, dat mutuò. Qui fœnerat pecuniam,dat ad usuram. Qui mutuatur pecuniam, mutuò accipit. Qui fœneratur pecuniam, ad usuram accipit.

Gradum facio,& Gradum iacio. CAP. XXVI.

GRadum facere,nõ est transitum facere, sed aliquam rem gradum, & quasi scalam ad alia facere. Ideoq; à quibusdam dicitur, Gradum iacere:ut si riuum transire,si in arborem, fenestram'ue aut tectum scandere uelim, & saxo, & scamno, aliqua'ue alia re gradum facio: ut apud Quintil. Nanq; & illud frequens est, ut ea, quibus minus confidimus, quum tractata sunt omittamus:interim sponte nostra uelut donantes,interim ad ea,quæ sunt potentiora, gradum ex his feciſſe contenti.Hoc eodem modo Ambrosius in libris Offic.utitur. Cicero contra Rullum: Nunc quasi gradum quendam, atq; aditum ad cætera iactum intelligetis. Idem pro Cluentio:Antequàm ad hoc nefarium facinus accederet, aditum sibi alijs sceleribus antè muniuit.

De Certum est. CAP. XXVII.

CErtum est, non modò accipitur pro Manifestum est,ut Quintilianus, Nempe legem esse certum est: sed etiam pro Deliberatum, & constitutum est. In quo secundo plerunq; adiungitur datiuus cum infinitiuo: ut, Certum est mihi ire in Hispaniam. Nonnunquam datiuus subintelligitur, ut apud Vergilium:

Eclog.10. *Certum est in syluis,inter spelæa ferarum Malle pati.*

Liceor,

Liceor,Licitor,& Addico. CAP. XXVIII.

Liceor uidetur carere præterito, tamen quasi præteritum habeat,format à se frequentatiuum (sed eiusdem tamen significationis) Licitor:*unde sunt participia* Licitans,*&* Licitaturus. *Vtriusq; igitur uerbi significatio est,pretium deferre in auctione faciẽda:hoc est,in uenditione,quæ publicè fit.Hinc unum compositum fit* Polliceor,*non multũ à primitiua significatione dißidens.Est enim* Polliceri,*ultro aliquid promittere. Ita qui licentur,aut licitantur,ultro pro re emenda pretiũ, alius alio maius pollicentur,ut sibi potius,quàm alteri uenalia addicantur. Nã tali modo uendere,Addicere est.Et inde apud Iurisconsultos*, De in diem addictione *titulus est,quem nostri iurisperiti emendant* De in diem adiectione, *non uerbum modò,sed sententiam quoq;,atq; ius ipsum corrumpentes. Afferamus ergo exempla utriusq; uerbi.Vlpianus : Si res eius uenierit,& existat qui plus liceatur,an in integrum propter lucrum restituendus sit?Et quotidie prætores restituunt,ut rursum admittatur licitatio.Caius:Licitatio uectigalium,quæ calore licitantium ultra modum solitæ conditionis inflatur, ita demum admittenda est, si fideiussores idoneos, & cautionem is,qui licitatione uicerit, offerre paratus sit. ad conducendum uectigal inuitus nemo compellitur. Et ideo completo tempore conductionis,licitatores alloquẽdi sunt. Licitatores uectigaliũ ad iterandam conductionem antè,quàm superiori conductioni satis faciant,admittendi non sunt.Paulus:Si uẽditor simulauerit meliorem allatam conditionem, cùm minoris, uel etiam tantidem alij uenderet, utriq; emptori in solidum erit obligatus.Sed si emptor alium non idoneum subiecit,ciq; fundus addictus est,non uideo,inquit,quemadmodum priori sit emptus, cùm alia conditio,& uera subsecuta sit. Sed si neuter subiecit emptorem, maiore autem pretio addictum est prædium ei,*

qui ſoluendo non eſt, abitum eſt à priori emptione, quia ea melior intelligitur, quam uenditor comprobauit, cui licuit non addicere. Quibus ex uerbis intelligitur, quid ſibi uelit illud Ciceronis in Offic. lib. 111. Non licitatorẽ uenditor, nec qui contra ſe licetur, emptor opponet. Idem pro Cecinna: Quũ eſſet (ut dicere inſtitueram) conſtituta auctio Romæ, &c. Itaq; mulier facere conſtituit, mandat ut fundũ ſibi emat, &c. Ebutio negotium datur, adeſt ad tabulã, licetur Ebutius, deterrentur emptores multi, partim gratia Cæſenniæ, partim pretio: fundus addicitur Ebutio, pecuniam argentario promittit Ebutius. Quo teſtimonio nunc uir optimus utitur, ſibi emptum eſſe, quaſi uerò aut nos ei negemus addictum, aut tum quiſquam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Cæſenniæ, cùm id pleriq; ſcirent, omnes ferè audiſſent, hi cõiectura aſſequi poſſent, cùm pecunia Cæſenniæ ex illa hæreditate deberetur, eam porrò in prædijs collocari maximè expediret, eſſent autem prædia, quæ mulieri maximè conuenirent, ea uenirent, liceretur is quem Cæſenniæ dare operam nemo miraretur, ſibi emere
Declam. 12. nemo poſſet ſuſpicari. Quintilianus de Pasto cadauere: Si nobis nihil ex cõmeatu noſtro partiris, nos uicinæ ciuitati uendimus, liceat ſeruire ubi frumentum eſt. Non exigua res eſt.
Declam. 5. pro uita, pro ſepultura, pro innocentia licemur. Idẽ in Aegro redempto: Omnes facultates in pretia collegi, rus, ſeruulos, penates, & omnia utiliora properanti feſtinatione parentis addixi. Inde addicti apud ueteres dicebantur, qui prætoris pronuntiatione, ac iuſſu, quum ſoluẽdo nõ eſſent, creditoribus uendebantur. De quibus magna apud Liuiũ fit mẽtio. Et Addictus morti, deſtinatus dicitur. Cice. de Offi. lib. 111. Et is, qui morti addictus eſſet, paucos ſibi dies commendãdorũ ſuorum cauſa poſtulaſſet, uas factus eſt alter. Aliquando ſine auctio-
Lib. 4. ne fit licitatio: ut apud Curtium de Dario, qui pollicebatur pretium

pretium pro capite Alexandri, si quis eum dolo occidisset, ita inquit: Et quum habeatis arma, licitamini hostium capita. Si quid tamen inter Liceri, & Licitari differt, id est, quòd Liceri uidetur aut sine respectu esse aliorum emere uolentium, aut tantùm semel deferre pretium. Licitari uerò cum multis, & sæpius augere pretiũ, ut emere uolentes deterreas ab emẽdo.

Audio, & Exaudio: Oro, & Exoro. CAP. XXIX.

AVdio, & Exaudio, indifferenter ponuntur pro duplici significatione. Vna pro eo quod est, auribus accipio: altera pro eo quod est, audita petenti concedo: ut, Audire uocem uisa sum modò militis. &, *Terẽ. in Eunu. act. 3. sce. 2.*

Vox quoq; per lucos uulgò exaudita silentes. Idem: *Verg. Geor. 1.*

Audijt, & cœli genitor de parte serena Intonuit leuũ. &, *Æneid. 9.*

Nulli exaudita deorum Vota precesq; meæ. *Æneid. 8.*

Audio tamen frequenter accipitur pro eo quod est, credo, accedo, pareo præcipienti, sed ferè cum negatione, & frequentius per participium, quod transit in nomẽ, quod est Audiendus: ut apud Quintil. Nec audiendi quidam, quorum est Albutius, qui tres modò primas esse partes uolunt: quia memoria, atq; actio, natura, non arte contingant. Audiendus nõ est, idem est, quod audiri non debet. Idcoq; licebit dicere: Neque uerò quosdam, quorũ est Albutius, audire debemus. Sine participio, Cic. Tuscul. lib. 1. Nec Homerum audio, qui Ganymedem à dijs raptum ait propter formam. Sine negatione, idem in eodem: Endymion uerò (si fabulas audire uelimus) nescio quando in Lycio obdormiuit. Sed coniunctio hæc, tacitam quandam in se habet negationem. Aut certè idem hoc loco dicemus, quod diximus lib. 111. de ullus. Sed nonnunquam sine negatione aptè dicitur, ut apud Liuium: Ciuem tuum non audisti arma capere, ac sequi se iubentẽ Annibalem. Paulò pòst: Audisti castra prodi, & arma tradi iubentem. Audio insu- *Liũ. lib. 3. cap. 3.*

per, pro fateor, quæ similis significatio superiori est. Idcoq; sæpe sic scriptum legimus: Audio, & fateor: quasi posterius declaret primum. Exoraui hoc munus, idem est, quod orando impetraui. Exoraui patrem, exorando induxi: quod licet etiam pueris notum sit (quippe Terentium legẽtibus, ubi hoc uerbum millies est, nec unquam reperitur aliter acceptum) tamen quidam sic loquuntur, Exoramus te Deus.

De Lego, & Perlego, multisq; aliis à Per, compositis. CAP. XXX.

LEgo, & Perlego differunt, & multa huiusmodi. Legere quid sit notum est. Perlegere uerò ad finem usq; legere: ut
Cap.8. Quintil.in XII. Ideoq; opus est intueri omne litis instrumen-
Epist. Oeno.ad Parid. tum, quod uidere nõ est satis, perlegendum erit. Ouidius: Perlegis? an coniux prohibet noua? Lactantius in proœmio lib.V. Non iniustè petere uidemur, ut si quis erit, qui inciderit in hæc, si leget, perlegat. Ita differt Scribere, & Perscribere, quæ exẽpla sunt plurima. Titus Liuius lib.I. statim in proœmio: Facturus ne operæpretium sim, si à primordio urbis, res gestas Po.Rom.ab initio perscripsero. Perferre, usq; ad constitutum finem ferre. Vergil.
Æneid.2. Nec spatium euasit, nec totum pertulit ictum.
Et multi ferunt literas, sed eas uel negligentia, uel dolo, uel casu non perferunt. Cicero: Sed nuntius ille, qui literas accepit, non pertulit. Seneca in Tragœdijs:

Leue est miserias ferre, perferre autem graue. Id est, ad spatium temporis in miserijs esse, leue est: ad finem uerò usque uitæ, graue est: ut in illo simili exemplo Martialis:
Lib.9. epig.72. Nam uigilare leue est, peruigilare graue. Hoc est partem noctis uigilare, leue est: usq; ad finem uerò, & totam noctem insomnem ducere, graue: quod dicitur etiam Pernoctare, unde & Pernox, quod à peruigilando ita differt, quòd hoc interdiu

interdiu quoq; fieri poteſt, illud uerò tantũmodo noctu: quanquàm pernoctare peruigilantes poſſumus. id eſt, totam noctem inſomnem ducere. Peruigil draco dictus, eſt non quòd pernox eſſet, ſed quòd nunquàm dormiret, ſemper uigilans. Peragere reum, eſt non tantùm agere reum, niſi peruenias ad illius condemnationem. Dicitur enim accuſator reum condemnaſſe, quũ illum condemnandum curauit. Vlpianus: Peregiſſe autem quis reum non aliter uidetur, niſi & condemnauerit. Perorare, finem orationis orare. Vnde Peroratio, finis orationis dicitur. Sed quia in hac parte utimur plerunq; affectibus, ideo uſurpamus interdum Perorare pro ipſa commotione affectuum: ut Quintilianus: At iſta legem recitat, & in cadauer filij perorat. id eſt, indignationẽ commouet. Perſuadere, eſt ſuadendo inducere: ut Cicero in Philip. Duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæſarẽ Pompeio ſuaſerim, ea uelim reprehendas, ſi potes. Vnum ne quinquennij Cæſari imperium prorogaretur: alterum, ne pateretur fieri, ut abſentis eius ratio haberetur. Quorũ ſi utrumuis perſuaſiſſem, in has miſerias nunquàm incidiſſemus. Suaſit ergo, & non perſuaſit Cicero Pompeio. Ideoq; dicere ſolemus, Sic mihi perſuadeo: non autem, ſic mihi ſuadeo. Perſuaſum habeo, perſuaſum eſt mihi: non autem ſuaſum habeo, ſuaſum eſt mihi. Idem ad Brutũ: Perſuaſum eſt enim adoleſcenti, & maximè per me eius opera nos eſſe ſaluos. Ille tamen qui alijs, ſiue alios (utrunq; enim dicimus) perſuaſit, non Perſuaſor eius ſententiæ appellari ſolet, ſed Autor. Cic. lib. Offic. III. Atque huius deditionis, ipſe Poſthumius qui dedebatur, ſuaſor, & autor fuit. quaſi dixiſſet, ſuaſor, & perſuaſor. Apud Quintil. autem, cæteroſq; ſui temporis dicitur Perſuaſio, pro certa opinione, atq; ſententia, quam nobis perſuaſimus: ut libro primo, Si qua publicè eſt recepta perſuaſio. Quæ (quantùm ego qui-

Declam. 6.

Philipp. 2.

Epiſt. 3.

dem ſentio)id ſignificare uidetur,quod Chriſtiani dicunt, Fidem. Et ſi originem Græcam inquiramus neſcio an cõmodius dicamus Perſuaſio, quàm Fides, præſertim re ipſa pro nobis faciente. Fides enim propriè Latinè dicitur probatio:ut,Facio fidem per inſtrumenta,per argumẽta,per teſtes. Religio autem Chriſtiana nõ probatione nititur,ſed perſuaſione,quæ præſtantior eſt quàm probatio.Nam ſæpe probationibus non adducimur: ut malus ſeruus, malus filius, mala filia, mala uxor,optimo conſilio, quod confutare non poteſt, non tamen acquieſcit.Qui perſuaſus eſt,planè acquieſcit, nec ulteriorem probationem deſiderat. Non enim ſolùm ſibi probatũ putat, ſed ſeſe commotum ad ea exequenda intelligit. Sed quia Fides etiam pro(ut ſic dicam)credulitate accipitur,quale eſt,Habeo tibi fidem,rectè etiam noſtra religio nominata eſt fides, ſicut à Græcis πίϛις. Verùm eò,unde egreſſi ſumus, reuertamur. Perſuadere eſt in effectu:Suadere autem in actu, itemq; Diſſuadere.Itaq; nonnulli peccant,quum dicunt, Diſſuaſi hoc illi. pro eo quod eſt, reuocaui ab opinione,in qua erat. Siquidem pro hoc ſenſu dicimus,Perſuaſi ne faceret:ſicut ediuerſo, Perſuaſi,ut faceret. Quare & Suaſor,& Diſſuaſor niſi perſuadeant,nihil effecerunt. Quintilianus:Ergo pars deliberatiua, quæ eadem ſuaſoria dicitur, de tempore futuro conſultans (quærit etiam de præterito) officijs conſtat duobus, ſuadendi, & diſſuadendi. Non dixit perſuadendi, quoniam non eſt officium oratoris poſitum in euentu,qualis eſt perſuaſio: neque eſt eius ars perſuadendi, ſed ſuadendi, & diſſuadendi in deliberatiuo genere. In uniuerſum autem bene dicendi, quod eſt in actu,non in euentu. Prætereà deliberatio uocatur Suaſoria,quoniam utrinq; ſuadetur: qui enim diſſuadet, nil aliud quàm in contrarium ſuadet. Cicero in Catone maiore: Diſſuaſimus nos. Déinde, ut ſcias finem euentumq; diſſuaſionis,

lib.3.cap.10.

ſubiun

ſubiunxit: Itaque lex popularis ſuffragijs populi repudiata eſt. id eſt, diſſuaſimus, & diſſuadendo ne fieret, perſuaſimus. Quantùm errant philoſophi noſtri, quorum Albertus unus eſt, qui quum de comparatione dialecticæ, & rhetoricæ diſputant, huius uerbi ſignificationem neſcientes, quiſquis illos leget, intelliget. Permanere, eſt uſque ad finem manere. Plinius Iunior: Tunc demum lentè, cunctanterq; ueniunt, nec tamen permanent, ſed ante finem recedunt, alij diſſimulanter, & furtim: alij ſimpliciter, & liberè. Epi. 11. lib. 1.

De quibuſdam aliis à Per, Præ, uel Re, compoſitis. CAP. XXXI.

LOcuti ſumus nonnihil de præpoſitione Per, quando componitur: addamus adhuc aliquid amplius. Nonnunquam hæc per compoſitionem in malum accipitur, Periurus, Perfiduſq;, qui iuſiurandum, fidemq; uiolat. Pertinax, qui nimis eſt tenax. Perfuga, qui ad hoſtes tranſit. Perditus, qui in omne ſcelus eſt traditus. Percitus, qui iracũdia, furorcq; eſt incitatus. Peruerſus, qui uerſatur in malo, & à bono uerſus eſt. Perpeſſus, laborioſe paſſus. Sæpe accipitur quaſi per medium, ut Perlucidum, ſiue Pellucidum, id eſt, per cuius medium fulgor emanat. Perſpicuum, per cuius medium, licet opertum ſit, oculos dimittimus, & per eius medium uidemus: ut aqua, glacies, laterna, ueſica, uitrum, cryſtallus, gemma. Sed perſpicuũ plerunque ad mentem refertur: ut, Id quod ais perſpicuum eſt. id eſt, tale, quale uitrum, aut cryſtallus. Pellucidũ magis ad corporea. Plautus in Aulul. Ita is pellucet, quaſi laterna Punica. Seneca de trãquillitate: Quid pellucenteis ad imum aquas, & circunfluentes ipſa conuiuia? Qui ntil. Sed ut inter ſe iuncti, atq; ita cohærentes, ne commiſſura pelluceat. Aliquando, ſed figuratè, ad mentem refertur, ut apud M. Tull. in Bruto: Ita reconditas, exquiſitasq; ſententias, mollis & pellucens ueſtiebat

bat oratio. Idem eſt Pellucens, & Translucens, adeò ut Plinius maior ferè nunquàm utatur perlucens, ſiue perlucidus, ſed translucens, ſiue translucidus, quod etiam figuratè ad mentem refertur: ut apud Quintil. lib. VIII. Similiter illa translucida, & uerſicolor quorundam elocutio res ipſas efſœminat, quæ illo uerborum habitu ueſtiantur. Perfluere, per medium alicuius fluere, ut ſi lagœna male materiata maleq; compacta ſit, perfluit, id eſt, per eius medium humor, qui intus eſt, fluit. Terentius: Hàc, atq; illhac perfluo. id eſt, in modũ non fidelis lagœnæ, quæ mihi cõmittuntur, effundo. Plinius idem ſæpius utitur Transfluo pro perfluo, quæ idem ſunt, ut Perfuga, & Transfuga. Perpluere, per medium alicuius pluere: ut, Hæc domus perpluit, hoc tectum perpluit. Quintil. in VI. Quum cœnaculum eius perplueret. Frequentiſſimè accipitur pro ualde, ut alio libro oſtendi: Permagnum, Pergraue, Periucundum. Quo in loco notandum eſt, quòd cùm Præ in eadem ſignificatione reperiatur, tamen quædam uocabula cum Præ coniunguntur, non cum Per: ut, Præpotens, præcelſus, prælatus, præfulgens, prædiues, prædulcis, prælongus, prædurus, præclarus, præcultus. Quòd ſi quid inter has præpoſitiones intereſſe uelis, id erit, quòd uehementius auget Præ. Nam Prælongus homo, Prælonga oratio, ea dicitur, quæ enormi longitudine eſt: & Præpotens, Præcelſus, & ſimilia, maiorem in modum potens, celſusq;, & quaſi præter modum, moremue aliorum potens, ac celſus. Vnde etiam Præcox fructus, præter morem cæterorum coctus, ſiue ante cæteros. Vnde uuæ, ficusq; præcoces dictæ: & Præmaturus, antè quàm ſit tempus maturum, collectus. Quidam tamen Præcoquus dicunt, ut Martialis:

In proœmio.

In Eunuc. act. 1. ſce. 2.

Cap. 4.

Li. 13. epig. 46.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis perſica cara ſumus.

Eadem

Eadem præpoſitio iuncta cum uerbo, nonnunquam habet penè nihil diuerſum à ſui ſimplicis ſignificatione, ut Præludo, *præcido, præmorior, præcingo. Idem ſunt enim quod ludo, cædo, ſiue incîdo, morior, cingo. Cuius naturæ eſt etiam,* Re, *ut* Reſeco, *recîdo, recingo, repurgo, refŏdio, repromitto, reuinco: quæ ſæpe uix quippiam à ſimplicibus diſſentiunt in ſignificatione.* Per, *in obteſtationibus, atq; adiurationibus ferè ſolet ſeparari à ſuo accuſatiuo, interiecto nominatiuo, qui frequentiſſimè eſt* Ego, *ut* Vergil. Per ego has lacrymas, dextramq; tuam, te, &c. Quintil. in Mathem. Per ego has te optime pater (ſi uis) tantùm fortes manus. *Lib. 4. Æneï. Declam. 4.*

Inter Proſequor, & Perſequor. CAP. XXXII.

PRoſequor, & Perſequor *multi neſciunt diſtinguere: qui ne falli poßint, ita accipiant,* Proſequi *non ferè carere ablatiui comitatu, ut* Proſequor te oculis, charitate, odio, honore, uerſibus, cantu, conuitijs: *ſignificaturq; actio, declarans alterius affectum in alterum.* Perſequor *autem uel in malam partem, id eſt, inſequor, & inſector: uel in bonam, cùm perſeuêro exequi, quod agere cœperam.*

Partio, & Impertio, & Partior. CAP. XXXIII.

PArtio, & Partior *quidam pro eodem legunt. Sed mihi uidetur rarò reperiri* Partio *ſine* In, & Partior *cum* In, *quando eſt deponens, ſed quando eſt paßiuum. Eſt nanq; Impertio idem, quod impendo, uel partĕ do.* M. Tullius: Aliquid temporis impertias huic quoq; cogitationi. *quaſi impendas.* Idem: Oneris mei partem nemini impertio. *quaſi partem do.* Reperitur aliquando *mutata cõſtructione, ut apud* Terẽtium: Plurima ſalute Parmenonĕ ſummum ſuum impertit Gnatho. *quaſi plurimam ſalutem* Parmenoni ſuo impertit Gnatho: *eo modo quo dicitur,* Dono tibi hunc equum, & Dono te hoc equo. *Huius paßiuum eſt* Impertior, *ut* Cicero: Atq; ctiam uiro forti *Epiſt. 14. lib. 9. ad Att. Pro Sylla. In Eunuc. act. 2. ſce. 2.*

ro ſorti collegæ meo laus impertitur. Partior idem eſt,quod partes facio, partesq; diſtribuo:ſicut Sortior, ſortem facio, ſortem'ue recipio.Verg._Et ſocios partitur in omnes. Quintilianus:Partire uel gratis,dũ quo reſpiremus afferas. Partiri itaq; de partibus dicimus. Impertio magis de re incorporea, & quaſi communico. Impartiri tamen aliqui dicunt,pro impertire,ab ipſo deponente Partior.

Aeneid.1.

In manu eſt,& In manibus. CAP. XXXIIII.

IN manu eſt,In manibus eſt,utrunq; accipitur pro eo,quod eſt,in poteſtate:ſed dupliciter,de præſenti,& de futuro.De præſenti,Cicero:Verùm hæc non ſunt in noſtra manu. Et filius in patris, & ſeruus in domini manu dicitur eſſe. Vnde Mancipium,& Manumiſſio. Lucanus:

Epiſt.2. lib.14. fam.epiſt.

Lib.7.

In manibus ueſtris quantus ſit Cæſar,habetis. Vergil.

Aeneid.9.

Terra autem in noſtris manibus. De futuro,Salluſt.Verumenimuro prò Deorum atq; hominum teſtor fidem, uictoria in manu uobis eſt,uiget ætas,animus ualet. Contrà,illis annis, atq; diuitijs omnia conſenuere. Tantùm incepto opus eſt,cætera res expediet. In plurali tamen frequentius, quum dicimus,Victoria in manibus eſt:quaſi iamiam tenetur. Etiam dicimus In manibus eſt, in alia ſignificatione,pro eo quod eſt, inter manus eſt, aut quia admirationi eſt, aut quia nondum operi ſumma manus impoſita. Quando eſt admirationi:Cic. in Cat.Ma. Eſt in manibus laudatio:quã quum legimus,quem philoſophorum non contemnimus? Quando res non eſt conſummata:idem in eodem libro:Septimus mihi liber Originum eſt in manibus,omnia antiquitatis monumenta colligo.

In Catil.

Præditus ſum,& Affectus ſum. CAP. XXXV.

PRæditus ſum bono dicitur, & Præditus ſum malo: ſicut Affectus ſum malo, & Affectus ſum bono:id eſt (ut breuiter magis,quàm optimè dicam) habeo bonũ, & habeo malum:

lam: ut, Præditus sum humanitate, uirtute, diuitijs, dignitate, uiribus: qui sermo est usitatissimus, nunquàm tamen cum ablatiuo, & præpositione à, uel ab, ut fit in Affectus: ueluti, Ego sum à rege magnis honoribus affectus: non autem Sum præditus à Deo magnis uiribus. De malo rarius. Cic. pro Sylla: Ni uerò unum me uis ferum præter cæteros, me asperum, me inhumanum existimari, me singulari immanitate, & crudelitate præditum. Idẽ pro Rabirio: Senectute affectus, morbo præditus. Contingit idem in singulari, ut in proximo exemplo: Existimari me singulari immanitate. Sæpeq; legimus, Ille est singulari improbitate, Tu es singulari stultitia. Similiter fit in alijs tribus, quatuor'ue: Notabilis, Nobilis, Insignis, & Eximius. Quintilian. Hunc tu animum modò inter libidines, ac scorta perdebas, macie notabilis, pallore deformis, solaq; impatientiæ tuæ fabula notus. Nobile scortũ, quasi in ordine meretricio excellens, uel maximè inter alia notũ. Et apud Liuiũ; Nobilis ille clade Romana locus. Et apud Cic. Testis est Phalaris, cuius præter cæteros est nobilitata crudelitas. Et latrones uocamus insignes, qui maiore manu, maioreq; audacia grassantur. Et Insignis improbitas, insignisq; stultitia dicitur, quemadmodum Singularis, eximiaq; stultitia, quod rarius est. Cic. Verr. IIII. Sin hanc uos in rege tam eximiam iniuriam, tam acerbam neglexisse audient. Declam. 15. De Offic. lib. 2.

Descendo. CAP. XXXVI.

DEscendo in prælium, descendo in forũ, descendo in campum dicimus: non quia de loco superiore in inferiorem descendimus, sed quia de loco tuto in locum discriminis: opinor, quòd qui in loco celsiore se tenet, pugnam detrectare existimatur, quem quum reliquit, & in locum æquum uenit, atq; descendit, mentem se pugnandi habere declarat. Ideoq; non ferè dicitur In forum descendere, nisi qui pugnandi, & defendendæ

fendendæ litis cauſa uenit in forum, non rerũ uenalium coëmptor, ac negotiator. Et In campũ deſcendere, non niſi qui litis, dignitatis'ue cauſa (ſicut in campo Martio fiebat) certaturus uadit. Nec, In prælium, pugnam'ue deſcendere, quòd in loca inferiora deſcendat. Non enim locus eſt pugna, & prælium, quum nihil interſit qualis locus ſit, planus, an montuoſus, in quem ſe confert, qui in pugnam deſcendere dicitur: ut apud Aeneid.11. Vergil. (ſatis autem erit in re perſpicua unum exemplum protuliſſe) Inſtructos acie Tyberino à flumine Teucros,

Tyrrhenamq; manum totis deſcendere campis.

Amo, & Diligo. CAP. XXXVII.

AMare, eſt generalis ſignificati, idem quod diligere, niſi quòd putetur plus quiddam eſſe, in amando, quàm in di- Epiſt.1. ligendo: ut Cicer. ad Brutum: L. Clodius trib. pleb. deſignatus ualde me diligit, aut (ut ἐμφαλικώτερον dicã) ualde me amat. Et iterum: Sic igitur facies, & me aut amabis, aut quo contentus ſum, diliges. Epiſt.14. lib.9. famil. Idem ad Dolabel. Quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? tantum nunc acceſſit, ut mihi deniq; amare uidear, anteà dilexiſſe. Declam.12. Adamare eſt amatorie amare, ut Quintil. multis in locis, ſed unus ſuffecerit: Me quidem marite ſi quis interroget, omnes matres liberos ſuos tanquam adamauerint, amant. Videbis oculos nunquàm à facie, uultuq; deflectere, comere caput, habitumq; componere, ſuſpirare quũ receſſerint, exultare quum uenerint, conſerere manus, pendêre ceruicibus, non oſculis, non colloquijs, non præſentiæ uoluptate ſatiari. Amicus, cùm honeſta res eſt. Amica, quando ad uirum refertur, inhoneſta: ut, Hæc amica mea eſt, id eſt, concubina. Ego uerò ipſius non amicus, ſed amator, ſum. Ideoq; apud Terentium dicitur:

In Andr. act. 4. ſce. 3. Heræ putabam hunc Pamphilum Amicum, amatorem, uirum. Ne putares amicum in malam partem accipi, adiecit

amator

amatorem. Sed apud prosam hoc obseruatum semper inuenies, apud poëtas fortasse non semper.

Declaro. CAP. XXXVIII.

DEclaro, *frequentius ad facta pertinet, quàm ad dicta. Cicero*, Declarauit id modò temeritas C. Cæsaris, qui omnia iura diuina & humana peruertit. *Aliquando etiam in dictis. Idem ad Ligarium*: Posteà uerò quàm magnam spem habere cœpi, fore ut breui tempore te incolumem haberemus, facere non potui, quin tibi & sententiam, & uoluntatem declararem meam. *Et in eadem epistola*: Quãdo quid sentirem exposui, quid uellem tua causa, re potius declarabo, quàm oratione. *Interdum accipitur pro significo: ut idem lib.* 11. *de finibus*, Nullum uerbum inueniri potest, quod magis idem declaret Latinè quod Græcè ἡδονὴ, quàm declarat uoluptas. *declaret, id est, significet, uel ostendat, uel indicet.*

De Offic. lib. 1. *Epist.* 13. *lib.* 6. *fam. epist.*

Ingredior. CAP. XXXIX.

INgredior *componitur quidem ex in, sed diuersa ratione: nunc ad locum, ut ingredior forum, uel in forum. Qui modus loquendi nemini ignotus est. Nunc in loco, quod est ambulo, & incedo. Vergilius:*

Continuò pecoris generosi pullus in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit. *Georg.* 3.

Cicero lib. v. *ad Att. Si dormis expergiscere, si stas, ingredere: si ingrederis, curre: si curris, aduola. Idem est ergo Ingrederis hoc loco, quod graderis, quod est ambulas.* *Epist.* 23. *lib.* 2.

Consulo te, & tibi. Consulto, Consultor, Consultus, & Inconsultus. CAP. XL.

COnsulo te, *consilium peto à te, uel interrogo, & inquiro. Quintil. Quid per fidem facere uultis? Iuuenem quem de parricido consuluit pater ille seruatus, miror hercule (non dixisse uolui) sum ueneficus, sum parricida. Idem*: Ergo pri- *Lib.* 10. *cap.* 2.

mum est,ut quod imitaturus est,quisq; intelligat,& quare bonum sit,sciat:tum in suscipiendo onere consulat suas uires. Et iterum:Ego aures consulens meas. Consulo tibi, consilium do tibi,uel prouideo tibi: sed hoc frequentius, & magis proprie in rebus:ut,Consule uitæ tuæ,consule ualetudini, consule dignitati, consule saluti,consule rebus tuis: adeò frequentissime,ut quum dicitur Consulere uolo mihi,& liberis meis, intelligatur potius de corpore, & de rebus externis, quàm de animo. In plurali autem numero interdum reperitur, sine apposito tamen:ut,Consulunt senatores: quod frequentius dicimus,consultant,id est,deliberant. Nisi enim adsit qui consilium petat,& qui consilium det,nõ erit deliberatio,siue consultatio. Atq; ut Consulunt dicimus,pro cõsultant,hoc est,quòd altera pars petit,altera dat consilium: ita econtrario nõnunquam Consultare est unius, nõn plurium partium, sed ita si apud se duas partes sustinet,secumq; deliberat. Hinc duo nomina nascuntur,Consultor & Consultus. Consultor ferè pro eo,qui alium consulit,accipi solet:nonnunquam tamen pro eo, qui alij consulit.Sallustius in Iugurth. Simul ab eo petiuit,uti fautor,consultorq; sibi adsit. Et iterum:Ita cupidine, atq; ira, pessimis consultoribus,grassari,neq; facto,neq; dicto abstinere.Consultus,est homo prudens,ac sciens, dignusq; à quo consilium petas. Cæterùm non occurrit mihi ubi repererim, nisi aut participium: ut ibi,Consulti medici dixerunt eundem esse languorem. Aut nomen pro Iurisconsulto,ut Horatius libr.1. Serm.Satyr.1. —Eris tu,qui modò miles,

In argu.declamat.8. Quintil. Verg. 3. Geor. Nec responsa potest consultus reddere uates.

Mercator:tu consultus,modò rusticus. Quintil.in VII. Scripti, & uoluntatis frequentissima inter consultos quæstio est.Liuius tamen lib.1. ait de Numa Pompilio:Consultissimus uir,ut illa quisquam ætate esse poterat, omnis diuini, atq; humani iuris. Et in decimo:Callidos,solertesq; iuris,atque eloquentiæ

quentiæ consultos. Horatius primo Carminum: Ode. 34.

Parcus Deorum cultor, & infrequens,

Insanientis dum sapientiæ Consultus erro. In compositione frequens est, sed adiectiuum: ut apud Quintil. O inconsultam muliebrẽ semper amentiam. id est, imprudentem, inconsideratam, & nullius consilij. Alterum quoq; compositum, si compositum est, Iurisconsultus, quod etiam dici solet Iureconsultus. Nonnunquam in simplici, ut Ouid. 1. de Arte amandi: Declam. 19.

Sit tibi credibilis sermo, consultaq; uerba.

Ago gratias, Habeo, Refero, ac Reddo gratias. CAP. XLI.

AGere gratias, est uerbo: quod quidam barbarè dicũt, Regratior. Habere gratias, in animo: quum memorẽ accepti beneficij mentem, animumq; habeo, & inuicẽ gratificandi uoluntatem. Referre, siue reddere gratias, est facto: ut, si tu à me subleuatus aut pecunia, aut patrocinio, aut manu, alióue subsidio, uicissim me aliquo modo subleuaueris, gratias retulisti, reddidistiq;. Licet Seneca nolit malas referri posse, sed reddi. Cicero tamen in Sallustium ait: Nam quòd ista inusitata rabie in uxorem, & filiam meam inuasisti (quæ se facilius mulieres abstinuerunt à uiris, quàm tu uir à uiris) satis doctè, ac peritè fecisti. Non enim speraſti me mutuam tibi gratiam relaturum, ut uicissim tuos compellarẽ. Quanquàm Cicero nunquàm ferè ait Reddere gratiã, sed Referre. Porrò hoc exemplum in alium quoque usum attuli, quod uidetur significare gratiam etiam uerbo referri, non solùm facto. Sed multum tamen differt ab illo, Agere gratias, quo tantùm innuitur confessio accipientis beneficium. Qui uerò refert gratiam, reddit beneficium, & interdum maleficium, siue facto, siue dicto, quoniam dicendo nonnunquam prosumus æquè, atq; faciendo. Plancus ad Ciceronem: Immortales ago tibi gratias, Epist. 16. li. 10. famil.

agamq;,dum uiuam: nam relaturum me, affirmare non poſſum. Tantis enim tuis officijs non uideor mihi reſpondere poſſe. Ecce reſpondere officijs, & ſatisfacere beneficijs, eſt gratias referre. Cæterùm frequẽtius eſt Refero gratias, quàm Habeo gratiam. Item frequentius Habeo gratiam, quàm Ago gratiam. Vix enim audiuimus Ago gratiam, ſed gratias. Et rarò Refero gratias, ſed gratiam. Cuius rei teſtimonium eſt illud in lib. XLVI. Titi Liuij: Satiatusq; tandem complexu filij, Renuntiate, inquit, gratias regi me agere, referre gratiam aliam nunc non poſſe, quàm ut ſuadeã, non antè in aciem deſcẽdat, quàm ut in caſtra me rediiſſe audierit. Dicimus item Ago grates, ſed ſæpius apud poëtas, qui neceſsitate uerſus, Ago gratias dicere non poſſunt. Nonnunquam etiam apud oratores, ut Ciceronem: Aliquantoq; pòſt ſuſpexit ad cœlum, & Grates tibi, inquit, ago ſumme Sol, uobisq; reliqui cœlites. Niſi legendum eſt Gratias, & non Grates, pro eodem ſignificato, ſiue pro eo quod eſt, Reddo grates. Seneca in tragœdia, quæ inſcribitur Agamemnon, dixit: Reddunt grates tibi grandæui, Laſiq; ſenes compote uoto. Reddunt grates, id eſt (ut ego interpretor) agunt gratias. Quis enim referre poſsit gratiam Deo? quod etiam fando nunquàm cognitum eſt, præterquàm apud quoſdam recentes, nihil niſi barbarè loqui ſcientes: ſed Gratias agimus, rarò etiam. Gratiam Dijs habere dicimur, quoties agnoſcimus, apudq; noſipſos fatemur ab illis beneficium accepiſſe, citra ſpem gratiam referendi: ut in Andria Terent. Dijs pol habeo gratias, Cùm in pariundo aliquot affuerunt liberæ.

In Somnio Scipionis.

Act. 4. ſcen. 4.

Gratulor, & Grator. CAP. XLII.

GRatulari, eſt uerbo teſtari te gaudere fortuna, ac felicitate alterius apud eum ipſum qui affectus eſt felicitate. Nonnunquam apud te ipſum ob tuam felicitatem. Ideoq; ferè poſtul

postulat datiuum: ut Gratulor tibi ob tuam præturam adeptam: Gratulor manibus meis, quibus ut te contingerent, datum est. Quintilianus: Non efficiet tamen infandum præsentis reatus, indignumq; discrimen, ut misera puella non gratuletur sibi, quòd ipsam pauper accusare iam potest. Declam. 15. Poëtæ nonnunquam prætereunt datiuum, utiq; quum fuerit pronomen: quæ fuit causa, ut quidem existimarent, quorum est Apuleius, hoc uerbũ idem significare, quod gaudeo. Ouid. in Heroidibus:

Gratulor Oechaliam titulis accedere nostris.

Epist. Deian. ad Hercul.

Gratulor, inquam, tibi, uel mihi, uel nobis. Idem III. de Arte am. Prisca iuuent alios, ego me nunc deniq; natum Gratulor. Gratulor, subintellige, mihi. Et interdum etiam oratores. Quintil. in Pasto cadauere: Gratulemur iam, quòd nulla ciuitas fame laboret, subintellige, nobis. Declam. 12. Verba autem Apuleij hæc sunt in apologia, de Magia: Eo in tempore, quo me non negabunt in Getuliæ mediterraneis montibus fuisse, ubi pisces per Deucalionis diluuia reperiantur. Quod ego gratulor nescire istos, legisse me, &c. Prætermisit datiuum: aut gratulor, pro gaudeo accepit. Quod tantum abest ut approbem, ut possit gratulari quis, quum minimè gaudeat, atq; adeò doleat: quod frequenter usu uenit, utiq; inter falsos amicos, quum alter inuidus, atq; æmulus tacitè quidem dolens, quòd alter honoribus auctus sit, tamen illi gratulatur. Fortè & Apuleius subintellexit mihi. In eadem significatione accipitur grator, sed poëticum, historicumq; est. Vergilius: Æneid. 4.

Iuueni germana uiam, gratare sorori.

Titus Liuius libro VII. Tuum sequentes currum, Iouis optimi maximi templum gratantes, ouantesq; adire. Dicimus aliquando Gratulari pro eo quod est, gratias agere: sed nõ fere nisi dijs immortalibus. Ideoq; propriè idem est, quod supplicare. Siquidem triumphantes in Capitolium ascendebant, Ioui

optimo maximo cæterisq; dijs gratulatum. Eiusdem quoq; significationis fortassis est Grator, quod significat Liuius li. x. dicens: Itaq; prætor extemplo edixit, uti æditui ædes sacras tota urbe aperirẽt, quo circumeundi, salutandiq; Deos, agendiq; grates per totam diem populo potestas esset. Nec mirum, si dicimus Gratulari, gratarí ue dijs, quasi ostendere nos illis aggaudere, quum dicamur etiam eosdem Salutare, quasi salutem illis optare, quod hominibus conuenit, non Dijs.

Fingo, & Effingo. CAP. XLIII.

FIngere proprie est figuli, qui formas ducit ex luto. Inde generale fit uocabulum ad cætera, quæ ingenio, manuq; hominis artificiosè formantur, præsertim inusitatè, & noue. Effingere est ad alterius formam fingere, & quodam modo fingendo repræsentare. Cicer. li. de Oratore: Tum accedat exercitatio, qua illum, quem antè delegerit, imitando effingat, atq; ita exprimat, &c. Quintil. Nam id quoq; est docilis naturæ, sic tamen, ut ea, quæ discit, effingat. Et iterum: Nam mihi uidetur M. Tul. quum se totum ad imitationem Græcorum contulisset, effinxisse uim Demosthenis, copiam Platonis, iucunditatem Isocratis. Vnde ductum est nomen Effigies, figura ad uiuam alterius similitudinem, uel ad ueritatis imaginem facta, tam in picturis, quàm in sculpturis.

Obeo, Oppeto, & Defungor. CAP. XLIIII.

OBeo legationem, exequor munus, & officium legationis. Obeo prouinciam, exequor officium prouinciale. Ita Obeo mortem, exequor, uel perago mortem, uel adeo mortem, quemadmodum dicitur quis Obijsse diem, pro adiuisse. Item, Obijt diem suum, idem est, quod mortuus est, & iuit ad diem fati: ut apud Quintilianum, Nuntiatum est Marcellum diem suum obijsse. Prætermittimus autem nonnunquam illum accusatiuum dicentes, Marcellus obijt. Quod idem fit in illis

significa

ſignificatione ſimilibus uerbis, Oppetijt, et Defunctus eſt, atq; etiam in Detulit, & ſi qua ſunt alia. Nã in priore ſubintelligitur accuſatiuus Mortem, in poſteriore ablatiuus, Vita. Quid ſigni? quòd ſæpe reperimus hæc nomina eſſe his uerbis adiuncta. Eſt autem Oppetere frequentius quidẽ mori, nõ fatali, ſed illata morte: interdũ tamen & fatali. Vt Cicero de Officijs tradit, Aiax millies mortẽ maluiſſet oppetere, quã mulieribus (ſi Circe, & Calypſo mulieres appellandæ ſunt) ut Vlyſſes fecit, inſeruire. Idem de Diuin. Acquius eſſe cẽſuit ſe maturam oppetere mortem, quàm P. Africani filiam adoleſcentem. Fœminam emiſit: ipſe paucis diebus pòſt eſt mortuus. Sine accuſatiuo apud Vergilium: _O terq;, quaterq; beati, Aeneid. 1.

Queis ante ora patrum, Troiæ ſub mœnibus altis
Contigit oppetere. Defunctus quoq; dicitur, quaſi perfunctus munere uiuendi. Ideoq; ut dicimus, Perfunctus eſt, ſiue Defunctus officio prætorio, munere ædilitio, cura tribunitia: ita Defunctus uita. id eſt, ab hac adminiſtratione, ab hoc munere, ab hac procuratione ceſſauit: ut apud eundem: _Defunctaq; corpora uita. Aeneid. 6. Detulit autem (quod tertio loco poſui) in idem ſignificatum accipio, quod eſt accuſauit, ubi ſubintelligitur Reus: ut Quintilianus, Diuitem detuli reum pauper inimicus, occiſi pater. Declam. 7.

Veſtigo, Peruestigo, & Inueſtigo. CAP. XLV.

PEruestigo, & Inueſtigo, non ſolùm quæro, ſed etiam (& quidem frequentius) quærendo inuenio: ut ſit Veſtigo, quæro: Inueſtigo, & Peruestigo, quaſi acquiro. Ductum autem eſt hoc uerbum à ueſtigijs, tanquam ſignis, indicijsq;, quibus ad rei notitiam peruenimus. Cic. 111. de Orat. Ipſa tractatio, & quæſtio quotidie ex ſe gignit aliquid, quod cum deſidioſa delectatione ueſtiges. Idem in eodem, lib. 11. Noſſe regiones intra quas uenias, & peruestiges, quod quæras.

Idem pro Ligario: Sed quoniam diligentia inimici inueſtigatum eſt, quod latebat, confitendum eſt, ut opinor. Terent. Nihil tam difficile eſt, quin quærendo inueſtigari poſsit.

In Heaut. act. 4. ſce. 2.

Nutrio, & Alo. CAP. XLVI.

NVtriri, eſt & paruulorum ut creſcant (unde Nutrices dicuntur, Nutritijq;, qui curam infantium habent, habuerunt'ue) & adultorum, ut uiuant. Ali quoq; in eodem ſignificato: unde lex illa XII. tabularum: Liberi parentes alant, aut uinciantur. At in rebus incorporeis frequentius, ut creſcant. Quintilianus: Sed alere facundiam, uires augere eloquentiæ poſsit. Perinde ac ſi dixiſſet, Augere facundiam, augere uires eloquentiæ poſsit. Cicero: Sed nec illa extincta ſunt, aluntur q; potius, & augentur cogitatione, & memoria. Coniunxit & ipſe hæc duo, ſicut ſolemus in multis, quæ ſimilia ſunt: ut, poſſum & licet, ut Munus & officium, ut Mens animusq;. Vergil. Hos ſucceſſus alit. id eſt, quaſi horum animos ſucceſſus augeſcere facit.

De Amic. circa fi.

Aeneid. 5.

Spero, & Confido. CAP. XLVII.

SPero pro Credo uſitatum eſt, ſiue de præſenti loquamur, ſiue de præterito. De præſenti, Quintilianus: Facilis (ut animaduertere uos ſpero) defenſionis meæ curſus eſt. De præterito, idem: Et innocentiam quidem puellæ ſatis (ut ſpero) defendimus. Et Cicero: Spero iam probatam eſſe amicitiam noſtram. Similiter Confido pro credo, tum in præterito, tum in præſenti, tum in futuro. In præterito: Quoniam probatam rationem officij mei uobis eſſe confido. In præſenti: Quanquàm à Cratippo noſtro principe huius memoriæ philoſophorum, hæc te aſsiduè audire, atq; accipere confido. In futuro: Ita fore confidimus. Hæc exempla ex Cicerone ſunt.

Lib. 3. de Offic. in proœmio.

Dico, & Fero ſententiam: Dico, & Fero legem. CAP. XLVIII.

Dico

Dico ſententiam conſiliarius, Fero ſententiã iudex. Quorum exempla frequẽtiora ſunt, quàm ut à me repeti debeant. Nonnunquam tamẽ Dico pro fero: ut apud Quintilianum, Apud iudices quidem ſecundum legem dicturos ſententiam de confeſſis præcipere, ridiculum eſt. Iuris quoq; conſultos hoc uerbo in hunc ſenſum frequentiſſimè uſos uidemus. Dico leges, aliud quàm Fero leges. Eſt enim Ferre ad ſuos: Dicere ferè ad uictos. ut Liuius lib. XLVI. Nihil ea mouerunt regem, tutam fore bellis Aſiam ratum, quando perinde ac uicto, iam ſibi leges dicerentur.

Circunſto, & Circunſiſto. CAP. XLIX.

CIrcunſto, & Circunſiſto, utrunq; facit Circunſteti: ſed primum pro circundo, alterum pro inuado, & irruo, & quaſi terrificatione aggredior. Vergilius:

Circunſtant animæ, dextra læuaq; frequentes. Idem: Aeneid.6.
At feſſi tandem ciues infanda furentes Aeneid.8.
Armati circunſiſtunt. Et alibi: Aeneid.2.
At me tum primùm ſæuus circunſtetit horror.

Quintil. in Apes pauper. Quum me euocaſſent ſubitò trepidum, totoq; fortunæ ſuæ ſtrepitu circunſtetiſſent. Declam.13. Nonnunquam non terrificandi, ſed terroris auferendi gratia ponitur, ut Cæſar in Commentarijs: Si quis grauiore uulnere accepto decideratat, circunſiſtebant. hoc eſt, ſocij iacentem exhortabantur, tela hoſtium arcentes. Lib.4.de bello Gall. Nonnunquam etiam ut circunſto accipitur: ut apud eundem: Et mercatores in oppidis uulgus circunſiſtit, quibuſq; ex regionibus ueniant, quaſq; ibi res cognouerint, pronuntiare cogit. Quo etiam modo apud Quintilianum accipi poteſt.

Vſurpare. CAP. L.

VSurpare, eſt uti, ſiue uſitari, tum dicto, tum facto. Cicero in Oratore: Poſt inuenta concluſio eſt, qua credo uſuros illos

illos ueteres fuisse, si iam nota, atq; usurpata res esset, qua inuenta, omnes usos magnos oratores uidemus. Hoc etiã sic dicere licebat in eandẽ sententiam, Pòst inuenta cõclusio est, quã credo usurpaturos illos fuisse, si iam nota, atq; usurpata res esset, quã inuentam omnes usurpasse magnos oratores uidemus. Idẽ: Quod semper usurpamus in omnibus dictis, ac factis, minimis, ac maximis, cùm hoc decere dicimus, illud non decere.

In Paradoxis. Idem: Præclarè enim hoc est usurpatũ à doctißimis, quorum ego autoritate non uterer, si mihi apud aliquos agrestes habenda esset oratio. Sed quũ apud prudentißimos loquar, quibus hæc inaudita non sunt, cur ego simulem, me, si quid in his studijs operæ posuerim, perdidisse? Dictũ est igitur ab eruditißimis uiris, nisi sapientem, liberum esse neminem. Vsurpatum, & dictum pro eodem accepit, sicut doctißimis, & eruditißimis. Quid multa? cùm frequenter iurisconsulti utantur Vsurpo pro dictito? nam pro factito, minus dubium est.

Præstò sum, & Adsum. CAP. LI.

PRæstò sum, idẽ est quod adsum, nec alteri ferè uerbo cohæret, nisi uerbo substantiuo, & huic simplici: nam Præstò adsum, magis poëticum est. Quid igitur significat Adsum? Tria: unum naturaliter, duo per quendam flexum, & deriuationem. Primum est, Præsens sum, quod modò cum ablatiuo iungitur, In, præpositione seruiente: ut apud Cic. de Oratore: Paulus in pugna non adfuerat. Modò cum datiuo: ut apud eundem in Philippicis: Omnibus his pugnis Dolabella adfuit. Et apud Quintil. Nam in libris Obseruationum à Septimio editis, adfuisse Ciceronem tali causæ inuenio. Secundum est hinc ductum, quòd sæpe corrogamus, qui nobis adsint periclitantibus, quales sunt aduocati, quorum officium est adesse in iudicio. Sed ipsum illud Adesse, fauere est, præsidioq; esse: ideoq; dicimus Adesse, pro eo quod est, esse præsidio.

ſidio. Vergilius: _Modo Iuppiter adſit. Et iterum: Aeneid.1.

Adſis ô tandem, & propius tua numina firmes. Aeneid.8.

Et in proſa, Quintil. Nunc omnes in auxilium Deos, ipſumq; in primis, quo nec præſentius aliud, nec ſtudijs magis proprium numen eſt, inuocem: ut quantum nobis expectationis adiecit, tantum ingenij aſpiret, dexterq;, ac uolens adſit. Idem: Si tamen pater, qui diuiſit patrimonium, & reos parricidij defendit, ſic agat, quod contra legem ſufficit. Parricidiũ obijcitur iuuenibus, quorum pater uiuit, atque etiam liberis ſuis adeſt. Tertium eſt Aduenio, ſeu magis Adueniam. Nam propè idem ſunt, iam uenict, & iam præſens erit. Itaq; aderit, accipitur pro utroq;, ſiue pro utrouis. Vergilius:

Iamq; aderit multo Priami de ſanguine Pyrrhus. Iterum: Aeneid.2.

Huc ades ô formoſe puer. Et, Eclog.2.

Huc ades ô Galatea, quis eſt nã ludus in undis? Et iterum: Eclog.9.

Huc ades ô Melibœe, caper tibi ſaluus, & hœdi. Eclog.7.

Vbi ſi eadem foret ſignificatio, quæ eſt in illo Præſens ſis, hîc ades, non huc diceretur. Ergo Huc ades, pro adſis, idem eſt, quod huc ueni. Has eaſdem ſignificationes habet Præſtò ſum, & eadem ratione. In prima, Ciceronis exemplum eſt in Bruto: Quibus quidem cauſis tu etiam Brute præſtò fuiſti. In ſecunda eiuſdem pro Murena: Ius ciuile didicit, multùm laborauit, uigilauit, præſtò multis fuit. Et pro eodem: Tu interea Romæ ſcilicet amicis præſtò fuiſti. In tertia eiuſdem ad Herennium: Hirundines æſtiuo tempore præſtò ſunt, hyeme pulſæ recedunt. Et in epiſtolis frequenter: Stator tuus mihi cum literis præſtò fuit. Et proprie accipi ſolet hoc ultimum, pro eo quod nunc dicimus, compareo: ut ſi quis aliqua dignitate, imperioue affectus, alteri ſic iubeat: Cras mihi ad hunc locum, & hanc horam præſtò ſis. id eſt, compareas, & te repræſentes, atq; exhibeas mihi. Lib.4.

Fleo,

Fleo, Gemo, Ploro, Plango, Eiulo, Lamentor, Vociferor. CAP. LII.

FLere, *eſt lacrymis, ideoq; tantùm hominum, ſicut* Ridere. Gemere, *eſt in pectore, quum præ angustia in ſonũ prorumpit. Ideo & iumẽta ſub nimio pondere gemunt, & inanimata quoq; quũ nimis onuſta ſunt, gemere dicuntur.* Vt apud Aeneid. 6. Verg. *Gemuit ſub pondere cymba.* Plorare, *eſt uoce flebili & effuſa dolorẽ ſuum aperire.* Vnde Implorare, *eſt plorando opem orare.* Plangere *eſt percuſſione, ac uerberatione pectoris, capitis, uultus, alioruḿue membrorum ſe in dolore affligere: regitq; poſt ſe accuſatiuum. Ideoq; per translationẽ dicuntur fluctus plangere littora: quaſi ad declarandum dolorẽ, in modum lamentationis.* Eiulare, *eſt uoce ſublata flere, quod magis mulierum eſt proprium.* Vociferari, *eſt uoce effrenata non modò dolorẽ, ſed etiam indignationem (quanquàm indignatio doloris genus eſt) oſtendere. Interdum ſine affectu, ſed tamen uehementius exclamare.* Lamentari *eſt uoce querula, & triſti oratione cladem teſtari ſuam. Quæ exempla lecturis hoc opus inueſtiganda relinquimus.*

Exiſtit, & Extat. CAP. LIII.

EXiſtit, atq; Extat, *quorum uerborum unum, atque idem præteritum eſt, ſimule quiddam ſignificant, quod eſt eminet, & ſupereſt. Sed primum cum motu, alterum ſine motu: ut* Lib. 1. *illud ſit, prodit, uel exurgit: hoc uerò, ſuperſtat.* Cic. de Diuin. *Atq; delapſus in flumen nunquam comparuiſſes, me contremuiſſe timore perterritum, tum te repentè lætum extitiſſe. Et iterum in eodem libro: Summerſus equus uoraginibus nõ extitit. Adhuc iterum in eodem: Vocem ab æde Iunonis ex arce extitiſſe. Atq; iterum: Neq; diu ulla uox extitiſſet. Et in ſecundo: Anguem ab ara extitiſſe. Et iterum: In Lyſandri ſtatuæ capite Delphis extitit corona. De rebus quoq; mutis exiſtere dicimus:*

dicimus:ut idem in Lælio,Existit hoc loco quæstio ſubdifficilis. De extare exemplum unum Vergilij ſuffecerit Georgicorum III. *—Stant circunfuſa pruinis*

Corpora magna boum,confertoq; agmine cerui
Torpent mole noua,& ſummis uix cornibus extant.

Quo fit ut de libris, qui demortui non ſunt, dicamus Extare: ut,Extant pauciſſimi Varronis libri,plurimi nõ extant.Nam ut de homine,qui adhuc uiuit, loquimur, Superest, quaſi non ſubter eſt:ſub terra humatus: ita de rebus, Extant, quaſi extrà ſtant,non intrà, & in tenebris latent. Cicero in Oratore: Quæ (ut ſcis) extat oratio. Et de Senectute: Et tamen ipſius Appij extat oratio.

Conciliare amorem,& beneuolentiam nos dici,
Inire autem gratiam. CAP. LIIII.

*CONciliamus amorẽ nobis alicuius, Conciliamus beneuolentiam:non autẽ Conciliamus nobis gratiã.Rurſus Inimus gratiam,non autem Inimus amorem,aut beneuolentiam. Quarum omnium orationũ eadem ferè ſententia eſt,ac ſi hoc uerbo uterer Contraho,uel Comparo:niſi quòd Inire gratiã, eſt magis fauorẽ comparare,quàm amorem:ut apud Quintil. Quinetiã hoc timeo,ne ex eo minorẽ gratiam hic liber ineat, quòd pleraq; nõ inuenta per me, ſed ab alijs tradita cõtinebit. Reconciliari tamẽ,& In gratiã redire,idẽ ſunt:quoties amici interpoſita aliqua offenſa,quum aliquandiu fuerũt inimici, in priſtinã redeunt beneuolentiam,ac familiaritatẽ. Sed Redire in gratiam etiã cum inanimatis ſolemus:ut Cic.de Senectute, In gratiã cum uoluptate redeamus.Præterea Conciliamus nobis laudem,famam,honores,ſimiliaq;:nõ autẽ Inimus. Quintil.lib.*II. *Nam & plus autoritatis afferunt ea, quæ nõ præſentis gratia litis ſunt comparata, & laudem ſæpe maiorem, quàm ſi noſtra ſint,cõciliãt.Rurſus,Ineo rationẽ,ineo fœdus,*

ineo

ineo pacẽ,ineo ſocietatẽ,ineo bellum, ineo pugnã, inco uiam, quaſi capeſſo atq; ingredior:quod non ferè niſi in re momẽtoſa,aut graui, grandi'ue dici ſolet. Nam non ita rectè loquar, Ineo prandiũ,cœnam'ue,ut Ineo conuiuiũ. Vnde principium rei maioris Initium uocatur,ut Initium rationis, Quintiliano quoq; teſtante,qui ait:Quod principiũ Latinè, uel exordium dicitur, maiore quadam ratione Græci uidentur proœmium nominaſſe,quod à noſtris initiũ modò ſignatur. Et huius uerbi participium abſolutè poſitum,ſine regimine,maioribus rebus adhibetur:ut,Ineunte pueritia,ineunte adoleſcẽtia,ineunte ætate,ineunte uere,ineunte æſtate,hyeme incunte,ineunte anno nouo. Non autem dormitione ineunte, conuiuio ineunte, die ineunte,nocte ineunte,hora ineunte,ſed incipiente:niſi dicamus illud ipſum ineunte, certis nominibus debere adiungi, quæ ſunt ea,quæ modò expoſui.

Libr.4.ab initio.

Obruo,Ingurgito,& Crapulor. CAP. LV.

OBruere eſt operire, ſiue aqua, ut Obrutus undis: ſiue terra,ut Obrue uerſata Cerealia, ſemina terra. Siue per translationem ad animum:ut Quintil. Tot uoluptates obruere poſſunt unum dolorem. Sed de multo uino potando etiam Obruere dicimus, ſicut Ingurgitare de abſumendis multis cibis.Cicero pro Deiotaro ait:Vino ſe obruiſſe,nudumq; ſaltaſſe.Et in Antonium:Vt fratrem imitetur, ſe obruit uino. Et in eundem idem: Quum ſe cibis ingurgitaſſet. Ingurgitare aliquando utrunq; complectitur, ſicut Crapulari non modò in uino,uerùm etiam in cibo, unde fit Crapula. Vt idem in eundem:Edormi inquam crapulam,& exhala.

Ouid. libr.1. de Remed.amo.

Philipp.2.

Deuenio, Peruenio, Deuoluo, Deſpicio, & Diſpicio. CAP. LVI.

DEuenimus in montẽ,Deuenimus ad diuitias,minus uſitatum, ac minoris rationis eſt, quàm Peruenimus in montem,

tem, Peruenimus ad diuitias. Similiter ediuerso, Deuenimus in planum, Deuenimus in uallem, quoties ab editiore loco profecti sumus, usitatius, probabiliusq;, quàm Peruenimus in planum, Peruenimus in uallem. Ita Deueni in paupertatem, quasi descendi, & delapsus sum in humiliora. Deuoluo, deorsum uoluo: ut, Deuoluere rogos, deuoluere trabes, deuoluere saxa, deorsum præcipitare. Despicio, deorsum aspicio: sicut Suspicio, sursum aspicio. Inde per translationem quum quis alium contemnit, ac parui facit, despicere uidetur, quasi infra se, & ad pedes suos proiectum aspicere: quemadmodum & Suspicere est uenerari, quasi supra nos aspiciamus illum esse collocatum. Nam Dispicere est prouidere, & circunspicere mente, tanquam in omnem partem lumina mentis intendere, omniaq; discernere. A' quo Dispicientia dicta est, circunspectio, & prouidentia, & consideratio diligens, atq; discretio.

Occupo. CAP. LVII.

Occupare, est locum tenere, aut capere, & ui capere: ut apud Liuium lib. XXXIII. Nam & ipsis uocantibus urbem hanc accepi, non occupaui. id est, non ui accepi, aut mea sponte accepi, sed aliorum rogatu. Sæpe uerò ante capere est, & (ut aliqui loquuntur) præoccupare. Vnde schema illud, Occupatio appellatur, quoties quæ dici ab alio poterant, ea ipsi præueniẽdo dicimus in nostram partem, ne nobis posteà officerent retorquentes. Cic. Offi. lib. I. Sunt autem nulla priuata natura, sed aut ueteri occupatione, ut ij qui quondam in uacua uenerunt. Certè primi illi, qui uenerunt in uacua, non potuerunt in aliena, ut isti aiunt, qui uolunt occupare, utiq; in aliena re se possessorem facere. Proprie est enim Occupare, quod in medio, siue in medium, atq; in commune positum est, ante cæteros capere. Quod testatur Quintil. inquiens: Multa nihilominus, quæ libera fuerant, transeunt in ius

in ius occupantium: ſicut uenatio, & aucupatio. Inde Occupatus dicitur, qui antè negotio aliquo detentus, non poteſt negotio alterius operam dare. Cicero: Nemo adhuc me conuenire uoluit, cui fuerim occupatus. hoc eſt, cui cauſarer me quibuſdam alijs negotijs antè præuentum. Atq; hinc uocatur Occupatio, quum alicui neceſſariæ rei, & cui ante omnia operam dare debemus, cum diligentia uacamus.

Peto, Poſco, Poſtulo, Flagito. CAP. LVIII.

PEtere eſt in bonum, & in malum: quod declaratur per ipſam rem, aut bonum, aut malum ſignificantem. Vt, Medicus ſanitatem ægri petit, pater laudem filij, tu diuitias, ego uoluptatem peto. Item, Multi filij petunt mortem patris, ſerui mortem dominorum, medici longitudinem morbi. Petere autem uitam alterius, itemq; Petere caput alterius, petere famam, petere pudorem accipitur in malum, quòd illa in hominis perniciem petas, ſiue quòd ea oppugnes. At quum non in rem, ſed in perſonam refertur Peto, utiq; cum ablatiuo in malam partem accipitur: ut, Peto te gladio, peto te ueneno, peto te inſidijs. Nam illud apud Vergilium:

Eclog. 3. Malo me Galatea petit laſciua puella: idem eſt, quod, malo me inceſſit, & pomorum iactu percutere me ſolet. Et
Ead. Eclog. ideo quaſi audaciæ, culpæq; ſibi conſcia, dicitur: Et fugit ad ſalices. Ab hac ſignificatione abſunt alia uerba, Poſco, quod eſt proprie rem debitam, & honeſtam peto. Inde Repoſco, quod eſt rem meam, & quod mihi reddi debet, peto. Poſtulo, eſt quodam modo requiro (ut res, tempus, locus, perſona, cau
Lib. 4. ſa poſtulat) & tanquam rem iuſtam peto. Curtius: Poſtula-
Seruius in illud Verg. Aen. 9. Si tibi quæ poſco promittũt, &c. bat autem magis, quàm petebat. niſi accipiamus, ut Varro apud Seruium uult, humiliter petebat. Sic enim aut: Poſcere eſt, quum aliquid pro merito noſtro depoſcimus. Petere uerò eſt, quum aliquid humiliter, & precibus poſtulamus. Expoſtulo,

ſtulo, quod eſt cum querela apud amicos requiro, & quaſi officium amicitiæ in alio deſidero: ut Terẽt. in Adelphis, Qui ita putant sibi fieri iniuriam, ultro ſi quam fecere ipſi expoſtulant. Sed frequentiſſimè poſt ſe habet ablatiuum, ſeruiente præpoſitione Cum: ut, Quid habes, quod mecum expoſtules? Flagito uehementer, & plus quàm poſtulo: ut Cic. pro Quintio, Quanquàm hæc cauſa poſtulat: & ſi poſtulat, non tamen flagitat. Quintilianus ad Triphonem: Efflagitaſti quotidiano conuitio, ut libros quos ad Marcellum meum de inſtitutione Oratoria ſcripſeram, iam emittere inciperem. Quæ uerba etiam Ciceronis ſunt in epiſtola ad Quintum fratrem.

Act. 4. ſce. 3.

Epiſt. 9. li. 2. ad Q. frat. ait Ci. Epiſtolã hanc cõuitio efflagitarunt codicilli tui.

Labo, & Labor. CAP. LIX.

LAbo, & Labor ita differunt, quòd Labare eſt ruere, & repentè cadere: ut apud Verg. Labat ariete crebro Ianua. Labi uerò leniter, ſenſimq; deorſum ire: ut Labuntur flumina, labitur cœlum, labitur anguis, labuntur ab æthere pennæ, labuntur dij à cœlo, non labant. Quintil. Vt numen, & deus delabi ſideribus, & uenire de liquido, puroq; aëre uidebatur. Cic. Sicut aliquem non ex hac urbe miſſum, ſed de cœlo delapſum intuentur. Ideoq; dæmones magis è cœlo labarunt, quàm lapſi ſunt. Angeli uerò aſſiduè ad nos labuntur. Labi quoq; dicuntur, qui in lubrico imprimentes ueſtigia, ad terram feruntur, non cum ruina, ſed lentius, & cum aliqua mora: tametſi nonnunquam Lapſus, pro ruina accipiatur: & per translationem de corporeis ad incorporea, de eo, qui aut per infirmitatem animi, aut per imprudentiam deliquit, dicimus, Lapſus eſt, quaſi pes animi unus, ambóue, qui ſunt fortitudo, & prudentia, in lubrico lapſi ſint. Et Elabi quoq;, periculum fugere dicitur eo modo, quo anguis lubricus, muræná ue, aut anguilla manu præhenſa lapſu fugit: quod eſt, è manu elabitur. Ita qui è medio periculo euaſit, Elapſus dicitur.

Aeneid. 2.

Pro Lege Manil.

Aeneid.2. Vergilius: Ecce autem elapſus Pyrrhi de cæde Polites. Sed hic non eſt translatio, utpote in re corporea: erit translatio in incorporea. Quintil. Serui quidem Galbam miſeratione ſola, qua non ſuos modò liberos paruulos in concionem deduxerat, ſed Galli etiam Sulpitij filium ſuis ipſe manibus circumtulerat, elapſum eſſe, tum aliorum monumentis, tum Catonis oratione teſtatum eſt. Cicero: Hic Tito fratre ſuo Cenſore, qui proximus ante me fuerat, elapſus eſt. id eſt, accuſatorum, quaſi præhenſantium manus effugit. Translatum quoq; illud Terentianum eſt à labo, non à labor: Labaſcit, uictus uno uerbo, quàm cito. Labo primam breuem habet, Labor primam longam. Hinc Labor laboris, & Laboro laboras prima breui, quod an ab altero illorum deriuetur, & ab utroq; potius, liberum opinaturis relinquo. Hoc tamen non omittens, Inelaboratum dici, quod non artificio ſatis excultum eſt: Illaboratum uerò, quod ſine labore uidetur factum. Illud uitio dari ſolet, hoc laudi. Quintil. de Cicerone ita ait: Quum interim hæc omnia quæ uix ſingula quiſquã intentiſſima cura cõſequi poſſet, fluunt illaborata: & illa, qua nihil pulchrius auditu eſt, oratio præ ſe fert tamen feliciſſimam facilitatem.

In Eunu. act. 1. ſce. 2.

Lib. 10.

Deligo, & Eligo. CAP. LX.

DEligere, & Eligere ſic differunt. Deligere eſt, quod magis idoneum ad rem agendam eſt, cernere. Eligere uerò uel ad noſtrum emolumentum, uel ad illius, qui eligitur dignitatem. Delegit ſibi ſæpe populus Romanus imperatorem ad bella, ut Pompeium ad bellum Mithridaticum. Imperator quoq; deligit milites non eligit, ad rem uidelicet bellicam idoneos, & inter eos agit delectum, qui cui rei ſit magis commodus. Et agricola delectum agit inter tauros, quos ſcindendo ſolo, quosq; procreandæ ſoboli deſtinet. At ſi ex multis daretur optio, quem ſibi uellet, eligeret, non deligeret. Ideoq;

ſemper ferè dicitur in eodem ſenſu, Datur tibi, ſiue offertur optio: & Datur tibi, ſiue offertur electio. At Cicero: Deligere, inquit, oportet, quam uelis diligere: de uxore loquens. Deligere dixit, quaſi ad res domeſticas adminiſtrãdas. Nec inficias eo poſſe fieri, ut in aliquẽ cadat delectionis, & electionis nomen, ut in ipſum principem, quem ad honorem pariter, & ad rempublicam bene gerẽdam aſſumimus. Cæterùm Deligo ſine præpoſitione accuſatiuum habere ſolet: ut, Populus Romanus delegit Cn. Pompeium imperatorẽ. Eligo alterum accuſatiuum ſine præpoſitione, alterum cum præpoſitione: ut, Idem populus elegit in principem ſibi Octauium. Cicero inquit: Quos Cæſar in ſenatum elegerat. Porrò utrunq; horum uerborum tam in ſuperiores, quàm in inferiores cadit: ut illud quod modò dicebam, Quos Cæſar in Senatum elegerat. Et ſacerdotes eligunt ſibi pontificem, & clerus epiſcopum. Rurſus conſul milites deligit, & milites imperatorem, nautæ gubernatorem, diſcipuli præceptorem ſibi deligunt. Nam inter collegas, paresq;, aut ferè pares dicitur Cooptare. Liuius: Dictatorem dici placet. Dicitur M. Furius Camillus, qui magiſtrum equitum L. Aemylium cooptat, Vt Cicero in Bruto: A quo in collegium augurum fueram cooptatus. Illud non eſt ſilentio tranſeundum, duobus tantũ dici modis Deligere, præterquam per hoc uerbũ ipſum. Vno, Agere delectum: altero, Habere delectum: nunquàm Facio delectum. Qui duo modi differunt ab ipſa ſignificatione deligẽdi, quòd Deligimus aliquando unum tantum. Agere uerò, uel habere delectum, ad multa ſemper refertur. Apud Quintil. legi Facere, pro agere, quod haud ſcio, an uitio librariorum factum ſit, an etiam ſic dicere liceat. Ita enim legitur: Proprietates ingeniorum diſpicere prorſus neceſſarium eſt. In his quoq; certum ſtudiorum facere delectum, nemo diſſuaſerit. Nanque erit alius Lib. 2. cap. 9.

historiæ magis idoneus, alius compositus ad carmen, alius utilis studio iuris, & nonnulli rus fortasse mittendi.

Percontor, Interrogo, & Scisciror. CAP. LXI.

Lib.2.cap.9. PErcontari, significat interrogare, quamuis suapte natura spectet ad finem coarguendi: ut Quintilianus testatur, dicens: *Quid enim tam commune, quàm interrogare, uel percontari? Quorum utroq; indifferenter utimur, quum alterum noscendi, alterum arguendi gratia uideatur adhiberi. Interrogo igitur (ut ego interpretor) noscendi gratia adhibetur. Percontor uerò arguendi. Sciscitari (ut ipsa uox indicat) sciendi causa interrogare est.*

Debello, & Expugno. CAP. LXII.

DEbellare, est bello uincere, aut bello capere. Expugnare pugnando capere, uel potius pugnando, & oppugnãdo uincere: quod significauit Liuius lib. XLV. Haud paulò facilius, quàm antè, duæ unam, tunc una duas naues expugnauit, cepitq;. Sed Debellamus potius homines: unde Debellatum esse dicimus, pro eo quod est bello certatum, belloq; res parta est, aut perdita. Expugnamus autem opera, molesq;, ut castra, ut urbes, ut castella, ut naues. Quocirca miror illud in psal-

Psal.103. mo: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Israël, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: etenim non potuerunt mihi. pro eo quod est oppugnauerunt, siue impugnauerunt me. Si enim non potuerunt mihi, profectò non expugnauerunt, sed oppugnauerunt tantum. Græcè autem ἐπολέμησαν, magis est oppugnauerunt, siue impugnauerunt, quàm expugnauerunt. Pro eodem tamen significato interpres accepit, nisi librariorum uitium est.

De compositis à Re. CAP. LXIII.

FIgo, inde Refigo, quod fixum erat, educo. Tego, inde Retego, quod tectum erat denudo. Texo, inde Retexo, quod

erat

erat textum,reddo non textum,& quasi infectum,quod erat factum. Claudo siue cludo,Recludo,quod clausum erat aperio. Velo, Reuelo, uelamentum tollo. Signo, Resigno, quod erat signatum,obsignatum'ue relaxo,uel patefacio. Et multa alia huiusmodi sunt,multa non sunt:ut,repeto, reposco,renouo,repræsento,reuello,remouco,remaneo.

Præparo,& Apparo. CAP. LXIIII.

PRæparare,& Apparare ita differunt, quòd præparare est anteà parare sibi quæ utilia sunt,aut fore credit. Apparare,ad dignitatẽ quandam,ac uerius pompam.Ideoq; oratores præparant, quibus obtinere causam possint. At proœmium apparatum reprehenditur, quòd plus pompæ, atque ostentationis,quàm utilitatis habere uideatur. Cic.Offic.1.Facilè totius cursum uitæ uidet, ad eamq; degendam præparat res necessarias,ut pastum,ut latibula,ac alia generis eiusdem. Idem de Orat.III. Illa quæ in apparatu fori appellantur insignia. Quanquam Apparatus uidetur interdum significare utrunq;,ut Apparatus belli,quasi præparatio. Sed ut dicimus naues non modò instructas, sed etiam ornatas, quòd quò res instructiores ad bellum, eò pulchriores sunt, ita Apparatum belli uocamus,ubi instrumenta bellica etiam adornata sunt.

Præsum,& Præsideo. CAP. LXV.

PRæsum & Præsideo differunt.Ab hoc fit Præses,sicut à desideo Deses, à resideo Reses. Ab illo uerò Præsens, quod à suo uerbo in significato recedit: de quo antè diximus. Præesse,est præpositum esse rei cuipiam gerendæ,atq; administrandæ.Præsidere,est ad opem præstandam præesse,quam proprie præstant homines iniuriam quidem patientibus, aut in discrimen adductis:dij uerò beneficentiam fauoremq; inuocantibus. Aliquando tamen indifferenter. Suetonius de Tiberio:Præsedit & Actiacis ludis.quasi dixisset,præfuit.Cic.pro Cap.6.

Sylla: Noli animos eorum ordinũ, qui præsunt iudicijs, offendere. Idem pro eodem: Quam ob rem uos dij, & patrij penates, qui huic urbi, atq; imperio præsidetis. Idem pro Milone: Vos inuicti, & in ciuis inuicti periculo centuriones, atq; milites, uobis non modò inspectantibus, sed etiã armatis, & huic iudicio præsidentibus, hæc tanta uirtus ex urbe expelletur, exterminabitur, eijcietur? Quintil. in x. Nam beneuolum auditorem inuocatione dearum, quas præsidere uatibus creditum est, & intentum, proposita rerum magnitudine, & docilem summa rerum celeritate comprehensa facit. Et non longè pòst: Quem præsidentes studijs deæ propius audirent. Vnde tam dij, quàm homines Præsides dicti sunt: illi quidem in suo quisq; numine, suaq; ui: hi uerò in sua quisq; prouincia aut ab rege, aut à populo sibi commissa. Idem Quintil. Quòd omnia sic egerit, ut genitum præside bellorum deo incredibile non esset. quasi cuius in manu esset imperium bellorum, aut auxilium: ut apud Liuium libro sexto, Dij, deæq; omnes, qui Capitolium incolitis, siccine uestrum militem, ac præsidem finitis uexari ab inimicis? Præsidem dixit pro auxiliatorem, ac defensorem: ut alibi etiam sæpe. Præses (ut definit Vlpianus) is est, qui maius in prouincia imperium habet omnibus post principem. Hinc Præsidium dictum est auxilium principale. Nam Subsidium id, quod in auxilium succedit, dicitur. Et milites qui ad tutelam oppidi, castelli, similiumq; collocati sunt, Præsidium uocantur: ut, Impositum est præsidiũ Caietæ. Nam Præsul antiquitus is dicebatur, qui primus erat inter Salios, id est, Martis sacerdotes, Romæ duntaxat, à saliendo dicti in portandis ancilibus.

Assentor, Adulor, Blandior. CAP. LXVI.

ASsentari, Adulari, Blandiri ita differunt, quòd Assentari est insidiosè, & conciliandæ alicuius utilitatis gratia, effusius,

effusius, & plerunq; falsò quempiam laudare: adulari uerò inseruire, & captare, ut fauorem emereamur quoquo modo uel uoce, uel gestu: estq; tractũ ἀπὸ τοῦ ἄλλος, quod est seruus. Et sanè adulari seruile est, non liberale, & ingenuum. Blandiri proprie ad tactum pertinet, & per abusionem ad alios sensus transfertur, nonnunquam etiam ad animum: Quintilianus: Tu non cogitas, quemadmodum suspensa manu sonantem blandè cardinẽ flectas. Idẽ Blandiar paulisper iudices, calamitatibus meis, & sic agam, tanquam inuenerim utrunq; sanum. Ideoq; idẽ quodã loco penè pro eodem posuit hæc duo posteriora uerba. Transeo oblatam nolenti munerum uacationem, & blandius, quàm militiæ disciplina postulat, adulatũ militi tribunum. Adulatũ blandius dixit, ne aut blandius blanditum, aut adulantius adulatũ diceret, si tamen adulantius reperitur. Et alibi: Et animaliũ quoq; sermone carentiũ ira, lætitia, adulatio, & oculis, & alijs signis corporis deprehenditur. Sunt enim muta animalia hominũ serua, quæ signa maximè apparent in canibus, de quibus inquit Vergil. Hinc canibus blandis rabies uenit. Nam assentari non cadit in muta animalia, nisi credimus hoc modo coruum à uulpe fuisse deceptum, quum optimum cibum ore gestaret.

Declam. 1.

Declam. 3.

Georg. 3.

Excuso, & Causor. CAP. LXVII.

EXcusare apertam significationem habet: itemq; Causari. Excusamus crimen obiectũ: quod quum uidetur satis purgatum, recentes dicunt, Habeo te excusatum: ueteres dicebãt, Accipio excusationem: sicut in illo, dum quis mihi tulit conditionem (uerbi gratia) an uelim negotiari in sua pecunia in commune lucrum, dicam, Accipio conditionem. Est & altera huius uerbi significatio, quæ à priore defluxit, quoties id quod in causa fuit, ut peccaremus, afferimus in excusationem. Nec dicemus (ut aliqui loquuntur) Accuso, sed Excuso: quam-

uis potius uideatur ratio exigere, ut per accuſo, quàm per excuſo loquamur: ueluti ſi latrones aut flumina impedimento
Declam.12. fuerint, ne ad diem adeſſe poſſem, dicã eo modo, quo Quintil. Tu tamen ſi interpellatus tempeſtatibus ſerius ueniſſes, excuſares mare, & ambiguos flatus, & tibi bonã cauſam habere uidereris, quũ diceres, antè non potui. Excuſares dixit, nõ accuſares. Liuius lib. v i. Exactæ iam ætatis Camillus erat, comitijs iurare iam parato in uerba excuſandæ ualetudinis ſolitæ, conſenſus populi reſtiterat. Et lib. x l v i i. Vbi dies uenit, citariq; abſens eſt cœptus, L. Scipio morbũ cauſæ eſſe cur abeſſet excuſabat. Luca. in v i i i. Littusq; malignum Excu
In Caio, ca. 23. ſat. Cauſari, eſt cauſam rei geſtæ afferre. Sueton. Syllanum item ſocerum ad necem, ſecandasq; nouacula fauces compulit, cauſatus in utroq;, quòd hic ſe ingreſſum turbatius mare non eſſet ſecutus. Aliquãdo penè quod illa ſignificatio ſuperioris uerbi (de Excuſo dico) in ſecũdo ſignificato. Quintil. Nec cauſanti pupillo ſic tutor iraſcatur unquam, ut nõ remaneant amoris ueſtigia, & ſacra quædam patris eius memoria cauſanti pupillo, quaſi excuſanti acerbitatem tutoris. Cui ſimile eſt illud Papiniani: Iuſſus rationem reddere, & liber eſſe, ſi hæres cauſabitur accipere rationes, nihilominus liberum fo-
Eclog. 6. re. id eſt, ſi impedimenta prætendet. Verg.

Cauſando noſtros in longum ducis amores. Id eſt, impedimenti cauſas afferendo. Vlpianus: Proſcribere palam, ſic accipimus, claris literis, ut planè rectè legi poſſint, ante tabernam ſcilicet, uel ante eum locũ, in quo negotiatio exercetur, non in loco remoto, ſed euidenti: literis Græcis, an Latinis? puto ſecundum conditionem, ne quis cauſari poſſit ignorantiam literarum. Et alibi: Cauſari tempeſtatem, ac uim fluminum. Vbi liceat dicere, excuſare ignorantiam literarum, & excuſare tempeſtatem, ac uim fluminum.

Mando,

Mando, Præcipio, Iubeo, Impero, Edico, & Indico. CAP. LXVIII.

MAndare, *eſt cuiuis perſonæ gerendum aliquid, exequendumq; committere: ut* Quintil. *Mandata tamen tua fili perago. id eſt (ut nunc loquimur) commiſſionẽ, non autẽ iuſſa. Nam deforme alioqui eſſet, ſi filius iuberet, imperaretq; patri.* Præcipere, *eſt tum magiſtrorum, quod eſt præcepta tradere, tum magiſtratuum, & ſuperiorũ perſonarum. Salluſt. in Catil. Iudices rerum capitalium quibus præceptum erat. Idem in Iugurth. Micipſa pater meus moriens mihi præcepit.* Iubere *frequenter idem eſt quod imperare: ut* Quintil. *Pater me iußit. Et alibi: Nam quamuis infeſtum latronibus mare iuſſus intraui. Neq; diſſimulauerim magnas fuiſſe cauſas patri, cur hoc mihi imperaret, quod ipſe facere nõ potuerat. Pro eodem accepit iubere, & imperare. Hîc tamen annotandum eſt, quòd ſicut eleganter dicimus,* Impero mihi: *ut apud eundem,* Imperauit ſibi, *ne quas admitteret amplius preces. ut etiam* Permiſi mihi, permiſiſti tibi, permiſit ſibi: *ita nõ eleganter dicas,* Iußi mihi. Prætereà *quum ita dicamus imperata, ut iuſſa: huic apponimus uerbum* Excquor, Perago, *& ſi quid eſt ſimile: illi autẽ ferè unum uerbum quod eſt* Facio: *ut apud eundem,* Neq; *ipſe hoc periculum ignoro, expertus non leui documento, quanti ſteterit mihi, quòd ſemel imperata non feci. In hoc etiam hæc uerba differũt, quòd* Impero tibi hanc rem, *dicimus:* Iubeo *uerò præter hanc conſtructionẽ, poteſt habere & illam, cuius exemplum modò protuli,* Pater me iußit. *Eſt etiam* Iubere, *non planè imperare, ſed quaſi hortari: ut idem,* Spera tu, iube ſperare matrem. *Cicero etiam frequenter hoc modo loquitur: ut pro Deiotaro,* Literis, quas ad me Tarracone miſiſti, bene ſperare iußiſti. *Cui ſimile eſt Terentij:* Saluere Hegionem plurimum Iubeo. *Verg. in* V. *Declam. 9. Declam. 2. In Adelp. act. 3. ſce. 5.*

Reddiq; uiro promiſſa iubebat. Quàm quæſo decorum fuiſſet,ut regi milites,ac comites ſui imperarent? Edicere eſt magiſtratuum,regum'ue. Vnde Edictum conſulum,ſunt literæ conſulum,quibus aliquid iubent,atq; imperant. Nam Indicere, proprie denuntiare eſt: ut,Indictum eſt bellum, indixi bellum fortunæ,indixi bellum uoluptatibus, indixit Romulus ſpectaculum. Liuius: Indici deinde finitimis ſpectaculum iubet.Iterum:Indixit in poſterum diem ut adeſſent. Idem:Indicto iuſtitio.Iterum:Delectusq;,& iuſtitium indictum eſt.

Introcludo,& Intercludo. CAP. LXIX.

INtrocludo te,id eſt, in interioribus claudo. Intercludo te, iter tuum impedio,& quaſi iter cludo. Vergilius:

Aeneid.2. Intercluſit hyems,& terruit Auſter euntes.

In Paradox. Cicero: Qui Carthaginienſium aduentum corporibus ſuis intercludendum putauerunt. Qua ratione etiam dicimus Interſepio. Quintilianus: His textis ne uniuerſi mellis pondus effluat, interſepta onera clauduntur. Quaſi circunſepta, uel, quà effluere mella poterant,ſepta.

Declam.13.

Ex ſententia,& Ad uotum habere. CAP. LXX.

EX ſententia aliquid habere,& Ad uotũ,licet illud uideatur rationis eſſe,hoc affectus,eôdem tamen ferè ſignificationis ueniũt,ut Quintil.Habes'ne uxorẽ ex animi tui ſententia? Et alibi:Et ad omne uotum fluente fortuna laſciuit otium.

Facere iter uel uiam,& Iter habere. CAP. LXXI.

ITer facere, Viam facere,Viam munire:Itẽ, Iter facere,& Iter habere differunt. Iter facere,eſt (ut imperiti loquuntur)itinerare,& (ut periti) ingredi iter,aut uiã:ut Cic.de Senect.Maſiniſſam,quum pedibus iter ingreſſus eſt,in equũ non aſcendere:quum in equo,ex equo non deſcendere. Idem lib.1. Offi.Tempus à natura ad eligendum,quam quiſq; uiam uiuendi ſit ingreſſurus,datum eſt. Viam facere propriè eſt,ubi non

erat

erat uia,uiam,& tranſitum aperire. Quintil. Seratur igitur non ſemitis, ſed campis, non uti fontes angustis fistulis colligantur, ſed ut latiſſimi amnes totis uallibus fluãt,ac ſibi uiam (ſiquando non acceperit)faciat.Quod nõ probè dixeris,muniat. Eſt enim Munire uiã, repurgare,reficere,ac ſubſtruere interdum lapidibus,quales ſunt uiæ Romanæ à pleriſq; portis,in multorum dierum iter ſilicibus ſtratæ. Cicero pro Milone:Ideo'ne Appius ille cæcus uiam muniuit,nõ qua populus uteretur,ſed qua ſui poſteri latrocinarentur? Et per translationem de corporalibus,ad incorporalia.Quintil.li.iii.Propterea quòd plurimi autores quamuis cõdem tenderent, uias tamen diuerſas munierunt, & in ſuam quiſq; induxit ſequentes. Dicimus etiam ut uiam,ita ripam munire,alueum munire,aditum munire,quum illa reficimus,uel reparamus. Cicero etiam Aditum munire,pro uiam munire dixit pro Cluentio:Aditum ſibi alijs ſceleribus antè muniuit. Iter habere, eſt iter aliquẽ eſſe facturum. Cicero:Habebant iter ad Laium regem. Et ad Q.fratrẽ:Et quòd ille in Sardiniã iter habebat. *Epi.xi.li.i.fa.* *Epiſt.4.lib.2.*

Propono,& Oſtendo cum aliis uerbis. CAP. LXXII.

PRopono præmium, propono metum, Oſtendo ſpem, oſtendo metum,ferè in eadem ſignificatione:hoc eſt,hinc hortor, illinc deterreo : niſi quòd Proponere eſt potius poteſtatem,imperiumq; habentis:Oſtendere uerò conſilium dantis. Cicero:Quis eſt,qui propoſito tanto præmio non excitetur?Idem:Propoſitis mortis,& exilij minis.Item:Tum ſpem, tum metum oſtendere. Atque iterum : Magnum huic urbi periculum oſtenditur. *6.Ver.*

Pacificatus,Pacatus,& Placatus ſum. CAP. LXXIII.

PAcificatus ſum,pacem feci : Pacatus ſum,in pace ſum,uel ab armis receſſi : Placatus ſum,ab indignatione animi ad lenitatem redij:uel,animo leni ſum.

Parem

Parem esse, & Paria facere. CAP. LXXIIII.

PArem esse, idem est, quod sufficere alicui operi, siue resistendo illi, siue exequendo. Cicero ad Attic. lib. XI. *Tum interpellat fletus, repugno quoad possum, sed adhuc pares non sumus.* Declam. 8. Quintilianus in Geminis languentibus: *Nunc infelix non par est dolori, nunc non inuenit ulla solatia, ex quo uidetur sibi filium perdidisse uicturum.* Idem: *Non fallit nos nefande quid captes hoc, quòd supra silentium trahis alta suspiria, quòd in prorumpenti uidêris exclamatione deficere: mendacio paratur autoritas, & in fidem erupturæ uocis affertur, ut fateri uidearis inuitus: dic tamen, par est huic rei matris integritas, ut mentiaris?* Lucanus: Lib. 2.

Hunc habuisse pares Phœbæis ignibus undas.

Et hoc in resistendo. In exequendo autem, idem Quintilianus: Declam. 15. *Aspicio par laboribus corpus.* Nonnunquam Par idem est, quod decens: ut idem, *Si propter matrimonia uiolata urbes euersæ sunt, quid fieri adultero par est?* Paria facere, est quod alibi amissum est, uel quod aliunde acceptum, alibi, uel aliunde compensare. Declam. 6. Idem Quintil. *Paria tecum facio Respub. quæ propter me unum ciuem perdideras.* Et alibi: Lib. 2. cap. 86. *Sic paria faciemus. Tu illhic eris uicarius meus.* Plinius Auunculus: *Nascuntur & alio modo terræ, ac repentè aliquo mari emergunt, uelut paria secum faciente natura, quæq; hauserit hiatus, aliquo loco reddente.* Epist. 10. Plinius Iunior ad Priscum lib. VIII. *Habuerunt officia mea in secundis, habuerunt in aduersis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reuersarum non feci tamen paria: atque cò magis hanc cupio seruari, ut mihi soluendi tempora supersint.* Seneca: *Vt statim tibi soluam, quod debeo, & quantum ad hanc epistolam paria faciamus.*

Solicito. CAP. LXXV.

Solicito

SOlicito te,uel quòd ſpem, metumue tibi oſtendo, ut ſolicitare plebem:uel inquieto,& tibi curam inijcio.

Gratum facio,& Gratificor. CAP. LXXVI.

GRatum facio,& Gratificor (ſi quid differunt)ita differunt,quanquàm utrunq; eſt ex gratum,& facio,non tamen utrunq; compoſitum. Differunt autem ita,quòd Gratum facere eſt quiddam minus, & propè idem quod obſequi, & inſeruire:ut Cicero,Si hunc iuueris,gratiſſimum mihi feceris. Gratificari quiddam maius. Vnde Deum gratificari hominibus dicimus, non autem gratum facere, quaſi idem ſit, quod beneficia conferre.

Deduco,Reduco,Comitari,& Aſſectari. CAP. LXXVII.

DEduco, & reduco generalem habent ſignificationẽ, ſed in hoc ſpecialem,quoties alicui officij gratia præſtamus comitatum: ut Deduxi Catonẽ in Senatum,cumq; ut domum reducam,hîc expecto. Sed proprie hoc eſt inter homines non multũ dignitate,& autoritate diſtantes:Comitari uerò minorum potius erga maiores.Cæterũ Deducere,et Reducere,eſt quaſi ad certũ locum. Aſſectari uerò,quaſi comitatũ præſtare,non tantùm in itinere,aut nauigatione, aut militia,ſed ferè per urbem:ut Cic.de Orat.lib. II. Quum ædilitatem Craſſus peteret, eumq; maior natu, & conſularis Sergius Galba aſſectaretur,quòd Craſſi filiam Cn.filio ſuo deſpondiſſet.

Satio,& Saturo. CAP. LXXVIII.

SAtiare ad omnes ſenſus attinet: Saturare ad unum guſtum. Nam figuratè locutus eſt Cicero:Iracundiam meam ſatura tuo ſanguine.quaſi ſitim meam ſatura.Satiare frequenter ad animum transfertur.

Incedo,& Ambulo. CAP. LXXIX.

INcedere,eſt ambulare:inde Inceſſus, ſiue tardus,ſiue feſtinus,ſiue commotus,& incompoſitus,immoderatusq;.Proprie

Aeneid.1. priè tamen ſublimior quidam,& faſtum præ ſe ferens. Verg.
Regina ad templum magna ſtipante caterua
Aeneid.1. Inceſsit._ Et iterum: Et uera inceſſu patuit dea.
Quod Seneca quodam loco declarat: Tenero, ac molli paſſu ſuſpedimus gradum, nec ambulamus, ſed incedimus.

Aduerſor,& Auerſor. CAP. LXXX.

ADuerſor tibi,& Auerſor te. De primo nihil dubij eſt: ſecundum ſumit ſignificationem à geſtu, quoties ab aliqua
Cap.3. re, quam deteſtamur, uultum auertimus. Quintil. in X 1. Aſpectus enim eôdem ſemper uertitur, quò geſtus, exceptis quæ aut damnare, aut non concedere, aut à nobis remouere oportebit, ut idem illud uideamur uultu auerſari, manu repellere.
Aeneid.3. Maro: _Dij talem terris auertite peſtem. In Deuteron. & alijs pluribus locis eſt: Gentes quas dominus auerſatur. id eſt, deteſtatur, atque abominatur, & à quibus præ odio uultum auertit. Multi tamen indocti ſcribunt, leguntq;, Aduerſatur Dominus.

De Leuo,& compoſitis ſuis. CAP. LXXXI.

LEuo, eſt alleuo, & moleſtiam, laboremq; extenuo. Nam pro illo ſignificato, quod eſt ſuſtollo, notum eſt: ut Liuius lib. X X 1. Mox aqua leuatur uento, quum ſuper gelida montium cacumina concreta eſſet. Subleuo, auxilium, defenſionemq; præſto. Cic. Zopyrus, qui ſe naturam cuiuſq; ex forma poſſpicere profitebatur, deriſus à cæteris eſt, qui illa in Socrate uitia non agnoſcerent, ab ipſo autem Socrate ſubleuatus, cùm illa ſibi ſigna ratione à ſe deuicta diceret. Alleuo in altum tollo, uel de imo, & ubi quid iacet, atq; proiectum eſt, ſurſum tollo. Quintil. Vidi multos, quorum ſupercilia ad ſingulos uocis conatus alleuarentur. Idem: Homini in aquam lapſo, atq; ut alleuaretur oranti. Inde per translationem ad qualitatem fortunæ: ut idem: Quare non petit ut miſerum putetis, niſi &
Tuſcul. quaſt. lib.4.
Declam.1.
innocens

innocens fuerit. Non petit ut afflictum alleuetis, nisi & probauerit sese infeliciorem, quòd patrem amisit, quàm quòd oculos. Etiam nonnunquã Subleuo pro alleuo: ut apud Suetonium de Vespasiani uita, Dumq; surgit ac nititur, inter manus subleuantium extinctus est. Eleuo, imminuo, & extenuo: ut idem Quintil. Nam quis ignorat, quin id longè sit honestißimum, ac liberalibus disciplinis, & illo quem exigimus animo digniſsimum, non uendere operam, nec eleuare tanti beneficij autoritatem, cùm pleraq; hoc ipso poßint uideri uilia, quòd pretium habent? Nusquam memini in alium sensum reperisse me. Nam Hieronymus testatur quodam loco Esaiæ, Eleuatum est super limina templi: debuisse transferri Sublatum est: sed ad tollendam ambiguitatem (ne quis putaret sensum esse talem, qualis est, sublatum est mihi pallium) ad aliud uerbum recursum fuisse. Proprium tamen erat Sublatum: ut idem Quintil. Tunc te fas est sublatis ad cœlum manibus proclamare, Mathematice, mentitus es.

cap. 24.

Lib. 11. cap. 7.

Declam. 4.

Perpendo, Expendo, Appendo, Impendo, & Impendeo. CAP. LXXXII.

PErpendere, est exactè ponderare, atque examinare: non autem (ut aliqui uolunt) intelligere, atque animaduertere. Cicero: Quid in amicitia fieri oportet, quæ tota uirtute perpenditur? Expendere, eiusdem ferè significationis est. Idem in Verr. v. Expendite hæc deinde, atq; æstimate. Idem Offi. 1. Quæ contemplantes expendere oportebit, quid quisq; habeat sui, eademq; moderari, nec uelle experiri, quàm se aliena deceant. Appendere est tum suspendere, ut notum est: ut, Appendi uuas: tum ad lancem, statera'ue ponderare. Idem in Anton. Vt iam appendatur pecunia, non numeretur. Et in procœmio orationum Aeschinis, ac Demosthenis à se translatarum figuratè ad incorporea transtulit: Ea putaui

non

non annumerari lectori debere, sed tanquam appendere. Impendo habet participium præsentis tale, quale est ab impendeo, ut admoniti sumus cauendum esse, ne ista nos fallat ambiguitas. Quale est apud eundem de Senectute: Mortem igitur impendentem omnibus horis timens, quis possit animo consistere? Hoc participium est ab impendeo, non ab impendo. Est autem Impendêre, supra caput iamiam casurum pendêre: ut nubes impendent. Et gladius ille equina seta appensus supra Dionysij conuuiae caput imminens impendebat. Impendêre, ab Impendĕre, apice distinguendum est.

Rapio, Eripio, & Præripio. CAP. LXXXIII.

RApere manifestam significationem habet, quum de alijs rebus loquimur: quum uerò de personis, duobus modis accipitur. Vno, qui ad res quoq; pertinet: ut apud Vergilium, Georg. 4. Quid faceret? quò se rapta bis coniuge ferret? Rapta, dixit Aeneid. 8. pro ablata. Et alibi: Raptas sine more Sabinas. Altero, pro eo quod est uim afferre, siue uitiare, uel si non asportet, nec fœminam loco deducat: quod proprie de uirginibus, quæ uitiatæ sunt, dicitur: ut apud Senecam, qui eandem legem non eisdem uerbis repetit, quodam loco sic retulit. Rapta raptoris aut mortẽ, aut indotatas nuptias optet. Alio loco sic: Vitiata uitiatoris aut mortem, aut indotatas nuptias optet. Ab hoc uerbo duo composita sunt, Eripio, & Præripio: quorum primum quoties habet cum accusatiuo datiuum, ferè in malam partem accipitur: ut, Eripuisti mihi omnes bene uiuendi facultates. Quoties uerò ablatiuum cum præpositione à, uel ab, siue abs, plerunq; in bonam: ut, Eripuisti me à periculo. interdum in malam: ut, Eripuisti à me filiam. Quod uerbum ita differt à Præripio (præterquàm quòd nunquàm hoc postulat talem ablatiuum) quòd qui alteri aliquid eripit, potest id non in suos usus eripere: ut, Eripuit illi uitam: qui uerò Præripit, in suos proprios

proprios uſus rapit: neq; præpoſitio illa anteceſſionem temporis declarat. Cic. pro Gallo: *Demoſthenes tibi præripuit, ne eſſes primus orator: tu illi, ne ſolus.* Non *hoc intelligit* Cic. *quòd* Demoſthenes *huic aut aliquid eripuit (ut qui auferre nihil poſſet nondum nato) aut priorem ſe fecerit.* Non *enim* Demoſthenes *primus oratorum antiquitate temporis dicitur, ſed facultate: neq; hunc ſolus* Demoſthenes *ætate anteceſſit, eò quidem magis, quòd hic ipſe, æqualis* Ciceronis *non potuiſſet inuicem antiquiſſimo illi aliquid antè auferre.* Ergo *ille præripuit tibi, id eſt, rapuit ſibi iſtam dignitatem, ut ſummus orator eſſe uideatur, futurus etiam ſolus, niſi tu partem in te illius laudis transtuliſſes, eſſesq; tu dignus nomine oratoris, quamuis non æquandus* Demoſtheni, *quo nomine adhuc poſt illum præter te dignum uidimus neminem.* Nonnunquam *hoc uerbum ſignificat antè capere, ſed magis in paſſiuo: ut immatura morte præreptus non potuit præſtare, qualem promiſerat regem. Sunt autem hæc uerba* Plinij Iunioris *de uiris illuſtribus, quaſi dixiſſet, immatura morte præuentus.*

De Anco Martio Rom. rege quarto.

Titubo, Nuto, ac Vacillo. CAP. LXXXIIII.

TItubare, *eſt pedibus nõ ualẽtis inſiſtere, quales ſunt ebrij aut infirmi, aut uulnerati, aut decrepiti ſenes: ut apud* Quintil. *At non tua culpa fames cœpit, ſed uulneratum iugulaſti, titubantẽ ſtrauiſti, fumantẽ incendiſti. Transfertur etiam ad animum: ut apud eundem,* Neq; *ulla unquã tanta fuerit dicendi facultas, quæ non titubet, aut hæreat, quoties ab animo uerba diſſentiunt. Titubare quoq;, lingua, & dentes dicuntur: hinc linguæ, & oris titubantia.* Nutare *eſt proprie alicuius male ſolidatæ molis ruinã minantis. De animo quoq; dubitante, & neſciente, quò ſe potiſſimum conferat, Nutare dicitur.* Vacillare, *eſt alterno motu inconſtantẽ eſſe: ut idẽ,* Eſt & illa *indecora in dextrum, & ſiniſtrũ latus uacillatio alternis pe-*

Declam. 12.

Lib. 12. cap. 1.

De cla. Orato. dibus insistentium. Cicero: Cùm ex eo in utranq; partem toto corpore uacillante quæsiuit. Vnde & naues utiq; uacuæ ua-
Epist. 13. lib. 16. epist. fam. cillant. Et idem Cicero de quodam præ infirma ualetudine nõ rectè scribente inquit: Vacillantibus literulis. Ad animũ quoq; transferimus, ut apud Iurisconsultos, de fide testis uacillante, qui inconstantia, & diuersa testimonia dixerit.

Vaco, Vacat, & Careo. CAP. LXXXV.

VAcas sapientiæ, das operam sapientiæ: Vacas sapientia, cares sapientia. Quanquàm Carere proprie, est uacare
In Cato. Ma. quibus indiges: quod significauit Cicero, quum inquit, Satiatis uerò, & expletis iucundius est carere, quàm frui: quanquàm non caret is, qui non desiderat. Improprie tamẽ dicimus, Cares culpa, cares periculo, cares damno. Cum nomine tamen significante actionem quandam, siue qualitatẽ, adiungimus, à, præpositionem: ut, Vacas à labore, uacas à componendo, uacas ab agricultura, uacas ab omni molestia. Similiter per nomen: Vacuus sum ab omni occupatione, atq; ab omni solicitudine. Hoc autem uerbum quum est impersonale, quæri potest,
Lib. 11. cap. 1. quid significet. Quintil. inquit: Non, imò oderit reum uerba aucupantem, & anxium de fama ingenij, & cui diserto esse uacet. Hîc uidetur Vacet, accipi pro eo, quod est, curæ sit.
Lib. 1. cap. 20. Idem alibi: Tunc inchoare hæc studia uel non uacabit, uel non libebit. Hîc uidetur esse pro eo, quod est, tempus uacuum erit. Nam Libebit, idem est, quod curæ erit. Et ne quis auderet im-
Epist. 10. lib. 1. mutare, Licebit, pro Libebit: Plinius Iun. (quanquàm infinita sunt huiusmodi exempla) querens, quòd non posset operam dare admirando cuidam philosopho, ita ad amicum scribit: Quò magis te, cui uacat, hortor, quum in urbem proximè uenies (uenies autem ob hoc maturius) illi te expoliendum, limandumq; permittas. Quid igitur duas has significationes huic tribuimus uerbo, cùm præter id, quòd ambiguum erit, utrum

utrum potius significetur, superuacuum uideatur dicere, uel non uacabit, uel non licebit: satis sit dicere, nõ uacabit: quo uidebuntur fortaßis illa duo significari? Quare exponamus, ut cæteros locos. Ita & illum, Cui esse diserto uacet: Vacet, uacuum est, hoc est, uacuum tempus est. uel si uis, cui est uacuus animus, quod significauit Vergilius, quum inquit:

Sed si tantus amor casus cognoscere nostros. *Æneid. 1.*

Hoc quantum ad uoluntatem, quod est, si libet. Déinde quantum ad facultatem temporis, uel uacuitatem animi:

Et uacet annales nostrorum audire laborũ. Dixerat enim:

Et iam nox humida cœlo

Præcipitat, suadentq; cadentia sidera somnos. Quasi non uideretur tempus illud tantam narrationẽ pati, aut ipsa Dido eo tempore æquo animo posse audire quod audire cupiebat.

De Conscisco, Ascisco, Descisco. CAP. LXXXVI.

Conscisscere, ferè ad mortem pertinet. Plerũq; enim sic legimus: Mortem sibi ipse consciuit: Mortem tibi ipse consciscis: Mortẽ mihi ipse consciscam: cogam te ad mortẽ tibi per teipsum consciscendam. Ascisscere est remotum aliquid, quasi scitè uocatum capere. Cicero de Oratore: Expertes esse prudentiæ, quam sibi ascisscerent. Idem in Oratore: Quòd minimè politæ, minimeq; elegãtes sunt, asciuerunt aptum suis auribus opimum quoddam, & quasi adipale dictionis genus. Descisscere, est ab imperio se, ductuq; alterius subtrahere: ut milites à duce, populi à domino, discipuli ab opinione magistri, quam prius sequebantur, præsertim ad alterius uel imperium, uel sententiam se transferentes. *Lib. 1.*

Asseuero. CAP. LXXXVII.

Asseuerare est inter ipsa argumenta, probationesq; admiscere uim animi, motumq;: quod declarat Quintil. quum inquit, Altera ex assceuratione probatio est: ego hoc *Lib. 5. cap. 12.*

feci,tu hoc mihi dixisti.&,ô facinus indignum.Et alibi:Quum præsertim quorundam probatio sola sit in asseueratione, & perseuerantia.

Exhibeo,Facio uel Facesso negotium. CAP. LXXXVIII.

EXhibere illi negotium, Facere,uel Facessere negotiũ, est alterum molestia,ac labore afficere,frequenter quidẽ per accusationẽ:ut Cic.Offi.III.*Criminabatur etiam quòd Titum filium,qui posteà Torquatus est appellatus,ab hominibus relegasset,& ruri habitare iussisset.Quod quum audisset adolescens,negotium uidelicet exhiberi patri,hoc est, patrem accusari,uel molestia,laboreq; affici.Nam Negotium sæpe pro la*

Tusc.quæst.li.1. *bore apud hunc præsertim legimus: ut,Quid negotij est, ista poëtarum,& pictorum portenta conuincere?quomodo?quid*

Lib.1. *operis? Quæ exempla passim reperiuntur.* Idem *de natura deorum:Quod beatũ,& immortale est,id nec habet,nec exhi*

Cap.12. *bet cuiquam negotium.* Quintil.lib.V. *Vt uulneratus,aut filio orbatus,non fuerit alium accusaturus quàm nocentem,quando si negotium innocenti facit,liberet eum noxa, qui admise-*

Epist.10. lib.3. epist.fam. *rit.id est,si innocentem reum facit.* Cicero *ad Appiũ: Quum est ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium facesserent,id est,accusarent,insectarentur, ad pœnam uocarẽt.*

Deturbo,Exturbo,& Disturbo. CAP. LXXXIX.

DEturbare,est deorsum cum uiolentia deijcere.

Aeneid.5. Vergil. *Puppi deturbat ab alta.* Exturbare,è loco *eundem in modum deijcere.* Disturbare,dissipando, diruendoq; *disijcere.* Quintil. *Non enim discussos alicuius operis*

Philipp.1. *angulos,aut disturbatos parietes obijcimus.*Cicero:*Vt dicere in hoc ordine auderet,se publicis operis disturbaturum publicè ex Senatus sententia ædificatam domum.*

De Admoueo,& Amoueo:Aduerto,& Auerto: Aduersus,& Auersus, CAP. XC.

Admoueo

ADmoueo manum, appono manum. Amoueo manum, remoueo manum. Aduerto oculos, mentem'ue: aliquò oculos, mentem'ue conuerto. Auerto oculos, aut mentem: alicunde conuerto oculos, aut mentem. Aduerſus, oppoſitus, oppoſito pectore, atq; obiecto. Auerſus, terga oſtẽdens. Vnde illud Tullianum aliquantò obſcœnius, ſed ad rem declarandam pertinens: Et aduerſus, & auerſus impudicus es. Lib. 2. de Orat.

Conſternere, & Conſternari. CAP. XCI.

CONſternere eſt corporis: Conſternari autem animi, quum mens turbata eſt, & de ſtatu mota, & quaſi humi ſtrata. Ideoq; ſæpe coniungi animum uidemus, ut conſternatus animo. Salluſtius tamen primo Hiſtoriarum inquit: Equi ſine rectoribus exterriti, aut ſaucij conſternantur. quum ſit uſitatius conſternuntur.

Non placeo, Diſpliceo, & Placeo mihi. CAP. XCII.

NOn placeo mihi, & Diſpliceo mihi, ab illo, Placeo mihi, diuerſæ ſignificationis ſunt præter negationem. Nam ea prima aperti intellectus ſunt, ut de Oratore Cic. Nunquam mihi minus, quàm heſterno die placui. Et in Philipp. Cumq; de uia languerem, & mihimet diſplicerem. Tertium eſt idem quod ſuperbio dote aliqua, bono'ue, quod mihi adſit, & glorior, & mihi eo nomine confido, plerunq; cum inferiorum contemptu. Quintil. Placeas licet tibi, opum tuarum fiducia diues, ſi mihi idem inuidere non expedit, pares ſumus. Penè in hunc ſenſum accipitur, Mirari ſe. Nam id efficere in alterum, laudabile eſt. Vnde apud eundem de Socrate dicitur: Nã ideo dictus eſt εἴρων, id eſt agens imperitum, & admirator aliorum tanquam ſapientum. De ſeipſo crebrius in uitium eſt. Idem: Quòd ſe ſilentio parricida miraretur. Martialis: Lib. 13. epig. 2.

Ipſe ego quàm dixi, quid dentem dente iuuabit
Rodere? carne opus eſt, ſi ſatur eſſe uelis.

Ne perdas operam, qui ſe mirantur, in illos
Virus habe, nos hæc nouimus eſſe nihil. *Se mirantur dixit, quaſi ſibi placent, uel de ſe magnificè ſentiunt.*

Moror te, & Maneo te. CAP. XCIII.

Moror te, & Maneo te, à quibuſdam exponuntur, pro expecto. Sed mea tamen ſententia, magis poëticè, quàm oratoriè. Aeneid.10. *Verg. Et tua progenies mortalia demoror arma. Terentius: Quem hîc manes? Oratores potius accipiunt, Moror te, pro retineo te, & in mora teneo. Ideoq; hæc duo uerba ſæpe iunguntur, ut apud Quintil. Quid me adhuc pater detines? quid moraris abeuntem? Maneo pro eo, quod eſt, futurum eſt, ut ipſe accipio, apud ipſos interdum etiam poëtas.* Aeneid.6. *Verg. Te quoq; magna manent regnis penetralia noſtris. Id* Philipp.2. *eſt, tibi futura ſunt. Cicero: Cuius quidem te fatum, ſicut C. Curionem manet. hoc eſt, cuius fatum tibi futurum eſt, ſicut fuit Curioni.*

Conflaui, Contraxi, & Diſſolui æs alienum. CAP. XCIIII.

Conflaui æs alienum, & Contraxi æs alienum, idem eſt, quod factus ſum debitor alienæ pecuniæ. Diſſoluo æs alienum, id eſt, quod contraxeram æris alieni, reſtituo, ac pluribus ſoluo: uel quaſi catena qua ligabar, me, ſoluenda pecunia, diſſoluo. Quintil. Non ego æs alienum luxuria contraxi. Cic. Patri perſuaſi, ut æs alienum filij diſſolueret. Quibus exemplis plena ſunt omnia.

Migro, Decedo, Diſcedo, & Recedo. CAP. XCV.

Migro, Decedoq;, ſic à Diſcedo, Recedoq; differũt, quòd Migrare eſt domicilium mutare, & aliò ſe ad habitandum conferre, relicta priore habitatione. Et eſt apud Iuriſconſultos titulus, De Migrando. Similia huic ſunt, Emigrare, Demigrare, Commigrare. Remigrare autem, reuerti in priſtinum domicilium. Tranſmigrare, eſt in longinquioris loci

domic

domicilium,habitationem'ue migrare. Immigrare,in domum aliquam habitandi gratia ire. Eapropter homines, qui moriuntur, migrare dicuntur. Sed rectius cum appoſito, quàm ſine appoſito.ut multi faciunt,neſcientes Ciceronem cum appoſito ſolere loqui,ut de Republica lib.v i.Antequam ex hac uita migro, conſpicio in meo regno, & his tectis P. *Cornelium Scipionem. Et Quintil. in Corpore proiecto:Seu quum ad infernas ſedes anima migrauit.Etenim qui moriuntur,tanquam domicilium corporis relinquentes, aliò ad habitandum (duntaxat anima) ſe transferunt.Contraq; nequaquã milites, quum caſtra mouent, aut de ſtatione, munitionibus'ue decedunt,Migrare dicuntur,utpote ubi domicilium nõ habuerunt, nec in domicilium ſe conferunt. Decedere quanquàm accipiatur nonnunquã pro eo quod eſt diſcedere,aut recedere tamen proprie eſt,à mandato cuſtodiæ ſuæ loco recedere.Vnde conſules,proconſules,præſides, prætores dicuntur ex prouincia decedere.Item præſidia de urbibus,atq; caſtellis.Sine appoſitione intelligitur pro mori, quaſi à cuſtodia,& gubernatione corporis proficiſci. Cic. de Senectute: Vetatq; Pythagoras ſine iuſſu imperatoris, id eſt, Dei, de præſidio, & ſtatione uitæ decedere. Idem de Republica: Ideoq; & tibi Publi, & cæteris omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis, nec iuſſu eius,à quo ille eſt nobis datus, ex hominum uita migrandum eſt, ne munus humanum aſſignatum uobis à Deo defugiſſe uideamini. Eo igitur modo dicitur Deceſſit, quo dicitur Defunctus,ut ſubintelligatur Vita.At in Excedo additur Vita,non ſubintelligitur. Idem in Anto. In ipſa cura,& meditatione obeundi ſui muneris,exceſſit è uita.* Declam.6.

Precor,& Imprecor. CAP. XCVI.

PRecari quid ſignificet certum eſt, quum merum accuſatiuum habet:adiuncto autem datiuo,idem eſt, quod im-

precari,hoc eſt,optare alicui, Deos precando, bonam fortunam,aut malam. Qui datiuus ſæpe ſubintelligitur:ut apud M. Tull. in Piſonem: Vt omnes ſui ciues ſalutem, incolumitatem, reditum precentur, quod mihi accidit, an quod tibi proficiſcenti euenit, ut omnes execrarentur, male precarentur? Et
Declam.12. Quintil. Inde fugientia uela longo uiſu proſecuti,facilem emptionem,ſecundos uentos,placidum mare, non ſecus ac ſi ipſi
In præfa.lib.1. nauigaremus, precati ſumus. Cum datiuo,idē:Sed ſi tantopere efflagitantur, quàm tu affirmas, permittamus uela uentis, & oram ſoluentibus bene precemur. De Imprecamur uerò,hoc
Declam.15. ciuſdem ſit exemplum: Non imprecamur debilitates,naufragia,morbos: pauper ſit,& amet quamcunq; meretricem,& amare non deſinat. Quod crebrius accipitur in malum.

Habeo orationem,Facio ſermonem. CAP. XCVII.

HAbui orationem,non Feci orationem. Feci ſermonem potius,quàm Habui: nonnunquam etiam Habui. Cic. de Senect. Cyrus quidem in eo ſermone,quem moriēs habuit,quum admodum ſenex eſſet, negat ſe unquam ſenſiſſe ſenectutem ſuam imbecilliorem factam,quàm in adoleſcentia fuiſſet.

Polliceri,Conuenire,& Audire habeo. CAP. XCVIII.

Epiſt. 5. lib. 1. fam. epiſt. TAntùm habeo polliceri,inquit Cic. ad Lentulum. Idem in Catone Maiore: Neq; eos ſolùm conuenire habeo,quos uidi,ſed etiam quos audiui,& legi. Idem de Oratore: Audire habeo,quid hic ſentiat. Quod (ut ipſe interpretor) idem eſt, quod pollicēdum,conueniendum,audiendum eſt mihi. Quod probatur ex illo, licet diuerſo loquendi modo, qualis apud Quintil. Adeò ludibrijs miſeræ ſum diuerſitatis implicitus,ut impetrandum à uobis habeam odij mei fauorem. id eſt, Vt impetrandus mihi ſit à uobis odij mei fauor. Quod licet commutare in ſuperiorem modum: ſic, Vt impetrare habeam odij mei fauorem: ſicut contra illum in hunc: ſic, Tantùm habeo

pollicend

pollicendum,neq; eos solùm conueniendos habeo,audiendam habeo huius sententiam. Vel Habeo pro uolo:ut non mirum sit,quare aliqui legant,aueo.Sed non rectè legere eos,ex illis Cæsaris Augusti uerbis ostenditur, quum dixit, Quid aliud habeo,quàm deos immortales precari?

Mereor bene uel male de te, Demereor, & Emereor. CAP. XCIX.

MEreor de te,est aliquid in te confero:si beneficij quidē, bene mereri de te dicor:sin autē offensionis,male de te mereri.Nonnunquam utrunq; reticemus,sed in ambiguū sensum:ut,Quid de te sum meritus? Nonnunquam per negationem:sic,homines nihil de me meriti. id est,qui nihil in me beneficij, aut officij contulerunt. Quibus exemplis omnes M. Tullij libri scatent. Demereor quoque pro bene de aliquo mereor,accipitur,sed cum accusatiuo:ut Ouidius Heroid. *In epist. Phyl. ad Demoph.*

Dic mihi,quid feci,nisi non sapienter amaui?
Crimine te potui demeruisse meo.

In proœm.li.1. Instit.

Et Quintilianus:Simul ut pleniore obsequio demererer amātissimos mei. Emereor,idem penè est quod mereor,præteritum eius Emeritus.Vnde Emeriti stipēdia,qui militia perfuncti sunt,nominantur. Et in significatione passiua, Stipendia emerita.ut idem,Emeritis huic bello stipendijs. Et per translationē à Vergilio Emeriti boues dicuntur, & quædam alia: Emeriti autem senes solent habere eos, qui pro se laborent, qui dicuntur pro alio opus agere. Quintil.de apibus inquit: *Declam.13.* Habebam qui pro me opus agerent.

Refero,& Fero. CAP. C.

REtulit Pompeius ad Senatum. id est,consuluit. In eadem tamen sententia Pompeius ad populum tulit. Ex illo fit Senatusconsultum,ex hoc Rogatio,quæ instar est legis. Dicimus præterea Refero tibi acceptum, pro eo quod est, fateor

me hoc abs te accepisse: neq; id modò in bonam partẽ, uerum etiã in malam: ut pro Deiotaro Cicero, Vitam acceptam re-
Philip. *fert clementiæ tuæ. Idem in Antonium: Omnia denique quæ posteà uidimus (quid autem mali non uidimus?) si rectè ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. Idem est, Fero tibi acceptum, siue pro eo quod est, Habeo pro recepto abs te, quod mihi debebas, etiam si solutio nulla interceſſerit. Vnde fit Accceptilatio, quam Iustinianus per interrogationem, & responsionem fieri uult. Retuli expensum. id est, rationem de impensis confeci, uel exhibui.*

Exhorreo, & Abhorreo. CAP. CI.

EXhorreo hanc rem, idem est quod expauesco. Abhorreo ab hac re, idem est quod perquàm alienus sum ab hac re. Hoc semper postulat huiusmodi ablatiuum: illud uerò nunquàm, sed accusatiuum.

Bene agi cum aliquo quid sit, & quid Actum esse. CAP. CII.

BEne mecum agitur, idem est, quod in bona cõditione sum. Item, Præclarè tecũ agitur, Optimè cum illis agitur: melius cum hominibus ageretur, si paruo contẽti essent. Ita, Male mecum agitur, & peius, incommodius'ue, & pessimè. Cic.
De Amic. *Cum illo uerò quis neget actum esse præclarè, mecum incommodius? Nonnunquàm actiuè. Valer. Max. lib. v. Bene egissent Athenienses cum Miltiade, si eum post trecenta millia Persarum in Marathone deuicta, in exilium protinus misissent, ac non in carcere, & uinculis mori coëgissent. Actum est, semper in malam partem accipitur: ut, Actum est de Republica, id est, Respub. extincta, desperata, & perdita est.*

Salio, & Salto. CAP. CIII.

SAlio, unde Saltus, pro eo, quod est saltum facio. Salto, tripudio: unde Saltatio. Interdum Salio pro salto. Vergil. II. Georg.

Georg. Mollibus in pratis unctos ſaliere per utres.
Quid autem diſtent Saltus, & Saltatio, notum eſt. Saltus enim eſt qualis ceruorum, leporumq; : Saltatio uerò, illa hominum iactatio, quam uulgò tripudium uocant. Et licet Salio pro Salto accipiatur, non tamen Saltus pro Saltatio, Saltatus'ue, quæ eiuſdem ſignificationis ſunt. Liu. Ferre, ac per urbem ire cum tripudijs, ſolenniq; ſaltatu iußit. Lib. 1. ab urb.

Abdico, & Exhæredo. CAP. CIIII.

ABdicare, eſt expellere à bonis filium, dum uiuit pater. Exhæredare uerò, poſt mortem. Sed Abdicare eſt grauius, quod etiam in ſe exhæredationem continet.

QVINTI LIBRI FINIS.

LAVRENTII VALLAE IN ELEGANTIARVM *linguæ Latinæ Librum ſextum, qui de Notis Autorum, inſcribitur, proœmium.*

SVLPITIVS *ille Seruius, cuius quanta in iure ciuili fuerit autoritas, plurimorum monumenta teſtantur, ſiue aliorum exemplo, ſiue priuato conſilio fretus, non exſtimauit turpe ſibi ad famam fore, ut librum de Notis Scæuolæ conſcriberet, non modò antiſtitis in ea facultate, atque omnium principis, uerùm etiam præceptoris ſui. Cogitabat enim neq; id poſſe ſibi uitio dari, quod publicæ utilitatis cauſa ſuſciperet, neq; iniuriam illi fieri, qui reprehenderetur, ſi modò ritè reprehendatur, quod in ſe fuiſſet ipſe facturus, ſi errata ſua animaduertiſſet. Probè itaq; Sulpitius, & ingenuè, ac uerè Romanè. Quin ipſe quoq; populus prudenter, & grato inuicem*

uicem animo, qui factum huius non reprehenſione, ſed laude dignum & gloria putauit: nec minore uolumen hoc, quàm cætera, honore proſecutus eſt. Nam præcepta aliqua doctrinæ tradere, cuilibet mediocribus ſaltem literis imbuto, promptum eſt. Errores maximorum uirorum deprehendere, id uerò cùm doctiſſimi hominis eſt, tum opus utiliſſimum, & quo nullum dici poſſit utilius. Quis enim dubitet, non minus agere, qui aurum, argentum cæteraq; metalla expurgat, quàm qui illa effodit? qui triticũ mundat, quàm qui metit? qui pinus, amygdala, cæterasq; nuces ſeligit, quàm qui eaſdem legit? Ita eum, qui emendat (niſi pauciſſima ſunt, quæ emendat) non inferiorem exiſtimare debemus, quàm ipſum illum inuentorem, nec minorem ab illo, quàm ab hoc percipi fructum. Inſuperq; non modò huic ex illius caſtigatione nullum damnum afferri, atq; iacturam, uerùm etiam pretium, ac dignitatem, perinde atq; auro, ac cæteris, quæ modò commemoraui, quantum corpori purgatio ipſa detrahit, tantùm reſiduo pretij (ut dixi) & dignitatis accreſcit. Adeò plus utilitatis in parte eſt, quæ ſuperat, quàm quæ fuerat in ſolido. Quare ſi quis apud inferos Scæuolæ de Sulpitij facto ſenſus fuit (quæ erat illi æquitas, & iuſtitiæ amor) auſim affirmare fuiſſe gauiſum, ſecumq; præclarè actum eſſe diziſſe, quòd ſuorum librorum aurum ab omni ſcoria eſſet, ac fæce compurgatum: nihilq; foret, per quod conciues ſui per eius ſcripta falli poſſent. Neq; immeritò Plinius Iunior ad amicum ita ſcribit: Ita enim magis credam cætera tibi placere, ſi quædam diſplicuiſſe cognouero. Quomodo igitur non ſit beneficium id offerre, quod ſolet beneficij loco poſtulari? Quòd ſi hoc non præſtatur aut iam defunctis, aut tale beneficium reſpuentibus, profectò his præſtatur, ad quos ex ipſa magnorum autorum emendatione multa in primis utilitas peruenit. Ideoq; ab optimis quibuſque

Epiſt. 13. lib. 3.

cuiuslibet

cuiuslibet artis professoribus præceptum est, ut eorum ipsorum, quos discentibus ad imitationem proponunt, etiam uitia (si qua fuerint) ostendant. Huiusmodi igitur ego & exemplis, & rationibus adductus, faciendum mihi putaui, ut unum librum hunc de Notis *scriptorum componerem, non quò illos carperem (nam præterquàm quòd hæc inhumana uoluptas foret, certè & alibi maior mihi hæc facultas daretur, & de hac ipsa re penè infiniti libri conscriberentur) sed quò prodessem aliquid linguam* Latinam *discere uolẽtibus non modò ex nostris præceptis, sed ex aliorum quoq; erratis ubi & de nostro nonnihil ad rei testificationem admiscebimus. Dedimus autem nostrorum librorum suam cuiq; materiam, ut si per se opus non multũ sibi fauoris pararet, ipsa certè uarietas commendatione blandiretur: ex hoc præsertim uolumine, in quo & uniuersa, quæ in superioribus singula continentur, & de pluribus, præstantissimisq; autoribus pronuntiatur, iudiciumq; contra eos fit. Sumus autem ijdem simul & accusatores, & iudices, sed qui aliorum pariter accusationem, iudiciumq; subeamus, nisi legitimè & autoris, & iudicis fuerimus officio functi. Sed iam in forum descendamus.*

In Nonium Marcellum de Alumnus. CAP. I.

ALVMNVS *eum significat*, Nonius Marcellus *inquit, & qui ab aliquo alitus est, & qui aliquem aluit. Cui in prima significatione suffragor, in secunda refragor. Nec illius exempla secum facere ostendam, sed mecum: quæ sunt, tum* Ciceronis *in* Verrem: *Italia autem alumnum suum seruitutis extremo, summoq; supplicio fixum uideret, tum* Varronis: *Et ecce de improuiso ad nos accedit cana ueritas Atticæ philosophiæ alumna. Quorum exemplorum (salua Nonij pace) utrunque* Var. Eudæmonibus.

significat

ſignificat educatum,non educatorem.Nam Cicero quidem Italiam quaſi altricem, & illum ab ea alitum dixit. Varro uerò nõ modo alio locutus eſt,quàm Quintil. ubi ait:Verba omnia, & uox eius alumna urbis eſſe ſolet, ut oratio Romana planè uideatur,non ciuitate donata. Vult enim uerba noſtra, & uocem uideri debere natam, & alitam intra Romam, Varro inter Athenas,atq; in ſinu altricis philoſophiæ. Adijcit etiam Nonius Alumnum ſignificare dominum:ut apud Vergilium:

Æneid.12. *Corpus ubi exanimi poſitum Pallantis Acetes*
Seruabat ſenior,qui Parrhaſio Euandro
Armiger antè fuit,ſed non felicibus æquè
Tum comes auſpicijs,charo datus ibat alumno. Durè *nimis (ne dicam inerudite) uir ſanè eruditus expoſuit,quaſi neſciamus non domini mortem à ſeruo,uel comite Vergilium fecisſe deplorari, ſed quod eſt plus, quàm ſi uel Euander ipſe fuiſſet occiſus, ac multò triſtius ab altore, ſiue nutritio mortem eius quem aluerat,& quẽ loco filij habebat:qualis Phœnix ille Homericus in Achillem fuit,quem quoniam educaſſet, filium ſemper appellat, pro alumno. Et certè armigeri magnorum principum ſemper & ipſi magni uiri fuerunt. Siquidem (ut taceã de Phœnice, qui bonæ parti Myrmidonum imperabat) Patroclus auriga Achillis,princeps erat:& Sthenelus Capanei regis filius auriga Diomedis, & Meriones inter primos duces Cretenſium auriga Ilionei: & Hectori aliquis fratrum ferè aurigabatur currum. Talis fuerat Acetes Euandro. Ergo non erat ſeruus, aut ſeruo ſimilis apud Euãdrum,multò minus apud filium,ſed patri ſimilis & pro patre,præſertim illo abſente.Duo autem hæc nomina,quæ ab eadem litera incipiunt, Armiger, & Auſpicium, quæ apud Vergilium modò legimus, non nota omnibus, etiam explicemus. Armiger eſt, qui in prælio gerit tela domini ſui, ut ſcutum,*

tum,ut arcum,lanceam,& cætera huiuſmodi.Imperiti,Armigerum uocant armatum equitem. Auſpicium eſt uel à paſtu auium,uel ab inſpectione auium. Sed quia conſul antè, quàm iret in expeditionem,capiebat auſpicium: hinc factum eſt, ut dicamus Auſpicia ducum,atq; principum,quæ à ſolo duce capiuntur. Et hinc Auſpicari non modò auſpicium capere, ſed etiam incipere: nec in bonam tantùm partem (quod frequentiſsimum eſt)uerùm in malam quoq;:ut apud Plinium,At homo infeliciter natus, manibus pedibuſq; deuinctis,animal cæteris imperaturum,à ſupplicijs uitam auſpicatur. Nam quando non eſt uerbum, ferè in bonum accipitur: ut apud Terentium: _Haud auſpicatò me huc appuli. id eſt, non feliciter, quaſi auſpicijs repugnantibus. Quod declarat Quintilianus de Achille(ut opinor)loquens,qui ad mortem,quam dij futuram denuntiauerant,cupiditate ulciſcendi Patrocli ruebat. Sic nanq; ait: Eant nunc poëtæ antiquarum fabularum conditores, & ſe ad exhortandam amicitiæ fidem, magna quædam compoſuiſſe carminibus putent, ſi dixerint aliquos per maria,terrasq; aſperiorem fortunam amicorum tantùm ſecutos, aut principem Græciæ uirum in ultionem interfecti amici inauſpicata bella geſsiſſe. Et alibi:Itaq; ut apud illos Homerus, ſic apud nos Vergilius auſpicatiſsimum dederit exordium. Auſpex qui præerat nuptijs celebrandis,quia Auſpicium pro nuptijs capere ſolebat:adhibebaturq; hic pro parte mariti:ut Pronuba,quæ præeſt & ipſa nuptijs celebrandis,pro uxore: aliquando etiam magis proprie pro eo,qui dux militiæ eſt:ut primo carminum apud Horat. Nil deſperandum Teucro duce,& auſpice Teucro.

In procemio lib.7.

In Andr.act. 4.ſce.5.

Lib.10.cap.1.

Ode 7.

In eundem,de Citare. CAP. II.

CItare,idem inquit,pro laudare accipitur, ut Cicero: Citeturq; Salamis clariſsimæ teſtis uictoriæ. Neſcio cur id dixerit:

De Offic.lib.2.

dixerit:non enim tantus uir, tam parua neſciuit, niſi putet ſe acutiorem uiſum iri, ſi clara faciat obſcura. Citantur teſtes, non laudantur. Nam Salamis (qui fuit locus uictoriæ Themiſtoclis) nihil laudis meretur, quippe qui nihil egit, ſed teſtis fuit, quia interfuit, uel quia in ea poſita ſunt trophæa uictoriæ, quæ rem geſtam teſtificantur tranſeuntibus. Ergo ſi teſtificari locus poteſt, poteſt meritò ut teſtis citari, non tamen tanquam uenturus, ſed ad quem eant, qui teſtimonium deſiderant. Vel citentur Salaminij, continens pro contento:uel citentur autores, & libri qui de hac Salaminæ uictoria meminerunt, teſtimoniumq́; dicunt.

In eundem, de Capio. CAP. III.

CApio ſecundum eundem in paſſiuo ſignificat propitiationem, ut apud Lucretium:

Lib.2. *Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira.*

Act.4.ſce.2. *Capere, facere:Terent.in And. Non, ſi capiundos mihi ſciam eſſe inimicos omnes homines. Capere, perpeti: Terent.in*
Act.2.ſce.4. *Heaut. Dum abs te abſum, omnes fuere mihi labores, quos cepi, leues. Capere, tollere, tenere. Vergil. Georg. IIII.*

Hic tibi nate prius uinclis capiundus. Varro in Meleagris: Quem idcirco terra non cepit, & cœlum non recepit. Idem in Eumenidibus: Stolam, calceosq́; muliebres propter
Act.4.ſce.1. *poſitos capio. Capere, eligere. Terent.in Hecyra: Quum il-*
Lib.2. *lum in generum cepimus. Verg.in Georg. Antè locum capies*
Lib.3. *oculis. M.Tul.de Offic. Quòd inſit aliquid probi, quod capiat ignaros. Capere, delectare, ſuſtinere, habere, decipere, circũuenire, occupare, detinere, ſatiare, accipere, complecti, inuenire: ſingulorumq́; exempla ſubijcit, quæ ipſe (ne longior eſſem) prætermiſi. In quibus non eſt illius probabilis expoſitio. Nam quis credat autores uni dictioni tot ſignificata, & quidem pro ſe quenq; noua dare uoluiſſe, tanquam linguam*

ipſam

ipſam confundere cuperent? Cur igitur ita locuti ſunt? Nempe quòd nihil intereſt inter has ſignificationes, Capio hoſtem, capio generum, capio ſaxum. Præterea duæ proprietates in hoc uerbo notandæ ſunt. Vna, quòd habet reciprocum quendam uſum, ut idem ſit, Cepi uoluptatem, & cepit me uoluptas. Cicero: Magnam cepi ex literis tuis uoluptatem. Quintilianus: Nec me tanta capiebat uoluptas, quòd fluentia ceris mella cõderem. Plinius ad Caluiſium lib. VIII. Capio aliquã uoluptatem, quòd ulla uoluptate non capiar. Cepi ſomnum, captus ſum ſomno, uix dicitur: ſed dici poſſet, ut oppreſſus, uidelicet qui opprimitur ſomno, capitur ſomno. Cepi delectationem, uix unquam Delectatio cepit me: ſed in paſſiuo potius, Captus ſum delectatione. Et item in cæteris, quæ ad delectationem pertinent. Captus ſum amœnitate loci, dulcedine uocis, ſpecie mulieris, amore pecuniarum, ſpe bonorum, magnitudine, ſublimitateq; materiæ. Iſta enim omnia delectant, ideoq; ſubintelligi ſolet delectatio: quale ipſum illud M. Tull. Quòd inſit in his aliquid probi, quod capiat ignaros. id eſt, delectet. Ergo probitati ineſt delectatio, ut ſit ita exponendum: cuius probi delectatio capiat ignaros, ſiue ignari capiantur delectatione. Certè captus eſt, inquit Terentius, Habet. ſubintellige amore, ſiue pulchritudine fœminæ. id eſt, delectatione: non autem (ut teſtatus ſum) actiuè, cepi amorem. Nec longè ab hac ratione abeſt illud, Captus ſum oculis, pro orbatus ſum oculis. Nec hoc unquam reperies, niſi in paſſiuo, & nunquàm ferè niſi de oculis dici. Miſericordia cepit Deos, nõ dij miſericordiam, dicimus id eſt, non delectatio, ſed dolor ille ex alieno malo. Et, Merita mea ceperunt Deos, ut ait Lucretius: qui ſermo rarus eſt, id eſt, admiratio, uel delectatio, uel affectus eos cepit. Capio dolorem tamen potius, quàm, Cepit me dolor, dicimus. Non quia non poſſumus etiam ſic dicere,

Declam. 13.

De Offi. lib. 3.

In Andr. act. 1. ſce. 1.

ſed quia habemus alium in uſu modum magis propriũ, Tenet me dolor, ſicut Tenet me deſiderium. Delectatio enim uidetur tantum capere, nec diu permanere: dolor autem, & deſiderium tenere, quaſi permanendo. Item, Cepi indignationem: cepi, ſiue cõtraxi moleſtiam, potius, quàm, Cepit me indignatio, cepit me moleſtia. Contrà, cepit me tædium, cepit me obliuio, cepit me odium, potius quàm retrorſum. Vergilius:

Georg.4. Tanta meæ ſi te ceperunt tædia laudis.

In Eunuch. act.5.ſce.6. Terentius: Neq; agri, neq; urbis odium me unquam* cepit. Cicero tamen, Quibus rebus tantum odij, atq; inuidiæ cepit eloquentia, ut homines ingenioſiſſimi quaſi ex aliqua turbida tempeſtate in portum, ſic ex ſeditioſa, & tumultuoſa uita ſe in ſtudium aliquod traderent quietum. Idem: Vt eos iuſtitiæ capiat obliuio. Plinius tamẽ lib. v i i. Naturalis hiſt. ait: È præalto tecto lapſus matris, & affinium, propinquorumq; cepit obliuionem. Altera proprietas, quòd capere ſignificat uel ſponte, uel non ſponte accipere: Sumere tamen ſponte: atq; hinc eſt illud, Cepi labores, cepi moleſtiam, cepi dolorem, cepi, uel ſuſcepi inimicitias, ſuſcepi curas, ſuſcepi ſumptus: accepi calamitatem, accepi cladem, accepi damnum, accepi iniuriam, accepi contumeliam, accepi repulſam, accepi uulnus, quod nunquàm ferè aliter dicimus: non Suſtinui, nõ Perpeſſus ſum uulnus, ſed ferè ſemper accepi, niſi more poëtico: ut apud Ouidium libr. i i. Metamor. — Nullam patiere repulſam. Cicero, In domum multiplicatam honoris non ſolùm repulſam retulit, ſed etiam ignominiam, & calamitatem: quum dixit, nequaquam contra hoc, quod præcipio facit. Nam ſumo ſupplicium, ſumo pœnam: non in me, ſed à me, in alium infligi intelligitur. Ideoq; adiungitur ablatiuus cum præpoſitione de. Cicer. De illo paulò pòſt ſupplicium ſumitur. Quintil. Vt niſi occurriſſet ad diem, de eo qui reſtiterat, pœna ſumeretur.

* Alij percipit legunt.

De Inuent. li. 1.

Offic. 1. Cap. 37.

Offic. 3.

In argum. Declam. 16.

Poteſt

Poteſt tamen quis de ſe etiam ſumere ſupplicium, eruntq; tanquam duæ perſonæ, quæ agit, & quæ patitur. Porrò quid ſumere eſt ultro, quaſi non permiſſu aliorum capere, eò fit ut intelligatur pro nimiùm: & interdum pro arroganter ſibi tribuere: ut Cic. de Offic. Orationem autem Latinam efficies profectò legendis noſtris pleniorem. Nec uerò arroganter hoc dictum exiſtimari uelim. Nam philoſophandi ſcientiam concedens multis (quod eſt oratoris proprium) aptè, diſtinctè, ornateq; dicere: quoniam in eo ſtudio ætatem conſumpſimus, ſi id mihi aſſumo, uideor id meo iure quodammodo uendicare. Aſſumpſiſſe ſibi ait eam laudem, quæ niſi uera eſſet, ac palàm uera, propter rei magnitudinẽ, arrogans uideretur. Ergo Aſſumere, eſt multũ, & penè nimiũ ſibi tribuere. Idem pro Plancio: Quanquàm non mihi tantum ſumo iudices, neq; arrogo. Inde ineruditorũ uocabulum Præſumptuoſus. Dcniq; quodã loco Valerius Max. ita planè horum uerborum proprietatem diſtinxit, ut hanc differentiã penè præcipere uidea tur, quum de Catone Cenſorio loquitur, qui enſem de medijs hoſtibus recepit: quanquàm hoc aliqui filio Catonis tribuunt, inquientes, ut non coactus acciperet, ſed ſua ſponte ſumere uideretur. Quare ſi Latinè & nos loqui uolumus, dicamus dominum IESVM carnẽ quidẽ humanam ſumpſiſſe, mortem uerò accepiſſe. Meo iure, quod modò apud Cicer. legimus, ſi quis fortè deſiderat, exponamus. Significat autẽ idẽ quodammodo, quod mea autoritate, meaq; licentia, & conceſſa mihi ab hominibus libertate: ut idem pro Archia: Quare ſuo iure noſter ille Ennius ſanctos appellat poëtas. Suo iure, inquit, quòd poëta erat, et probatiſſimus poëta. Idẽ eſt Pro meo iure: ut idẽ alibi, Pro meo iure hoc dico, uos eo me priuaſtis: quaſi confidenter dico. Eſt enim efficiens cauſa, non finalis: qualia cætera ſunt hoc modo dicta, Pro mea in uos beneuolentia,

In proœm. lib.

Ad Herennium.

pro uestra in me humanitate, pro tua manſuetudine, pro ſua pietate: ubi efficiens (ut dixi) cauſa intelligitur, non finalis.

In eundem, de Contendere. CAP. IIII.

Aeneid. 1. COntendere, idem ait, eſt feſtinare: ut Verg. *Quæ proxima littora curſu Contendunt petere.* Contentio eſt perſeuerantia, uel elatio. M. Tul. de Offi. lib. 1. *Ex contentione uocis, & ſubmiſſione, & cæteris ſimilibus facilè iudicabimus.* Salluſtius Hiſtoriarum quarto: *Rurſus iumenta nacti, ad oppidum ire contendunt.* Contendere, continuare. Cicero de Oratore ſecundo: *Id quod eius ſcripta declarant, & cõtentiones uocis, & remiſſiones continuarentur.* Et in tertio: *Nihil pernicioſius eſt, quàm ſine intermiſſione contentio.* Præterea ait, Contendere eſſe aſtringere, intorquere, comparare, certare, extorquere, proripere, uel dirigere ſignum. Iterum pro feſtinare, intendere. Sed neq; præcepta, neq; exempla ſatis diſtincta ſunt. Quid enim differt, Contentio eſt perſeuerantia, & contendere eſt continuare? Quum præſertim eadem exempla utrobiq; ſubijcias. Quid iterum Vergilianum illud, Contendunt petere? Et illud Salluſtianum, Ire contendunt? Quæ duo idem declarant, quod tendunt, uel pergunt ire, ſiue petere. Iam uerò apud Ciceronem Contentio non eſt perſeuerantia, neq; contendere continuare, ſed intentio, atq; intendere: indifferenter enim dicimus hoc loco contentio, & intentio, contendere, & intendere. Nam plurimi falluntur, accipientes Intentionem pro uoluntate atque propoſito. Affe-

Lib. 11. cap. 3. ram ad hoc probandum ex M. Fabio exemplum, per quod & ipſa res, de qua agimus, probabitur: Neq; grauiſſimus autem in muſica ſonus, nec acutiſſimus orationibus conuenit. Nam & hic parum clarus, nimiumq; plenus, nullum afferre animis motum poteſt, & ille prætenuis, & immodicæ claritatis, quum eſt ultra neruum, tum neq; pronuntiatione flecti,

nec

nec diutius ferre intentionem poteſt. Nam uox ut nerui, quò remiſſior, hòc grauior, & plenior: quò intentior, hòc tenuis, & acuta magis eſt. Sic ima uim non habet, ſumma rumpi periclitatur. Medijs ergo utendum ſonis. Hi quoq; quum augenda intentio eſt, excitandi: quum ſummittenda, ſunt temperandi. Manifeſtum ergo eſt, quid ſit Intentio, cuius etiam ſimilitudo neruorum manifeſtius docet, unde ſimilitudo ſumpta eſt. Nam ut neruus in cithara, aut neruus in arcu, quò magis intenditur, eò uehementiorem ſonum, uel ictum efficit: quò magis relaxatur, eò remiſſiorem: ita & uox, quæ utiq; uſum neruorum corporis exigit, quos uidere licet in acutiſſimè exclamantibus maximè intendi, tanquam in cithara aut in arcu, ſiue contendi: quæ (ut dixi) idem ſunt, atq; idem eſſe ex uerbis utriuſq; autoris, quos nominauimus, liquet. Neq; uerò quiſquam negauerit Continenter eſſe, quod continuè ſiue continuatè, quod Marcellus ait, ſed à contineo uenit: Contentus uerò à Contendo, licet Contineo faciat contentum.

Cæſar. lib. 1. de bel. Gal. Proximiq; ſunt Germanis, qui trãs Rhenum incolunt, quibuſcum continenter bellum gerunt.

In eundem, de Curſus. CAP. V.

CVrſus, inquit, idẽ quod uolatus: ut Verg. _Curſumq; per auras Dirigite in lucos. quaſi non figuratè dicamus de uolatu curſum, & de curſu uolatum: ut ille apud Terẽt. feſtinatò ſeruũ ire iubens, inquit, Vola: pro eo quod eſt, curre. De nauigatione quoq; feſtina, dicimus curſum: ut M. Tullius, Naues q; in curſu frumento onuſtas petentes Rhodum uiderit. Et Quintil. nauigationem dixit fugam, ſiue naues fugientes, quæ uelocem curſum cõficerent, quum inquit: Inde fugientia uela longo uiſu proſecuti. Is enim qui fugit, uelociſſime currit. Eoq; Verg. inquit, _Pedibus timor addidit alas. Idem quoq; Quintil. inquit: Multa ſunt & Græcè, & Latinè non denominata. Nam & qui iaculum emittit, Iaculari dicitur: qui pilam, aut ſudem, appellatione priuatim ſibi aſſignata caret. Et ut

Æneid. 6.

In Hecyr. act. 3. ſcen. 4.

De Offi. lib. 3.

Declam. 12.

Æneid 8.

Lib. 8. cap. 2.

Lapidare, quid ſit, manifeſtum eſt: ita glebarum, teſtarumq; iactus non habet nomen. Vnde abuſio, quæ καταχρησις dicitur, neceſſaria eſt. Quare ad hanc Quintil. formulam non aliter nauem uelociter euntem, & aucm uelociter uolantem currere dicimus, quàm iaculari ſudem. Illud autem apud oratores obſeruaui, Volitare potius, quàm Volare pro diſcurrere dici ſolere: ut apud eundem: Me per omnia maria uolitantem. Et apud Cicer. Qui per forum uolitant. Quale eſt Reptare. Nam cum Repere ſit animalium carentium pedibus, & uentre cuntium, licet quædam reptilia pedes habeant, ut lacertæ: tamen Reptare hominem dicimus, qui ſegniter, lentè, & quaſi teſtudineo paſſu incedit: quales ſunt, qui in hortis, aut uinetis, ſimilibusq; locis ſpatiantur. Horatius:

Epiſt. 4. lib. 1.

An tacitum ſyluas inter reptare ſalubres. Plinius ad Bebium: Scholaſticis porrò dominis, ut hic eſt, ſufficit abūdè tantum ſoli, ut releuare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unam ſemitam terere, omnesq; uiticulas ſuas noſſe, & numerare arbuſculas poßint. Idē: Frequentior currentibus, quàm reptantibus lapſus eſt. Terent. in Adelp. Perreptaui uſque omne oppidum, ad portam, ad lacum, Quò non?

Epiſt. ult. lib. 1.

Act. 4. ſce. 6.

In eundem, de Carpere. CAP. VI.

Georg. 1.

CArpere, inquit, pro attenuare, & aperire. Vergil.

Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ.

Hoc ne puellæ quidem ipſæ dicerent. Nam ut carpimus linum uirens ex humo, quum uellimus: ita puellæ ſiniſtra manu de colo penſum trahentes, ſenſimq; uellentes carpunt. Et ut decerpimus roſam primis digitis, ſic puellæ primis & ipſæ digitis decerpunt particulatim linum, lanam'uc. Iterum carpere, celeriter præterire: ut Vergilius: _Et acri Carpere prata fuga. Et in eodem: Carpere mox gyrum incipiat. Quaſi in primo non celeritas illa magis intelligatur per hoc,

Georg. 3.

quod

quod dixit Fuga, qui est celer cursus, quàm per illud, Carpere. Et in secundo significetur uelociter præterire. Aliud nanq; est Ire in gyrum, aliud Præterire, quod de equo, & sessore utrunque poëticè dictum est.

In eundem, de Accipere. CAP. VII.

ACcipere pro pascere, idem inquit. Terentius: Accipit homo nemo melius prorsus, atq; prolixius. Et hunc imitatus Seruius in Vergilium: *In Eunuc. act. 5. sce. 9.*

Illos porticibus rex accipiebat in amplis. *Æneid. 3.*

Vrbanius profectò, & lautius loqui poterant. Pecora gregatim, altiliaq; dicuntur pasci, non homines. Nos enim quoties accipimur, siue excipimur in conuiuium, non ad saginam, sed ad iucunditatem illam, atq; apparatum inuitamur, ut minima pars cibis assignetur. Vnde Conuiuere dicimur eo tempore, nõ Comessari, aut Compotare, aut (quod deformius est) Compascere, siue Compasci. Siquidem Terẽt. de Thrasone, non tanquam de saginatore locutus est, sed tanquam de splendido apparatore conuiuiorum. Et Vergil. Helenum regem uult regiam quandam magnificentiam in exhibendo conuiuio declarasse, non solùm (ut ita loquar) pastionem, & (ut dixi) saginam. Fateor tamen Accipere, nonnunquam significare in domum suam, honoris, & amicitiæ gratia aliquẽ conuiuam capere: ita tamen, ut subintelligatur in conuiuium: ut, Acceptus sum à te laute. id est, acceptus sum in conuiuium, uel tractatus. Nam frequenter in contrarium dici reperimus: Indignis cùm egomet sim acceptus modis: hoc apud Terent. Et apud Cic. Ex quo illud laudatur Archytæ, qui cum uillico factus esset iratior, Quo te modo, inquit, accepissem, ni iratus essem? *In Adelp. act. 2. sce. 1. Cic. libr. 4. Tusc. quæst.*

In eundem, de Graue. CAP. VIII.

GRaue, inquit, significat grauidum. Vergilius: _Donec regina sacerdos Marte grauis. Circunlocutio fecit, ut *Æneid. 1.*

intelligatur grauida. Nam ſi dicam, regina, aut Ilia eſt grauis, nemo prorſus intelligat, ſed addam ex rege, aut ex marito, fortaſſe intelligatur eſſe grauida. Ita apud Vergil. Marte gra-
Eclog.1. uis, pro, ſemine Martis impleta. Graue, plenum. Vergil.

Non inſueta graueis tentabunt pabula fœtas. Si accipit Fœtas pro grauidas, ſuperuacaneũ eſt exponere Graueis pro plenas. Per illud enim quòd prægnantes ſunt, plenæ eſſe intelliguntur. Graues uerò eſſe, per epitheton appoſitum eſt: quippe grauidæ omnes graues, ut ipſa quoq; uox indicat: nã à Grauis fit Grauidus. Sin accipit Fœtas pro his, quæ pepererũt, ut puerperas mulieres, quæ proximis diebus matres ſunt factæ, graues lacte dicemus, quaſi onuſtas, non quaſi plenas: durũ ſit nanq; appellare oues, capras ue plenas lacte, ſed ubera plena lacte, ut eſt apud eundem per translationem, grauida:
Georg.3. Et grauido ſuperant uix ubere limen. Quòd ſiquando reperiatur grauis pro plenus, hoc tamẽ in loco non ita accipitur. Hunc eundem quem ego protuli uerſum, & ille affert, quaſi de grauido, & non de graui ſit quæſtio. Nec poëtæ mo
Declam.12. dò, uerùm etiã oratores ſic loquuntur: ut Quintil. Luctantur intra uiſcera animæ, & uterum funeribus grauidum in os
Aeneid.1. agunt. Sed ad graue reuertamur. Grauis, inquit, plenus. Verg.

Tum pietate grauem, ac meritis ſi forte uirum quem
Conſpexere, ſilent.

Virum pium, & bene meritum, appellare plenum pietate, & plenum meritis quis audeat? Non ergo ita exponendum eſt, ut nec eſt utendum. In quo paulò pòſt meam ſententiam
Aeneid.5. oſtendam. Graue, inquit, grandæuum. Vergil.

Hîc grauis Entellum dictis caſtigat Aceſtes.

At ego potius accipio grauis prudentia, & moribus, quomodo proximè grauis pietate, & meritis dicebatur. Multa præterea ſignificata dat huic eidem nomini, quæ profectò forent infinita,

infinita, si ad illum modum, poëtarum omnium exponamus exemplа. Quod longè abest tum ab utilitate discentiũ, tum ab ipsa rei natura. Etenim Graue, suapte natura ponderosum significat: ut, Graue saxum, grauis sarcina, grauia arma, graue scutũ, quod scilicet grauat nos in ferendo, & quod ægrè, & cum molestia fertur. Inde per abusionẽ transferimus ad senectutẽ, ad morbum, ad laborẽ, ad dolorẽ: quia hi, qui molestiam ex senectute, morbo, cæterisq; sentiunt, quasi onere intolerabili premuntur, quod cupidè, uelut graue pondus, à se uellent deponere. Neq; solùm ad molestias corporis translatio hæc fit, ucrùm etiã ad molestias animi: ut, Grauis contumelia, grauis iniuria, grauis mœror, grauis iactura, quæ animũ genere quodam ponderis premunt. Itaq; unus modus est, quæ corpori, aut animo molesta sunt, ea grauia appellare. Eoq; Molestia à mole, id est, à re magna, magniq; ponderis uocitata est. Alter modus est, quòd quemadmodum grauia saxa, & grãdes trunci non facilè loco mouẽtur, sed ad omnem tẽporis mutabilitatem hærent: ita homines cõstantes, ac præditi sapientia, meritò per figurã Graues nominãtur, quòd nec precibus, nec minis, nec uanitate, nec promissis ab æquo, & iusto summouentur: ut hi faciunt, quos Leues uocamus, qui in similitudinẽ pulueris, & palearũ ad omnẽ auram uentilantur. Sciamus tamen Grauis tunc regere datiuũ, quũ est in priore significato: ut, Tu es grauis mihi. Quare non probè quidam legunt apud Cic. de Offic. Quod ætati tuæ esset aptissimum, & autoritati meæ grauissimum. Nam hoc Grauissimum superuacuum est. Cæterùm quid mirer, si in his quæ sunt altioris intelligentiæ fallitur, quum leuioribus, atq; apertis hallucinetur Marcellus? *Lib. 1. procem.*

In eundem, de Inficiator. CAP. IX.

INficiatores, inquit, sunt falsi criminis obiectores: ut Cicero de Oratore lib. 1. Vt si ille inficiator probasset iudici antè

petitam esse pecuniam, quàm esset cœpta deberi. Hoc de reo dictum est à Cicerone, nec reo criminis, sed pecuniarum: ille uerò accepit non tantùm pro reo, sed pro actore etiam, & accusatore falsi criminis. Vbi enim pecunia, & petitor nominantur, ibi nulla est criminatio. Inficiator igitur is significatur, qui negat se uel debere quod actor petit, uel commisisse quod accusator obijcit. Vnde Status coniecturalis dicitur Inficialis, in quo semper reus inficiatur, uel inficias it. Inficiari enim, & id quod dixi, inficias ire, est uerbo negare. Nam

Aeneid. li. 10. Negare est aliquando etiam facto: ut Vergilius:

Egregij forma, sed queis fortuna negarat
In patriam reditus.

Veto notum est aliud esse, quàm Nego, & (ut breuiter signem) contrarium est illis Impero, & Iubeo. Non est autem huic nomini nisi accusatiuus casus, & unum uerbum Eo, is, it, de Inficias loquor: cui simile est Suppetias, pro eo quod est auxilium: ut in XIII. Commentariorum Cæsaris, Et nuntiabantur auxilia magna equitatus oppidanis suppetias uenire. Et in eodem: Suisq; rebus timens, elephantisq; XXX. relictis, suis finibus, oppidisq; suppetias profectus est. Et iterũ in eodem: Atq; suis fugiẽtibus, suppetias ire contendit. Suetonius de Vespasiano: Legatum insuper Syriæ consularem suppetias ferentem, rapta aquila fugauerunt. Plautus in Epidico: Sed memento, si quid sæuiunt senes, suppetias mihi cum sorore ferre. Idem in eadem, nominatiuo est usus: Auxilia mihi, & suppetiæ sunt domi.

Caes. li. 3. de bel. ciuil.

Cap. 4.

In eundem, de Inciſim. CAP. X.

INciſim, inquit, quaſi ſimul. Cic. in Oratore: Hæc quidẽ duo binis pedibus inciſim, deinde membratim dicere ſolebas. Quid magis contrarium, quàm inciſim, id eſt, minutatim, & ſimul, quod eſt coniunctim? quaſi neſciamus, quid ſint cola, cõmata, & periodi, de quibus Cicero pluribus in locis diſputat,

tat,appellans ea inciſionem,membrum,circuitum, ſiue ambitum,ſiue comprehenſionem,ſiue continuationem,ſiue circunſcriptionem. Cuius ultimi (quod multis nominibus Cicero uocat) duo genera Quintil.facit:priora autem ſic definit:Inciſum,eſt ſenſus non expleto numero concluſus, pleriſq; pars membri:ut,Domus tibi deerat? at habebas.pecunia ſuperabat? at egebas. Fiunt autem ex ſingulis uerbis inciſa. Membrum, eſt ſenſus numeris concluſus,ſed à toto corpore abruptus,& per ſe nihil efficiens. Lib.9.cap.4.

In eundem,de Candeo. CAP. XI.

QVid ergo? nihil'ne bene dixit Marcellus? imò uerò aliquid, atq; adeò multa, ſed nunc bene dictis non eſt locus,tametſi in his,quæ laudari queunt,nonnihil interdum deſidero:ut,Candet,ignitum eſt.M.Tul.de Offic.Candente carbone ſibi adurebat capillum. Candet, candidum eſt. Vergil. Aen.IIII.Candentis uaccæ media inter cornua fundit. Sed hîc(ut dixi)nonnihil deſidero.Nam & Excandeſcere hominem dicimus,quum uchementer iraſcitur.Prætereà oſtendenda eſt paſſim cauſa,quamobrem unum uerbum plura ſignificet,ut in hoc: Quũ enim ignis obſtantia exuperat, ac fumum uincit,candorem flammæ concipit: uel quòd Sol quantò candidior,tantò ardentior: ita animus dum ira concitatus eſt, inflammatus,incenſus,& excandeſcens dicitur: uel quòd mare uentis confractum, & in morem aquæ ebullientis in lebete, uel ipſa aqua lebetis ebulliens, ſpumas albentes ciet: ita animus ſimili perturbatione percitus, excandeſcere dicitur, ut tanta commotio mentis ſignificetur, quanta eſt uel maris, uel aquæ ad ignem iam albeſcentis:quod ex unius à Quintiliano expoſiti uocabuli pateſcet exemplo: Vertex (inquit)eſt contorta in ſe aqua, uel quicquid aliud ſimiliter uertitur. Inde propter flexum capillorum, pars ſumma capitis: ex hoc inquam Lib.1. Lib.8.cap.2.

quam in montibus eminentißimum. rectè dixeris hæc omnia uertices, proprie tamen unde initium duxit. Quare nemini debet mirum uideri, cur interdum una uox plura ſignificet.

In Seruium, de Lætus. CAP. XII.

Seru in illud 1. Georgic. Vnde prius lætum ſi liqua quaſſante legumen: ac in illud 1. Aenei. Vela dabãt læti, &c. alijs quoque in locis multis.

Lætum Seruio placet multa ſignificare, fœcundum, pinguе, grauidum, pulchrum, uiride, & multa alia. idq; apud Vergiliũ modò: quòd ſi alios quoq; poëtas expoſuiſſet, adhuc alia multa ſignificata adieciſſet. Sed ipſe rationẽ reddã, cur in uarios ſenſus abutamur, cum unum natura ſignificet. Lætũ id appellamus, quod aſpectu gaudiũ promit. Nam Gaudere, proprie eſt intrinſecus, Lætari extrinſecus. Rectè igitur animata dicuntur læta, quoties lætantur. Et quia natura ſic cõparatum eſt, ut quæ bona corporis habitudine ſunt, alacriora: quæ uerò debili, triſtiora ſint: eò fit, ut pinguia uocemus læta, ut lætas oues, lætos greges, læta armẽta. Transferimus hoc ad ſimilia, ad ſegetes, ad uites, ad oliueta, ac cæteras arbores. Vnde ſicut ex illis ſuperioribus Domini percipiunt fructus, & quemadmodum illa, ita hæc quoq; qualia ſint, declarat aſpectus: appellanturq; lætæ ſegetes, lætæ uites, læta oliueta, læta arbuſta, eò quidẽ magis quòd multi uolunt hæc animata eſſe. Vel Læta dicimus ab effectu, quòd nos lætos faciunt: ut Locum tutum, quia nos tutos efficit. Ideoq; non appellantur homines læti ob fœcunditatẽ, pinguedinẽ, pulchritudinẽ, grauitatem, & ſimilia: ſed tantùm ea, quæ in noſtros uſus cedunt, aut (ſi ita contingat, in noſtram delectationem) lætitiam nobis uoluptatemq; parientia. Hanc igitur regulam tenentibus, hoc nomen & apud autores inuentum facilè intelligetur, & multifariam ſine ambiguitate in utendo ſuppeditabit.

In eundem, de Accuſo, & Incuſo. CAP. XIII.

Seru. in illud 1. Aen. Talibus

Accuſare (ut idem cum multis alijs uoluit) eſt maioris de minorẽ: Incuſare eſt minoris de maiore, uel paris de pari:

pari: quorum singularis insciti a uehementer est castiganda. Apud quem enim autorum obseruatio ista reperietur? Non'ne apud ueteres adolescentuli solebant probitatis, simul & eloquentiæ laudem capessere ex magnorum uirorum accusatione? Atq; (ut ait M. Fabius) crediti sunt etiam clari iuuenes obsidem Reipublicæ dare malorum ciuium accusationem: quod significauit Cicero quum dixit: Quàm est illa misera, quàm dura seruitus, adolescentibus paulò loquacioribus seruiendum est. Nunquid Demosthenes quum tutores suos adolescentulus in iudicium uocauit, aut Cicero quum Verrem reum fecit, prætorium uirum ipse quæstorius non accusauit? maleq; locutus est, dicens accusationem suam semper, nunquàm incusationem? Et hoc quidem de Accusando. Quid autem de Incusando? Certè si illud non est de maiore in minorem, neq; hoc erit de minore in maiorem: & alioqui nullo unquam in iudicio auditum est nomen Incusationis: quid porrò extra iudicium? Vergilius inquit:

incusat, grecsumq; ad mœnia tendit.

Lib. 11. cap. 7.

Quem non incusaui amens hominumue, Deumue? Aeneid. 2.

Dij quidem maiores Aenea sunt, homines uerò Troiani duntaxat minores. At est apud Terentium pater ad filium loquens: Quid me incusas Clitipho? Hoc enim isti exemplum ponunt, cæterorum exemplas omittunt, quæ cõtra eos faciunt, quæ sunt infinita: ut Cæsar Commentario primo, Hæc quum animaduertisset Cæsar, cõuocato consilio, omniumq; ordinum ad id consilium adhibitis centurionibus, uehementer eos incusauit. Sed (ne multis morer) Accusare, est uel apud iudices, uel apud alium quemuis, etiam apud illum ipsum, quem accuses, significare, atq; ostendere aliquem peccasse: Incusare uerò reprehendere mores alterius, & plerunq; cum querela, quòd ab illo iniuria sis affectus. Et ita apud Vergilium, Terentium, Cæsarem, cæterosq; autores accipiendum est.

In Heaut. act. 5. sce. 2.

In eund

In eundem,de Barba,& Barbæ. CAP. XIIII.

Seru.in illud 2. Aenei.Squallentem barbã, & cõcretos sanguine crines. et in illud 3.Geor. Nec minus interea barbas, incanaq; mẽta. Saty.8.libro 1. Sermo.

BArba,idem inquit, hominis est: Barbæ uerò quadrupedum. Sed non est barba tantùm hominum, neq; barbæ tantùm quadrupedum:quin & barba quadrupedum,& barbæ hominum,utiq; multorum,dicuntur. Horatius:

Vtq; lupi barbam uariæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris.Plin.lib.XXVIII. Rabiem hircorum,si mulceatur barba,mitigari:eadem præcisa,non abire eos in alienum gregem. Nam illud Vergilianum:

Stiriaq; impexis induruit horrida barbis:

magis de hominibus dictum est,quàm de hircis. Et illud:

Cap.13. Georg.3. Nec minus intereà barbas,incanaq; menta
Georg.2. Cyniphij tondent hirci.

Ad multos hircos refertur, perinde ac si diceremus caudas, quum tamen singulæ singulis hircis sint, ita & barbis. Sunt etiam & Barbæ aliorum quàm quadrupedum: ut Plinius in Cap.11. XXX. Quum Geminos transit sol, cristis, & auribus, & unguibus gallinaceorum.Si luna,rasis barbis eorum.

In eundem,de Nuntius,& Nuntium. CAP. XV.

Seruì. in illud Vcrg.6. Aen. Infelix Dido, uerus mihi nuntius ergo, &c. & in illud 11. Intereà Turnũ in syluis sæuissimus implet Nũtius.

NVntius,inquit idem,est qui nuntiat, quod autem nuntiatur, licet neutro dicatur, tamen inuenitur & masculino. Miror cur ita dixerit. Ego quidem nusquam hoc Nuntium legi: at ne ipse quidem, ut opinor, quum Festus Pompeius, uetustior eo autor, ita scribat: Nuntius & res ipsa & persona dicitur.

In eundem,de Arceo,Abigo,Abigeus,Abactor, Abigeatus. CAP. XVI.

ARcere idem ait esse prohibere. Sed mihi uidetur potius esse uetare,ne accedant hi,qui ueniunt. Iuno septem tantùm annos arcuit Troianos ab Italia, quam ubi contigerunt, non arcebat ab ea amplius,sed in ea esse prohibebat. Transfertur

fertur (ut pleraq;) de corporeis ad incorporea. Cic. in Paradoxis: Quæ uis enim est, quæ magis arceat homines ab improbitate, quàm si senserint nullum in delictis esse discrimen? Contrarium huic uerbo est Abigere, quod significat à loco fugare, atq; expellere: ut, Abige muscas à facie mea scribentis: abige canes à popina tua: abige sturnos sonitu à uinea. Quintil. Declam. Ibo in litus miser, planctibus aues abigam. De pecoribus uerò idem, quod de cæteris animalibus accipiendum est: quæ si nobis odiosa sunt, abigimus, id est, expellimus: ut oues, capras, asellos, ab hortis, à uinctis, à pratis. Quòd si ita non sit, sed furto tollimus, utiq; gregatim abigere aliud significat, id est, furto tollere, aut etiam latrocinio: ut apud eundem, Adhuc spolia transeuntium, & abacti pecorum greges sub hoc titulo defendebantur. Vnde Abactores uocantur pecuariorum animalium fures, latrunculiue. Hos quidam Abigeos uocant. Vlpianus autem inquit: Abigei proprie hi habentur, qui pecora ex pascuis, uel ex armentis subtrahunt, & quodammodo deprædantur, & abigendi studium quasi artem exercent, equos de armentis, uel oues de gregibus abducentes. Cæterùm si quis ouem oberrantem, uel equos in solitudine relictos abduxerit, non est abigeus, sed fur potius. Hic abigeum à nõ abigeo distinguit loco, non numero: Claudius numero, non loco: inquiens, Quantitas discernit furem ab abigeo. Nam qui unam suem surripuerit, ut fur coërcebitur: qui gregem, ut abigeus. Hic furem ab abigeo separat, ut superior fecit. Macer non separat, quum ait: Abigeatus crimen publici iudicij non est, quia furtum magis est: sed quia plerunq; abigei & ferro utuntur, si deprehendantur, ideo grauiter puniri eorum admissum solet. Quomodo autem hi iurisconsulti inter se conueniant, aut non conueniant, nihil ad hoc tempus. Hoc tantùm dixerim, non modò fures siue furtim aliqui solent abigere armenta,

uel

uel greges, ſed etiam latrunculi, qui facta prædonum manu in alienum agrum incurſionem exercentes, pecora etiam interdum abigunt, & abigci nominari poſſunt. Præſtare (quo uerbo ſæpe & iuriſconſulti, & oratores utuntur) eſt prohibere ne alicui fiat aliquid incommodi, & ſi non prohibuerint, ſatis facere: ut, Venditor debet præſtare uitium rei quam uendit. id eſt, prohibere, atq; efficere, ne emptor damni quid faciat, alioqui ſatisfacere. Neq; illud in alterum modò, uerùm
Lib. 3. etiam in noſipſos. Cicero in Tuſculanis: Quum id quod ab homine non potuerit præſtari ut non eueniret, euenerit. id eſt, caueri, & prohiberi.

In eundem, de Innocuus, & Innoxius. CAP. XVII.

INnocuus, inquit Seruius, eſt cui non nocetur. Innoxius, qui non nouit nocere. Vellem exempla recitaſſet, quibus oſtenderet eam expoſitionem Innocui ueram eſſe. Namq; illud Vergilianum quod eum impulit in hanc opinionem:

Aeneid. 10. Donec roſtra tenent ſiccum, & ſedere carinæ
Omnes innocuæ.

Non eſt accipiendum, quòd ſubſederunt tales, ut eis nihil noceretur: ſed uel more poëtico, quòd nihil peccauerunt, quaſi innocentes homines (Nocentes enim ſunt quicũq; ab honeſto recedunt, etiam ſi nemini noceant) uel quòd non nocuerunt neq; ſibi ipſis, neq; uectoribus, aut nautis.

In eundem, de Inſtar. CAP. XVIII.

Aeneid. 1. INſtar montis equum diuina Palladis arte. Inſtar, id eſt, ad ſimilitudinem, Seruius ait. Quid ſimilitudinis equo ad montem? quòd ſi etiam ſimilis eſſet, non tamen eum magnum potius, quàm paruũ eſſe, quod Vergil. ſenſerit, intelligeremus. Archimedes ille geometricus globum ad ſimilitudinẽ cœli fabricatus eſt, in quo effigies cœli aderat, magnitudo non aderat. Idem ſit de tabula illa depicta ad ſimilitudinem orbis terrarum,

rarum, quam non ausim dicere depictam instar orbis terrarum. Neq; alia multa huiusmodi: ut, Instar Antonij ambulas, instar patris scribis, instar languidi sedes: sed ad similitudinẽ, uel in similitudinẽ, uel in modum, uel in morem, uel sicuti, & similia. Instar potius significat ad æquiparationẽ, uel ad mensuram: ut apud Vergilium, Argolici clypei, aut Phœbææ lampadis instar. Aeneid.2. Cicero: Hexametrorum instar uersuum. De Offic.lib.2. Nam illud apud eosdem: Instar mortis putant: & Vergil.Aen.12. Turbinis instar: significat æquiparationẽ doloris in morte, & impetus ex turbine. Volat atri turbinis instar. Quòd siquando reperiatur proximè accedere ad significationem similitudinis, admoniti simus, ut nimiam utendi licentiam deuitemus. Nam ego sic auderem uix uti, ut Seruij familiarissimus Macrobius cùm sæpe aliâs, tum statim in proœmio Saturnalium ita inquiens: Vt quæ indistinctè, atq; promiscuè ad subsidium memoriæ annotaueramus, in ordinem instar membrorum cohærentia conuenirent.

In eundem, de Passim, Vbiq;, & Vsquam. CAP. XIX.

PAssim, inquit, significat ubiq;. Mihi autem aliud uidetur Vbiq;, quàm Passim. Nanq; in prato ubiq; est herba, non passim. Contrà, grex passim pascit, potius quàm ubiq;: quippe aliquid interualli est inter pecudem, & pecudem: non ita inter herbam & herbam. Est autem passim, quasi passu distante, uel sparsim, quemadmodum dicimus Passis manibus, & passis crinibus. Quod accipi solet etiam pro crebrò, dum de rebus mentis loquimur. Lactantius tamen pro Vbiq; accepit, quum inquit: Creditur ei passim tanquam cognitæ ueritati. Neq; solùm pro Vbiq;, sed etiam (quod usitatius est) pro Vndique idem Lactantius accepit: Cumq; is numerus cõdẽdæ urbi parum idoneus esse uideretur, constituit Asylum: eò passim confugerunt ex finitimis locis pessimi quiq;, sine ullo conditionis discrimine. Vsquam, duo hæc potius significat, in loco, simul

Serui.in illud Verg.Georg.1. Et passim riuis currentia uina repressit.

Lib.2.cap.7.

Lib.2.cap.7.

Act.1.sce.3. & ad locum:ut Terentius in Eunucho, Occidi,neq; uirgo eſt uſquam. Cicero in Philippicis:Nec uerò uſquam diſcedebant.

De aduerbiis in im exeuntibus. CAP. XX.

ADdamus de quibuſdam aduerbijs in Im,uocem exeuntibus. Priuatim nihil differt à priuatè,ſi priuatè dicere liceret:nihil Separatim à ſeparatè,ſi hoc reperiatur:nihil Properatim à properanter : nihil Diſſimulatim à diſſimulanter. Vbertim idem eſt,quod copiosè : Affatim,quod abunde : Raptim,quod feſtinanter:Curſim,quod currendo. Tamen aliud eſt Generatim,quàm generaliter. Hoc enim ſignificat,omnia ſimul, quæ ſub genere ſunt, amplectendo : illud uerò per ſingula genera,ſeu magis per ſingulas ſpecies. Siquidem ſpecies Genera uocamus:ut,Quot ſunt genera arborum, uitium,potius, quàm quot ſunt ſpecies.Verg. Georg.2. Generatim diſcite cultus. Varro : Non in uolucribus generatim ſeruatur analogia.Non ex aquilis aquilæ,neq; ex turdis procreantur turdi. Sic ex reliquis ſui quiſq; generis. An aliter hoc fit, quàm in aëre, quàm in aquâ? non hîc conchæ inter ſe generatim innumerabili numero ſimiles. Eodem modo, ut Generatim per ſingula genera dicimus, ita Summatim per ſingulas ſummas: aliquando dicimus ſummatim,& generatim,non per ſingulas ſummas,generaq;,ſed per unam,unumue:ut,Dicam de hac re ſummatim. Cicero de Oratore lib.11. Infinitum mihi uidetur id dicere,in quo aliquid generatim quæritur, hoc modo:expetenda'ne eſſet eloquentia? expetendi'ne honores? Cæterum quomodo differat ab illis Ad ſummam,In ſumma,poſtea reddam. Viritim,per ſingula capita uirorum:ut, Gracchus diuidebat uiritim ſex modios frumẽti. Tamen de uno aliquando Lib.7. dicimus:ut apud Curtiũ, Si quis uiritim dimicare uellet, prouocauit. Nominatim,per nomina ſingulorum : ut, aſſignati Philipp.2. ſunt coniurati nominatim cuſtodi carceris.Et de uno etiam:ut,

Altẽ

Altè extollens M. Brutus cruentum pugionem, nominatim, Ciceronem clamauit. Membratim, per membra. Cæsim, per incisiones gladij. Punctim, per punctiones, infixionesq; gladij: siue incidendo, & pungendo. Strictim, stringendo singula, uel certum aliquid. Carptim, hinc & hinc decerpendo, non ipsam seriem sequendo. Tractim, trahendo, non interrumpendo seriem. Cateruatim, Gregatim, Turmatim, Manipulatim, per diuersas cateruas, diuersos greges, diuersas turmas, diuersos manipulos. Domesticatim, Vicatim, Regionatim, Oppidatim, Municipatim, Prouinciatim, per uarias domos, uarios uicos, uarias urbis Romæ regiones, uariaq; oppida, uaria municipia, uarias prouincias. Venio nunc ad id quod promiseram. In summa, & Ad summam, magis modo utendi differunt à Summatim, quàm significato. Quintil. in Corpore proiecto: In summa non recedo: Fas est mihi etiam inuitis parentibus piè facere. Cic. de Offi. Ad summam (ne agam de singulis) communem totius generis humani hominum conciliationem, & consociationem colere, tueri, conseruare debemus. Differt autem Ad summam, & Ad summum, quòd secundum ad numerum refertur: ut idem Cic. pro Mil. Vnus, aut ad summum duo inuenti sunt, qui Milonis causam non probarent. id est, non plures quàm unus, aut duo ex omnibus. Idem ad L. Messinium: Nolim enim existimare te mihi non solitudinem iucundiorem esse, qua tamen ipsa uti non licet, quàm sermones eorum, qui frequentant domum meam, excepto uno, aut ad summum altero. hoc est, excepto uno, aut (ut multum) duobus. Quintil. in sensu priore solet uti tali genere dicendi per aduerbium, Semel: Deniq; ut semel finiam, sic ferè componendum, quo modo pronuntiandum erit. Et alibi: Et ut semel omnia complectar. Et iterum: Et ut semel, quod est potissimum dicam, Secretum in dictando perit. id est, ut in

Declam. 6.

Lib. 1.

Epist. ult. lib. 5. fam. epist.

Lib. 10. cap. 3.

ſumma dicam. Cuius rei cauſa eſt ipſum illud Semel, quod ſignificat una uice pro omnibus, ita ut poſtcà non oporteat quid addi. Ideoq; ſolet accipi pro immutabiliter, & irreuocabiliter. Quod enim ſemel tantùm fit, id non habet regreſſum ut iterum fiat. Idem in Mathematico: Quid hæc fulgentium ſiderum uenerandafacies, quòd quædam uelut infixa, ac cohærentia perpetua, ſemelq; capta ſede collucent, alia toto ſparſa cœlo uagos curſus certis emetiuntur erroribus? Vergil. _Qui, ne quid tale uideret,

Declam. 4.

Aeneid. 11.

Procubuit moriens, & humum ſemel ore momordit.

Epiſt. Oeno. ad Parid.

Ouidius: _Nulla reparabilis arte

Læſa pudicitia eſt, deperit illa ſemel. Lucanus:

Lib. 9.

_Dixitq; ſemel naſcentibus autor Quidquid ſcire licet.

Semel, inquit, ut nullum poſteà uerbum addat. In eundem ſenſum idem Quintil. accepit Breuiter: ut in Geminis languentibus, Breuiter tamen longæ crudelitatis explicanda ſæuitia eſt, ex omnibus quæ pertulit, leuiſſimum fuit, quòd occiſus eſt. Plinius maior: A' reliqua uerò Gallia, latere Septentrionali, montibus Gebenna, & Iura agrorum cultu, uirorũ, morumq; dignatione, amplitudine opum, nulli prouinciarum poſtferenda: breuiterq; Italia uerius, quàm prouincia. Et iterum de luſcinia, quæ uulgo dicitur philomela. Nunc continuo ſpiritu trahitur in longũ, nunc uariatur inflexo, nunc diſtinguitur conciſo, copulatur intorto, promittitur, reuocatur, infuſcatur ex inopinato: interdum & ſecum ipſa murmurat: plenus, grauis, acutus, creber, extẽtus, ubi uiſum eſt, uibrans, ſummus, medius, imus. Breuiterq; omnia tam paruulis in faucibus quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit.

Decla. 8.

Lib. 3. cap. 4.

Lib. 10. cap. 29.

Seru. in illud 1. Aene. Et quo ſub cœlo tandem, &c.

In eundem, de Tandem, Demum, & Deniq;. CAP. XXI.

TAndem idem ait, poni non neceſſitatis, ſed ornatus cauſa, ut in illo Vergilij Aeneid. 1.

Sed

Sed uos qui tandem: quibus aut uenistis ab oris?

Nec cuius ornatus, aut quare sit ornatus, explicat. Idem sentit Priscianus, dicens: Tandem non solùm pro aduerbio temporali, sed etiam pro coniunctione expletiua inuenitur: ut Cicero Inuectiuarum lib. 1. *Quousq; tandem abutêre Catilina patientia nostra? Mihi quidem nullum ornamentum uidetur esse in superuacuis, & nihil agentibus uerbis. Quanquàm apud Græcos dictiones nonnullæ sunt, quæ aut numerum, aut sonum implent: quod in hac dictione nõ est, quæ habet potius urgens quiddam, & accelerans, eoq; ferè per interrogationem: quæ exempla uulgò sunt plurima, ut Cicero in Catilinã, cuius oratio sic incipit: Quousq; tandem abutêre Catilina patientia nostra? Quo exemplo usus est Priscianus. Quidam tamen inter primos huius ætatis docti, solent citra interrogationem hoc aduerbio uti, non tam autoritatem sequentes eiusdem Vergilij, & in eodem loco:*

Lib. 1.

Cic. inuec. Catil.

Aeneid. 1.

Et quo sub cœlo tandem, quibus orbis in oris
Iactemur, doceas iter. Et Horatij, qui ait:

Lib. 1. epi. 11.

Quamuis Scæua satis per te tibi consulis, & scis
Quo tandem pacto deceat maioribus uti,
Disce docendus adhuc. quàm Ciceronis in Catone maiore dicentis: *Qua tandem spe sibi tam audacter obsisteret, respondit, senectute.* Et pro Roscio: *Quum ab eo quæreretur, quid tandem accusaturus esset in eo.* Nonnullisq; alijs in locis. Sed tamen utrunq; interrogationem habet, & eam directam latenter ad secundam personam. Nam hîc qui loquitur, uerba alterius refert. Siquidem Pisistratus à Solone sic quæsiuit: *Qua tandem spe mihi tam audacter obsistis?* Et Fimbria ab illo (quisquis fuit) sic petiuit: *Quid tandem in eo accusaturus es?* Neque uerò legem illius dictionis scribo, sed usum frequentissimum trado. Sine interrogatione autem quid

Aeneid.6. *significet,nemo ignorat:ut Vergilius,*

Iam tandem Italiæ fugientis prendimus oras. Eiusdem *significationis sunt* Demum,& Deniq;, *ut notum est:ut idem Vergilius:* Tunc demum admissi stagna exoptata reuisunt. *Cicero:* Quum excessisset è uita,tum deniq; uiueret.Sed plerunq; quum *sint multa enumerata,tum subiunginus* Deniq;, *significantes hoc ultimum esse omnium:ut idem Vergilius:*

Eclog.2. O crudelis Alexi,nihil mea carmina curas,
Nil nostri miserere,mori me deniq; cogis.

Et Cicero:Quum *sibi non multitudinem militum,nõ idoneos Imperatores,non pecuniam sibi præstò esse uiderent,non deniq; ullam rem quæ pertineat ad bellũ administrandum.* Demum *solet accipi pro solùm,siue pro omnino,præcipueq; iunctum cum* Is,& *cum* Ita.Cic.in Sall.Ea demum magna uoluptas est Crispe Sallusti,æqualem ac parem uerbis uitam age-

Lib.1.cap.4. re. M.Fabius:Illud ingeniorum uelut præcox genus, non temerè unquam peruenit ad frugem.Hi sunt qui parua facilè faciũt,& audacia prouecti,quicquid illhic possunt,statim ostendunt.Possunt autẽ id demum,quod in proximo est:uerba continuant, hæc uultu interrito nulla tardati uerecundia proferunt.Et iterum:Tum illa quoq; ex causa, quòd mentem tantæ rei intentam uacare omnibus alijs, etiam culpa carentibus curis oportet. Ita enim libera, ac tota nulla distringente,atque aliò ducente causa,spectabit id solum, ad quod accingitur. Et

Declam.10. alibi:Iacebat hæc insomnis,inquieta,quum diceret, iam statim apparebit, iam statim ueniet, nunquàm tamẽ tardius uenit. Miseram me fili, proxima nocte iam ueneras. Ecce iam medios sidera tenent cursus, indignor, irascor. Ita mihi demum satisfacies,si apud patrem fuisti.Ideo autem dixit Solùm,siue

Lib.10.cap.24. Omnino, quod Plinius uidetur accipere pro omnino, de hirundine dicens: Ea demum sola auium, non nisi uolatu depascitur.

pascitur. Quidam uolunt ab is & demum componi Idem.
Ouidius pro demum, posuit deniq;, lib. III. sine titulo: Ouid. E
ue
eleg
Si qua metu dempto casta est, ea deniq; casta est.

In Macrobium, de Stella, & Sidus. CAP. XXII.

STella & Sidus differunt, si Macrobio credimus, ita scri- Lib. 1. c
benti: Nunc uideamus, quæ sint duo hæc nomina quorum Som. Sc
pariter meminit, quum dicit, Quæ sidera, & stellas uocatis. Neque enim hîc res una, gemina appellatione monstratur, ut Ensis Gladius: sed sunt Stellæ quidem singulares, ut erraticæ quinq;, & cæteræ, quæ non admistæ alijs, solæ feruntur: Sidera uerò, quæ in aliquod signum stellarum plurium compositæ feruntur: ut, Aries, Taurus, Andromeda, Perseus, uel Corona, & quæcunq; uariarum genera formarum in cœlũ recepta creduntur. Sic & apud Græcos ἀστήρ, & ἄστρον diuersa significant. Et Aster stella una, Astron signum stellis coactum, quod nos Sidus uocamus. Hæc differentia (Macrobij pace) nusquam reperitur, ut apud eundem Ciceronem de Vniuersitate: Itaq; nesciunt hos siderum errores. Et iterum: Eod. lib.
Toto igitur orbe constituto, sideribus parem numerum distribuit animorum, & singulos adiunxit ad singula. Et lib. II. de Nat. Deor. Nam quum duo sint genera siderum, quorum alterum spatijs immutabilibus ab Ortu ad Occasum commeans, nullum cursus sui uestigium inflectat: alterum autem continua conuersione sui eisdem spatijs, cursibusq; conficiat. Quintil. in Mathematico: Quid hæc fulgentium siderum Declam. 4.
uenerandæ facies? quòd quædam uelut infixa, ac cohærentia, perpetua, semelq; capta sede collucent, alia toto sparsa cœlo uagos cursus certis emetiuntur erroribus. Quod non sensisse Ciceronem (ut Macrobius uult) documento est, quòd non præposuit stellas. Debet enim species generi, pars toti præponi: ut, Dicam de prudentia, & de uirtute huius: Di-

cam de facie Helenæ, & eiusdem pulchritudine, non autem ediuerso. Fateor tamen nunquàm Stellam Arietem dici, Taurum, Andromedam: Perseum: sed Sidus. Et hinc est quòd dici-
.12. mus Hybernum sidus. Et illud Quintiliani: Nos graue huius anni sidus afflauit.

In Aulum Gellium, de Rescisco. CAP. XXIII.

Gel.li.2.cap.19. REscisscere, Aulus Gellius uult esse rem occultam, inopinatam, insperatamq; cognoscere. Miror de hoc solertissimo uerborum inuestigatore, atq; censore, qui uocabulum hoc de facili difficile, de claro obscurum, de trito nouum, de exposito abstrusum fecerit, ne dicam falsò exposuerit. Nunquid si uideam hominem cœlo uolantem, ut fecisse Dædalus, Perseusq; fertur: aut aliquem è terra prodire, qualis Tages fuisse ab Hetruscis creditur: aut Satyrum aliquem semiuirum, semicaprumq;, quem se uidisse nonnulli scripsere: aut arcana quædam naturæ peruestigauero, dicam Resciuisse? non opinor. Est igitur proprie Rescisscere, rem pòst, quàm gesta est, scire, quam nescibas quum gereretur, præsertim ad te, tuos'ue
Act.5.sce.3. pertinentem, ut Terentius in Adelphis: Hem tibi, Resciuit omnem rem, id nunc clamat scilicet.

In eundem, de Deprecor. CAP. XXIIII.

Gel.li.6.ca.16. DEprecor supplicium, idem Aulus Gellius ait dictum esse, quasi detestor, uel execror, uel depello, uel abominor: ego autem ita dici puto Deprecor, ut & imprecor. Precor tibi bonum, precor tibi malum: sic, Deprecor liberationem, & deprecor pœnam: illam, ut potiar: hanc, ut uitem.
Epist.2. Ouidius lib.1. de Ponto:

Sæpe precor mortem, mortem quoq; deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.

Deprecor dixit, quasi precor mortem non dari mihi in hac terra. Nec mirum id fieri in deprecor, quum fiat in magis usitatis,

uſitatis,ut in defendo. Siquidem dicimus defende me quod ferè dicitur,& nonnunquam defendo ictus:ut Cicero de Senectute, Veſtitaq; pampinis, nec modico tepore caret, & nimios ſolis defendit ardores. Cum præſertim mos Romanis ſit etiã mala precandi ne ueniant. Vnde templa Timori,Pallori,Febri, alijsq; ſimilibus fuere dedicata, & ijs (ut ita dicam) numinibus fiebant ſacra:quod etiam Vergilius probat: Lib.3. Aen.

Nigram Hyemi pecudem,Zephyris felicibus albam.

Neq; ſolùm Deprecari eſt uoce, ſed etiam per ea, quæ inſtar uocis obtinere ſolent,uultum,geſtumq;.Etenim Bucephalum, qui præter unum Alexandrum omnem alium recuſabat ſeſſorem, non ineptè dixeris Deprecari alios ſeſſores præter regem. Deniq; Deprecor magis ſignificat uel dicto,uel facto recuſo,quàm illa quæ Aulus Gellius attigit.

In Priſcianum,de Situs. CAP. XXV.

Situs (Priſcianus inquit) dicitur pro negligentia, ut Verg. Aeneid. VII. Sed te uicta ſitu,ueriq; effœta ſenectus. Sed non ita eſt,potiusq; ſordes illa,& illuuies, qualis naſcitur inter opaca domus:quæ diu non repurgatur.Vnde inquit M. Fabius,Excitanda mens,& attollenda ſemper eſt,quæ in huiuſmodi ſecretis aut langueſcit, & quendam uelut in opaco ſitum ducit:aut contrà,tumeſcit,inani perſuaſione. Huiuſmodi igitur quidam ſitus ſedet in uultu, capite, totoq; corpore uetularum,& habitu,præſertim inopum, qualem illum Vergilius intelligit,& Lucanus de maleſica anu ait:Fœda ſitu macies. Quod etiam Pædorem poſſumus appellare: ut idem Lucanus, Longusq; in carcere pædor. Et Cic.in Tuſculanis:Pædores muliebres.Et iterum:Barba pædore horrida. Miror Priſcianum hoc in loco à definitione Seruij deſciuiſſe, qui hoc uocabulum proprie definiuit, inquiens:Situs proprie eſt lanugo quædam ex humore procreata. Fit autem in locis Priſc.circa fin. lib.10. Lib.1.cap.3. Lib.6. Lib.2. Lib.3. In eod.lib. Seruí.in illud Verg. Aen.6. Per loca ſenta ſitu cogunt,noctemq; profundam.

carentibus sole. Situs uerò pro loci qualitate manifestum est, ut de situ Messanæ, & de situ Syracusarum, & similium.

In eundem, de Docilis, & Docibilis. CAP. XXVI.

lib.18. DOcilis, idem inquit, est, qui facilè docetur. Docibilis est, qui facilè discitur: quomodo Penetralis est, qui in intimis est partibus: Penetrabilis, qui facilè penetratur. Non occurrit, ubinam legerim Docibilis. Est enim consuetum magis Perceptibilis, nisi magis apud Ecclesiasticos, atq; in alium sensum: Et erunt docibiles dei, dictum est quasi dociles. Nam Cy-
1.ad Timot.3. prianus super illud Pauli, Episcopum non litigiosum, nõ contentiosum, sed mitem, & docibilem esse debere, ait: Docibilis autem ille est qui est ad discendam patientiam lenis, & mitis. Hoc (ut ego sentio) idem est, quod docilis. Ratio tamen postulat, ut id significet, quod ait Priscianus, eò quidem magis, quòd habemus in eodem sensu Docilis, ut superuacuum fuerit duas uoces adeò confines uni significationi dare, nisi dicimus simile hoc esse illis, Aequale, & Aequabile, de quibus dixi
Lib.1. alio uolumine. Insuper Sensibile, & Sensile. Lucretius,

Ex insensibili ne credas sensile nasci, hæc duo pro eodem accepit. Exitiale, & Exitiabile. Verg. in v 1.

Sed me fata mea, & scelus exitiale Lacænæ,
His mersere malis. Ouidius sexto Metamorphoseos:
Dumq; manu tentat trahere exitiabile ferrum.

Vergil. Aen. 10. Aspice nũ nostrum mage sit penetrabile telum. Et Geor. 1. Et Boreæ penetrabile frigus aduras. Ser. in illud 10. Aen. Aspice num mage sit nostrum, &c.

Rationale, & rationabile. Quintil. in 1 1. Sed quia carent sermone, quo id faciant, muta, atq; irrationabilia uocantur. Porrò Penetralis (quantùm mea fert opinio) non reperitur: sed Penetrale: substantiuumq; est, non adiectiuum. Penetrabilis adiectiuum, qui facilè penetrat: ut apud Vergilium, Penetrabile telum: & Penetrabile frigus. Tum qui facilè penetratur, ut apud Liuium lib. x L v 1. Et in asperis iocis silex sæpe impenetrabitis ferro occurrebat. Seruius quod penetrat, inquit, penetrale

netrale dicitur: quod autem penetratur, penctrabile. In quorum priore dissentio, cùm non sit neq; adiectiuum (ut ipse uult, exponens penetrabile frigus, pro penetrale frigus) neq; significationis actiuæ. Deniq; (ut ad docilis reuertar) docilimus mea sententia faciet potius, quàm docilissimus: qualia sunt facilis, gracilis, agilis, similis, humilis.

In eundem, de Numen, & Nutus. CAP. XXVII.

NVmen, idem inquit, est dei nutus. Ante hunc Varro dixerat, Numẽ dicunt esse imperium, dictum à nutu. Vter horum commodius definiuit? Certè numen est imperium, potestasq; dei: non autem nutus, neq; imperium cuiuslibet. Sed Varronem de imperio dei suspicor intellexisse. *Prisc. lib. 4. Varro lib. 6. de ling. Lat.*

In eundem, de Necatus, & Nectus. CAP. XXVIII.

NEcatus, idem inquit, proprie ferro: Nectus uerò, alia ui peremptus dicitur. Sed ego sentio generalem significationem Necatus, specialem uerò Nectus esse. Cic. in Rhetoricis, & libris ad Heren. & alibi sæpe ait: Veneno necatus. Quintil. in IIII. Hinc adulter loris cæsus est, fame necatus. Nec unquã Nectus dicitur, sine certo genere mortis: ut Enectus siti Tantalus. Nec tam mortuus, quàm propemodũ mortuus: sicut Exanimatus pro eo qui similis est mortuo: ut, Fame, siti enecti. quæ plurima sunt exempla. *Prisc. lib. 9.* *Ad Her. lib. 3.* *Cicer. Tuscul. quæst. lib. 2.*

De Næ, & Ne. CAP. XXIX.

NAe pro ualde idem dixit, nec tamen solus. Terentius in Andria: Næ illa illum haud nouit. Mihi uidetur idem apud nos significare, quod apud Græcos, scribiq; cum diphthongo debere ναὶ, quod est certè: ut apud eundem, Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant. Quasi dicat, faciunt profectò. Hæc apud Cicer. dictio frequens est, ut de Orat. lib. III. Næ ille haud sanè quemadmodum uerba struat, & illuminet, à magistris istis requiret. Apud Quintil. cæterosq; illius æui rarissima. *Prisc. lib. 15. Act. 4. Sce. 4.* *In prologo Andr.*

rariſsima. Ne componitur cum Queo, cum Scio, cum Volo. Frequentius tamen ſine compoſitione, appoſita negatione reperimus illud primum, quàm duo ſequentia. Adeo ut barbarum putet Cicero dicere, Non ſcio, & Non uolo, licet nonnunquam apud ipſum quoq; reperiatur. Ideo frequentiſsimè legimus, Haud ſcio, Haud uelim. Idem Priſcianus ait à Potius fieri Potiſsimè, quod ego nunquàm legi, ſed Potiſsimum.

rato. ad

Lib.15.

In Donatum, de Valeo. CAP. XXX.

Terẽ.in And. act.4.ſce.2.

VAleant Qui inter nos diſsidium uolunt. Donatus, Seruius, & quidam alij ſic exponunt: Pereant qui hoc nobis uolunt. Quæ uox, & oratio aliena fuerat ab ingenio Pamphili pij, & probi. Cicero: Si deus talis eſt, ut nulla gratia, nulla hominum charitate tencatur, ualeat. Quid enim dicam propitius ſit? Eſſe enim propitius poteſt nemini. Nunquid eò irreligionis, atq; eò impudentiæ Cicero uenerat, ut deo exitium precaretur? Abſit. Lactantij quoq; teſtimonio, qui de his ipſis Ciceronis uerbis ait: Quid enim contemptius potuit dici in deum? Valeat, inquit, id eſt, abeat, & recedat, quando prodeſſe nulli poteſt. Vides ut Lactan. quum uult Ciceronem contumelioſum fuiſſe in deum, non tamen expoſuerit ualeat, pro pereat, ſed abeat, & recedat. Quanquàm (ut mihi uidetur) non ſignificatur per ualeat, quòd abeat ille à nobis, ſed quòd nos ab illo, uale dicentes. Enimuero Vale, ſalutatio eſt recedentis, ut Salue, & Aue uenientis. Quomodo ergo uerbum ſalutantis, poteſt accipi pro mala precatione, atq; ſalutatione? Eſt autem Salutare & aduenientis, & abeuntis. Vergilius in IX.

De Natu.deo. lib.1.

Lib.de ira dei cap.8.

Hanc ego nunc ignaram huius quodcunq; pericli eſt,
Inq; ſalutatam linquo. Ideoq; nonnunquã reperimus ſalue etiam in diſceſſu: ut in calce epiſtolarum Ciceronis ad Tironem, Vale mi Tiro, uale, uale, & ſaluc. Et iterum: Etiam atq;

Epiſt.6. lib.16.

Epiſt.9. lib.16.

etiam

etiam noster Tiro uale: Medico, Curio, Lisoni de te scripsi diligentissimè. Salue, uale. Vergilius in XI.

_Salue æternum mihi maxime Palla, Aeternumq; uale.

Nec mirum si in fine loquendi reperiamus Salue, quum etiam ille qui aditur, & salutatur, dicat Salue, quemadmodum qui abit, & qui alterum à se dimittit, dicit Vale. Quod etiam Græci faciunt, ut Homerus primo Iliados:

Χαίρετε κήρυκες Διὸς ἄγγελοι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν.

Neq; est apud Latinos aliud uerbum, quo adeũti nos respondeamus, quàm Salue: nisi more iam uulgari magis, quàm probato, dicamus, Bene ueneritis. Idem uerbum apud eundem, pro Vale. XXIII. Iliados:

Χαῖρε μοι ὦ Πάτροκλε, καὶ εἰν Ἀΐδαο δόμοισιν.

Cicero ad Atticum indicatiuo huius uerbi usus est, dicens: Et saluebis à meo Ciccrone. Plautus in Truculento in prima positione utitur: Salue satis est mihi tuæ salutis, nihil moror, non saluco. Martialis etiam dixit, Valebis: Epist. 3. lib. 6.

Quum pinguis mihi turtur erit lactuca ualebis, Lib. 13. epig. 53.
Et cochleas tibi habe, perdere nolo famem.

Cæterùm (ut ad institutum redeam) qui, Valeãt, pro execratione acceperunt, forsitan hoc argumento inducti sunt, quòd nonnunquam hoc uerbum languorem significat: ut idem de Oratore, Sicut medico diligenti prius, quàm conetur ægro adhibere medicinam, non solùm morbi eius, cui mederi uolet, sed etiam consuetudo ualentis, & natura corporis cognoscenda est. Vnde Valetudo pro languore frequentissime accipitur: & Testes ualetudinarij nominantur. Idem ad Terentiã: Valetudinem tuam cura diligenter: hoc est, languorem & infirmitatẽ. Alibi pro sanitate: Sed nunc ualetudini tribuamus aliquid. Frequenter tamen apponimus adiectiuum, uel Faustum, uel Infaustum, ad distinguendum statum corporis: siquidem Lib. 2. Epist. 10. li. 14.

indifferenter significat more sui primitiui. Dicimus enim, Vt uales? Quomodo ualuisti? Qualiter ualet filius? Sic, Qua ualetudine es? Qua ualetudine est filius? Respondebis, Infirma, aduersa, mala ualetudine: uel contrà, Bona, incolumi, optima.

In Varronem, de Vas, & Obses. CAP. XXXI.

de ling. Vas, inquit Varro, appellatus est, qui pro altero uadimonium promittebat. Consuetudo erat, quum reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut pro se alterum daret. Videtur Varro significare Vadem eum esse, quem Fideiussorem uocamus: & Vadimonium, Fideiussionem. Nos hoc negare ita esse quî possumus, cùm Varro omnium consensu sit Romanorum eruditissimus, & linguæ Latinæ peritissimus? qui Latinas literas fecit & Latiniores, & literatiores? Quãquã multi sunt, qui eum quibusdam in locis reprehendant: quæ facultas præcipuè discipulis Quintil. adesset, longè Varrone doctioris, atq; eloquentioris. Verùm ego non ausim reprehendere, sed tantùm affirmare, me non legisse (duntaxat quantùm aut recordor, aut intelligo) Vadẽ eum esse, qui uadimonium pro altero dat (si Vadimonium significat fideiussionem) sed eum, qui sponsor est alterius in capitis periculo, siue idem supplicium subiturus, siue pecuniam soluturus: ut apud Quintilianũ in Declamatione, quæ inscribitur, Amici uades. Et apud Ciceronem lib. v. Tuscul. Quæstionum de Pythagoreis amicis: quorum alteri quum tyrannus diem mortis dixisset, alter pro amico ad uisendam matrem ituro uas factus est. Et apud T. Liuium de Cæsone capitis reo, ita dicentem: In uincula conijci uetant, Sisti reum, pecuniamq; (nisi sistatur) populo promitti placere pronuntiant, summam pecuniæ quantam æquum esset promitti, uenibat in dubium. Id ad senatum reijcitur. Reus (dum consulerentur patres) retentus in publico est: uades dare placuit: unum uadem trium millium æris obligarunt:

lib. 3. ab urbe condita.

quot

quot darentur, permissum est tribunis: decem finierunt. Tot uadibus accusator uadatus est reum. Hic primus uades publicos dedit. Quod Festus quoq; sentit, dicens: Vas sponsorem significat in re capitali. Vadimonium (quantum ego sentio) est sponsio ad certum diem sistendi se in iudicio. id est, comparendi per se, uel per aduocatos, ut in oratione Ciceronis pro Quintio datur intelligi, ubi longa est altercatio de Vadimonijs: altera parte dicente fuisse sibi uadimonia deserta, altera uerò nequaquam à se illa fuisse facta. Et Quintilianus de Legato frumentario, qui ad præstitutum diem uenerat, inquit: Nisi tamen ad uadimonium legate uenisses, non multorum dierum commeatum habebamus. Et hoc ipsum fortasse Varro sensit. Obses autem est, qui traditur imperio alterius, ea conditione, ut si dator obsidis à fide recedat, recipienti sit ius in corpus, & uitam obsidis. Quod præcipuè inter potentes commercium est, qui non habent superiores, ad quos pro iustitia prouocent.

Lib. 19.

Declam. 12.

In eundem, de Decurio. CAP. XXXII.

DEcuriones, inquit idem, primi singularum decuriarum dicti, quod probat Tempanius ille apud Titum Liuium, quod & ipse approbat Festus. Idemq; ait: Decuriones appellantur, qui denis equitibus præsunt. Est ergo dictus Decurio à decem, ut Centurio à centum. Nam (ut ait Pædianus) Decuriæ sunt nobiliorum, Centuriæ inferiorum. Quidam uolunt (quorum est Fronto) decurionem præesse turmæ, quæ constat ex duobus & triginta equitibus. Neq; belli solùm, sed domi quoq; Decurio dicitur, nomen quoddam præposituræ significans: ut Suetonius in Domitiani uita, Saturius decurio cubiculariorum. Et hoc quidem apud Romanos: in municipijs autem (ut mihi quidem uidetur) idem est Decurio, qui Romæ Senator. Nam qui in Senatu, & consilijs Reipublicæ municipalis

Varr. lib. 4. de ling. Lat.

Cap. 17.

palis interesse poterant, Decuriones erãt. Cicero pro Sextio: Qua de causa & tum conuentus ille Capuæ huic P. Sextio apud me maximas gratias egit, & hoc tempore beneficium, fidemq; hominis, testimonio declarant, periculum deprecantur suo decreto. Recita quæso, P. Sexti, quid decreuerunt Capuæ decuriones. Quòd autem differant Decurio Romanus, & Decurio municipalis, ex epistola quadam Plinij Iunioris
Epist. 19. è primo libro declaratur, dicentis: Esse autem tibi centum millium censum satis indicat, quòd apud nos decurio es. Igitur ut te non decurione solùm, uerum etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equitis Romani facultates, trecẽta millia nummûm. Non dicitur itaq; Decurio, aut quod decem præsit militibus (ut quidam uolunt) quem Græci ἑκατοντάρχην uocant, quum Decurio sit maior equite, eques centurione, centurio decarcho, ut ex stipendiorum magnitudine datur in multis libris intelligi: aut in municipijs qui decẽ equitibus præest, quũ sit equite duntaxat Romano minor. An quia decem præsit equitibus municipalibus? aut hoc erit dicẽdum, aut Pomponij Iurisconsulti opinio sequenda, dicentis: Decuriones quidem dictos aiunt eò, quòd initio quũ coloniæ deducerentur, decima pars eorũ, qui deducerentur, consilij publici gratia conscribi solita sit. Quare eum, quem nunc Militẽ appellamus, aut falsa dignatione afficimus (nam etsi omnes, qui militant, Milites sunt: Miles tamen proprie, qui pedibus militat dicitur, Eques qui equo) aut si uerè, Decurionẽ potius appellamus. Quidam horum temporum docti Equitem uocant, sed rectius Decurionem uocarẽt. Nam Eques est aut qui Romæ ex ordine Equestri est (quod non facit ad gloriam militarem) ut qui equo militat: cuius nulla dignatio est, quanquã Iurisperiti multa ineptissimè fabulantur de dignatione militum, quæ quidem uel nulla, uel communis est omnium siue pedestrium,

ſtrium,ſiue equeſtrium,qui militiam exercent. Nam de auro geſtando, uel huiuſmodi nugis, nullum uerbum eſt in iure ciuili. Sed hæc omittamus,quæ non ſunt huiuſmodi ſcriptionis, dum illud admonuerimus,Romanum decurionem, qui præeſt decem Romanis Equitibus, longè præſtare cæteris decurionibus,quibus etiam ipſe Eques Romanus præſtat.

In Feſtum Pompeium, de Exemplum, & Exemplar. CAP. XXXIII.

EXemplum (inquit Feſtus) eſt, quod ſequamur, aut uitemus:Exemplar,ex quo ſimile faciamus. Illud animo æſtimatur,iſtud oculis conſpicitur.Mihi autem(licet Feſtus ſcientiſſimè de exponendis uocabulis loquatur) aperienda tamen eſt magis horum nominum differentia. Nam & Exemplum eſt,ex quo ſimile facimus:ut opera Homeri exemplũ ſunt poëmata ſcribere uolentibus.Quintil.lib.x. Sic literarum ductus, ut ſcribendi fiat uſus,pueri ſequuntur: ſic muſici uocẽ docentium,pictores opera priorum,ruſtici probatam experimento culturam in exemplũ intuentur.Et Exẽplar animo quoq; æſtimatur. Cic.lib.11. de Orat.Illa oratio fuit mihi exemplar benedicendi.Quintil.in x.Cornelius autẽ Seruerus etiam ſi uerſificator quàm poëta melior,ſi tamen (ut eſt dictum) ad exemplar primi libri bellum Siculum perſcripſiſſet,uindicaret ſibi ſecundum locum. Horat.in Epiſt.inquit:

Feſtus lib.5.

Cap.2.

Cap.1.

Epiſt.1.lib.2.

Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi.

Idem Cicero pro Muræna:Domeſticum te habere dixiſti exemplum ad imitandum. Eſt illud quidem exemplum tibi propoſitum domi,ſed tamen naturæ ſimilitudine illud à te magis, qui ab illo ortus es, quàm ad unumquenq; noſtrum pertinere potuit. Ad imitandum uerò tam mihi propoſitum exemplar illud eſt, quàm tibi. Itaq; unum pro eodem penè Exemplum,& Exemplar poſuit,& quidem eodem loco. Cæterùm

Exemplum est ipsa res, quam imitamur, aut (si ita sors tulerit) deuitamus in aliquo: ut in Catone: Cato autem ipse exemplar. Illud contentum, hoc continẽs. Quòd si dicamus, Ad exemplar Catonis: aut, Ad exẽplar Epicharmi, sic intelligimus, ad exemplar Catonis, quod est Cato: ad exemplar Epicharmi, quod est Epicharmus: siue opus Epicharmi: ut, Opus hominis, pro ipso homine. Animam corpusq; filij destruis, quasi aliud illa sint à filio. Exemplum pro exemplari. Est enim contentum, pro continente, ut apud eundem: Fuit ille uir exemplũ continẽtiæ. quomodo dicimus, Ille uir fuit norma uiuendi: quum tamen non sit norma uiuendi uir, sed in uiro: ita nec ille exemplũ continẽtiæ, sed in illo. Ideoq; exemplaria multa sunt unius tamen exempli: ut, Redditæ sunt mihi binæ literæ tuæ eodem exemplo, id est, eiusdem formæ. &, Duo uel tria exemplaria Aeneidos, hoc est, multi codices eodem exemplo: &c. Exemplar ab exemplari sumitur, non ab exemplo. Nam Exemplum incorporale est, Exemplar plerũq; corporale. Hinc

In Catil. *Sallustius: Litera, quas sibi nomine Catilinæ redditas dicebat, eorum exemplum infrà scriptum est. hoc est earum literarum infrà scripta est, melius, quàm earum exemplar. Quòd forma sit exemplum, Paulus Iurisconsultus testatur: Si legatum certum petatur, non iubet prætor uerba testamenti edere: ideo fortasse, quia hæredes solent habere exemplum testamenti, id est, formam. Cicero ad Appium: Ex his literis, quarum ad me exemplum misisti: Et ad Ciceronem tum Plancus, exemplar eius chirographi Titio dedi: tum Asinius Pollio, Ex literis cognosces, nam earum tibi exemplar misi. Hi de pagina scripta, quod corporale est, intelligunt: ille de sententia, quæ in pagina continetur, uel potius ex pagina percipitur. Quòd si indistinctè his duobus libet uti, non sanè repugnabo: quum præsertim Ouidius dicat, Exemplaplura unius rei, pro exemplaribus.*

Epist. 3. lib. 3. fam. epist.

Epist. 21. lib. 10. fam. epist.

Epist. 30. li. 10. fam. epist.

[redacted]

Eleg. 6.

Apud [redacted] *lib. 6. cap. 29.* *emēdatis codicibus sic legitur: Iuba, qui uidetur diligentissime prosecutus hæc, omisit in hoc tractatu, nisi si exemplarium uitium est, Berenicen alteram, &c.*

[redacted]

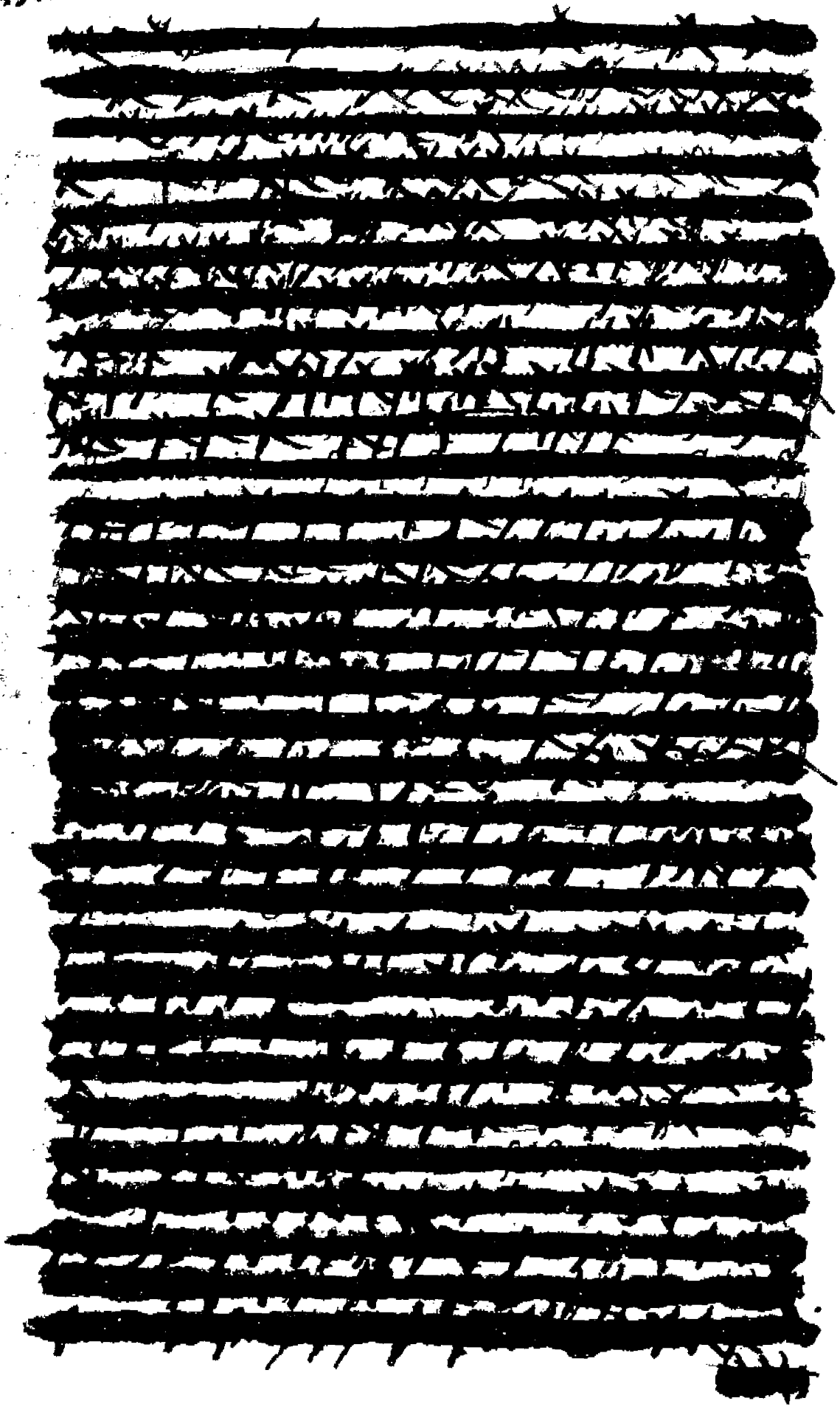

In Iustinianum, de Noxæ dedere. CAP. XXXV.

NOxæ dedere, Iustiniani pace, siue Trebelliani, & sociorum (nam Iustinianus nec iura, nec forsitan Latinas literas nouit) est pœnæ dare, siue tradere ob noxam, qua significatur culpa. Ille autem ait: Noxa, est corpus quod nocuit. Et in eodem loco: Corpus deditur noxæ. Si noxa corpus est, quomodo corpus deditur noxæ? Numquid corpus deditur corpori, aut corpus sibi? Quanquàm quid hæc oratio ad significandum pœnam faceret? Est autem hæc pœna seruorum, quos domini malunt ad pœnam tradere, quàm præstare maleficium, quod illi admiserunt. Paulus ita definit: Noxales appellantur actiones, quæ nõ ex contractu, sed ex noxa, atq; maleficio seruorum aduersus nos instituuntur: quarum actionũ ius, & potestas hæc est, ut si damnati fuerimus, liceat nobis deditione corporis, quod deliquerit, euitare litis æstimationẽ. Vlpianus quoq; addit, ut corpus tradatur uiuum igni. Quintilianus in Gladiatore: Alebat deuotum corpus grauior omni fame sagina, & inter dedita noxæ mancipia contemptissimus tyro gladiator, ut nouissime perderem calamitatis meæ innocentiam, discebam quotidie scelus. Nam noxa etiam damnum significat, ut apud Ouid. lib. x v. Metamor.

Instiu. Imper. lib. 4. tit. de noxa act. §. j. et ij.

Declam. 9.

Nocte nocent potæ, sine noxa luce bibuntur.

Et Suetonium de Cæsaris uita: Spurinamq; irridens, & ut falsum arguens, quòd sine ulla sua noxa Idus Martiæ adessent. Cæterum brutis autem impropriè dicitur, ea dedi noxæ: ut de capra apud eundem Ouidium libro primo Fastorum,

Cap. 81.

[redacted]

Aencid.1. [redacted] noxa, & furia [redacted]

b.4.cap.5. culpam: quam familiaris eius [redacted] culpam accipi uult. Atq;, ut sibi crederemus, noxam non culpam esse, sed pœnam, ait culpam Noxiam dici: quasi noxiam sæpius, quàm noxam in hac significatione reperiamus, quam dictionem nusquam reperimus. Quòd dixi Iustinianum forsitan nec iura, nec literas Latinas scisse, nemo miretur: tum quia semper in Græcia uixit, tum quia se dominum Iustinianum (ut ex numismate eius apparet) dici uoluit, ut quidam alij Cæsares fecerunt, quod à uiro Romano est alienissimum: & character ipse literarum, figurarumq; illorum temporum numismatis Gotthicum magis redolet, quàm Latinum.

In eundem, de Testamentum. CAP. XXXVI.

Iustinia. instit. lib.2. tit.de testamen.in prin. TEstamentum, idem inquit, ex eo appellatur, quòd testatio mentis est. Quæ definitio quorundam Iurisconsultorum fuit, quos si iuste A. Gellius coarguit, quantò ego iustius hunc arguere possum, qui explosam, atq; derisam etymologiam inculcat? Nam cur à mente potius dicatur, quàm à mento, uel à menta? quia nihil ad hanc significationem mentum, mentáue facit, inquies. Quid ergo Mens ad armentum, ad salsamentum, ad ornamentum, ad condimentum, ad armamentum, ad pauimentum, & cæmentum, ad calceamentum, ad uestimentum, & huiusmodi infinita? Nec minus inepta uidetur mihi hæc etymologia, quàm illa apud Donatũ, apud Seruium, apud Isidorum: Oratio dicta est, quasi oris ratio. Quid Aratio est? quid Deoratio? quid Trituratio? quid Operatio? quid mille huiusmodi? nunquid in his ratio est? an talia sunt, qualia cætera à supinis profecta, Satio, Potatio, Messio, Lectio? Quid,

Quid,non etiam à ſupino Ratio uenit,Reor,ratum, ratio, ſicut ab Oratum Oratio? Eò magis quòd ſecundam ſyllabam bis accipi uult, quaſi dicatur Oriratio: & non Oratio. Non eſt ergo uera etymologia hæc,neq; à mente,neq; à mento, neque à menta:ſed potius hæc nomina aſſumunt,Tum,ſyllabam, cùm exirent anteà in Men,ut,Veſtimen,calceamẽ,munimen, lenimen,nutrimen,ſpiramen, medicamen,uclamen:quibus adiecta Tum,fit Munimentum,lenimentum,nutrimentum,ſpiramentum,medicamentum,ueſtimentum, uclamentum, calceamentum: ita Teſtamen addita ſyllaba tum, fit teſtamentum. Quòd ſi à mente deſcenderet teſtamentum, Teſtamenta diceremus, quemadmodum Dementia, & Amentia. Nihil habet magis ridiculum hæc, de qua loquitur, ſcientia,quàm etymologiam,in qua ipſe quoque Varro & luſit,& luſus eſt.

In Donatum,de Syncerum. CAP. XXXVII.

SYncerum(Donatus inquit) quaſi ſine cera, mel ſimplex, & purum,& ſine fuco. Imò cum cera potius.Syncerum à σὺν componitur,non à Sine,quæ nunquàm compoſitionem admittit,quod ipſa etiam ſcriptio declarat,quæ y,habet,non i. Eſt enim ex duobus Græcis compoſitũ, ex σὺν & cera,quæ ab illis dicitur κηρὸς,uel à σιώκηρ & conuertimus.Quò magis uenuſta,atq; apta huius autoris etymologia eſt, indicatur etymologiam plerunq; fallacem eſſe:quia ſignificatio hæc nõ ita abſoluta,& uera eſt. Quid uenuſtius atq; aptius dici poteſt,quàm Fidem ideo uocatam,quia fiat quod dicitur? Quam etymologiam fallacẽ eſſe declarat, quòd hoc nomen chordam inſtrumenti muſici ſignificat.Et tamen licet dicere ſyncerum, quaſi cum cera mel,quod integrum eſt,& ſolidum, & nulla ſui parte fraudatum: ut ſi diuidere fructum communium alucariorũ cum ſocio uelim, partemq; tantùm mellis aſſignem, nimirùm non ago ſyncerè,quòd ſine cera mella dedi.

Donat.in illud Terẽ.in Eun. act.1.ſcen.2. S iſtud credere ſyncerè dici.

In Iuriſconſultos,de Mulier. CAP. XXXVIII.

MVlieris appellatione (Caius inquit) etiam uirgo uiri potens continetur. Vlpianus autem quodam loco ita ait: Quòd ſi ego me uirginem emere putarem, quum eſſet mulier,emptio non ualebit. Hic Mulierem appellat,quæ uirgo non eſt:ille etiam quæ uirgo eſt. Et Vlpiani quidem locutio recta eſt,Ciceronis teſtimonio,qui obiurgantibus,quòd ſexagenarius Popiliam uirginẽ duxiſſet, Cras mulier erit,inquit. Sed Caij quoq; definitio locum habet aliquando:ut ſi quis uidens decem fœminas, quarum aliqua uirgo ſit, ætate tamen qua mulier eſſe poßit,dicat,Vidi decem mulieres. Quo modo etiam in Euangelio dicitur: Quid mihi,& tibi eſt mulier? Sed ex Græco ſumptum eſt γυνὴ, uel θῆλυς, quo ſignificatur uel fœmina, uel mulier. Idem quoq; Vlpianus inquit: Mulierem ita arctam: ut mulier fieri non poßit, ſanam non uideri conſtat. Eandem dixit & mulierem,& non mulierem: primum pro ea,quæ eſt fœmina:ſecundum pro corrupta.

Gemil. lib. 6. cap. 4.

In eoſdem,de Munus,& Donum. CAP. XXXIX.

MVnus (Paulus inquit) tribus modis dicitur. Vno Donum,& inde Munera dici dari,mittíue. Altero Onus, quod quum remittitur, uacationem militiæ, muneriſq; præſtat: inde Immunitatem appellari. Tertio dicitur Officium, unde Munera militaria, & quoſdam milites Munificos uocari. Igitur Municipes dici, quòd munera ciuilia capiant. Idem alibi: Municipes intelligendi ſunt & ij,qui in eodẽ municipio nati ſunt. Vlpianus: Municipes quidem propriè appellantur muneris participes, recepti in ciuitatem ut munera nobiſcum facerent. Sed nunc abuſiuè Municipes dicimus ſuæ cuiuſq; ciuitatis ciues,utputa Campanos,Puteolanos. Pomponius ita ait: Munus publicum, eſt officium priuati hominis, ex quo commodum ad ſingulos,uniuerſoſq; ciues, remq; eorum

rum imperio magistratus extra ordinem peruenit. Marcus autem sic: Munus propriè est, quod necessariò subimus, lege, more, imperio'ue eius, qui iubendi habet potestatem. Dona autem propriè sunt, quæ nulla necessitate, aut iuris officio, sed sponte præstantur: quæ si non præstentur, nulla reprehensio est: & si præstentur, plerunq; laus est. Sed in hoc uentum est, ut non quodcunq; munus, idemq; donum accipiatur. At quod donum fuerit, id rectè munus accipiatur. Quomodo hi Iurisconsulti inter se conueniant, & an aliquid desit alicui horum, Accursius cum Bartholo, Baldoq; consultet: dumq; mihi (ut more ipsorum loquamur) ambo, tres'ue respondeant, affirmentq;, quod Marcus ait, donum esse speciem, munus uerò genus, idemq; contrarium esse uerbis Vlpiani dicentis, Inter donum, & munus hoc interest, quod inter genus, & speciem. Nam genus esse donum: ideo Labeo ait à donando dictum: munus esse speciẽ, nam munus esse donum cum causa, ut puta natalium, nuptiarum: hîc meam non interpono sententiam, ne illos triumuiros doceam contra me respondere. Quòd si qui me utiq; sequi uoluerint, respondeant neutrum uerum dicere. Nam neq; genus, neq; species in hæc duo nomina cadit, & nullum mihi uidetur donum sine causa esse.

In eosdem, de Peculium. CAP. XL.

PEculium est, Pomponius inquit, non id, cuius seruus seorsum à domino rationem habuit, sed quod dominus ipse separauit, suam à serui ratione discernens. Peculium, Celso referente, Labeo sic definit, Est quod seruus domini permissu seperatum à rationibus dominicis habet, deducto inde, si quid domino debetur. Idem alio loco: Pater familiâs peculium habere non potest, quemadmodum nec seruus bona Ex his uerbis apparet, nec dominum habere peculium posse, & solum seruum habere. Idem Pomponius, & Celsus alibi aiunt: Vnde

colligi posſit, etiam non ſeruum ac dominum habere peculium. Pomponius enim ita ſcribit: Castrenſe peculium eſt, quod à parentibus, & cognatis in militia degenti donatum eſt: uel quod ipſe filius in militia acquiſiuit, quod niſi militaret, acquiſiturus non fuiſſet: nam quod erat ſine militia acquiſiturus, id peculium eius castrenſe non eſt. Celſus autem ſic: Et audiſſe ſe rusticos ſenes ita dicentes, Pecuniam ſine peculio fragilem eſſe. Peculium appellantes, quod præſidij causa reponeretur. A' quo non diſſentit Vlpianus dicens: Peculium dictum eſt, quaſi puſilla pecunia, ſiue patrimonium puſillum. Quid ergo inter has definitiones ſequemur multiplices, & inter ſe propemodum contrarias? quum præſertim Feſtus ita ſcribat: Peculium ſeruorum eſt, à pecore dictum, ſicut pecunia patrum familiæ, ſiue nobilium. Et Seruius Grammaticus: Peculium patrimonium (ita enim maiores dicebant) à pecoribus, in quibus conſtabat uniuerſa eorum ſubſtantia. Vnde etiã Pecunia dicta eſt à peculio, quod proprie tantùm eſt ſeruorum: & Peculium dicimus (licet abuſiue) pro patrimonio. Ipſe uerò tanquam arbiter honorarius, hanc rem dijudicabo, & quidem breuiter. Peculium, eſt quicquid labore noſtro partum eſt, in quacunq; perſona, licet in ſeruis iura uelint dominorum accedere conſenſum. Et ita ſenſiſſe Vergilium ſentio in ea parte, quam exponit Seruius:

Lib. 14.

In illud Verg. Eclog. 1. Nec ſpes liber. &c.

Eclog. 1.

Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi.

Ser. 1. Sat. 1.

Et Horatium:

Rem poteris ſeruare tuam: redit uncia. quid ſit?
Scmis, ad hæc animos ærugo, & cura peculi.

Et Ciceronem in Paradoxis: An eorum ſeruitus dubia eſt, qui cupiditate peculij nullam conditionem recuſant duriſſimæ ſeruitutis? Et illos quoq; rusticos ſenes, de quibus Celſus meminit, pecuniam ſine peculio fragilem eſſe, id eſt, ſine lucro induſtria parto. Nam cur habenti pecuniam maior ſpes præ-

ſidij

fidij collocetur in puſillo, quod repoſuit, quàm in ipſa pecunia, quum præſertim peculium pars ſit pecuniæ? aut quomodo præſtare poſſit repoſita illa pecunia, ne cætera diiabatur? Vel, *Peculium eſt quicquid proprie alicuius eſt. A peculio fit adiectiuum* Peculiaris, *pro re ad peculium pertinente, ſiue peculij propria. Sed in uſu iam receptum eſt pro proprio, ſiue ſpeciali.* Quintil. lib. VIII. *Quod commune eſt & alijs nomen, intellectu alicui rei peculiariter tribuitur: ut* Vrbem, Romam *accipimus: & uenales, nouitios: &* Corinthia æra: *quum ſint urbes aliæ quoque, & uenalia multa, & tam aurum, & argentum, quam æs* Corinthium. *Idem in* XI. *Ambulantem loqui ita demum oportet, ſi in cauſis publicis, in quibus multi ſunt iudices, quod dicimus, quaſi ſingulis iter inculcare peculiariter uelimus. Et in lib.* VI. *Paulum impendamus huic quoq; peculiaris operæ.* Peculatus, *furtum rerum ad ipſam* Rempub. *pertinentium, uel ad prouentus principis ſpectantium, ſicut* Sacrilegium *rerum ſacrarum. Inde* Depeculor, *quod quidam ad ſacrilegium etiam transferunt.* cap. 2. cap. 3. cap. 5.

In eoſdem, de Fundus, Ager, Villa, Prædium. CAP. XLI.

FVndus, Vlpianus ita finit, *Locus eſt non fundus, ſed portio fundi aliqua. Fundus autem aliquid integrum eſt.* Plerunq; *fundum ſine uilla accipimus. Idem alibi:* Ager *eſt locus, qui ſine uilla eſt.* Modeſtinus *uerò ſic:* Quæſtio *eſt, fundus a poſſeſſione, uel agro, uel prædio quid diſtet. Fundus eſt omne quicquid ſolo continetur. Ager eſt ſpecies fundi, quæ ad uſum hominis paratur.* Poſſeſſio *ab agro iuris proprietate diſtat.* Quicquid *enim apprehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nequit pertinere, hoc poſſeſſionem appellamus.* Poſſeſſio *ergo uſus, ager proprietas loci eſt.* Nam *& ager, & poſſeſſio huius appellationis ſpecies ſunt. Florentinus:*

tinus: Fundi appellatione omne ædificium, & omnis ager continetur. Sed in usu urbana ædificia, ædes rusticæ, Villa dicuntur. Locus uerò sine ædificio in urbe, Area: in rure autem, Ager appellatur. Idemq; Ager cum ædificio fundus dicitur. Ecce diuersæ Iurisconsultorum sententiæ cùm in alijs, tum in hoc, quòd Vlpianus ait plerunq; fundum esse sine uilla, id est, sine ædificio: Florentinus autem, agrum cum ædificio esse fundum. Modestinus obscurè exponit, agrumq; definiens, cum neutro aliorum concordat, sed ridiculè à possessione distinguit, ne dicam imperitè, loquens de possessione, quando significat qualitatem, non quando significat substantiam, perinde ac si quis dicat de uirtutibus, ac uitijs loquens, Prauum, & Malum sic differunt: Prauum est id, quod non recta ratione, & uia fit. Praua enim appellantur, quæ non sunt recta, ut lignum prauum. Malum uerò genus pomi est. Quid hoc foret dictum ineptius, ubi de qualitatibus, & actionibus agitur, digredi ad substantiam, quæ ad rem non pertineat? ita hic quum de fundo, de agro, de prædio, de possessione disputat: non de ea significatione possessionis loquitur, qua proprietas intelligitur, sed qua actio possidendi, siue qualitas. Quod si ita est, quid affinius habet possessio ad fundum, agrum, prædium, quàm ad nauem, equum, uestem? Harum nanque rerum ita possessio est, ut illarum: sed non de huiusmodi possessione loquendum erat, quæ præsertim (ut ipse ait) non est species prædij, uel fundi. Prædium enim, fundus'ue proprietas est, quorum utrumlibet (si generale nomen est) ad possessionem profectò non usus, sed proprietas dicenda Modestino possessio fuit. Sed quid facias? ipse aliter possessionem definit. Quòd si quis dubitet an possessio proprietas sit, accipiat præter ipsorum Iurisconsultorum, etiã Ciceronis, & Quintil. testimonia: quorum alter in Paradoxis ita scribit: Etenim

si isti

si isti callidi æstimatores prata, & areas magni æstimant, quòd ei generi possessionum minimè noceri potest. Non de usu uidelicet locutus est Cicero, cui certè noceri potest, sed de proprietate. Alter in sexto de Oratoria institutione: Patris eius dialogos dedit legendos, quorum quum in Priuernati unus, alter in Albano, tertius in Tyburti sermonem habitum complecteretur, requirebat ubi essent hæ possessiones. Omnes autem illas Brutus uendiderat. Nemo interrogat ubi est usus prædiorum, sed ubi est proprietas. Nemoq; usum uendit, sed proprietatem, aut usumfructum. De Prædio autem Vlpianus ita scribit: Prædia urbana, omnia ædificia accipimus, non solùm ea quæ sunt in oppidis, sed etiam si fortè stabula, uel alia meritoria in uillis, & in uicis, uel si prætoria uoluptati tantùm deseruientia: quia urbanum prædium non locus facit, sed materia. Proinde hortos quoq; (si qui sunt in ædificijs constituti) dicendum est in urbanorum appellatione contineri. Planè si plurimi horti in reditu sunt, uinearij fortè, uel olitorij magis, hæc non sunt urbana. Etiam de Prædio, sicut de Fundo Iurisconsultorum controuersia est. Nec mirum, quum nemo non habeat suam de rebus quibusq;, uerbisq; sententiam. Sed de posterioribus, qui ex operibus illorum excerpserunt, miror quòd hæc indiscussa reliquerunt. Id (ut ego quod ad me attinet faciam) ita sentio: Agrum continere fundum, non contineri à fundo: nihilq; prohibet eum cum uilla esse. Erant in agris senatores, & uixerunt multi nobilissimi philosophi in agris, nimirum non sine uilla, & habitatione. Differtq; Ager ab Aruo, quòd Aruum sementi datur. Sallustius: Quia Numidæ pabulo pecoris magis, quàm aruo student. cap. 4. *In Iugurt.*

Quintil. Pauper, & diues in agro uicini erant iunctis hortulis. Et mox: Sed si ex omni parte diuitis circumiectus ager uix tenuem ad gressus meos semitam dat. Quid agimus inquam? *Declam. 13.*

inquam? undique uallo diuitiarum clauſi ſumus. Hinc hortuli locupletis; hinc arua, inde uineta, hinc ſaltus. Fundus (ut dixi) minus quiddam eſt. Singula enim proprie prata, ſingulæ uineæ, ſinguli horti, ſingula oliueta, pomœria, ſalicta, arbuſta, paſcua, nemora, loca aucupatoria, uenatoria, piſcatoria, ſiue uillam, atque ædificium, ſiue piſcinam, atq; aluearia, ſiue uiuaria habeant, ſiue non habeant, ſinguli Fundi ſunt, & hoc quidem in agro. In urbe autem, ſiue oppido, ſiue uico, ſiue caſtello, tantummodo Prædium eſt, quicquid tale eſt, qualia hæc, quæ enumeraui. Nanque eadem in agro etiam prædia ſunt. Fundus enim ſpecies prædij eſt. Itaque fundus eſt Poſſeſſio ruſtica. Prædium & ruſtica, & urbana duntaxat poſſeſſio, qualem deſcripſi. Nam uidetur Poſſeſſio etiam ſignificare tabernas, hoſpitia, horrea in urbe. Cicero in Phi-
Philipp. 5. lipp. Poſſeſſiones notabat & urbanas, & ruſticas. Puto non tantùm prædia, ſed & cætera, quæ Immobilia uulgò appellantur. Addamus ad hæc aliquid de hoc Fundum, quod an à fundo fundas, an potius fundo à fundum, ſiue à fundus ueniat, ambigi poteſt. Quidam Fundus à funda dici uolunt. Cicero in quodam ioculari libello:

Fundum Varro uocat, quem poſſis mittere funda,
Ni lapis exciderit, qua caua funda patet.

Niſi hæc ſententia ſit, tam paruum illum fuiſſe fundum, ut funda prehendi, & in morem lapidis iaci poſſet. Fundum igitur eſt ima pars rei, proprie aliquid liquoris intra ſe continens, aut ad continendum facta, ut dolium, ut nauis, ut alueus, uel fluminis, uel lacus, uel ſtagni, uel maris. Nam Fundum turris (ut quidam ſcripſerunt) ipſe non dicerem. Fundamentum (ut omnibus liquet) aliud eſt, quàm Fundum: & tamen Fundare magis ad fundamentum, quàm ad fundum pertinet: Fundamus enim domum: non nauem, aut dolium: ut Vergil.

Ille

Ille urbem Argyripam patriæ cognomine gentis, Æneid.11.
Victor Gargani fundabat Iapygis aruis.

Nam Fundamentare non reperitur: nec Fundare quidem est sanè frequens, nisi per translationem. Quintil. in Gladiatore: Declam.9. Hoc fundatam paternis, auitisq; opibus domum exhaurit. Est enim frequentius Iacere fundamenta, etiam per translationem: ut idem libro primo, Nam inde & contemptus operis innascitur, & fundamenta iacuntur impudentiæ, & (quod est ubiq; pernicioſissimum) præuenit uires fiducia. Et Cicero: In quo templo (quantum in me fuit) ieci fundamenta pacis. Philipp.1. Sine translatione, Suetonius de uita Caij: In arce Capitolina nouæ domus fundamenta iecit. Cap.22. Cæterum hoc differunt Fundare, & Fundamenta iacere, quòd Fundare est ualidis fundamentis fulcire: Fundamenta iacere, quasi qualiacunque fundamenta facere, & quodammodo dare rei principium. Neq; uerò sicut reperitur Fundus, & Fundum, ita reperitur Punctus, & Punctum. Errantq; philosophi, quum punctus, & linea dicunt. Nam de Punctum, quod est breuissimum tempus, nulla lis est: ut Terentius in Phormione, -Tum temporis Act.1.sce.4. mihi punctum Ad hanc rem est. Pro eo autem sensu in quem utuntur philosophi, Cicero pro Plancio: Nam quod questus es, plures te testes habere de Velina, quàm quot in ea tribu puncta tuleris. Quidam Momentum pro eodem significato accipiunt, cuius est punctum, tamen aliter est. Breue enim tempus significatur per illud, per hoc uerò breuissimum. Horatius: -Quid enim? concurritur horæ Momento. Lib.1. Serm. saty.1.

In eosdem, de Noualis. CAP. XLII.

NOualis (inquit Paulus) est terra prosciſſa, quæ anno cessat, quæ à Græcis ὁ νεὸς ἢ νὴ τὸ νέωμα uocatur. In quo autoritatem Varronis secutus uidetur, dicentis: Varr. lib.4. de ling. Lat. Ager restibilis, qui restituitur, ac referitur quotannis. Contrà

qui

Lib. 18. cap. 19. qui intermittitur, à nouando Noualis ager. Et Plinij, qui ait: Nouale eſt, quod alternis annis ferítur. Idem quoq; ſentire uidetur Feſtus Pompeius, qui dicit: Noualis ager, nouæ relictus ſementi. Sunt qui uolunt Noualem eſſe aruum tunc primùm ad ſementem proſciſſum, quorum eſt Seruius, qui inquit: Dicimus & has nouales, & hæc noualia. Proprié nouales tunc primùm arua proſciſſa. Quod ita ſenſiſſe Vergilium palàm eſt, in illo uerſu:

Lib. 12.

Seru. in illud Verg. Alternis idem tonſas, &c. Georgic. 1.

Eclog. 1. Impius hæc tam culta noualia miles habebit?

Ineptum erat deplorare agrum à barbaris poſſideri, quòd non eſſet reſtibilis, ſed quòd anno interquieuiſſet. Deplorabat igitur agrum, in quo inſtruendo magnopere laboraſſet, & nouitate ipſa præter cæteros uberiorem, datum iri in manus alienas, & barbaras, & impias. Quod etiam & ſentit, & declarat in milite Mariano Quintil. Mox ingentibus lacertis humum fodere, ſegnem futuris noualibus eruere ſyluam. Hieronymus etiam definit in hunc ſenſum, dicens: Nouale, eſt ager nunc primùm proſciſſus. Sed Vergilius in ſenſum priorem accipit, quum inquit:

Declam. 3.

Georg. 1. Alternis idem tonſas ceſſare nouales:
Et ſegnem patiere ſitu durcſcere campum.

Seru. in illud Vergil. Impius hæc tam culta, &c. Eclog. 1. Ideoq; Seruius alibi ait: Noualia: id eſt, noua rura, quæ per ſingulos annos renouantur per ſemina.

In eoſdem, de Liber, & Volumen. CAP. XLIII.

SI cui, Vlpianus inquit, centum libri ſunt legati, centum uolumina ei dabimus, non centum, quæ quis ingenio ſuo metitus ſit, quæ ad libri ſcripturam ſufficerent: utputa quum haberet Homerum totum in uno uolumine, non quadraginta octo libros computabimus, ſed hoc unum Homeri uolumen pro libro accipiendum eſt. Vlpianus Homeri opus nunc

unum

unum librum, nunc quadragintaocto libros nominat. Nec tamen ait librum duo significare, ipsum opus, & certam operis partem. Præterea opus siue opera Homeri librum appellat, & uolumen. quorum utrunque inauditum est. Vergilij Aeneis, non liber est, sed duodecim libri. Georgica, non sunt item liber, sed libri quatuor. Bucolica, unus liber est, idemq; unum uolumen. Georgica, quatuor uolumina: Aeneis, duodecim. Ouidius:

De Trist. li. 3. eleg. 13.

Sunt quoq; mutatæ ter quinq; uolumina formæ.

Sed quid exemplis agimus, quum nusquam plura afferri possint? At Vlpianus putat etiam si omnia opera Didymi, quo nemo plura scripsit, in unum codicem conglutinarentur, unum tantùm debere uolumen appellari, quod nemo nec posset euoluere, nec ferre uellet. Est enim uolumen uel à uolo, quòd in libris uoluntas apparet, uel (quod magis sequerer) à uoluo, quòd uoluitur, quales libros hodie Hebræi quosdam habent, qualesq; in ueteri, & nouo testamento lectitamus fuisse. Et Romani, qui in libris arborum, id est, corticibus scribebant: quòd libellos illos, quò ferrent commodius, complicabant, uolumina fortè appellauerunt. Itaq; uolumina libellis similiora fuere, quàm libris. Quod ex eo quoq; loco apparet, ubi Plinius de libris auunculi loquens, ait, Studiosi (scilicet libri) tres in sex uolumina propter amplitudinem diuisi. quasi dicat in sex minores libros, ut sint uolumina aliquantò minora, quàm libri. Quod etymologia quoq; nonnihil probat, ut ostendi. Vnde adhuc durat uerbum Euoluere libros, pro eo quod est aperire lectitandi gratia, quasi rem complicatam explicare: quemadmodum Reuelare, est rem uelatam detegere. Nisi dicamus cuolui libros propter numerum paginarum. Accipitur autem nunc Euoluere libros, siue autores, pro eo quod est lectitare.

Epist. 5. lib. 3.

In eosdem, de Probrum, & Opprobrium: Exprobrare, & Improbrare. CAP. XLIIII.

PRobrum, & Opprobriũ, Vlpianus, inquit, idem est. Probra quædam natura turpia sunt, quædã ciuiliter, & quasi more ciuitatis improba: ut puta, furtum, adulterium natura turpe. Enimuero tutelæ damnari, hoc non natura probrum est, sed more ciuitatis. Nec enim natura probrum est, quod potest etiam in hominem idoneum incurrere. Vlpianus Probrum accipit pro infamia tantùm, qualis est ex furto, uel male gesta tutela, non pro flagitio: quod principale significatum est. Nam Probrum idem est, quod dedecus: quod duo significat. Vnum, quod est crimen: ut Quintil. statim in principio declamationis in milite Mariano inquit, Satis dedecoris, atque flagitij castra ceperunt. Alterum, quod est ignominia, atq; infamia, quod notum est. Similiter accipitur Probrum pro crimine: ut idem lib. 1. Iam si minor in eligendis custodum, & præceptorum moribus fuit cura, pudet dicere, in quæ probra nefandi homines isto cædendi iure abutantur. Pro ignominia, Liuius lib. v. His freti occurrant portis, ingerũt probra, ægrè abstinent quin castra oppugnent. Quæ duo nomina tanquam similia eodem loco Cicero coniunxit in Catone Maiore: Mihi uerò, & Flacco neutiquam probari potuit tam flagitiosa, & tam perdita libido, quæ cum probro priuato coniungeret imperij dedecus. Præterea ne simile quidem est sanè probrum opprobrio. Non enim Latinè dixisset Cicero: quæ cum opprobrio priuato coniungeret imperij dedecus: quemadmodum in Sallustium dixit: Itaq; timens ne facinora eius clàm uobis essent, quum omnibus matribusfamiliâs uestris opprobrio esset, confessus est uobis audientibus adulterium. Est autem Opprobrium aliquando facto, sed frequẽtius uerbo. Nam Sallustius (ut uult Cicero) uel ex eo quòd quibus cum fœminis

Declam. 3.

cap. 4.

nis

nis habuiſſet uſum,erat notum:uel quòd ipſe illis uulgò impudicitiam obijciebat,opprobrio erat. Horatius: Satyr.4.libro 2. Sermo.

Sic teneros animos aliena opprobria ſæpe
Abſterrent uitijs. Quintilianus:

Modò maledictis,opprobrijſq; uulgi, modò crebra riualium contentione pulſatus,abigi tamen,compeſciq; non poſſet. Opprobrijs dixit,quaſi exprobrationibus,atq; conuitijs.Et alibi: Declam.15. Declam.19.
Solebat indignatio uestra,conuitia noſtra ferre non poſſe:& matronalis indignatio dicere uidebatur, Non parcis erga me marite uerbis, nullam habet noſtri tuus ſermo reuerentiam, facilè prorumpis in opprobria, facilè quodlibet obijcis. Pro eodem ferè poſuit opprobria, & conuitia. Nec inficias eo, nonnunquam hoc mòdo accipi probrum, ut Liuij proximum exemplum,& Ciceronis ad Att.Epiſtolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum.Sed de hoc ſignificato Vlpianus non intellexit. A' Probro unum uerbum cõponitur,quod eſt Exprobro, quod ſignificat tum qualemcunq; culpam impropero,ut apud Ouid.lib.XIII.Metamor. Epiſt.9.lib.12.

Scit bene Tytides,qui nomine ſæpe uocatum
Corripuit,trepidoq; fugam exprobrauit amico.

tum ingratitudinis,ut Terent.in And.Nam iſthæc commemoratio Quaſi exprobratio eſt immemoris beneficij. Sed pro hoc ſignificato frequenter nos uitij alieni nomen apponimus: frequenter etiam nomen noſtri meriti.Cicero de Amic.Quorum pleriq; aut queruntur ſemper aliquid, aut etiam exprobrant,eoq; magis ſi habere ſe putant,quod officioſè,& amicè,& cum labore aliquo ſuo factum queant dicere. Odioſum ſanè genus hominũ officia exprobrãtium. Exprobrare ergo beneficia ſua eſt immemorem beneficij accepti inculpare.Imputare uerò frequenter ad ſignificationem exprobrantis accedit,ſed citra reprehenſionem:quod an apud Ciceronem ſit, Act.1.ſce.1.

neſcio. In poſterioribus uerò crcberrimum eſt: ut Quintilianus, Neq; ego grauiſſimum patrem ſuprema ſua iuueni iactaſſe crediderim, quòd hæredem filium ſcriberet, non eſt res quæ imputetur. Et alibi: Imputas nobis propitios uentos, & ſecundum mare, ac ciuitatis opulentæ liberalitatem, quæ tantum frumenti uendidit, quantum duobus populis ſatis eſſet. Imputare nonnunquam pro computare reperitur: ut Caius, Qua ratione placuit legata, quum legatarij nõ capiunt, quum apud hæredem ſubſederint, hæreditario iure apud eos remanere intelligi, & omni quadrãti imputanda. Marcus, In quarta hæreditatis, quã per legem Falcidiã hæres habere deberet, imputantur res, quas iure hæreditario capit, non quas iure legati, aut fideicommiſſi, uel implendæ cõditionis cauſa accepit. Nã hæc in quarta non computantur: ſed in fideicommiſſaria hæreditate reſtituenda, ſiue legatum datũ ſit hæredi, ſiue percipere, ſiue deducere, uel retinere paſſus eſt, ei imputantur. Reputare quoq; in idem ſignificatum. Vlpianus: Prætereà ſi matrem aluit pupilli tutor, putat Labeo imputare eum poſſe: ſed eſt uerius non niſi per quem egenti dedit, imputare eum oportere. Deinde: Sed & ſi ſeruis cibaria præſtiterit, uel libertis ſcilicet rei pupilli neceſſarijs, dicendũ eſt reputaturum. Idemq; eſt ſi liberis hominibus, ſi tamen ratio præſtandi iuſta intercedat. Item ſumptus litis tutor reputabit, & uiatica, ſi ex officio neceſſe habuit aliquò exire, uel proficiſci.

Declam. 1.

Declam. 12.

In eoſdem, de Stuprum, & Adulterium. CAP. XLV.

INter Stuprum, & Adulterium (Modeſtinus ait) hoc intereſſe quidam putant, quod Adulterium in nuptam, Stuprum in uiduam committitur. Sed lex Iulia de adulterijs indifferenter hoc uerbo utitur. Et hoc quidem continetur in libro de Rerum, & uerb. ſignifi. Alibi autem idẽ ait: Stuprum cõmittit, qui liberam mulierẽ cupidinis cauſa, non matrimonij

continet,

continet, accepta uidelicet concubina. Adulterium in nupta, ſtuprum in uirgine, uel uidua, uel puero committitur. Quid mirum ſi plures iuriſconſulti in definiendo inuicẽ diſſentiant, quum unus, atq; idem ſecum diſſentiat? Hic nõ uidetur ſentire cum lege Iulia. Sed culpa illorum eſt, qui definitiones huiuſmodi deſcripſerunt, quæ ſi aptè fuiſſent conglutinatæ, probari poſſent. ut illa Papiniani dicentis: Lex Iulia ſtuprũ, & adulterium promiſcuè Græcè μοιχέιαν appellat. Sed propriè adulterium in nupta committitur propter partum ex altero conceptum, cõpoſito nomine. Stuprum uerò in uirgine, uidua'ue committitur. quod Græci διακόρευσιν appellant. Cuius definitionem approbo, illud tamen addens, Legem Iuliã rectè hæc duo promiſcuè appellaſſe: nõ quòd omne ſtuprum ſit adulterium, ſed quòd omne adulterium ſit ſtuprum. Neq; rectè Iuriſconſulti excipiunt ſtuprum à nupta, quũ etiã in quotidiano ſic ſermone loquamur. Quale eſt apud Quintil. Vxor marito dixit appellatam ſe de ſtupro à priuigno, & ſibi conſtitutum tempus, & locum. Et alibi: Furtiua ſtupra, raptoſq; cõcubitus obiecit uel ex falſo maritus. Fas eſt, fieri ſolet. Parcius tamen, ſi iam ſit & mater, ſi in fidem caſtitatis uxoria fœcunditate profecerit. Quare ego ita ſentio, Stuprum eſſe coitum lege uetitum: qui duplex eſt. Vnus, cum nupta, aut cũ puero, aut cum ſanguine coniunctis, aut ſanctimonialibus. Quanquàm hæc duo poſteriora potius appellamus Inceſtum. Alter quum uim afferimus cuilibet perſonæ, etiam ancillæ. Vnde Stuprare dupliciter accipitur, cuius poſterioris ſenſus teſtimonio eſt lex, quæ ſtupratoribus maſculorum pœnam ſtatuit decẽ millium, quum pædiconibus nulla eſſet pœna conſtituta.

In eoſdem, de Inſtratum, & Stragula. CAP. XLVI.

INſtratum (Vlpianus inquit) omne ueſtimentum continere, quo amicimur, Labeo ait. Neq; enim dubiũ, quin Stra-

gula uestis sit omne pallium. Videtur Vlpianus intelligere stragulam uestem esse uestimentum hominis, quo amicitur, quale est Græcorum pallium. Vt enim Romani Togati à toga, sic Græci Palliati à pallio uocantur. Ego uerò non memini reperisse me Stragulam uestem in hunc sensum, sed in operitorium lectorum potius, ubi & dormiebant, & discumbebãt.

Varr. lib. 4. de lingua Lat.

Quod Varro testatur de culcitra loquens: Ac quicquid insternebant, à sternendo stragulum appellabant. Et equorum, similiumq;, quorum operimentum etiam Instratum uocatur. Hîc illud admonebo, inuerti frequenter significatum uerbi, ut in hoc ipso uerbo Sterno: Sternimus quidem uestes humi, ramos arborum, flores, & multa huiusmodi. Tamen frequentius dicimus Sterno humum floribus, ramis, uestibus. Hinc est, quare dicimus toros, lectosq; sternere, & equum sternere, non quia sint diuersi sensus, sed quia resoluuntur: ut sit Sternere (uerbi gratia) lectos, & equos tapetis, idem quod sternere tapeta lectis, & equis. Culcitra autem est tam lanea, stupea, & si quid est huiusmodi, quàm plumea.

In eosdem, de Pulsatio, & Verberatio. CAP. XLVII.

INter Pulsationẽ, & Verberationẽ, Vlpianus ait hoc interesse, ut Offilius scribit: Verberare est cum dolore cædere: Pulsare sine dolore. Sed cum utriusq; uenia, non est eiusmodi inter hæc uerba differentia. An quum uerberamus frumenta: cum dolore uerberamus? Aut pulsamus potius, quàm uerberamus? Et iumentum quum sentit ex flagellis dolorem, uerberatur? quum nõ sentit, pulsatur? An Entellus ille Vergilianus,

Aeneid. 5.

sine dolore pulsabat Dareta? Sed (ne multis) quis non uidet Verberare esse, uerbere cædere? quod est instrumentum longum, & exile, qualis est uirga, baculus, fustis, lora, flagellum, ferula, arundo, & si quid est simile. Nec aliter dictum est Verberare à uerbere, quàm Flagellare à flagello, Fustigare à fuste.

fuſte. Nam Verbera licet pro uerberatione accipiantur, tamẽ rem corpoream propriè ſignificant, ut flagella, quæ ſunt propriè ſummitates ſarmentorum. Quintil. Ignes ex proximo raptos, uerberaq; quæ caſus obtulerat. Declam. 19. Pulſare uerò eſt graui, ac uehementi ictu cædere, nec tam inſtrumẽto longo, & exili, quàm breui, ac rotundo, ut pugnis, ut calcibus, ut malleis, ut ſaxis, quæ manu tenẽtur: quũ aliũ percutimus in ſimilitudinem tympanorũ, quæ manu pulſantur: nec eſt ſemel, ſed multis ictibus percutere. Nanq; non propriè pulſatum aliquem dixeris, qui ſemel pugno percuſſus eſt. Adeò non minor iniuria fit ex pulſatione, quàm ex uerberatione, præter eã cauſam, quã modò dixi, quòd & Pulſatio, & Verberatio eſt multa percuſſio, quodq; plerunq; pulſatio fit in facie. Et ob pulſatos eorum legatos Laurẽtes Tatiũ regẽ occiderunt, qui non puniſſet propinquos ſuos, qui Laurentibus hanc iniuriam fecerant. Liui. libr. 1. ab urb. Et ipſa incuſſio calcium contumelioſiſſima eſt, ſæpe etiam mortifera, utiq; ſi fiat in ægrum, in ſenẽ, in puerũ, in prægnantẽ. Taceo, ſi alia re quis alterũ pulſauerit, quàm manu, aut pede: quũ uicinus meus uxorem ſolitus ſit non modò piſtillo, uerùm etiam mortario ærco pulſare, ut non crebrius pulſet ipſum mortarium. Dictum eſt autem à Pello, quod eſt percutio, & ferio: ut apud Marcum Tullium libro 1. de Diuinatione: Vt pelluntur animi uehementius, ſæpe etiam cura, & timore. Et in ſecundo: Num igitur, quum aut muros Babylonis, aut Homeri faciem cogito, imago illorum me aliqua pellit?

In eoſdem, de Pellex & Pallace. CAP. XLVIII.

PEllicem apud antiquos Maſurius, Paulo teſtante, ſcribit in libro Memorabilium, eam habitam, quæ quum uxor non eſſet, cum aliquo tamen uiuebat. Eamq; nunc uero nomine Amicam, paulò honeſtiore Concubinam appellari. C. Flaccus in libro de iure Papiniano ſcribit, Pellicem nunc uulgo

uocari, quæ cum eo, cui uxor ſit, corpus miſceat. Secundum quoſdam ea, quæ uxoris loco ſine nuptijs in domo ſit, quam Græci παλλακὴν uocant. Horum utrunq; uere ſenſiſſe, & dixiſſe arbitror: ſed tamen pro ſuſcepti operis officio admonere debeo, Pellicem apud oratores & poëtas eam demum haberi, quæ cum eo, cui uxor eſt, corpus miſcet. Ideoq; Iuno ſemper proſequitur pellices, quæ ſibi uxori Iouem præri-
Cap. 10. perent. Vnde Plinius lib. x x x v. uerbo Græco maluit uti, quum de Alexandro loqueretur, quem conſtat eo tempore cœlibem fuiſſe, quum Apellem ſcorto donauit, quam ueteri (ſi uerum eſt) Latino, pallace potius, quàm pellice. Ita autem ait: Nanque quum dilectam ſibi ex pallacis ſuis præcipuam nomine Campaſpem nudam pingi ob admirationem formæ ab Apelle iuſſiſſet. Quo fit, ut Curtium ubi de eodem Alexandro, & alijs loquitur, cæteroſq; ſcriptores opiner pallacem potius, quàm pellicem pro concubina cœlibis hominis dixiſſe, culpaq; librariorũ in editionibus eſſe uitiatum.
Cap. 11. Suetonius de Veſpaſiano loquens, pallacarum dixit, non pellicum. Et alibi quoq;, & Titus Liuius, multiq; alij Græco nomine utuntur. Sin aliter inuenitur, librariorum (ut dixi) uitio dandum eſt, cuius rei hoc argumentum eſt, quòd non rectè quis dicitur habere pellicem, ſed uxor. Et eſt nomen relatiuum ad alterius uxorem, cuius cum uiro rem habet, non autem ad maſculum: nec rectè dicturos fuiſſe reor oratores illos, qui pallacem dixerunt, ſi pellicem dixiſſent, ut patet.

In eoſdem, de Cauillatio. CAP. XLIX.

NAtura Cauillationis, quam Græci σκῶμμα appellauerunt, hæc eſt, ut ab euidenter ueris per breuiſſimas mutationes diſputatio, ad ea quæ euidenter falſa ſunt, perducatur. Hæc duobus in locis Vlpianus. Caius autem inquit: Si calumnietur, & moretur, & fruſtretur. Inde Calumniatores

appel

appellati ſunt qui per fraudem, & fruſtrationem alios uexarent litibus. Inde & Cauillatio dicta eſt. *Caius nullam fecit mentionem de euidenter ueris aut euidenter falſis, nec de breuitate.* Nec puto faciendam fuiſſe, quum plerunq; cauillatio ſit tecta, & inſidioſa, multisq;, ac longis frequenter ambagibus utens, & quæ uix ab acutis deprehendatur. Quare Cauillatio eſt ſubdola ratio, quam nos conſcij nobis mendacij, uincẽdi tamen cauſa proferimus. In hunc ſenſum ſemper Iuriſconſulti uſi ſunt, & Quintiliani ferè ſeculum. Cicero autem pro genere quodam facetiarum, & hunc imitatus Aulus Gellius: Titus Liuius utroq; modo. Ipſe quoq; Cicero definit lib. II. de Oratore, dicens: Etenim quũ duo ſint genera facetiarum, alterum æqualiter in omni ſermone ſalſum, alterũ peracutum & breue: ſuperior Cauillatio, altera Dicacitas nominata eſt. Cæterum Caius uidetur ſentire, idẽ eſſe Calumniari & Cauillari. Quod non ſentit Martianus, tantùm accuſatori tribuens calumniari: quum ait, Calumniari eſſe falſa crimina intendere: quod per legem illam declaratur XII. tabularum: Calumniator idem patiatur, quod reus, ſi conuictus eſſet.

In eoſdem, de Præuaricator, Tergiuerſator, & Calumniator. CAP. L.

PRæuaricatores, Vlpianus inquit, eos appellamus, qui cauſam aduerſarijs ſuis donant, & ex parte actoris, in partem rei cedunt. A' Varicando enim Præuaricatores dicti ſunt. Idem alibi: Præuaricator autem eſt, quaſi uaricator, qui diuerſam partem adiuuat prodita cauſa ſua. Quod nomen Labeo à uaria certatione tractum ait. Nam qui præuaricatur, ex utraq; parte conſiſtit. In prima definitione uidetur ſentire, præuaricationem in ſolum actorem cadere: in ſecunda uerò, etiam in reum. Sed fortaſſe & hîc de ſolo actore ſenſit, cui aſſentiri uidetur Martianus, qui ait: Accuſatorum temeritas

tribus modis detegitur, & tribus pœnis ſubijcitur. Aut enim calumniatur, aut præuaricatur, aut tergiuerſatur. Calumniari, eſt falſa crimina intendere: Præuaricari, eſt uera crimina abſcondere: Tergiuerſari, in uniuerſum ab accuſatione deſiſtere. Et pòſt iterum: Præuaricatorem cum eſſe oſtendimus, qui colludit cum reo, & trãslatiuè munere accuſandi defungitur, eò quòd proprias quidem probationes diſſimularet, falſas uerò excuſationes admitteret. Quod nos quidem uerum fatemur eſſe, legemq; antiquitus de præuaricatorum pœna fuiſſe, ut Cicer. Philipp. lib. 11. Vereor Patres Conſcripti, ne (quod turpiſſimum eſt) præuaricatorẽ mihi oppoſuiſſe uidear. Cæterùm (ut præteream, quod Cicero idem in Partitionibus ait, præuaricationem definiri nunc ab accuſatore, nunc à reo corruptelam eſſe iudicij) reperio nonnunquam præuaricatorem ex parte rei quoq;, neq; perfidia tantùm, ac malitia, ſed imprudentia etiam, & negligẽtia peccantem. Quintilianus in VII. Vt in præuaricationũ criminibus, ut abſoluatur reus, aut innocentia ipſius fit, aut intercedente aliqua poteſtate, aut ui, aut corrupto iudicio, aut difficultate probationis, aut præuaricatione. nocentem fuiſſe cõfiteris, nulla poteſtas obſiſtit, nulla uis: corruptum iudicium non quereris, nulla probandi difficultas fuit. Quid ſupereſt, niſi ut præuaricatio fuerit? Hîc pro perfidia accuſatoris accipit, alibi uerò aliter. Sed de una cauſa loqui ſuperuacuum eſt. Ego in uniuerſum neq; oratoris puto eſſe unquam præuaricari: neq; litem intelligo, in qua pars utraq; idem uelit. Ideoq; Præuaricatorem appellamus, quicunq; à præſcripto officij ſui deflexerit, atq; aberrauerit. Plinius lib. XVIII. Arator niſi incuruus, præuaricatur. Plinius Iunior ad Cornelium Tacitum: Alioqui præuaricatio eſt tranſire dicenda. Præuaricatio eſt etiam breuiter, & curſim attingere, quæ ſunt inculcanda, infigenda, repetẽda. Et Adam

Cap. 19.

Epiſt. 20. lib. 1.

præua

præuaricatũ fuiſſe dicimus. Tergiuerſari uerò non eſt (quantum ego intelligo) ab accuſatione deſiſtere. Illi uidentur ex hoc trahere ſignificationem, quòd qui terga uertunt, à pugna deſiſtunt. Veruntamen non protinus, qui terga uertunt, à pugna deſiſtunt, ut Parthi. Itaq; qui uertentes terga, adhuc tamen pugnãt, nec rationibus uolunt ſe uictos agnoſcere, tergiuerſantur. Cic. de Offi. lib. 1 1 1. Atq; in his tamen tribus generibus, quoquo modo poſſunt, non incallidè tergiuerſantur. Prudentiam introducunt, ſcientiam ſuppeditantem uoluptates, depellentem dolores fortitudinẽ quoq; aliquo modo expediunt, quum tradunt rationẽ negligendæ mortis, perpetiendiq; doloris. Etiam temperantiam inducunt, non facilimè illi quidem, ſed tamen quoquo modo poſſunt. Dicunt enim uoluptatis magnitudine doloris detractionẽ fieri. Nunquid qui hoc dicunt, aut deſiſtunt ab accuſatione, aut accuſaſſe ſe iudicant? Idẽ pro Roſcio Comœdo: Attende quæſo Piſo Fannij uultum, & huc atq; illuc tergiuerſantem, teſtimonium contra ſe dicere cogo. Erat autem Fannius accuſator, quem, ſi omnino ab accuſatione deſiſteret, non inſequeretur iure patrocinij Cicero, ſed uictum, nolle tamẽ dare manus, obiurgat. Liuius lib. 1 1. ab Vrbe condita: Mouebant hæc conſulem, ſed tergiuerſari res cogebat. id eſt, non agnoſcere ueritatem, & eam quibuſcunq; rationibus poterat diſſimulare, & quaſi ſubterfugere. Tertium autem uerbum ab eodem Martiano definitum (de Calumnia loquor) meretur & ipſum aliquam emendationem: quod non modò apud Ciceronem pro cauillatione accipitur, non illa quidem mouente riſum, ſed ea qua Cicero ipſe non utitur: ut de Offic. lib. 1. Exiſtunt etiam ſæpe iniuriæ calumnia quadam, & nimis callida, & malitioſa iuris interpretatione. Ex quo illud, Summum ius, ſumma iniuria. ſed etiam apud Quintilianum nonnunquam: ut ibi, Quamuis exiguo diuiſus

ſpatio

ſpatio opem nõ ferret,non ſuccurret,ut hac ſaltem ſe calumnia defendat: non abij non reliqui, non abſceſsi, neque pede (ut aiunt)uno à parente diſceſsi. Aliosq; complures,quorum & Caius eſt,uſu quoq; probante, per quem utraq; pars iurat de calumnia uitanda. Nimirùm de cauillatione eò magis, quòd calumniari pro cauillari dicimus, quæ uox quatuor primas literas habebat eaſdem cum calumniari. Poſtremò probatur hoc ex illo Digeſtorum loco,cuius titulus eſt: Si mulier uentris nomine calumniæ cauſa in poſſeſsione fuiſſe dicatur. Calumnia ſcilicet,ibi intelligitur dolus malus.

In eoſdem,de Ferri,Portari,Agi. CAP. LI.

FErri proprie dicimus, Caius inquit, quæ quis corpore ſuo baiulat:Portari ea,quæ quis iumento ſecum ducit.Agi ea,quæ animalia ſunt.In hoc ipſe Caio aſsẽtior,niſi quòd Portare eſt ſuo etiam corpore, interdum etiam magis quàm ferre.Quis enim neget iumenta portare? quæ quũ homines imi-
Act.4.ſce.3. tantur,& ipſi portare dicuntur. Terent.in Andr. Mi homo, quid iſthuc obſecro eſt? Quò portas puerum? Horatius:
Epiſt.13.lib.1. _Ne fortè ſub ala
Faſciculum portes librorum,ut ruſticus agnum.
Et ab hoc compoſita:Deportauit Verres amicam de prouincia. Deportauit Pompeius beneficio Ciceronis tertiũ triumphum. Multi imperatores uictorẽ exercitum reportauerunt. quaſi reduxerunt. Agere autem non uno modo dicitur, ſed de uno tamen non tacebo.Martialis lib.1.Epigrammatôn:
Epig.47. Semper agis cauſas,& res agis Attale ſemper.
Eſt,non eſt,quod agas,Attale ſemper agis.
Si res,& cauſæ deſunt,agis Attale mulas.
Attale(ne quod agas deſit)agas animam.
Epiſt.13.lib.8. fam.epiſt. Cælius ad Ciceronem: Hortenſius,quum has literas ſcripſi, animam agebat.id eſt,expirabat.

In

In eoſdem,de Conuitium,& Maledictum. CAP. LII.

CONuitium apud Vlpianum iniuriã eſſe Labeo ait,quaſi maledictum iniuria non ſit. Addit idem Labeo: Conuitium dicitur uel à concitatione,uel à conuentu, hoc eſt, à collatione uocum. Quum enim in unum complures uoces conferuntur,quaſi conuociũ eſt. Sed quod additur à prætore aduerſus bonos mores,non omnem in unum collatam uociferationem prætorem notare,ſed eam quæ bonis moribus improbatur,quæq; ad infamiã,& inuidiam alicuius ſpectat. Et iterum: Conuitium autem non tantùm præſenti, uerùm abſenti quoq; fieri poſſe Labeo ſcribit. Proinde ſi quis ad domum tuã uenerit te abſente,conuitiũ eſſe factum dicitur. Item ſi ad ſtationem,uel tabernam uẽtum ſit,probari oportere feciſſe conuitiũ non tantùm is uidetur,qui uociferatus eſt,uerùm is quoque,qui concitauit ad uociferationẽ alios,uel ſubmiſit,qui uociferarentur. Et paulò pòſt: Ex ijs apparet non omne maledictum conuitium eſſe,ſed id ſolùm,quod cum uociferatione dictum eſt. Et ſiue unus,ſiue plures dixerint, Conuitiũ eſt,quod in cœtu dictum eſt. Quod autem in cœtu nec uociferatione dicitur,conuitium proprié non dicitur, ſed infamandi gratia dicitur. Ex ipſa nominis etymologia argumentum ſignificationis Labeo ſumpſit. Sed quum falſa ſit etymologia, falſa erit & definitio. Quumq; falſa ſit definitio, falſa erit & etymologia. Quis enim Labeoni credat conuitiũ à concitatione,aut à conuentu dictum, aut collatione uocis,quaſi conuocium,quum ſit alia propria magis ſiue etymologia, ſiue expoſitio per compoſitionem à Con,& Vitium? uel à Conuito,quaſi uitandum, & uituperationis cauſa factum? Habet autem conuitium,ui, non breuem,ut uitiũ,ſed longam,ut uito. Licet Conuito aliud ſignificet,quàm conuitium,ſi modò ſignificat idem,quod inuito,non obſtat, quum à ſuo quoque ſimplici,quod eſt Vito, in

ſignific

ſignificatione magis diſtet, quàm Conuitium à ſuo, ſiue illud ſit Vito, ſiue Vitium. Ipſa quoq; Con, præpoſitio in bonã, & malam rem accipi ſolet, ut Conficio, pro perficio, & pro eo, quod eſt conſauciando trucido. Inde Confectores ferarum. Conuitium igitur, à Vitium, uel potius à Vito deſcendit, ut Vitupero: tametſi non omnino repugnem ſcribi per c, ut quibuſdam placet, non per t. Et hoc quidem de etymologia, quæ ſi pro Labeone, Vlpianoq;, non pro me faceret, tamẽ definitioni repugnare auderẽ, nuſquam reperiẽs apud ſummos uiros hanc differentiam cuſtoditam inter conuitiũ, & maledictum. Inter quæ (ſi qua eſt) hæc erit, quòd Conuitiũ eſt maledictum contumelioſum. Quintil. lib. v i i. Sic autẽ præparabit actione prima iudicũ animos, ut noluiſſe potius obijcere, quàm non potuiſſe credatur. Eoq; ſatius eſt, omni ſe antè actæ uitæ abſtinere conuitio, quàm leuibus, aut friuolis, aut manifeſtè falſis reum inceſſere, quia fides cæteris detrahitur, & qui nihil obijcit, omiſiſſe credi poteſt maledicta tanquam ſuperuacua: qui uana congerit, confitetur uanum in antè actis argumentum. Ex his uerbis planè datur intelligi, nec uociferatione utique fieri conuitium, nec aliud eſſe quàm maledictum. Cicero pro Cælio: Maledictum autem nihil habet propoſiti, præter contumeliam: quæ ſi petulantius iactatur, conuitium: ſin facetius, urbanitas nominatur. Illud autem uerbum Inuidiam, quo Labeo, ſiue Vlpianus utitur, quid mirum ſi Accurſius non intelligit? qui in Inſtitutionibus, ubi dicitur, Appellatione autem Ligni omnis materia ſignificatur, ex qua ædificia fiunt: ſic interpretatur, ut cæmenta, & lapides, immemor à iuriſconſultis exponi materiam pro ligno ad ædificia utili: quanquàm & Cato, & Varro, & Columella, & Plinius, qui de agricultura ſcripſere, alijq;, unam etiam arborem, particulamq; illius materiam appellant, & breuiter omne lignum.

In eosdem, quæ sint Versicoloria. CAP. LIII.

VErsicoloria apud Iurisconsultos uocãtur, quæ natiuum colorem mutauerunt: ut uestes si albæ sint, aut nigræ, subnigræue, quales ex lana non tincta solent esse coloriæ, si in alium colorem tinctæ sint, uersicolores nominantur. Cæterùm uix in hunc sensum reperimus. Nam Cicero collum columbi, pauonisq;, & eius caudam uersicolorem uocat, & nõnulli aquam maris: uel quòd uersat, & mutat colorem subinde, uel potius quòd sit discolor: ut apud Plin. lib. XXXVI. Subit mentem non fuisse tum autoritatem maculoso marmori, quam fecere è Thaso Cycladum insularum una, æquè & è Lesbo: liuidius hoc paulò uersicolores quidẽ maculas habens. Et in eodem: Primùm (ut arbitror) uersicolores istas maculas Chiorum lapicidinæ ostenderunt, quũ extruerent muros. Et in eodem: Veluti quum calculi fiunt, quos quidam abaculos appellant, aliquos etiam pluribus modis uersicolores. Et in XV. Ingens posteà turba prunorũ, uersicolor, nigra, candicans. Hordearia appellata, à comitatu frugis eius. Et in XXV. Versicoloribus uiperarum maculis. Et in XXVIII. Nullum animal pauidius existimatur, & ideo uersicoloris esse demutationis. Per quod apparet collũ columbæ, pauonisq;, & caudam, aquamq; non ideo uersicolorem dici, quòd uersat colorem, sed quòd diuersum colorẽ habeat. Alioqui satis habuisset Plinius dicere, Et ideo uersicolor est, nec adiũgere demutationis. Neq; uerò uestes ab hac significatione cõmuni excipiendæ sunt, putandæq; solæ ipsæ uersicolores ita demum dici, si lana tincta confectæ fuerint: ut apud Quintil. Dum in his, de quibus erit quæstio, meminerimus non Athletarum toros, sed militum lacertos esse, nec uersicolorem illam, qua Demetrius Phalereus dicebatur uti, bene ad forensem pulueren facere. Apud Titum uerò Liuium est, secundo Punico bello, interdictum

De Finib. lib. 3. Cap. 4. Eod. lib. & c. Cap. 26. Cap. 13. Cap. 2. Cap. 8. Lib. 4. bel. Maced.

ctum fuisse matronis, ne uersicoloribus uestirẽtur. Quod qualiter accipiẽdum sit, Valerius Max. lib. 1 x. significat, dicens: Quam fœminæ tollere cupiebant, quia in his nec ueste uarij coloris uti, nec auri plus semũcia habere, nec iuncto uehiculo propius urbem mille passus, nisi sacrificij gratia uehi permittebatur. Idem Liuius alibi ait: Corpus alteri magnitudine eximium, uersicolori ueste, pictisq;, & auro cælatis refulgens armis. Profectò de uarij coloris ueste locutus est. Et iterum: Tunicæ auratis militibus uersicolores, argentatis, linteæ candidæ. Nam illud Vergilij, _Versicoloribus armis, exponit Seruius depictis, per quod bellicosus ostenditur.

Æneid. 10.

In eosdem, de Penes, & Apud. CAP. LIIII.

PEnes te, ut Vlpianus ait, amplius est, quàm Apud te. Nam Apud te est, qualitercunq; à te tenetur: Penes te est, quod quodãmodo possidetur. Et ante hunc Festus Pompeius: Apud, & Penes in hoc differunt, quòd alterum personam cum loco significat: alterum personam, & dominium, ac potestatem: quod trahitur à penitus. Personam cum loco Festus accepit pro personam & locum: ut, apud Platonem: &, apud forum: id est, in Platone, & in foro: quorum utriusq; definitionẽ probo, illudq; addo, Penes dum tantùm ad personam refertur, non modò dominium adesse significare, uerùm etiam laudem, ac uituperationem. De laude, ut Cic. in Brut. Cuius penes quos laus adhuc fuit, nõ fuit rationis, ac scientiæ. De uituperatione, ut Quint. in Gladiatore. Vereor, ne illius inexpiabilis, & sæpe reprehẽsi odij alij culpa uideatur penes patrẽ, qui tam facilè irascitur. Illud quoq; quod crebrò usurpamus, Fides penes autores sit: & in laudẽ, & in uituperationẽ simul accipitur, quasi laus ueritatis, aut uituperatio falsitatis penes autorem sit, ad quem spectat fidem rei, cuius autor est, facere. Ad me certè ista uel laus, uel uituperatio non spectat, qui hoc non affirmo,

Festus lib. 1.

Declam. 9.

affirmo, ſed ad alterum autorem relêgo. Quod de laude, & uituperatione dico, idem accipio de commodo, & incommodo: ut Liuius, Vt penes eoſdem pericula belli, penes quos præmia eſſent. Nonnunquam etiam loco ſeruit, ſicut apud Cicer. libro III. ad Heren. Ita petulans es, atq; acer, ut ne ad ſolarium quidem (ut mihi uidetur) ſed penes ſcenã, & in eiuſmodi locis exercitatus ſis. Penes ſcenam, id, eſt, apud ſcenam.

In eoſdem, de Patres, Maiores, Poſteri, & Minores. CAP. LV.

PAtres, inquit Paulus, uſq; ad tritauos proprio uocabulo nuncupantur apud Romanos. Vlteriores, qui nõ habent ſpeciale nomen, Maiores appellantur. Item Liberi uſq; ad trinepotem: ultra hos, Poſteriores uocãtur. Sed cum uenia Pauli neq; uſus in hoc, neq; ratio conſentit. Omnes enim qui ante nos fuerunt, utiq; qui liberos reliquerunt, atque id in noſtra ciuitate, Maiores dicuntur: qui uero poſt nos, Poſteriores. Cicero in Salluſtium: Ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut ſi prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ ſuæ. Tu tuis uita, quam turpiter geſſiſti, magnas offudiſti tenebras, ut etiam ſi fuerint egregij ciues, certè uenerint in obliuionem. Nunquid Cicero ait ſe præluxiſſe illis tantùm, qui ſupra tritauum fuerunt, Salluſtium uerò tenebras offudiſſe? An potius ut quiſq; à Cicerone, atque Salluſtio recentiſſimus erat, ita illi maxime horum utrunq; uel præluxiſſe, uel tenebras offudiſſe? An ſi quis claris maioribus ortus quæreretur, non multò magis is dicatur, qui patrem, auum, proauum, abauum, ataauum, tritauum, claros, cæteros autem obſcuros habuit, quàm qui iſta econtrario? Hoc ne ipſe quidem Paulus negaret. Inſuper Patres nõ opinor uſq; ad tritauos, poſſe deduci. Quum enim dicimus Patrum memoria aliquid factum eſſe, de proxima ætate ſemper intelligimus, non de illa etiam

ſexta. Dixi de Maioribus, & Patribus: uideamus de Poſterioribus, ſiue Posteris. Idem Cicero eundem locum ſic proſequitur: Quare noli mihi antiquos meos obiectare. Satius enim eſt, me meis rebus geſtis florere, quàm maiorum opinione niti: & ita uiuere, ut ego ſim posteris meis nobilitatis initium, & uirtutis exemplum. Ita, opinor, non pertinebat ad filium, non ad nepotem, non ad pronepotem, non ad abnepotem, non ad trinepotem Tulliana nobilitas, & uirtutis imitatio, ſed à filio trinepotis inceptura, quia ab eo posteritas Tulliana initium acceptura erat, quum potius tunc eſſet acceptura occaſum. Idẽ alibi: Nec uerò dubitat agricola (quamuis ſit ſenex) quærenti cui ſerat, reſpondere, dijs immortalibus, qui me non accipere modò hæc à maioribus uoluerunt, ſed etiam posteris prodere. Taceo quòd Caius Caligula uolebat ſolos posteros filios eſſe, nec iura conceſſa posteris ad nepotes peruenire. Sed ne cauſari queat, non poſitum exemplum posteriorum, ſed posterorum eſſe, Quintil. in x i i. Maluit enim uir ſapientiſſimus, quod ſupereſſet ex uita ſibi perire, quàm quod præteriſſet: & quando ab hominibus ſui temporis parum intelligebatur, posteriorum ſeſe iudicijs reſeruauit. Neſcio tamen an potius legẽdum ſit Posterorum, ut intelligamus, hoc quàm illud nomen eſſe uſitatius, & non modo ad eos, qui ex nobis geniti ſunt, ſed ad uniuerſos, qui poſt nos erunt, pertinere. In eundem opinionis errorem incidit Seruius, qui in octauo Aeneidos ait: Minores non dicimus, niſi quoties graduum deficit nomen, ut pater, filius, nepos, ponepos, abnepos, atnepos. Vbi iſti gradus defecerunt, meritò iam dicimus Minores: ſicut etiã dicimus Maiores poſt patris, aui, proaui, atauiq; uocabulum. De Maioribus ſatis modò diſputauimus. Alterius nominis ratio eadem uno exemplo ſatis probabitur, eoq; (quia cũ Seruio expoſitore Vergilij agimus) Vergiliano ex primo Aencid.

In Cato. Maio.

Sueto. in Calig. cap. 28.

In illud, Ex illo celebratus honos, lætique minores Seruauere diẽ, &c.

Hunc

Hunc lætum Tyrijsq; diem, Troiaq; profectis
Esse uelis, nostrosq; huius meminisse minores.

quis non uidet Didonẽ locutam de parentibus, qui tunc erant, eorumq; filijs, natisq; natorum, & qui nascerentur ab illis, non autem de filijs atnepotum, & deinceps, qui illius diei meminisse non poterant, nisi id à parentibus accepissent?

In eosdem, de Victus, & Penus. CAP. LVI.

VIctus uerbo (Vlpianus inquit) continentur quæ esui, potui, cultuiq; corporis, quæq; ad uiuendum homini necessaria sunt. Vestem quoq; uictus habere uicem Labeo ait. Cætera quibus uiuendi, curandiq; corporis nostri gratia utimur, ea appellatione significantur. Ne hoc quidem aut ratio, aut usus probauit. Victus à uiuendo uenit. At uiuere sine uestitu, cultuq; corporis licet, ut in Aethiopia: sine esu, potuq; non licet. Ideoq; semper distincta hæc duo reperimus, & semper addi alterum (de Vestitu loquor) quia alterum, quod est Victus, hoc etiam significatum non complectitur: alioqui non diceretur Victus, & uestitus. Significat etiam Victus genus uitæ, quantùm ad mores, ut quibus cum quis uiuat, & à quibus instituatur, & quibus moribus. At neq; de Penu Iurisconsultis assentior, multa quæ ad uictum non pertinent, penui cedere uolentibus. Potior apud me breuis illa Ciceronis definitio ualebit in libris de Natura Deor. Est enim omne, quo uescuntur homines, penus. *Lib. 2.*

In eosdem, de Pignus, & Hypotheca. CAP. LVII.

INter Pignus, & Hypothecam tantùm nominis sonus differt. Hæc Martianus. Vlpianus uerò: Proprie pignus dicimus, quod ad creditorem transit: hypothecam autem, cùm non transit possessio ad creditorem. Ego magis cum Martiano sentio: Iustinianus cũ Vlpiano in Institutionibus, dicens, Nam pignoris appellatione eam proprie rem contineri dicimus,

quæ ſimul etiam traditur creditori, maximè ſi mobilis ſit. At ea quæ ſine traditione, nuda conuentione tenetur, propriè hypothecæ appellatione contineri dicimus. Sed non eſſe hanc differentiam, ex eo argumentum eſt, quòd alterũ Latinũ, alterum Græcũ, ſuæ utrũq; deſeruiens linguæ. Pignus autẽ nõ tantùm creditori datur, ſed inter paratos ſecum decertare mutuò offertur, & apud ſequeſtrũ deponitur. Vergilius in Bucolicis,

Eclog. 3. _Ego hanc uitulam (ne forte recuſes,
Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

Qui tamen ſenſus rariſſimus eſt. Nam illo figurato crebrius utimur, ut apud eundem:

Aeneid. 3. Ipſe pater dextram Anchiſes haud multa moratus
Dat iuueni, atq; animum præſenti pignore firmat.

Quaſi dicat, Securum fecit, ut qui dat pignus. A priore ſignificato dicimus Pignero, & Oppignero: hoc eſt, do aliquid arraboni, quam quidam Arram appellant. Et Repignero, quod eſt recipio pignus ſoluto debito. Propter hæc uerba quidam Priſc. lib. 6. (quorum eſt Priſcianus) exiſtimant Pignus in hunc ſenſum, & in alium proximum, habere genitiuum Pigneris: in illum quo ſignificamus filium, & per abuſionem coniunctiſſimas ſanguine perſonas, habere genitiuũ Pignoris. Vnde enim Oppignero, & Repignero, inquiunt, haberemus, niſi Pignus pigneris faceret? Non inepta quidem ratio: ſed quid reſpondebunt, quòd quum habeamus, Fœnus fœnoris, facit tamen Fœ-
Lib. 6. nero, & fœneror? Idem Priſcianus ait, antiquos dixiſſe etiam Fœneris. Nec tamen, ut ei credamus, exemplo probauit. Quid quòd ex Frigus frigoris, fit Refrigero? quid quòd ex Tempus temporis, fit Tempero? ex Litus litoris, fit Oblitero? ex Penus penoris (ut ſentio) fit Penetro? addita t, quaſi ad locum penoris intro. Tam enim Penus, quàm Penetro breui prima ſyl-

laba

laba eſt. At mihi quidē propria, & uera pignoris ſignificatio eſſe ea uidetur, unde uerba deriuātur. Nihil enim illi alij ſignificato cum his uerbis: & filij (ut ſentio) nō alia ratione appellati ſunt Pignora, niſi quòd pignus quoddam inter coniuges ſunt tum uinculi, ne aliter fortè diuortium fieret, tum charitatis. Cuius rei argumentum eſt, quòd legimus ſæpe pignora filiorum, ut apud Sueton. in Tiberij uita: Communis filij pignora. Et iterum: Tam marium, quàm fœminarum pignora. *Cap. 7. In Auguſt.*

In eoſdem, de Ferrumino. CAP. LVIII. *cap. 21.*

FErruminatio, Caius apud Paulum ait, per eandem materiam facit confuſionem: Plumbatura non efficit. Idem ſentire uidetur Pomponius, dicens: Si tuū ſcyphum alieno plumbo plumbaueris, alienó'ue argento ferruminaueris, non dubitatur ſcyphum tuū eſſe, & à te rectè uendicari. Scyphum enim argenteum intellexit. Cum ijs pleriq; non ſentiunt, quorū eſt Plinius, qui lib. X. ait: Nāq; ſurculo ſuper bina oua impoſito, ac ferruminato alui glutino, ſubdita ceruice medio, æqua utrinq; libra, deportant aliò. Ferruminato dixit, quaſi agglutinato materia illa. *Cap. 33.* Idem XI. Et medulla ex eodem uidetur in iuuenta rubens, in ſenectute albeſcens: non niſi cauis hæc oſſibus, nec cruribus iumentorum, aut canum: quare fracta non ferruminatur. Quaſi nō glutinatur, nec coaleſcit, & colligatur. *Cap. 37.* Idem XXXI. Carrhis Arabiæ oppido, muros, domosq; maſſis ſalis faciunt aqua ferruminantes. quaſi glutinātes. Idē XXXV. Calcis quoq; uſum bitumē præbuit, ita ferruminatis Babylonis muris. Idem XXXVI. Ea maximè cauſa, quòd fulto calcis ſine ferrumine ſuo cæmenta componuntur. Quaſi dicat glutino. & in eodem: Vitrum ſulphuri concoctū ferruminatur in lapides, quaſi conglutinatur in formam lapidis. Idem XXXVII. Infeſtantur plurimis uitijs, ſcabro ferrumine, maculoſa nube, occulta aliqua uomica, præduro, fragiliq; centro.

tro.quasi glutino,& commissura,siue iunctura,siue ligatura. Ergo ferruminatio non ubique per eandem materiam facit confusionem,sed interdum quoq; per aliam. Plumbatura per solum plumbum efficit confusionem,ut ipsum indicat nomen, si hæc confusio dicenda est.

In eosdem,de Veterator,& Nouitius. CAP. LIX.

SEruus,ut est apud Venuleium, tam Veterator, quàm Nouitius dici potest: sed Veteratorem nõ spatio seruiendi,sed genere,& causa esse æstimandum Cæliu. ait. Nam quicunq; ex uenalitio nouitiorum emptus, alicui ministerio præpositus sit,statim eum ueteranorum numero esse. Nouitiũ autem non tyrocinio animi,sed conditione seruitutis intelligi: nec ad rem pertinere,Latinè sciat loqui,nec'ne.Nec ob id ueteratorẽ esse quòd liberalibus studijs eruditus sit. Apud Vlpianum sic scribitur:Præcipiunt ædiles,ne ueterator pro nouitio ueneat. Et hoc edictum fallacijs uenditorum occurrit.Vbiq; enim curant ædiles, ne emptores à uenditoribus circumueniantur:ut ecce pleriq; solent mancipia, quæ nouitia non sunt, quasi nouitia distrahere,ad hoc scilicet,ut pluris uendant.Præsumptũ est enim ea mancipia,quæ rudia sunt,& simpliciora esse, & ad ministeria aptiora,& dociliora,& ad omne ministerium habiliora.Trita uerò mancipia,& ueterana difficile est reformare, & ad suos mores formare. Quia igitur uenalitiarij sciunt facilè decurri ad nouitiorum emptionem,idcirco interponunt ueteratores,ut pro nouitijs uendant. Quid tam contrarium,quàm hæ duæ iurisconsultorum sententiæ? Quid magis absurdum, quam non dico inter eas non iudicasse,sed eas, aut ambas scripsisse,aut contrarias esse non uidisse? Et quantò plura in rebus(ut coniectura ducimur)esse debent,quũ in uerbis tot sint,& tam manifestè cõtrariæ? Ego ut instituto officio fungar, & inter hos duos sententiam feram, quando alterius

definitio

definitio à me tolli non poteſt, potior mihi uidetur Vlpiani opinio, & cum cæteris ſcriptoribus conuenire. Venalitiarij, mangones dicuntur uenalium hominum. Martialis, *Lib.1.Epi.28.*

Millia pro puero centum me mango popoſcit.

In eoſdem, de In annos, Quotannis, ac ſimilibus. CAP. LX.

NIhil intereſſe, Pomponius apud Vlpianum ſcribit, utrum In annos ſingulos, uel quotannis, an In ſingulos menſes, uel quot mẽſibus, an In ſingulos dies, uel quot diebus legatur. Ipſe quoq; huic ſententiæ accedo: proinde & ſi Quot anni legentur, Tot anni idem erit dicendum. Corrumpere eſt illud Vlpiane, atq; Pomponi, Latinam linguam, non iuuare. Quis unquam dixit, Quot diebus, & nõ potius quotidie? quis etiam Quot menſibus, & non ſingulis menſibus? Cur etiã non addimus quot horis, quot noctibus, quot luſtris? Quòd ſi quis hoc modo loquatur, intelligemus quidem ex ipſa uerborum ſerie, quid uelit: tamen ut barbarè locutũ reprehendemus, & ne deinceps ita loquatur, admonebimus. Non autẽ formulam alijs loquẽdi trademus, ut uos facitis. Iabolenus melius: Vini, inquit, Falerni, quod domi naſcetur, quotannis, uel in ſingulos annos binos culeos hæres meus Titio dato. Quidam aduerbiũ hinc ducunt, quod eſt Annuatim: ut Plin. lib. XII. dicens: Herodoto teſte, qui tradit, ſingula millia talentum annuatim thuris penſitaſſe Arabes regibus Perſarum. ſi codex uerus eſt. *Cap.17.*

In emendatis Plinij codicibus annua legitur, non annuatim.

In eoſdem, de Turba, & Rixa. CAP. LXI.

INter Turbam, & Rixã, teſtimonio Vlpiani, rectiſſimè Labeo ait multum intereſſe. Nanq; turbam multitudinis hominum eſſe perturbationem, & cœtum: Rixam etiam duorũ. Videntur Vlpianus, & Labeo ſentire, Turbam ſuapte natura ſignificare multitudinem: ideoq; turbam in altero ſenſu eſſe perturbationem multitudinis. Ego uerò, primum & natura-

lem ſenſum eſſe pro perturbatione, quod docet uerbum ex ea ſignificatione ductũ, Turbo, perturbo, diſturbo, deturbo, conturbo, quæ nequaquam ad ſolam multitudinem referuntur. Et Turbo turbinis, & Homo turbidus, qui eſt iracundus. Contraq; uinũ, & multa alia turbida dicuntur. Ipſaq; Græca origo τύρβη approbat hunc eundem ſenſum. Cæterũ quia multitudo nõ ferè uacat perturbatione, & ipſam apellamus Turbam: ut Colluuiem, homines uiles, & contemptos, dicimus, & fæcem & ſentinam: non quòd homines ſint ſordes, fæx, ſentina, ſed quòd ſordidam, & abiectam uitam agant. Terent. in And. Act. 2. ſce. 3. Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpã in te transferet: Tum illæ turbæ fient. Inter quos hæ turbæ fient? nempe inter Simonem, & Pamphilum, in quem omnis culpa transferetur. Ergo Act. 4. ſce. 4. Turba erit inter duos. At idem in eodem ait: Dij uoſtram fidem, Quid turbæ eſt apud forum? quid illhic hominũ litigat? Ego non nego aliquando Turbam inter multos, quemadmodum Rixã non ſemper inter duos, cuius multa exempla ſunt, Lib. 1. ab urb. ſed etiam inter plures: ut apud Liuiũ, Eo anno Romæ, quum per ludos à Sabinorum iuuentute per laſciuiam ſcorta raperentur, concurſu hominũ rixa, ac prope prælium fuit. Et non longè pòſt: Quum conuerſus in patres impetus eſſet, Conſulum intercurſu rixa ſedata eſt. Sed Terẽtius fortaſſe ideo adiecit, Quid hominum illhic litigat? quia per uerbum Turbæ nõ ſatis ſignificatum erat perturbationem eſſe multorum: quanquàm & illud Turbæ, non minus pro multitudine hominum accipi poteſt, quàm pro perturbatione: quum præſertim de perturbatione adijciat, Quid illhic hominum litigat? Sed de uno loco non attinet diſputare, ubi infinita ſuppeditant. Dixi à turba fieri Turbo, cuius genitiuum grammatici quidam uolunt eſſe pro ludicro illo inſtrumento, Turbonis, quod uel ex hoc falſum eſſe, documentum eſt, quòd formam acumine faſtigato

gato uocamus Turbinatam,ad ſimilitudinem ligni illius. Falluntur igitur grammatici in Turbo turbonis, quomodo in Cardo,cardonis,quod nec ipſum inuenitur.

In eoſdem,de Exautoro. CAP. LXII.

IGnominioſa autem miſsio (ſi Iuliano credimus) toties eſt, quoties is qui mittit, adijcit nominatim ignominiæ ſe cauſa mittere,ſemper enim debet imperator addere, cur miles mittatur. Sed ſi eum exautorauerit,inter infames efficit,licet non addidiſſet,ignominiæ cauſa eum exautoraſſe. Pace tamen Iuliani Exautorare, eſt ducem ab imperio ſuo dimittere, uel miſſum militem facere, illumq; donare miſsione militiæ plerunq; : ut apud Quintilianum in Milite Mariano,Pater huic emeritis bello ſtipendijs, tum, cùm tota ſubnixum Numidia fregimus Iugurtham,exautoratas armis manus,agreſti labori ſubegit. Titus Liuius ab urbe condita lib. XXXV. Volonum quoq; exercitus,qui uiuo Graccho ſumma fide ſtipendia fecerat,uelut exautoratus morte ducis à ſignis diſceſsit. Et in XXIX. Vbi hoc modo exautoratum equitem cũ gratia Imperatoris uiderunt,ſe quiſq; excuſare,& uicariũ accipere.Et in LXII. Vbi is ueniſſet,omnes milites exautorati domũ dimitterentur, præter quinq; millia ſociûm his, quos obtineri circa Ariminum prouinciam ſatis eſſet.Idem lib.XXXV.Poſtero die concione aduocata de rebus à ſe geſtis,& de iniuria Tribuni bello alieno ſe illigantis, ut ſuæ uictoriæ fructu ſe fraudaret,quum deſeruiſſet milites,exautoratos dimiſit. *Declam.3.*

In eoſdem,de Depectus. CAP. LXIII.

DEpectus (ſi Vlpiano credimus) dicitur turpiter pactus. Mihi autem pro ſimplici potius accipi uidetur id, quod in multis fit,ut,demiror,deambulo,deſumo,demõſtro,deoſculor,depingo,depoſco,deuito,deguſto, demoror,deprecor,demulceo. Quòd ſi quando reperiatur pro turpiter pactus

(quod non memini legisse me) id fit non magis ui præpositionis, qua hoc uerbum componitur, quàm ui ipsius uerbi, quod citra compositionem nonnunquam turpem pactionem significat. Cic. in Paradoxis: Si quotidie fraudas, decipis, poscis, paciscris, aufers, cripis, si socios spolias, ærarium expilas, si testamenta amicorum expectas, ac ne expectas quidẽ, atq; ipse supponis: hæc utrum abundantis, an egentis signa sunt? Exemplum uerò, quòd Depectus non significat turpiter pactus, sed
Act. 1. sce. 3. tantum pactus, apud Terent. in Phorm. Ita medij bene ament, ut mihi liceat tandiu, quod amo, frui, Iam depeciscí morte cupio. Tale est hoc Terentianum, quale est illud Vergilij,
Aeneid. 5. _Vitamq; uolunt pro laude paciscí.

Illud quoq; apud M. Tullium, secundo Rhetoricorum: Quidam cum circunsederetur, neq; effugere ullo modo posset, depectus est cum hostibus, ut arma, & impedimenta relinqueret, milites educeret. Itaq; fecit: armis, & impedimentis amissis, præter spem milites conseruauit. Nõ est accipiendum pro turpiter pactus, ab autore esse positum. Quippe qui causam narrat, de qua controuersia est, an ille turpiter pactus sit: non autem factum hominis damnat: & aliquoties factum hoc paulò pòst pactionem uocat. Et in libris ad Herennium hanc eandem rem gestam ita exponit: ut quod erat sui officij neq; accuset, neq; excuset, sed tantummodo pactũ inter Pompilium, & Gallos ita fuisse significet: hancq; controuersiam ab accusatore, atq; ab reo declamandam proponat.

In eosdem, de Gemma, & Lapillus. CAP. LXIIII.

GEmmas, lapillosq; Vlpianus sic distinguit, dicens: Gemmæ sunt perlucidæ materiæ: quas (ut refert Sabinus ad Vitellium) Seruius à Lapillis sic distinguebat, eò quòd Gemmæ essent perlucidæ materiæ, ueluti Smaragdi, Chrysoliti, Amethysti: Lapilli cõtrariæ superioribus naturæ, ut Absiani,

Neuent

Neuentani. Margaritas autem nec gemmis, nec lapillis contineri satis constitisse idem Sabinus ait: quia concha apud rubrum mare & crescit, & coalescit. Murrhina autem uasa in gemmis non esse Cassius scribit. Hoc falsum esse, pace horum quatuor Iurisconsultorum, cùm omnes autores probant, quorum titulum Plinius de gemmis non translucentibus fecit, & Murrhina in gemmis numerat, & omnes lapides pretiosos, præter Margaritam (cui Vnio nomen, quod tantùm lingua Latina habet) gemmas appellat: tum ipsa ratio. Nam quis non uidet, Lapillus, quod generale nomen est omniũ paruorũ lapidum, sed subintellectione pretiosus, idem esse quod Gemmula? Nam Gemmas etiam accipimus multorum cubitorum inueniri: quas ut uerè lapides, non lapillos appellare possumus, ita quum minutæ fuerint, Lapillos appellare debemus. Quòd si lapides tam grandes translucidi non fuerint, siue perlucidi, quales sunt imperfecti, nunquid uocabimus eos Lapillos? Quid hoc magis ridiculum? Quòd si etiam omnis lapis perlucidus gemma est, etiam Parium marmor, quod in modum uitri translucidum est, gemma erit. Postremò reperimus eiusdem coloris lapides quosdam permistim constare ex perlucidis, & non perlucidis, & ita permistos natura, ut non possis partem appellare gemmam, partẽ lapillum. Curtius lib. VIII. quum dixisset, Gemmas, margaritasq; mare litoribus infundit: paulò pòst de eisdem Indis ait: Lapilli ex auribus pendentes, profectò perlucidi intelligẽdi sunt. Et iterum lib. x. de rege Indo: Pendebant ex auribus insignes candore, ac magnitudine lapilli. Margaritam uerò, siue Margaritum quis negare lapillum possit, qui semper est pusillus lapis? Ego quidem cãdidos illos lapillos ex Indiæ regis auribus penaentes, Margaritas interpretor. Horatius, quum inquit: Lib. 37. Plin. li. 9. ca. 35. Saty. 2. li. 1. Ser

Nec magis huic inter niueos, uiridesq; lapillos:

de

de Margaritis, & Smaragdis intelligit. Margaritam autem, ſicut lapillis fortaſſe nego, ita gemmis fateor contineri: quod ferè omnes concedunt. Seruius tamen grammaticus, quaſi multi aliter ſentiant, inquit: Sanè multi ſeparant gemmam à margarita, ut Cicero: Nego ullam gemmam, aut margaritam fuiſſe, &c. Et gemmas uolunt dici diuerſi coloris, margaritas uerò albas: uel gemmas integras, margaritas pertuſas. Hæc Seruij opinio ab omnibus, & ab ipſa ueritate diſſentit. Eſt enim Margarita, quæ in concha naſcitur, unde Conchylium dicitur, quam uulgò Perlam appellant. Hæc etiã uocatur Vnio (ut idem Plinius ait) quia nunquàm niſi diſtincta reperiatur, eſtq; generis maſculini. Nam fœminini illud, quo nunc quidam pro unanimitate utuntur, nec autoritate nititur (neſcio enim apud quem reperiatur) nec arte, quũ deberet eſſe maſculini potius generis, ut talio, ſtellio, curgulio.

Seru. in illud 1. Aenei. Colloque monile Baccatũ, & duplicẽ gẽmis, aurog; coronam. In Verr. act. 6.

Plin. li. 9. ca. 35. unionem dictũ ait, quòd nulli duo reperiãtur unquam indiſcreti.

FINIS ELEGANT. LIB.

LAVRENTII VALLAE AD IOANNEM TORTELLIUM Aretinum, cubicularium Apoſtolicum, De reciprocatione Sui & Suus, libellus plurimùm utilis.

SINGVLARIS tua, Ioannes Tortelli, tum erga me beneuolentia, tum de meis, quãtulæcunq; ſunt, literis opinio, ijsq; præcipuè quæ ad eloquentiam ſpectant, facit ut quicquid de Elegantia linguæ Latinæ, qui primus ad eloquentiam gradus eſt, adnoto, id omne ad te potiſſimum ſcribam. Cùm præſertim nihil eius generis tam exiguum

guum proficiſcatur à me, quod non tuo, neſcio iudicio dicam, an amori, magnum eſſe uideatur. Non repudiabis igitur hoc tanquam exiguum, quod de pronomine Sui cum eius deriuatiuo adnotaui, uelut appendicem quæſtionis illius, ubi quæ ſunt huic cum genitiuis primæ & ſecundæ perſonæ communia (quemadmodum ſcis) diſſeruimus. Nam illhic, quæ trium omnium, hîc uerò quæ unius tantum propria ſunt explicantur, catenus prorſus, quatenus pertinet ad reciprocationem. Hui dicet aliquis, perexigua, perexiliſq; materia, nec ſatis ſcribi digna. Iſti ego (uitandus eſt enim in principio maximè contemptus operis) affirmo, non talem ſibi introgreſſo eam uiſum iri, ſed magnam, profundam, ſinuoſam, ſimilemq; Labyrintho cuidam, etiam ſi Minotaurus non ineſſet: ut uerè liceat Vergiliano uerſu dicere,

Hîc labor ille domus, & inextricabilis error. Aeneid. 6.

Vbi utinam non pleriq; fálleremur, non modò plebeij, ſed etiã principes in dicẽdo, ac Theſeo pares, qui filo illo Ariadnes aut non utimur, aut abutimur. Neq; de noſtra tantùm memoria, uerùm de aliquot iam proximis ſeculis loquor, in quibus uix quiſpiam uitio hoc non laborauit, uel utendi iſto pronomine, quum non oportet, uel non utendi, quum oportet. At quàm uſitato, quàm neceſſario, quantæ etiam dignitatis uocabulo? Etenim (ut ſuperſedeam de genere hoc toto dicere) quantùm grammaticis, dialecticis, philoſophis, utiq; in ijs, quæ metaphyſica uocãt, quantùm theologis, iuriſperitis, oratoribus, quantùm deniq; omnibus ſermone utentibus conducit rerum, uerborumq; interpretatio, quod propriũ eſt eloquentiæ? Certè hoc, cuius uim, iusq; interpretamur, tanti faciendum eſt inter cætera uocabula, quanti Pluton inter reliqua numina trium maximorum deorũ & unus, & frater tertius. Rides uiciſsim comparationis hyperbolen. Tu uero uel per

me

me licet rideas, tecum etiam risurum, quum (ut inquit Horatius) ridentem dicere uerũ Nil uetat. Rideas, inquã, non derideas. Nam & propius ad ueritatẽ accedet mea superlatio ridicula, quàm tua cum detractione derisio. Nec nihil bella, nec inconcinna, nec inepta sanè comparatio erit. Siquidem quemadmodum tres filij Saturni (si uetustati credimus) omnia inter se diuisere: ut Iupiter cœlum, Neptunus maria, Pluton inferos sortiretur: ita tria pronomina & inter se germana, & inter cæteras uoces primaria, tum omnẽ personarũ numerum complectuntur (Ego simile Ioui, cuius prima est dignitas: Tu simile Neptuno, cuius secunda: Sui simile Plutoni, cuius tertia) tum omnia deriuatiua per totidem casus singula sibi uendicant. Nam quid est, quod non Meum, aut Tuum, aut Suum dici queat? & licet Sui non contineat tertiam omnino personam, tamen illius ueluti fons est, perq; ipsum ea tota nuncupatur, ditius nimirum ac locupletius utroq; aliorum, quoniam plures uoces possidet tertia persona, quàm reliquæ. Et hinc quoq; Plutoni comparandum, qui Dis à diuitijs, & eadem causa Græcè Pluton appellatur. Et eò quidẽ magis, quòd sicut Pluton defectum lucis sentit, eiusq; imperium omne ex alieno pẽdet orbe, quòd hinc illuc animæ descendunt, sine quibus non existeret illius regnum: ita Sui, & defectũ nominatiui habet, & nisi regimen eius aliunde pendeat, nequit subsistere, & (quod ad rem maximè facit) quemadmodũ Plutone præside, bene maleq; factorum iudicia exercentur: sic in usu dictionis huius, bene maleq; loquentes præcipuè iudicantur: ut qui ex hoc iudicio absoluti discesserint, ij optimo iure tanquam ad Elysium eant, cumq; Vergiliano Anchisa dicant:

Lib. Serm. 1. Satyr. 1.

Aencid. 6.

Quisq; suos patimur manes: exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta æruа tenemus.

Quare si pronomen istud tanto Deo comparari potest, cur

eius

eius tractatio perexigua, perq; exilis existimetur? Libuit iocari Ioannes, dum nostram materiam (munus uidelicet in te meum) non esse tantopere contemnendam ostendere uoluimus. Sed id ipsa tractatio planum faciet, meq; non modò potuisse illam Labyrintho comparare, sed fortassis etiam intus Minotaurum, id est, desperationem habenti. De cuius natura, & usu cùm alij ueteres grammatici nonnulla, tum Priscianus (cui inter cæteros ferè tribuitur palma) permulta præcipit, & haud scio an ulla de re diligentius, ut mirer sic lapsam loquendi consuetudinem defluxisse de uia. Nos huiusmodi erroris causas (ut aberrantes reducamus in uiam) quoad facultas feret, diligentius tradere conabimur.

In quo distent Sui, & Suus inter nos, & Græcos. CAP. I.

PRINCIPIO (*quoniam Priscianus pleraque ad Græcam figuram reuocat, & hoc in primis pronomen de quo agimus*) *indicandum est multa esse cum alibi, tum uerò hic inter nos Græcosq; dissimilia. Primùm apud illos Sui, id est,* οὗ, οἵ, ἑ. σφέ, σφίν. σφᾶς, σφῶν, σφίσι, σφᾶς, *non sanè frequenti in usu: & Suus, id est,* ἑὸς, ἡ σφετερος, *in minus frequenti esse: apud nos uerò frequentissima, & quàm usitatissima. Itemq; pro his duobus apud eosdem aliud pronomen, id est,* αὐτοῦ, αὐτῷ, αὐτὸν, *usurpari: quod propriè est Ipsius, ipsi, ipsum, ipso: uel ex utroq; compositum,* ἑαυτοῦ, *&c. Et licet nonnihil differant, tamen crebrò illud pro hoc poni, ut uix scias, quid inter ipsa intersit. Neq; me fugit ad signandam differentiam illud aspirare solere, quum pro hoc ponitur: sed nescio an omnes id scriptores obseruarint. Certè nec omnes editiones seruatum habent, & quæ habent, uix ubiq;: & si ubiq; haberent, non tamen in totum linguæ Latinæ responderet. Prætereà*

hoc

hoc ipſum compoſitum primæ, ſecundæq; perſonæ accommodari, non ſolum tertiæ, ut προσέχετε ἡμιν ἑαυτοῖς, apud nos (ſi uerbum ſit è uerbo) abſurdiſsimum, Attendite nobis ſibi, ſiue nobis ſibi ipſis: cùm tantundem ſignificet Nobis ipſis. Poſtremò apud Homerum, & ſi qui ſunt alij, ſexcentis in locis reperiri οὗ, οἷ, ἑ, hoc eſt, Sui, ſibi, ſe: pro Eius, ei, eum, eo: ſiue pro Illius, illi, illum, illo: cuius autoritatem imitatum noſtrum inuenio neminem. Ita & ſuam naturam interdum deſerit hoc pronomen, & in locum ſuum aliud ſuccedere patitur. Quod nobis adeò denegatum eſt, ut ſicuti Mei & Meus, Tui & Tuus: ita Sui & Suus nequeant alterum pro altero poni, quum non Latina ſit, ſed barbara oratio, Ego amo amicum mei, uel tui, Hic amat filium ſui: pro, Meum, Tuum, Suum. &, Hic me credit omnia facere amore meo, odio tuo, inuidia ſua: pro, Mei, Tui, Sui, quæ apud Græcos nõ eſt differentia. Siquidem (ut alibi probauimus) Sui, ut Mei, Tui, Noſtri, & Veſtri, paſſiuè ſemper accipitur: Suus uerò, ut Meus, Tuus. Noſtrum, Veſtrũ, Noſter, Veſter, poſſeſſiuè, uel actiuè: quod Priſcianũ ignoraſſe ob Græcã forſitan imitationem quàm mirum, tam uerum eſt. Quũ ergo tot ſint quibus à Græca noſtra diſſentit oratio, non quid illi dixerint eſt intuendum, ne in eundem in quem nonnulli (ſicut oſtendam) errorem incidamus: ſed quid noſtri, quorum autoritatẽ imitamur.

Non eſſe tria genera conſtructionis prædictorum pronominum, ſed reciprocationem ſufficere. CAP. II.

HAec præfatus, ad rem ipſam uenio, cuius Priſcianus tria genera facit. Vnum, quod uocat Reciprocum, quum pronomen in ſeipſum reflectitur: ut, Cato amat ſe. Alterum, quod uocat Tranſitionem, quum per deriuatiuum eius loquimur: ut, Cato amat ſuum filium, ſiue Catonem amat ſuus filius.

lius. Tertium, quod uocat Retranſitionem, quum accedit alterum uerbũ: uel in primitiuo, ſic: Cato precatur me, ut ſui miſerear: Vel in deriuatiuo, ſic: Cato precatur me, ut ſui filij miſerear. Sed optimum fuerit eius ad literam ſubijcere uerba, eaq; aliquantò longius repetita (quoniam non in unius tantùm quæſtionis uſum repetentur) quæ hæc ſunt:

Poſſeßiua uerò modis conſtruuntur tribus: quum uerba uel à poſſeſſore in poſſeßionem, uel à poſſeßione in poſſeſſorem, uel extrinſecus transferuntur. A' poſſeſſore in poſſeßionem: ut, Doceo meum filium, doces tuum diſcipulũ, docet ille ſuum auditorem. A' poſſeßione uerò in poſſeſſorem: ut, Paret mihi meus filius, paret tibi tuus cliens, paret illi ſuus ſeruus. Extrinſecus: ut, Doces tu, uel ille meum filiũ: doceo ego, uel ille tuum filium: doceo ego, uel tu ſuum, uel illius filium. Sed melius hoc per tranſitionem: ut, Rogat ille me, ut doceam ſuum filium. Quum enim Suum ſit relatiuum, exigit, ut prius cognoſcatur perſona poſſeſſoris ſui, ad quam referatur. Et ſciendum, quòd omnia poſſeßiua, poſſeſſoris quidem perſonam ſecundum primitiuum ſignificant. Poſſeßio uerò ipſa tertiæ eſt perſonæ, ut Meus, Tuus, Suus, quomodo & nomina quibus iunguntur: ut, Meus pater, Tuus filius, excepto uocatiuo, qui ſolus in primæ perſonæ poſſeßiuis inuenitur, quum ſecundæ copulatur perſonæ: ut, Mi pater, ò mea Tullia, ò noſter Chremes. Omnia tamen poſſeßiua in genitiuos primitiuorum, non ſolum nominibus, ſed etiam uerbis trãſitiuis ſociata, poſſunt reſolui: ut, Amicum meum moneo, pro amicum mei: & Euandrium filium Turnus interfecit, pro Euandri filium: & Daunius filius ab Aenea uictus eſt, pro Dauni filius. Hoc autem intereſt inter poſſeßiuum pronomen, ut Meus, Tuus, Suus, & primitiuum Mei, Tui, Sui, quòd uoce poſſeßiui genus, & caſus, et numerus ipſius poſſeßionis oſtenditur, & ſubſtantiua quidẽ uerba poſ-

ſeßiuis coniuncta ad poſſeſſores referuntur: ut, Tuus ſum filius, & Meus pater es, & Suus eſt illius ſeruus. Et aliquantò poſterius: Nos uerò primitiuis quidem, id eſt, Sui, ſibi, ſe, à ſe, uel per reciprocationem: ut, Sui potitur, Sibi indulget: uel per retranſitionem utimur: ut, Hortatur me ille, ut ſui potiar, Rogat te ille, ut ſibi indulgeas. Poſſeßiuis uerò quum in ea poſſeſſiuorum fiat tranſitio: ut, Sui ſerui miſeretur, & ſuo Seruo prodeſt, & Suum ſeruum diligit. Nec aliter tamen poteſt ſupradictum poſſeßiuum tertiæ perſonæ coſtrui cũ alijs extrinſecus perſonis, niſi per tranſitionem (quomodo & primitiuum eius) id eſt, niſi prius à poſſeſſore eius proficiſcatur in aliam uerbi perſonam: & ſic ab illa rurſus ad poſſeßionem tertiæ, ſicut & ad ſe: ut, Rogat me ille, ut ſuus ſeruus miniſtret mihi uel tibi: Precatur me ut ſui patris miſerear: Petit te ut ſuo proſis filio: Obſecrat Cicero Varronem ut ſuum erudiat gnatum. Et notandum quòd quum à tertia in tertiam fit tranſitio perſonam, in dubium uenit, poſſeßio ad quam pertineat earum: ut, Rogat iſte illum ne ſuo noceat filio, ambiguum, cuius filio, ſuo iſtius, an illius: id eſt, an rogantis, an eius qui rogatur: quomodo & apud Græcos παρακαλεῖ Πλάτωνα Ἀριστοτέλης ἵνα τὸν ἑαυτοῦ φίλον παιδεύσῃ. dubium fit utrum Platonis, an Ariſtotelis ſuum. Hæc ille. Non uideo, quid opus fuerit hac diuiſione, quum & alia genera, & aliæ ſpecies eſſe poßint, ut poſterius apparebit, neq; hæc ipſa ſatis inter ſe diſtincta ſint. Quæ enim ſpecies hæc erit? Cato cupit me amicum ſibi, uel ſuum: Optat te coli à ſe, & à ſuis: Ait domum tuã ſe autore extructam, ſiue ſua pecunia: Relinquam Reipub. teſtimonium meæ in ſe uoluntatis: Rex eſt domi ſuæ lætus ſua gloria: Sua quenq; delectant: Terra per ſe ſtat: & alia plura: ut fortaſſe ſicut expeditius, ita ſatius fuerit hæc omnia appellare Reciprocationem: quod propemodum Priſcianus ipſe confite

confitetur, quum longè pòst inquit: Non *aliter tamẽ hoc fit nisi prius à tertia perſona uerbũ aliquod (ut diximus) proficiſcatur ad aliam extrinſecus perſonã, & ſic ab illa per retranſitionem ad eam reciprocetur aliud uerbum: ut* Rogat me ille, *ut ad ſe ueniã:* Petit te, *ut ſibi des:* Hortatur milites imperator, *ut ſe largo potiantur. Quapropter hoc tanquàm generali uocabulo (ſi modò auſim dicere) ſolo uti poſſumus.*

Vnde dicta ſit Reciprocatio. CAP. III.

Quod ex eo dictum eſt, quòd ſicut reciprocatur ſpiritus, quum recipitur, & unda uiciſsim alluens litus, & Euripus ad priſtinum ſubinde curſum rediens reciprocus eſt: ita hæc pronomina alterum primitiuum, alterum deriuatiuum ad id unde prodierant, reuocantur. Quod Græci ἰδιοπάθ@ & ἰδιοωάθειαν uocant. Priſcianusq; interpretatur, Sui paſſum, & Sui paßionem, tum durè, tum minus aptè: quia Sui (ut diximus) tantummodo paßiuè accipitur. Satis autem erat Reciprocum, & Reciprocationem dixiſſe.

Quomodo ſolœciſmus admittatur in Sui, & Suus. CAP. IIII.

ET hac quidem quomodo ſit utendum, ex ſuperioribus liquet. Quonam autem modo aliqui abutantur, Priſcianus *oſtendit, inquiens:* Tertiæ *uerò perſonæ poſſeßiuum ſine uoce altera ſignificante poſſeſſorem ſuum, non poteſt adiungi alij perſonæ per ſe. Si dicam* Seruus ſuus miniſtrat mihi uel tibi, *ſolœciſmum facio. Propemodum ipſe præceptor hoc pronomine abuſus eſt.* Ego *dixiſſem* Ipſius, *ut referatur ad poſſeßiuum potius, quàm* Suus, *quod referri uidetur ad uocem alteram, quod ille non ſentit. De quo latius poſteà. Sed cur de primitiui ſolœciſmo omiſit exempla? quæ res multùm faciebat ad hoc uitium deuitandum: ut,* Ego dixi ſibi, Non eſt ſibi curæ Reſpublica, Tu fuiſti ſecum: *pro eo quod eſt,* Ego dixi ei, Non

eſt ei curæ Reſpublica. Tu fuiſti cum eo. An quòd temporibus eius in hoc nunquàm, aut uix unquam peccabatur? Quippe cùm hac quoque tempeſtate minus in Sui peccetur, quàm in Suus. Sicut enim datiuo & ablatiuo poſtpoſita præpoſitione Cùm, prout exemplis docui, & nonnunquam forſitan genitiuo, ut, Feci amore ſui, uulgus utitur: ita non utitur accuſatiuo, ablatiuoq;. Quis enim é uulgo ſic loquitur? Vidi ſe: Pergo ad ſe: Indigeo ſe: Redeo ad ſe: profectò (quòd ſciam) nullus: ut ſi rectè ratiocinamur, minor ſit eius pars in qua peccatur, utpote non planè per duos caſus: at uerò in Suus per omnes. per nominatiuum, quale fuit Priſciani exemplum. & in oppoſito: ut, Hoc eſt opus ſuum, per obliquos: ut, Ego ſum amicus patris ſui: Tu non places filio ſuo: Legiſti librum ſuum: Pone hoc ad pedes ſuos: Libris ſuis fruor: In hortis ſuis cœnauimus: pro eius, ſiue ipſius, ſiue illius: quæ dici nõ Latinè, ſi qua ratio eſt, reddi iſta poteſt: In primitiuo quidem (quòd quũ inter hunc modum loquendi quem reformidant, & illum quo utuntur, nihil interſit) palàm eſt eos (ſemper enim falſitas ſe ipſa conuincit) ſua confeßione peccare, ut nuper quendam literarũ Græcarum ignarum, quem quòd negaret propter loquendi conſuetudinẽ dicendum eſſe Ariſtoteles, ita ſum percontatus, non'ne Ariſtotelicus omnes dicunt? Quumq; ille reſpondiſſet, etiam: ergo, inquam, etiam ueſtro teſtimonio dici debet Ariſtoteles, non Ariſtotiles, ut fieri poßit Ariſtotelicus. In deriuatiuo autem quod conſequens eſt, quum hoc ſit eiuſdem naturæ, quod illi tanquam genitori, uel domino, uel duci non licet, id huic uel filio, uel ſeruo, uel militi non licere.

Prima cauſa, cur Sui, & Suus abutamur pro Eius, uel Ipſius, uel Illius. CAP. V.

VErùm hîc quiſpiam, neq; hac mea ratione contentus, neque Priſciano ſatis fidei habens, aget nobiſcum autoritatibus,

tatibus, opponetq; Vergilianum illud:

Tum breuiter Barcen nutricem affata Sichæi, Aeneid. 4.
Nanq; suam patria antiqua cinis ater habebat.

Quod haud dubiè illi simile est, Seruus suus ministrat mihi: siue, Seruum suum uidi, & cætera quæ protuli paulò antè per omnes casus exempla. Vbi etsi abest ad quod referatur Suus, id tamen subauditur: nemo enim dicit Suus, nisi de eo, cuius habita sit mentio: ut si roganti, Vbi est Titus? Respondeas, Nescio, seruus suus est hic, uel seruum suum uidi. In quo si solœcismus est, & in uersu Vergiliano sit necesse est. Sin in hoc nõ erit, falsò ait Priscianus in illo esse. Quid igitur ad hoc dicemus? Si Vergilium damnamus, tantum uirum, & poëtarum Latinorum longè principem, quis ferat? & non eius autoritatem qualibet ratione potiorem existimet? Sin Priscianum, iam omnis huius rei ars subuerteretur, nullamq;, aut superuacuam maximorũ autorum fuisse dicamus obseruationẽ oportet. Ego etsi uideo Priscianum (si modò animaduertit) hoc dissimulasse, tamen ipse non dissimulabo, aut iam non dissimulaui potius: quippe qui superioribus exemplis simile esse confessus sum. Sed uel poëticam licentiam excusandam reor, uel operis imperfectionem. Etenim credere libet Vergilium, quum talem quendam uersum faceret,

Nanq; suam patria liquerat tellure sepultam, impeditum prima syllaba uerbi longa, mutasse formam dicendi: atq; ita in solœcismum (si dictu fas est) incidisse. An non illud huic ex superiore libro, etsi nõ persimile, tamẽ nõ dissimile prorsus est?

Viuite felices, quibus est fortuna peracta Iam sua. Aeneid. 3.

Pro Vestra, positum est Sua. Quòd si quis dicat positum esse pro propria, rectèq; hoc dici: ut id rectè diceretur, Viuite felices, quibus est fortuna peracta iam propria. hic nihil dicit, quum suum etiam pro proprio acceptũ naturam tertiæ per-

ſonæ nõ mutet,nemoq; ſic loquatur:Eſt mihi, aut eſt tibi ſuus ſcribendi mos : quum tamẽ dicamus,Eſt mihi,aut eſt tibi proprius ſcribendi mos. Nam in illo huius eiuſdem poëtæ uerſu: Quiſq; ſuos patimur manes:non refertur id ſuos, ad primam perſonam,quia ſic reſoluenda eſt oratio:Nos patimur manes, ſed quiſq; noſtrum ſuos. Eiuſmodi paſsim reperiuntur exempla : ut, Quum in bibliotheca nos ad ſuum quiſq; ſtudium libros euolueremus.Non eſt autẽ huic Vergiliano,de quo diſputamus, Ouidianum illud ſimile : Reſpice Laerten , ut iam ſua lumina condas : Vbi nonnihil rationis eſt, quòd utrunq; uerbum eidem ſuppoſito ſeruit.Hæc igitur Vergilij autoritas(& ſi qua ſunt eiuſmodi apud alios loca, quorum nonnulla poſterius attingam) prima extitit cauſa (ut iam cauſas enumerare incipiam) uulgaris erroris.

Aeneid.6.

Epiſto. Penelop.ad Vlyſ.

Secunda eiuſdem cauſa. CAP. VI.

ALtera, quòd nonnullis in locis ſine hominum, ſiue temporum culpa, libri corrupti ſunt:ut apud Ciceronem in Salluſtium , Quòd ſi iſtius uita memoriam uicerit , aliam Patres Conſcripti,non ex oratione, ſed ex moribus ſuis ſpectare debetis. Quem locum (niſi emendetur) non confido me expoſiturum. At qui ſe exponere poſſe confidunt , ut in tota ſententia, ſic in uerbo Suis, quid ratio poſcat , non reſpiciunt. Nec ſolùm communis eſt huiuſmodi menda librorum , ſed etiam priuata in ſuis cuiuſq; codicibus. Nec aliunde factum eſt,ut q;,encleticam quidam præponant(quorum ſunt Ebrardus & Alexander) niſi quòd Vergilium male legunt : ut in illo uerſu, Se ſatis ambobus Teucriſq; uenire Latinis. pro Latiniſq;.

Aeneid.7.

Tertia cauſa. CAP. VII.

ATque hæ quidem cauſæ citra noſtram fortaſſe culpam ſunt. Totidem autẽ quæ ſequũtur nobis utiq; aſsignandæ ſunt,

ſunt, nonnihil ex duabus ſuperioribus alimenti ſumentes. Prior, quando non præuidemus quò referatur hoc pronomen, quadam ambiguitate decepti: ut apud Vergilium,

En Priamus, ſunt hîc etiam ſua præmia laudi. Aeneid. 5.

Et apud Quintilianum: Itaq; accedam in pleriſq; Ciceroni, atq; in ijs ero, quæ indubitata ſunt, breuior, in quibuſdam paulum fortaſſe diſſentiam. Nam cùm etiam iudicium meum oſtendero, ſuum tamen legentibus relinquam. quaſi id Suum de Cicerone dicatur, non de legentibus. Et alibi, dum idem autor cur Ciceronis exemplum contraxerit, inquit: Quæ quia erant longiora, non ſuis uerbis expoſui. Suis acciperent pleriq; pro Ciceronis, quum ſit accipiendum eo modo quo illud: Exponam altercationem noſtram ſuo ordine, ac ſuis uerbis. Idem quoq; in primitiuo contigit, ut apud eundem: Nam & de filio nihil aliud perdiderat miſera, niſi dies: nec iam timebat, ne ille, quo fruebatur, mori poſſet: planctibus, lacrymisq; (penè improbè dixerim) parcius utebatur, nec ſibi permittebat dolor lugere uenientem. Nam id Sibi ad dolorem refertur, non ad matrem. Permulta ſunt huius generis exempla, in quibus errandi ambiguitas eſt cauſa, ex quadam rei ſimilitudine nobis labantibus: ut quia illud bene dicitur, Adoleſcẽs aſſiduè à me increpatur, obiurgatur, caſtigatur, hoc ſuis non placet: uideatur & hoc bene dici, Adoleſcentem aſſiduè increpo, obiurgo, caſtigo, quod ſuis non placet: quod ipſarum ſtatim iudicio aurium probabilè eſt: hoc autem ſecus, & perinde eſt ac ſi dicas, Me increpare adoleſcentem aſſiduè, obiurgare, caſtigare ſuis non placet: niſi quis uelit uerba hæc actiua paſſiuè reſolui poſſe, & huius generis locum illum eſſe Ciceronis: Qui autem annus ei primus ab honorum perfunctione aditum omnium conſenſu ad ſummam autoritatem dabat, is eius omnem ſpem, ac omnia uitæ conſilia mor-

te peruertit. Fuit hoc luctuoſum ſuis, acerbum patriæ, graue bonis omnibus. Illud tranſeo, quòd in neminem niſi ſtultum cadat, ut hoc non intelligat, quale eſt apud Quintilianum: Tu prima docuiſti ſibi non parcere, potius quàm plus flere: ubi ſubauditur, illum, ut ſit, Tu prima docuiſti illum ſibi non parcere, ſeu ſuis.

Quarta cauſa. CAP. VIII.

POſterior (quæ eadem quarta eſt) cauſa, quòd uidemus indifferens eſſe, an quis dicat, Omnes optant, quod ſibi utile eſt, uel quod ipſis utile eſt. Ille repetit quod ſuum, ſiue quod ipſius eſt. Quiſq; uult, quod ſibi, uel quod ei, ſiue ipſi expedit, prodeſt, conducit, placet. Idq; apud ſummos quoſq; ſcriptores. Cicero pro Marcello: Multi dubitabant, quid optimum eſſet, multi quid ſibi expediret. Idem pro Ligario: Legatus in pace profectus, in prouincia pacatiſſima ita ſe geſſit, ut ei pacem eſſe expediret. Idem in Philippicis: Dicit enim ſi quis eorum, qui prius ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiam dixiſſet, in eam ſe iturum. Quintil. in Milite Mariano: Neq; ignorauit, quæ manerent eum pericula. Dixi de Is, dicam de Ipſe, addamq; de Ille. Cicero pro Rabirio: Nec enim cuiquam eius conſilium, uehementius, quàm ipſi diſplicet. Et in Offic. III. Vas factus eſt alter, ut ſi ille non reuertiſſet, moriendum eſſet ipſi. Et in Offic. I. Homo qui erranti comiti monſtrat uiam, quaſi de ſuo lumine lumen accendat, facit, ut nihilominus ipſi luceat, quum illi accenderit. Idem pro Marcello: Eſt uerò fortunatus ille, cuius ex ſalute nõ minor penè ad omnes, quàm ad illum uentura ſit, lætitia peruenerit. Quintil. in Pariete palmato: Quapropter non petit, ut illum miſerum putetis, niſi & innocens fuerit. Et in Milite Mariano: Affirmo tibi C. Mari, non ſic nuper repugnaſſet, ſi illum tribunus uoluiſſet occidere. Adijciam unum de libris eccleſiaſticis exemplum,

Declam. 3.

Declam. 1.

Declam. 3.

exemplum, de quibus posteà locuturus sum: Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi, In sanctitate & iustitia coram ipso. Aliquando uidere licet, ubi desideres Eum, ibi esse Se: et rursus ubi Se, ibi Eum. Cicero pro Ligario: *Atq; hæc propterea de me dixi, ut mihi Tubero, quum de se eadem dicerem, ignosceret.* Et per amphibologiam lib. Offic. 1. *Nam negligere quid de se quisq; sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti.* Non ne licebat hîc dicere, *quid de eo quisque sentiat, ut in illo eiusdem pro L. Sylla?* Quid est huic quod eum in hac uita teneat? Ediuerso alibi: *Hic igitur Titus Ligarius, qui tum nihil aliud egit (neq; enim hoc diuinabat) nisi ut tu eum studiosum, & bonum uirum iudicares, nunc à te supplex fratris salutem petit. Vbi ego citius dixissem Se, quàm in illo eiusdem ad Atticum: Subquerulas literas miserat, quòd quædam constituta à se rescinderem. Cùm non minus bellè diceretur, Quòd quædam ab eo, siue ab ipso.* Hanc eandem differentiam agnoscas interuentu *præpositionis, sed magis in Ipse quàm in Is.* Quintil. v. Institutionum: *Nec libenter exemplum, quod in se fortasse recidat, facit.* Idem in sexto: *Quanquam aliqui reperiuntur: qui ne id quidem, quod in ipsos recidere possit, euitent. Sæpe duo hæc coniuncta reperias, uel nulla, uel aliqua interueniente præpositione, & præcipuè Inter: ut idem in decimo, Quum sit diuersa non earum modò inter seipsam conditio, sed in singulis etiam partibus causæ, sintq; alia leniter, alia asperè, alia concitatè, alia remissè, alia docendi, alia mouendi gratia dicenda: quorum omnium dissimilis, atq; diuersa inter se ratio est. Huius præpositionis & illa proprietas est, quòd nihil interest, an Se, an Ipso utaris, quum antecedit uel genitiuus, (ut in proximis exemplis, & in hoc Tulliano: Nec*

mihi cæterorum iudicio uidetur ſolùm, ſed etiam ipſorum inter ipſos conceſſu ita tributum fuiſſe) uel datiuus, aut ablatiuus, ut apud eundem Quintil. Circa quem inexplicabilis & grammaticis inter ipſos, & philoſophis pugna eſt. Et iterũ: Nam in magnis quoq; autoribus incidunt aliqua uitioſa, & à doctis inter ipſos etiam mutuò reprehenſa. Secus quoties antecedit nominatiuus accuſatiuus'ue: ut apud Ciceronem, Vt enim pulchritudo corporis apta compoſitione membrorum mouet oculos, & delectat, hoc ipſo quòd inter ſe omnes partes quodam lepôre conſentiunt. Et iterum: Damonem, & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter ſe fuiſſe. Vbi ego non auſim dicere Inter ipſas, & Inter ipſos. Nam illud ab hoc genere diuerſum eſt, quale apud Quintilianum: Nemo igitur dubitauerit, longè eſſe optimum genus Atticorum, in quo, ut eſt aliquid inter ipſos commune, (id eſt, iudicium acre, terſumq̃;) ita ingeniorum plurimæ formæ. Hactenus exempla de Sui, nunc de Suus proferam. Cicero Officiorum (unde modò protuli exempla) libro primo: In primisq̃; uerſutum, & callidum factum Solonis, qui (quò & tutior eius uita eſſet, & plus aliquantò Reipub. prodeſſet) furere ſe ſimulauit. Et in eodem: Illa tamen præſtare debebit, quæ erunt in ipſius poteſtate. Rurſus in tertio: Quid Agamemnon? quum deuouiſſet Dianæ, quod in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet. Et in eodem: Piſcatores ad ſe conuocauit, & ab eis petiuit, ut ante ſuos hortulos poſtera die piſcarentur. Inuſitatius in eodem: Quid dominus nauis, eripiet'ne ſuum? minimè: non plus quàm ſi nauigantem in alto eijcere de naui uelit, quia ſua ſit. Nec minus inuſitatè pro L. Sylla, ſi modò ſyncera ſcriptura eſt: Sylla ſi ſibi ſuus pudor, & dignitas non prodeſſet, nullum auxilium requiſiuit. Vtrunq; probatur ex altero: illhic quidem licuiſſet dicere, Quo tutior ſua uita, & Quæ erunt in

ſua

ſua poteſtate: hîc autẽ Quod in ipſius regno,& Ante ipſius hortulos,& Quia eius illa ſit,& Si ei ſuus pudor. Cæterùm in ijs teſtimonijs duplicia uerba fuere: quid ubi ſunt ſingula? Nempe idem fieri uidetur,nec differre utrum dicas,Cepi columbam cum pullis ſuis, an cum pullis eius. Inueni turturem in nido ſuo,an in nido eius. Expuli leonẽ ex antro eius,an ex antro ſuo. Necaui lupam,& catulos ſuos,an catulos eius,ſiue ipſius. Tuetur nos Deus propter ſuam clementiam, an propter eius, ipſius'ue clementiam. Ante domum ſuam me inclamauit,an ante domum eius,ipſius'ue,& ſimilia. Ego uerò ita ſentio,quum interuenit copula,non licere uti Suus: quia nulla tunc eſt reciprocatio. Ideoq; non catulos Suos dicendum,ſed Eius. In cæteris, ſi ſubſtantiuum pronominis Sui reſpicit ad ſuppoſitum, Suus utiq; dicendum: ſin ad appoſitum, ſæpius Eius dici, ſiue Ipſius, ſiue Illius. Ad ſuppoſitum: ut, Tuetur nos Deus propter ſuam clementiam: non, propter eius: quemadmodum dicimus, Tuetur nos Deus ſua bonitate, non eius bonitate. Inclamauit me ante domum ſuam, non ante ipſius: quemadmodum dicimus, Eiecit me domo ſua, non domo ipſius, ſiue eius. Ad appoſitum: ut, Amamus Deum propter bonitatem eius: Allocutus ſum hominem ante domum eius, libentius dixerim, quàm Suum. Item, Cepi columbam cum pullis eius: Inueni turturem in nido eius: Expuli leonem ex antro eius: nec tamen ratio obſtat, quin & Suo dicatur, ac ne autoritas quidem Ciceronis de Republica libro ſexto: Itaq; ego illum de ſuo regno, ille me de noſtra Republica percontatus eſt. Terentius in Adelphis: Suo ſibi hunc gladio iugulo. Niſi ſi quod addatur appoſito adiectiuum, uerbum'ue ad quod fieri reciprocatio debeat: quod genus eſt: Inueni leonem iratum ac ſæuiorem ob amiſſam prædam ſuam: Vidco columbam triſtẽ in periculo pullorum ſuorum:

ſuorum: Noſti illum minus ſuo quàm ſuorum caſu perterritum: Sentio hominem ambulantem per domum ſuam, non per domum eius. Item, Scio illum dolere fortunam ſuam. Et in primitiuo quoq; ut, Opinor hunc cognoſcere contẽptum ſui. Illud tranſeo, neminem poſſe errare, quum Suus eſt ſubſtantiuum, ut Eius, aut Ipſius, aut Illius utatur: ut, Comperi illum cum ſuis, ſiue inter ſuos: quin etiam uix erratur, quum accipitur pro proprio: ut, De hac re dixi ſuo loco: non Ipſius: &, Referam hæc omnia ſuis locis, ac temporibus: non Eorum.

Cauſa cur Eius, Ipſius, Illius, abutamur pro Suus. CAP. IX.

ATque ex ijs quidem quæ cõmemoraui, non modò factum eſt, ut multi pro Eius, ſiue Ipſius, ſiue Illius, uterentur Suus: uerùm etiam ut econtrario pro hoc illis abuterentur (de quo ſolœciſmo nullam facit Priſcianus mentionem) qualia ſunt mea proxima exempla: ut, Video columbam triſtem in periculo pullorũ eius: uel, Columba luget pullos eius: & quale Donati grammatici (ut grammaticos potiſſimum ſuæ artis admoneam, ſi modò Donati grammatici libellus eſt de uita Vergilij, in quo alterius quoq; generis uitia reprehendas) ait enim loquens de Vergilio: Voluit etiam eius oſſa Neapolim trãsferri, ubi diu & ſuauiſſimè uixerat. Ac paulò pòſt: Tranſlata igitur iuſſu Auguſti eius oſſa (prout ſtatuerat) Neapolim, fuere ſepulta uia Puteolana intra lapidem ſecundum, ſuoq; ſepulchro id diſtichon, quod fecerat, inſcriptum eſt. Et iterum: Item rogauit, quo pacto quis altam, felicemq; eius fortunam ſeruare poſſet. Superius uerò: Quod quum magiſter ſtabuli Auguſto recitaſſet, duplicari ſibi in mercedem panes iuſſit. Et alibi aliquoties ſibi, uel ſuo pro eius, & eius pro ſuo, uel ſibi. Verùm è Græca quoq; figura non minimum cauſæ accęſſit huic errori, id quod me pollicitus ſum oſtenſurum.

Nam

Nam quum pro uno αὐτῆς, liceat dicere tum Suus, tum Eius, tum Ipsius, tum Illius (non tamen quodlibet semper) tardus, aut indiligens interpres quando hoc, & quando illud competat, nõ dispicit. Quo uitio in interpretatione quidem ecclesiasticorum librorum omneis interpretes decepit lingua peregrina. Sed nos indigni reprehensione, qui maioribus credimus: illi uerò digni, qui maioribus suis credere noluerunt. Quo magis ex ijs præcipuè uitiosa à me sunt exempla proferenda, ut errorem nostrum, ubi fontem eius agnouerimus, deuitemus: quum tamen ex hoc nec contumelia ulla fiat libris ecclesiasticis, Hebræa tantùm, aut Græca lingua loquentibus (nescio an honor potius habeatur) nec magna eorum traductoribus: si modo dignitatis horum ratio habenda est, qui uel incerti sunt, uel ignoti, uel inter se dissidentes. Hoc mihi dissimulandum non fuit, uel ob id, ne quis mihi istorum obijceret autoritatem. In psalmis igitur (quos Hieronymus certe non transtulit) ubi pleraq; huiusmodi rectè translata sunt, illud nõ rectè: A' gloria eorum expulsi sunt: pro à gloria sua. Et iterum: Qui exacuerunt ut gladium linguas eorum: pro linguas suas. Et iterũ: Saturati sunt filijs, & dimiserunt reliquias paruulis eorum: pro suis. Et iterum: Perierunt propter iniquitatem eorum: pro suam. Neq; uerò me latet, in quibusdam codicibus rectè legi, Sua, Suas, Suis, Suam. sed ego rem, non hominem noto. Necnon ibi: Et abstulit sicut oues populũ eius: quod melius alibi legitur Suum: sicut ibi quoq;: Sicut locutus est per os sanctorum suorum, qui à seculo sunt prophetarum eius: alibi melius, Per os sanctorum prophetarum suorum, qui à seculo sunt. In his omnibus Græcè est genitiuus αὐτοῦ, αὐτῆς, αὐτῶν, ille pluralis, hic singularis. Aliquando etsi Eius, seu Ipsius, seu Illius tolerari potest, tamen Latinius est Suus: ut in eisdem psalmis, Neq; descendet cum eo gloria eius: pro Sua: tametsi

tametsi aliqui non legunt eius. Et *iterum*: *Desiderium cordis eius tribuisti ei, & uoluntate labiorũ eius non fraudasti eum*: *pro Sui, & Suorum.* Et *iterum*: *Brachium eorum non saluauit eos*: *pro Suum.* Et *iterũ*: *Benedicite domino omnes angeli eius, benedicite domino oẽs uirtutes eius, benedicite domino omnia opera eius*: *pro Sui, Suæ, Sua*: *quale est illud in Apocal. Opera enim illorum sequuntur illos*: *quod ego citius dixissem, Opera enim sua. Huius tamen generis nõ est, si interuenit uerbum, ad hunc modum*: *Quòd pater nõ amarit te, siue patrem non amasse te, probat ipsius testamentum*: *potius quàm Suum*: *ut est apud Quintil. lib. 1. Quomodo & ipsum & Vergilium quoq; scripsisse manus eorum docent.* Nam *in illo apud Psal. Omnia à te expectant, ut des illis cibum in tempore, dante te illis colligent*: *Illis pro Sibi positum est*: *de secundo, Illis, magis loquor, quod Sibi quoque translatum inuenio. Suo autem pro Eius (quod superioris generis uitium est) illhic*: *Ad nihilum deductus est in conspectu suo malignus.* Et *iterum*: *Si autem dereliquerint filij sui legem meam. quanquam lego in quibusdam editionibus utrobique Eius.* Et *iterum*: *Anima autem mea exultabit in domino, & delectabitur super salutari suo*: *nam id Suo, ad dominum refertur, non ad animam*: *quemadmodum Græcè* αὐτ. *At ibi nescias an uarietate gauisus interpres sit, an consilio mutauerit*: *Quoniam secundum altitudinem cœli à terra corroborauit misericordiam suam super timentes se. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se.* Et *in eodem Psalmo paulò pòst*: *Misericordia domini ab æterno, & usq; in æternum super timentes se*: *& iustitia illius super filios filiorum, his qui seruant testamentum eius.* Et, *Memores sunt mandatorum ipsius.* Pro *his quinq; nostris, Suam, Se, Eius, Ipsius, Illius, unum est pronomen Græcè* αὐτ, αὐτῶρ, αὐτῆς. *Idem, quod modò dixi,*

quod

quod nunc aſpiretur nec'ne, non attinet dicere, ut taceam raris in codicibus Pſalmorum reperiri hanc diligentiam. Nam cæterorum eccleſiaſticorum librorum in nullis adhuc reperi, nec eam (iudicio meo) ſatis exactam. Vter tamen ſermo melior, Super timentes ſe, an Super timentes eum, lucis duntaxat gratia, ſuper timentes eum, uel ipſius interpretis teſtimonio, qui priorem quodammodo poſteriore correxit: niſi uarietatis gratia id facit. Huius generis ille quoque locus eſt: Stabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt: quòd ſi dixiſſet, Aduerſus eos, qui ipſos anguſtiauerunt, obſcuritatem deuitaſſet, ut taceam quòd magis ad uerbum etiam tranſtuliſſet.

Quomodo uidetur amphibologia in Sui, & Suus. CAP. X.

ENimuero euitatur obſcuritas hæc amphibologiæ per aliquod ferè trium pronominum, Is, Ipſe, Ille, quæ cum alijs duobus Sui, & Suus modò pugnant, modò conueniunt, ritu Troianorum puerorum: ut eſt apud Vergilium,

Et nunc terga fuga nudant, nunc ſpicula uertunt
Inſenſi, facta pariter nunc pace fruuntur.

Mutaui modò Sc in Ipſos, mutabo alio exemplo in Eos, ut fecit interpres ſuperius in pſalmo, ſi tamen mutaſſe dicendus ſit. Cicero in Bruto: Is ſoceri inſtituto, quem (quia cooptatus in augurum collegium non erat) non admodum diligebat: præſertim quum ille Q. Scæuolam ſibi minorem natu generum prætuliſſet. Nam id Sibi (ut Quintiliani uerbis utar, qui eum notat) & ad ſocerum referri, & ad Fannium poteſt. At ſi dixiſſet Ei, de Fannio utiq; locutus intelligeretur: aut ſi Ipſi, aut ſi Illi, ſic, Præſertim quum is Q. Scæuolam illi. Ego quidem deuitare cupio amphibologiam. At Priſcianus (cuius hoc erat officij) quum eam notat, non modò id non facit, uerùm etiam

in ipſam incidit paulò pòſt, dum ait: Vel quum tranſitum facit in aliquos ſibi coniunctos, ut ille miſeretur eorũ, qui ſecum uiuunt, uel ſibi parentium, uel ſecum degentium, dat ſibi fauẽtibus, incuſat ſecum certantes, & inuidet ſe indigẽtibus. Nam *id* Sibi, *& id* Se (*quum tam pluralis ſit numeri, quàm ſingularis*) *quò referatur ambiguũ eſt: ſed hæc amphibologia in primitiuo eſt, illa quam ipſe notat, in deriuatiuo,* Rogat iſte illum *ne ſuo noceat filio.* Quaſi uerò nihil *ad rem faceret illud de* Cicerone *&* Varrone, *aliud ambigui protulit exemplum.*

Suus eſt illius ſeruus, & ſimilia malè dici. CAP. XI.

IN *quo etiam exponendo, quod in illo non feciſſet, errauit, ut ad aliam quæſtionem tranſeamus.* Errauit *enim, inquiẽs, Ambiguum cuius filio ſuo, iſtius, an illius: cuiuſmodi eſt, quod ſuperius dixit:* Doceo ego, *uel tu ſuum illius ſeruum. Et iterum: Suus eſt illius ſeruus. Et iterum: Suus illius, iſtius, ipſius hominis. Inq; alia longè pòſt materia, niſi ſubſtantiuis uel uocatiuis uerbis adiungantur, ſicut & nomina, meus es filius, meus uocatur ſeruus: tuus nominor parens, tuus eſt pater: ſuus illius ſum filius, ſuus illius es filius, ſuus illius eſt filius. Et aliquantò pòſt non ſemel, quæ uerba mox ſubiungam, quorum Priſciani exemplorum unum eſt: Suus* Vergilij *uerſus: ſimile illi,* Vtrum Platonis, *an* Ariſtotelis *ſuum? Quod ſermonis genus (quantum memini) nuſquam inueni: eoq; mallem aliena prompſiſſet exempla is, qui hoc tradit, quàm ſua finxiſſet. Ad hoc probandum ea quoq; facient, quæ de coniuncta huic materia diſputabimus.*

Suus neque diſcretionis, neque abundantiæ cauſa poſſe addi ad Ciceronis uel iſtius filius, ſed potius redundare. CAP. XII.

IAm *uerba, quæ modò promiſi me ſubiuncturum, utriq;, atq; adeò multiplici quæſtioni ſeruient, & idcirco proli-*

xius

xius recitentur, quæ hæc ſunt: Diſcretionis quoque cauſa, uel abundantiæ, ſolet cum genitiuo poſſeſſoris addi nominatiuus poſſeßiui: ut, Suus eſt Homeri mos: intelligitur enim non alterius: & Suus Ciceronis filius hæres eſt patris cõſtitutus: Suus dicitur ad diſcretionẽ illius, qui ſecundum leges non eſt ſuus: id eſt, ſub poteſtate patris legitimi non eſt. Quòd autẽ Suus pro uniuſcuiuſq; proprio accipitur, uſus cõfirmat. Verg. Georg. 1. _Molles ſua thura Sabæi. Terent. in Phorm. Quot homines, tot ſententiæ, ſuus cuiq; mos eſt. Sin autem in poſſeßionem fit à poſſeſſore tranſitio, obliquis poſſeßiui utimur: ut, Cicero miſeretur filij ſui, præbet ſuo filio, aſpicit ſuum filium, potitur ſuo filio. Sin extrinſecus fit tranſitio in poſſeßionem tertiæ perſonæ, ſufficit genitiuo uti ipſius poſſeſſoris: ut, Miſereor filij Ciceronis: dono filio Ciceronis: accuſo filium Ciceronis. Licet tamen etiam addere poſſeßiui caſus conſequentes, uel diſcretionis cauſa, uel abundantiæ: ut, Egeo ingenij ſui Ciceronis: Benedico ingenio ſuo Ciceronis, & ſimilia. Illud quoq; ſciendũ, quòd cum in alijs omnibus poſſeßiuis liceat primitiui genitiuo pro omni eorum uti caſu, quod oſtendimus, in hoc quoq; poſſeßiuo pronomine tertiæ perſonæ quomodo in alijs tunc utimur, quum ipſe poſſeſſor aliquid agat in poſſeßionem ſuam, & cùm in aliam perſonam tranſitum oſtendatur facere pro ſua poſſeßione: ut, Amat ille ſuum filium, & amat ſui filium: Benedicit ſuo filio, & benedicit ſui filio: Petit à me ut proſim ſuo filio, & ut proſim ſui filio. Si ipſa tamen poſſeßio in poſſeſſorem faciat tranſitionem, non eſt congruum uti primitiui genitiuo pro poſſeßiuo: quia uim habet compoſiti Græci: ut, Ciceroni redit ſuus filius, non ſatis commodè per hoc dicitur, Ciceroni redit ſui filius: nec, Ciceronem laudat ſuus filius, pro ſui filius, & ſimilia: quia nec apud Græcos bene dicitur, Κικέρωνα φιλεῖ ὁ ἑαυτοῦ υἱὸς, niſi more Attico pro ſimplici

compoſitum accipiatur. Et ſciendum quòd quia primitiuum eius tam ſingulare, quàm plurale eſt, licet in poſſeßiuo & unum, & plures poſſeſſores eius intelligere, pro ſignificatione genitiui ad poſſeſſorem pertinentis: ut, Suus illius, & Suus illorum: nec mirum ſi per tranſitionem Romani utuntur his pronominibus, Sui, ſibi, ſe, à ſe, & eius poſſeßiuo, ut oſtendimus: nec non ſi ad coniunctionem Sui, ad alias etiam perſonas aliquid agat: ut, Ille uocat me ad ſe, ducit te ſecũ, trahit omnia in ſe: uel quum tranſitum facit in aliquos ſibi coniunctos: ut, Ille miſeretur eorum, qui ſecum uiuunt, uel ſibi parẽtium, uel ſecum degẽtium: dat ſibi fauentibus: incuſat ſecum certanteis: & inuidet ſe indigentibus. Et uidentur hæc omnia poſſeßiuorum uim habere, & ſimilia, nec incongruè huiuſmodi conſtructionem habuiſſe, cum Attici quoq; ſolcant huiuſmodi compoſitis uti in cõſtructionibus. Xenophon ἀπομνημονευμάτων primo: Ἀλλὰ Σωκράτης ἔφη, ὁ καθηγούμενος τὸς πατέρας προπηλακίζειν ἐδίδασκε πείθων συνόντας αὐτῷ σοφωτέρους ποιεῖν τῶν πατέρων. Quòd autem etiam genitiuo, uel datiuo, qui loco ſit genitiui poſſeſſoris, bene additur etiã poſſeſſiuum (ut ſuprà diximus) non ſolùm noſtrorum, ſed etiam antiquorum uſus comprobat. Vergilius in Bucolicis:

Æclog. 3.

Et me Phœbus amat, Phœbo ſua ſemper apud me
Munera ſunt lauri, & ſuaue rubens hyacinthus.

Terent. in Adelph. Suo ſibi hunc gladio iugulo. Plato in Timæo: Μήτ' ἄρα ἀργύριον μήτε χρυσίον μήτ' ἄλλο ποιητὸν κτῆμα αὐτῷ ἴδιον. Et (quod mirum eſt) hoc ipſius τὸ ἴδιον etiam primæ, & ſecundæ adiungitur perſonæ apud illos, ut Iſæus ἐν τῷ πρὸς Εὐκλείδη, οὐκ ἂν τὰ ἴδια τὰ ἐμαυτοῦ: pro quo nos dicimus, meum proprium, & tuum proprium. Dicitur tamen etiam ſuum propriũ illius, ut non putetur abundare ſuum, ſed indubitabilem diſcretionem ſignificare. Illud

quoq;

quoq; notandum, quòd tertiæ perſonæ poſſeſſiuũ ad innumerabiles (ut dicimus) refertur perſonas: quippe cum ad omnia tertiæ perſonæ pronomina, & ad omnia nomina & participia poteſt referri, ut Suus illius, Suus iſtius, huius, eius, Suus Vergilij uerſus, Sua diſcentis diligentia. Primæ autem perſonæ poſſeßiua, & ſecundæ, non egent per ſe prolata adiunctione alicuius genitiui, quum uim genitiui finiti in ſe habeãt: quomodo nec Suus eget genitiuo ſui primitiui, quem in ſe poſſidet, ſed extrinſecus alterius uocis propter multitudinem tertiarum perſonarum. Præter rem fuerit hîc notare tam multas, atque adeò innumerabiles tertias perſonas, quum tantùm una ſit, ſed huius perſonæ innumerabiles uoces. Primùm aliud eſt Suus illius filius, &c. Aliud, Suus eſt Homeri, uel Homero mos, & Suus cuiq; mos. Et apud Catullum: Suus cuiq; innatus eſt error: quoniam hîc accipitur Suus pro proprius, illhic minimè. Deinde nulla illhic reciprocatio, quæ hic eſt: quippe intercedente uerbo inter Suus & genitiuũ datiuum'ue: ſic, Homeri, uel Homero eſt mos ſuus, ſiue mos ſuus eſt Homero: Cuiq; eſt mos ſuus, ſiue mos ſuus eſt cuiq;: Cuiq; eſt innatus ſuus error, ſiue ſuus error eſt innatus cuiq;. Phœbo ſunt ſemper lauri ſua munera apud me, ſiue lauri ſua munera ſunt ſemper Phœbo apud me. De quo genere conſtruendi, poſterius quid ſentiam apparebit. Nam illud exemplum,

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi: Georg. 1.

inutile exemplum eſt, in quo non accipitur Sua pro propria: ſed quomodo quum dicimus: Mittunt ſuos legatos, ſuos milites, ſuas naues, ſua agmina: quo etiã modo accipitur in Terentiano exemplo: Suo ſibi hunc gladio iugulo. quod Sibi, nulla niſi feſtiuitatis cuiuſdam gratia additum eſt, nec ita cohæret cum hoc ablatiuo datiuus ſui primitiui, ut ſit in illis genitiuis, Suus illius, Suus Ariſtotelis, Platonis'ue, nullo pacto ſeparabi-

libus. Nam si separes, iam alterum genus loquendi erit, de quo non loquitur Priscianus hoc loco, Suusq; significabit quod proprius. Separes autem interiecto uerbo, ad hunc modũ: Suus est illius mos, Sua est istius natura, Suus est Aristotelis modus, Suum Platonis genus, Suus est Vergilij uersus, Sua est discẽtis diligentia, sua docentis. Et sine uerbo substantiuo: Suus tenet dolor patrem, suus matrem. nec procul ab hoc abest Vergilianum illud: Fessosq; sopor suus occupat artus.

Quapropter non eadem (ut Prisciano placet) ratio dicendi, Suus est Homeri uel Homero mos, usitatissimum loquendi genus: & Suus Ciceronis filius hæres est patris institutus: quod dici ratio uetat. Nam quòd ait, ad discretionem illius, qui secundum legem non est suus, id est, sub potestate patris legitimi nõ est, nulla ratio est, nisi & doceat sic locutos esse uel legum latores, uel principes, senatum'ue, aut populum, uel prætores, uel Iurisconsultos: qui etiam definitum reliquerunt, qui sui dicantur uel hæredes, uel serui, nunquàm hoc pronomen cum genitiuis huiusmodi copulãtes. Et (ut rationem quoq; addam) Suus hæres, ad eum, cuius quis hæres est, refertur: sicut Suus seruus, ad eum, cuius quis est seruus: ut si dicam: Nemo potest suũ instituere hæredem seruum suũ: & Sua tutela ad illum refertur cuius tutela est, nec aliter dicitur Suus ad discretionem alterius, quàm Meus, Tuus, Alienus. Cùm ergo nihil agat Suus, si apponatur ad Ciceronis filius, palam est redundare, non aliter, quàm in altero exẽplo. Egeo ingenij sui Ciceronis, Benedico ingenio suo Ciceronis: ubi Suus redũdare non aliter quàm in altero exemplo diffitetur Priscianus: sed pro Redundantia dixit, Abundantia. Sanè abundãtia interdũ aliquid causæ habet, redundantia nihil. Nam quò dictionem non dico absurdam, sed otiosam, ac similem membro quod integro corpori (ueluti sextus in manu digitus) adnascitur? quam ipse quoq;

qui

qui ait, tacitè reformidat longè pòst, quum de uocatiuis pronominum agit, inquiens: Itaq; quamuis ad ipsam rerum naturam rectè uideatur posse dici, ô sue fili Euandri: &, ô sua uxor Euandri: ut si dicam Euandrie fili, & Euandria uxor, quum in hoc duæ tertiæ intelligantur personæ, possessoris & possessionis, usus tamen deficit. Cur Prisciane usus deficit? nempe quia deficit ratio, atque ipsa rerum natura: quoniam sue & redundat, & reciprocationem (quod ipsius proprium est) perdit. At tu uis addi etiam propriùm, nec tamen tunc redundare siue abundare Suum, sed indubitabilem significare discretionem. Harum rerum (quum ratio tecum non faceret) si nulla ùspiam reperiebas exempla, tradere præcepta non debuisti. Si reperiebas, & illa debebas proferre, quod feciſſes (opinor) si reperiſſes.

Suus, non caret uocatiuo. CAP. XIII.

QVòd si usus & uitandæ redũdantiæ, & conseruãdæ reciprocationis causa respuit talem uocatiuum, ô sue fili Euãdri, quid faciet neutra obstante istarum causarũ? profectò uocatiuum oportet admittat, quum natura (Prisciano quoq; testante) nõ refragetur. At quo pacto reperiemus nec redundãtem, & reciprocum uocatiuum? id uerò iam superius ostendimus. Si enim illhic, Benedicite domino Angeli sui, id Angeli uocatiui est casus, perinde ac si diceretur, ô Angeli sui, & quale esset, Defendite, adiuuate, protegite Cæsarem uita periclitantem ô amici sui, ô milites sui, ô ciues sui: quid ni uocatiuum suus habere dicendum est? Quòd si nulla huiuscemodi reperiãtur exempla, nec mirum, quia rarò sit opus hoc sermone, & ratio tam ualida est, ut ipsa poßimus esse contenti.

Non tantùm per nominatiuum, quale est, Videt illum suus filius, licere loqui, sed etiam per alios casus. CAP. XIIII.

Sicut in ea quæstione quæ reliqua est ex Prisciani uerbis, sic paulò ante dicentis: Est tamen aliqua differentia in possessiuo tertiæ personæ, cuius nominatiuo tum utimur, quando ad suum possessorem possessio transitionem facit, & non ad aliũ: ut, Indiget illius, uel Ciceronis suus filius: Præstat illi, uel Ciceroni filius suus: Videt illum, uel Ciceronem suus filius: Bene meretur de illo, & de Cicerone suus filius. Similiter passiua quæ à possessore solo fiunt, nominatiuum possessionis exigũt: ut, Amatur ab illo, uel à Cicerone suus filius. Nec non tam nominatiuo, quàm alijs casibus possessiui licet uti, quum possessorem ostendimus extrinsecus facientem transitionem ad aliquam aliam personam pro sua possessione: ut, Rogat me ille, ut suus legat apud me filius, et ut suus doceatur à me filius, & ut sui miserear filij, & ut suo donẽ filio, & ut suum sequar filium, & ut suo potiar filio. Nã cur ad nominatiuũ coarctat hanc regulam? An non hoc per accusatiuum eiusdem generis est? Piget Ciceronis suum filium, Rumor est Cæsari insidiari familiares suos, Constat suum esse Homeri morem, Fugere Pompeium sua interest, Fratris iam pigere incipit uxorẽ suã. Nam per accusatiuum Latinius dici, quàm per nominatiuum, sic, Fratris iam incipit uxor sua pigere, alibi docuimus. Cui simile est illud Quintiliani in Milite Mariano: Nec si sit uitæ cupidissimus, pœnitere eum facti sui potest. Declam. 3.

Quædam reliquiæ præceptorum, quando indifferenter, quando differenter utamur his pronominibus. CAP. XV.

Harum porrò duarum Prisciani regularum, quas nunc ad literam subieci, in posteriore licet pro Suus uti Eius, siue ipsius, id est, genitiuo: ut, Rogat me ille, ut eius legat apud me filius, & ut ipsius doceatur à me filius. In priore nõ item, quod superius quoq; significauimus. Etenim (ut diuersa pro-

mam claritatis gratia exẽpla) non auſim dicere, Phythagorã *uenerabantur diſcipuli eius, ſed ſui: nec,* Quenq; *decet ipſius defenſio, ſed ſua, ſiue ſui, ut apud* Valerium Martialem: *Lib.5.epig.10.*

Et ſua riſerunt ſecula Mæonidem.

Nam id quod in principio negaui ſub ſpeciem tranſitionis cadere, ſua quenque delectant, ſua cuiuſq; ſunt, ſua cuique reddantur, iam admonuimus non poſſe mutare pronomen, quia tunc ſubſtantiuum eſt, Illud *autem ancipitis uſus eſt (quod in poſterum conſultò reſeruaui) quoties per ablatiuum loquimur abſolutum: ut,* Beatus ille eſt, tot ſe uel eum iuuantibus. *Poteſt iam ſecurè uiuere tanta ſibi, uel ei accedente hæreditate.* Quo *in genere nonnunquam uſu uenit, ut per* Se, *non per* Eum, *uel* Ipſum *utique loquendum ſit.*

Quemadmodum in conſtruendo reſoluantur, Sui, Suusq;, in Is, Ipſe, Ille. CAP. XVI.

ET (*quod mireris*) *ab ipſo* Se *incipiendũ, ut apud* Quintilianum *Inſtitutionum primo:* Tradito ſibi puero, docendi *Cap.4.*
peritus ingenium eius in primis, naturamq; perſpiciat. Non *enim dixerim,* Tradito ei puero, Sibi *in* Ei *mutato: aut* Eius & Puero *permutatis: ſic,* Docendi peritus in primis ingeniũ pueri, naturamq; perſpiciat tradito ſibi eo. *Sed magis hoc in* Suus *permittitur, quàm in* Is, *ob id quòd ſequi uult illud in cõſtructione. Ideoq; reſolui in quodlibet trium (de quibus diſſeruimus) pronominum,* Is, Ipſe, Ille, *tanquam affinitatis quodam, aut conſanguinitatis gradu propinquorum: ut apud Senecam: Sæpe in magiſtrum ſcelera redierunt ſua: quod ita cõſtruendũ erit, reſoluendumq;: ſcelera magiſtri ſæpe redierunt in eum, ſiue in ipſum, ſiue in illum.* Nonnunquam *reſolui non poteſt: non modò quando eſt ſubſtantiuum: ut,* Suum cuiq; ſoluatur, Sua cuiuſq; ſunt, *niſi longa & perinde dura circuitione utamur.* Quod cuiuſq; eſt, ei ſoluatur: quæ cuiuſq; ſunt,

ipſius ſunt: ſed etiam quando accipitur pro proprius: ut, Suus
Verg. Aen. 1. eſt Homeri mos. Sunt & ſua donꝫ parenti. Sunt hîc etiam ſua præmia laudi: niſi hîc circuitione utamur: ut, Mos Homeri eſt eius: Dona parẽtis ſunt ipſi, Præmia laudis ſunt illi: quod mihi nõ probatur. Eſt autem & alterum per hæc ipſa tria pronomina reſolutionis genus, ut ſi dicas: Sæpe in magiſtrum ſcelera redierunt ipſius, uel eius, uel illius: quale eſt illud ſuperius ex Quintil. Quomodo & ipſum, & Vergilium ſcripſiſſe manus eorum docent. Reſoluamus enim: Sæpe ſcelera magiſtri rẽdiere in ipſum, uel in eũ, uel in illum: item, Quomodo manus & ipſius & Vergilij docent eos ſcripſiſſe. Sed hoc tranſeo, & cætera, non tam natiua materiæ, quàm adoptiua. Nam gratius facere ſcriptorem exiſtimo, qui nonnihil, quàm qui nihil omittit, ne ſaltem plus magnitudini uoluminis, quàm utilitati legentium ſtuduiſſe uideatur.

PERORATIO OPERIS.

HAEC habui, Ioannes, de pronominum Sui, & Suus reciprocatione, quæ dicerem. Cuius quæſtionis tantùm abeſt ut timeam, nequis tenuitatem, facilitatemq; inſectetur, ut uerear, ne magnitudine potius, ac difficultate deterreatur, & quidem (ſicut initio dixi) Labyrinthea. Etenim me quoq; iuuat ad eius finem, uelut ad exitum Labyrinthi peruenisſe illius Cretenſis (nam complures fuiſſe memorantur) quem Vergilius idem alibi narrat,

Aeneid. 5.
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemq;
Mille uijs habuiſſe dolum, qua ſigna ſequendi
Frangeret, indeprenſus, & irremeabilis error.

Verùm non eſt cur ego iam uercar iſtam legentium (ſi qui modò hunc libellum legent) deſperationem. Nanq; omnem,

quæ

quæ anteà erat, difficultatem, ut illis demerẽ, ipſe ſuſcepi, uniuerſasq; ferè ſcrutatus cæcæ domus ambages, de Labyrintho, ut amphitheatrum facerem, elaboraui, quale in media urbe uiſitur, à Veſpaſiano extructum, aut quale Puteolanum, Campanumue, aut Veronenſe (nam eiuſdem exempla ſunt plurima) mille uias illud quidem habens, ſed ſine cæcitate, ſine dolo, ſine errore, aut (quo magis è uicino ſimilitudinem ſumam) quale ſummi pontificis palatium, quod proximè Nicolaus Quintus ex confuſo, & Labyrintheos anfractus habente auguſtiſſimum reddidit, non tamen aboletis eorum titulis, qui illud ædificarant, exornarantq;, ſed reparatis, atq; magnificentius reſtitutis, ut non immeritò ueteres ſummi pontifices (ſi quis illis harum rerum ſenſus eſt) huic plus, quantùm ad ædificationem pertinet, quàm ſibiſſis debere fateantur, à quo ædificante plus ornamenti acceperunt. Factũ haud dubiè omnium palatiorum magnificentia præclarius. Cui nonnihil noſtrum fortaſſe conferri poterit, qui priſcorum autorum (quantum in nobis eſt) reſtituimus, reparauimusq; dignitatem. Sed quid demens ego qui meum cum illius opere coner ulla ratione comparare? caſam cum regia, tophum cum marmore, æs cum auro, literulas cum excellenti uirtute, ac ſingulari ſapiẽtia: præſertim quum opuſculum hoc non auſim edere, niſi prius ab eo comprobatum, optimo literarum cenſore, nõ ſolùm literarum præſide ac principe? Eſt enim ille, ut ſemper antea doctrinarum omnium cultor, cenſorq;, ita nunc non modò Romani pontificatus, ac Romani imperij, uerùm etiam Romani eloquij moderator & princeps. Quæ tria cuinam poſt homines natos affuiſſe dicemus? id eſt, ad duo priora, hoc tertium acceßiſſe. In primis curam gerendi, ut cùm omnis doctrina, tum uerò lingua Romana (quæ uſitatius Latina dicitur) cunctarum doctrinarum ſeminarium coleretur, &

crescceret: res profectò (si uerè æstimemus) maioris laudis, quàm cætera. Siquidem illa ad nos aliorum iudicio, & interdum inuitos, deferuntur, hoc non nisi iudicio nostro, studioq; contingit. Illa nonnunquam parum rectè administrantur, hoc non uideo quemadmodum non rectè queat administrari. Illa huius operam, atq; opem desiderant: hoc etiam ut illa non adsint, per se potest esse contentum. Itaq; ego Nicolaum Quintum, cum propter alia summum hominem iudico, tum uerò propter id, quòd non tantùm cultor est sapientiæ, sed plurimos etiam cultores efficit, haud iniuria comparandum censeo choro Musarum (si quæ unquam Musæ extiterunt) quæ & sapere ipsæ omnia, & nobis ad capessendam omnem sapientiam autores esse creduntur. Ab hoc igitur Ioannes, cuius tu intimus es (ut ad nos reuertar) oraculum posces, nunquid hic liber tibi dedicatus editione sit dignus.

FINIS.

INDEX EORVM,

QVAE HOC IN LIBRO SCI-

tu digna uidebantur: cuius primus numerus librum, alter libri caput indicat.

A

A	lib.3.cap.66	Abhorreo	5.101
Ab & abs quibus cum literis		Abiegnus	1.4
iungantur	2.29	Abigo	6.16
Abaculi	6.53	Abigeatus, Abigeus	ibidem
Abactores	6.16	Ablatiuus	2.6
Abdico	5.104	Ablatiui & Genitiui affini-	
Abfore	1.26	tas	3.17

Abſtinentia 4.41
Abus habentia nomina in datiuo & ablatiuo 1.1
Ac 2.58
Accedit, 3.45. Accedo, 4.2
Acceptus in conuiuium 5.7
Acceptilatio 5.100
Accerſo 1.23
Acceſſio, Acceſſus 4.2
Acinus 4.26
Accipio ignominiã, &c. 3.75
Accipio 6.7
Accipio excuſationem 5.67
Accipio iniuriam 6.3
Accipio conditionem 4.67. & 5.67
Accipio fidem 5.16
Accola 4.54
Accuſator 4.12
Accuſo 6.13
Accuſationis uerbã 3.32
Accuſatiuus cũ infinitiuo 2.14
Accuſatiuus temporis 3.17
Accuſatiuus p̃ nõiatiuo 3.23
Aceruus 4.49
Acus, Acicula 1.5
Acta, Actiones 4.9
Actio, Actus 4.2. & 32
Actio noxalis 6.35
Actiui ĩ paſſiuũ reſolutio 3.39
Actiui uerbi nitidior uſus 3.49
Actor, 4.32. Actũ eſt, 5.102
Ad, cum uerbis 3.37
Adamo 5.37
Addico, Addictus morti 5.28
Adduco in inuidiam 1.21
Adeò, 2.44. Ad hoc, 2.5
Adiectiua in bundus 1.12
Adiectiuũ ubi collocãdũ 3.25
Adijcio 3.45
Aditum munire, Aditus 5.26
Ad me ſpectat 3.96
Admoueo manum 5.90
Adoleſcentia lubrica 4.101
Adoro 5.11
Ad ſummã, Ad ſummum 6.20
Adſum, 5.51. Aduẽtò, 5.10
Ad tempus 4.112
Aduerbia quædã in im exeuntia 6.20
Aduerbia quædam comparatiua & ſuperlatiua, ſeruiunt accuſatiuo 2.12
Aduerbium diſiunctiuũ quid momẽti ex ſitu habeat 3.26
Aduerſor 5.80
Aduerſus, Aduerto 5.90
Adulatio, Adulor 5.66
Adulterium 6.45
Adultus 1.30
Aduocatus 4.12
Ad uotum 5.70

Aedes, cum deriuatis, 3.7. & 6.40
Aedificare 3.7
Aedificium 6.40
Aediles 4.84. & 3.7
Aedilitius 4.84
Aeditui 3.7
Aegresco 1.22
Aequalis, Aequabilis 4.102. & 6.26
Aerarium 1.6
Aes alienum conflare 5.94
Aestimo 5.20
Aetas præmatura 4.107
Affatim 6.20
Affectatio, Affectio 4.78
Affecto, Affectus ibidem
Affectus sum 5.35
Afficio te iniuria 3.94
Affinitas genitiui et alia. 3.17
Affore 1.26
Africa, Afri 4.85
Agè, Agitè, Agedum 2.16
Agere, 6.51. Age uerò, 2.24
Agere delectum 5.60
Ager 4.55. & 6.41
Ager meus & mei 2.1
Ager restibilis 6.42
Aggrego 3.45
Ago gratias 5.41
Ago tibi gratum 3.75
Albani, Albenses 4.85
Aleator, Aleare, Alea ludere, 1.6
Aliquantisper 2.48
Aliquantò 1.16
Aliquis 3.6. & 3.16
Alius 1.16. & 3.59
Aliter 1.16
Alleuo 5.81
Allocutio præmatura 4.107
Alludere 4.16
Alo, 5.46. Altilis, 1.8
Alter alterum accusat 3.30
Alter 3.59
Aluearium 1.6
Alumnus 6.1
Amamus nos inuicem, mutuò, & pariter 3.74
Amator 5.37
Amatorium 1.6
Ambitio, Ambitus 4.19
Ambitiosus ibidem
Ambulo 5.79
Amicus, Amica 5.37
Amiculum 1.5
Amo, 5.37. Amor, 4.62
Amorem conciliare 5.53
Amoueo manum 5.90
An, An ne 2.17
Anacreon poëta 1.11
Andromeda 5.6

Anguilla lubrica 4.101
Animaduerto 3.69
Animosus 1.21
Anniuersarius 4.108
Anniculus 1.5
Annona 4.35
Annuatim 6.60
Antè uim habet comparatiui 1.16
Antecedẽtis à relatiuo discordantia uenusta 3.19
Ante diem uenire, adesse 4.80
Antehac, ante illud 2.56
Antiqui, 4.5. Aper, 4.42
Apertum, Apertile 1.8
Apes non apis dicendum 1.5
Apparatus belli 5.64
Apparo ibidem
Appellationis uerba 3.92
Appendo 5.82
Appetitus, Appeto 5.7
Apud te 6.54
Aquatilis 1.8
Aratio 4.2
Arbor, 4.27. Arceo 6.16
Arcesso, & Accerso 1.23
Architriclinus 4.34
Arcta mulier 6.38
Area 4.55. & 6.41
Argentarius 4.42. & 44
Argutus 1.30
Armamentariũ, Armariũ 1.6
Armenta, Armentarius 4.42
Armiger 6.1
Arra, Arrabo 6.57
Artificia 4.44
Aruum 4.55. & 6.41
Asciſco, 5.86. Aſcribo, 3.45
Aſcriptitius 1.11
Aſſectari 5.77
Aſſentor 6.66
Aſſeuero 5.87
Aſſideo, Aſſido 5.6
Aſinus, 4.42. Aſylum, 6.19
Aſt, 2.15. Aſter, Aſtrũ, 6.22
Aſſumo, 6.3. Aſſurgo, 5.12
At, Attamen, 2.27. Atq;, 2.58
Atramentarium 1.6
At uerò 3.24
Auctio, Auctionari 4.32
Auctus ibidem
Audiens ſum tibi 3.42
Audio te, & tibi 5.29
Audiui à patre, de patre, & ex patre 3.66
Audire habeo 5.98
Auditorium 1.6
Autor 4.32. & 5.30
Autoramentũ, Autorare, 4.32
Autoritas 3.88. & 4.32
Auerſor 5.80
Auerſus, Auerto 5.90

Aue, 6.30. Auis, 4.45
Aula 4.34
Auricula, Auris 1.15
Auſculto 3.42
Auſpicari, Auſpex, Auſpicium 6.1
Aut 2.17
Autem, Autem non 2.24
Auxilium do, & fero 3.65

B

BAcca 2.28
BBarba, Barbæ 6.14
Beatitudo, Beatus 4.14
Bellum 4.64
Bene 2.52. & 3.87
Bene cenſeo, Bene precor, Bene mereor 3.87
Bene agi cum aliquo 5.102
Benedico, Benedicus 1.10
Beneficentia 4.100
Bene habeo, Bene habet 3.74
Beneuolentiã cõciliare, 5.53
Bergomenſis, Bergomũ 5.85
Biduo, 2.33. Bimus, 1.5
Binoctium 2.33
Binus, Bini codicilli 3.5
Bis centum, Bis mille 3.4
Blandior 5.66
Bombarda 2.34
Bona corporalia, & incorporalia 4.98
Bonitas, Bonum 4.100
Bos, 4.42. Bractea, 4.74
Breuiter 6.20
Bubalus 4.42
Bucca, buccæ 4.52
Bundus finita nomina 1.9
Burdo 4.42

C

CAballus 4.42
Calamariũ, Calcearium 1.6
Calculi 6.53
Calumniator, Calũnior 6.49. & 50
Calumnia 6.50
Camelus 4.42
Campania, 4.85. Cãpus, 4.55
Candeo 6.11
Caper, Capra 4.42
Capeſſo 1.23
Capio ſpem de te 3.81
Capio, Capior oculis 6.3
Capitalis 4.109
Captus 6.3
Cardo, 6.61. Careo, 5.85
Caritas, Charitas 4.42
Carnarium 1.6
Carnoſus, Caro 4.73
Carpo, 6.6. Carptim, 6.20
Cartilago 1.5
Caſtellum, Caſtrum 4.20
Caſtrenſe peculium 6.40

Casus septimus 2.6
Catellus, Catulus 4.71
Cateruatim 6.20
Catamiti 4.110
Cauillari, Cauillatio 6.49
Caupona 4.44
Causa mea, & mei 2.1
Causari, 5.67. Cautus, 1.30
Cædo, Cedo 3.45
Cæsim 6.20
Cœlebs, Cœlibatus 4.106
Celebris, Celebritas 4.96
Cœnaculum, Cœnatio 4.22
Censor, Censorius 1.6. & 4.84
Centum & uigintiquinq; annos natus 3.14
Centeni 3.5
Centurio 6.32
Ceraſum 4.28
Cerebroſus 1.21
Cernere eſt 3.83
Certamen, 4.64. Certe, 2.27
Certum eſt 5.27
Ceruix, Ceruicis duræ 4.36
Ceu 2.36
Cicurare, Cicuris 4.42
Cicur, Cicum ibidem
Cilium, 4.52. Cimbri, 5.10
Circiter 2.7
Circunſcriptio 6.10
Circunſisto, Circunſto 5.49
Circunſpectus 1.30
Citare 6.2
Citra, 2.49. Citro, 2.57
Ciuis, Ciuitas 4.83
Clarus 4.91
Cliens, 4.12. Cliuus, 4.43
Cœpit eum pœnitere 3.46
Cogito 5.20
Collybiſtæ 4.44
Colliberti, Collibertæ 4.1
Collis 4.43
Colloco te in ſpem 3.81
Collum 4.36
Comenſes 4.85
Comes, Comis 4.38
Comicus, Comœdus 4.32
Comitari 5.77
Comitatus 4.38
Commeatus, 3.10. & 4.36
Commendo 3.45
Commentariũ, Cõmentũ, 4.21
Commigro 5.95
Commilitones 4.83
Committo 3.56
Committo ut 2.38
Commune, Comparo 3.45
Comparatio inæqualiũ 3.72
Comparatiua aduerbia ſeruiunt accuſatiuo 2.12
Comparatiui & ſuperlatiui differ

differentia 1.13
Comparatiui natura 1.12
Comparatiui proprietas 1.19
Comparatiui resolutio 1.12
Compareo 5.51
Compendium participij 1.32
Comperendinare 2.33
Comperi 5.24
Compertum est mihi ibidem
Complacitus 1.30
Complodo 5.9
Complura 4.90
Compos 3.34
Componere sarcinas 4.49
Composita ab ac,q;,& 2.5
Cõposita ab en,& ecce 2.15
Cõposita ab olim & diu 2.36
Cõposita à dudum,nuper,& pridem 2.43
Composita à leuo 5.81
Composita à quis,uel qui 3.16
Composita à re 5.63
Composita quædã à præ,per, uel re 5.31
Compositorũ ab esse & fore differentia 1.26
Con præpositio 6.52
Concilio 5.54
Concipio spem de illo 3.81
Concio 4.47
Conciuis 4.83
Conclaue 4.34
Conclusio 1.30
Condictio,Conditio 4.64
Condiscipuli 4.83
Conducibile est 3.49
Conducit 3.41
Conductitius 1.11
Confero 3.45
Confector,Conficio 6.52
Confido 5.47
Conflare æs alienum 5.94
Confluens,1.33.Confore,1.26
Congrus lubricus 4.101
Coniecturæ uerba 3.79
Coniuratio,Coniuro 5.21
Coniunctio quid momenti habeat ex collocatione 3.26
Cõiunctiui modi præteritum à futuro eiusdem quomodo differat 4.28
Conniueo, 4.52.& 6.7
Conscisco 5.86
Consessus 4.2
Consideratus 1.30
Consolatio,Consolor 4.77
Conspicuus 1.30
Conspiro,Conspiratio 5.21
Constat ratio 5.18
Consternari,Cõsternere 5.91
Constitui,Constitutũ est 5.24
Consuetudo 5.5

Consularis, Consul 4.84
Consulo te & tibi 5.40
Consulto, Consultor, Consultus ibidem
Contendo, Contentio 6.4
Contentus 1.30. & 6.4
Conterraneus 4.83
Continens 1.33
Continentia 4.41
Continuò cum nõ & ne 2.30
Contraxi æs alienum 5.94
Contraxi tædium 6.3
Conuenio 3.76
Conuenire habeo 5.98
Conuenit 3.76
Conuentus 4.2
Conuersatio 5.5
Conuitium 6.52
Coopto 5.60
Copia mea & mei 2.1
Copia, Copiæ, arum 4.65
Cordi est 5.22
Corporalis, Corporeus 4.98
Corpulentus, Corpus 4.73
Coxa 4.57
Crapulari, Crapula 5.55
Cras, Crastinus 2.33
Crebresco 1.22
Crepitaculum, Crepitus 4.29
Crimen 4.58. & 5.8
Crudus 4.116
Cubiculum, non à cubili, Cubiliculum 1.5
Cuias, 2.3. Cuius, Cuia, 3.2
Cuiusq; 2.1
Culcitra, 6.46. Culpa, 4.6
Cũ præpositio, 2.6.22. & 39
Cumani 4.85
Cum pace tua 4.18
Cum primum 1.17
Cupido uolucer 4.45
Curo 1.27
Curia, Curiosus 1.21
Cursim, 5.20. Cursus, 6.5
Custodia 4.76

D

DAmnãdi uerba qbus casibus cõstruantur 3.32
Dapes 4.23
Dare facultatem 4.65
Dare operam 4.70
Dare potestatem 4.18
Dare ueniam ibidem
De, 3.66. Debello, 5.62
Decedo, 5.95. Decet, 3.41
Declamator 4.81
Declaro 5.38
Decretum est mihi 5.24
Δέκαρχος 6.32
Decoro, Decor 4.15
Decreui, Decretum est 2.54
Decuriæ 6.32

Decurio, Decurio municipalis Decurio Romanus ibi.
Decus, Decôro 4.15
Dedecus, Dedecoro ibidem
Dedere noxæ 6.35
Deditius 1.11
Dediſco, Dedoceo 5.1
Deduco 5.77
Defatigatus, Defatigor 4.99
Defectio, Deficere 4.6
Defectus 1.30. & 4.6
Defendo, 6.24. Defero, 5.44
Defeſſus, 4.99. Deficio, 4.6
Defore 1.26
Defungor, Defunctus 5.5 & 44
Debiſco, 5.15. Deinceps, 2.56
Delabor 5.59
Deliberaui 5.24
Deliberatum eſt mihi ibidem
Deligo, Delectum agere 5.60
Dementia 3.36
Demereor 5.99
Denigro 5.95
Demum cum compoſitis 6.21
Deniq; ibidem
Deorſum 2.57
Depectus 6.63
Depeculor 6.40
Depoſitarius Depoſitor. 1.6
Deprecor 6.24
Derepetundis pecunijs 1.24
Deſcendo 5.36
Deſciſco 5.86
Deſes, Deſideo 5.65
Deſideratiua uerba 5.23
Deſinet me tædere 3.46
Deſipio, Deſipiſco 5.3
Deſpicio 5.56
Detulit, 5.44. Deturbo, 5.89
Deuenio, Deuoluo 5.56
Dicax, Dicacitas 5.10
Dicere oportet, 3.20
Dicere, Dicta, Dictio 5.10
Dico ſententiam 5.48
Dictio 5.10. & 50
Dicto, Dictum 5.10
Die, Dies, Diecula 4.80
Diem obijt 5.44
Differentia comparatiui à ſuperlatiuo 1.13
Differẽtia infinitiuorum eſſe & fore, et cõpoſitorũ 1.26
Differentia, & numerus officiorũ apud Romanos 1.12
Diligo 5.37
Diluculum 4.80
Diminutiua in ulus, a, um 1.5
Dimitto 3.45
Diſcedo, 5.95. Diſco, 5.1
Diſcordia elegãs relatiui cum antecedente 3.19

Diſcretus,Diſertus 1.30
Diſpicio 5.56
Diſpliceo mihi 5.92
Diſplicentia 5.56
Diſsimulatim 6.20
Diſſoluo 5.94
Diſtributiua 3.5
Diſturbo 5.89
Diſſuadere,5.30. Diu, 2.35
Diuerſa & ſimilis uerborũ ſignificatio,& regimẽ 3.45
Diuerſorium 4.82
Diurnum ſpatium 4.108
Diutinus,Diuturnus 4.107
Do tibi literas,& ad te 3.36
Do auxilium 3.65
Do optionem 4.67
Do fidem 5.16
Docibilis,Docilis 6.26
Docilimus ibidem
Dolco 3.17
Dolor meus,& mei 2.1
Domeſticatim 6.20
Domi,Domus 3.15
Donarium,1.6. Donec,2.48
Dono tibi,& tc 3.43
Donum 6.39
Dormitorium 1.6
Duceni,3.5. Ductilis, 1.8
Ducor in ſpem huius negotij 3.81
Dudum,2.34. Dum, 2.48
Duntaxat 2.41

E

EAdem perſona tanquam alia. 3.64
Eatenus 2.42
E' & Ex,E' regione 5.19
E' re mea, E' republica ibidẽ
Ecce 2.15
Ἐκκλησία Eccleſia 4.47
Eccos,Eccas,Eccum 2.15
Edico,Edictum 5.68
Ediſco 5.1
Effigies,Effingo 5.43
Effiagito 5.58
Eheu, 2.11. Eiulo, 5.52
Elabor 5.59
Elephantus,Elephas 4.42
Eleuo,5.81. Eligere, 5.60
Ellum,Ellam,Ellos,&c.2.15
Elogium 4.66
Emereor,Emerita 5.99
Emeriti ſenes,& boues ibid.
Emigro,5.45. En, 2.15
Enectus fame,& ſiti 6.28
Enimuero 2.24
Eò magis 1.16
Eò,& quò cũ cõparatiuo 1.15
Epiſtola 3.6
Epulum,4.23. Epulæ,ibidem
Eques 6.32

E' renibus 5.19
Ergo, 2.43. Ergo'ne, 2.17
Eripio 5.83
Errabundus 1.9
Eſca 4.53
Eſſe cordi, & in animo 5.22
Eſſe cum caſibus 3.23
Eſſe & fore cum compoſitis 1.26
Eſſendi 1.27
Eſſe parem 5.74
Eſt maturus rei militari 4.107
Eſurio 1.24
Et, 2.58. Ἐταίρως, 4.38
Et geminatum 3.92
Et certè, Et ſanè 2.27
Etiam, 2.50. Etſi, 2.21
Et hoc, & id 2.58
Et hoc non ſine, &c. ibidem
Euentus 1.7
Euidens paßiuè ſumptũ 1.30
Euoluo librum 6.43
Ex, 1.13. & 3.66
Exanimatus 6.28
Exaudio 5.29
Exautoro 6.62
Excandeſco 6.11
Excedo 5.95
Excogito 5.2. & 20
Excretus 1.30
Excubiæ 4.69
Excuſo 5.67
Exemplar, Exemplum 6.33
Exemplarium ibidem
Exequor iuſſa 5.68
Ex æquo 5.19
Exhærcdo 5.104
Exhibeo negotium 5.88
Exhorreo 5.101
Exigo, 5.24. Eximius. 5.35
Exiſtimo 5.20
Exiſtimatio 3.86
Exiſtit, Exto 5.53
Exitialis, Exitiabilis 6.28
Exolctus 1.30
Exſomnis 1.20
Ex, & inter cum interrogatione 1.12
Exoro, 5.29. Expedit, 3.49
Expendo 5.82
Expeto, 5.7. Explicit, 3.41
Explodo 5.9
Exploratum eſt mihi, Exploraui, Exploratores, 5.24
Expoſtulo 5.58
Exprobro 6.44
Expugno 5.62
Ex ſententia habere 5.70
Ex tẽpore, Extẽporalis 5.19
Exturbo 5.89
Ex uinculis 5.19
Ex uſu, utilitate ibidem

F

FAbrica 4.44
Faceſſo 1.23.& 5.88
Facies, 4.13. Facile, 1.18
Facio certiorẽ, iacturã, &c. 3.65
Facio delectum 5.60
Facio gradum 5.25
Facio gratum 5.76
Facio copiam 4.65
Facio poteſtatem ibidem
Facio inuidiam 1.21
Facio paria 5.74
Facio tibi iniuriam 3.94
Facio iter,& uiam 5.71
Facio negotium 5.88
Facio poteſtatem 4.18
Facio ſermonem 5.97
Facio ſtipendia 4.110
Facio ut 2.27
Factio, 4.63. Factor, 4.32
Falſus, 1.30. Fallit me, 3.80
Fama 4.7
Fama mea,& mei 2.1
Famoſus, Famoſa mulier 1.21
Faſces 4.84
Faſtidioſus 1.21
Faſtidium meum,& mei 2.1
Fatigatus, 4.99. Fatuus, 4.113
Febris annua, & quotidiana 4.108
Felix, Felicitas 4.87.et 4.114
Femen, Femina, Femora 4.57
Femoralia, Feminalia ibidem
Fex 5.61
Feræ, 4.42. Ferè, 2.49
Fero, Fero tibi acceptum 5.100
Fero conditionem 4.67
Fero auxilium, et opem 3.65
Ferox, Ferus 4.97
Ferre ſententiã,& legẽ 5.48
Ferri 6.51
Ferruminatio, Ferrumino, Ferrumen, 6.58
Feſſus 4.99
Feſta Septimontalia 4.43
Feſtiuus, Feſtus 4.92
Fictitius, Fictilis 1.8
Ficus, Ficulnus 1.4
Fides pro tormentis 1.5
Fides 5.30
Fides non fidis, Fidicula 1.5
Fiens non dicitur 1.22
Filiaſter, 1.5. Filius, 3.70
Finis, et propoſiti uerba 3.85
Finitionis uerba 3.78
Fingo, 5.43. Fio, 1.22
Fio tibi obuius 3.77
Feßilis 1.8
Flagella, Flagellare 6.47
Flagitium, 4.58. Flagito, 5.58

Fleo, 5.52. Fluuiatilis, 1.8
Fluxus 1.30
Fœneratitius 1.11
Fœnero, Fœneror 5.25
Fœnus 4.59
Fœtificare, Fœtura 4.71
Fœtuosus 1.21
Fœtus, Fœtura, Fœtificare 4.71
Folia 4.68
Fore, & esse cum compositis 1.26
Formidolosus 1.21
Frãgo nauim, & similia 3.75
Fremitus 4.29
Frequens, Frequentia 4.96
Frondes 4.68
Fruges, 4.25. Fruor, 5.5
Frumenta præmatura 4.107
Frumenti copia 4.75
Frutex, Fruticari 4.27
Fuga 6.5
Fundus, Fundum 6.41
Fundare, Fundamẽtum ibid.
Fungor 5.5
Fustigare 6.47
Futilis 1.8
Futurum coniunctiui, quo distet à præterito eiusdem modi 3.28
Futurum participij 1.33

G

GAlli 5.6
Gaudeo, Gaudium 6.12
Gemma, 6.64. Gemo, 5.42
Gena 4.52
Generatim, Generaliter 6.20
Genitiuorum significatio 2.1
Genitiui & Ablatiui affinitas 3.17
Genitor, Genitrix 3.70
Genuinus dens 4.52
Genuino rodere ibidem
Gerundiorum significatio & usus, 1.25. & 27
Germiculum 1.5
Gesta, 4.9. Gestus, Gestio, 4.2
Glans 4.28
Gladiatorium munus 4.16
Glorioſus 1.41
Gradum facio & iacio 5.26
Grammatici audaces & supercilioſi 2.1
Gratiam ago, refero, habeo, & reddo 5.41
Gratiam ineo non dici 5.51
Gratificor 5.76
Grator, Gratulor 5.42
Gratum facio 5.76
Gratus 4.89
Grauis, Grauidus 6.80
Gregatim, 6.20. Greges, 4.42

Gremium 4.37
Γνώθι 6.38

H

HAbeo *ad uotum* 5.70
Habeo *à patre mandatum* 1.25
Habeo cum gerundijs 1.26
Habeo copias omnium rerum 4.65
Habeo audire 5.98
Habeo conuenire *ibidem*
Habeo delectum 5.60
Habeo fidem 5.60
Habeo gratiam 5.41
Habeo in animo 1.25
Habeo iter 5.71
Habeo orationem 5.97
Habeo rationem 5.18
Habeo polliceri 5.98
Habeo ſermonem 5.97
Habeo te excuſatum 5.67
Habeo te loco patris, & ſimilia 3.88
Haud auſpicato 6.1
Hei, 2.11. *Hem*, 2.15
Heri, Heſternus 2.33
Herba 4.27
Heſterno die 4.81
Heu, 2.11. *Hic*, 2.5
Hic mihi gloriatur, &c. 3.52
Hic non eſt cum illo comparandus 3.72
Hinnulus 4.42. & 71
Hio, Hiſco 5.15
Hiſtrio 4.31
Hoc nomine 2.49
Hoc magis 1.16
Holitor, 1.6. *Holus*, 1.6. & 3.9
Homo celebris 4.96
Homo capitalis 4.109
Homo manſuetæ et bonæ conditionis 4.67
Homo maturus, & præmaturus militiæ 4.107
Hortus 1.6. & 3.9
Hoſpes, Hoſpitium 4.82
Hoſpitales *ibidem*
Huc 2.57
Huc ades, pro adſis 5.51
Hypotheca 6.57

I

IAcĕre *fundamenta* 6.41
Iacĕre *gradum* 5.25
Iaculari, Iaculum 6.5
Iam, Iamiam 2.47
Iandiu, Iandudum 2.35
Iamuero 2.24. & 47
Iamolim, 2.35. *Iampridĕ*, 1.34
Iam ueniet, & iam præſens erit 5.51
Ianua 4.8
Icus finita nomina 1.10

Idem, 2.5.& 6.20
Identidem 2.50
Id ætatis, 3.17. Idq̃, 2.58
Id quod, cum alio antecedente, 3.62
Igitur 2.43
Ignominiosa missio 6.62
Ignorans, Ignoranter 4.94
Ignotus 1.30
Ilis terminata nomina 1.8
Illaboratum 5.59
Ille, 2.4. Illhuc, 2.57
Imago mea & mei 2.1
Immigro 5.95
Immunitas 6.39
Impendens, Impendeo 5.42
Impendo 3.45.& 5.82
Imperiosus 1.21
Impero 5.48
Imperatiuo deest prima persona 3.28
Impersonalium quorundam regimen nouum 3.46
Impertio 5.33
Impertior passiuum & deponens ibidem
Impleo, 3.33. Imploro, 5.52
Impono, Impostor 3.95
Imprecor 5.96.& 6.24
Improbare 6.44
Imprudens 4.94
Imprudenter non dici, sed per imprudentiam, siue per ignorantiam ibidem
Impugno 5.62
Imputo 6.44
In, cum uerbis 3.37
In agendo, In cœna 3.91
In animo est 5.22
In annos 6.60
In auro, In æs 3.18
Incedo 5.79
Incessio, 3.45. Incessus, 6.45
Inchoatiua uerba 1.22
Incîdo in æs, uel in ære 3.18
Inciſim, 6.10. Incola, 4.54
Inconsideratus 1.30
Inconsultus 5.40
Incorporeus 4.98
Increpare 4.29
Incumbo 3.44
Incuria 1.21
Incuſo 6.13
Indico, Indictum 5.68
In diem 3.68
Indoles 4.46
Indulgẽs passiue sumptũ, 1.30
Indulgentia, Indulgeo 4.18
Industrius 1.21
Inelaboratum 5.59
Ineo gratiam 5.54
Inest rei & in re 3.45

Infensus, Infestus 4.111
Infestare ibidem
Inficialis status 6.9
Inficias ire, Inficiator ibid.
Infidus 4.103
Infinitiuorum esse & fore differentia 1.26
Infinitiuum interiectum, uel postpositum 3.21
Infinitiuo ubi utendum 1.25
Infinitiuus loco suppositi ibi.
Infra 2.53
Ingenium præcox 4.107
Ingenuus 4.1
Ingredior 5.39
Ingredior in spem 3.81
Ingurgito 5.55
Inhibeo 5.4
In horam, In horas 3.68
Initium, Iniens 5.54
In loco, In locum 3.88
In manibus 5.34
In mentem uenit 3.82
In morem 4.11
Innocuus, Innoxius 6.17
In primis 3.71
Inquilinus 4.54
In rem præsentem 4.112
Insciens, Inscienter feci 4.94
Insignis 5.35
Insomnis 1.20
Instar 6.18
Instituta, Institutiones 4.11
Instratum 6.46
Instructæ naues 5.64
Instruo 5.1
In summa 6.20
Intendo, Intentio 6.4
Inter 1.13
Inter actionem 3.91
Inter agendum, Inter cœnandum ibidem
Intercedit 3.73
Intercludo 5.69
Interdico 3.39
Interim 2.49
Interest cum supposito 2.1
Interrogatio & responsio in diuersit casibus 2.50
Interrogo 5.61
Intersepio 5.69
Interuerto 5.28
Intimus 1.17
Intra 2.53
Introcludo 5.69
Intueor te, & in te 3.59
Inuenio 5.2
Inuerto 5.25
Inuestigo 5.45
Inueteratus 1.30
Inuicem 2.59. & 3.74
Inuidia, Inuidiosus 1.21

Iocus, Iocari, Iocularia 4.16
Ipſe 2.1
Is, 2.5. Is demum 6.21
Iſte, cum aduerbio Iſtic & alijs, 2.4
Ita comparatum ſeu conſtitutum eſt 3.89
Ita cum ſuperlatiuo 1.15
Id reſponſiuum 2.50
Ita pro ualde 2.54
Ita'ne, 2.17. Itaq;, 2.54
Iter facere, & habere 5.71
Item, Itidem 2.50
Iterum 2.56
Iterum conſul 3.59
Iubeo 5.68
Iubendi uerba 3.28
Iucundus 4.89
Iudicij uerba 3.92
Iugerum 1.7
Iugulus, Iugulum petere 4.36
Iugum 4.43
Iuratus 1.30
Iura, Iuris naturalis ſpecies, Iuriſconſultus, 4.48
Iuriſperitus nemo niſi literarum peritus 3. in præf.
Iuriſconſultus 5.40
Iuriſperitus 4.48
Ius naturale, Ius ciuile ibidem
Iuſſus 1.7
Iuſtitium 5.6
Iuuat 3.41
Iuuenta, Iuuentus 4.40

L

LAbaſco, Labo 5.59
Labor, eris, Labor, oris ibidem
Lacertoſus 1.21
Laceſſo 2.23. & 5.14
Laliſio 4.42
Lamentor 5.52
Lamina 4.74
Laniſta 4.16
Lapidare 5.6
Lapillus 6.64
Lapſus 4.99. & 5.59
Laſſus 4.99
Latebræ, Latibula 4.79
Lauo, eiusq; deriuatiua 1.2
Laxus 4.99
Legatio præmatura 4.107
Leges 4.48
Legibus comparatum ſeu conſtitutum eſt 3.89
Lego, & Perlego 5.30
Lenticula 1.6
Lætabundus 1.9
Lætor, Lætus, 6.12
Leues, 6.8. Leuo, 5.81
Liber, libri 9.43
Liberè loqui 4.17

Liberi 3.8
Liberi ingenui 4.110
Liberta 4.1
Libertas 4.17
Libertinitas 4.1
Libertinus, Libertus ibidem
Libra pro pondo 3.13
Licentia 4.17. & 18
Liceor, Licitor 5.28
Licet 2.21
Lictor, Lictorius, Linteārius, 1.6
Litera, Literæ, arum 3.6
Loco patris 3.88
Locorum quorundam nomina, 4.85
Locus celebris & frequens 4.96
Lombardia 4.85
Longè 1.17. & 18
Lotium 1.2
Lubricus 4.101
Luculentus 4.91
Luce, Luci 4.80
Lucrum 3.12
Luctuosus 1.21
Luctus 4.60
Lucus 4.56
Ludere 4.16
Ludibundus 1.9
Ludicrum 1.3
Ludus 4.16
Lues 4.72
Lupus 4.42
Lusio, Lusus 4.16

M

MAcellum 4.35
Maceror, Macesco 1.22
Magis 1.12
Magister, Magistra 4.38
Magistratus officium 4.30
Magna autoritate uir 3.17
Magnificens 1.30
Magni interest 3.3
Magniloquēs, & sua comparatiua, & superlatiua 1.10
Maior, Maius 1.13
Minor, Maximus ibidem
Maiores 6.55
Mala 4.52. Malè 2.42. et 3.87
Maledictum 6.52
Maledicentissimus 1.10
Malleolus 4.26
Malum 6.41
Mando 5.68
Maneo te 5.93
Mango 4.110. & 6.59
Manipulatim 6.20
Marinus, Maritimus 4.95
Margarita 6.64
Mater 3.70. & 4.38

Materia 4.38.& 6.52
Materies 4.38
Matuta dea 4.107
Maturè & Præmaturè ibid.
Matureſco, Maturo ibidem
Maturrimus, Maturus ibid.
Maxilla 4.52
Mea 2.1.& 3.2
Me cum infinitiuo & accuſatiuo 2.14
Meditatiua uerba 1.24
Mei, tui, ſui pronomina 2.1
Membrum 6.10
Membratim 6.10.& 20
Mẽbranæ Pergamenæ 4.85
Meme, 2.2. *Memini*, 3.58
Memoria mea & mei 2.1
Memoria, Memoriter 3.93
Menda 4.6
Mœnia 4.8
Meno, Mentio, Mens, Mentum, Mentior, Menta, 3.58
Menſarius 4.14
Mentula 1.5
Meo dormientis 2.1
Meo iure 6.3
Meo nomine 2.49
Me occupato, & ſimilia 3.64
Mereor, 4.110.& 5.99
Merere 4.110
Meritorius puer, Meretrix ib.
Meſsis 3.24
Metuo 3.27
Meum & mei differunt 2.1
Meum ſolius ibidem
Migro 5.95
Mihi 3.52
Miles 1.14.& 6.32
Miles freqũes ſpectator præliorum 4.96
Miles munificus 6.39
Millia, Mille 3.4
Mimus 4.13
Minimum, Minimè 1.18
Miniſteria, Miniſterium 4.50
Minor 1.13
Minores 6.55
Minoris emi 3.1
Minus 1.12
Mirari ſe 5.92
Mirificiſsimus 1.10
Mis, tis, ſis 2.1
Miſerere poteſt, Miſertum eſt, 3.46
Modeſtia 6.41
Modi tres quibus actiuum in paſsiuum reſoluitur 3.39
Moleſtia afficere, Moleſtare, 4.111
Moleſtia 6.8
Mollis 4.115
Momenta 4.41

Momentum 6.41
Monumenta 4.75
Morbus capitalis 4.109
Moratus, Morigeratus 4.104
More maiorum comparatum eſt 3.89
Morigeror, Morigerus 4.104
Moroſus 1.21
Moror te, 5.93. Mos, 4.11
Mulier 6.38
Mulier famoſa 1.21
Mulus 4.41
Multò 1.16.& 18
Munus 6.39
Munerarius 1.6.& 4.16
Municeps 4.83.& 6.39
Munificus ibidem
Municipatim 6.20
Munire uiam 5.71
Munimenta 4.75
Murus 2.8
Muſculus 1.5
Mutuò aduerbium 2.59
Mutuò amare 3.74
Mutuo, as, Mutuor 5.25
Myſterium 4.50

N

NActus ſum 5.2
Nam, Nanq; 2.55
Nam quod ibidem
Naſcor 3.45
Natales, Natalia 4.10
Natalis, Natalitius ibidem
Natus 3.70
Natura cõſtitutũ, cõparatum, & præſcriptum eſt 3.29
Natura comparatiui 1.12
Natura ſuperlatiui 1.14
Naues inſtructæ & ornatæ 5.64
Næ, 6.39. Ne, 6.29. & 2.14.& 17.& 3.29
Nec, Nec enim ibidẽ.& 2.58
Neceſſe eſt 3.49
Necubi 3.27
Nec uerò 2.58
Necatus, Nectus 6.28
Ne dicam 3.20
Nedum 2.18
Negationis uſus 3.27
Nego 6.9
Negotium. 4.61.& 5.88
Nemo noſtrum, nõ noſtri 2.1
Nempe 2.27
Neq; autem 2.24
Neq; id ſine, Neq; enim 2.58
Neq; hoc, Neq; illud ibidem
Nequaquã, Neutiquam 3.27
Neuter neutrum accuſat 3.30
Ne'ue 2.17
Nihil ad te 3.90

Nihil ad Perſium ibidem
Nihil,& Niſi 3.54
Nimirum 2.27
Ningit 3.40
Niſi, 2.19.& 3.29.54
Nobilis 5.35
Nocentes 6.17
Noctè 6.80
Nomina diminutiua 1.5
Nomina in bundus 1.12
Nomina in arius 1.6.& 21.
Nomina in aſter 1.5
Nomina in ceus,eus,itius 1.11
Nomina in er,uel in ellus 1.5
Nomina in icus 1.10
Nomina in io 3.86.& 4.2
Nomina in orius,et ĩ oriũ 1.6
Nomina in oſus 1.21
Nomina in rium 1.6
Nomina adiectiua in tilis ſilis & xilis 1.8
Nõia quorundã locorũ 4.65
Nominatim 6.20
Nõiatiuus p accuſatiuo 3.23
Nõiatiuus pro uocatiuo,3.22
Nominum criminalium, & pœnalium regimen 3.32
Non 2.50.& 3.28
Non autem 2.24
Non continuò, protinus, ſtatim 2.30
Non, & niſi, cum alijs uerbis, 3.29
Non placeo mihi 5.92
Non pridĕ,Nõ ita pridĕ 2.34
Non quia, Non quo, Non ut, Non quòd 2.37
Non me fugit,& ſimilia 3.80
Nõ modò 2.18.& 31.et 3.27
Non ſcio, & non uolo, barbara 6.39
Non ſolùm,Non tantùm & 31.& 3.27 2.18
Noſtras 2.3
Notabilis 5.35
Nouacula 1.5
Noualis 6.42
Noui copias tuas 4.65
Nouiſsimè 2.50
Nouitius 6.59
Noxa,Noxales actiones 6.35
Nudiuſtertius Nudiuſquartus 2.33
Non 2.50
Numen,Nutus 6.27
Numeralia 1.14.& 3.5
Numeralium uſus, & ordo 3.5.& 14
Numerorum ordo 3.14
Nummularij 4.44
Nunc 2.51
Nunquando 2.50

Nuntium,Nuntius 6.15
Nuper 2.34
Nuſpiam,Nuſquam 2.28
Nutrio,Nutrix 5.46
Nuto 5.84
Nutus 6.27
Nux 4.28

O

O 2.13
Obeo 5.44
Obiter 2.49
Obruo 5.55
Obſeruantia 4.3
Obſeruatio,Obſeruo ibidem
Obſes 6.31
Obuio 3.77.& 5.107
Obuius tibi fio, Obuius ſum tibi,& ſimilia 3.77
Occupatio,Occupatus 5.57
Occupo ibidem
Occurrit mihi 3.82
Otium 4.61
Oculi lubrici 4.101
Odioſus 1.21
Odor 3.9
Odium 1.21
Odium capitale 4.109
Offendo 5.2
Offero electionem 4.67
Officia 4.30.& 50
Officina 4.44
Officium 4.30.& 6.39
Olim,Olimiam 2.35
Olus 3.9
Omnium rerum copias habeo 4.65
Onager 4.42
Opem fero 3.65
Opera,ræ,Operæpretiũ 4.76
Operoſus 1.21
Oportet legere libros 3.49
Opinio 3.86
Opifices 4.44
Oppetere 5.44
Oppidatim 6.20
Oppidum 4.20
Oppidum frequens 4.96
Oppignero 6.57
Opprobrium 6.44
Oppugno 5.62
Opus 4.76
Opus agere 5.99
Oratio 6.36
Orationis copia 4.65
Orator 4.81
Orbitas,Orbus 4.106
Ordo 4.14
Ordo numerorum 3.14
Oriundus 3.57
Ornatus nauium 5.64
Orphanus 4.33

Oro 5.29
Os 4.52
Oſtendo cũ alijs uerbis 5.72
Ouis 4.42

P

PAbulum 4.53
Pacatus ſum, Pacificatus ſum 5.73
Pædor 6.25
Pallium 6.46
Pallax, Πάλλαξ 6.48
Pampinarium 1.6
Pannoſus 1.21
Par 5.74
Paraſitaſter 1.5
Paraſitus 4.51
Parentheſis 3.11.& 84
Parens 3.70
Parentalia, Parentare 4.23
Parem eſſe 5.74
Paria facere ibidem
Paries 4.8
Pariter 2.32
Parit mulier filium 5.13
Pars mea, & mei 2.1
Partio 5.33
Partior 5.33.& 3.45
Particeps 3.45
Parturio 1.24
Participia per bellè infinitiuo adiuncta 1.25
Participij compendium 1.32
Participia in ens in ſubſtãtiuũ tranſeuntia 1.33
Participiorum copulatio cum infinitiuo fore 1.26
Participium futuri tẽporis in nomen tranſiens 1.33
Participiũ præteriti actionẽ, præſentis paſſionem ſignificat 1.30
Participium præſentis tempo ris, pro prætcrito poni 1.31
Parui intereſt 3.3
Parumper 2.48
Paſco, Paſcor 4.53
Paſſim 6.19
Paſſiui uſus elegans 3.49
Paſtio, Paſtus 4.53
Pater 3.70.& 4.38
Patres 6.55
Patrocinari 4.12
Patrocinium, Patronus ibidẽ
Paucis diebus 3.53
Pauliſper 2.48
Paulò 1.16
Peccatum capitale 4.109
Pecora, Pecudes 4.42
Peculatus, Pecunia 6.49
Peculiaris, Peculium ibidem
Pecuniarum copia 4.65
Pediculus, uel Pedunculus 1.5

Peius 2.52
Pellex 6.48
Pello 6.47
Pellucidum 5.31
Penarium 1.6.& 4.35
Pendo,& inde cõpoſita 5.82
Penes 6.54
Penetrabilis,Penetralis 6.26
Penetro 6.57
Penſilis 1.8
Penuria 4.62
Penus 4.35.& 6.56
Per 2.48.& 3.64
Per,& q̃ cum gradibus, 1.17
Per,cum compoſitis 5.30
Peragere reum 5.30
Perago iuſſa 4.68
Perceptibilis 6.26
Percontor 5.61
Perditus 5.31
Peregrinus 4.82
Perĕdie,Perĕdinus dies 2.33
Perfero 5.30
Perfidus 4.103
Perfluo,Perfuga 5.31
Perfunctus 5.44
Pergamenũ,Pergamum 4.85
πόρίδιεωνα 4.23
Perinde 2.50
Periodus 6.10
Periratus,Periurus 5.31
Perlego 5.30
Perlucidum 5.31
Permiſſus,Permiſſu 1.7
Permaneo 5.30
Per meipſum,teipſum 3.64
Permitto 5.68
Pernocto,Pernox 5.30
Peroratio,Peroro ibidem
Perpendo 5.82
Perpeſſus 5.31
Perpluo ibidem
Perquàm 1.17
Perſcribo 5.30
Perſequor 5.32
Perſona 6.34
Perſpicuum 5.31
Perſuadere,Perſuaſio 5.30
Pertinax 5.31
Peruenio 5.56
Peruerſus 5.31
Peruigil,Peruigilo 5.30
Perueſtigo 5.45
Peßimè 2.52
Peſtilentia,Peſtis 4.72
Petere iugulum 4.36
Peto 5.58
Petulans 4.105
Petulantia ibidem
Φάρμακον 4.4
Philomela 6.20
Philoſophaſter 1.5

Pigere 3.46
Pignero, Pignus pigner. 6.57
Pigneratitius 1.11
Piſcis, Piſciculus 1.5
Placatus ſum 5.73
Placeo mihi 5.92
Plango 5.52
Plantarium, Plantæ 1.6
Platea frequens 4.96
Plenus 3.33
Plerique, Plerunque 4.90
Plicatilis 1.8
Ploro 5.52
Pluit 3.40
Plumbatura 6.58
Pluralis, pro ſingulari abuſio, 3.11
Plura 4.90
Pluris 3.1
Pluſculus 1.5
Pluuiatilis 1.8
Poëta 4.32
Pœnitet 3.46, & 4.18
Polliceri habeo 5.98
Poma cruda 4.116
Poma præcocia, præmatura, & ſerotina 4.107
Pomarium 1.6
Pomeridianum ibidem
Pomum 4.28
Pompa 4.39
Pondo 3.13
Pono, conditionem 4.67
Populabundus 1.9
Populnus 1.4
Populus frequens 4.96
Porcus 4.42
Porrò 2.24
Porta 4.8
Portari 6.51
Portitor, Portorium 1.6
Poſco 5.58
Poſſeßio 6.41
Poſſet te pigere 3.46
Poſſeßiua nominum quorundam locorum 4.85
Poſt, uim habet comparatiui 1.16
Poſteri 6.55
Poſteriores ibidem
Poſtremus 3.31
Poſt hac, Poſt illud 2.56
Poſtridie 2.10. & 33
Poſtulatio præmatura 4.107
Poſtulo 5.58
Poteſtas mea & mei 2.1
Potio, Potus 4.4
Potiri, Potitus 3.34
Potißimũ, non potißimè 6.29
Poto, eiuſq; deriuata 1.2
Potorium 1.6
Prauum 6.40

Præ,in compositione 3.31
Præcepta,Præceptiones 4.11
Præcipio 5.68
Præclarus,Præclarè 4.91
Præcoquus 5.11
Præcox 4.107.& 5.31
Præditus 5.15
Prædium 6.40
Prægnans 1.33
Prælium 4.64
Prærnaturus 4.107
Præ me fero 5.17
Præparo 5.64
Præpositiones accusatiuo,& ablatiuo iunctæ 1.27
Præripio 5.68
Præscribit ratio 8.89
Præ se fert,Præ se ducit 5.17
Præfert, Præ se gerit ibidem
Præsens 1.33.& 4.112
Præsentaneum 4.112
Præses,Præsideo 5.65
Præsides hoïes,Præsidiũ 5.66
Præstans 4.121
Præstare 6.16
Præsto sum 5.51
Præsul,Præsum,Præsid. 5.65
Præterquàm 3.54
Prætor,Prætorius 1.6.et 4.84
Præteriti distantia inter futurum coniunctiui modi 3.28
Prætcritum pro futuro 3.48
Prænaricatio, Prænaricari, 6.50
Prænaricator ibidem
Precor 5.96.& 6.24
Pridem 2.34
Pridie aduerbium 2.10.& 33
Pridianus 2.33
Prima luce, Primis tenebris 4.80
Primis tenebris, prima nocte 4.80
Prima die,ac nocte ibidem
Primipilaris,Primipilus 4.84
Prior,primus 1.13.& 3.31
Princeps 1.18
Priscus,Pristinus 4.86
Priuatim & Priuatè 6.20
Probrum 6.44
Procacitas,Procax 4.105
Proconsul 4.84
Procul 2.11
Procul dubio 5.49
Profectò 2.27
Profluens 1.33
Profore 1.26
Profusus 1.30
Prohibeo 5.4
Proinde 2.50
Promontorium 4.43
Pronomina mei,tui,sui 2.1

Pronuba 6.1
Pronuntio memoriter, non memoria 3.93
Procœmium 5.54
Procœmium apparatum 5.64
Propediem, Propemodũ 3.68
Propius urbem 2.12
Properatim 6.20
Propono cũ alijs uerbis 5.72
Propoſitiones, & rationes interdum confundi 3.50
Proprætor, Proquæſtor 4.84
Proprietas comparatiui 1.19
Proſequor 5.22
Proſper 4.87
Proteruia, Proteruus 4.104
Protinus cũ particula nõ 2.30
Prouinciatim 6.20
Prouoco 5.14
Proximè hoſtem 2.12
Proximus 1.17
Prudens feci 4.94
Pudor 4.195
Pueri catamiti 4.110
Pueri meritorij ibidem
Pugillares 5.8
Pugna 4.64
Pullaſtra 1.5
Pullus 4.71
Pulſare, Pulſatio 5.47
Punctum 6.41
Punctim 6.20
Punio 3.69
Pupillus 4.33

Q

Quadringeni, Quadringenti, Quadrageſima 3.5
Quadrimus 1.5
Quadrinoctio 2.33
Qualitas 6.34
Quam pro quantum 1.17
Quàm, ubi deceat 3.54
Quàm pridẽ, Quã dudũ 2.34
Quàm cũ gradibus 1.17.et 18
Quamuis ſub dictione, tamen, ſubintelligi 2.40
Quàm ut, quàm qui, quàm pro 1.17
Quamobrem 3.43
Quamuis 2.21
Quãdo, Quandoquidẽ, 2.42
Quando utimur nominatiuo pro uocatiuo 3.22
Qua pietate es 3.74
Quanquàm 2.21
Quanti, Quanticunq; 3.1
Quanti intereſt 3.5
Quantum & tantum indifferenter iunguntur cum tanto & quanto 1.16
Quare, Quapropter 2.43

Quartum consul 3.59
Quasi 2.36
Quatenus 2.42
Quaternus 3.5
Quatriduo 3.53
Que, coniunctio enclitica 2.58
Quemadmodum 2.54
Quæsitum est 5.24
Quæsiui te ab ostio, ex ostio, de ostio 3.66
Quæstus, Quæstibus 3.12
Questus, Questubus ibidem
Quæstor, Quæstorius 1.6. & 4.84
Quæstuosus 1.21
Quia 2.31
Quicquid, Quicunq; 3.16
Quid 1.13. & 3.16
Quid ad te 3.90
Quid est nisi 3.54
Quid interest inter præteritum & futurum coniunctiui modi 3.28
Quidq; 1.15
Quidam 3.16. & 63
Quidem 2.23
Quin, Quinetiam 2.45
Quippe 2.27
Quippiam 3.16
Quis 1.13
Quis et is in parenthesi 5.84
Quis cui præponendum 3.30
Quisquis, Quicunq; 3.16
Quispiam, Quisquam 3.63
Quisq; 1.14
Quisq; cum uerbo, aut participio 3.60
Quod, pro quæ res 3.61
Quò, & eò 1.15. & 2.37
Quod autẽ, Quod uerò 2.55
Quòd cõiunctio 2.20. & 39
Quòd scribis gaudeo, et quòd scribas gaudeo 2.20
Quodcunq; 3.16
Quodq; 1.15
Quò minus, Quò secius 1.12
Quomodo 2.54
Quoniam 2.27
Quoquo 3.16
Quoquo uersus 2.8
Quôq; ablatiuus 1.14
Quoq; 2.58
Quorundam locorum nomina 4.85
Quotannis 6.60
Quotidiana febris 4.108
Quotidianus ibidem
Quoties 2.49
Quot modis iubemus 3.28
Quotus 1.14
Quum 1.39

R

Rapio 5.83
Raptim 6.20
Rasilis 1.8
Ratio 6.36
Rationem habere, Ratio constat, Rationem ducere 5.18
Rationum, & propositionum inculcatio 3.50
Re 5.31
Re composita 5.63
Recaluaster 1.5
Recedo 5.95
Receptor 4.82
Reciprocatio fol. 499. cap. 3
Recludo 5.63
Reconcilio 5.54
Recordationis uerba 3.82
Recrudesco 4.116
Reddo, pro do 2.56
Reddo gratias 5.41
Redeo 2.56
Reditus parenthesis 3.11
Reduco 5.77
Refero ad Senatum 5.100
Refero gratias 5.41
Refero tibi, & ad te 3.38
Refert cum suppositio 2.1
Refercio, Refertus 3.33
Refigo 5.63
Refragor 4.70
Regimen nominum criminalium, & pœnalium 3.32
Regimen uerborũ cũ diuersa eorum significatione 3.45
Regionatim 6.20
Relatiui cum antecedẽte discordia elegans 3.19
Religiosus 1.21
Remaneo 5.63
Remigro 5.95
Reperio 5.2
Repeto 5.63
Repetũdarũ, Repetũdis 1.34
Repignero 6.57
Repo, Repto 6.5
Reporto 6.51
Reposco 5.63
Repono in te spem 3.91
Repositorium 1.6
Repurgo 5.31
Reputo 6.44
Resciscо 6.23
Respondeo 3.45
Rospondeo subauditum 3.47
Reses, Resideo 5.65
Resipisco 5.3
Resigno, retego, retexo 5.63
Reuertor 2.56
Rheginenses, Rhegini 4.85
Rhetor 4.81
Ridiculus 1.5

Rixa 6.61
Rogationes 4.49
Rogatos uelim 1.27
Roma urbs Septicollis 4.43
Roſarium, Roſetum 1.6
Rumor 4.7
Ruri 4.80
Rurſus 2.56

S

Sacellus, la, lum 1.5
Sacrarium 1.6
Sacrilegium 6.4
Salij 5.65
Salio, Saltatio, Saltus, Salto 5.103
Saltus ibidem, & 4.56
Saluber, bris 4.83
Saue, Saluebis 6.30
Salueto, Saluco, Salutare ibid.
Saltifer 4.88
Saltim, Sanè 2.27
Sanus 4.98
Sarcina, Sarcinam componere, uel colligere 4.49
Sarmentum 4.26
Satio uerbum, Saturo 5.78
Saxatilis 1.8
Scala 3.13
Scaturio 1.24
Sciens feci 4.94
Scilicet 2.60
Sciſcitor 5.61
Scitus 1.30
Scomma 5.10
Scribo 5.30
Sculptile 1.8
Scurra 4.51
Secunda uice conſul 3.59
Secius 1.12
Sectile 1.8
Sector 1.2
Secundum præpoſitio 2.46
Secundus 1.18
Secus uim habet comparatiui 1.16
Sed cum relatiuo 3.27. & 37
Sed ſaltem, Sed certè, Sed uel 3.27
Sed cui 3.61
Sedeo 5.6
Sedicula 1.5
Seditio 4.63
Seges 4.95
Segetes præmaturæ 4.107
Semel 6.20
Sementis 4.24
Seminarium 1.6
Semiſomnus 1.20
Senator 4.84
Senatorius 1.5. & 4.84
Senatus frequens 4.96
Senatuſconſultum 5.100

Senecta, Senectus 4.40
Senes 4.5
Senilis ætas matura 4.107
Senium 4.40
Sensibilis, Sensilis 6.26
Sentina 6.61
Separatim 6.20
Sepulcra 4.75
Septicollis urbs Roma 4.43
Septingeni, Septingenteni 3.5
Septimontalia festa 4.43
Series 4.14
Serio 4.16
Sero, Serotinus 4.107
Seruitium, Seruitus, Seruitia 4.50
Sese 2.2
Sessilis 1.8
Sexceni 3.5
Si subauditur 3.48
Sic, Sicq; 3.50. & 54
Sicut, Sicuti 2.36. & 54
Sicubi, Sicunde 3.27
Sido 5.6
Sidus 6.22
Signa pro operibus sculptilibus 4.115
Significatio, & regimen uerborum uarium 3.45
Siliqua, Siliquastrum 1.5
Similis tui, uel tibi 3.45
Simonia 4.19
Simul 2.32
Sin, & cõposita 1.12. & 2.26
Sinus 4.37
Si non, cum uerbo 3.29
Singularis 1.15. & 5.35
Siquidem 2.25
Sis, 2.1. Sis frequens, 4.96
Sisto 5.6. & 6.3
Situs 6.23
Siue 2.17
Soboles 4.27
Socius, Sodalis, Sodalitas 4.37
Solamen, Solatiũ, Solor 4.77
Solicito 5.7
Solus 3.61
Solstitium 56
Soluendo esse 1.7
Solummodo 241
Solutilis 1.8
Somnus, et eius cõposita 1.20
Sordes 5.61
Sortior 5.33
Spargo humũ floribus 4.101
Spatium annuum, & diurnum 4.108
Species generi præponitur 6.22
Spectacula 4.69. & 16
Spectat 3.96
Spei uerba 3.81

Spero 5.47
Spem,metũq; ostendere 5.72
Sponte 2.57
Statim,cũ particula non 2.30
Stator,Statum 5.6
Status inficialis 6.9
Stella 6.22
Sterno 6.46
Sterno lectum pallio 4.101
Stipendia facere 4.110
Stipendiarius 1.6
Sto 1.6
Stolidus 4.113
Stomachosus 1.21
Strages 4.49
Stragula 6.46
Stramentitius 1.11
Strepitus,Stridor 4.26
Strictim 6.20
Structilis 1.8
Strues 4.49
Studiosus 1.21
Stultè,Stultus 4.113
Stuprare,Stuprum 6.45
Sua 3.2
Suadeo,Suasor 5.30
Subijt mihi,& me 3.82
Subinde 2.50
Subleuo 5.81
Subsido 5.6
Subsidium 5.65
Subter 2.53
Suburbana 4.20
Succurrit mihi 4.82
Suffragia,Suffragor 4.70
Sui 2.1
Sulphuraria 1.6
Summatim 6.20
Sum maturus audiendæ philosophiæ 4.107
Sumo 6.3
Sum positus in hac conditione 4.67
Sũ præmaturus militiæ 4.107
Sumptuosus 1.21
Sum tibi audiens 3.42
Sum tibi obuius 3.77
Super 2.53
Super cœnam 3.91
Superioribus diebus 3.53
Superficies 4.31
Superlatio 1.3
Superlatiui aduerbia seruiunt accusatiuo 2.12
Superlatiui resolutio 1.12
Superlatiui nois natura 1.14
Supersum 5.53
Supini 3.44
Supinum in tum 1.28
Supinum in tu 1.29
Suppetias uenire, suppetiæ 6.9

Supplico 5.11
Supplicium capitale 4.109
Supplicium ſumo 6.3
Supplodo 5.9
Supra 2.53
Surdaſter 1.5
Surſum, & Deorſum 2.57
Suſcipio curas & ſimilia 6.3
Suſpicio 5.56
Suſtulit pater filium 5.13
Sutilis 1.8
Sutrina, 4.44. Suus, 2.2
Suum quiſq; 3.60
Sylua 4.56
Syncerum 6.37
Synecdoche 3.17
Συναίτης 4.38

T

TAberna, Tabernarij 4.44
Taberna meritoria 4.110
Tabellarium 1.6
Tabulæ 4.115
Tacitus 1.30
Tam 1.16. & 18
Tamen, qua de cauſa ab oratione quandoque abijciatur 2.40
Tamen cum relatiuo 5.61
Tametſi 2.21
Tandem, 6.21. Tandiu, 2.35
Tanquam 2.36
Tanti, Quãti, cũ cõpoſitis 3.1
Tanti intereſt 3.3
Tantiſper 2.48
Tantum 2.44
Tantũ abeſt, Tantũ non 2.31
Tantum & tantò quibus iungantur gradibus 1.16
Tantundem, Tantidem 3.1
Tædere 3.46
Tectorium 1.6
Temere 2.49
Temperantia 4.41
Tempus pro tempore poſitum 3.48
Tẽpus cõtinuũ per accuſatiuũ ſignificari fãlſum eſſe 3.53
Tenebræ 4.80
Teneo memoria 6.3
Tentorium 1.6
Tenus 2.8. & 9
Tergiuerſator, Tergiuerſari 6.50
Ternus 3.5
Ter cõſul, Tertiũ conſul 3.59
Terra, Territorium 4.83
Terræ gremium 4.37
Tertia uice conſul 5.59
Teſtamentum 6.36
Tete & tutu 2.2
Textilis 1.8

Tharsis 5.6
Thebani, Thebæi 4.85
Theca 1.6
Θῆλυς 6.38
Tibi uacans 3.53
Timeo 1.25
Timeo tibi, Timeo te 3.45
Tinctilis 1.8
Titubo 5.84
Toga, Togati 6.46
Tollo 5.13
Tornatilis, Tortilis, Tonsilis 1.8
Tractim 6.20
Traijcio 3.36
Tragœdus, Tragicus 4.32
Transfero 3.35
Translucens 5.31
Transmarinus 4.95
Transmaritimum ibidem
Transmigro 5.95
Trapeza, Trapezita 4.44
Treceni, Triceni 3.5
Tribunus, Tribunitius 4.84
Tributarius, Tributorius 1.6
Triclinium 4.34
Triduo 2.33. & 3.53
Trimus 3.5. & 1.5
Trinoctio 2.33
Trinus, Trinitas 3.5
Trinum nundinum ibidem
Tripudium 5.103
Triumphalis 4.84
Triumphator ibidem
Triuialis scientia 4.16
Tua, Tua interest 3.2
Tui 2.1
Tum, 2.22. Tum uerò, 2.24
Tuo ipsius 2.1
Tuo nomine 2.49
Tuos qui 2.1
Turba 6.61
Turbo, binis ibidem
Turchia, Teucria 4.8
Turmatim 6.20
Tutu, & tete 2.2
Tutus 1.30
Tuus 2.1

V

VAcillo 5.84
Vaco, Vacat 5.85
Vadatus, Vas 6.31
Vadimonium ibidem
Valde 1.18
Vale, Valeo, Valeant 5.30
Valetudo 6.18. & 6.30
Valetudinarij 6.30
Væ 2.11
Vbera lacte grauida 6.7
Vbertim 6.20
Vbi collocãdũ adiectiuũ, 3.25
Vbi primùm 1.17

Vbiq; 6.19
Ve 2.17
Vectatio, Vector 3.86
Vectigal 4.59
Vel 2.17
Velut, Veluti 2.36
Venalis 4.93
Venalitiarij 6.59
Vendibilis 4.93
Vendico 5.8
Veni, uenito 3.28
Venia 4.18
Veni in opinionem, ſuſpicionem, obliuionem, &c. 3.86
Venire in mẽtem 1.25. et 3.82
Ventito 5.10
Venuſte diſcordat relatiuum cum antecedente 3.19
Verba ad autoritatem pertinentia 3.89
Verba ad finem operis pertinentia 3.85
Verba ad finitionem pertinentia 3.78
Verba ad coniecturam pertinentia 3.79
Verba ad notitiam pertinentia 3.80
Verba ad ſpem pertinentia 3.81
Verba ad recordationẽ pertinentia 3.82
Verba ad uiſionem pertinentia 3.83
Verba deſideratiua 1.23
Verba quãdo uenuſte in oratione aut deſunt, aut redundant 3.47
Verba motus 1.27
Verbalia in atio 1.2
Verba in fio 1.22
Verba in rio meditatiua 1.24
Verba præteriti temporis, pro futuri 3.48
Verba inchoatiua 1.22
Verba motus ad quem 1.25
Verba indefinita 1.28
Verba pretij cum caſu 3.1
Verba præteriti, pro futuro 3.48
Verbera, Verberatio 6.47
Verberare ibidem
Verbo paſſiuo, ubi nitidius utimur, ubi actiuo 3.49
Verborum uarium regimen, & ſignificatio 3.45
Verbum cui perſonæ, generi & numero reſpondere debeat 3.24
Vereor ut, & ne 3.27
Verna, uernaculus 1.5
Vero 2.24

Versicolor 6.55
Versicoloria, riæ ibidem
Versilis 1.8
Versus 2.8
Vertex 6.11
Vescor 4.53
Vesperi 4.80
Vespertilio 4.45
Vestiarium 1.6
Vestigo 5.45
Vestras, & nostras 2.3
Vetatio non uetitio 1.2
Veterator 6.59
Veto 6.9
Veteres 4.5
Via 3.66
Viam facere 5.71
Viam munire ibidem
Vicatim 6.20
Vicinia, Vicinitas 4.20
Vicißim 2.59
Vicus 4.20
Victito 5.10
Victus 6.56
Videlicet 2.60
Videor uenustè usurpatum 3.51
Video te accusatũ, &c. 1.28
Videre licet, Videas 3.83
Vigiliæ 4.69
Villa 6.41
Vindico, Vindicta 5.8
Vir 3.70
Vir magnæ, paruæ, mediocris conditionis 4.67
Virgo 6.38
Viritim 6.20
Virtuosus non dicitur 1.21
Virtutis, & uitij indoles 4.46
Viso 1.23
Vitabundus 1.9
Vitium 4.6. & 5.8
Vitium capitale 4.109
Viuarium 1.6
Vltro citroq; 2.57
Vllus 3.63
Vmbratilis 1.8
Vna 2.32
Vnio 6.64
Vnus 3.67
Vnus aut alter 3.59
Vnusquisq; 1.14
Vocatiui in nominatiuũ mutatio 3.22
Vocare in inuidiam 1.21
Vocaui te à uia, è uia, de uia 3.66
Vociferor 5.52
Vocor in spem 3.81
Volatilis 1.8
Volitare, Volatus 6.5
Volo 3.49

Volucris 4.45
Volumen 6.43
Voluptuosus 1.21
Vrbani uici 4.20
Vrbs Roma ibidem
Vrbs frequens 4.96
Vrbs Septicollis Roma 4.43
Vsquam 6.19
Vsq; 2.8.& 4.112
Vsqueadeo 2.44
Vsq; eò ibidem
Vsurpo 5.50
Vsus 5.5
Vsus nominatiui, pro uocatiuo,& contrà 3.21
Vsus pluralis, pro singulari 3.21
Vsus nominatiui, pro accusatiuo 3.23
Vsus negationis 3.27
Vt cæteros 3.21
Vt cæteri ibidem
Vt,cum facio, & committo 2.38
Vter,& Quis, cum interrogatione 1.13
Vter utrum accusat XII.30
Vterque cum uerbo,uel participio 3.60
Vt, & Ita, cum superlatiuo 1.15
Vti 2.36
Vtile est 3.49
Vtique 2.27
Vtpote ibidem
Vtor 5.5
Vt primùm 1.17
Vt, pro quàm, uel quantum ibidem
Vt, pro quippe, seu utpote 2.28.36.& 54
Vt quia 2.37
Vt quòd ibidem
Vtroq; uersus 2.8
Vtrum 1.13
Vt,superlatiuo iunctum 1.15
Vt tamen, abijcitur ab oratione 2.40
Vuaceus 1.11
Vuæ præcoces, & serotinæ 4.107
Vultus 4.13

Z

Zeugma 3.24

FINIS.